วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2560)
Vol. 5 No. 3 (September – December 2017)

P-ISSN : 2287-0962
E-ISSN : 2539-6765

● วัตถุประสงค์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร เป็นวารสารวิชาการราย 4 เดือน (ปีละ 3 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน, ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม, ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies is an academic journal published twice a year (1st issue January-April, 2nd issue May-August, 3rd September-December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students. The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Interdisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

- **เจ้าของ**

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
http://www.journal-peace.mcu.ac.th

- **Owner**

Master of Arts Program in Peace Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Zone D, D423 4th floor, School Building,
79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya, 13170,
Thailand.
Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528
Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
http://www.journal-peace.mcu.ac.th

- **ที่ปรึกษา**

อธิการบดี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
คณบดีคณะพุทธศาสตร์
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า

เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

- **Advisors**

The Rector
Vice-Rector for Academic Affairs
Dean, Faculty of Buddhism
Dean, Graduate School
The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
The Secretary-General of the Office of the Judiciary

- **บรรณาธิการบริหาร**

พระมหาหรรษา ธมมหาโส, รศ.ดร.,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **Executive Editor**

Assoc. Prof. Dr. Phramaha Hansa Dhammahaso,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

- **หัวหน้ากองบรรณาธิการ**

พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **Chief Editor**

Dr. Phrapalad Somchai Payogo,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

● กองบรรณาธิการ

Ven. Prof. Dr. Khammai Dhammasami,
University of Oxford, UK
Prof. Dr. Le Mahn That,
Vietnam Buddhist University, Vietnam
Ven. Prof. Dr. Jinwol Lee,
Dongguk University, Korea
Dr. Rabindra Panth,
Nalanda Deemed University, India
H.E. Janos Jelen,
Dharma Gate Buddhist College, Hungary
ศ.ดร. จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร. ปราโมทย์ ยอดแก้ว,
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผศ.ดร. ไกรฤกษ์ ศิลาคม,
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร.,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. ถวิลวดี บุรีกุล,
สถาบันพระปกเกล้า
ดร. เดโชพล เหมนาไลย,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ดร. พูนสุข มาศรังสรรค์,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. หิมพรรณ รักแต่งาม,
มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร. ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● Editorial Board

Ven. Prof. Dr. Khammai Dhammasami,
University of Oxford, UK
Prof. Dr. Le Mahn That,
Vietnam Buddhist University, Vietnam
Ven. Prof. Dr. Jinwol Lee,
Dongguk University, Korea
Dr. Rabindra Panth,
Nalanda Deemed University, India
H.E. Janos Jelen,
Dharma Gate Buddhist College, Hungary
Prof.Dr. Chamnong Adivadhanasit,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst.Prof.Dr. Pramote Yotkaew,
Suan Dusit University
Asst.Prof.Dr. Krairoek Silakom,
Udon Thani Rajabhat University
Phramaha Duangden Thitañāṇo,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Dr. Thawilwadee Bureekul,
King Prajadhipok's Institute
Dr. Dechopol Hemnalai,
Thammasat University
Dr. Poonsuk Masrungson,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Dr. Himapan Ruktaengam,
Mahidol University
Dr. Khantong Wattanapradith,
Mahachulalongkornrajavidyalaya, University

● ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Reviewers)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร.	คณบดีคณะพุทธศาสตร์
พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร.	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
พระครูพิพิธสุตาทร (บุญช่วย สิรินฺธโร), ดร.	วิทยาเขตเชียงใหม่
พระมหาพรชัย สิริวโร, ดร.	บัณฑิตวิทยาลัย
พระมหาสมพงษ์ คุณากโร, ดร.	วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ
พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปญฺโญ, ผศ.ดร.	คณะสังคมศาสตร์
พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.	ศูนย์อาเซียนศึกษา
พระปลัดระพิน พุทธิสาโร, ดร.	คณะสังคมศาสตร์
ศ.ดร. สมภาร พรมทา	บัณฑิตวิทยาลัย
รศ.ดร. วิวัฒน์ หามนตรี	คณะสังคมศาสตร์
รศ.ดร. สมิทธิพล เนตรนิมิตร	บัณฑิตวิทยาลัย
รศ.ดร. สมศักดิ์ บุญปู่	คณะครุศาสตร์
รศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม	คณะสังคมศาสตร์
รศ.ดร. วรกฤต เถื่อนช้าง	วิทยาเขตนครสวรรค์
ผศ.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ	สาขาวิชาสันติศึกษา
ผศ.ดร. โกนิฏฐ์ ศรีทอง	คณะสังคมศาสตร์
ผศ.ดร. ประพันธ์ ศุภษร	บัณฑิตวิทยาลัย
ผศ.ดร. ณัทธีร์ ศรีดี	คณะพุทธศาสตร์
ผศ.ดร. บุษกร วัฒนบุตร	คณะสังคมศาสตร์
ผศ.ดร. อนุวัต กระสังข์	คณะสังคมศาสตร์
ดร. นพ.บรรพต ต้นธีรวงศ์	สาขาวิชาสันติศึกษา
ดร. ลำพอง กลมกูล	ศูนย์อาเซียนศึกษา

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

Prof. Dr. D. Philips Stanley	Naropa University, USA
Prof. Dr. Tamas Agocs	Dharma Gate Buddhist College, Hungary
Prof. Dr. Takahide Takahashi	Rissho University, Tokyo, Japan
พระเมธาวินัยรส, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ศ.ดร. เดือน คำดี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ศ.ดร. วัชระ งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศ.ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ดร. วริยา ชินวรรโณ	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ.ดร. โคทม อารียา	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ.ดร. สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร. สุกัญญา อิ่มเอมธรรม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รศ.ดร. สัญญา เคณาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รศ.ดร. สุวิญ รักสัตย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร. ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รศ. สุรีย์ คงสมจิตติ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร. จิตติ มงคลชัยอรัญญา	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร. โสวัตรี ณ ถลาง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ.ดร. มาเรียม นิลพันธ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผศ.ดร. ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผศ.ดร. ชาญณรงค์ บุญหนุน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผศ.ดร. ศิวัช ศรีโภคางกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร. รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร. มนตรี สิระโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร. ธีรโชติ เกิดแก้ว	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ผศ.ดร. สุรีย์พงศ์ โพธิ์ทองสุนันท์	มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
ผศ.ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร. อุทัย สติมั่น	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ดร. จันทรรัตน์ วงศ์อารีย์สวัสดิ์	มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

- **ฝ่ายประสานงานและจัดการ (Coordination and Management)**

  พระมหาดนัย อุปวฑฺฒโน : Phramaha Danai Upawattano
  พระมหาวุฒิเมธส์ วุฑฺฒิเมโธ : Phramaha Wutthimet Vuddhimedho
  สิรินาฏ พิมเสนาะ : Sirinad Pimsanoa

- **ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)**

  คชาภรณ์ คำสอนทา : Kachaporn Kumsonta

- **ออกแบบปก (Cover designed)**

  จุฬารัตน์ วิชานาติ : Jularatana Vichanati

- **จัดรูปเล่ม (Content designed)**

  บุศกรณ์ สรรพกิจจานนท์ : Busakorn Subpakijjanone

- **กำหนดออกเผยแพร่**

  ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – เมษายน
  ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม – สิงหาคม
  ฉบับที่ 3 เดือน กันยายน - ธันวาคม

- **พิมพ์ที่**

  บริษัท แดเน็กซ์ อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น จำกัด
  99/164 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210
  โทรศัพท์ 0-2575-1791, 088-5788400 http://www.protexts.com

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 3 ประจำปีพุทธศักราช 2560 วารสารก้าวเข้าสู่ปีที่ 5 ได้รับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) และจัดกลุ่มคุณภาพวารสารประจำปี พ.ศ. 2559 (ระหว่างเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์) วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับการจัดเข้าในกลุ่ม**วารสารกลุ่มที่ 1 : วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (จนถึง 31 ธันวาคม 2562) และอยู่ในฐานข้อมูล TCI และจะถูกคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล ASEAN Citation Index (ACI) ต่อไป** และวารสารได้ผ่านการประเมินการตรวจรูปแบบตามเงื่อนไขของ TCI (1 - 28 กุมภาพันธ์ 2560) เพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปเงื่อนไข และกติกาสากลต่อไป

บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารปีที่ 5 ฉบับที่ 3 ประกอบด้วยบทความวิจัยจำนวน 25 เรื่อง บทความวิชาการจำนวน 5 เรื่อง บรรณาธิการขอแนะนำบทความในฉบับนี้ที่น่าสนใจ ดังนี้

รูปแบบการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ โดย สุนทร ปัญญะพงษ์ และคณะ บทความนี้นำรูปแบบการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุในเขตจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในเขตจังหวัดชัยภูมิ ได้จัดสวัสดิการทั้งหมดจำนวน 2 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุที่จัดขึ้นภายในชุมชน ประกอบด้วย (1) กองทุนออมทรัพย์ (2) กองทุนฌาปนกิจศพ (3) งานบุญประเพณี (4) ศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุ และ 2) การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุที่มาจากภายนอกชุมชน ประกอบด้วย (1) เงินอุดหนุนรายเดือน (2) เงินเจ็บป่วยฉุกเฉินดูแลผู้ป่วยเรื้อรัง (3) การตรวจสุขภาพผู้สูงอายุ (4) กองทุนกิจกรรมผู้สูงอายุ (5) ทุนส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

การพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา โดย นฤมล จันทรเกษมธนพล บรรดาศักดิ์ กนกพร เทียนคำศรี และสุนทรี สิทธิสงคราม บทความนี้ ผู้เขียนได้เสนอประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ผ่านกระบวนของค่ายจิตตปัญญาศึกษา มีวัตถุประสงค์ให้นักศึกษาสามารถนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ นักศึกษาได้สะท้อนคุณลักษณะบัณฑิตในด้านคุณธรรมจริยธรรม ความรู้และทักษะทางปัญญา ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ การสื่อสาร และการปฏิบัติทางวิชาชีพ ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวจะหล่อหลอมให้นักศึกษาเป็นพยาบาลวิชาชีพที่มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา อันนำไปสู่การดูแลผู้รับบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์และมีความสุขในเส้นทางวิชาชีพต่อไป

รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา โดย พิณจ์ทอง แมนสุมิตร์ชัย บทความนี้นำเสนอรูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยานั้นเป็นกระบวนการสื่อสารที่เริ่มต้นมาจากหัวใจแห่งความ

เมตตา ประกอบด้วยปัญญา การตระหนักรู้ในเรื่องที่จะทำการสื่อสาร จนทำให้เกิดเป็นความเชื่อที่ถูกต้องและมีทัศนคติที่ถูกต้องในการมองโลกตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นการพัฒนาตนโดยเริ่มจากปัจจัยภายในไปสู่ปัจจัยภายนอก โดยผู้วิจัยใช้คำเรียกการสื่อสารแบบนี้ว่า “การุณยสาร” หรือ “PMC” (Peace and Mercy Communication)

บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง โดย ประมุข บัณฑุกุล และ ศิวัช ศรีโภคางกุล บทความนี้นำเสนอการศึกษาถึงการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ถึง พ.ศ. 2557 ผลการศึกษาพบว่า ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง ศาลรัฐธรรมนูญได้แสดงบทบาทเชิงรุกที่มีนัยยะทางการเมืองอย่างสำคัญ โดยการแสดงบทบาทเหล่านั้นก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอย่างรุนแรง ซึ่งบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในแวดวงวิชาการ การศึกษาข้อวิจารณ์จากนักวิชาการพบว่า บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญมีลักษณะเป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบประชาธิปไตย จึงเห็นควรที่จะทำการปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น

แนวคิดเรื่องนิรโทษกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท โดย พระมหาขวัญชัย กิตฺติเมธี (เหมประไพ) นำเสนอว่า นิรโทษกรรมมาจากการพิจารณากฎหมายเรื่องการงดเว้นโทษ ซึ่งพุทธปรัชญาเถรวาทพิจารณาผ่านแนวคิด 2 ด้านคือ 1. พิจารณาผ่านแนวคิดแบบปัจเจกบุคคล คือเรื่องความจำเป็นของสถานการณ์ที่ต้องทำอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง มีความจำเป็นมากกว่าจะยึดเอาตามศีลธรรมตามตัวบท 2. พิจารณาผ่านแนวคิดสิ่งที่เหนือขึ้นไป คือเรื่องการให้อภัยทางศีลธรรมตั้งอยู่บนแนวคิดว่าบุคคลที่ฝึกมาอย่างดีจะให้อภัยผู้อื่นที่ไม่รู้จักผลกรรมที่จะตามมาโดยถือเอาคุณค่าบางอย่างที่เหนือกว่าตนเองคือธรรมะหรือความดีมาเป็นเกณฑ์ในการให้อภัย

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านทุกท่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่านบรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิชาการ บทความพิเศษ และบทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.
บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	**(7)**
บทความวิจัย : Research Articles	
รูปแบบการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ : Formal of Social Welfare Elderly in Chaiyaphum Province	**1-16**
สุนทร ปัญญะพงษ์, อัญชลี ชัยศรี, ทัศไนยวรรณ, ดวงมาลา, วิทัญญู ขำชัยภูมิ และ วิมลศิลป์ ปรุงชัยภูมิ: Soonpan Panyapong, Anchalee Chaisri, Thudsanaiyawan Doungmala, Witunyoo Khumchaiyaphum and Wimonsin Prungchaiyaphum	
การสื่อสารระหว่างบุคคลในฐานะสามีภรรยาตามหลักพระพุทธศาสนา: Interpersonal Communication as Husband and Wife according to Buddhist Principles	**17-33**
อำนาจ ยอดทอง: Amnat Yodthong	
การวิเคราะห์ขีดความสามารถของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวต่อการปรับตัว ภายใต้ความเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ: An Analysis of Rice Growing Farmers' Adaptive Capacity under the Risk of Climate Change	**34-47**
จันทนา อุดม, หะริน สัจเดย์, เพ็ญมาศ หนาแน่น, ไพโรจน์ บุตรชีวัน และ นงนุช ไพบูลย์รัตนานนท์: Chanthana Udom, Harin Sachdev, Penmas Nanan Phairoj Butchiwan and Nongnooch Paiboonrattananon	
การพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา: Development of the Desirable Characteristics Via Contemplative Education	**48-62**
นฤมล จันทรเกษม, ธนพล บรรดาศักดิ์, กนกพร เทียนคำศรี และ สุนทรี สิทธิสงคราม Narumol Jangasem, Thanapol Bundasak, Kanokporn Thainkumsri and Soontaree Sittisongkram	

เรื่อง **หน้า**

การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ: The Development of the Buddhist Integrative Operational Model for Solving the Drug Addiction in Secondary Schools 63-75

บูชิตร์ โมฆรัตน์, พระครูสุธีคัมภีรญาณ และ ทักษิณาร์ ไกรราช
Boochit Mokarat, Phrakhrusudhikhambhirayana and Thaksina Krairach

รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา: A Model of Nonviolent Communication through Buddhist Psychology 76-90

พิณจ์ทอง แมนสุมิตร์ชัย: Pintong Mansumitrchai

การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี: Development of Life Quality with Buddhadhamma to Students in Muban Chombueng Rajabhat University, Chombueng District, Ratchaburi Province 91-105

เสริบศักดิ์ แสงสุข และ บุญร่วม คำเมืองแสน:
Serbsak Sangsuk and Boonruam Khammueangsaen

การสร้างชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล: The Development of the Integrative Buddhist Educational Package for Promoting in Observing Eight Precepts (Uposatha Sila) 106-121

จิรัฐติกาลป์ แสงสุข และ พระศรีวินยาภรณ์ (สายรุ้ง):
Jirattikal Saengsuk and Phra Srivinayapon (Sairung)

แนวคิดและรูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท: The Concept and Practical Pattern for Being Sotapanna in Theravada Buddhism 122-132

ภัทรพล น้ำใจสุข: Pattarapol Namjaisook

การพัฒนาหลักการสอนวิปัสสนาภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมต้นแบบตามแนวสติปัฏฐานสูตร: Vipassana Teaching Development of Model Meditation Center Based on Satipaṭṭhānasutta 133-143

บุณชญา วิวิธขจร: Boonchaya Wiwitkhajorn

เรื่อง **หน้า**

แนวทางการส่งเสริมนโยบายและแนวทางปฏิบัติการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงของประเทศไทย: The Guideline for Promoting Mekong Tourism Policies and Practices in Thailand **144-159**

วิสันต์ ลมไธสง, บรรพต วิรุณราช และ สุชนี เมธิโยธิน:
Wison Lomthaisong, Banpot Wiroonrat and Suchonnee Methiyothin

ปัจจัยเสริมสร้างการบูชาเทพฮินดูอย่างสัมมาทิฏฐิในสังคมไทย: Factors of Worshipping Hindu Deities by Sammâditthi in Thai Society **160-171**

กฤติยา วโรดม: Krittiya Varodom

วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค : การแปลและศึกษาวิเคราะห์: Vinayālaṅkāratīkā Part II : Translation and Analytical Study **172-183**

พระมหาเสฏฐวุฒิ วชิรญาโณ: Phramaha Setthawut Vajirañāṇo

ธรรมจักร: สัญลักษณ์แห่งธรรมในพระพุทธศาสนา: Dhammacakka: The Symbol of Dhamma-s in Buddhism **184-194**

อรรถพล รังสีวงศ์: Attapol Rangsiwongs

ผลของโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตต่อความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล: The Effects of Resilience Enhancement Program on Happy Learning among Nursing Students **195-208**

ธนพล บรรดาศักดิ์, ชนัดดา แนบเกษร และ ดวงใจ วัฒนสินธุ์:
Thanapol Bundasak, Chanudda Nabkasorn and Duangjai Vatanasin

บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง: The Role of Constitutional Court amidst Political Conflict in Thailand **209-225**

ประมุข บัณฑุกุล และ ศิวัช ศรีโภคางกุล:
Pramook Buntugul and Siwach Sripokangkul

แรงจูงใจในการทำงานอย่างมีความสุขของพนักงานเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น: Happy Work Motivation of Khon Kaen Municipality Employees, Khon Kaen province **226-236**

วงศพัทธ์ นามบุดดี, วิษณุ สุมิตสวรรค์ และ เพ็ญณี แนรอธ:
Wongsapat Nambuddee, Vissanu Zumitzavan and Pennee Narrot

เรื่อง	หน้า

ตัวแบบความผูกพันต่องานที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย: The Model of Job Engagement Effects on Employee's Work Performance in Sports Association of Thailand 237-249

พงศ์ธวัช จันทบูลย์ และ วิชิต อู่อ้น:
Phongthawach Chantabul and Vichit U-on

การจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ: Business Advance Organizer via Social Cloud to Enhance System Thinking 250-277

ธนะวัชร จริยะภูมิ, ปณิตา วรรณพิรุณ และ พัลลภ พิริยะสุรวงศ์
Tanawat Jariyapoom, Panita Wannapiroon and Pallop Piriyasurawong

ความรู้และการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ ในเขตภาคใต้ตอนบน: Knowledge and Practice in Providing Spiritual Care to Patients at the End of Life of Monks in the Upper Southern Thailand 265-277

มัฏฐวรรณ ลี้ยุทธานนท์, ผกาสรณ์ อุไรวรรณ และ จริญญา แก้วสกุลทอง:
Matthawan Leeyutthanont, Phakason Uraiwan and Jarinya Kaewsakulthong

พัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ: The Buddhist Integrated of Education Learning Process 278-289

เสน่ห์ สีกาวี และ บรรจบ บรรณรุจิ:
Sanae Sikawee and Banjob Bannaruji

กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน: Marketing Communication Strategy for Promoting Tourism in The Upper Southern Region 290-304

ทวีพร นาคา, สิทธิชัย พรหมสุวรรณ, เสรี วงษ์มณฑา และ ธาดากร ธนาภัทรกุล
Taweeporn Naka, Sitthichai Promsuwon, Seri Wongmontha, and Thadadorn Thanapattarakul

การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท: An Analytical Study of the Concept of Perception in Theravada Buddhist Philosophy 305-316

สรวิชญ์ วงษ์สอาด: Sorawit Wongsaard

เรื่อง **หน้า**

กลยุทธ์การนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7: Strategies for Internal Super Vision in School under General Education Section of Phra Pariyattham School Group 7 **317-330**

คม พวงยะ, อนันต์ ศรีอำไพ, วิเชียร รู้ยืนยง:
Kom Puangya, Anant Sri-umphai, Wichean Rooyuenyong

Marginalizing the Myanmar Military is an Imperative **331-344**

Phone Pyae Soe and Siwach Sripokangkul

บทความวิชาการ : Articles

Advocating Interpretivism to Understand EFL Learners and Learning **345-353**

Sureepong Phothongsunan

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนากับการเยียวยาบาดแผลทางใจ: Buddhist Principles and Trauma Healing **354-365**

พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตฺติปญฺโญ) และ สุพิชฌาย์ พรพิชณรงค์:
Prathepsuwanmetee (SuchartKittipunyo) and Supitcha Pornpitchanarong

รูปแบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์การเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในยุคประเทศไทย 4.0: The Model of Human Resource Management in Organizational For Create a Competitive Advantage in Thailand 4.0 **366-375**

ภัทรี ฟรีสตัด: Phatre Friestad

แนวคิดเรื่องนิรโทษกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท: The Concept of the Amnesty in Theravada Buddhist Philosophy **378-388**

พระมหาขวัญชัย กิตฺติเมธี (เหมประไพ): Khwanchai Kittimethi (Hemprapai)

แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 : มิติด้านการศึกษา: The Guidelines for Human Resource Development in the 21 Century According to Educational Dimension **389-403**

ธีรวี ทองเจือ และ ปรีดี ทุมเมฆ:
Theerawee Thongjuea and Preedee Thummake

เรื่อง	หน้า
ปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ:	
Factors Affecting to the Competency of Professional Lawyer	**404-417**
วิเชียร ชุบไธสง และ พิศมัย จารุจิตติพันธ์	
Wichien Chubthaisong and Pisamai Jarujittipant	

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

รูปแบบการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ*

Formal of Social Welfare Elderly in Chaiyaphum Province

สุนทร ปัญญะพงษ์[1], อัญชลี ชัยศรี, ทัศไนยวรรณ ดวงมาลา, วิทัญญู ขำชัยภูมิ และ วิมลศิลป์ ปรุงชัยภูมิ

Soonthorn Panyapong, Anchalee Chaisri, Thudsanaiyawan Doungmala, Witunyoo Khumchaiyaphum and Wimonsin Prungchaiyaphum

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Chaiyaphum Rajabhat University

[1]Corresponding Author. Email : soonpan_cpru@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุในเขตจังหวัดชัยภูมิ การวิจัยครั้งนี้เป็นการเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อาศัยอยู่ในจังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประธานชมรมผู้สูงอายุ คณะกรรมการและสมาชิกผู้สูงอายุ จำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group)

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในเขตจังหวัดชัยภูมิ ได้จัดสวัสดิการทั้งหมด จำนวน 2 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุที่จัดขึ้นภายในชุมชน ประกอบด้วย (1) กองทุนออมทรัพย์ (2) กองทุนฌาปนกิจศพ (3) งานบุญประเพณี (4) ศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุ และ 2) การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุที่มาจากภายนอกชุมชน ประกอบด้วย (1) เงินอุดหนุนรายเดือน (2) เงินเจ็บป่วยฉุกเฉินดูแลผู้ป่วยเรื้อรัง (3) การตรวจสุขภาพผู้สูงอายุ (4) กองทุนกิจกรรมผู้สูงอายุ (5) ทุนส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

คำสำคัญ : การจัดสวัสดิการ; ผู้สูงอายุ; สังคมไทย

*Received July 5, 2017; Accepted September 21, 2017.

Abstract

The research aimed to study models of welfare service for the elderly in Chaiyaphum province. This research was qualitative method approach with a sampling of 50 elderly who were at least 60 years old residing in Chaiyaphum province. They were presidents, committees or members of various elderly groups. Focus group interview and in-depth interview were used as research tools. The finding revealed 2 Models. The first model is the interval service within each community. This scheme includes 1) savings fund, 2) funeral fund, 3) religious ceremony and tradition fund, 4) the elderly health center. The second model is the external service extended to the community. This scheme includes 1) monthly subsidy, 2) fund for emergency and patients with chronic illness, 3) medical checkup for the elderly, 4) the elderly activity fund, and 5) occupation fund for the elderly in the communities.

Keywords: Welfare managing; Elderly; Thai Society

บทนำ

ปัจจุบันประชากรโลกได้เปลี่ยนผ่านสู่ประชากรสูงวัย ประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มสังคมสูงวัยของกลุ่มประเทศอาเซียนเป็นอันดับที่ 2 รองจากประเทศสิงคโปร์ กล่าวคือ มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากถึงร้อยละ 15.9 ของประชากรทั้งประเทศ (Institute for Population and Social Research, Mahidol University, 2015) ซึ่งเป็นผลมาจากการที่มีอัตราเจริญพันธุ์และอัตราการเกิดลดลงอย่างรวดเร็ว และการลดภาวการณ์ตายอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการแพทย์ และการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมทำให้คนไทยมีสุขภาพที่ดีและมีอายุยืนยาวมากขึ้น โดยมีอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดเพิ่มสูงขึ้น ปี พ.ศ. 2557 เพศชาย ประมาณ 72 ปี เพศหญิง ประมาณ 79 ปี และอีกสิบปีข้างหน้าอายุคาดเฉลี่ยฯ ของเพศชายประมาณ 76 ปี เพศหญิง ประมาณ 83 ปี การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้โครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลงไป นับจากปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา โดยประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลง ขณะที่ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2555 ซึ่งมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เพียงร้อยละ 12.73 จากข้อมูลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2558-2573 ภาพรวมประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ “สังคมสูงวัย” (Aged society) (Office of the Permanent Secretary Ministry of Social Development and Human Security, 2014) และอาจกล่าวได้ว่าในอีก 10 ปีข้างหน้าจะเริ่มเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Completed aged society)

จำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากระบบสาธารณสุขได้รับการพัฒนามากขึ้น การตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญส่งผลให้ภาครัฐกำหนดมาตรการเตรียมการรองรับให้การดูแลผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุเหล่านั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น โดยกำหนดยุทธศาสตร์ “การเตรียมความพร้อม สังคมไทยสู่สังคมผู้สูงอายุ” เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์หลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ด้วยการมีแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) เพื่อกำหนดทิศทางนโยบายยุทธศาสตร์และมาตรการต่างๆ ที่ใช้ดำเนินการด้านผู้สูงอายุให้ชัดเจน (Prachuabmao, W., 2010) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับระบบการดูแลและให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ เช่น การให้บริการด้านสุขภาพ การจัดสวัสดิการทางสังคม การส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี โดยที่สิ่งเหล่านี้จะต้องมีการได้รับรู้ถึงข้อมูลที่จำเป็นต่อการวางแผนและดำเนินการบนฐานของการลงทุนและใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า

การมีประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นและมีอายุยืนยาวขึ้น ส่งผลให้โครงการสร้างประชากรของประเทศเปลี่ยนแปลงไป คืออัตราส่วนผู้สูงอายุที่เป็นภาระเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่อัตราส่วนและจำนวนประชากรวัยแรงงานเริ่มลดลง ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจส่วนรวมต่อการออมและการลงทุนทำให้ผู้สูงอายุต้องเสี่ยงต่อการถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังมากขึ้น เพราะประชากรวัยแรงงานส่วนหนึ่งต้องย้ายถิ่นเพื่อประกอบอาชีพ รวมทั้ง ครอบครัวเผชิญกับปัญหาหลายด้านมากขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างกัน ปัจจุบันผู้สูงอายุขาดการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัวอย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะการคุ้มครองดูแลด้านจิตใจ

ผู้สูงอายุในชนบทมีแนวโน้มจะต้องอยู่ตามลำพังตัวคนเดียวมากขึ้น ในพื้นที่ชนบทพบว่าครอบครัวหลายพื้นที่มีแนวโน้มปลูกบ้านให้ผู้สูงอายุแยกอยู่ต่างหากจากบ้านหลังใหญ่ อันเนื่องจากเหตุผลว่าสะดวกในการดูแลและรักษาความสะอาดได้ง่าย ยิ่งทำให้ผู้สูงอายุมีแนวโน้มถูกละเลย ทอดทิ้งได้ง่ายขึ้น และรู้สึกเหงาหรือโดดเดี่ยวมากขึ้น บางพื้นที่ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวก็จะได้รับการดูแลจากผู้สูงอายุบ้านใกล้เคียงด้วยกันเอง ผู้สูงอายุจำนวนมากกลายเป็นผู้เข้ามาแบกรับภาระของครอบครัว ในการดูแลเลี้ยงหลานแทนลูกที่จากไปทำงาน ทำให้ผู้สูงอายุต้องทำงานหนักเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัวและหลานแทน ด้วยเหตุผลเหล่านี้อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บุตรหลานมีเวลาเอาใจใส่ผู้สูงอายุน้อยลง ผู้สูงอายุจึงต้องรับผิดชอบตนเองมากขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ

การจัดสวัสดิการสำหรับดูแลผู้สูงอายุในอดีตที่ผ่านมา หน่วยงานของภาครัฐได้ดำเนินการจัดสวัสดิการต่างๆ เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้เพียงพอทั่วถึงและสอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคม แต่สภาพปัญหาที่แท้จริงปรากฏว่าการให้บริการต่างๆ ยังไม่เพียงพอและครอบคลุมในหลายพื้นที่ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและผลกระทบของวิกฤตทางเศรษฐกิจที่ผ่านมา ทำให้ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งมากขึ้นและไม่ได้รับการดูแลจากชุมชน ผู้สูงอายุจำนวนมากที่เข้าไม่ถึงการให้บริการ รวมทั้งมีผู้สูงอายุขาดโอกาสในการส่งเสริมให้สามารถพึ่งตนเองเพราะเกิดความเคยชินกับการเป็นผู้ขอรับบริการจากรัฐ โดยถูกทำให้คิดว่าเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องให้การช่วยเหลือเกื้อกูลและรู้สึกว่าตนเป็นผู้ด้อยโอกาส ดังนั้น หากชุมชนได้เข้ามาจัดสวัสดิการในรูปแบบที่เหมาะสมย่อมทำให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขและลดการพึ่งพาจากภาครัฐ

จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่าผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2557 (Office of Provincial Administration of Chaiyaphum Province, 2014) มีจำนวนผู้สูงอายุ 166,346 คน แบ่งเป็น เพศชาย 75,648 คน เพศหญิง 90,698 คน จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาดังกล่าว ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ลักษณะของครอบครัวแบบขยายเปลี่ยนมาเป็นครอบครัวแบบเดี่ยว สังคมที่เอื้อเฟื้อพึ่งพาอาศัยกันเปลี่ยนเป็นสังคมเกิดการแข่งขันเพื่อเอาตัวรอด จากสังคมชนบทพัฒนาสู่ความเป็นเมือง ทำให้ผู้สูงอายุต้องเสี่ยงต่อการถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังมากขึ้น เพราะประชากรวัยแรงงานส่วนหนึ่งต้องย้ายถิ่นเพื่อประกอบอาชีพ ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บุตรหลานมีเวลาเอาใจใส่ผู้สูงอายุน้อยลง ผู้สูงอายุจึงต้องรับผิดชอบตนเองมากขึ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยให้ความสนใจในเรื่อง “รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในสังคมไทย : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ” เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและสำคัญยิ่งต่อสังคม ไม่ควรที่จะถูกทอดทิ้งให้เผชิญชะตากรรมโดดเดี่ยวแต่โดยลำพัง สังคมต้องช่วยกันใส่ใจดูแล และให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ เพราะถือว่าเป็นช่วงบั้นปลายของชีวิตจำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่จากสังคมและสภาพแวดล้อมอย่างใกล้ชิด ผู้วิจัยคาดว่าการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการ

พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยนำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแนวทางการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข และไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่น ซึ่งจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุที่มีอยู่ในชุมชน ในเขตจังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้กระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ทำการวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ในพื้นที่ 16 อำเภอ จังหวัดชัยภูมิ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทำวิจัยคือ บุคคลสำคัญของชุมชน (Key informants) ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในการกำหนดและส่งเสริมรูปแบบการจัดสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุ และต้องเป็นบุคคลที่ผู้สูงอายุในชุมชนให้ยอมรับ จำนวน 52 คน ประกอบด้วย 1) ประธานและคณะกรรมการศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ อำเภอละ 3 คน รวม 48 คน 2) เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นักพัฒนาความมั่นคงและสังคมของมนุษย์จังหวัด จำนวน 2 คน และนักพัฒนาชุมชน จำนวน 2 คน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

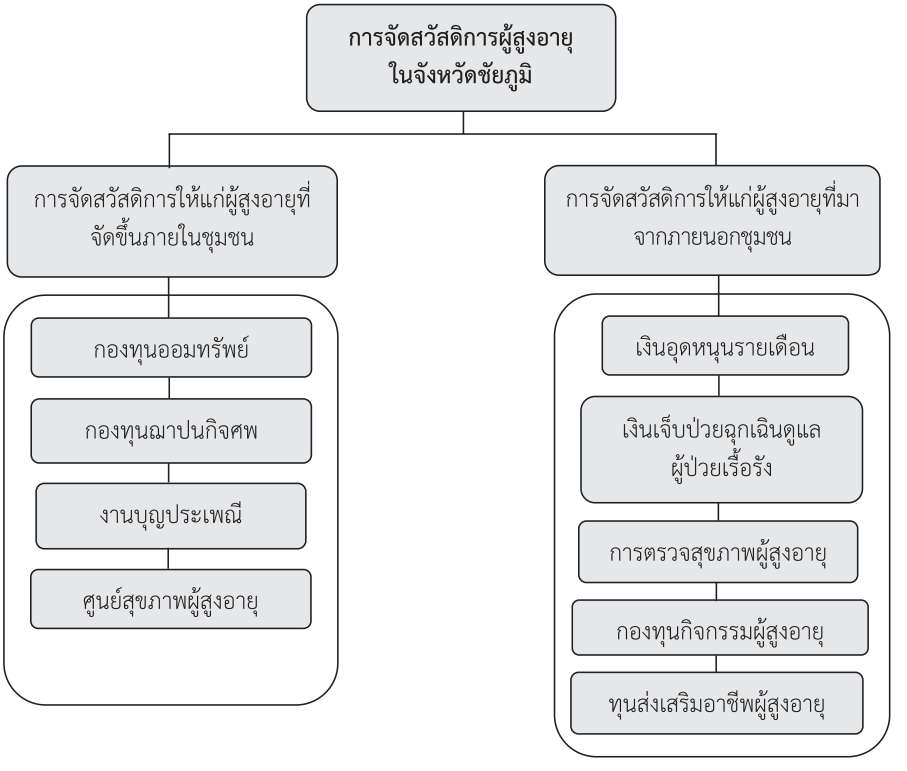
การทำวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้านและสมบูรณ์มากที่สุด คณะผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เอกสารการประชุม รายงานวิเคราะห์ บทความ วิทยานิพนธ์ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ได้แก่ การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) จากประธานและคณะกรรมการศูนย์พัฒนาชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นักพัฒนาความมั่นคงและสังคมของมนุษย์จังหวัดและนักพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลทุกประเภทที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อย คณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลแล้วนำมาจัดระบบข้อมูลแยกประเภทข้อมูลตามวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงประมวลข้อมูลทุกประเภทเข้าด้วยกันเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้แนวคิด ทฤษฎีเป็นกรอบในการอธิบาย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดชัยภูมิได้จัดสวัสดิการสำหรับดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนทั้งหมดจำนวน 2 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุที่จัดขึ้นภายในชุมชน ประกอบด้วย (1) กองทุนออมทรัพย์ (2) กองทุนฌาปนกิจศพ (3) งานบุญประเพณี (4) ศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุ และ 2) การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุที่มาจากภายนอกชุมชนประกอบด้วย (1) เงินอุดหนุนรายเดือน (2) เงินเจ็บป่วยฉุกเฉินดูแลผู้ป่วยเรื้อรัง (3) การตรวจสุขภาพผู้สูงอายุ (4) กองทุนกิจกรรมผู้สูงอายุ (5) ทุนส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ สรุปรายละเอียดได้ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ

1. รูปแบบการจัดสวัสดิการที่จัดตั้งขึ้นภายในชุมชน ได้แก่

1.1 กองทุนออมทรัพย์ คือ การรวมตัวของกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อดำเนินกิจกรรมทางด้านการออมทรัพย์หรือในรูปของเงินสำหรับกิจกรรมต่างๆ กองทุนนี้ตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์ช่วยเหลือของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ทั้งในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล และในระดับอำเภอตามลำดับ สำหรับการดำเนินงานของกองทุนเน้นให้สมาชิก ร่วมกันจะมีลักษณะเป็นการออมทรัพย์รายเดือน เพื่อเป็นกองทุนช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาหรือมีความเดือนร้อนในการดำเนินชีวิต การร่วมกลุ่มจึงเป็นเรื่องที่สมาชิกร่วมกันกำหนดรูปแบบ โครงสร้างการบริหารงานของกลุ่มตามความเหมาะสม เป้าหมายสูงสุดคือทำอย่างไรจึงจะสามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุในด้านต่างๆ ตามรูปแบบที่ชุมชนร่วมกันกำหนดตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกทำให้ทราบว่า ในสภาพการณ์ปัจจุบันกองทุนออมทรัพย์ของผู้สูงอายุมีงบประมาณในการบริหารไม่เพียงพอเพราะเป็นการออมเงินจากสมาชิก ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนกองทุนสำหรับผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ หากรัฐบาลหรือหน่วยงานภาครัฐมีระเบียบออกมาชัดเจนย่อมทำให้สวัสดิการของผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในขณะเดียวกันพื้นที่หลายอำเภอ คณะกรรมการหมู่บ้านได้นำเอาเงินกองทุนออมทรัพย์สำหรับผู้สูงอายุมาบริหารจัดการ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มองว่าไม่ตรงตามวัตถุประสงค์และความต้องการในการจัดสวัสดิการเพื่อดูแลสมาชิกของกลุ่มที่เป็นผู้สูงอายุแต่อย่างใด

1.2 กองทุนฌาปนกิจศพ คือการรวมตัวของกลุ่มคนผู้สูงอายุเพื่อช่วยเหลือสมาชิกของกลุ่มผู้สูงอายุในรูปแบบการฌาปนกิจหรือกองทุนศพที่จัดตั้งขึ้นทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับตำบล บางพื้นที่มีระดับอำเภอ เป็นกองทุนที่จัดตั้งขึ้นต่อเนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์ของผู้สูงอายุ เป็นสวัสดิการที่สงเคราะห์ให้แก่สมาชิกที่เสียชีวิตภายในพื้นที่หมู่บ้าน ตำบลหรืออำเภอที่ตัวเองอาศัยอยู่ จากการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้สูงอายุจากอำเภอบำเหน็จณรงค์ ทำให้ทราบว่า กองทุนฌาปนกิจศพเป็นรูปแบบสวัสดิการหนึ่งที่ได้รับความนิยมและความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสมาชิกผู้สูงอายุ สำหรับสิ่งที่พึงสำรวมระวังเกี่ยวกับกองทุนฌาปนกิจศพคือการบริหารจัดการทางการเงินที่จำนวนมากขึ้นตามลำดับและเกี่ยวข้องกับระเบียบทางราชการ ดังนั้นกองทุนใดดำเนินการรูปแบบสวัสดิการประเภทนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความพร้อมในด้านบุคคลากร ความรู้ความเข้าใจ ความซื่อสัตย์สุจริต รวมทั้งจากการประชุมกลุ่มย่อยทำให้ทราบว่า สมาชิกผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนในกรณีเสียชีวิตทั้งนี้เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุที่มีชีวิตอยู่ รวมทั้งการช่วยเหลือด้านการเงินแก่ลูกหลานของผู้สูงอายุที่เสียชีวิตอีกด้วย

1.3 งานบุญประเพณี คือการใช้รูปแบบหรือแบบแผนดั้งเดิมในการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าบุญประเพณีคือศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ซึ่งนอกจากลูกหลานที่อยู่ใกล้หรือไกลจะมีโอกาสเข้าร่วมงานบุญประเพณีแล้ว ยังส่งเสริมด้านจิตใจให้ผู้สูงอายุมีขวัญและกำลังใจในการอยู่ในสังคมมากขึ้น ได้แก่ ประเพณีวันสงกรานต์ การทำบุญวันปีใหม่ การทำบุญวันเข้าพรรษา การทำบุญวันออกพรรษา เป็นต้น งานบุญประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงผู้สูงอายุคือวันสงกรานต์ซึ่งเป็นวันครอบครัว มีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุและขอพรจากผู้มีพระคุณที่สังคมไทยเห็นว่า

ควรสืบทอดให้ลูกหลานได้ปฏิบัติต่อไป ผลการวิจัยยังพบว่า งานบุญประเพณีที่กระทำร่วมกันจะออกมาในรูปแบบของกิจกรรมทางศาสนา สอดคล้องตามประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ การร่วมพิธีกรรมทางศาสนา การฟังธรรม ปฏิบัติธรรม การฝึกสมาธิจิตภาวนาและร่วมสืบสานวัฒนธรรมอันดีงาม โดยส่วนใหญ่ต้องการให้มีการอนุรักษ์มีการสืบสานประเพณีอย่างจริงจังเกิดเป็นรูปธรรมจากการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานต่างๆ

1.4 ศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุ คือ รูปแบบการจัดสวัสดิการสำหรับการดูแลด้านสุขภาพผู้สูงอายุเบื้องต้นที่จัดขึ้นภายในชุมชน โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นบุคคลที่มีจิตใจรักการบริการและชอบช่วยเหลือผู้อื่น เป็นผู้ประสานงาน ติดตาม ดูแลและช่วยเหลือการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านต้องผ่านการอบรมและมีความรู้เกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น การรักษาสุขภาพกายและสุขภาพใจ รวมทั้งเข้าใจธรรมชาติและความต้องการของผู้สูงอายุ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกประธานศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจากอำเภอหนองบัวระเหวทำให้ทราบว่า ผู้สูงอายุแต่ละชุมชนมีจำนวนมากขึ้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการผู้สูงอายุแต่ละพื้นที่ต้องหาอาสาสมัครที่เป็นผู้สูงอายุหรือบุคคลที่มีความสนใจเข้ามาอบรมและหาความรู้เพิ่มเติมในการออกพื้นที่เพื่อติดตามและดูแลปัญหาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน จากการทำงานของหลายศูนย์ฯ พบว่า ศูนย์สุขภาพของผู้สูงอายุหลายแห่งได้รับความไว้วางใจมีสมาชิกมากขึ้นเนื่องจากตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุในการดูแลสุขภาพให้สมบูรณ์ ปัจจุบันศูนย์สุขภาพจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจัดสถานที่ให้มีความพร้อมและดำเนินการอย่างเหมาะสม เช่น รำไม้พอง รำวงพื้นบ้าน รำวงย้อนยุค การเต้นบาสโลบ แอโรบิค โยคะ และกายบริหาร เป็นต้น

2. รูปแบบการจัดสวัสดิการที่จัดตั้งขึ้นโดยภายนอกชุมชน ได้แก่

2.1 เงินอุดหนุนรายเดือน คือเงินอุดหนุนจากรัฐบาลตามโครงสร้างหลักประกันด้านรายได้แก่ผู้สูงอายุ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โดยจ่ายเป็นเบี้ยยังชีพให้กับผู้สูงอายุตามความเหมาะสมของวัยและปรับตามอายุของปีงบประมาณนั้นๆ กล่าวคือผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 - 69 ปี จะได้รับเบี้ยยังชีพจำนวน 600 บาทต่อเดือน ผู้สูงอายุตั้งแต่ 70 - 79 ปี จะได้เบี้ยยังชีพจำนวน 700 บาทต่อเดือน ผู้สูงอายุตั้งแต่ 80 - 89 ปี จะได้รับเบี้ยยังชีพจำนวน 800 บาทต่อเดือน และผู้สูงอายุตั้งแต่ 90 ปีขึ้นไป จะได้รับเบี้ยยังชีพจำนวน 1,000 บาทต่อเดือน ทั้งนี้การให้เงินอุดหนุนรายเดือนหรือเบี้ยยังชีพเป็นไปตามความเหมาะสมกับการครองชีพของผู้สูงอายุ ปัจจุบันผู้สูงอายุส่วนใหญ่กล่าวว่าต้องการเงินอุดหนุนรายเดือนที่ภาครัฐมอบเป็นเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุจำนวนมากขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันการแจกเบี้ยยังชีพให้กับผู้สูงอายุเป็นแบบขั้นบันไดแบ่งตามอายุ ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าเบี้ยยังชีพดังกล่าวเมื่อคำนวณโดยเฉลี่ยแล้วในรอบเดือนจะได้วันละประมาณ 50 บาท (ซึ่งไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในรอบวัน) รวมทั้งควรจ่ายเงินอุดหนุนรายเดือนจำนวนเงินเท่ากันหมดโดยไม่ต้องแบ่งตามช่วงอายุ

2.2 เงินเจ็บป่วยฉุกเฉินดูแลผู้ป่วยเรื้อรัง เป็นเงินที่รัฐบาลจัดสรรเพื่อดูแลและรักษาจากบัตรทองหรือโครงการ 30 บาทรักษาฟรีทุกโรคเพื่อเป็นหลักสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุด้วย สำหรับภาวการณ์เจ็บป่วยฉุกเฉินของกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นผู้ป่วยเรื้องรังซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ภาวะเศรษฐกิจ และระบบบริการสาธารณสุขของประเทศนั้น ปัญหาการเจ็บป่วยเรื้อรังที่พบบ่อย ได้แก่ ข้ออักเสบ ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ โรคมะเร็ง โรคเบาหวาน และโรคหลอดเลือดสมอง เป็นต้น จากการประชุมกลุ่มย่อยทำให้ทราบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เมื่อเจ็บป่วยฉุกเฉินจะได้รับสวัสดิการในการขนส่งและเคลื่อนย้ายไปสถานพยาบาลหรือโรงพยาบาลโดยรถฉุกเฉินหรือรถ EMS หน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้บริการตลอดเวลา อีกทั้งการจัดสวัสดิการของภาครัฐ 30 บาท รักษาทุกโรคสามารถใช้บริการได้สมบูรณ์ แต่สิ่งที่ผู้สูงอายุต้องการเพิ่มเติมคือช่องทางพิเศษสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เนื่องจากปัจจุบันเวลาเจ็บป่วยฉุกเฉินบางครั้งต้องไปเข้าแถวเพื่อรับบริการแม้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ผู้สูงอายุประสบคือการทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เพื่อให้บริการในวันเสาร์และอาทิตย์ หากเป็นวันทำงานคือวันจันทร์ถึงศุกร์จะมีเจ้าหน้าที่ประจำคอยให้บริการ แต่เมื่อถึงวันเสาร์และอาทิตย์จะมีปัญหาและอุปสรรคจนเกิดความล่าช้าในการให้บริการในภาวะฉุกเฉินดังกล่าว

2.3 การตรวจสุขภาพผู้สูงอายุ คือรูปแบบการให้สวัสดิการแก่ผู้สูงอายุต่อเนื่องจากโครงการรักษา 30 บาทรักษาทุกโรค ซึ่งผู้สูงอายุจะได้รับการตรวจสุขภาพฟรีจากโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลของภาครัฐทั่วไปจากการใช้สิทธิ์ตามภูมิลำเนาที่แจ้งการเข้ารับบริการจากโรงพยาบาลของรัฐ สำหรับการให้บริการตรวจสุขภาพประกอบด้วยการคัดกรอง เบาหวาน ความดัน และตรวจโรคเกี่ยวกับตา รวมทั้งการดูแลด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่ การอบรมให้ความรู้ในเรื่องหลักโภชนาการ ความรู้เกี่ยวกับการออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพร่างกายและความสะอาดของผู้สูงอายุ อนามัยของช่องปากและโรคตา การแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องยาสมุนไพรพื้นบ้าน การรับประทานอาหารให้ถูกสุขลักษณะและวัยสูงอายุ การตรวจสุขภาพประจำปี เป็นต้น จากการประชุมกลุ่มย่อย พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดหารถเคลื่อนที่ออกตรวจสุขภาพเนื่องจากผู้สูงอายุเดินทางลำบากโดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นโรคเบาหวาน ความดัน และผู้สูงอายุที่อายุมากการไปพบแพทย์มักประสบปัญหา จึงต้องการรถตรวจสุขภาพเคลื่อนที่ดูแลผู้สูงอายุถึงบ้านรวมทั้งอุปกรณ์ทางการแพทย์ และอยากให้มีแพทย์ประจำให้บริการโดยเฉพาะพื้นที่ห่างไกลมีผู้สูงอายุป่วยนอนติดเตียงเป็นจำนวนมาก จึงต้องการให้หน่วยงานทางการแพทย์ได้ออกสุขภาพและตรวจเยี่ยมผู้ป่วยที่เป็นผู้สูงอายุอย่างน้อยเดือนละครั้ง

2.4 กองทุนกิจกรรมผู้สูงอายุ เป็นกองทุนสวัสดิการที่รัฐบาลจัดสรรให้แก่ชุมชน โดยมีหน่วยงานทางราชการคือพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเป็นผู้ประสานและดูแลกิจกรรมด้านต่างๆ ของกลุ่มผู้สูงอายุ กิจกรรมที่กลุ่มผู้สูงอายุร่วมกันดำเนินการ ได้แก่ ด้านนันทนาการ ด้านความเป็นอยู่ สำหรับการรวมกลุ่มจัดกิจกรรมต่างๆ จากการประชุมกลุ่มย่อย ทำให้ทราบว่า กองทุนกิจกรรมผู้สูงอายุเป็นกองทุนที่เน้นให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ได้แก่ การร่วมระดมสมองหรือ

แนวความคิดเพื่อร่วมกันคิดสิ่งที่ดีงามหรือความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้สูงอายุ จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิพบว่า ในพื้นที่ส่วนใหญ่หลายอำเภอประสบปัญหาสำคัญคือขาดงบประมาณในการดำเนินงาน กลุ่มผู้สูงอายุต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนงบประมาณ โดยให้มีการจัดสรรโดยตรงและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากกองทุนกิจกรรมผู้สูงอายุมีประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม จึงต้องการให้เกิดกิจกรรมที่สามารถครอบคลุมในทุกพื้นที่

2.5 ทุนส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในชุมชน คือทุนที่กลุ่มผู้สูงอายุได้รับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรภาคเอกชน รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เข้ามาสนับสนุนในการส่งเสริมอาชีพแก่ผู้สูงอายุในทุกชุมชน โดยการจัดสรรหรือแบ่งปันจากกองทุนที่ตั้งขึ้นและจากการอุดหนุนของภาครัฐ เพื่อการส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุ โดยรูปแบบสวัสดิการเน้นการสร้างอาชีพและรายได้แก่ผู้สูงอายุตามความเหมาะสมและบริบทของแต่ละพื้นที่ เช่น การทำไม้กวาด การแปรรูปผ้าขาวม้า การจัดทำพวงหรีด การผลิตดอกไม้จันทน์ การทำขนชั้น การทำพานบายศรี และงานฝีมืออื่นๆ จากการสัมภาษณ์ กรรมการผู้สูงอายุจากอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ กล่าวว่า ผู้สูงอายุที่รวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมอาชีพและรายได้มีความหลากหลายความถนัดและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน สิ่งหนึ่งที่กลุ่มผู้สูงอายุต้องการคือความรู้และกลไกการตลาด เนื่องจากความรู้ที่มีอยู่เดิมไม่เพียงพอสำหรับผลิตออกมาจำหน่าย ผู้สูงอายุมีความต้องการให้หน่วยงานภายนอกได้เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจัง เช่น การผลิตดอกไม้จันทน์และการทำไม้กวาดในหลายหมู่บ้าน เมื่อมีผลผลิตออกมาจำนวนมากต้องมีตลาดสำหรับจำหน่ายและแน่นอนรายได้ที่เกิดขึ้นย่อมทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น

อภิปรายผล

ผู้วิจัยอภิปรายผลจากข้อค้นพบของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุที่จัดขึ้นภายในชุมชน สำหรับรูปแบบการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุที่มีดำเนินการขึ้นภายในชุมชน ประกอบด้วย การจัดตั้งกองทุนออมทรัพย์ กองทุนฌาปนกิจศพ งานบุญประเพณี และการจัดตั้งศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุ เป็นรูปแบบสวัสดิการที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เนื่องจากสมาชิกผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าผู้สูงอายุที่เป็นชาวบ้านทั่วไปไม่มีสิทธิเหมือนกับผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการบำนาญเพราะรัฐดูแลสวัสดิการให้กลุ่มดังกล่าว ดังนั้น การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุภายในชุมชนด้านกองทุนออมทรัพย์จึงมีความสำคัญยิ่งต่อผู้สูงอายุ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สูงอายุแก่อย่างมีคุณค่ากับลูกหลาน และชราอย่างมีความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ Panthapetch, N. (2011) และงานวิจัยของ Petchprasert, N. (2007) ที่กล่าวถึง สวัสดิการชุมชนทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความกาย สุขใจ โดยคนในชุมชนร่วมกันจัดให้มีระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งครอบคลุมถึงผู้ทุกข์ยากและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุภายในชุมชนด้านกองทุนฌาปนกิจศพ เป็นกลไกต่อเนื่องในช่วงบั้นปลายชีวิตของสมาชิกผู้สูงอายุหลังจากการวางรากฐานความเข้มแข็งของชุมชน กองทุนฌาปนกิจศพเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุที่มีชีวิตอยู่ และช่วยเหลือด้านการเงินแก่ลูกหลานของผู้สูงอายุที่เสียชีวิตแล้ว ในชุมชนชนบทอาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างความเข็มแข็งให้แก่องค์กรที่ก่อตั้งขึ้นด้วยความเข้มแข็งนี้อาจยืนยันด้วยระยะเวลาที่ชาวบ้านได้มีการรวมตัวกันซึ่งพบว่ายาวนานถึง 50 ปี รวมทั้งชุมชนต่างๆ จะมีบริการฌาปนกิจสงเคราะห์รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งทุกชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sanitwongse Na Ayuttaya, T. (1999) ซึ่งพบว่าในบริการต่างๆ ที่ศูนย์สงเคราะห์ราษฎร์ มีการให้บริการผู้ที่รวมกลุ่มจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ สหกรณ์ออมทรัพย์กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มธรรมะ และกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์นั้น กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์จะใช้ศูนย์สงเคราะห์ราษฎร์เป็นหน่วยบริการมากที่สุดคือร้อยละ 43.7 ในขณะที่กลุ่มอื่นๆ จะมีการใช้บริการน้อยกว่ามาก

การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุภายในชุมชนด้านงานบุญประเพณี เนื่องจากผู้สูงอายุมีความรู้สึกมีความสุขในการเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม ได้แก่ การเข้าร่วมงานเทศกาลตามประเพณี งานบุญ งานวัด ทำให้ผู้สูงอายุมีความสนุกสนานรู้สึกสดชื่นมีชีวิตชีวา และรื่นรมย์กับสิ่งรอบตัว ทั้งนี้ความเบิกบานอาจก่อให้เกิดการทำกิจกรรมกับเพื่อนหรือกลุ่มผู้สูงอายุในวัยเดียวกันหรืออาจเป็นความเบิกบานจากการได้ทำสิ่งที่ตนเองชอบงานในยามว่างเก็บเกี่ยวความสุขเล็กๆ น้อยๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งการมีอารมณ์ขันและทำให้ผู้สูงอายุที่มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายทางสังคมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Nanakwat, D. (2007) พบว่าการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมีความสัมพันธ์ต่อการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีเป็นแรงเสริมการสร้างการรักษาสมดุลทางจิตใจช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงการยอมรับจากสังคม มีความเชื่อมั่น และรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง

การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุภายในชุมชนด้านศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุ เป็นสวัสดิการอีกรูแบบหนึ่งที่ผู้สูงอายุต้องการให้อาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุหรืออาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) ช่วยดูแลสวัสดิการด้านสุขภาพอนามัยให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sawatphol, C. et al (2017) เรื่องการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย การดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงโดยครอบครัวเป็นการดูแลวงใน ผู้ดูแลหลักคือลูกสาว ขณะที่บทบาทภาระของผู้ดูแลหลักมีปัญหาและได้รับผลกระทบจากการเป็นผู้ดูแลหลักที่หลากหลาย คือไม่มีประสบการณ์และความรู้ด้านการดูแล มีปัญหาด้านสุขภาพและการเจ็บป่วยร่วม สมรรถนะทางร่างกายลดลง มีปัญหาด้านอารมณ์จิตใจ มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม ขึ้นอยู่กับระดับการพึ่งพิงของผู้สูงอายุ

2. การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุที่มาจากภายนอกชุมชน เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งภาคประชาสังคมจากภายนอกชุมชน เพื่อนำนโยบายและหลักการปฏิบัติลงมาหนุนเสริมให้เกิดการดำเนินการจริงในชุมชน ประกอบด้วย การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุภายนอกชุมชน ด้านเงินอุดหนุนรายเดือนหรือเบี้ยยังชีพ จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่

เห็นว่า เงินอุดหนุนรายเดือนที่ได้รับจำนวนน้อยและไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน อีกทั้งกลุ่มผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนมีรายได้ไม่เพียงพอ จำเป็นต้องได้รับการจัดสวัสดิการจากภาครัฐ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Khaichaiyaphum, P. (2011) และ Aiadpoung, T. (2011) กล่าวว่า เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นสิ่งสำคัญกับผู้สูงอายุที่มีความลำบากเป็นอย่างมากในการดำรงชีวิตประจำวัน จากการที่ไม่มีรายได้จากแหล่งใด เบี้ยยังชีพที่ได้รับหากมีความเหมาะสมกับค่าใช้จ่ายจริงก็จะทำให้ผู้สูงอายุมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้การสนับสนุนจากรัฐยังคงต้องดำเนินต่อไปเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลช่วยเหลือตนเองได้ โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านสาธารณสุขเพราะผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักจะมีปัญหาเรื่องสุขภาพร่างกายที่ไม่แข็งแรงสมบูรณ์ การได้รับการดูแลถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงทำให้ผู้สูงอายุได้ว่าตนเองยังมีคุณค่าในด้านจิตใจที่รู้สึกว่าตนเองยังเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้กับคนในครอบครัวและสามารถอยู่ร่วมกับคนในชุมชนได้อย่างมีความสุข

การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุภายนอกชุมชน ด้านเงินเจ็บป่วยฉุกเฉินดูแลผู้ป่วย จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เมื่อเจ็บป่วยฉุกเฉินจะได้รับสวัสดิการในการขนส่งและเคลื่อนย้ายไปสถานพยาบาลหรือโรงพยาบาลโดยรถฉุกเฉินหรือรถ EMS หน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งหลายพื้นที่มีให้บริการตลอดเวลา อีกทั้งการจัดสวัสดิการของภาครัฐ 30 บาท รักษาทุกโรคสามารถใช้บริการได้สมบูรณ์ แต่สิ่งที่ผู้สูงอายุต้องการเพิ่มเติมคือช่องทางพิเศษสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เนื่องจากปัจจุบันเวลาเจ็บป่วยฉุกเฉินบางครั้งต้องไปเข้าแถวเพื่อรับบริการแม้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Yodpetch, S. (2006) ที่อธิบายถึงผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนและรายได้ไม่เพียงพอแสดงให้เห็นว่าฐานะทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุกลุ่มนี้จัดอยู่ในระดับที่ไม่เหมาะสม มีความรู้สึกที่ไม่อยากเป็นภาระหรือรอคอยแต่ความช่วยเหลือจากลูกหลานแต่เพียงฝ่ายเดียว ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนช่วยในการจัดหาอาชีพเสริมให้ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนรายได้ และมีเงินสะสมไว้ใช้จ่ายในสภาวะที่ตนเองเจ็บป่วย

การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ด้านการตรวจสุขภาพผู้สูงอายุ จากผลการวิจัยพบว่า “ผู้สูงอายุต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดหารถเคลื่อนที่ออกตรวจสุขภาพ เนื่องจากผู้สูงอายุเดินทางลำบากโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่เป็นโรค เบาหวาน ความดัน และผู้สูงอายุที่มีอายุมากแล้วทำให้การไปหาหมอลำบาก ต้องการให้มีรถออกตรวจสุขภาพเคลื่อนที่ออกไปดูแลผู้สูงอายุถึงบ้าน และอยากให้มีแพทย์ประจำให้บริการโดยเฉพาะพื้นที่ห่างไกลมีผู้สูงอายุป่วยนอนติดเตียงเป็นจำนวนมาก จึงต้องการให้หน่วยงานทางการแพทย์ได้ออกสุขภาพและตรวจเยี่ยมผู้ป่วยที่เป็นผู้สูงอายุอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง” สอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวถึงปัญหาด้านร่างกายของผู้สูงอายุไว้ว่า “ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาทุกระบบโดยเฉพาะระบบกล้ามเนื้อและกระดูก เช่น ปวดเมื่อยเนื้อตัว ปวดหลัง ปวดเอว ปวดขา เดินไม่ค่อยได้ เป็นโรคเรื้อรังต่างๆ เช่น โรคเบาหวาน โรคหัวใจ ไต เป็นต้น ดังนั้น ผู้สูงอายุมีความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมสูงสุดมาตรฐานด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล เป็นต้น” (Siritarungsri, 2010; Malithai, 2010; Loykaew, 2012)

การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ด้านกองทุนกิจกรรมผู้สูงอายุ จากการผลการวิจัยพบว่า “กองทุนกิจกรรมผู้สูงอายุมีการดำเนินการในบางพื้นที่ ขาดการเชื่อมโยงหรือการดำเนินการในลักษณะเคลื่อนไหวที่ก่อให้เกิดรายได้ที่เป็นรูปธรรม กิจกรรมที่กองทุนดำเนินการประกอบด้วยกิจกรรมพื้นบ้านและการใช้ยาสมุนไพรเพื่อรักษาโรคตามภูมิปัญญาของท้องถิ่น ซึ่งต้องการให้ภาครัฐเข้ามาให้การสนับสนุนเพื่อให้คงอยู่และมีลูกหลานสืบทอดองค์ความรู้ดั้งเดิมไว้ รวมทั้งหมู่บ้านในพื้นที่อื่นๆ ที่มีกิจกรรมที่หลากหลายและมีประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม จึงต้องการให้เกิดกิจกรรมที่สามารถครอบคลุมในทุกพื้นที่” ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Khomanam, A. (2008) และ Jarujutharat , N. (2016) ที่อธิบายถึงแนวทางและความต้องการดูแลของผู้สูงอายุเพื่อรองรับการเข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุว่า ควรจัดตั้งศูนย์รวมผู้สูงอายุเพื่อเป็นแหล่งพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พูดคุยกัน และควรสนับสนุนการตั้งชมรมผู้สูงอายุให้ผู้สูงอายุได้ร่วมกันทำกิจกรรม ซึ่งสามารถที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและใจที่ดี และการแสดงบทบาทของครอบครัวและคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุหลังเข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของครอบครัวเพิ่มขึ้นก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ <.01

การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ด้านทุนส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุที่รวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมอาชีพและรายได้มีความหลากหลายความถนัดและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน สิ่งหนึ่งที่กลุ่มผู้สูงอายุต้องการคือความรู้และกลไกการตลาด เนื่องจากความรู้ที่มีอยู่เดิมไม่เพียงพอสำหรับผลิตออกมาจำหน่าย ผู้สูงอายุมีความต้องการให้หน่วยงานภายนอกได้เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจัง เช่น การผลิตดอกไม้จันทน์และการทำไม้กวาดในหลายหมู่บ้าน เมื่อมีผลผลิตออกมาจำนวนมากต้องมีตลาดสำหรับจำหน่ายและแน่นอนรายได้ที่เกิดขึ้นย่อมทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Arunkiattipongsa, T. (2007) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลสังขะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ แล้วพบว่า แนวทางในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลสังขะ คือ “...ให้มีการสนับสนุนเงินทุนสำหรับอาชีพเสริม...” นอกจากนี้ สอดคล้องกับ Jadpon, S. (2013) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรีแล้วพบว่า แนวทางในการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ คือ 1) ช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล 2) จัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพผู้สูงอายุ และจัดตั้งกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุ 3) จัดบริการครอบครัวอุปการะผู้สูงอายุ 4) จัดสวนสุขภาพและลานออกกำลังกาย 5) คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้สูงอายุ 6) จัดตั้งศูนย์ดูแลผู้สูงอายุและเครือข่ายผู้สูงอายุ

สรุป

การจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ ดำเนินการในลักษณะ 2 รูปแบบ คือ การจัดสวัสดิการภายในชุมชน ดำเนินการในรูปแบบของกิจกรรมที่ชุมชนจัดตั้งขึ้นเพื่อให้ผู้สูงอายุในชุมชนได้ร่วมกันกำหนดวิธีการและแนวทางในการดูแลด้านสวัสดิการตามความเหมาะสมในพื้นที่ ประกอบด้วย การจัดตั้งกองทุนออมทรัพย์ กองทุนฌาปนกิจศพ งานบุญประเพณี และการจัดตั้งศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุ ส่วนการจัดสวัสดิการภายนอกชุมชน เป็นรูปแบบการดำเนินการที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก ทั้งหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ เงินอุดหนุนรายเดือน เงินเจ็บป่วยฉุกเฉินดูแลผู้ป่วยเรื้อรัง การตรวจสุขภาพผู้สูงอายุ กองทุนกิจกรรมผู้สูงอายุ ทุนส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ทั้งนี้ การจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ผู้สูงอายุก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สูงอายุเพราะเห็นคุณค่าของตัวเองและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) การบริหารจัดการกองทุนออมทรัพย์เพื่อผู้สูงอายุ ชุมชนควรดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสวัสดิการเพื่อการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม

2) ชุมชนควรมีแนวทางการบริหารจัดการด้านการเงินของกองทุนฌาปนกิจศพ โดยการสร้างความพร้อมด้านบุคลากร ความรู้ ความเข้าใจ และความซื่อสัตย์สุจริต เนื่องจากหลายพื้นที่สมาชิกมีความรู้และความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน รวมทั้งในอนาคตเงินจำนวนมากขึ้น จำเป็นต้องสร้างแนวทางในการเบิกจ่ายเงินที่ถูกต้อง

3) ชุมชนควรจัดหาอาสาสมัครดูแลด้านสุขภาพผู้สูงอายุให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ชนบทที่ห่างไกล เนื่องจากผู้สูงอายุมีมากขึ้นทุกปี จำเป็นต้องมีอาสาสมัครให้ได้ตามสัดส่วนที่เพียงพอกับความต้องการ

4) หน่วยงานภาครัฐควรเพิ่มเงินอุดหนุนรายเดือน เพราะจากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุต้องการให้ภาครัฐจ่ายเบี้ยยังชีพในจำนวนมากขึ้น เพื่อให้เพียงพอต่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

5) การให้บริการรถตรวจสุขภาพ โดยผู้สูงอายุต้องการให้หน่วยงานภาครัฐจัดให้มีรถบริการเคลื่อนที่เพื่อออกตรวจสุขภาพอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

6) ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนทุนส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุและอบรมให้ความรู้ด้านการตลาด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สูงอายุมีช่องทางในการจำหน่ายสินค้าเพื่อสร้างรายได้ที่แน่นอน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

1) ควรมีการศึกษาประเด็น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

2) การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุโดยชุมชน ระหว่างชุมชนเมืองและชนบท

3) การศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตและผลกระทบที่ผู้สูงอายุได้รับจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี

References

Aiadpoung, T. (2011). *An Evaluation the Cash Allowance Project for the Elderly, a case study of Pho-Tan Tambon Administration Organization, Nakhonnayok Province*. M.P.A. (Public Policy). Bangkok: Graduate School, Srinakarinwirot University.

Arunkiattipongsa, T. (2007). *The Elderly Capability Development of Sangkha Municipality Amphoe Sangkha Surin Province*. Independent Study. M.P.A. (Local Government). Khon Kean University.

Institute for Population and Social Research, Mahidol University. (2015). *Thailandometers.* http://www.thailandometers.mahidol.ac.th

Jadpon, S. (2013). Social Welfare Management for Developing Quality of Life of the Elderly in Subdistrict Administrative Organization Banlat District Phetchaburi. *Veridian E-Journal*. Slipakorn University *6*(3). 510-519.

Jarujutharat, N. (2016). The Family Participation Development Process in Promoting Quality of Life for the Elderly in Phraputtabat district Municipality, Saraburi Province. *Journal of MCU Peace Studies*, Vol. 4(2), 159-174.

Khaichaiyaphum, P. (2011). *Welfare Needs of the Elderly in Nonthai Municipality, Nonthai District, Nakhon Ratchasima Province*. Independent Study. M.A. Khon Kean University.

Khomanam, A. (2008). *Guidelines and Needs in Care for the Elderly to Support an Approach to Aging Society*. Independent Study. M.A. Public Administration (Local Governance). Collage of Graduate Studies. Khon Kaen University.

Loykaew, J. (2012). *A Study of Social Welfare Needs of the Elderly in Ayutthaya City Municipality, Phra Nakhon Sri Ayutthaya Province*. M.P.A. (Public Administration). Graduate School, Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage.

Malithai, P. (2010). *Factors Affecting the Elderly's Needs in Social Welfare in Mahasarakham Municiple Area*. Thesis. M.A. Public Administration (Public Policy). Faculty of Humanities and Social Sciences. Maha Sarakham University.

Nanakwat, D. (2007). *Factors Related to Self-Health Care of Elderly: A Case Study of Tambon Muang Kham Amphoe Phan Changwat Chiang Rai*. M.A. (Social Development). Faculty of Social Development and Environment. National Institute of Development Administration.

Office of Provincial Administration of Chaiyaphum Province. (2014). *Primary Report of Population in Chaiyaphum Province.*

Office of the Permanent Secretary Ministry of Social Development and Human Security. (2014). *The Elderly Population of Thailand: Current and Future State*. Statistic Compilation on Society 1/2558. Bangkok: Office of the Information and Communication Technology. Office of the Permanent Secretary Ministry of Social Development and Human Security.

Panthapetch, N. (2011). *Success of Community Welfare: A Case Study of Community Welfare Organized by A Rice Mill of Rak Thammachart Naso Club Kudchum District Yasothorn Province*. Report. Independent Study. M.A. Public Administration (Local Governance). Collage of Graduate Studies. Khon Kaen University.

Petchprasert, N. (2007). *Community–Based Welfare: Saving Group*. Bangkok: Adison Press Product.

Prachuabmao, W. (2010). *Systematic Structure of Monitoring and Evaluation of the National Elderly Plan*. *Chula Sampan*. *53*(9).

Sanitwongse Na Ayuttaya, T. (1999). *An Evaluation on Services of Welfare Centers in Communities*.

Sawatphol, C. et al (2017). Care for Elderly Dependents in the Northeast of Thailand. *Journal of MCU Peace Studies*, 5 (Special Issue), 387-405.

Siritarungsri, B. (2010). *Strategies for Successful Ageing Living Alone*. Nursing. Sukhothai Thammathirat Open University.

Yodpetch, S. (2006). *Research and Management of Health-Supporting Activities by the Elderly Club*. Report. Bangkok. Mister Copy Press (Thailand).

การสื่อสารระหว่างบุคคลในฐานะสามีภรรยา ตามหลักพระพุทธศาสนา*

Interpersonal Communication as Husband and Wife According to Buddhist Principles

อำนาจ ยอดทอง
Amnat Yodthong
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University.
Email: amchinjang@gmail.com

บทคัดย่อ

กระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบที่สำคัญ 9 ประการ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนแรก ส่วนของบุคคลผู้ส่งสาร ได้แก่ (1) คนผู้ส่งสาร (รูปนาม หรือ ขันธ์ 5) (2) เนื้อหาหรือเรื่องราวของสาร (จิตหรือใจ) (3) สื่อหรือช่องทางของสาร (ทวาร 3 หรือกรรมทวาร) (4) วิธีการสื่อสาร (กรรม) (5) รูปแบบของข่าวสาร (อายตนะภายนอก 6) และส่วนที่สอง ส่วนของผู้รับสาร ได้แก่ (6) ช่องทางการรับสาร (ทวาร 6 หรืออายตนะภายใน 6) (7) การรับรู้สาร (ผัสสะ/วิญญาณ) (8) การถอดรหัสหรือตีความสาร (เวทนา สัญญา สังขาร) และ (9) ผู้รับสาร (รูปนาม หรือขันธ์ 5)

ส่วนกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลในฐานะสามีภรรยาตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า การสื่อสารระหว่างสามีหรือภรรยาจะต้องมีลักษณะเป็นการสื่อสารที่ส่งเสริมความรัก ความผูกพัน และความสุขในครอบครัว จัดเป็นการกระทำการสื่อสารที่เป็นกุศล (ความดีงาม) ต่อกันและกัน ส่วนการกระทำการสื่อสารที่เป็นอกุศล (ความชั่ว) นั้น สามีหรือภรรยาควรพยายามงดเว้นและเว้นขาดที่จะแสดงออกต่อกันและกัน โดยที่มีกระบวนการสื่อสารโดยทั่วไป 9 องค์ประกอบ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ในฐานะสามีหรือภรรยาผู้ส่งสารส่วนหนึ่ง และสามีหรือภรรยาผู้รับสารอีกส่วนหนึ่ง เช่นเดียวกับกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: การสื่อสาร; การสื่อสารระหว่างบุคคล; สามีหรือ/และภรรยา; หลักพระพุทธศาสนา

---

*MU-SSIRB No.: 2017/094 (B2)
Received June 6, 2017; Accepted September 25, 2017.

Abstract

According to Buddhism, the interpersonal communication process comprises two parts. The first part is related to the sender. It consists of (1) sender (Rūpa and Nāma, or the Five Khandhas); (2) contents or messages (Citta or Cai); (3) media or channels (the Three Dvāras or Kamma-dvāras); (4) communication methods (Kamma); (5) message forms (the Six External Āyatanas). The second part is related to the receiver. It consists of (6) reception channels (the Six Dvāras or Internal Āyatanas); (7) message reception (Phassa or Viññāṇa); (8) message decoding or interpretation (Vedanā, Saññā and Saṅkhāra); and (9) the receiver (Rūpa and Nāma, or the Five Khandhas).

According to Buddhism, the interpersonal communication process between husband and wife should promote love, bonding and happiness in family. This is classified as a Kusala (wholesome) act of communication. Meanwhile, a husband and wife should avoid akusala (unwholesome) acts of communication. This is based on the interpersonal communication process according to Buddhism, which consists of two parts and nine components.

Keywords: Communication; Interpersonal Communication; Husband or/and Wife; Buddhist Principles

บทนำ

อริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีก กล่าวไว้ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” (Human being is social animal) (The Lucturors of Faculty of Sociology and Anthropology, 2000) ต้องอยู่ร่วมกัน มีการติดต่อ และปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยอาศัยเครื่องมือสำคัญ คือ “การสื่อสาร” การสื่อสารนั้นมีหลายความหมายขึ้นอยู่กับว่าจะพิจารณาในแง่ใด (Wichitrachamaree, 2015) แต่สิ่งหนึ่งที่มีอยู่ร่วมกัน คือ การสื่อสารตั้งอยู่บนหลักความสัมพันธ์ (Schramm, cited in Sataventhin, 1990) ของผู้เกี่ยวข้อง 2 ฝ่ายเสมอ คือ ผู้ส่งสาร และ ผู้รับสาร (Op.cit.) สังคมมนุษย์ใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการติดต่อและปฏิสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะในระดับปัจเจกถือว่า การสื่อสารช่วยให้มนุษย์สามารถติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจต่อกันได้ โดยเรียกการสื่อสารในระดับคนต่อคนนี้ว่า “การสื่อสารระหว่างบุคคล”

พระพุทธศาสนามีพระธรรมวินัย (คำสั่งสอน) ของพระพุทธเจ้าที่ถูกรวบรวมไว้ในรูปแบบของพระไตรปิฎก (Thai Tripitakas 11/345/360 in footnote 2) ในการยึดถือปฏิบัติ เมื่อพิจารณาในแง่ของ “หลักนิเทศศาสตร์” หรือ “หลักการสื่อสาร” ทัศนีย์ เจนวิถีสุข (Jenwithisuk, 2011) มองว่า “การสื่อสารในพระพุทธศาสนาไม่ปรากฏในลักษณะที่เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับการสื่อสารโดยตรง แต่จะปรากฏอยู่ในรูปของหลักธรรมและเนื้อหาเรื่องราวที่หลากหลาย และกระจัดกระจายอยู่ในพระสูตรต่างๆ” ซึ่งมีนักวิชาการบางท่านพยายามศึกษาแนวคิดดังกล่าว เช่น กิตติ กันภัย (Kanpai, 2014) ศึกษาหลักปฏิจจสมุปปบาทว่าเป็นแนวคิดการสื่อสารในพระพุทธศาสนา เป็นต้น จะเห็นว่า โดยทั่วไปการศึกษาการสื่อสารในพระพุทธศาสนาจะเน้นในแง่หลักธรรมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความพ้นทุกข์ ซึ่งแตกต่างจากการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์ที่เป็นการสื่อสารในระดับพื้นฐานชีวิต ที่ทุกคนจำเป็นต้องใช้และมุ่งทำความเข้าใจกันและกันเท่านั้น

ในระดับสังคมการสื่อสารเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะเป็นเครื่องมือในการศึกษาและทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งถือว่ามีมากกว่ากิจกรรมทางการสื่อสารแบบอื่นๆ (Tiyau, 1998) เพราะคนเราใช้เวลาส่วนใหญ่ของการสื่อสารประมาณ 75% อยู่ในรูปของการสื่อสารระหว่างบุคคล (Sangurai, 2005) เมื่อมองการสื่อสารในสังคมพบว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลในระดับสถาบันพื้นฐาน คือ ครอบครัวมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากสังคมจะเจริญรุ่งเรืองได้ดีนั้น ส่วนหนึ่งมาจากครอบครัวในสังคมอยู่กันอย่างสันติสุข ต่างไว้ใจซึ่งกันและกัน และต่างก็สงเคราะห์หรือปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันด้วยดี (Khematassi, Palapanyo, and Suandong, 2016) จึงอาจกล่าวได้ว่า หากทุกครอบครัวหรือครอบครัวส่วนใหญ่ในสังคมมีความสุขและความมั่นคง ก็จะทำให้สังคมมั่นคงไปด้วย ตรงกันข้าม ถ้าครอบครัวส่วนใหญ่ในสังคมแตกแยก ไม่มีความมั่นคง ก็จะพาให้สังคมอ่อนแอไปด้วย (Thepsawatti, 2006) และที่มาของปัญหาทั้งหลายในครอบครัวล้วนเกิดมาจากปัญหาความไม่เข้าใจกันและกันของบุคคลในครอบครัวทั้งสิ้น โดยเฉพาะระหว่างสามีและภรรยา อันอันมีสาเหตุมาจากการสื่อสารนั่นเอง ดังที่ พิชสุดา เดชบุญ และคณะ (Detboon et al., 2017) พบว่า “การทำความเข้าใจกันระหว่างสามีภรรยาสามารถช่วยจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในครอบครัวได้” ในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างความขัดแย้งได้อีกด้วย หาก

ไม่มีการสื่อสารที่ดีต่อกัน ความมั่นคงและมีความสุขของครอบครัวจึงขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างสามีหรือภรรยาเป็นสำคัญและเป็นอันดับแรก ที่เรียกว่า “การสื่อสารระหว่างบุคคลในฐานะเป็นสามีภรรยา”

ดังนั้น เมื่อการสื่อสารระหว่างบุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะสามีภรรยามีความสำคัญต่อสังคมและประเทศชาติเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาแนวคิดกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลในฐานะสามีภรรยาตามหลักพระพุทธศาสนา โดยใช้กรอบแนวคิดกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลตามหลักนิเทศศาสตร์มาเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการศึกษาครั้งนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาแนวคิดกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลในฐานะเป็นสามีหรือภรรยาตามหลักพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกและอรรถกถา และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary sources) ได้แก่ หนังสือ ตำราวิชาการ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้กรอบแนวคิด “กระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลตามหลักนิเทศศาสตร์” มาเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารระหว่างบุคคลในฐานะสามีหรือภรรยาตามหลักพระพุทธศาสนา” โดยมีวิธีการศึกษาที่สำคัญอยู่ 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นรวบรวมข้อมูล 2) ขั้นวิเคราะห์ แยกแยะ และอภิปราย และ 3) ขั้นสรุปและนำเสนอรายงานผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ประเด็นเรื่อง “การสื่อสารระหว่างบุคคลในฐานะสามีภรรยาตามหลักพระพุทธศาสนา” พบว่า

1. การสื่อสารระหว่างบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนา

การสื่อสารระหว่างบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการแสดงออก หรือการกระทำ (กรรม หรือวิธีการสื่อสาร) ของบุคคล (ผู้ส่งสาร) ที่มีความประสงค์หรือมุ่งหมาย (เจตนา) ที่จะสื่อให้บุคคลอื่น (ผู้รับสาร) รับรู้และเข้าใจเนื้อหาหรือข้อมูลอย่างใดอย่างหนึ่ง ผ่านช่องทางวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ไม่

ว่าจะใช้ภาษาพูด กิริยาท่าทาง สัญลักษณ์ หรือรูปแบบอื่นใด (อายตนะภายนอก) ที่ทั้งสองฝ่ายสามารถรับรู้และเข้าใจกัน ตลอดจนสามารถกระทำการสื่อสารตอบโต้กันได้

ในด้านกระบวนการ การสื่อสารระหว่างบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนามีองค์ประกอบสำคัญ 9 ประการด้วยกัน โดยที่แต่ละส่วนต่างก็มีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยต่อกัน ดังต่อไปนี้

1.1 คนผู้ส่งสาร หมายถึง มนุษย์ผู้กระทำการหรือแสดงออกเพื่อสื่อสารไปถึงบุคคลผู้รับสาร ซึ่งตามหลักพระพุทธศาสนามนุษย์ในรูปของส่วนประกอบต่างๆ ที่มาประชุมกันเข้าเป็นหนึ่งเดียวที่บัญญัติ เรียกว่า “บุคคล” (Phrapromkhunaporn (P.A. Payutto), 2012) ในแง่นี้มนุษย์ผู้ส่งสารจึงหมายถึงส่วนประกอบ 2 ส่วน ได้แก่ รูป (ส่วนที่เป็นกายทั้งหมด) และนาม (จิตหรือวิญญาณ คือ ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ หรือความนึกคิด) ส่วนใน อภิธรรม แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ จิต เจตสิก และรูป ในแง่ที่ขยายเพิ่มจากรูปนาม โดยถือว่า รูปคือรูป ส่วนจิตคือวิญญาณ และเจตสิก[1] คือ เวทนา สัญญา สังขาร (Phrapromkhunaporn (P.A. Payutto), 2012: 13 in footnote 18) แสดงว่า ผู้ส่งสารจะสื่อสารอะไรออกไปล้วนเกิดจากองค์ประกอบทั้ง 2 ประการนี้ เพราะองค์ประกอบทั้ง 2 นี้ คือ “ชีวิต” คือ “มนุษย์” ดังนั้น มนุษย์ หรือในแง่ขององค์ประกอบคือกายและใจจึงชื่อว่าเป็น “ผู้ส่งสาร” (รวมถึง “ผู้รับสาร” ด้วย)

1.2 เนื้อหาหรือเรื่องราวของสาร ในแง่นามธรรม[2] คือ สิ่งที่เกิดขึ้นในความรู้สึกนึกคิดหรือในจิตของผู้ส่งสาร (Yamapai, 1983) พระพุทธศาสนาเรียกสิ่งนี้ว่า “จิต” คือ ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ สภาพที่นึกคิด ความคิด หรือ ใจ (Phrapromkhunaporn (P.A. Payutto), (2015) (A)) และหมายรวมถึงเจตสิก (สัญญา สังขาร และเวทนา) ตามองค์ประกอบขันธ์ 5 โดยถือว่า “เนื้อหา” หรือ “เรื่องราว” ของสารนั้น มีแหล่งกำเนิดมาจากใจ[3] แต่ในแง่ขันธ์ 5 ถือว่าเกิดมาจากสังขารซึ่งเป็นตัวเจตนาโดยตรง เจตนาจึงถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารของมนุษย์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำกรรมด้วยกาย วาจา ใจ” (Thai Tripitakas 22/63/577) ความคิดหรือเจตนาของผู้ส่งสารมี 2 ประเภท คือ 1) เจตนาที่เป็นความดีงาม (กุศล) เพราะประกอบด้วยความไม่โลภ ไม่โกรธ และไม่หลง (กุศลมูล รากเหง้าของความดี) (Thai Tripitakas 20/70/275-277) นำไปสู่การสื่อสารที่เป็นกุศลกรรม (การกระทำดี) และ 2) เจตนาที่เป็นความชั่ว (อกุศล) เพราะประกอบด้วยความโลภ ความโกรธ และ

---

[1] เจตสิก คือ ธรรมที่ประกอบกับจิต หรือคุณสมบัติต่างๆ ของจิต เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ศรัทธา เมตตา เป็นต้น (Phrapromkhunaporn (P.A. Payutto), (2015) (A): 73).

[2] เนื้อหาของสารมี 2 ความหมาย คือ 1) ในแง่นามธรรม สิ่งที่เกิดขึ้นในความรู้สึกนึกคิดหรือในจิตของผู้ส่งสาร และ 2) ในแง่รูปธรรม คือ สิ่งที่อาจอยู่ในรูปของภาษา (ถ้อยคำหรือตัวหนังสือ) รูปภาพ หรือสิ่งอื่นๆ ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถรับรู้และเข้าใจร่วมกันได้ (Yamapai, 1983)

[3] พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ...” (Thai Tripitakas 25/1-2/23-24)

ความหลง (อกุศลมูล รากเหง้าของความชั่ว) (Thai Tripitakas 20/70/277-279) นำไปสู่การสื่อสารที่เป็นอกุศลกรรม (การกระทำชั่ว)

1.3 สื่อหรือช่องทางของสาร คือ สิ่งที่นำหรือถ่ายทอดสารของผู้ส่งสารให้ปรากฏ (Sataventhin, 1990: 56) ในทางพระพุทธศาสนา คือ ช่องทางที่เนื้อหาหรือเรื่องราวของสารที่ถูกแสดงออกมาผ่านช่องทางใดช่องทางหนึ่งให้ปรากฏ เรียกว่า “ทวาร” (Phrapromkhunaporn (P.A. Payutto), (2015) (A)) คือ ช่องทางของการแสดงออก หรือช่องทางของการกระทำกรรม (กรรมทวาร) แบ่งออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ มโนทวาร การสื่อสารผ่านช่องทางใจ กายทวาร การสื่อสารผ่านช่องทางกาย และวจีทวาร การสื่อสารผ่านช่องทางวาจา (Phrapromkhunaporn (P.A. Payutto), (2015) (B): 89) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (Phrapromkhunaporn (P.A. Payutto), 2012) จึงเรียก “ทวาร 3” ว่าเป็น “ภาคแสดงออกหรือการกระทำต่อโลก (กรรมทวาร)” ซึ่งในที่นี้หมายถึง ช่องทางที่เนื้อหา หรือเรื่องราวของสาร ที่เป็นความรู้สึกนึกคิด จะถูกส่งออกไปให้ผู้รับสารนั่นเอง

1.4 วิธีการสื่อสาร คือ วิธีการที่ผู้สื่อสารเลือกแสดงออกเพื่อให้ผู้รับสารได้รับรู้เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องราวของสารตามความคิดหรือเจตนาของผู้ส่งสาร ในแง่กระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลถือว่า เนื้อหาหรือเรื่องราวของสารที่เป็นรูปธรรม ซึ่งมนุษย์สื่อออกมาอาจอยู่ในรูปของภาษา (ถ้อยคำหรือตัวหนังสือ) รูปภาพ หรือสิ่งอื่นๆ ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถเข้าใจร่วมกันได้ (Yamapai, 1983) โดยเรียกเนื้อหาสารเหล่านี้ว่า “กรรม” คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ (Phrapromkhunaporn (P.A. Payutto), 2012: 240) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) กุศลกรรม คือ การสื่อสารที่เกิดจากเจตนาอันเป็นกุศล (กุศลมูล) นำไปสู่การแสดงออกถึงการสื่อสารที่ดีงาม ทั้งทางกาย (กายสุจริต) ทางวาจา (วจีสุจริต) และทางใจ (มโนสุจริต) และ 2) อกุศลกรรม คือ การสื่อสารที่เกิดจากเจตนาอันเป็นอกุศล (อกุศลมูล) นำไปสู่การแสดงออกถึงการสื่อสารที่ไม่ดีงาม หรือชั่ว ทั้งทางกาย (กายทุจริต) ทางวาจา (วจีทุจริต) และทางใจ (มโนทุจริต) (Thai Tripitakas 11/347/362-363) ดังนั้น การสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นกุศลกรรม (กรรมดี) หรืออกุศลกรรม (กรรมชั่ว) อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ

1.5 รูปแบบของข่าวสาร คือ ลักษณะของเนื้อหาหรือเรื่องราวของสาร ที่ผู้ส่งสารส่งออกไปในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ผู้รับสารได้รับสารนั้นๆ สารที่แสดงออกไปในรูปแบบต่างๆ ด้วยเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งที่กระทำออกไปแล้วนี้ จะอยู่ในรูปแบบของสารภายนอกตัวของผู้รับสาร พระพุทธศาสนาเรียกสารในรูปแบบต่างๆ นี้ว่า “อายตนะภายนอก” คือ ที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้ หรือแดนต่อความรู้ฝ่ายภายนอก สิ่งที่ถูกรับรู้ (Phrapromkhunaporn P.A. Payutto), 2012) “ผู้ส่งสาร” รวมทั้ง “สาร” ที่ผู้ส่งสารกระทำการสื่อสารออกไปทั้งหมด จึงอยู่ในรูปลักษณะของ “อายตนะภายนอก” 6 ประการ ได้แก่ 1) รูป คือ สารที่มีลักษณะเป็นรูป สามารถมองเห็นด้วยตา 2) เสียง คือ สารที่มีลักษณะเป็นเสียง สามารถได้ยินได้ด้วยหู 3) กลิ่น ได้แก่ สารที่มีลักษณะเป็นกลิ่น สามารถสูดดมได้ด้วยจมูก 4) รส ได้แก่ สารที่มีลักษณะเป็นรสต่างๆ สามารถลิ้มได้

ด้วยลิ้น 5) โผฏฐัพพะ ได้แก่ สารที่มีลักษณะเป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสได้ด้วยกาย และ (6) ธรรมารมณ์ ได้แก่ สารที่มีลักษณะเป็นความรู้สึกนึกคิด สิ่งที่ใจนึกคิด (Thai Tripitakas 11/323/316; and Muthukant, 1996) อายตนะภายนอกนี้ จะมีลักษณะคู่กับอายตนะภายใน

1.6 ช่องทางการรับสาร คือ เครื่องมือหรือประตูที่ผู้รับสารจะสามารถนำมาใช้ในการรับสารต่างๆ จากผู้ส่งสารได้ พระพุทธศาสนาเรียกว่า “อายตนะภายใน” คือ เครื่องต่อภายใน หรือเครื่องรับรู้ภายใน (Phrapromkhunaporn (P.A. Payutto), (2015) (A): 552) ที่มนุษย์ใช้สำหรับติดต่อกับโลกและสรรพสิ่งภายนอกตัวมนุษย์ พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุตฺโต) (Phrapromkhunaporn (P.A. Payutto), 2012) เรียกว่า “ภาครับรู้และเสพเสวยโลกอาศัยทวาร 6” (ผัสสทวาร) ได้แก่ 1) ตา หรือ จักขุประสาท (ไม่ใช่หมายถึงลูกตา) 2) หู คือ ประสาทที่รับฟังเสียงได้ หรือ โสตประสาท (ไม่ใช่หมายถึงใบหู) 3) จมูก คือ ประสาทที่สูดกลิ่นได้ เรียกว่า ฆานประสาท (ไม่ใช่หมายถึงโครงจมูก) 4) ลิ้น คือประสาทที่ลิ้มรสได้ เรียกว่า ชิวหาประสาท (ไม่ใช่หมายถึงแผ่นเนื้อที่เป็นลิ้นทั้งหมด) 5) กาย คือ ประสาทที่ได้รับสัมผัส (สิ่งที่มากระทบกายได้) กระจายอยู่ตามผิวหนังรอบกาย เรียกว่า กายประสาท และ 6) ใจ คือ จิต (Thai Tripitakas 11/323/315-316; Muthukant, 1996)

1.7 การรับรู้สาร พระพุทธศาสนาถือว่า การรับรู้สารจะเกิดขึ้นต่อเมื่อมีองค์ประกอบครบทั้ง 3 อย่าง คือ อายตนะ (อายตนภายใน) อารมณ์ (อายตนะภายนอก) และวิญญาณ ภาวะนี้เรียกว่า “ผัสสะ” (สัมผัส) คือ การบรรจบพร้อมกันแห่งอายตนะ อารมณ์ และวิญญาณ เรียกว่า “การรับรู้” (Phrapromkhunaporn (P.A. Payutto), 2012: 31) เนื่องจากอายตนะและอารมณ์ ได้กล่าวแล้ว ในที่นี้จึงกล่าวเฉพาะ “วิญญาณ” และ “ผัสสะ” เท่านั้น กล่าวคือ “วิญญาณ” คือ ความรู้แจ้งอารมณ์มี 6 ประการ ได้แก่ 1) จักขุวิญญาณ ความรู้แจ้งอารมณ์ทางตา (การเห็น) 2) โสตวิญญาณ ความรู้แจ้งอารมณ์ทางหู (การได้ยิน) 3) ฆานวิญญาณ ความรู้แจ้งอารมณ์ทางจมูก (การได้กลิ่น) 4) ชิวหาวิญญาณ ความรู้แจ้งอารมณ์ทางลิ้น (การรู้รส) 5) กายวิญญาณ ความรู้แจ้งอารมณ์ทางกาย (การรู้สึกกายสัมผัส) และ 6) มโนวิญญาณ ความรู้แจ้งอารมณ์ทางใจ (การรู้ความนึกคิด) (Thai Tripitakas 14/305/369; Phrapromkhunaporn P.A. Payutto, 2015); and Muthukant, 1996) ส่วน “สัมผัส” คือ การกระทบกันของอายตนภายในมีตาเป็นต้น อายตนภายนอกมีรูปเป็นต้น และวิญญาณมีจุกขุวิญญาณเป็นต้น มีชื่อตามอายตนภายใน 6 ได้แก่ 1) จักขุสัมผัส สัมผัสทางตา เกิดจาก ตา + รูป+จักขุวิญญาณ 2) โสตสัมผัส สัมผัสทางหู เกิดจาก หู+เสียง+โสตวิญญาณ 3) ฆานสัมผัส สัมผัสทางจมูก เกิดจาก จมูก+กลิ่น+ฆานวิญญาณ 4) ชิวหาสัมผัส สัมผัสทางลิ้น เกิดจาก ลิ้น+รส+ชิวหาวิญญาณ 5) กายสัมผัส สัมผัสทางกาย เกิดจาก กาย+โผฏฐัพพะ+กายวิญญาณ และ 6) มโนสัมผัส สัมผัสทางใจ เกิดจาก ใจ+ธรรมารมณ์+มโนวิญญาณ (Thai Tripitakas 14/305/370; Phrapromkhunaporn P.A. Payutto, 2015) (B); Muthukant, 1996) ดังนั้น ผัสสะนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการรับรู้สาร เมื่อผัสสะเกิดขึ้นแล้ว กระบวนธรรมก็ดำเนินต่อไป เป็นเวทนา สัญญา และสังขาร (Phrapromkhunaporn (P.A. Payutto), 2012)

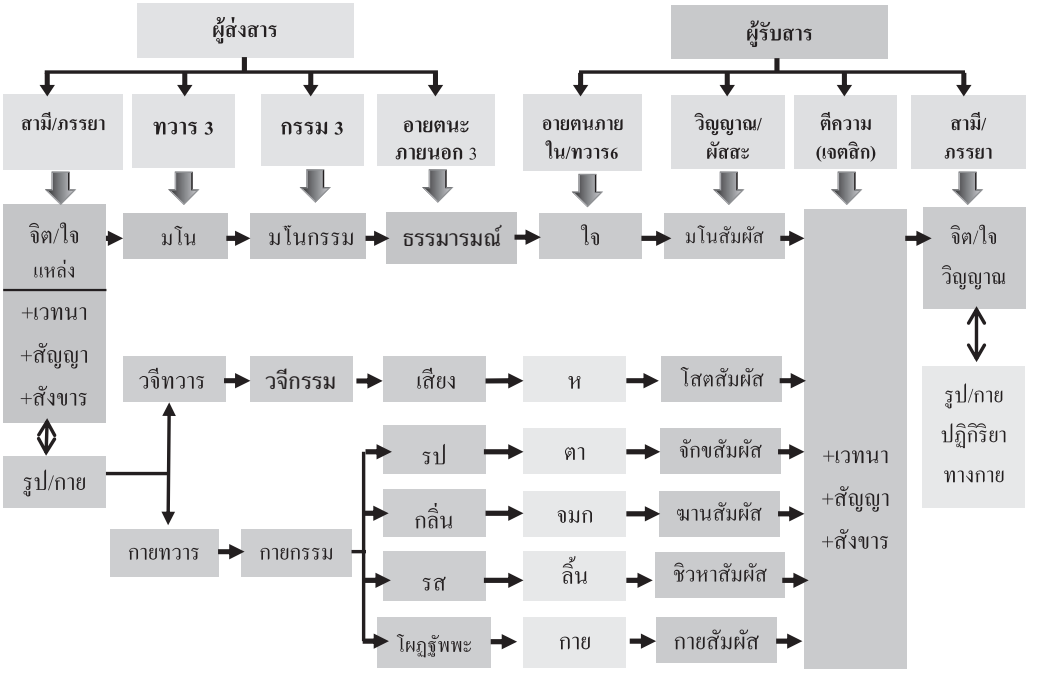
1.8 การถอดรหัสหรือตีความสาร จัดเป็นกระบวนการภายในจิตของผู้รับสาร และที่สำคัญยังเกี่ยวข้องกับเจตสิกฝ่ายนามขันธ์ 3 ประการ ได้แก่ เวทนา สัญญา และสังขาร โดยที่ “เวทนา” คือ การเสวยอารมณ์ ได้แก่ ความรู้สึกต่ออารมณ์ที่รับรู้มี 3 ประการ คือ 1) สุข ได้แก่ สบาย ชื่นใจ สุขใจ 2) ทุกข์ ไม่สบาย เจ็บปวด และ 3) อทุกขมสุข ได้แก่ ไม่ทุกข์ ไม่สุข หรือเฉยๆ เรียกว่า อุเบกขา ส่วน “สัญญา” คือ กำหนดหมายหรือหมายรู้อารมณ์เอาไว้ เมื่อประสบอารมณ์อีก ก็เอาข้อที่กำหนดหมายไว้นั้น มาจับเทียบหมายรู้ว่าตรงกันเหมือนกันหรือไม่ ถ้าหมายรู้ว่าตรงกัน เรียกว่า “จำได้” ถ้ามีข้อต่างก็หมายรู้เพิ่มเข้าไว้ และ “สังขาร” คือ เครื่องปรุงของจิต ซึ่งมีเจตนาเป็นตัวนำ เลือกรวบรวมเอาเครื่องแต่งคุณภาพต่างๆ มาประสมปรุงแต่งความนึกคิด การพูด การกระทำ ให้เกิดกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (Phrapromkhunaporn P.A. Payutto), 2012) มองว่า ในกระบวนธรรมนี้เวทนามีบทบาทสำคัญมาก อารมณ์ใดให้สุขเวทนา สัญญาก็มักกำหนดหมายอารมณ์นั้น ยิ่งให้สุขเวทนามาก ก็จะกำหนดหมายมาก และเป็นแรงผลักดันให้คิดปรุงแต่งทำการต่างๆ เพื่อให้ได้เสวยสุขเวทนานั้นมากขึ้น ในที่นี้เวทนาจึงเป็นตัวล่อและชักจูงใจ เหมือนผู้คอยเสนอให้เอา หรือไม่เอา หรือหลีกเลี่ยงอะไร สัญญาเหมือนผู้สะสมเก็บข้อมูลหรือวัตถุดิบ สังขารเหมือนผู้นำเอาข้อมูลหรือวัตถุดิบนั้นไปใช้ปรุงแปรตระเตรียมทำการ วิญญาณเหมือนเจ้าของงาน ใครจะทำอะไรคอยรับรู้ไปหมด เป็นทั้งผู้เปิดโอกาสให้มีการทำงาน และเป็นผู้รับผลของการทำงาน ตัวอย่าง นาย ก ได้ยินเสียงระฆังกังวาน (หู+เสียง+วิญญาณทางหู) รู้สึกสบายหูสบายใจ (เวทนา) หมายรู้ว่าเป็นเสียงไพเราะ ว่าเป็นเสียงระฆัง ว่าเป็นเสียงระฆังอันไพเราะ (สัญญา) เกิดความรู้สึกชอบใจในเสียงนั้น อยากฟังเสียงนั้นอีก คิดจะไปตีระฆังนั้น อยากได้ระฆังนั้น คิดจะไปซื้อระฆังนั้น คิดจะลักระฆังใบนั้น ฯลฯ (สังขาร)

1.9 ผู้รับสาร คือ บุคคลผู้รับสารจากบุคคลผู้ส่งสาร ซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่ามีลักษณะเดียวกันกับผู้ส่งสาร กล่าวคือ หากพิจารณาในแง่องค์ประกอบใหญ่ๆ ถือว่า บุคคลผู้รับสารมีส่วนประกอบสำคัญอยู่ 2 ประการ ได้แก่ ส่วนประกอบฝ่ายรูป หรือกาย และส่วนประกอบฝ่ายนาม หรือใจ (จิต) ผู้รับสารย่อมรับสารจากผู้ส่งสารผ่านองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วนนี้ โดยที่ส่วนที่เป็นนามสามารถรับสารได้ 2 ทาง ได้แก่ ทางแรก รับสารประเภท “ธรรมารมณ์” ผ่านอายตนะภายใน ที่เรียกว่า “ใจ” (มโน) โดยตรง ทางที่สอง รับสารประเภทรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส (อายตนะภายนอก) ผ่านอายตนะภายในประเภทตา หู จมูก ลิ้น และกาย เมื่ออายตนะภายในได้รับสารในรูปแบบอายตนะภายนอกแล้ว จะส่งผ่านไปยังใจให้ได้รับรู้ (อายตนะ วิญญาณ ผัสสะ) ทำความเข้าใจและตีความโดยอาศัยความทรงจำและประสบการณ์ในอดีต (สัญญา ความจำได้หมายรู้) ต่อสารที่ได้รับ เมื่อใจรับรู้ เข้าใจ และตีความเป็นอย่างไรแล้ว ใจจะเกิดปฏิกิริยาภายในที่เรียกว่า “เวทนา” คือ ความรู้สึกต่อสาร ได้แก่ (1) อาจรู้สึกสุขสบาย (สุขเวทนา) (2) อาจรู้สึกไม่สบาย (ทุกขเวทนา) และ (3) อาจรู้สึกเฉยๆ (อสุขมสุขเวทนา) ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะเกิดขึ้นกับใจ และปรุงแต่งใจของผู้รับสารให้เป็นต่างๆ นานา และเมื่อจะสื่อสารตอบโต้ผู้ส่งสารนั้น เช่น เมื่อถูกด่าด้วยคำหยาบ ก็คิดว่าเขาด่าว่าตนเอง ทั้งที่ตนเองไม่ผิด หรือด่าเกินไปที่จะรับได้ จึงคิดหาคำพูดที่รุนแรงกว่าเพื่อด่าตอบกลับด้วยความโกรธ

(สังขาร) จุดเริ่มต้นของการสื่อสารตอบโต้กลับจึงเกิดขึ้นที่ใจ ที่เรียกว่า เจตนา (ในแง่ขันธ์ 5 หมายเอาสังขาร) จากนั้นผู้รับสารจะกลายเป็นผู้ทำหน้าที่ส่งสารต่อไปตามกระบวนการส่งสารต่อไป

สรุปว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนา คือ กระบวนการแสดงออก หรือการกระทำ (กรรม หรือวิธีการสื่อสาร) ของบุคคล (ผู้ส่งสาร) ที่มีความประสงค์หรือมุ่งหมาย (เจตนา) ที่จะสื่อให้บุคคลอื่น (ผู้รับสาร) รับรู้และเข้าใจเนื้อหาหรือข้อมูลอย่างใดอย่างหนึ่ง ผ่านช่องทางวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ไม่ว่าจะใช้ภาษาพูด กิริยาท่าทาง สัญลักษณ์ หรือรูปแบบอื่นใด (อายตนะภายนอก) ที่ทั้งสองฝ่ายสามารถรับรู้และเข้าใจกัน ตลอดจนสามารถกระทำการสื่อสารตอบโต้กันได้ โดยมีกระบวนการสื่อสารที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ 9 ประการด้วยกัน โดยที่แต่ละส่วนต่างก็มีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยต่อกัน ดังต่อไปนี้ (1) คนผู้ส่งสาร (รูปนาม หรือขันธ์ 5) (2) เนื้อหาหรือเรื่องราวของสาร (จิตหรือใจ) (3) สื่อหรือช่องทางของสาร (ทวาร 3 หรือกรรมทวาร) (4) วิธีการสื่อสาร (กรรม) (5) รูปแบบของข่าวสาร (อายตนะภายนอก) ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 5 ประการนี้อยู่ในส่วนของผู้ส่งสาร ส่วนองค์ประกอบที่ (6) ช่องทางการรับสาร (ทวาร 6 หรืออายตนะภายใน 6) (7) การรับรู้สาร (ผัสสะ/วิญญาณ) (8) การถอดรหัสหรือตีความสาร (เวทนา สัญญา สังขาร) และ (9) ผู้รับสาร (รูปนาม หรือขันธ์ 5) ทั้ง 4 องค์ประกอบนี้อยู่ในส่วนของผู้รับสาร สามารถแสดงเป็นภาพจำลองได้ดังนี้

แบบจำลองกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนา

2. การสื่อสารระหว่างบุคคลในฐานะสามีหรือภรรยา

คำว่า “สามี”คือ ชายที่เป็นคู่ครองของหญิง (The Royal Society, 2003) ส่วน “ภรรยา” (หรือ ภริยา) หมายถึง หญิงที่เป็นคู่ครองของชาย (Ibid., p. 817) ใน คัมภีร์อภิธานวรรณนา ให้ความหมายว่า “สามี” คือ ผู้เป็นเจ้าของภรรยา (สามิก) ผู้เลี้ยงดูภรรยา (ภัตตุ) ผู้ดูแลรักษาภรรยา (ปติ) (Muthito, 2004) ส่วน “ภรรยา” คือ ผู้ให้กำเนิดบุตร (ชายา) ผู้เป็นแม่บ้าน (กลัตต) จากความหมายนี้ จะเห็นลักษณะการให้ความหมายตามสถานะ บทบาท และหน้าที่ในสังคมและวัฒนธรรมแบบอินเดียโบราณได้ชัดเจน

การสื่อสารระหว่างบุคคลในฐานะสามีหรือภรรยา จึงหมายถึง กระบวนการแสดงออก (กรรม หรือ วิธีการสื่อสาร) ของบุคคล (ผู้ส่งสาร) ในฐานะเป็นสามีหรือภรรยาของอีกฝ่าย ที่มีความประสงค์หรือมีความมุ่งหมาย (เจตนา) ที่จะสื่อให้บุคคล (ผู้รับสาร) ผู้เป็นสามีหรือภรรยาของตน ได้รับรู้และเข้าใจเนื้อหาหรือข้อมูลอย่างใดอย่างหนึ่ง ผ่านช่องทางวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ที่ทั้งสองฝ่ายสามารถรับรู้และเข้าใจกัน ตลอดจนสามารถกระทำการสื่อสารโต้ตอบกันได้ การสื่อสารระหว่างสามีหรือภรรยาที่ส่งเสริมความรัก ความผูกพัน และความสุขในครอบครัวได้ จะต้องเป็นการกระทำการสื่อสารที่ดีและมีคุณธรรมเท่านั้น พระมหาขวัญชัย กิตฺติเมธี (Kittimethee, 2017:) จึงมองว่า “ความรักของสามีหรือภรรยาจึงเป็นเรื่องคุณธรรมและหน้าที่ที่จะพึงปฏิบัติต่อกัน” ส่วนการกระทำการสื่อสารที่เป็นอกุศล (ความชั่ว) จัดเป็นอกุศลกรรม (การกระทำหรือแสดงออกที่ชั่ว ไม่ดี) สามีหรือภรรยาควรพยายามงดเว้นและเว้นขาดที่จะแสดงออกต่อกันและกัน

ส่วนในด้านกระบวนการ การสื่อสารระหว่างบุคคลในฐานะสามีหรือภรรยาตามหลักพระพุทธศาสนามีองค์ประกอบสำคัญ 9 ประการเช่นเดียวกัน (ตามองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลข้างต้น) โดยที่แต่ละส่วนต่างก็มีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยต่อกัน ดังต่อไปนี้

2.1 คนผู้ส่งสาร ในที่นี้หมายถึง “สามี” หรือ “ภรรยา” ซึ่งมีส่วนประกอบแห่งชีวิตที่สำคัญอยู่ 2 ส่วนด้วยกัน คือ 1) ส่วนที่เป็นรูป หรือร่างกาย และ 2) ส่วนที่เป็นนาม หรือ จิตใจ ในฐานะผู้ส่งสารไม่ว่าจะเป็นสามีหรือภรรยาก็ตาม จะต้องระลึกอยู่เสมอว่า ทั้งตนเองและสามีหรือภรรยาของตนล้วนมีองค์ประกอบสำคัญทั้ง 2 ส่วนนี้ จะคิดหรือกระทำอะไรออกไปจะต้องเป็นการกระทำที่มุ่งดูแลและเอาใจใส่ต่อกันและกันใน 2 ส่วนนี้อย่างสม่ำเสมอ ด้วยเหตุนี้ สามีหรือภรรยาจะกระทำหรือสื่ออะไรออกไป ทั้งที่จงใจสื่อให้สามีหรือภรรยาของตน หรือไม่จงใจ แต่อีกฝ่ายได้พบเห็นหรือรับรู้ได้ก็ตาม จะต้องไม่ใช่เป็นการกระทำที่เป็นความชั่ว (อกุศลกรรม) ที่ทำลายร่างกายและจิตใจของอีกฝ่าย แต่จะต้องเป็นการกระทำที่ดี (กุศลกรรม) ที่มุ่งดูแลและเอาใจใส่ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของอีกฝ่ายอย่างสม่ำเสมอเท่านั้น

2.2 เนื้อหาหรือเรื่องราวของสาร เนื่องจากเนื้อหาของสารทุกอย่างที่จะสื่อออกไป คือ “จิตใจ” หรือ “ความรู้สึกนึกคิด” ของสามีหรือภรรยา ที่อยู่ในฐานะเป็นผู้ส่งสารนั้น ตามหลักพระพุทธศาสนาสิ่งที่เป็นฐานรองรับอยู่ในจิตใจของสามีหรือภรรยาทุกคนในฐานะเป็นผู้ส่งสาร เรียกว่า “คุณธรรม” คือ ธรรมที่เป็นคุณ หรือความดีงาม (Phrapromkhunaporn P.A. Payutto, 2015) (A)) โดยเฉพาะคุณธรรมที่ควรเป็นฐานรองรับอยู่ในจิตใจของสามีหรือภรรยาทุกคนในฐานะเป็นผู้ส่งสารดังนี้

ประการแรก ธรรมมีอุปการะมากสำหรับการสื่อสารทุกอย่าง ได้แก่ 1) สติ ความระลึกได้ และ 2) สัมปชัญญะ ความรู้ตัว (Thai Tripitakas 11/352/369) โดยผู้ที่เป็นสามีหรือภรรยาต้องระลึกอยู่เสมอว่าตนเองมีสถานะเป็นสามีหรือภรรยา มีชีวิตคู่ มีครอบครัว ที่จะต้องร่วมสร้างและร่วมกันดูแล ไม่ใช่ชีวิตโสด การระลึกได้อย่างนี้เรียกว่า “มีสติ” ส่วนในขณะที่กระทำอะไรออกไป ทั้งต่อสามีหรือภรรยาของตน หรือคนอื่นๆ ก็ตาม ก็พึงรู้ตัวอยู่เสมอว่า ขณะนั้นตนเองกำลังกระทำอะไร สิ่งที่ทำนั้นผิดต่อภรรยาหรือสามีตนเองหรือไม่ การรู้ตัวเองอย่างนี้เรียกว่า “สัมปชัญญะ”

ประการที่สอง ธรรมที่ช่วยสร้างความรักและความมั่นคงในชีวิตครอบครัว เรียกว่า “ฆราวาสธรรม” คือ ธรรมสำหรับการครองเรือน มี 4 ประการ คือ (1) สัจจะ ความรักความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกัน (2) ทมะ ความข่มใจ รู้จักควบคุมจิตใจ (3) ขันติ ความอดทน ไม่ท้อถอย (4) จาคะ เสียสละ มีน้ำใจ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน (Thai Tripitakas 15/246/354, and description in Phrapromkhunaporn P.A. Payutto, 2015) (B))

2.3 สื่อหรือช่องทางของสาร สำหรับมนุษย์โดยทั่วไปมีช้องทางการสื่อสารที่เรียกว่า “ทวาร” (ช่องหรือประตู) หรือเรียกว่า “กรรมทวาร” (ช่องทางการกระทำหรือการแสดงออก) แบ่งออก 3 ช่องทาง แม้สามีหรือภรรยาก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีช่องทางการสื่อสารต่อกันและกัน 3 ช่องทางเช่นเดียวกัน ได้แก่ ช่องทางที่ 1 การสื่อสารทางจิตใจเรียกว่า “มโนทวาร” สิ่งที่สามีหรือภรรยาจะสื่อสารออกไปส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะของคุณธรรมต่างๆ เช่น สติและสัมปชัญญะ หรือฆราวาสธรรม เป็นต้น ช่องทางที่ 2 การสื่อสารทางวาจา (ปาก) เรียกว่า “วจีทวาร” อันเป็นส่วนของการแสดงออกที่เป็นถ้อยคำ คำพูด จะต้องสุภาพไพเราะ และอ่อนหวาน อันมีผลมาจากจิตใจ และช่องทางที่ 3 การสื่อสารทางกาย เรียกว่า “กายทวาร” อันเป็นส่วนของการแสดงออกทางด้านร่างกายทั้งหมดและอวัยวะทุกส่วน ที่สามารถแสดงออกสื่อถึงเรื่องราวอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ซึ่งมีผลมาจากจิตใจของผู้พูดเช่นเดียวกัน

2.4 วิธีการสื่อสาร วิธีการที่ผู้ส่งสารในฐานะสามีหรือภรรยาเลือกแสดงออกหรือกระทำอะไรลงไปเพื่อให้ผู้รับสารได้รับรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสารหรือเรื่องราวของสารตามความคิดหรือเจตนาของตนเองนั้น พระพุทธศาสนาเรียกว่า “กรรม” (การกระทำ) สามีหรือภรรยาจึงต้องแสดงออกถึงการสื่อสารออกไปถึงอีกฝ่ายที่เป็นผู้รับสารด้วยการกระทำที่ดีงาม เป็นกุศล ทั้งมโนกรรมที่เป็นมโนสุจริต (การทำดีทางใจ คือ คิดดี) วจีกรรมทีเป็นวจีสุจริต (การทำดีทางวาจา คือ พูดดี) และกายกรรมที่เป็นกายสุจริต (การทำดีทางกาย) โดยมีวิธีการสื่อสารตามหลักการ ดังต่อไปนี้

ประการแรก หลักสังคหวัตถุ คือ คุณธรรมที่เป็นเครื่องผูกพันน้ำใจกันและกันระหว่างบุคคลในครอบครัวมี วิธีการอยู่ 4 ประการ คือ (1) ทาน การให้ (2) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ วาจาเป็นที่รัก (3) อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ (4) สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ (Thai Tripitakas 21/32/51; and description in Phrapromkhunaporn P.A. Payutto, 2015B) จากหลักการนี้มีวิธีการสื่อสารที่แสดงออกมา 2 ประการด้วยกัน ได้แก่ ที่เป็นวจีกรรม (หรือวจีสุจริต) คือปิยวาจา ส่วนที่เป็นกายกรรม

(หรือกายสุจริต) คือ ทาน อัตถจริย และสมานัตตา ส่วนมโนกรรมถือว่าอยู่เบื้องหลังและเป็นต้นกำเนิดของกุศลกรรมทั้ง 2 ส่วนนี้อยู่แล้ว

ประการต่อมา คือ หลักปฏิบัติตามหน้าที่ในฐานะเป็นสามีหรือภรรยาที่จะต้องสื่อสารด้วยการปฏิบัติต่อกันและกัน ที่เรียกว่า “สามีที่ดี” มีหน้าที่ที่จะต้องสื่อสารและปฏิบัติต่อภรรยาของตน 5 ประการ คือ (1) ให้เกียรติยกย่อง (2) ไม่ดูหมิ่น (3) ไม่ประพฤตินอกใจ (4) มอบความเป็นใหญ่ให้ (6) ให้เครื่องแต่งตัว ส่วน “ภรรยาที่ดี” มีหน้าที่ที่จะต้องสื่อสารและปฏิบัติต่อสามีของตน 5 ประการ คือ (1) จัดการงานดี (2) สงเคราะห์คนข้างเคียงดี (3) ไม่ประพฤตินอกใจ (4) รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ (5) ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง (Thai Tripitakas 11/269/214) จะเห็นว่าในส่วนหน้าที่ของสามีที่ดีที่จะต้องสื่อสารและปฏิบัติต่อภรรยาในส่วนของหน้าที่ที่ 2 จัดเป็นวจีกรรม (หรือวจีสุจริต) ส่วนนอกนั้นจัดเป็นกายกรรม (กายสุจริต) ทั้งหมด ส่วนมโนกรรม (หรือมโนสุจริต) ถือว่าอยู่เบื้องหลังและเป็นต้นกำเนิดของกุศลกรรมทั้ง 2 ส่วนนี้

2.5 รูปแบบของข่าวสาร สารที่สามีหรือภรรยาในฐานะผู้ส่งสารได้กระทำการสื่อสารออกไปทั้งหมดตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่าจะต้องอยู่ในรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งที่เรียกว่า “อายตนะภายนอก 6” โดยมีรูปแบบดังนี้ 1) ส่วนที่เป็นวจีกรรมมี 1 รูปแบบ คือ การสื่อสารในลักษณะเสียง เช่น ภาษา เสียงที่แสดงอารมณ์และความรู้สึกต่างๆ และ 2) ส่วนที่เป็นกายกรรม มี 4 รูปแบบ คือ 1) การสื่อสารในลักษณะรูป ได้แก่ รูปร่างหน้าตาและการแต่งกาย ตลอดจนการกระทำการสื่อสารสิ่งต่างๆ ด้วยรูปที่สามารถรับรู้ได้ด้วยตา 2) การสื่อสารในลักษณะกลิ่น ที่รับรู้ได้ด้วยจมูก ได้แก่ กลิ่นกาย กลิ่นเสื้อผ้า กลิ่นน้ำหอม หรือกลิ่นจากสิ่งที่กระทำ เช่น อาหาร เป็นต้น 3) การสื่อสารในลักษณะรส ที่สามารถรับรู้ได้ด้วยลิ้น เช่น รสเค็ม หวาน เปรี้ยว ฝาด เป็นต้น 4) การสื่อสารในลักษณะสัมผัส (โผฏฐัพพะ) ที่สามารถสัมผัสได้ด้วยกาย เช่น อ่อน แข็ง นุ่ม เป็นต้น ทั้ง 2 ส่วน หรือ 5 รูปแบบนี้พระพุทธศาสนาเรียกว่า “กามคุณ” (ส่วนที่น่ารักใคร่น่าปรารถนาของกาม) เรียกอีกอย่างว่า “วัตถุกาม” (สิ่งที่น่าปรารถนาน่าใคร่ของกาม) (Phrapromkhunaporn .A. Payutto, 2015A) ส่วนความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ความผูกพัน และคุณธรรมต่างๆ เช่น ความรัก ความเมตตา ความซื่อสัตย์ ความมั่นคง เป็นต้น ที่เรียกว่า “ธรรมารมณ์” นั้นสามารถสื่อผ่านใจโดยตรง และถือว่าเป็นผู้กำหนดและควบคุมรูปแบบของสารทั้ง 5 ข้างต้นด้วย

2.6 ช่องทางการรับสาร จะเห็นว่า องค์ประกอบตั้งแต่ ข้อ 5.1-5.5 จัดเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสื่อสารสำหรับสามีหรือภรรยาผู้อยู่ในฐานะเป็นคนส่งสาร ส่วนองค์ประกอบตั้งแต่ข้อนี้เป็นต้นไป จัดเป็นส่วนประกอบของสามีหรือภรรยาผู้ทำหน้าที่รับสารจากอีกฝ่ายหนึ่ง พระพุทธศาสนาถือว่า เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งส่งสารอย่างใดอย่างหนึ่งมา ผู้รับสารในฐานะเป็นสามีหรือภรรยา สามารถรับสารผ่านช่องทางการรับอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายๆ อย่างรวมกัน มี 6 ช่องทางเรียกว่า “ทวาร 6” (ช่องทาง) หรือ “อายตนะภายใน 6” (แดนรับรู้) ได้แก่ 1) สารที่มีลักษณะเป็นอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด หรือคุณธรรม สามารถรับรู้ผ่านทางจิตใจได้โดยตรง นอกจากนี้ยังสามารถรับรู้เพิ่มเติมผ่านช่องทางอีก 4 ช่องทาง อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมากกว่า

หนึ่งช่องทางก็ได้ 2) สารที่มีลักษณะเป็นเสียง รับรู้ทางโสตประสาทโดยการฟังเสียง 3) สารที่มีลักษณะเป็นรูป รับรู้ทางจักษุประสาท โดยการมองเห็นด้วยตา 4) สารที่มีลักษณะเป็นกลิ่น รับรู้ทางฆานประสาท โดยการสูดดมกลิ่นด้วยจมูก และ 5) สารที่สามารถสัมผัสหรือแตะต้องได้ รับรู้ทางกายประสาท โดยการสัมผัสด้วยกายส่วนใดส่วนหนึ่ง

2.7 การรับรู้สาร การรับรู้สารตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ อายตนภายนอก (รูปแบบสาร) มีรูป เสียง เป็นต้น อายตนภายใน (ช่องทางการรับรู้สาร) มีตา หู เป็นต้น และจิตใจหรือวิญญาณ จึงจะทำให้ผู้รับสารเกิดการรับรู้สารนั้นๆ ได้ โดยเฉพาะองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือ “จิตใจ” ของผู้รับสาร ซึ่งมีความคิด สนใจ หรือเจตนาเป็นเครื่องนำในการรับรู้ หากขาดสิ่งนี้แล้วอาจจะทำให้ไม่เกิดการรับรู้ แม้จะผ่านตา หู จมูก เป็นต้นก็ตาม ดังนั้นการจะรับรู้ จดจำ หรือเข้าใจสิ่งใดได้ จึงขึ้นอยู่กับจิตใจของผู้รับสารนั้นๆ เป็นสำคัญ เช่น ในกรณีของสามีหรือภรรยา เนื้อหาสารที่เกี่ยวกับสามีหรือภรรยาของตนเอง ย่อมทำให้ผู้รับสารที่เป็นสามีหรือภรรยาสามารถรับรู้ได้อย่างละเอียดมากที่สุด เพราะเป็นคนรักหรือคนที่ใช้ชีวิตร่วมกับตนเองอย่างใกล้ชิดที่สุด และมีผลกระทบต่อจิตใจมากที่สุดอีกด้วย

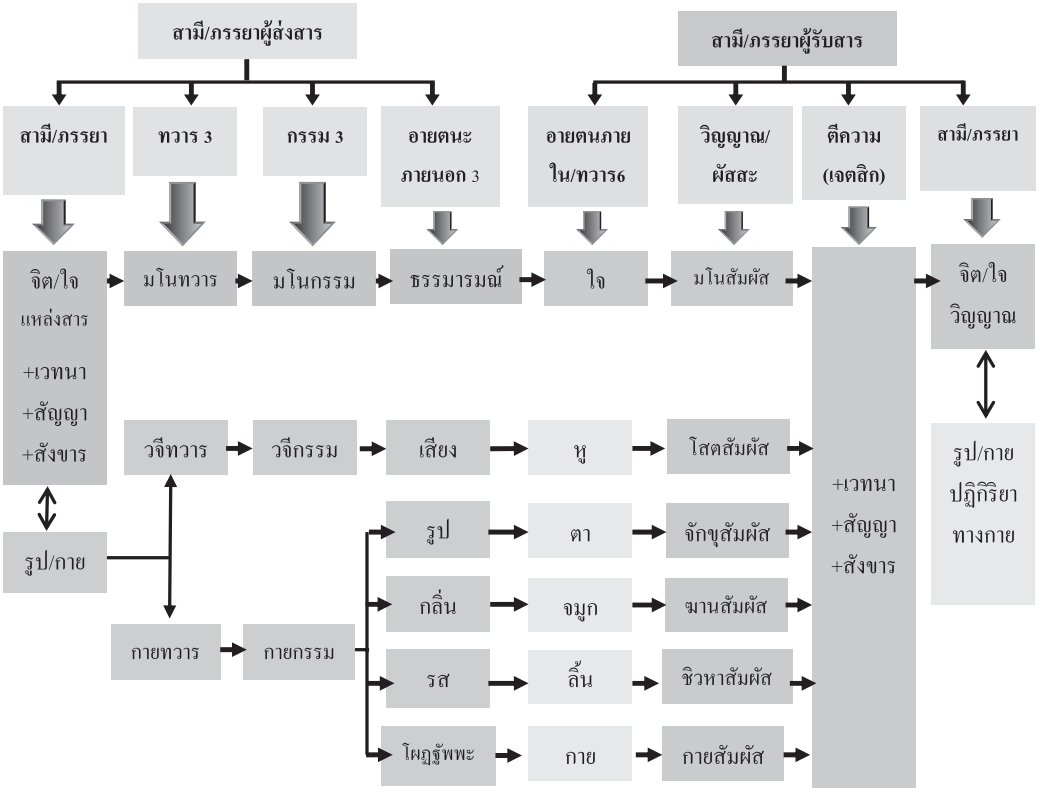
2.8 การถอดรหัสหรือตีความสาร ดังได้กล่าวแล้วว่า ในกระบวนการรับรู้สารถือว่า “จิตใจ” ของผู้รับสารมีส่วนสำคัญมากที่สุด เพราะกระบวนการทางจิตใจที่เกิดขึ้นหลังจากมีการรับรู้สารแล้ว จะเกิดการถอดรหัสหรือตีความสารที่ได้รับ ซึ่งมีองค์ธรรมที่ทำหน้าที่นี้อยู่ 3 ประการ คือ 1) ความรู้สึกต่อสิ่งที่รับรู้ว่าชอบ ไม่ชอบ หรือเฉยๆ เรียกว่า “เวทนา” 2) การจำได้หมายรู้ เทียบกับประสบการณ์ที่ผ่านมา เรียกว่า “สัญญา” และ 3) การนำไปคิดต่อ หรือคิดปรุงแต่ง เรียกว่า “สังขาร” องค์ธรรมทั้ง 3 ประการนี้จะทำหน้าที่ถอดรหัสและตีความสารที่ได้รับ เช่น เมื่อสามีกลับมาจากทำงานผิดเวลากว่าปกติทุกวัน และมีสีหน้าหรือแววตาเศร้าหมอง เมื่อภรรยาเห็นก็สามารถรับรู้ถึงความเศร้าหมองจากสีหน้าของผู้เป็นสามีได้ [สีหน้าเศร้า (รูป)+ตา (เห็น)+จิตใจ (ภรรยา)] เนื่องจากความทรงจำด้านประสบการณ์โดยทั่วไปถือ ว่า เมื่อมนุษย์มีสีหน้าเศร้าหมองแสดงว่ากำลังประสบกับปัญหา (สัญญา) และเมื่อกลับจากการทำงานจึงคิดว่าสามีของตนน่าจะกำลังประสบปัญหาเรื่องงาน อาจทำงานไม่ถึงเป้าตามที่บริษัทกำหนด หรือถูกตำหนิจากเจ้านาย หรือมีปัญหากับลูกน้อง หรือเพื่อนที่บริษัท (สังขาร) จึงเกิดความรู้สึกเป็นห่วงและกังวล ไม่สบายใจกับเรื่องสามีตามที่ตนเองถอดรหัสและตีความออกมาได้ (เวทนา) จึงเข้าไปสอบถามรายละเอียดจากสามีก็ทราบว่า เพื่อนร่วมงานของสามีประสบอุบัติเหตุในขณะทำงานจนถึงแก่ความตาย (เสียงหรือภาษาที่สามีสื่อให้ฟัง+ประสาทหูหรือหู+จิตใจของภรรยา) เมื่อภรรยาทราบเรื่อง ก็รู้สึกสบายใจที่สามีไม่ได้มีปัญหาเรื่องงาน ขณะเดียวกันก็รู้สึกเห็นใจสามีที่ต้องสูญเสียเพื่อนร่วมงานไป (เวทนา) จึงจับมือสามีปลอบโยนไม่ให้คิดมาก ให้ถือว่าเพื่อนไปสบายแล้ว

(สัญญา) เป็นต้น จะเห็นว่า ก่อนที่ภรรยาจะรู้ความจริง ภรรยาก็ตีความสารจากสามีว่าอาจมีปัญหาเรื่องงาน ถึงแม้จะเป็นการตีความผิดก็ตาม จนเมื่อสอบถามและได้รับการอธิบายความจริงจึงทำให้ภรรยาเข้าใจสารตั้งแต่เริ่มต้นทั้งหมดตามความเป็นจริงได้ การสื่อสารทางกายและวาจาจึงถือว่ามีส่วนสำคัญในการตีความเนื้อหาสารจากภายในจิตใจของผู้สื่อสารได้ดีที่สุด

2.9 ผู้รับสาร หากพิจารณาในแง่องค์ประกอบสำคัญของผู้รับสารถือว่า สามีหรือภรรยาในฐานะผู้รับสารมีส่วนประกอบสำคัญอยู่ 2 ประการ ได้แก่ ส่วนประกอบฝ่ายรูปหรือกาย และส่วนประกอบฝ่ายนามหรือจิตใจ ซึ่งตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า จิตใจสำคัญที่สุด ปฏิกิริยาแรกที่จะเกิดขึ้นกับผู้รับสาร คือ ปฏิกิริยาทางจิตใจ ที่เรียกว่า “มโนกรรม”เมื่อผู้รับสารได้มีการถอดรหัสหรือตีความสารที่ได้รับแล้ว (เวทนา สัญญา สังขาร) ซึ่งจะมีผลกระทบต่อจิตใจในด้านใด ไม่ว่าดี (กุศล) หรือไม่ดี (อกุศล) ก็ตาม จากนั้นจิตใจหรือวิญญาณที่มีสังขารหรือเจตนาเป็นตัวนำจะแสดงบทบาทออกไปผ่านทางวจีทวารหรือกายทวาร เพื่อแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบต่อผู้ส่งสาร อันเป็นการแสดงถึงความรู้สึกนึกคิดหรือความเห็น และความเข้าใจต่อสาร ในกรณีข้างต้นจะเห็นว่า ภรรยาแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบด้วยการจับมือและพูดจาปลอบโยนสามีของตนเอง ในขณะนี้ภรรยากลับกลายมาเป็นผู้ส่งสาร และสามีก็กลายมาเป็นผู้รับสาร โดยที่บทบาทผู้ส่งสารและผู้รับสารอาจสลับกันแสดงบทบาทได้ตลอดเวลา ในขณะที่มีการสื่อสารและแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสารที่ได้รับ

สรุปได้ว่า กระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลในฐานะสามีภรรยามีกระบวนการสำคัญอยู่ 9 องค์ประกอบ หรือมี 2 ส่วนเช่นเดียวกัน คือ ในฐานะสามีหรือภรรยาผู้ส่งสารและผู้รับสารเช่นเดียวกัน เพียงแต่ผู้ส่งสารและผู้รับสารอยู่ในฐานะเป็นสามีหรือภรรยาของกันและกัน จะมีองค์ประกอบภายในคือ “จิตใจ” ประกอบด้วยความรัก ความผูกพัน คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อกันในฐานะเป็นสามีหรือภรรยา อันเป็นส่วนของเจตสิก (เวทนา สัญญา สังขาร) ที่จะแสดงอารมณ์และความรู้สึกต่างๆ ผ่านทางมโนทวาร (ช่องทางใจ) เรียกการแสดงออกเหล่านี้ว่า “มโนกรรม” มีรูปแบบในลักษณะที่เป็นอายตนภายนอกที่เรียกว่า “ธรรมารมณ์” (อารมณ์ทางใจ) ส่วนผู้รับสารจะสามารถรับรู้ถึงคุณธรรมและความรู้สึกเหล่านี้ได้ผ่านช่องทางอายตนภายในที่เรียกว่า “ใจ” ได้โดยตรง เป็นการสื่อจากใจถึงใจโดยตรง อันเป็น “มโนสัมผัส” จากนั้นเจตสิก (เวทนา สัญญา สังขาร) จะทำหน้าที่ทำความเข้าใจ ถอดรหัส และตีความ บางส่วนใจรับรู้โดยตรงและบางส่วนจะต้องได้รับการยืนยันจากพฤติกรรม การกระทำ หรือการแสดงออกทางกายและวาจาอีกทีหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งผู้ส่งสารในฐานะสามีหรือภรรยา แม้จะส่งสารอย่างใดอย่างหนึ่งผ่านทางมโนทวารไปถึงสามีหรือภรรยาผู้รับสารด้วยใจแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากข้อจำกัดของการรับสารประเภทนี้ ที่เป็นอารมณ์หรือความรู้สึก ซึ่งเป็นนามธรรม จึงทำให้ทำความเข้าใจยาก ผู้ส่งสารจึงมักจะส่งสารที่เกิดจากความรู้สึกในใจของตนผ่านช่องทางกาย (กายทวาร) และวาจา (วจีทวาร) เพิ่มเติม โดยที่การแสดงสารทางกายจะอยู่ในรูปแบบของรูป กลิ่น รส สัมผัส และการแสดงสารทางวาจาในรูปแบบเสียงพูด ภาษา หรือเสียงอื่นๆ โดยที่สามีหรือภรรยาผู้รับสารจะสามารถรับสารเหล่านี้ผ่านอายตนภายใน คือ ตา จมูก ลิ้น กาย และหู จากนั้นจึงใช้จิตใจถอดรหัสและตีความ โดยมีฐานะการเป็นสามีภรรยา คุณธรรม ความรัก และความผูกพัน เป็นฐานรองรับการทำความเข้าใจสารที่ได้รับ จากนั้นจึงแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบออกไป สามารถแสดงเป็นภาพจำลองได้ ดังนี้

แบบจำลองกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลในฐานะสามีภรรยาตามหลักพระพุทธศาสนา

สรุป

กระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนามีองค์ประกอบสำคัญ 9 โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ ส่วนแรก ส่วนของบุคคลผู้ส่งสาร ได้แก่ (1) คนผู้ส่งสาร (รูปนาม หรือขันธ์ 5) (2) เนื้อหาหรือเรื่องราวของสาร (จิตหรือใจ) (3) สื่อหรือช่องทางของสาร (ทวาร 3 หรือกรรมทวาร) (4) วิธีการสื่อสาร (กรรม) (5) รูปแบบของข่าวสาร (อายตนะภายนอก) และส่วนที่สอง ส่วนของผู้รับสาร ได้แก่ (6) ช่องทางการรับสาร (ทวาร 6 หรืออายตนะภายใน 6) (7) การรับรู้สาร (ผัสสะ/วิญญาณ) (8) การถอดรหัสหรือตีความสาร (เวทนา สัญญา สังขาร) และ (9) ผู้รับสาร (รูปนาม หรือขันธ์ 5) โดยที่กระบวนการทั้ง 9 ประการนี้ต่างก็มีลักษณะเคลื่อนไหวตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง และที่สำคัญทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ต่างก็ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนในการทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารและรับสารตลอดเวลา

ส่วนกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลในฐานะสามีหรือภรรยาตามหลักพระพุทธศาสนาก็มีองค์ประกอบ 9 ประการ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนที่สำคัญเช่นเดียวกัน เพียงแต่ผู้เป็นสามีหรือภรรยาที่อยู่ในฐานะเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสาร นอกจากจะมีสถานะ บทบาท หน้าที่ คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อกัน

และกันในสังคมเพิ่มเข้ามาสอดแทรกในกระบวนการสื่อสารแล้ว การสื่อสารระหว่างคนทั้ง 2 จะต้องมีลักษณะเป็นการสื่อสารที่ส่งเสริมความรัก ความผูกพัน และความสุขในครอบครัว จัดเป็นการกระทำการสื่อสารที่เป็นกุศล (ความดีงาม) ต่อกันและกัน ส่วนการกระทำการสื่อสารที่เป็นอกุศล (ความชั่ว) นั้น สามีหรือภรรยาควรพยายามงดเว้นและเว้นขาดที่จะแสดงออกต่อกันและกัน

References

Detboon, P. et al. (2017). Wife's Perspective of Equality in Family. *Journal of MCU Peace Studies*. 5(1): 53.

Jenwithisuk, T. (2011). *The Buddhist Communication and the Social Change*. Degree of Doctor of Philosophy (Buddhist Studies). Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Khematassi, P.P., Palapanyo, P.U., and Suandong, S.. (2016). Magalatthadipani : The Science of Well-being Life. *Journal of MCU Peace Studies*. 4(2): 378.

Kittimethee, P.K. (2017). The Critical Study of The Concept of The Love and Marriage in Theravada Buddhist Philosophy. *Journal of MCU Peace Studies*. Vol. 5 (Special Edition): 61-63.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka*. Bangkok: MCUPress.

Muthito, P.S. (2004). *Khampee Apithanvannana*. (2nd ed.) Bangkok: Prayoonra Wong Printing.

Muthukant, P. (1996). *Guidelines for teaching Dhamma according to the first course of bhikkhus*. (2nd ed.). Bangkok: Mahamakuttarajavidyalaya University.

Phrapromkhunabhorn (P.A. Payutto). (2015A). *Dictionary of Buddhism (Word)*. (23th ed.). Bangkok: Dhammathamkusolchit foundation.

Phrapromkhunabhorn (P.A. Payutto). (2015) (B). *Dictionary of Buddhism (Dhamma)*. (30th ed.). Bangkok: Dhammathamkusolchit foundation.

Phrapromkhunabhorn (P.A. Payutto). (2012). *Buddhadhamma (Extended edition)*. (39th ed.). Bangkok: Palidhamma.

Sangurai, R. (2005). *Human communications*. Bangkok: 21 Century.

Sataventhin, P. (1990). *The Principles of Communication Arts*. (7th ed.) Bangkok: Pabpim Limited Partnership.

The Lucturors of Faculty of Sociology and Anthropology. (2000). *Introduction to Sociology and Anthropology*. (17th ed.). Bangkok: Ramkhamhaeng University.

Thepsawatti, N. (2006). *Analyze major problems in Thai society*. Bangkok: Thammasat University.

The Royal Society. (2003). *Dictionary of the Royal Society in BE. 2542*. Bangkok: Nanmeebooks publishcations.

Tiyau, S. (1998). *The Communication in Organization*. (4th ed.). Bangkok: Thammasat University

Wichitrachamaree, N. (2015). *Communication in Organization*. (3rd ed.). Bangkok: Kasetsart University.

Wichitrachamaree, N. (2013). *Communication for persuasion*. Bangkok: Kasetsart University.

Yamapai, S. (1983). *Human Communication: Basic Concepts and Practices*. Bangkok: Chulalongkorn University.

การวิเคราะห์ขีดความสามารถของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวต่อการปรับตัวภายใต้ความเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ*

An Analysis of Rice Growing Farmers' Adaptive Capacity under the Risk of Climate Change

จันทนา อุดม[1], หะริน สัจเดย์[2], เพ็ญมาศ หนาแน่น[2]
ไพโรจน์ บุตรชีวัน[1] และ นงนุช ไพบูลย์รัตนานนท์[1]
Chanthana Udom[1], Harin Sachdev [2], Penmas Nanan[2]**
Phairoj Butchiwan[1] and Nongnooch Paiboonrattananon[1]
[1]คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
[1]Faculty of Management Science, Pranakhon Rajabhat University
9 Changwattana RD., Bangkhen Bangkok 10220. Thailand.
[2]คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
[2]Faculty of Environment and Resource Studies, Mahidol University
999 Phutthamonthon 4 RD., Salaya, Phutthamonthon Nakhon Pathom, 73170. Thailand.
[**]Corresponding Author. Email: harin_9@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขีดความสามารถในการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวภายใต้ความเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พื้นที่การศึกษากำหนดเป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในตำบล ธรรมามูล จังหวัดชัยนาท จำนวน 180 ครัวเรือน แนวคิดการศึกษาเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างดัชนี ชี้วัดความเปราะบางจากปัจจัยเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Livelihood Vulnerability Index : LVI-IPCC) และดัชนีผลกระทบต่อต้นทุนการดำรงชีพ (Livelihood effect index : LEI) ของเกษตรกรที่มีความสัมพันธ์กับต้นทุนการดำรงชีพ และขีดความสามารถในการปรับตัวภายใต้ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

* Received June 8, 2017; Accepted September 29, 2017.

ผลการวิจัยพบว่า ภายใต้ปัจจัยเสี่ยงจากปัจจัยเปิดรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อยู่ในระดับสูงมากอันเนื่องจากภาวะ และสภาพกิจกรรมทางการเกษตร และปัจจัยเสี่ยงจากความอ่อนไหวซึ่งอยู่ในระดับสูง อันส่งผลต่อสุขภาพ การดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานของเกษตรกร ขณะที่ปัจจัยสำคัญทุนทางสังคม เช่น ค่านิยม วัฒนธรรมการดำเนินชีวิต และทุนทางความรู้และทักษะของเกษตร จะสามารถยกระดับขีดความสามารถในการดำเนินชีวิต และลดปัจจัยความเปราะบางรูปแบบและกิจกรรมการเกษตรของพื้นที่ในภาพรวมได้ดี

คำสำคัญ: ความสามารถในการปรับตัว; ความเสี่ยงสภาพภูมิอากาศ; เกษตรกรผู้ปลูกข้าว; ต้นทุนการดำรงชีพ

Abstract

This paper aims to study the Rice Growing Framers' adaptive capacity under the risk of climate change. With a total number of 180 household's rice farmers, who are living in Tanmamon Sub-district, Chainat Province, was selected as a unit of study. The study concepts grounded on the analysis of the relationship between the Livelihood Vulnerability Index (LVI-IPCC) and the Livelihood Effect Index (LEI) with important livelihoods assets and their adaptive capacity under the risk of climate change.

As a results of the research, the under the potential high explore climate risk factor which impact local agricultural sectorial security and sustainable lifestyle, with high level of climate sensitivity risk factor, the community social capital (e.g. values and local cultural ideology) together with local knowledge and skills capital would be up-scaling their adaptive capacity in which reducing the vulnerable factor of the area and their agricultural activities as a whole.

Keywords: Adaptive capacity; Risk of climate change; Rice growing farmers; Livelihood assets

บทนำ

จังหวัดชัยนาท เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของสังคม โดยเฉพาะภาคส่วนการเกษตรชุมชนของพื้นที่ ด้วยโครงสร้างและสภาพเชิงพื้นที่ถือว่ามีทุนทรัพยากรที่สำคัญต่อการพัฒนาภาคการเกษตร ทั้งด้านทุนทางกายภาพ ทุนแหล่งน้ำและความหลากหลายททางทรัพยากรที่สมบูรณ์ พื้นที่ตำบล ธรรมามูล อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท ถือว่าเป็นพื้นที่สำคัญต่อกิจกรรมภาคการเกษตรชุมชน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พลวัตระบบแวดล้อมทางสังคม ก่อให้เกิดผลกระทบและปัจจัยเสี่ยงต่อความเปราะบางต่อความมั่นคงทุนระบบนิเวศ ทุนทางทรัพยากรที่สำคัญต่อความมั่นคงภาคการเกษตร การเปลี่ยนแปลงรูปแบบกิจกรรมการเกษตรของพื้นที่ และที่สำคัญคือ ศักยภาพและความสามารถในการดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคง (FAO, 2015; Nomcebo et al, 2017; Jiri et al, 2015; Abrham Belay et al, 2017)

จากอดีตที่ผ่านมาภายใต้การพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลัก และปัจจัยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลต่อความมั่นคงที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ที่สำคัญต่อความมั่นคงภาคการเกษตร อันก่อให้เกิดวิกฤติอาหาร และความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง (Alam et al., 2017) การศึกษาและทำความข้าใจถึงปัจจัยเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (Intergovernmental Panel on Climate Change; IPCC, 2007) ประกอบด้วย 1) ปัจจัยการเปิดรับ (exposure) ที่พิจารณาถึงระดับผลกระทบ (impact) ต่อความมั่นคงทุนทรัพยากรธรรมชาติ จากความผันผวน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของระบบพิจารณา เช่น ปริมาณน้ำฝน การเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิน้ำทะเล การกัดเซาะชายฝั่ง 2) ปัจจัยความอ่อนไหว (sensitivity) โดยพิจาณาถึงระดับความทนทาน หรือระดับความไวที่กระทบต่อระบบพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ และส่งผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อม เช่น โครงสร้าง และคุณลักษณะทางกายภาพ หรือรูปแบบการดำเนินกิจกรรมในแต่ละภาคส่วนของสังคม และ 3) ขีดความสามารถในการปรับตัว (adaptive capacity) เป็นการพิจารณาถึงบริบทและศักยภาพการปรับตัว จากความสัมพันธ์ปัจจัยเปิดรับระดับความอ่อนไหว ว่ามีความเปราะบางหรือล่อแหลม (vulnerable context) ต่อภาวะความเสี่ยงในระดับใดจากปัจจัยกำหนด (Evelyn et al, 2017; Monirul Alam et al, 2017)

ความเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จะมีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ต่อภาวะ (state) ที่จะส่งผลเสียหายหรือความเปราะบาง (vulnerability) ต่อระบบที่พิจารณาทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งอาจจะเกิดผลกระทบอย่างทันทีทันใด และรุนแรง (shocks) นอกจากนี้ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Adger et al, 2001) เป็นความสัมพันธ์ กับขีดความสามารถความมั่นคงการดำเนินชีวิตกับรูปแบบการขับเคลื่อนกิจกรรมของสังคมอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความมั่นคงระบบนิเวศทั้งทางตรงและทางอ้อม (Millennium Ecosystem Assessment Report, 2005) ในทางทฤษฎี การวิเคราะห์ระบบนิเวศ และความมั่นคงการดำเนินชีวิต เป็นการพิจารณาถึงคุณประโยชน์ และการบริการของระบบ (Ecosystem

Service) และทุนทางทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญ กิจกรรมความมั่นคงภาคส่วนการพัฒนาสังคม และการดำเนินชีวิต โดยมีคุณลักษณะสำคัญคือ การเป็นแหล่งผลิต ปัจจัยพื้นฐานการดำเนินชิวิต เช่น แหล่งอหาร น้ำ ไม้ พลังงาน เส้นใยต่างๆ เป็นต้น การรักษาสภาวะแวดล้อม จากผลกระทบการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเกิดภัยธรรมชาติ และคุณภาพสิ่งแวดล้อม การดำรงวัฒนธรรม (cultural service) นำมาซึ่งความบันเทิง การพักผ่อนหย่อนใจ ความงดงาม ความเชื่อ จิตวิญญาณ และการค้ำจุนระบบ จะทำให้เกิดความรักความเข้าใจอันดี ส่งผลให้สังคมเกิดสันติสุขมีความสงบ ประเทศชาติเกิดความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงอย่างมีเสถียรภาพ (Phramedhavinaiyaros Pasiviko et al, 2017) ทั้งรูปแบบโครงสร้างการก่อตัวของทรัพยากรดินซึ่งถือว่าเป็นทุนทางทรัพยากรที่สำคัญในการผลิตขั้นต้นและวัฏจักรธาตุอาหารของสังคม

การวิเคราะห์ขีดความสามารถการดำเนินชีวิต และความยั่งยืนจากความเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของระบบพิจารณา (DFID, 2001) เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในระบบต้นทุนการดำรงชีพของกลุ่มเป้าหมาย (livelihoods assets) โดยเป็นต้นทุนที่กลุ่มคนในสังคมนำมาใช้ในการปรับตัวเพื่อการดำรงชีพ (Helmore & Singh, 2001; Fujisaka et al, 2000) หรือเปลี่ยนแปลงฐานะของทรัพย์สิน (Pretty et al, 2003) ที่ผ่านการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้าง และกระบวนการ เพื่อลดผลกระทบความเสี่ยงและความเปราะบางการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การศึกษาวิเคราะห์ดังกล่าวเป็นการค้นหาความสัมพันธ์และความยั่งยืนจากองค์ประกอบของทุนต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย 1) ต้นทุนมนุษย์ (Human capital: H) หมายถึง ทุนทางด้านความรู้และทักษะ ศักยภาพ คุณภาพแรงงาน ภาวะผู้นำ และสุขภาพที่ดี ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม บนพื้นฐาน คุณค่า ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี 2) ต้นทุนธรรมชาติ (Natural capital: N) เป็นต้นทุนทางทรัพยากรตามธรรมชาติและทรัพยากรที่สังคมได้พัฒนาขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม เช่น ทรัพยากรดิน แหล่งน้ำ ทรัพยากรชายฝั่ง ป่าไม้ หรือความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบชลประทาน 3) ต้นทุนสังคม (Social capital: S) เป็นทุนจากการรวมกลุ่ม เครือข่าย ภาคประชาสังคมต่างๆ ที่สนับสนุนชุมชน สังคม 4) ต้นทุนการเงิน (Financial capital: F) เป็นทุนทางเศรษฐกิจ รายได้ เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตพื้นฐานที่จำเป็น และการยกระดับรูปแบบการดำเนินชีวิต โดยรวมถึงรายได้จากกิจกรรมหลัก รายได้เสริม การสนับสนุนจากสถาบันการเงิน หรือกองทุนต่างๆ เป็นต้น และเงินทุนหมุนเวียน เช่น รายได้ประจำ เงินเดือน กองทุนหมู่บ้าน และ5) ต้นทุนกายภาพ (Physical capital: P) เป็นทุนที่ส่งเสริม อำนวยความสะดวก เพื่อเพิ่มความมั่นคงปัจจัยรายได้ และเศรษฐกิจ หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกและวัสดุ อุปกรณ์และเครื่องมือทำกิน ที่ใช้ในการเลี้ยงชีพ การผลิต สาธารณูปโภคพื้นฐานต่างๆ ของสังคม เช่น ถนน ไฟฟ้า เป็นต้น

จากสถานการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นจากปัจจัยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ประกอบกับการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่กล่าวมาเบื้องต้นนั้น จึงทำให้คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาในเรื่องขีดความสามารถ ในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ด้วยการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ปัจจัยเสี่ยง ความเปราะบาง และแนวทางการปรับตัว การเพิ่มขีดความสามารถต่อปัจจัยเสี่ยงสภาพภูมิอากาศ และมี

ความคาดหวังว่าองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริม สนับสนุนให้เกษตรกร สังคม และผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญ และความสัมพันธ์การยกระดับการดำรงชีพกับความมั่นคงของภาคการเกษตรได้อย่างเหมาะสมในอนาคต

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ขีดความสามารถในการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ภายใต้ความเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ถึงขีดความสามารถในการปรับตัวของเกษตรกับความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีชี้วัดความเปราะบางจากปัจจัยเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Livelihood Vulnerability Index : LVI-IPCC) และดัชนีผลกระทบต่อต้นทุนการดำรงชีพ (Livelihood effect index : LEI) ของเกษตรกร (Andrea Milan et al, 2016) โดยมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และการรวบรวมข้อมูล

ประชากรการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าว และอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลธรรมามูล อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท จำนวนทั้งสิ้น 10 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) ธรรมามูลใต้วัด 2) ธรรมามูลเหนือวัด 3) ดักคะนน 4) ท่าหาด 5) บ้านกลำ 6) เชียน 7) ท่าลาภ 8) ย่าสร้อย 9) คุ้มเกล้า 10) ดักคะนนพัฒนา กลุ่มตัวอย่างการศึกษาแบ่งออกเป็นสองกลุ่มหลัก ประกอบด้วย

1. กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม ที่เป็นตัวแทนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของพื้นที่จำนวนทั้งสิ้น 180 ครัวเรือน (จากจำนวนประชากรครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจำนวน 801 ครัวเรือน) เพื่อการรวบรวมและวิเคราะห์ดัชนีชี้วัดความเปราะบางจากปัจจัยเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Livelihood Vulnerability Index: LVI-IPCC) และดัชนีผลกระทบต่อต้นทุนการดำรงชีพ (Livelihood effect index: LEI) ของเกษตรกร

2. กลุ่มตัวอย่าง การสัมภาษณ์เชิงลึกจากตัวแทนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว และผู้มีส่วนได้เสียของพื้นที่ เช่น ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เกษตรตำบล กรมพัฒนาที่ดิน ศูนย์วิจัยปราบศัตรูพืชชัยนาท สถาบันการศึกษา และเยาวชนในพื้นที่ จำนวนทั้งสิ้น 15 คน เพื่อรวบรวมข้อมูลปัจจัยสภาพการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมความมั่นคงทุนการดำรงชีพ และทางเลือกการปรับปรุงการยกระดับ ขีดความสามารถของเกษตรกรต่อปัจจัยเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยสองส่วนหลัก มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1) แบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์ดัชนีชี้วัดความเปราะบาง (LVI-IPCC) ประกอบด้วย ปัจจัยดัชนีความเปราะบางจำนวน 9 องค์ประกอบ ประกอบด้วย โครงสร้างประชากรของพื้นที่ จำนวน รูปแบบกิจกรรมของเกษตรกร คุณลักษณะเครือข่ายทางสังคมของพื้นที่ ปัจจัยด้านสุขภาพ ความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรอาหาร และทรัพยากรน้ำ ความรู้และทักษะของเกษตรกร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและการเงิน และปัจจัยเปราะบางจากความเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยมีปัจจัยกำหนดจากองค์ประกอบหลักการวิเคราะห์ดัชนีความเปราะบาง จำนวนทั้งสิ้น 52 ตัวแปรการศึกษา

ส่วนที่ 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อรวบรวมความคิดเห็นร่วมกับการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลดัชนี ชี้วัดความเปราะบางกับทางเลือกการการยกระดับขีดความสามารถของเกษตรกรต่อปัจจัยเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น ข้อคำถามที่ประกอบด้วยปัจจัยระบบแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการลดผลกระทบความเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทางเลือกยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ การบริหารจัดการรูปแบบและกิจกรรม ทางการเกษตรของพื้นที่ และแนวคิด กระบวนการขับเคลื่อนและลดปัจจัยเสี่ยงความมั่นคงทุนทางทรัพยากรของพื้นที่ เพื่อก่อให้เกิดขีดความสามารถในการปรับตัวและความมั่นคงกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าว และความมั่นคงทางอาหารของสังคมในระยะยาว

วิธีการวิเคราะห์ผลการศึกษา

การวิเคราะห์ผลการศึกษากำหนดเป็น 3 แนวทาง (FAO-IPCC, 2017) ประกอบด้วย

แนวทางที่ 1: การวิเคราะห์ดัชนีชี้วัดความเปราะบาง (LVI-IPCC) เพื่อวิเคราะห์ถึง ระดับความเปราะบาง (Vulnerability) จากปัจจัยเปิดรับ (exposure) ค่าองค์ประกอบหลักความอ่อนไหว (sensitivity) และค่าขององค์ประกอบหลักของขีดความสามรถในการรับมือ (adaptive capacity) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ต่อภาคส่วนเกษตรชุมชนของพื้นที่ศึกษา และแนวทางการรับมือของเกษตรกร

แนวทางที่ 2: การวิเคราะห์ค่าดัชนีผลกระทบต่อต้นทุนการดำรงชีพ (Livelihood effect index : LEI) ของเกษตรกร กับความเชื่อมโยงทุนการดำรงชีพ 5 องค์ประกอบ ซึ่งประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนทางธรรมชาติ ทุนสังคม ทุนทางการเงิน และทุนกายภาพ

แนวทางที่ 3: การบูรณาการข้อมูลเพื่อนำไปสู่การอภิปรายผลการศึกษา ดัชนีชี้วัดความเปราะบาง (LVI-IPCC) และผลกระทบต้นทุนการดำรงชีพ (Livelihood effect index : LEI) กับข้อมูลทุติยภูมิจากการทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลเชิงโครงสร้างและภูมิ-สังคมของพื้นที่ ลักษณะกิจกรรมการเกษตรของพื้นที่ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว และผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ (จากแบบแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง) ในมิติต่างๆ เช่น ปัจจัยระบบแวดล้อมของพื้นที่และปัจจัยแวดล้อมทางสังคม โครงสร้างและกระบวนการจัดการ เพื่อส่งเสริมขีดความสามารถในการปรับตัวของเกษตรกร ความมั่นคงทุนการดำรงชีพและความมั่นคงเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของพื้นที่ธรรมามูล

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ขีดความสามารถในการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลธรรมามูลกับความสัมพันธ์ในการลดผลกระทบภาวะความเปราะบางจากปัจจัยเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการยกระดับทุนความมั่นคงเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ถึงขีดความสามารถในการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีชี้วัดความเปราะบางจากปัจจัยเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Livelihood Vulnerability Index: LVI-IPCC) และดัชนีผลกระทบต่อต้นทุนการดำรงชีพ (Livelihood effect index : LEI) ของเกษตรกร

ผลการวิเคราะห์ดัชนีชี้วัดความเปราะบาง (LVI-IPCC) เป็นการวิเคราะห์ตามแนวคิดของ IPCC เพื่อประเมินความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งแบ่งออกเป็นองค์ประกอบและปัจจัยกำหนด 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ขีดความสามารถในการรับมือ (Adaptive capacity) ความอ่อนไหว (Sensitivity) และการเปิดรับ (Exposure) ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีชี้วัดความเปราะบาง (LVI-IPCC) มีค่าเท่ากับ 0.132 (ช่วงผลดัชนีจากการวิเคราะห์จะมีค่าระหว่าง -1.00 - 1.00 คือเปราะบางต่ำมากถึงเปราะบางสูงมาก) แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ตำบลธรรมามูลมีความเปราะบางในระดับปานกลางต่อความเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดังตารางที่ 1 และภาพที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ดัชนีชี้วัดความเปราะบาง (LVI-IPCC) ของเกษตรกรพื้นที่ธรรมามูล

ดัชนี LVI-IPCC	องค์ประกอบหลัก	ค่าดัชนี
การเปิดรับ (Exposure)	ความเปราะบางและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	0.695
รวมค่าการเปิดรับ (Exposure)		**0.695**
ขีดความสามารถในการรับมือ (Adaptive capacity)	โครงสร้างประชากร	0.356
	รูปแบบกิจกรรมการเกษตร	0.754
	เครือข่ายสังคม	0.223
	ความรู้และทักษะ	0.5337
	การเงิน	0.496
รวมค่าขีดความสามารถในการรับมือ (adaptive capacity)		**0.436**
ความอ่อนไหว (Sensitivity)	อาหาร (Food)	0.436
	น้ำ (water)	0.714
	สุขภาพ (Health)	0.192
รวมค่าความอ่อนไหว (sensitivity)		**0.510**
รวมค่าดัชนีชี้วัดความเปราะบาง (LVI-IPCC)		**0.132**

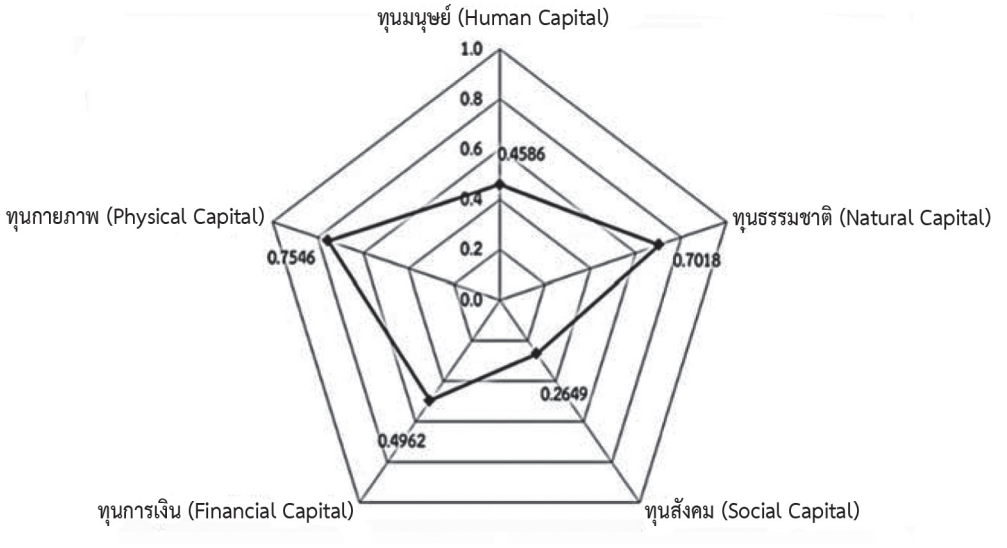

ภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์ดัชนีชี้วัดความเปราะบาง (LVI-IPCC) ของตำบลธรรมามูล

จากภาพที่ 1 ตำบลธรรมามูลมีการเปิดรับ (exposure) ช่วงผลดัชนีจากการวิเคราะห์มีค่าเท่ากับ 0.695 ซึ่งมีค่าความเปราะบางค่อนข้างสูงมาก อันเนื่องมาจากได้รับผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ด้านความสามารถในการรับมือ (adaptive capacity) มีค่าเท่ากับ 0.436 ผลดัชนีจากการวิเคราะห์มีค่าอยู่ในระดับสูง โดยปัจจัยที่มาดึง และส่งผลต่อองค์ประกอบนี้คือ ปัจจัยด้านโครงสร้างประชากรที่มีอัตราพึ่งพิง (dependency ratio) ค่อนข้างสูงถึง 0.64 และอายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนที่ค่อนข้างสูงโดยส่วนใหญ่ มีอายุเฉลี่ยที่ 50 ปี และปัจจัยการเงินที่พบว่าครัวเรือน โดยส่วนใหญ่มีหนี้สินและเป็นหนี้สินประเภทสะสมอันเกิดจากการกู้เงินมาใช้เพื่อการลงทุนและการดำรงชีพในช่วงระหว่างรอการเก็บเกี่ยวผลผลิต หรือเกิดผลขาดทุนราคาต้นทุนการผลิตสูงกว่าราคาที่ขายได้ ในขณะเดียวกันนั้นตำบลธรรมามูลมีทุนที่เป็นปัจจัยเสริมให้กับพื้นที่ก็คือ เรื่องของเครือข่ายทางสังคม และมีความรู้ทักษะในการประกอบอาชีพที่ดีซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ลดระดับความเปราะบางที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทั้งทางตรงและทางอ้อมได้ สุดท้ายองค์ประกอบด้านความอ่อนไหว (sensitivity) ช่วงผลดัชนีจากการวิเคราะห์ มีค่าเท่ากับ 0.510 แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ตำบลธรรมามูล มีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับสูง โดยเฉพาะเรื่องน้ำที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ส่วนเรื่องของอาหารในพื้นที่ยังไม่มีปัญหา ทำให้ค่าดัชนีชี้วัดความเปราะบาง (LVI-IPCC) เท่ากับ 0.132 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการวิเคราะห์ดัชนีผลกระทบต่อต้นทุนการดำรงชีพ (Livelihood Effect Index : LEI) เป็นผลการวิเคราะห์ที่มาจากต้นทุนการดำรงชีพทั้ง 5 ซึ่งประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนทางธรรมชาติ ทุนสังคม ทุนทางการเงิน และทุนกายภาพ จากผลการวิเคราะห์ในภาพรวมระดับผลกระทบต่อต้นทุนการดำรงชีพของ

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวตำบลธรรมามูล มีช่วงผลดัชนีจากการวิเคราะห์เท่ากับ 0.507 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ดัชนีผลกระทบต่อต้นทุน การดำรงชีพ (LEI) เป็นการมองในระดับครัวเรือน จะเห็นว่าค่าดัชนีผลกระทบต่อต้นทุนการดำรงชีพ (LEI) มีค่าสูงกว่าดัชนีความเปราะบางด้านการดำรงชีวิต (Livelihood Vulnerability Index : LVI) เล็กน้อย แสดงให้เห็นว่าหากพิจารณาในระดับครัวเรือนจะได้รับผลกระทบจากความเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศสูงกว่าภาพรวมระดับตำบลปรากฏดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ผลการวิเคราะห์ดัชนีผลกระทบต่อต้นทุนการดำรงชีพ (Livelihood Effect Index : LEI)

จากภาพที่ 2 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละต้นทุนการดำรงชีพแล้วมี 2 ต้นทุนที่ได้รับผลกระทบต่อต้นทุนการดำรงชีพในระดับมาก ได้แก่ ทุนกายภาพ (Physical capital) และทุนธรรมชาติ (Natural capital) เนื่องจากปัจจัยความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลโดยตรงต่อทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่ เช่น ภาวะน้ำท่วม ภาวะฝนแล้ง อุณหภูมิที่สูงขึ้น หรือความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำ และดิน ที่เกิดขึ้นจากการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยากำจัดวัชพืชซึ่งส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ และไปส่งผลกระทบต่อทุนทางกายภาพในด้านการดำรงชีพ อย่างไรก็ตามยังมีต้นทุนที่ได้รับผลกระทบในระดับที่น้อยคือ ทุนทางสังคม (Social capital) เพราะชุมชมในพื้นที่มีความเข้มแข็ง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสามารถจัดการ ปัญหาต่างๆ ได้ภายในชุมชนเอง

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยอภิปรายผลจากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การศึกษาดังนี้

1. ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า ในสภาพการณ์ปัจจุบัน เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่มีความเปราะบางอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากปัจจัยอ่อนไหวและปัจจัยเปราะบางต่อทุนทรัพยากรน้ำของพื้นที่อยู่ในระดับสูง ทั้งสองปัจจัย อย่างไรก็ตามขีดความสามารถในการปรับตัวของพื้นที่อยู่ในระดับสูง ประกอบกับผลการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ข้อจำกัดขีดความสามารถในการปรับตัวของเกษตรกร จะขึ้นกับปัจจัยสำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและปัจจัยระบบแวดล้อมทางสังคม ซึ่งส่งผลต่อปัจจัยเปิดรับ (ภัยแล้ง) และความอ่อนไหวทุนทรัพยากรน้ำ ของแหล่งน้ำตามธรรมชาติ แม้ว่าพื้นที่ธรรมามูลอยู่ในเขตชลประทาน ขณะการพัฒนาแหล่งน้ำบ่อบาดาลยังไม่ครอบคลุมทั้งในเชิงพื้นที่และปริมาณกับกิจกรรมการเกษตรของพื้นที่ ประกอบกับรูปแบบกิจกรรมการเกษตรชุมชนของพื้นที่เริ่มปรับตัวสู่การเกษตรเชิงเดี่ยว จากปัจจัยการตลาด และจากปัจจัยนโยบายภาครัฐ (การอุดหนุน หรือประกันราคาข้าว) มากกว่าการพัฒนาคุณภาพพันธุ์ข้าว การปรับตัวสู่เกษตรทางเลือกที่สามารถลดระดับปัจจัยความเปราะบางของเกษตรกรในระยะยาว ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Pandey et al (2007) ที่ได้ศึกษาเรื่องการรับมือกับภัยแล้งในการเพาะปลูกข้าวในเอเชีย ผลการศึกษาพบว่า ภัยแล้งเป็นข้อจำกัดสำคัญที่มีผลกระทบกับการเพาะปลูกข้าว โดยเฉพาะในพื้นที่การเกษตรที่ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝน และเกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจในจำนวนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งขณะเดียวกันเกษตรกรเองยังขาดความเข้าใจในกระบวนการการรับมือต่อภัยแล้ง และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Ishaya and Abaje (2008) ที่ได้ศึกษาเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และกลยุทธ์การปรับตัวของเกษตรกร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเจมา รัฐกาดุนา ประเทศไนจีเรีย ที่พบว่าภัยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพูมิอากาศได้ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีพของเกษตรกรในระดับที่เพิ่มมากขึ้น เช่น ปัญหาจากความแห้งแล้งในฤดูแล้งทำให้ขาดแคลนน้ำ และปัญหาน้ำท่วมที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง และข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคสำคัญในเรื่องของการปรับตัวของเกษตรกรก็คือ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ยอมเปลี่ยนวิถีการทำการเกษตร อีกทั้งยังขาดความรู้ในการปรับตัวและขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเทคนิคในการต่อสู้และรับมือกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

2. ทางเลือกและปัจจัยสำคัญที่สามารถยกระดับขีดความสามารถในการปรับตัวของเกษตร เพื่อลดความเสี่ยงปัจจัยเปิดรับความเปราะบาง และความเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เกษตรกรในพื้นที่ควรใช้ทุนทางสังคมของพื้นที่ซึ่งยังมีความเข้มแข็งอยู่ในหลายมิติ เช่น ค่านิยมร่วม จิตสำนึกการอนุรักษ์ความมั่นคงทุนทรัพยากรพื้นที่ ศูนย์เรียนรู้การเกษตรชุมชนบ้านดักคะนน และการนำทุนมนุษย์ เช่น ความรู้และทักษะภูมิปัญญาการเกษตรและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กับการปรับเปลี่ยนวิถีการเกษตรของพื้นที่ การส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อรักษาระบบนิเวศ (ลดปัจจัยเปราะบางทุนทรัพยากร รูปแบบกิจกรรมการเกษตรจากสารเคมีที่กระทบต่อคุณภาพทรัพยากรดิน และคุณภาพแหล่งน้ำ) การสร้างทางเลือกเพื่อเพิ่ม

ขีดความสามารถในการปรับตัว การเกษตรผสมผสาน เพื่อลดความอ่อนไหว และความมั่นคงทางอาหาร ทุน และความมั่นคงแหล่งทรัพยากรน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มทุนทรัพยากรการผลิต (ทรัพยากรดิน) สู่การปรับตัวยุทธศาสตร์การดำรงชีพอย่างยั่งยืน (livelihoods strategy) สอดคล้องกับที่ Anilk and Khan (2012) ได้ทำการศึกษาเรื่องการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรและชาวประมงในพื้นที่ลุ่มทางตอนเหนือของบังคลาเทศจำนวน 120 ครัวเรือน ซึ่งพบว่ามีเพียง 10% ของกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อย่างไรก็ตามคนในท้องถิ่นมีความพยายามที่จะปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมโดยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง และยังเสนอกลยุทธ์ในการปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล และการเกิดภัยพิบัติโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสู้กับปัญหาดังกล่าว เช่น การปลูกพืชที่มีความหลากหลาย การทำสวนลอยน้ำ การทำเกษตรแบบผสมผสาน การเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชัง การสร้างกำแพงกันคลื่น การขุดลอกคลอง และการสร้างคันกั้นน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาคส่วนการเกษตรต้องให้การช่วยเหลือกับเกษตรกรด้วยการจัดทำโครงการฝึกอบรมการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งในการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร การพัฒนาให้มีการปลูกพืชสายพันธ์ใหม่ที่ทนต่อสภาพอากาศรวมถึงการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐบาลกับเกษตรกรเพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญาที่เกิดจากผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยเพื่อเป็นการอธิบายถึง การยกระดับขีดความสามารถของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวกับปัจจัยเสี่ยงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งไม่ได้หมายความรวมถึง การยกระดับความมั่นคงในการดำเนินชีวิตเป็นหลักสำคัญอันเนื่องจากคณะผู้วิจัยยังไม่ได้ศึกษาข้อมูลเชิงลึกถึงแนวทางการยกระดับความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกร จึงมีข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจากการวิจัยว่า ในอนาคตควรมีการสร้างความเข้าใจการพัฒนาศักยภาพขีดความสามารถในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีความสัมพันธ์กับรูปแบบและกิจกรรมการเกษตรของชุมชน กับการส่งเสริมทุนทางทรัพยากรที่สำคัญภาคการเกษตร ความมั่นคงทางอาหารทั้งทางตรงและทางอ้อมของพื้นที่และสังคมโดยรวม

การทำความเข้าใจ และสร้างความตระหนักการยกระดับขีดความสามารถของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่ธรรมามูล ข้อค้นพบจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การยกระดับขีดความสามารถของเกษตรกร การทำความเข้าใจองค์ประกอบหลักที่สำคัญคือ ด้านทุนวัฒนธรรม เช่น ค่านิยม วัฒนธรรมชุมชน และทุนความรู้ ทักษะกับรูปแบบและกิจกรรมการเกษตรของพื้นที่ จะมีอิทธิพลสูงต่อการลดปัจจัยความเปราะบางปัจจัยการเปิดรับหรือปัจจัยอ่อนไหว จากความเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทั้งมีผลกระทบเชิงบวกในการส่งเสริมความมั่นคงการเกษตร และความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในทางทฤษฎีและความเป็นจริงของสภาพแวดล้อมภาคการเกษตร ในการศึกษาวิจัยนี้ ยังมีส่วนที่ควรศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้ผลการศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต ควรให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ปัจจัยเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กับปัจจัยระบบแวดล้อมที่อิทธิพลต่อพื้นที่ ในมิติต่างๆ เช่น รูปแบบ กิจกรรมการเกษตรและการดำเนินชีวิต การศึกษาควรมีการบูรณาการปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลอื่นๆ ประกอบการพิจาณา เช่น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงทางพหุสังคม-วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ที่มีผลต่อโครงสร้างและกระบวนการ (Transforming structures and processes) กับปัจจัยเสี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศภาคการเกษตร และแนวทางการกำหนดรูปแบบการยกระดับขีดความสามารถของเกษตรกร

References

Abrham Belay, John W. Recha, Teshale Woldeamanuel and John F. Morton, Belay et al. (2017). Smallholder Farmers' Adaptation to Climate Change And Determinants of Their Adaptation Decisions in the Central Rift Valley of Ethiopia. *Agriculture & Food Security*, doi: 10.1186/s40066-017-0100-1

Adger, W. N. et al. (2001). *Living with environmental change: social resilience, adaptation and vulnerability in Vietnam*. London, UK: Routledge.

Andrea Milan, Benjamin Schraven, Koko Warner, Noemi Cascone. (2016). *Migration, Risk Management and Climate Change: Evidence and Policy Responses*. Switzerland: Springer.

Anik, S.I. and Khan, M.A.S.A. (2012). Climate Change Adaptation through Local Knowledge in the North Eastern Region of Bangladesh. *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*, 17(8), 879-896.

Evelyn JM, Charles KN, Patricia M. (2017). Smallholder Farmers' Perceptions and Adaptations to Climate Change and Variability in Kitui County, Kenya. *Journal of Earth Science & Climatic Change*, doi: 10.4172/2157-7617.1000389.

FAO-IPCC (2017). Expert Meeting on Climate Change, Land Use And Food Security Meeting Report Rome, Italy 23-25 January 2017 Organized by the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) Co-sponsored by the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)

Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2015). The State of Food and Agricultures: Social protection and agriculture: Breaking the cycle of rural poverty. *Food and Agriculture Organization*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations

Fujisaka, S., & Khisa, G., Okoth, J. (2000). FFS/IPPM contributions to sustainable livelihoods in Uganda and Kenya. Consultant's report for Food and Agriculture Organization (FAO), Global IPM Facility, 22 June 2000. Rome, IT: FAO.

Helmore, K., and Singh, N. (2001). *Sustainable Livelihoods: Building on the Wealth of the Poor. Connecticu*t. USA: Kumarian Press.

Jiri O., Mafongoya, P., Chivenge, P. (2015). Smallholder Farmer Perceptions on Climate Change and Variability: A Predisposition for their Subsequent Adaptation Strategies. *Journal of Earth Science and Climate Change*, 6, 277.

Intergovernmental Panel on Climate Change. (2007). *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report*. UK: Cambridge University Press

Ishaya, S., & Abaje, B. (2008). Indigenous people's perception on climate change and adaptation strategies in Jema'a local government area of Kaduna State, Nigeria. *Journal of Geography and Regional Planning*, 1(8), 138.

Millennium Ecosystem Assessment. (2005). *Ecosystems and Human Well-being: Synthesis*. DC: Island Press.

Nomcebo R Ubisi, Paramu L Mafongoya, Unathi Kolanisi, & Obert Jiri. (2017). Smallholder Farmer's perceived Effects of Climate Change on Crop Production and Household Livelihoods in Rural Limpopo Province, South Africa. *Change and Adaptation in Socio-Ecological Systems*. doi.org: 0.1515/cass-2017-0003.

Monirul Alam, Khorshed Alam, Shahbaz Mushtaq. (2017). Climate Change Perceptions and Local Adaptation Strategies of Hazard-Prone Rural Households in Bangladesh. *G.M. Climate Risk Management*. doi.org/10.1016/j.crm.2017.06.006

Pandey, S., Bhandari, H., Ding, S., Prapertchob, P., Sharan, R., Naik, D., & Sastri, A. (2007). Coping with drought in rice farming in Asia: insights from a cross-country comparative study. *Agricultural Economics*, 37(s1), 213-224.

Phramedhavinaiyaros Pasiviko et al. (2017). The Form in Promoting Reconciliation and Peacefulness with Five Precepts of People in Saraburi Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 5(1), 1-14.

การพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา*

Development of the Desirable Characteristics Via Contemplative Education

นฤมล จันทรเกษม[1], ธนพล บรรดาศักดิ์, กนกพร เทียนคำศรี และสุนทรี สิทธิสงคราม

Narumol Jangasem[1], Thanapol Bundasak, Kanokporn Thainkumsri and Soontaree Sittisongkram

วิทยาลัยบรมราชชนนี พระพุทธบาท สระบุรี

Boromarajonani College of Nursing Phra-Phutthabat

[1]Corresponding Author Email: narumol_aor@hotmail.com

บทคัดย่อ

จิตตปัญญาศึกษา เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สำคัญในการที่จะพัฒนานักศึกษาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองอย่างลึกซึ้ง ประกอบด้วยกระบวนการ 3 ลักษณะ คือ การฟังอย่างลึกซึ้ง การน้อมสู่ใจอย่างใคร่ครวญ และการเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง นำไปสู่การเป็นนักศึกษาที่มีความรักความเมตตาต่อตนเองและผู้อื่น เสียสละต่อวิชาชีพ เห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และให้การพยาบาลผู้รับบริการอย่างเป็นองค์รวม

บทความนี้ ผู้เขียนได้เสนอประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ผ่านกระบวนของค่ายจิตตปัญญาศึกษา มีวัตถุประสงค์ให้นักศึกษาสามารถนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ นักศึกษาได้สะท้อนคุณลักษณะบัณฑิตในด้านคุณธรรมจริยธรรม ความรู้และทักษะทางปัญญา ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ การสื่อสาร และการปฏิบัติทางวิชาชีพ ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวจะหล่อหลอมให้นักศึกษาเป็นพยาบาลวิชาชีพที่มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา อันนำไปสู่การดูแลผู้รับบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์และมีความสุขในเส้นทางวิชาชีพต่อไป

คำสำคัญ: คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์; ค่ายจิตตปัญญาศึกษา

---

*Received July 8, 2017; Accepted September 10, 2017.

Abstract

The contemplative education is significant co-curricular activities that lead the student to deeply transform within themselves. There are three characteristics in the contemplative education that include deep listening, and contemplation and meditation that lead students to have compassion for themselves and others, sacrifice for a profession, be aware of a value and human dignity, and provide holistic care for the patient. In this article, the author suggests the development of desirable characteristics of the student by using the contemplative education camp. The purpose is that the student can apply the concept of contemplative education to their ordinary living for developing desirable characteristics of the student. The student reflects the desirable characteristics that include ethics and moral, knowledge and cognitive skill, interpersonal relationship and responsibility, communication, and professional practice. These desirable characteristics promote nurses to be preparedness of physical, psychological, emotional and intellectual that lead nurses to provide humanize care to the patient, and be happy in this career.

Keywords: The desirable characteristics; the contemplative education camp

บทนำ

การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในปัจจุบันมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 มาตรา 6 กำหนดให้การจัดการศึกษาต้องพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้คู่คุณธรรมและจริยธรรม และมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (Ministry of Education, 1999) ซึ่งการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตทุกแห่งรวมทั้งของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พระพุทธบาท เป็นการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มุ่งผลิตบัณฑิตพยาบาลให้มีคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF) โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการเรียนรู้ใน 6 ด้าน คือ 1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และ 6) ด้านทักษะการปฏิบัติทางวิชาชีพ เพื่อให้ได้บัณฑิตพยาบาลที่มีความรู้และทักษะตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด มีความสามารถในการคิดแก้ไขปัญหา มีภาวะผู้นำ สามารถทำงานเป็นทีมได้ สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้รับบริการ ตลอดจนมีพฤติกรรมการบริการสุขภาพด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์บัณฑิตที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต (Institute Praboromarajchanok, 2012)

จากสภาพปัญหาคุณภาพการศึกษาไทยในปัจจุบัน พบว่า เป้าหมายการศึกษามุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตเพื่อตอบสนองความต้องการเศรษฐกิจเป็นหลัก อีกทั้งจุดมุ่งหมายการศึกษากลายเป็นปริญญาบัตรมากกว่าการพัฒนาทักษะอาชีพและทักษะชีวิต การพัฒนาผู้เรียนไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ จึงเป็นโจทย์ที่ต้องแก้สำหรับสถานศึกษาทุกแห่ง เพราะคนเก่งที่เก่งแต่เพียงอย่างเดียวแต่ขาดคุณงามความดีนั้นไม่สามารถทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติได้ และไม่มีคุณค่าต่อการพัฒนาบ้านเมือง ดังนั้นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบัณฑิตพยาบาลที่มีองค์ความรู้ มีทักษะในการปฏิบัติการพยาบาล มุ่งเน้นการดูแลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ มีจิตวิญญาณ ควบคู่ไปกับความรัก ความเมตตา ในการดูแลผู้รับบริการดุจญาติมิตร มีจิตใจที่เอื้ออาทร มองเห็นความทุกข์ของผู้รับบริการ มีความเสียสละต่อส่วนรวม ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมจริยธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งการศึกษาที่เน้นการพัฒนาจิตใจหรือคุณภาพด้านในของมนุษย์ ไม่แยกส่วนความจริง ความดี และความงาม

จิตตปัญญาศึกษา หรือ Contemplative เป็นการวางพื้นฐานด้านจิตใจและกระบวนทัศน์ใหม่ที่เป็นองค์รวมอย่างแท้จริง แนวคิดของจิตตปัญญาศึกษามุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ทั้งร่างกาย จิตใจ และความคิด เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้จากภายในที่ทำให้เกิดความรู้ผ่านประสบการณ์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆ โดยปราศจากอคติ

เกิดความรักความเมตตา อ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุล (Nilchaikovit, 2008) ดังนั้นหากมีการเสริมสร้างนักศึกษาพยาบาลด้วยแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาก็จะทำให้นักศึกษารู้จักและเข้าใจตนเอง สามารถนำเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้ (Bundasak, Chaoweing, & Jangasem, 2017) มีความรักความเมมตาต่อผู้รับบริการ มีความเสียสละต่อส่วนรวม มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสะท้อนถึงพฤติกรรมการบริการสุขภาพด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ได้อย่างแท้จริง การเป็นผู้เรียนที่สนใจที่จะเรียนรู้ตลอดเวลา มีความคิดเชิงเหตุผลเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาได้ เป็นคนดีมีคุณธรรม และเป็นผู้เรียนที่มีจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ (Bundasak, et al. 2016)

บทความนี้จะขอนำเสนอกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตรสำหรับนักศึกษาพยาบาล เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาให้นักศึกษามีคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์และพร้อมที่จะดูแลผู้รับบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ต่อไป

จิตตปัญญาศึกษา: ความเป็นมาและแนวคิดพื้นฐาน

จิตตปัญญาศึกษา เป็นกระบวนเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจของมนุษย์ เป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ มุ่งเน้นการพัฒนาด้านในอย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆ โดยปราศจากอคติ เกิดความรัก ความเมตตา ความอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุล (Thongtavee, et al, 2008) โดยเน้นที่กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการเรียน ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ที่จะรัก เรียนรู้ที่จะให้ เรียนรู้ที่จะยอมรับความหลากหลายทางความคิดมากขึ้น นำไปสู่ความตั้งใจที่จะสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น แนวคิดนี้ได้เริ่มขึ้นระหว่างทศวรรษที่ 1980 ที่มหาวิทยาลัยนาโรปะ (Naropa University) ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมหาวิทยาลัยแห่งนี้ถูกก่อตั้งขึ้นบนรากฐานของปรัชญาศาสนาพุทธนิกายวัชรยาน จากนั้นจึงขยายตัวส่งอิทธิพลต่อไปยังสังคมภายนอก ทำให้เกิดองค์กรต่างๆ ที่ให้ความสนใจในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจสำหรับในประเทศไทยนั้น จิตปัญญาศึกษามีจุดเริ่มต้นจากกลุ่มจิตวิวัฒน์ ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่สนใจเรื่องการเปลี่ยนกระบวนทัศน์และการพัฒนาของมิติด้านจิตวิญญาณได้เป็นผู้เริ่มผลักดันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาในปี พ.ศ. 2549 ส่งผลให้เกิดเครือข่ายจิตตปัญญาศึกษา หน่วยงานหรือองค์กรจิตตปัญญาขึ้นในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ซึ่งแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (Wasi, 2011) ประกอบด้วย 2 แนวคิดสำคัญ คือ

1. ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ (Humanistic Value) ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้และสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ดังนั้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาจึงเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองจากภายในโดยใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในตนเอง

2. กระบวนทัศน์องค์รวม (Holistic Paradigm) เป็นมุมมองที่เห็นว่าธรรมชาติและสรรพสิ่งต่างๆ เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน ไม่สามารถแยกเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งได้ มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสรรพสิ่ง และสรรพสิ่งเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ ไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง

จากแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ทำให้เกิดจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเองเป็นการเปลี่ยนแปลงตนเองโดยการเกิดความรู้ความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่น และสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้ง และสอดคล้องกับความเป็นจริง เกิดความรักความเมตตา ความอ่อนน้อมถ่อมตน และมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง

2. การเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม เป็นการเปลี่ยนแปลงตนเองโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเข้าถึงความจริงสูงสุด คือ ความจริง ความดี ความงาม แล้วนำไปสู่การลงมือปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมและโลก โดยสามารถทำได้ในลักษณะการไม่อคติกับสิ่งต่างๆ รอบตัว มีความรัก ความเมตตา ความเข้าใจต่อเพื่อนมนุษย์ และสรรพสิ่งต่างๆ

จิตตปัญญาศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการยกระดับจิตใจและปัญญาของมนุษย์ เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมรอบตัวด้วยความรักความเมตตา ภายใต้กรอบแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญ 2 ประการ คือ ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์และกระบวนทัศน์องค์รวม ทั้งสองแนวคิดนี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญสำหรับการจัดการเรียนการสอนในสาขาพยาบาลศาสตร์ ที่จะทำให้นักศึกษาเข้าถึงจิตใจและจิตวิญญาณของผู้รับบริการ อันเป็นการสะท้อนถึงพฤติกรรมการดูแลผู้รับบริการด้วยความเอื้ออาทรต่อไป

หลักการพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

หลักการพื้นฐานของการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษาสังเคราะห์ออกมาเป็น “หลักจิตตปัญญา 7” หรือเรียกในชื่อย่อภาษาอังกฤษว่า 7 C’s ดังนี้ (Nilchaikovit and Juntrasook, 2009)

1. หลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) คือ การเข้าสู่สภาวะจิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ แล้วสามารถนำจิตใจดังกล่าวไปใช้ทำงานอย่างใคร่ครวญทั้งด้านพุทธปัญญา (Cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (Intrapersonal) และด้านภายในบุคคล (Intrapersonal) หลักการนี้เป็นหัวใจของการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาที่จะต้องออกแบบกระบวนการที่สร้างเงื่อนไขและกระตุ้นให้ผู้ร่วมกระบวนการเกิดการเกิดการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ และประสบการณ์ต่างๆ ที่สัมผัส โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตใจที่สงบ ผ่อนคลาย มีสมาธิ และมีความตระหนักรู้

2. หลักความรักความเมตตา (Compassion) คือ การสร้างบรรยากาศของความรัก ความเมตตา ความไว้วางใจ ความเข้าใจ และการยอมรับ รวมทั้งการเกื้อหนุนซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของ

ความเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ เน้นความสำคัญของความไว้วางใจ การเปิดกว้าง ความรู้สึกปลอดภัย ความจริงใจ เห็นอกเห็นใจ (Empathy) และห่วงใย

3. หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness) คือ การบูรณาการการเรียนรู้ในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมเชื่อมโยงกับชีวิต และสรรพสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติอย่างแท้จริง

4. หลักการเผชิญความจริง (Confrontating Reality) คือ การเปิดโอกาส การสร้างเงื่อนไขให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการได้เผชิญความเป็นจริงสองด้าน ได้แก่

1) ความเป็นจริงในตนเอง เช่น ความคิด ความรู้สึกที่ไม่รู้ตัว หลีกเลี่ยงหรือเก็บกดไว้ ด้วยการส่งเสริมการสืบค้นและสัมผัสกับตัวตนของตนในแง่มุมต่างๆ ผ่านกิจกรรม และการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง โดยไม่หลีกหนี ภายใต้บรรยากาศที่ปลอดภัย เปิดกว้าง ยอมรับ และมีความรักความเมตตาทั้งต่อตนเองและต่อกัน
2) การเผชิญกับสภาพความเป็นจริงที่แตกต่างไปจากกรอบความเคยชินของตน เช่น คนที่มีพื้นฐานต่างกัน สภาพความเป็นจริงในชุมชนและสังคมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในแง่มุมใหม่ได้เผชิญกับความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่าง

5. หลักความต่อเนื่อง (Continuity) ความต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงในขั้นพื้นฐานมักเกิดขึ้นจากประสบการณ์สะสมที่ช่วยสร้างเงื่อนไขภายในให้พร้อมที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง

6. หลักความมุ่งมั่น (Commitment) ความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการนำสิ่งที่ได้รับรู้เข้ามาสู่ใจของตนเอง และนำเอากระบวนการที่ได้รับกลับไปใช้ในชีวิตเพื่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงภายในตนอย่างต่อเนื่อง

7. หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) ความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ ความรู้สึกเป็นชุมชนร่วมกันที่เกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายในของแต่ละคน รวมทั้งการจัดกระบวนการที่ก่อให้เกิดการมีเวลาใคร่ครวญตามลำพัง และการใช้เวลาอยู่ร่วมกับผู้อื่น

จากหลักการพื้นฐาน 7 ประการในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา นำไปสู่กิจกรรมที่ต้องการให้เกิดความสงบในจิตใจ การเปลี่ยนแปลงด้านความคิด ไม่ยึดติดในตนเอง เกิดกระบวนทัศน์ใหม่ต่อตนเองและสรรพสิ่งรอบๆ ตัว เกิดความรักความเมตตา เข้าใจตนเองและผู้อื่น และเป็นหนทางนำไปสู่ความจริง ความดี และความงามของชีวิต ส่งผลให้การดำเนินชีวิตอย่างมีสติและความสุขต่อไป ซึ่งสถาบัน Center for Contemplative Mind in Society ได้เสนอกิจกรรมต่างๆ ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ไว้ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการเคลื่อนไหว (Movement practices) เป็นการฝึกสังเกตและมีสติอยู่กับการเคลื่อนไหวร่างกายในรูปแบบต่างๆ

2. กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเชิงสร้างสรรค์ (Creation process practices) เป็นการฝึกการสังเกตใคร่ครวญภายใน และพัฒนาญาณทักษะ (Intuition) และความละเอียดอ่อน ประณีต ผ่านงานสร้างสรรค์

3. กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมทางสังคม (Activist practices) เป็นการสัมผัสเรียนรู้และใคร่ครวญ เห็นความเชื่อมโยงแห่งเหตุปัจจัยของความสุขและความทุกข์ในชีวิตจริง

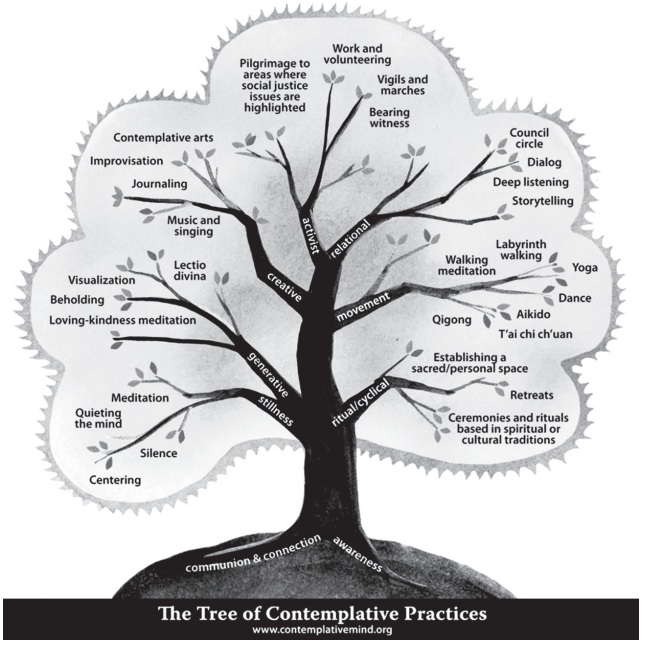
4. กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านพลังพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (Ritual practices) เป็นการสัมผัสพลังหรือจิตวิญญาณของธรรมชาติเปิดญาณทัศนะ (Intuition) และสัมผัสเรียนรู้ตนเอง การปลีกวิเวกสัมผัสธรรมชาติ (Retreat) เพื่อพัฒนาความสงบเย็นและละเอียดประณีตภายใน

5. กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมรังสรรค์ (Generative practices) เป็นการระลึกถึงพระผู้เป็นเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการร้องขอเพื่อช่วยเหลือให้เพื่อนมนุษย์ได้พ้นทุกข์

6. กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านความสงบนิ่ง (Stillness practices) มุ่งเน้นพัฒนาความสงบของร่างกายและจิตใจ

7. กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเชิงสัมพันธ์ (Relational practices) เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นกระบวนการฝึกสติ เฝ้ามองสภาวะภายใน และสะท้อนตนเอง

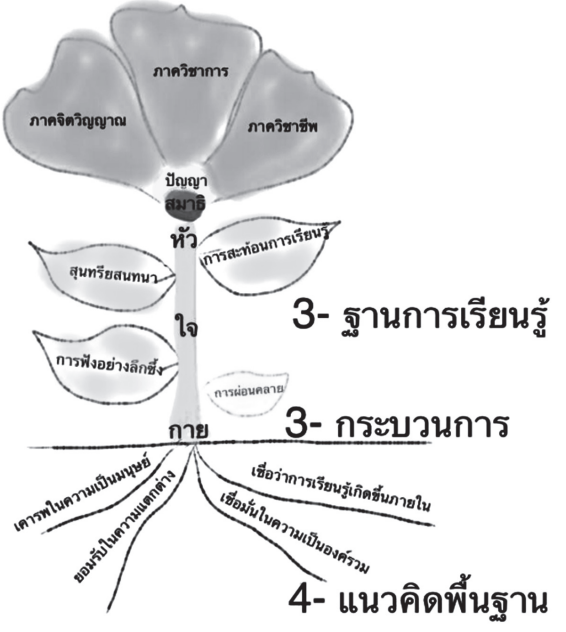
โดยกิจกรรมทั้ง 7 จะตั้งอยู่บนรากฐานของการสื่อสารและการเชื่อมโยง (Communion and Connection) และการตระหนักรู้ (Awareness) สรุปได้ดังภาพที่ 1 The Tree of Contemplative Practices

ภาพที่ 1 The Tree of Contemplative Practices
ที่มา: http://www.contemplativemind.org/practices/tree

จากภาพ The Tree of Contemplative Practices ทัศนะหนึ่งของผู้เขียนมองว่า ต้นไม้หรือดอกไม้ หากไม่ได้รับความเอาใจใส่ด้วยการรดน้ำ ใส่ปุ๋ย พรวนดินแล้ว ต้นไม้ก็ย่อมไม่มีวันแตกกิ่งก้านสาขาเป็นต้นไม้ที่ใหญ่ให้ร่มเงา ดอกไม้ก็ย่อมไม่มีวันเบ่งบานให้กลิ่นหอมสดชื่น มนุษย์เองก็เช่นกันจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนและพัฒนาตนเองจากภายใน เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา อันนำไปสู่การใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลและมีความสุขต่อไป

การจัดการศึกษาที่จะพัฒนานักศึกษาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น ต้องมีทั้งการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรร่วมกับกิจกรรมเสริมหลักสูตร (Office of the National Education Commission, 2004) อาจารย์ในสถาบันการศึกษาจึงควรมีการจัดการเรียนการสอนที่ใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเข้ามาบูรณาการด้วย ซึ่งจุมพล พูลภัทรชีวิน (Poolpatarachewin, 2010) นำเสนอกรอบแนวคิด “4-3-3” ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษา โดย 4 หมายถึง ความเชื่อพื้นฐาน 4 ประการ คือ การเชื่อมั่นและเคารพในความเป็นมนุษย์ การยอมรับและเคารพในความแตกต่างของบุคคล การเชื่อมั่นในความเป็นองค์รวม และการเชื่อว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นจากภายใน 3 หมายถึง กระบวนการตามหลักแนวจิตตปัญญาศึกษา ได้แก่ สุนทรียสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง และการสะท้อนการเรียนรู้ และ 3 ตัวสุดท้าย หมายถึง ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ การเรียนรู้ผ่านฐานกาย ฐานหัว และฐานใจ ซึ่งแสดงได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญา

จากภาพที่ 2 การจัดการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษานั้นตั้งอยู่บนรากฐานแนวคิด 4 ประการ คือ การเชื่อมั่นและเคารพในความเป็นมนุษย์ การยอมรับและเคารพในความแตกต่างของบุคคล การเชื่อมั่นในความเป็นองค์รวม และการเชื่อว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นจากภายใน การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันต้องก่อให้เกิดความสมดุลของฐานทั้ง 3 คือ ฐานกาย (ลงมือปฏิบัติ) ฐานหัว (การคิด) และฐานใจ (ความรู้สึก) ดังนั้นบทบาทอาจารย์ไม่ใช่เป็นผู้สอนเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นการที่อาจารย์และนักศึกษาพร้อมที่จะเรียนรู้ไปด้วยกัน ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาจึงไม่ควรเน้นรูปแบบการบรรยายในชั้นเรียนมากเกินไป ควรเป็นการเน้นให้นักศึกษาได้เรียนรู้ที่จะลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากสภาพจริงและประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 (Bundasak, et al. 2016) คือการเป็นผู้เรียนที่สนใจที่จะเรียนรู้ตลอดเวลา มีความคิดเชิงเหตุผลเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาได้ เป็นคนดีมีคุณธรรม และเป็นผู้เรียนที่มีจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ เรียนรู้จากการลงมือทำ จากสื่อหรือเทคโนโลยีใหม่ๆ

แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

การพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF) ให้กับนักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต ต้องมีทั้งการจัดการศึกษาตามหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตรควบคู่กันOffice of the National Education Commission(2004) โดยนำกิจกรรมของจิตตปัญญาศึกษามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของมนุษย์บนพื้นฐานของความเชื่อมั่น ไว้วางใจต่อกัน เคารพในความเท่าเทียมและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ซึ่งเหมาะกับวิชาชีพพยาบาลเป็นอย่างยิ่ง (Panit W , 2006) ซึ่งผู้เขียนบทความได้รับผิดชอบในการดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรจึงได้ประยุกต์ใช้กิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา ในการดำเนินกิจกรรม“ค่ายจิตตปัญญาศึกษา” จำนวน 3 วัน เพื่อให้นักศึกษาเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และสามารถนำแนวคิดจิตตปัญญาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และใช้ในการศึกษาทั้งในหลักสูตรและในการทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรอันนำไปสู่การมีคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ ผู้เขียนจึงได้ประยุกต์ใช้หลักการพื้นฐาน 7 ประการ ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการเคลื่อนไหว เพื่อฝึกสังเกตและมีสติอยู่กับการเคลื่อนไหวของร่างกายด้วยกิจกรรม เตรียมตัวเตรียมกาย โดยให้เดินจงกรม และการปฏิบัติโยคะสมาธิ เพื่อให้เกิดสติและพร้อมที่จะเรียนรู้ต่อไป

2) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเชิงสร้างสรรค์ เพื่อฝึกการสังเกตใคร่ครวญภายใน พัฒนาญาณทักษะ (Intuition) และความละเอียดอ่อน ประณีต ผ่านงานสร้างสรรค์ ด้วยกิจกรรมวาดรูปฉันตอนนั้น

ยังเด็ก เลือกวาดภาพชีวิตวัยเยาว์ที่ตนเองประทับใจ และเล่าชีวิตของตนเองจากภาพให้เพื่อนทุกคนฟัง เพื่อทบทวน ทำความเข้าใจตนเอง และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

3) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมทางสังคม เพื่อฝึกการสัมผัสเรียนรู้และใคร่ครวญ เห็นความเชื่อมโยงแห่งเหตุปัจจัยของความสุขและความทุกข์ในชีวิตจริง ด้วยกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาลานวัฒนธรรม กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านพลังพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ เพื่อฝึกการสัมผัสพลังหรือจิตวิญญาณของธรรมชาติ เปิดญาณทัศนะ (Intuition) และสัมผัสเรียนรู้ตนเอง ด้วยกิจกรรม สัมผัสธรรมชาติค้นหาความจริงและความงามของชีวิต

4) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมรังสรรค์ เพื่อระลึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการร้องขอเพื่อช่วยเหลือให้เพื่อนมนุษย์ได้พ้นทุกข์ ด้วยการสวดมนต์ไหว้พระ และการแผ่เมตตาภาวนา

5) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านความสงบนิ่ง เพื่อพัฒนาความสงบของร่างกายและจิตใจ ด้วยกิจกรรมผ่อนพักตระหนักรู้ โดยการนั่งสมาธิ

6) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเชิงสัมพันธ์ เพื่อฝึกสติ เฝ้ามองสภาวะภายใน และสะท้อนตนเอง

ด้วยกิจกรรม คุณงามความดี มีไว้แบ่งปัน เพื่อฝึกการใช้สุนทรียสนทนาและการสร้างบรรยากาศความเป็นกัลยาณมิตร

การสะท้อนคิดของนักศึกษาพยาบาลผ่านกระบวนการของค่ายจิตปัญญศึกษา

การดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร “ค่ายจิตตปัญญาศึกษา”จำนวน 3 วัน สำหรับนักศึกษาพยาบาล ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF) ซึ่งนักศึกษาได้สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในตนเองตามคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ด้านคุณธรรมจริยธรรม

จากกิจกรรมค่ายจิตตปัญญาศึกษา ทำให้นักศึกษาเคารพคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความรักความเมตตา ความเอื้ออาทร ความรับผิดชอบ ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสันติและมีความสุข

“เราไม่สามารถมองเห็นความทุกข์ใจของเพื่อนได้เลย ถ้าเรายังไม่เข้าใจความทุกข์ของตนเอง การได้ทำกิจกรรมในค่ายนี้ทำให้ตัวเราสามารถอยู่ร่วมกับเพื่อนๆ ได้ และสามารถปรับตัวใน

การใช้ชีวิตในวิทยาลัยฯ แห่งนี้ได้ เกิดความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะช่วยเหลือกันและกันให้ฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ไปได้ด้วยดี อีกทั้งตัวเรายังกลายเป็นคนที่รับผิดชอบมากขึ้นด้วย"

"จากการเข้าค่ายจิตตปัญญา ทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างโลกภายนอกกับโลกภายในตนเอง ผ่านหลายๆ กิจกรรม ทำให้มีหลักในการดำเนินชีวิตตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ทุกวันนี้มีความสุขกับเส้นทางในวิชาชีพนี้ เพราะเราได้ช่วยเหลือผู้รับบริการด้วยความตั้งใจจริง ช่วยให้ผู้รับบริการสามารถผ่านความทุกข์ไปพร้อมกับเรา อีกทั้งจิตตปัญญาไม่ได้ให้แค่ความรู้ แต่เป็นการทำให้เราดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข"

2. ด้านความรู้และทักษะทางปัญญา

การเปลี่ยนในด้านความรู้และทักษะทางปัญญาของนักศึกษาภายหลังการเข้าค่ายจิตตปัญญาศึกษา พบว่า นักศึกษาสามารถค้นหาความจริงและความงามของชีวิต มองเห็นจุดดีและจุดอ่อนที่ต้องพัฒนา มีสติและสมาธิมากขึ้น ใช้ชีวิตอยู่บนเหตุผล สามารถคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบได้

"สิ่งแรกที่เปลี่ยนไป คือ สมาธิ ใช้ชีวิตอยู่บนเหตุผล คิดก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ ทำให้สามารถดูแลผู้รับบริการได้ตรงกับปัญหาของผู้รับบริการ อีกทั้งการสะท้อนคิดที่อาจารย์ให้เราทำซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาทำให้เราได้สะท้อนตนเองและได้รับคำแนะนำดีๆ ในการที่จะดูแลผู้รับบริการหนึ่งคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมและครอบครัวได้อย่างมีความสุขต่อไป"

"การเข้าค่ายจิตตปัญญา เป็นการได้อยู่กับตนเองมากขึ้น มีสติและสมาธิมากขึ้น สามารถนำมุมมองแนวคิดที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับตนเองทำให้มองเห็นถึงสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในตนเอง และสิ่งที่ตนเองต้องพัฒนาต่อไป"

3. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

การเข้าค่ายจิตตปัญญาศึกษามีการแบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่มย่อยหลายๆ กลุ่ม มุ่งหวังให้เกิดปฏิสัมพันธ์กันภายในกลุ่ม ส่งผลให้กระบวนการกลุ่มดำเนินไปได้ด้วยดี นักศึกษาในกลุ่มเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรู้จักกันมากขึ้น สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กล้าที่จะเปิดเผยความคิดและความรู้สึก

"ต่างคนต่างที่มา คนนั้นจังหวัดหนึ่ง คนนี้จังหวัดหนึ่ง แต่เราคือเพื่อนกัน เราจะต้องรักกัน แรกๆ ก็ยังไม่สนิทกัน แต่เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมค่ายจิตตปัญญาทำให้ในกลุ่มสนิทกันมากขึ้น รู้จักวิธีการแสดงออกต่อมิตรภาพและการปรับตัวเข้าหากัน ทุกคนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระ"

“กิจกรรมทำก่อนที่พวกเราจะขึ้นฝึกปฏิบัติงาน เราได้เปิดใจกัน พูดคุยกัน ทำให้เราพร้อมที่จะสู้ไปด้วยกันตลอดระยะเวลาการฝึกงาน ทำให้เราเข้มแข็ง มีกำลังใจ นอกจากนี้ยังทำให้เรากล้าคิดกล้าแสดงออก รู้จักตัวตนของกันและกัน ทำให้เข้าหากันได้ง่ายขึ้น”

“การฝึกงาน 7 เดือน ไม่ใช่เรื่องง่ายๆ ที่เราจะต้องอยู่กับเพื่อนในกลุ่ม เพราะบางทีเราก็มีพื้นที่ส่วนตัวของเรา เพื่อนก็มีพื้นที่ส่วนตัวของเพื่อนเค้า แต่จิตตปัญญาได้มอบการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ ทำให้ทุกคนกลับมาทบทวนตัวเอง และเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้เราเข้าใจกันมากขึ้น และรู้ว่าเพื่อนมีความหมายต่อเรา ทำให้เราเกิดความเป็นหนึ่งเดียวกัน พร้อมที่จะช่วยเหลือกัน”

4. ด้านการสื่อสาร

นักศึกษาที่เข้าร่วมจิตตปัญญาศึกษามีพัฒนาการในการสื่อสารทั้งการพูด การฟัง การพูดเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจ นอกจากนี้ยังเป็นการพูดคุยเพื่อให้คำปรึกษา

“จริงๆ เป็นคนที่พูดไม่ค่อยคิด บางครั้งคนฟังอาจจะรู้สึกไม่ดี เราก็ไม่ได้สนใจอะไร แต่หลังจากนี้จะระมัดระวังการพูดจาให้มากขึ้น”

“การเข้าค่ายจิตตปัญญาทำให้เราอยู่กับตัวเองมากขึ้น มีสติทุกครั้งในการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการสื่อสารกับผู้รับบริการ เวลาจะพูดจะถามอะไร เราจะต้องคิดและเรียบเรียงคำพูดเพื่อให้ผู้รับบริการเข้าใจ แต่สิ่งที่ได้มากกว่านั้น คือ การสื่อสารกับผู้รับบริการด้วยหัวใจ เพียงแค่ใช้หัวใจฟัง ฟังอย่างลึกซึ่ง ก็จะรู้ว่าผู้รับบริการต้องการความช่วยเหลือเรื่องอะไร”

5. ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และเทคโนโลยีสารสนเทศ

การอธิบายความหมายของข้อมูล รวมทั้ง นำไปเปรียบเทียบ อ้างอิง เพื่อใช้ในการพยาบาลได้อย่างสมเหตุสมผล

“การเข้าค่ายจิตตปัญญา ทำให้ มีสติและสมาธิมากขึ้น สามารถนำมุมมองแนวคิดที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับตนเองทำให้มองเห็นถึงสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในตนเอง และสิ่งที่ตนเองต้องพัฒนาต่อไป

“การเข้าร่วมจิตตปัญญาศึกษาทำให้เราได้เชื่อมโยงกับโลกภายในของตนเอง ทำให้รู้จักตัวเราเองมากขึ้น มันเป็นการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้ตลอดชีวิต การรับรู้ความรู้สึกของผู้รับบริการ การดูแลผู้รับบริการโดยคำนึงถึงความปลอดภัย ทำให้เรียนรู้ที่ แค่การดูแลการสารน้ำที่เราให้กับผู้ป่วยก็มีผลต่อชีวิตของเขาถ้าเราไม่รู้”

6. ด้านการปฏิบัติทางวิชาชีพ

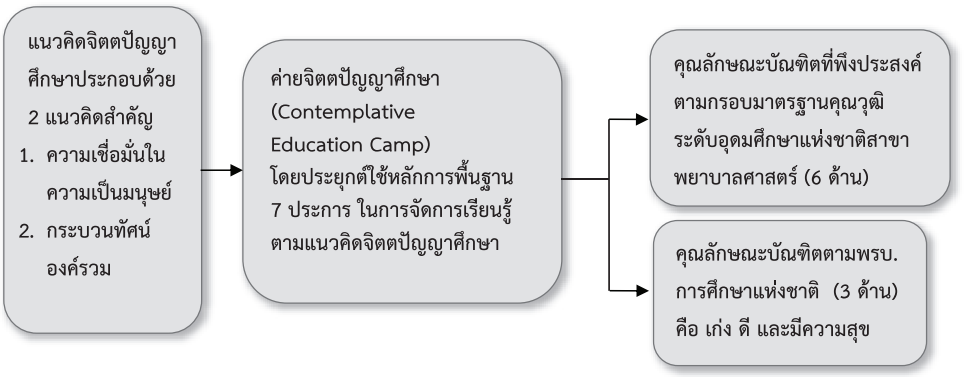
การเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เกิดขึ้นในบริบทของวิชาชีพ คือ การปฏิบัติทางวิชาชีพ ที่ทำให้นักศึกษาเกิดความเอื้ออาทร ความรักความเมตตา รู้จักเสียสละ อ่อนน้อมถ่อมตน

“ได้มีโอกาสฝึกจิตอาสา ได้ช่วยเหลือกิจกรรมง่ายๆ เช่น การชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง เรียกคิว ช่วยหยิบจับโน่นนี่ พลิกตะแคงตัว ทำให้เรามีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของวิชาชีพพยาบาล อยากให้เขาหายป่วย แต่เป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น และสิ่งที่สำคัญคือการนำแนวคิดที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข”

“การเข้าร่วมกิจกรรมทำให้เข้าใจผู้รับบริการมากขึ้น เกิดความรักความเมตตาต้องการให้เขากลับบ้านไปอยู่กับครอบครัว เราสามารถเข้าถึงหัวใจของผู้รับบริการได้ เพราะจิตตปัญญาทำให้เราฟังอย่างลึกซึ้ง ฟังจนได้ยินว่าผู้รับบริการรู้สึกอย่างไร และพร้อมที่จะดูแลผู้รับบริการด้วยหัวใจของเราต่อไป”

“จิตตปัญญาเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เราอยู่บนวิชาชีพนี้ได้อย่างมีความสุข มีความรักความเมตตาต่อคนรอบข้าง มีจิตใจที่เอื้ออาทร แต่จิตตปัญญาก็ไม่ใช่คำตอบสุดท้ายของชีวิต เพราะสิ่งที่สำคัญที่สุดในการที่จะอยู่ในวิชาชีพนี้ คือ การมีจิตใจที่พร้อมจะเสียสละ และเข้าใจผู้รับบริการ”

ภายหลังการเข้าค่ายจิตตปัญญาศึกษา ทำให้นักศึกษาเกิดการปรับกระบวนทัศน์และกระบวนการคิด เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานภายในตนเอง เกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม เข้าถึงจิตใจและจิตวิญญาณของผู้รับบริการ โดยการสะท้อนคิดของนักศึกษาดังกล่าว ตามคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ และการดำเนินกิจกรรมค่ายจิตตปัญญาศึกษา ยังสามารถพัฒนานักศึกษาให้เป็นคนเก่ง คนดี และคนมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยที่ผ่านมาพบว่านักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามีคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะบัณฑิตในด้านเก่ง ดี และมีความสุข สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Charoensuk et al., 2016) อีกทั้งจิตตปัญญาศึกษายังเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้ให้กับนักศึกษาพยาบาล (Bundasak, Chaoweing, & Jangasem, 2017) อันนำไปสู่การเป็นนักศึกษาที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา พร้อมที่จะดูแลผู้รับบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ต่อไป สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

สรุป

จิตปัญญาศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนาภายในจิตใจของตนเองผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เรียนรู้ที่จะรักตนเองและผู้อื่น เกิดความรัก ความเมตตา และความเอื้ออาทรแก่เพื่อนมนุษย์ มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และความเสียสละ นำไปสู่ความตั้งใจที่จะทำประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่น นับเป็นคุณลักษณะบัณฑิตที่สำคัญของวิชาชีพพยาบาล ดังนั้นในการที่จะพัฒนานักศึกษาให้มีคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ อาจารย์ผู้สอนจำเป็นต้องใช้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตร่วมกับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาตัวนักศึกษาจากด้านใน เช่น จิตตปัญญาศึกษา เป็นต้น เพื่อหล่อหลอมให้นักศึกษามีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา พร้อมที่จะดูแลผู้รับบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลต่อไป

References

Bundasak, T., Chaowiang, K. & Jangasem, N. (2017). Happily Learning among Nursing Students. *Journal of MCU Peace Studies, 5*(1), 357-369.

Bundasak, T. et al. (2016). Being Learners in 21st Century: Teacher and Nursing Students' Perspectives. *Journal of MCU Peace Studies, 4*(2), 175-189.

Charoensuk, S. et al. (2016). The Development of Desirable Characteristics of Nursing Students Using Extra-Curriculum Activities Program Based on the Contemplative Education. *Ramathibodi Nursing Journal, 22*(2), 192-205.

Institute Praboromarajchanok. (2012). *Details of the curriculum (The Qualifications for Higher Education 2) Bachelor of Nursing Science (curriculum improvement 2012).* (Mimeographed).

Khunthar, A. (2014). The Impacts and Solutions to Nursing Workforce Shortage in Thailand. *Journal of Nursing Science, 32*(1), 81-90.

Nilchaikovit, T. (2008). *Transformative learning and contemplative education*. Contemplative Education: Education for Human Development. (2nd ed). Nakhon Pathom: Mahidol University.

Nilchaikovit, T., & Juntarusuk, A. (2009). *Arts of learning process for change: Manual of contemplative practice*. Bangkok: S.P.N.Printing.

Office of the National Education Commission. (2004). *National Education Act of B.E.2542*. Bangkok: ONEC.

Panit, W. (2006) *Learning by contemplative mind.* Document from the 6th National Conference on Thai Ideal Graduate Development. Bangkok.

Poolpatarachewin, C. (September 11, 2010). Quality Improvement Director via Contemplative Education (2). Matichon.

Thongtavee, C. et al. (2008). *Contemplative Education Tree: The survey and Synthesis Primary knowledge of Contemplative Education (Research Report).* Bangkok: Research Proposal and Knowledge management of Contemplative Education Mahidol University Contemplative Education Center.

Wasi, P. (2011). *Education system to solve the misery of people in the land* (2nded.) Nakhon Pathom: Contemplative Education Center Mahidol University.

การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ*

The Development of the Buddhist Integrative Operational Model for Solving the Drug Addiction in Secondary Schools

[1]บูชิตร์ โมฆรัตน์, พระครูสุธีคัมภีรญาณ และ ทักษิณาร์ ไกรราช

Boochit Mokarat, Phrakhrusudhikhambhirayana and Thaksina Krairach

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkorntajavidyalaya University, Khonkaen Campus, Thailand.

[1]Corresponding Author, Email: boochit2514@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยการวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหายาเสพติด เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษา และเพื่อเสนอรูปแบบการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ โดยศึกษาโรงเรียนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จ 3 แห่ง คือ โรงเรียนโกสุมวิทยาสรรค์ โรงเรียนชนบทศึกษา และโรงเรียนภูพระวิทยาคม ได้จากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มและการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยนำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาจากยาเสพติดนั้นเป็นปัญหาวิกฤติของไทย โดยเยาวชนวัยเรียนเป็นกลุ่มเสี่ยงสำคัญ การแก้ปัญหาคือ การให้ความรู้ ปลูกฝังค่านิยมที่ดีและให้คำปรึกษาที่เหมาะสม โดยนำหลักพุทธธรรม คือ วิรัติ 3 วัฒนมุข 6 สัปปายะ 7 และโกศล 3 มาปรับใช้ในกิจกรรมต่างๆ โดยก่อนที่จะมีการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดนั้นพบว่า นักเรียนบางส่วนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ทำให้มีปัญหาพฤติกรรมส่งผลผลกระทบต่อการเรียน แต่หลังจากที่โรงเรียนได้ดำเนินงานอย่างจริงจังพบว่าปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดลดลงและนักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดีขึ้น ส่วนรูปแบบการดำเนินงานเชิงพุทธบูรณาการที่

*Received January 9, 2017; Accepted May 14, 2017.

เหมาะสมนั้น คือ โรงเรียนต้องศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล จัดทำแผนและดำเนินงานตามแผนด้วยมาตรการ 7 ด้าน คือ การป้องกัน การค้นหาติดตาม การรักษาเยียวยา การเฝ้าระวัง การบริหารจัดการ การประสานงานชุมชนและเครือข่าย และการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรมสำหรับแก้ปัญหายาเสพติด เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ได้ผลและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : รูปแบบการดำเนินงาน; พุทธบูรณาการ; ปัญหายาเสพติด; โรงเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

The purposes of this qualitative study were 1) to study the concept and Buddhist teaching to solve drug addiction, 2) to study the current state of drug addiction in secondary schools, and 3) to present a working process to solve drug addiction in secondary schools according to Buddhist integration. The study was focused on three model schools, which accomplished in working process gained from Purposive Sampling: Kosumwittayasan School, Chonabotsuksa School, and Phuprawittayakom School. The tool was interview collected by In-depth Interview, Group Discussion, and Workshop and presented by Descriptive Analysis.

The research result revealed that drug addiction was a problem in Thailand that youths were a crucial vulnerable group. To resolve the problem, a school had to educate good popularities and give appropriate suggestions for students with applying Buddhadhamma which were three Virati (abstinence), Six Vaddhana-mukha (channels of growth), seven Sappàya (beneficial or advantageous conditions), and three Kosalla (skill). Before the process to solve the problem, some students involved drug addiction, which affected to their behavior and studied result. The problem, however, was decreased after running the solution: hence, they had better desirable characteristics. A school should analyzed the problem to plan and proceed to have the suitable integration with seven dimensions: prevention, follow-up, treatment, surveillance, management, community and connection cooperation, and moral promotion.

Keywords: Operational Model; Buddhist Integration; Drug Addiction; Secondary School

บทนำ

ในปัจจุบันสถานการณ์ยาเสพติดเป็นปัญหาที่ทั่วโลกให้ความสำคัญและมีแนวโน้มที่จะขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญมาจากการที่ทุกภาคส่วนยังไม่เข้มแข็งพอที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมในชุมชนมีแหล่งซื้อขายยาเสพติดอย่างแพร่หลาย การได้รับแรงสนับสนุนจากสังคมเพื่อนที่ติดยาเสพติด การเลียนแบบเพื่อนที่ติดยาเสพติด และ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารผิดๆ เกี่ยวกับยาเสพติด (Sasuad and Dilokwutthisit, 2016) จากปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดผลเสียหลายประการ ทั้งตัวผู้เสพและต่อครอบครัว ขาดความรับผิดชอบ ไม่ห่วงใยดูแลครอบครัว ทำให้ครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่นเป็นเหตุของปัญหาอื่นๆ และมีผลเสียต่อเศรษฐกิจและสังคม และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงเน้นการแข่งขัน ส่งผลให้มุ่งประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม (Suttivanich, 2016) ในประเทศที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดทำให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณในการป้องกันและปราบปรามเป็นจำนวนมาก ผลจากปัญหาดังกล่าวอาจนำไปสู่ปัญหาความมั่นคงของประเทศชาติได้ในอนาคต (Inthachan, 2013) จึงเป็นปัญหาที่ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาทางสังคมที่สืบเนื่องมาเป็นเวลานานในประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน (Srivithaya, 2015) เพราะขาดความความรับผิดชอบ หรือมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น (Duoc, 2016)

สถานการณ์ของปัญหายาเสพติดในประเทศไทยยังมีความรุนแรงและเต็มไปด้วยอันตรายอย่างยิ่งต่อเด็กและเยาวชนอายุระหว่าง 15 – 18 ปี ซึ่งเป็นวัยอยากรู้อยากลอง และเยาวชนเหล่านี้ส่วนใหญ่เคยสูบบุหรี่และดื่มสุราหรือดื่มเครื่องดื่มมึนเมามาก่อน จึงคุ้นเคยต่อการลองยาเสพติดและเห็นว่าการเสพยาเสพติดเป็นเรื่องธรรมดาของวัยรุ่น (Mahakhun, 2003) ความรุนแรงของสถานการณ์สอดคล้องกับสถิติของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2551 – 2553 พบว่า เด็กและเยาวชนไทยที่กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษสูงขึ้นเป็นอันดับหนึ่ง โดยเมื่อปี พ.ศ. 2551 มีจำนวน 11,207 คดี คิดเป็นร้อยละ 23.83 ของคดีทั้งหมด ปี พ.ศ. 2552 มีจำนวน 12,252 คดี คิดเป็นร้อยละ 26.64 ของคดีทั้งหมด และปี พ.ศ. 2553 มีจำนวน 14,695 คดี คิดเป็นร้อยละ 33.35 ของคดีทั้งหมด สะท้อนให้เห็นถึงปัญหายาเสพติดที่ระบาดในกลุ่มเด็กและเยาวชนอย่างรุนแรง คดียาเสพติดที่อยู่ในกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นคดีที่เด็กและเยาวชนครอบครองและจำหน่ายยาเสพติดในปริมาณมาก (Thaikiew, 2011)

การแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษา ทำให้รัฐบาลได้กำหนดกลยุทธ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาทุกแห่ง คือ การสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดในสถานศึกษาและการจัดกิจกรรมป้องกันและเฝ้าระวังยาเสพติดในสถานศึกษา ให้ครอบคลุมทุกสถานศึกษาที่กำหนดเป็นเป้าหมาย กระทรวงศึกษาธิการจึงกำหนดนโยบายพิเศษเร่งด่วนเป็นแนวทางให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนและนักศึกษาตระหนักถึงภัยของยาเสพติด และกระตุ้นปลูกจิตสำนึกในการรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ปฏิรูปหลักสูตรและระบบการเรียนการสอนให้เกิดกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ส่งเสริมคุณธรรม สร้างทักษะชีวิต สร้างเสริมภูมิคุ้มกัน จัดระบบดูแล สร้างบรรยากาศที่อบอุ่นในโรงเรียน

ปรับสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้สะอาดเป็นระเบียบ ปราศจากมุมอับ ประสานชุมชนให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาอย่างจริงจัง (Chindathong, 2012)

โรงเรียนโกสุมวิทยาสรรค์ จังหวัดมหาสารคาม โรงเรียนชนบทศึกษา จังหวัดขอนแก่น และโรงเรียนภูพระวิทยาคม จังหวัดชัยภูมิ เป็นโรงเรียนที่อยู่ท่ามกลางปัญหายาเสพติดที่รุกล้ำเข้าสู่โรงเรียนอย่างต่อเนื่อง แล้วโรงเรียนดังกล่าวได้มีการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดจนทำให้ปัญหาลดลง จนได้รับรางวัลโครงการสถานศึกษาป้องกันยาเสพติดดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงาน รวมถึงแนวคิด แนวทาง รูปแบบ และกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนทั้ง 3 แห่งดังกล่าว เกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติด และวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องเหมาะสมกับการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติด เพื่อพัฒนาเป็น “รูปแบบการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ” ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหายาเสพติด
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษา
3. เพื่อเสนอรูปแบบการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) การสนทนากลุ่ม และการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ซึ่งผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในครั้งนี้โดยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มุ่งเน้นเลือกสัมภาษณ์เฉพาะผู้ที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาในโรงเรียนขอบเขตพื้นที่วิจัย 3 แห่ง คือ โรงเรียนโกสุมวิทยาสรรค์ จังหวัดมหาสารคาม โรงเรียนชนบทศึกษา จังหวัดขอนแก่น และโรงเรียนภูพระวิทยาคม จังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการโรงเรียน 6 คน ครูที่รับผิดชอบงานด้านยาเสพติด 3 คน ครูที่รับผิดชอบงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน 3 คน ครูที่รับผิดชอบงานปกครองในโรงเรียน 3 คน ครูพระสอนศีลธรรม 3 รูป ผู้ดำรงตำแหน่งกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน 3 คน ผู้ปกครองนักเรียน 6 คน คน รวมจำนวน 27 รูป/คน โดยใช้คำถามปลายเปิด และจัดการสนทนากลุ่มนักเรียนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากการดำเนินงานของโรงเรียน โรงเรียนละ 18 คน รวมจำนวน 54 คน ซึ่งรวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งสิ้น 81 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีเนื้อหาแบ่งรายละเอียดเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย ชื่อโรงเรียน ชื่อ – สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ อายุ/อายุพรรษา (กรณีเป็นบรรพชิต) ระดับการศึกษา และตำแหน่ง/ความเกี่ยวข้องในสถานศึกษา

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นคำถามปลายเปิดที่เกี่ยวกับ สภาพปัญหายาเสพติดในโรงเรียน ซึ่งคำถามประกอบด้วย สภาพปัญหาก่อนที่จะดำเนินงาน สาเหตุของปัญหา และผลกระทบที่เกิดจากปัญหา

ตอนที่ 3 รูปแบบการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ เป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดของโรงเรียน ซึ่งคำถามประกอบด้วย กระบวนการขั้นตอนการดำเนินการ หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับการดำเนินกิจกรรม ผลจากการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับดำเนินงานด้านยาเสพติดในโรงเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) การสนทนากลุ่ม และการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยใช้การวิเคราะห์เหตุผลตามหลักตรรกะ (Logical Reasoning) การวิเคราะห์ความสอดคล้องกับแนวคิดจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับปัญหายาเสพติดและหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหายาเสพติด

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาที่ทั่วโลกให้ความสำคัญและมีแนวโน้นที่รุนแรงมากขึ้น และได้กลายเป็นปัญหาวิกฤติสำคัญสำหรับประเทศไทย ซึ่งปัญหานี้ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความมั่นคงของชาติ รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายสำคัญเร่งด่วนในการแก้ปัญหาดังกล่าว เพื่อกำหนดแนวทางในการเอาชนะยาเสพติด ประเทศไทยมีความร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญอื่นๆ ในการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีเจตนารมณ์อย่างแน่วแน่ที่จะร่วมกับ

ประชาคมโลกในการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด โดยทุกภาคส่วนร่วมกันจัดกิจกรรมรณรงค์ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง มีการผสานพลังทุกส่วนทุกสิ่งที่มีอยู่เพื่อร่วมดำเนินการจัดการกับปัญหายาเสพติดด้วยแนวทางการแก้ปัญหาร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยรัฐบาลในแต่ละสมัยจึงได้นำนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดมาเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลทุกยุคทุกสมัย และมีแนวความคิดในการแก้ไขปัญหายาเสพติดในลักษณะเบ็ดเสร็จ ด้วยการระดมสรรพกำลังจากทุกกลไกของสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดมีความเชื่อมโยงบูรณาการเพื่อเอาชนะปัญหายาเสพติดให้ได้

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นแนวทางหนึ่งที่ควรนำมาปรับใช้ในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดด้วยการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการหรือวิธีการดำเนินงานตามศาสตร์สมัยใหม่ และสอดคล้องกับการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ได้แก่ 1) หลักวิรัติ 3 เป็นหลักพุทธธรรมสำหรับการสร้างความเข้มแข็งภายในจิตใจ ซึ่งมีอยู่ 3 ระดับ คือ สัมปัตตวิรัติ คือเจตนางดเว้นซึ่งเกิดขึ้นในทันทีทันใด ที่ประจวบกับเหตุที่จะทำกรรมชั่วหรือทำสิ่งไม่ดี สมาทานวิรัติ คือเราได้ตั้งใจไว้ก่อนว่าจะรักษาศีลจะไม่ทำกรรมชั่ว และสมุจเฉทวิรัติ ที่แปลว่า งดเว้นเด็ดขาด หมายถึง การงดเว้นของท่านผู้สิ้นกิเลศคือพระอริยะเจ้า 2) หลักสัปปายะ 7 เป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตที่ดี มีความสุข เป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงบทบาทของสิ่งแวดล้อมทั้งคนและธรรมชาติเพื่อการสร้างเสริมชีวิตที่ดีงาม อาหารอุดมสมบูรณ์ ผู้คนที่มีความเป็นกัลยณมิตรและอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ดังนั้นจึงสามารถนำแนวคิดตามหลักสัปปายะ 7 มาเป็นหลักในการประยุกต์ใช้เฉพาะข้อที่เหมาะสมสอดคล้องกับการแก้ปัญหายาเสพติดได้ 3) หลักวัฒนมุข 6 เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นทางให้ก้าวหน้าสู่ความเจริญงอกงามของชีวิต สามารถนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติด

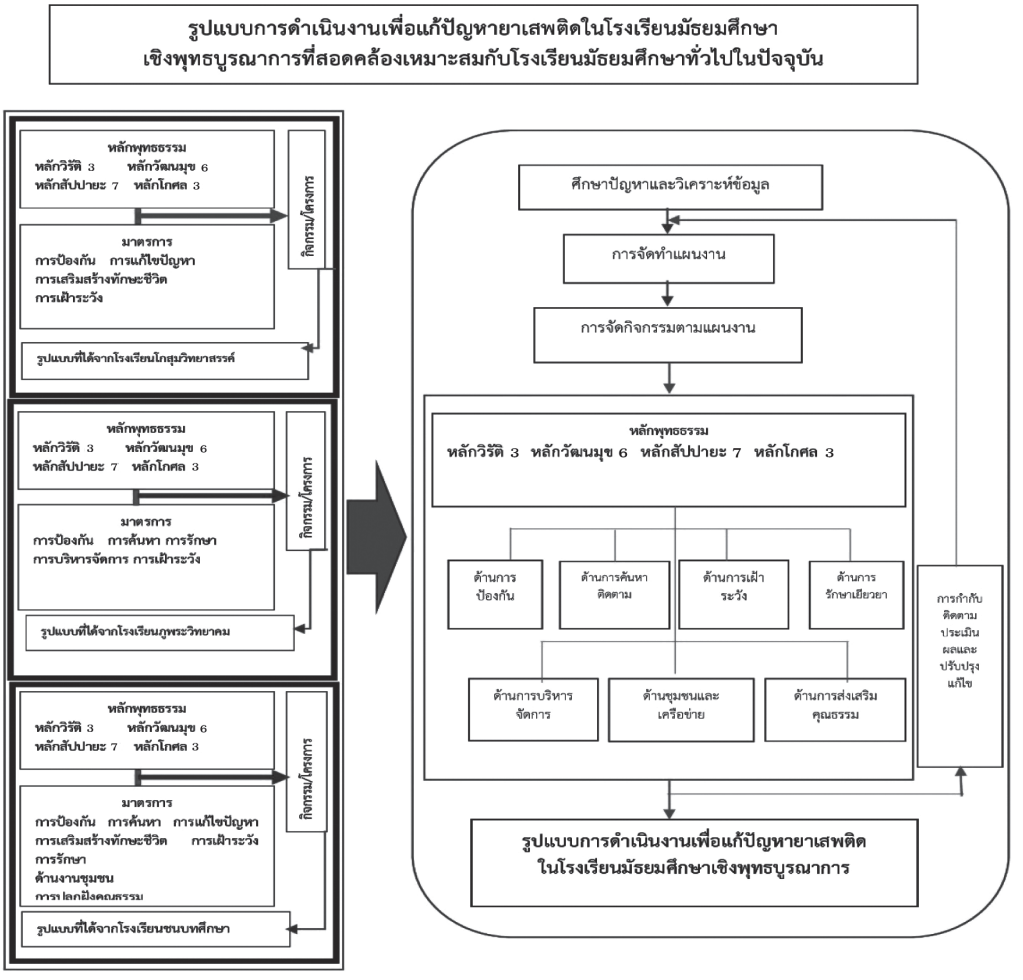
2. สภาพปัจจุบันและปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษา

จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก การจัดการสนทนากลุ่มและการจัดประเชิงเชิงปฏิบัติการในโรงเรียนที่เป็นพื้นที่วิจัยแต่ละโรงเรียน สามารถประมวลผลการศึกษาในประเด็นนี้ได้ว่า ก่อนที่โรงเรียนจะดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาด้านยาเสพติดนั้นพบว่า มีนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่มีปัญหาพฤติกรรมยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดนั้นเริ่มจากบุหรี่ เหล้า แล้วก็นำไปสู่ยาเสพติดที่ร้ายแรงอื่นๆ คือ ยาบ้าและกัญชา เป็นต้น นักเรียนกลุ่มนี้จะทำตัวเป็นผู้มีอิทธิพลในโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียนก็มีความหนักใจกับปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นและได้มีความหวังกับทางโรงเรียนว่าจะดูแลบุตรหลานให้ห่างไกลจากยาเสพติดได้ ส่วนสาเหตุของยาเสพติดที่เข้ามาสู่โรงเรียนนั้นมีหลายประการ เช่น การแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน การเกิดจากความอยากรู้อยากลองของนักเรียน เกิดจากการคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงและเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหายาเสพติด นักเรียนบางคนมาจากครอบครัวที่แตกแยก มีสภาพจิตใจที่อ่อนแอ การดำเนินชีวิตจึงตกอยู่กับความเสี่ยงที่จะทำให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด

ผลกระทบที่เกิดจากปัญหายาเสพติดที่มีต่อนักเรียนของโรงเรียนภูพระวิทยาคมนั้นพบว่า นักเรียนที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดนั้น สิ่งแรกที่ปรากฏเด่นชัดเลยก็คือผลการเรียนตกต่ำและมีความสนใจในการเรียนน้อยลง เพื่อนนักเรียนบางส่วนที่ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดจะเกิดความหวาดระแวง รู้สึกว่าตัวเองไม่มีความปลอดภัยและไม่ไว้ใจซึ่งกันและกัน ผู้ปกครองมีความหนักใจกับพฤติกรรมเหล่านี้โดยนักเรียนส่วนหนึ่งได้มีพฤติกรรมจำหน่ายยาเสพติดเพื่อหาเงินไปใช้จ่ายซื้อยาเสพติดหรือนำไปเที่ยวเตร่ แต่หลังจากที่โรงเรียนได้ดำเนินงานด้านยาเสพติดอย่างจริงจังแล้วพบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมโดยรวมดีขึ้น มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี นักเรียนที่มีพฤติกรรมสุ่มเสี่ยงต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดลดลง นักเรียนหลายคนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงก็กลับมาตั้งใจเรียน พฤติกรรมที่เคยไปมั่วสุมตามที่ลับตาหรือในห้องน้ำก็ลดลง นักเรียนที่เคยขาดเรียนบ่อยหรือหนีเรียนก็จะอยู่ในชั้นเรียนและมีความตั้งใจเรียน นักเรียนที่เคยมีกิริยาก้าวร้าวต่อครูอาจารย์ก็ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมลงและให้ความร่วมมือในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา และปัจจุบันปัญหายาเสพติดในโรงเรียนพื้นที่วิจัยได้รับการแก้ไขจนทำให้ปัญหานี้ลดลงอย่างน่าพอใจจนโรงเรียนได้รับรางวัลในระดับต่างๆ มากมาย

3. รูปแบบการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาเชิงพุทธบูรณาการที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) เพื่อระดมแนวคิดเชิงลึกจากบุคคลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดของโรงเรียนในเขตพื้นที่วิจัยแต่ละแห่งทั้ง 3 แห่ง โดยที่ประชุมร่วมกันเสนอรูปแบบการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดที่เหมาะสมกับโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยภาพรวมควรเป็นอย่างไร ซึ่งผลที่ได้สามารถประมวลสังเคราะห์เป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพ รูปแบบการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ

จากแผนภาพการดำเนินงานข้างต้น สามารถอธิบายความได้ดังนี้

1. โรงเรียนดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามขั้นตอน คือ ศึกษาข้อมูลและปัจจัยเสี่ยงในสถานศึกษาและรอบสถานศึกษา นำข้อมูลมาคัดกรองนักเรียนวิเคราะห์และสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาเสพติด แล้วแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการจัดทำโครงการและกิจกรรมต่างๆ ให้ตรงกับสาเหตุที่แท้จริงกับปัญหา จัดทำตารางปฏิบัติการตลอดปีการศึกษาและดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการโครงการและกิจกรรม โดยต้องมีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน ส่งเสริมและสนับสนุน ให้การดำเนินงานทุกโครงการเป็นไปอย่างมีระบบให้ความต่อเนื่องเข้มแข็งและยั่งยืน

2. จากการระดมความคิดเห็นในที่ประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดของโรงเรียนนั้น ได้พบความสอดคล้องในการนำหลักพุทธ

ธรรมของแต่ละโรงเรียนมาปรับใช้ในการแก้ปัญหายาเสพติด คือ หลักพุทธธรรมที่สมควรนำมาปรับใช้ร่วมกับการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดที่เหมาะสมกับโรงเรียนมัธยมศึกษานั้นควรประกอบไปด้วย 1) หลักวัฒนมุข 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เป็นทางให้ก้าวหน้าสู่ความเจริญงอกงามของชีวิต ประกอบด้วย รู้รักษาสุขภาพกายดี มีความประพฤติดีมีวินัย ได้ความดีเป็นแบบอย่าง ตั้งใจเรียนให้รู้จริง ทำแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงามและมีความขยันหมั่นเพียร 2) หลักสัปปายะ 7 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตที่ดี มีความสุข เป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงบทบาทของสิ่งแวดล้อมทั้งคนและธรรมชาติเพื่อการสร้างเสริมชีวิตที่ดีงาม 3) หลักวิรัติ 3 เป็นหลักธรรมสำหรับการเว้นจากทุจริต การเว้นจากกรรมชั่ว และ 4) หลักโกศล 3 คือ ความฉลาด ความเชี่ยวชาญ ประกอบด้วย ความฉลาดในความเจริญ ความฉลาด รอบรู้ทางเสื่อมและเหตุของความเสื่อม และความฉลาดรอบรู้วิธีแก้ไขเหตุการณ์และวิธีที่จะทำให้สำเร็จ

3. สำหรับ “รูปแบบการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ” ในภาพรวมนั้น ควรนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ร่วมกับการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดที่เหมาะสมกับโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วย หลักวิรัติ 3 หลักวัฒนมุข 6 หลักสัปปายะ 7 และหลักโกศล 3 โดยในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในโรงเรียนนั้นจะต้องสอดแทรกหรือผสมผสานหลักพุทธธรรมลงในกิจกรรมตามตามกรอบในการดำเนินงาน 7 ด้าน ของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง คือ การป้องกัน การค้นหา การรักษา การเฝ้าระวัง การการบริหารจัดการ การประสานงานชุมชนและเครือข่าย และการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานทั้งจากการศึกษาเชิงเอกสาร การรวบรวมจากความคิดเห็นของบุคคลทั้งที่จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก การจัดการสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อระดมสมองดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

อภิปรายผล

จากการศึกษารูปแบบการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยได้ค้นพบประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลดังนี้

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาที่กลายเป็นปัญหาวิกฤติสำคัญสำหรับประเทศไทย รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายสำคัญเร่งด่วนในการแก้ปัญหาดังกล่าว มีเจตนารมณ์อย่างแน่วแน่ที่จะร่วมกับประชาคมโลกในการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด เพื่อให้การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดมีความเชื่อมโยงบูรณาการเพื่อเอาชนะปัญหายาเสพติดให้ได้ ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับ บัณฑิตตา จินดาทอง (Chindathong, 2012) ที่ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา” ความโดยสรุปว่า ในสถานการณ์ที่ยาเสพติด ได้ลุกลามเข้าไปในโรงเรียนที่มีเด็กอายุตั้งแต่ 3 ถึง 18 ปี ซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนที่จะเติบโตเป็นกำลังของชาติในอนาคต รัฐบาลจึงน้อมนำกระแสพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในเรื่องของยาเสพติด มาประกาศให้ปัญหายาเสพติดเป็นวาระแห่งชาติที่ต้องดำเนินการแก้ไขอย่างจริงจัง และเป็นนโยบายเร่งด่วนที่ทุกคนต้องผนึกกำลังร่วมแก้ไขปัญหาให้เร่งบูรณาการการป้องกันยาเสพติดใน

สถานศึกษา และจากการศึกษาพบว่าหลักพุทธธรรมนั้นเป็นแนวทางหนึ่งที่ควรนำมาปรับใช้ในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดด้วยการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการหรือวิธีการดำเนินงานตามศาสตร์สมัยใหม่

สภาพปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาก่อนที่จะมีการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดนั้น พบว่า นักเรียนจะตกอยู่ในภาวะเสี่ยงทั้งในเรื่องของบุหรี่ สุรา สารระเหย กัญชาและยาบ้า โดยปัญหายาเสพติดที่แพร่ระบาดเข้ามาในโรงเรียนนั้นเกิดจากความล้มเหลวในการจัดการปัญหาจากภาครัฐ ปัญหาจากตัวนักเรียน และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นแหล่งของยาเสพติด ปัญหายาเสพติดได้ส่งผลกระทบต่อนักเรียนทั้งทางด้านพฤติกรรมและด้านผลการเรียน แต่หลังจากที่โรงเรียนได้ดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดอย่างจริงจังแล้วนั้นพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดลดน้อยลง นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น ซึ่งการดำเนินงานของโรงเรียนตามที่กล่าวมานี้ได้สอดคล้องกับแนวทางของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 13 (Secondary Educational Service Area Office 13, 2014) ที่กล่าวไว้ในคู่มือแนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ความโดยสรุปว่า โรงเรียนนอกจากมีหน้าที่จัดการเรียนการสอนตามปกติแล้วยังต้องมีกิจกรรมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและป้องกันภัยจากยาเสพติด ให้มีการดำเนินกิจกรรมต่อต้านยาเสพติดในโรงเรียน ตามโครงการสำคัญตามยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ กำหนดให้โรงเรียนทุกแห่งจัดกิจกรรมป้องกันและเฝ้าระวังปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา มีระบบการเฝ้าระวังและกำกับดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสารเสพติดอย่างครบวงจร

จากการศึกษาพบว่ารูปแบบการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดนั้นโรงเรียนจะต้องได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามขั้นตอน คือ ศึกษาข้อมูลและปัจจัยเสี่ยงในสถานศึกษาและรอบสถานศึกษา นำข้อมูลมาคัดกรองนักเรียนวิเคราะห์ และหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาเสพติด แล้วแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการจัดทำโครงการและกิจกรรมต่างๆ จัดทำตารางปฏิบัติการตลอดปีการศึกษาและดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการโครงการและกิจกรรม โดยต้องมีการกำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ส่งเสริมและสนับสนุน ให้การดำเนินงานทุกโครงการเป็นไปอย่างมีระบบให้ความต่อเนื่องเข้มแข็งและยั่งยืน ภายใต้มาตรการ 7 ด้าน คือ การป้องกัน การค้นหาติดตาม การรักษาเยียวยา การเฝ้าระวัง การการบริหารจัดการ การประสานงานชุมชนและเครือข่าย และการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการหรือวิธีการดำเนินงานของโรงเรียน ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (Phraphrombandit, P.T., 2014) ที่กล่าวไว้ใน “วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ พระพุทธศาสนากับความสมานฉันท์แห่งชาติ” ความโดยสรุปว่า คำว่า “บูรณาการ” (Integration) หมายถึง การนำสิ่งที่แยกกันมารวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนเกิดองค์รวม (the whole) ในการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่จึงต้องมีการรับองค์ความรู้ทั้งสองสายให้เชื่อมโยงเข้าหากัน ดังนั้นการที่โรงเรียนในขอบเขตพื้นที่การศึกษาได้ดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยบูรณาการการดำเนินงานกับหลักพุทธธรรมนั้นจึงได้ว่าเป็นการทำงานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันที่ควรจะเป็นสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วไปควรนำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินงานต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยนี้ทำให้ทราบว่า โรงเรียนจะต้องมีข้อมูลที่ชัดเจนเพื่อนำมาจัดทำแผนปฏิบัติการโครงการและกิจกรรมต่างๆ ให้ตรงกับสาเหตุที่แท้จริงกับปัญหา จัดทำตารางปฏิบัติงานตลอดปีการศึกษาและดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการโครงการและกิจกรรม โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ส่วนการทำงานด้านยาเสพติดจะประสบผลสำเร็จจนเกิดผลในเชิงประจักษ์ได้นั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันของทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ในทุกภาคส่วนที่ต้องร่วมมือร่วมแรงใจกันในการดำเนินงานด้วยความสามัคคีและมีวิริยะอุตสาหะ โดยการดำเนินงานของโรงเรียนจะต้องยึดหลัก “บวร” คือการประสานงานของบ้าน วัด และโรงเรียน เพราะว่าการดำเนินงานด้านยาเสพติดที่จะได้ผลดีนั้นจะต้องเกิดจากการบูรณาการการทำงานของทั้ง 3 ภาคส่วนนี้ โดยใช้ความรู้ หลักพุทธธรรมและความร่วมมือของคนในชุมชน และการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในโรงเรียนนั้นต้องดำเนินงานควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องชี้นำ เพราะการสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นภายในจิตใจต้องอาศัยหลักพุทธธรรมจึงจะทำให้การแก้ปัญหาเหล่านี้เป็นไปอย่างยั่งยืน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอรูปแบบการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาเชิงพุทธบูรณาการที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน แต่ด้วยข้อจำกัดบางประการที่ยังไม่สามารถทำให้งานนี้ครอบคลุมได้ในทุกประเด็น ผู้วิจัยจึงเสนอแนะประเด็นในการทำวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรศึกษาวิจัย การทดลองใช้รูปแบบการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ เพื่อพัฒนารูปแบบให้สอดคล้องและเหมาะสมกับแต่ละบริบท และควรศึกษาวิจัย การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดเชิงพุทธบูรณาการในสถานศึกษาระดับต่างๆ เพื่อให้มีงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความครอบคลุมเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลายในทุกบริบทต่อไป

References

Chindathong, B. (2012). *Strategy in Preventing and Solving Drug Problems in Educational Institution*. Thesis Ph.D. Silpakorn University Chuto, N. (1997). *Qualitative Research*. Bangkok: P.N. Printing House.

Duoc, Phan Anh. (2016). Interpretation of Concept of Nibbana in Engaged Buddhism: A Case Study on Engaged Buddhist Leaders. *Journal of the International Association of Buddhist Universities*, 9(1), 81-93.

Inthachan, T. & Co. (2013). Model of Preventing Drug in Vocational School in Lower Isaan Region. *Journal of Rajabhat Mahasarakham University,* 7(1), 65

Mahakhun, W. (2003). *Research Report on Decreasing of Drug Users and juvenile Recidivism in Thailand*. Institute of Juvenile and Family Justice Development. Ministry of Justice.

Phraphrombandit, P.T. (2014). *The Integrating Methods of Buddhism and Modern Sciences, Buddhism and National Reconciliation*. Bangkok: Chulalongkorm University.

Sasuad, K. and Dilokwutthisit, P. (2016). Developing a Model for the Prevention of Drugs Spreading Among children And Youth in The Municipal Area of Muang District, Chachoengsao Province. *NRRU Community Research Journal*, 10(1), 116-124.

Secondary Educational Service Area Office 13. (2014). *Model of Preventing and Solving Drug Problems in Educational Institution*. Trang: Secondary Educational Service Area Office 13.

Srivithaya, S. (2015). The Rule of Law and the Reconciliation by Buddhist Ways in Thai Society. *Journal of MCU Peace Studies*, 3(2), 20-29.

Suttivanich, P. (2016). The Development of Administration Model for Learner Development Activities for Social and Public Interest of Mathayomsuksa Students. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(2), 190-204.

Thaikiew, T. (2011). *Freedom of Thinking*. Bangkok: Thai Post Printing House.

Thaweerat, P. (1993). *Research Methods in Behavioral Science and Social Sciences*. (5th ed.) Bangkok: Finger Print and Media Printing House.

รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา*
A Model of Nonviolent Communication through Buddhist Psychology

พิณจ์ทอง แมนสุมิตร์ชัย
Pintong Mansumitrchai
คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya Universtiy
E-mail: pintong.mansumitrchai@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงเอกสารร่วมกับปรากฏการณ์วิทยาจากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ การสนทนากลุ่มเฉพาะ และการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ การศึกษานี้มี 3 วัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติของมาร์แชล โรเซนเบอร์ก 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ (3) เพื่อสังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและลดความรุนแรงในสังคม

ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารอย่างสันติตามหลักจิตวิทยานับเป็นการสื่อสารที่เริ่มต้นมาจากจิตใจภายในของผู้ที่ต้องการจะสื่อสาร ซึ่งเป็นไปในลักษณะที่สอดคล้องในตนเอง ทั้งไม่มีการแบ่งแยกภายในใจ ซึ่งรูปแบบที่ส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารอย่างสันติตามหลักการของมาร์แชล โรเซนเบอร์ก ประกอบด้วยการสังเกต รู้สึก ต้องการ ขอร้อง และความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น

ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารอย่างสันติตามหลักพระพุทธศาสนามุ่งให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำการสื่อสารบนพื้นฐานของการมีความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งรูปแบบที่ส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารอย่างสันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท ประกอบด้วยการส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของบุคคลจากภายในสู่ภายนอกเพื่อยังประโยชน์ให้เกิดทั้งสองฝ่าย รวมทั้งประโยชน์ตน และประโยชน์ส่วนรวม

* Received March 14, 2017; Accepted June 26, 2017.

รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยานั้นเป็นกระบวนการสื่อสารที่เริ่มต้นมาจากหัวใจแห่งความเมตตา ประกอบด้วยปัญญา การตระหนักรู้ในเรื่องที่จะทำการสื่อสาร รู้ลึก รู้แจ้ง รู้จริง รวมทั้งต้องรู้กาลเทศะ ความเหมาะสม จนทำให้เกิดเป็นความเชื่อที่ถูกต้องและมีทัศนคติที่ถูกต้องในการมองโลกตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นการพัฒนาตนโดยเริ่มจากปัจจัยภายในไปสู่ปัจจัยภายนอก โดยผู้วิจัยใช้คำเรียกการสื่อสารแบบนี้ว่า “การุณยสาร” หรือ “PMC” (Peace and Mercy Communication)

คำสำคัญ : การสื่อสารอย่างสันติ; พุทธจิตวิทยา; สันติภาพ

Abstract

This qualitative research employed the documentary methodology incoherence with the phenomenological study in gathering the data from group discussion, in-depth interview, focus group discussion and connoisseurship. This study consists of 3 objectives na mely 1) to analytically study the model of Nonviolent Communication of Marshall Rosenberg 2) to analytically study the model of Nonviolent Communication in Theravada Buddhism and 3) to synthesize and present the model of Nonviolent Communication through Buddhist Psychology which leads to the conflict resolution and diminishes the violence in the society.

The findings reveal that Nonviolent Communication in terms of Psychology is the communication process which starts from an inner man of the communicator with self-congruence and no alienation within. The NVC model consists of observation, feeling, need, request and ability to understand the feelings of yourself and others.

The findings reveal that Nonviolent Communication in terms of Buddhism focuses on both the sender and the receiver to communicate on mutual understanding basis. The Buddhist model supports the self-transformation from inner-self to outer-self for the interests of both parties, personal and public.

Nonviolent Communication through Buddhist Psychology, in fact, is the process of communication beginning at the heart of inner loving-kindness along with the cognitive awareness in communicating with others righteously, deeply, clearly and truthfully with the right time and the right place supporting with the right belief and right attitude. It is the process of self-development from inner to outer. The researcher uses the term to explain “A Model of Nonviolent Communication through Buddhist Psychology” as “PMC” which stands for “Peace and Mercy Communication”.

Keywords: Nonviolent Communication; Buddhist Psychology; Peace

บทนำ

สถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน สาเหตุหลักมักมาจากการพูดจาสื่อสารระหว่างกัน หากพิจารณาจากสถานการณ์ปัจจุบันของสภาพสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ หรือยุคของการใช้โซเชียลเน็ตเวิร์ค โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมานั้น การสื่อสารถือว่าเข้ามามีบทบาทที่สำคัญมากในวิถีการดำเนินชีวิตของคน แต่ทว่าสภาวะความความเร่งรีบของการดำเนินชีวิต สภาพความกดดันในเชิงเศรษฐกิจ ภาวะความเครียดที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน การใช้ชีวิตแบบเสพวัตถุนิยม และอีกหลายปัจจัยที่เป็นตัวผลักดันให้ผู้คนในสังคมเกิดภาวะความตึงเครียด ขาดสุขภาวะในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขในสังคม หรือแม้แต่ขาดความสุขภายในตัวเองของบุคคล ส่งผลให้บางครั้งผู้คนสื่อสารกันด้วยความรุนแรงทั้งทางถ้อยคำ สำเนียง กิริยาท่าทาง ส่งผลให้เกิดเป็นสารที่สร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) สารที่กระตุ้นทำให้เกิดการต่อสู้ทำร้ายกัน (Fighting Speech) สารที่ยุยงส่งเสริมให้เกิดความอิจฉาริษยาและร้าวฉานขึ้น (Jealousy Speech) สารที่ก่อให้เกิดสภาวะความไม่สบอารมณ์ (Emotional Speech) ซึ่งในบางครั้งที่การกระทำ และการตอบสนองต่อสถานการณ์บางอย่างก็เป็นเสมือนตัวบ่มเพาะ ความไม่พอใจ ความเกลียดชัง ความขัดแย้ง และความรุนแรงภายในใจ ซึ่งคนส่วนใหญ่บางครั้งไม่เคยรู้เลยว่า “คำพูด” ของตัวเองนั้นมีอานุภาพในการทำลายล้างที่ร้ายแรงเพียงใด (Ginott, Ginott & Goddard, 2015)

ทั้งนี้ การสื่อสารโดยใช้ความรุนแรงดังที่กล่าวมา สามารถก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งโดยทางตรงหรือทางอ้อม ต่อครอบครัว ต่อเยาวชน ต่อชุมชนและต่อประเทศชาติ เช่น กรณีในต่างประเทศ ซึ่งเป็นความขัดแย้งด้านการสื่อสารในระดับนานาชาติ (International) คือ กรณีการบุกยิงถล่มสำนักงานหนังสือพิมพ์ของฝรั่งเศส “ชาร์ลี เอบโด” เพื่อสังหารนักเขียนการ์ตูนล้อการเมือง โดยมีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ในครั้งนี้ถึง 12 คน (Komchadluek News, 2016) นอกจากนี้ กรณีตัวอย่างในต่างประเทศ ซึ่งเป็นความขัดแย้งด้านการสื่อสารในระดับภายในประเทศ (Domestic) คือ กรณี 3 พี่น้องชายชาวออสเตรเลียเกิดปากเสียงทะเลาะและพูดจาตกลงกันไม่ได้ระหว่างพี่น้อง ทำให้เกิดมีการจับตัวประกันไว้ซึ่งตำรวจได้ทำการล้อมจับนานร่วม 6 ชั่วโมง สุดท้ายหนึ่งในชาย 3 คนนั้นได้ใช้อาวุธยิงพี่ชายและน้องชายของตนเองบาดเจ็บสาหัส และตัดสินใจใช้ปืนยิงตนเองตายในที่สุด (The Bangkok Post Newspaper, 2016)

สำหรับในประเทศไทยนั้น กรณีปัญหาทางการเมืองในระดับประเทศนับเป็นตัวบ่งชี้ถึงปัญหาการสื่อสารที่ใช้ความรุนแรงจนลุกลามกลายเป็นปัญหาระดับชาติ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติได้หยิบยกประเด็นเรื่อง “การสื่อสาร” ขึ้นมานำเสนอว่าเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยคลี่คลายความขัดแย้งและปัญหาที่เกิดขึ้นให้เบาบางลงได้ ทั้งนี้ บทบาทของผู้ส่งสารคือตัวสื่อมวลชนนั้นอยู่ในฐานะที่เป็นแหล่งของการกระจายข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และความคิดเห็นต่างๆ ซึ่งมีอิทธิพลและส่งผลต่อความรู้สึก ความคิด ทัศนคติและพฤติกรรม แต่ทว่าสถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบันมีการแบ่งฝ่าย แบ่งพรรค แบ่งเสียงข้างมาก เสียงข้างน้อย บางส่วนก็ไม่แสดงความคิดเห็น รอดูทีท่า และรับฟังข่าวสารกัน แต่โดยหลักๆ กลุ่มที่

สนับสนุนความคิดเห็นของตนเอง หรือกลุ่มที่พูดเป็นกลาง ต่างก็มีวิธีการ กระบวนการ และกลยุทธ์ในการสร้างความชอบธรรม และผลักไสความไม่ถูกต้องให้ฝ่ายตรงข้ามทำให้รู้สึกว่าฝ่ายตัวเองถูกต้องแต่อีกฝ่ายผิด และแม้ว่าฝ่ายตนเองอาจจะมีบางเรื่องที่กระทำประพฤติไม่ถูกต้อง ก็อาจมีกระบวนการบิดเบือนข้อเท็จจริง หรือการใช้ภาษาที่ปกปิดข้อเท็จจริง พูดชี้นำไปในประเด็นอื่นๆ เพื่อสร้างความถูกต้องให้กับตนเอง (Songklanakarin, 2006) ซึ่งการสื่อสารโดยใช้ความรุนแรงเป็นเสมือนเชื้อบ่มเพาะให้เกิดรอยร้าวและความคิดเห็นต่างของสังคมเพื่อสร้างประโยชน์ตน และประโยชน์สูงสุดในแนวทางที่ตนเองคาดหวังไว้ โดยไม่สนใจผลของการกระทำที่เกิดขึ้นมาในภายหลัง (Chaturvedi, 2016)

ดังจะเห็นได้ว่า คำพูดเพียงคำเดียวอาจสามารถสร้างคนให้ประสบความสำเร็จ สร้างความรักความสามัคคีในครอบครัว สร้างความปรองดองในสังคม และสร้างความสงบสุขในประเทศชาติ แต่ในทางตรงกันข้ามบางคำพูดที่สื่อออกไปโดยมีพื้นฐานมาจากความรุนแรง ความโกรธ ความลำเอียง ความอิจฉาริษยา ก็สามารถเป็นอาวุธที่มีอานุภาพทำลายร้างทุกสิ่งทุกอย่างให้พังลง ซึ่งแท้จริงมนุษย์ทุกคนต้องการความรัก ความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เพราะโดยพื้นฐานแล้วมนุษย์มีความกลัวที่จะถูกกีดกันออกจากสังคม หรือออกจากกลุ่ม เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับปัญหา และความขัดแย้งภายในกลุ่ม ทำให้รู้สึกว่าตนเองถูกกีดกันออกจากกลุ่มหรือสังคม และไม่ได้รับความไว้วางใจ เมื่อนั้นมนุษย์จะเกิดความรู้สึกคิดมาก เสียใจ วิตกกังวล ซึ่งอาจจะส่งผลให้เกิดความซึมเศร้า เสียใจทางอารมณ์ ภาวะท้อแท้ในการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้น หรือบางรายก็เปลี่ยนเป็นแรงสะท้อนกลับทางพฤติกรรม และพัฒนาจนเป็นพฤติกรรมป้องกันที่เรียกว่า “กลไกป้องกัน” (Schacter, 2011) ซึ่งเป็นไปโดยไม่รู้สึกตัวแบบต่อต้าน รุนแรง และก้าวร้าวในการแสดงออก ส่งผลให้เกิดการสื่อสารด้วยความรุนแรงเป็นปัจจัยกระทบกับสังคมรอบข้างเหมือนลูกคลื่น

ดังนั้นจากสภาพปัญหาในสังคมปัจจุบัน รวมทั้งผลกระทบของการสื่อสารที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง และการสื่อสารที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จึงนำไปสู่การค้นคว้าและศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา” เพื่อนำแนวทางคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่องของสัมมาวาจา ความเมตตากรุณา วาจาสุภาษิต และหลักการจิตวิทยาตะวันตกของมาร์แชล โรเซนเบอร์ก ในเรื่องของการสื่อสารโดยไร้ความรุนแรง มาศึกษาเพื่อออกแบบเครื่องมือในการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา อันจะก่อให้เกิดผลเชิงบวกต่อการนำเครื่องมือดังกล่าวไปขยายผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติของดร. มาร์แชล โรเซนเบอร์ก
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อสังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยทำการศึกษาอย่างละเอียดทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม โดยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการกำหนดขอบเขตของการศึกษา รวมทั้งจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และเก็บข้อมูลโดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การจดบันทึก การเข้าร่วมสัมมนา แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ และเขียนงานวิจัยเป็นการบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ศึกษาโดยเก็บข้อมูลจากข้อมูลภาคเนื้อหารวมทั้งเอกสารคือ พระไตรปิฎก อรรถกถา และหนังสือสำคัญทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ตำรา บทความ เอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศ และต่างประเทศ โดยนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ มีแหล่งข้อมูลที่สำคัญ คือ 1. ข้อมูลปฐมภูมิ เช่น พระไตร-ปิฎก คัมภีร์อรรถกถา และซีดีรอมพระไตรปิฎกภาษาไทยและภาษาบาลี 2. ข้อมูลทุติยภูมิ เช่น พุทธธรรม หนังสือสำคัญทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมและฉบับประมวลศัพท์ ตลอดจนหนังสือ ตำรา บทความ เอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศ และต่างประเทศ 3. ข้อมูลภาคสนาม เช่น การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมและมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์กลุ่มและเดี่ยวซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและแบบกึ่งโครงสร้าง การเข้าร่วมการอบรม การสนทนากลุ่มเฉพาะ การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ การจดบันทึก การบันทึกเสียง การบันทึกรูปภาพ โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาจากการศึกษาค้นคว้ากรณีตัวอย่างเชิงเอกสาร การสังเกตสภาพปัญหาจริงแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) การจดบันทึก การบันทึกเสียง และการสัมภาษณ์แบบไร้โครงสร้าง (Unstructured Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์มีความยืดหยุ่นสูง เป็นการเปิดกว้าง และไม่เป็นทางการมากนัก ซึ่งผู้สัมภาษณ์ (ผู้วิจัย) จะถามเรื่องใดก่อนหรือหลังก็ได้ รวมทั้งตัวผู้สัมภาษณ์ไม่จำเป็นต้องถามคำถามเหมือนกันทุกคน ยิ่งไปกว่านั้น ตัวผู้สัมภาษณ์จะมีอิสระในการซักถามและสามารถที่จะปรับเปลี่ยนการซักถามให้เหมาะสมกับผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนได้

ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อสารอย่างสันติ โดยทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสนทนากลุ่ม (Group Interview) รวมทั้งการทำกิจกรรม การจดบันทึก และการบันทึกรูปภาพ จุดมุ่งหมายเพื่อหาความคิดเห็นและประสบการณ์เฉพาะเกี่ยวกับการสื่อสารอย่างสันติของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ซึ่งอาจแตกต่างกันหลากหลายไป (Chai Bodhisittha, 2516) แล้วจึงนำไปเป็นแนวทางในการสร้างคำถามสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semistructured Interview) เพื่อใช้ในขั้นตอนที่ 3 ต่อไป

ขั้นที่ 3 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทางวิชาการจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) แบบเผชิญหน้า (Face-to-Face Interview) และเป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เพื่อทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ที่สัมพันธ์กับงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยมีการใช้แบบฟอร์มที่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semistructured Interview) ของผู้วิจัยในครั้งนี้จะมีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นมาตรฐานจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกชุดเดียวกัน เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนจะตอบคำถามจากแบบสัมภาษณ์ชุดเดียวกันเป็นหลัก แต่ในขณะเดียวกันก็เปิดกว้างสำหรับประเด็นที่อาจจะเกิดขึ้นจากการสนทนาทุกรูปแบบ โดยมีการจดบันทึกลงสมุดโน้ต การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ ซึ่งมีการขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วจึงนำข้อมูลที่ได้ไปประมวลผล เพื่อวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ข้อมูล

ขั้นที่ 4 ผู้วิจัยทำการสร้าง “ร่างรูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา” เรียกโดยย่อ “ร่าง PMC” ขึ้นมาจากการบูรณาการข้อมูล อธิบาย และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำร่าง PMC ดังกล่าวไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาจำนวน 2 รูป/คน นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 10 รูป/คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 รูป/คน ทำการวิพากษ์ โดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Techniques) (Vongwanich, 1991)สำหรับการวิจัยที่เรียกว่า EDFR (Ethonographic Delphi Futures Research) และการใช้วิธีสัมภาษณ์แบบปลายเปิดโดยไม่มีการชี้นำ รวมทั้งจะไม่มีการจำกัดขอบเขตของแนวคิดของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สัมภาษณ์มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และแก้ไขร่างรูปแบบ PMC ที่ให้สัมภาษณ์ เพื่อทำให้งานวิจัยได้รับความน่าเชื่อถือมากขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยเปิดให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทำการวิพากษ์ร่างรูปแบบ พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้อง และเพื่อเป็นการยืนยันความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ในงานวิจัยชิ้นนี้

ขั้นที่ 5 ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบดังกล่าวไปทำการตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหาและประเด็นการวิจัย โดยจัดให้มีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และออกจดหมายเชิญกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันตามลักษณะของงานวิจัยมาประมาณ 7 รูป/คน เพื่อมานั่งคุยกันในปัญหาที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ ซึ่งใช้แนวคำถามในการสัมมนาเป็นแบบชนิดกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยเป็นการผสมผสานระหว่างการตั้งข้อคำถามตรงประเด็นแบบมีโครงสร้าง และข้อคำถามแบบยืดหยุ่นเพื่อผู้เข้าสัมมนาจะได้แสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์เพิ่มเติมภายใต้กรอบการวิจัยที่วางไว้ ซึ่งต่อมาผู้วิจัยจะได้รวบรวมข้อคิดเห็นและคำเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มเฉพาะมาปรับแก้ไข “ร่างรูปแบบ PMC”

ขั้นที่ 6 ผู้วิจัยนำ “รูปแบบ PMC” ที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากขั้นที่ 4-5 มาเข้าการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ที่เกี่ยวข้องกับ 5 ด้าน คือ ด้านพระพุทธศาสนาเถรวาท ด้านการสื่อสารอย่างสันติ ด้านสันติศึกษา ด้านพุทธจิตวิทยา และด้านจิตวิทยา จำนวนรวม 11 รูป/คน ซึ่งผู้วิจัยทำการเก็บบันทึกข้อมูล แล้วจึงนำผลที่ได้จากการการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญมาเขียนเชิงพรรณนาอธิบายปรากฏการณ์ ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อสรุปอธิบายปรากฏการณ์พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยทำการศึกษาอย่างละเอียดทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เพื่อตอบคำถามการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติของดร. มาร์แชล โรเซนเบอร์ก

ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารอย่างสันตินั้น พบว่า “การสื่อสารโดยไร้ความรุนแรง” หรือ “การสื่อสารอย่างสันติ” ที่เรียกย่อว่า NVC (Nonviolent Communication) ของมาร์แชล โรเซนเบอร์กนั้น เป็นกระบวนการสื่อสารที่ทำให้เราหันกลับมาสังเกต ทำความเข้าใจ และเรียนรู้ว่าแท้จริงแล้วภายใต้ความขัดแย้งทั้งหลาย ลึกๆ แล้วมนุษย์มีความต้องการพื้นฐานที่เหมือนหรือสอดคล้องกัน ต่างคนก็ต่างมีพื้นฐานของความเมตตากรุณาภายใต้จิตใจที่แท้จริง แต่ทว่าทำไมเวลาที่ทำการสื่อสารออกมา เราถึงไม่สามารถที่จะเชื่อมโยงความรู้สึกถึงกันและกันได้ ซึ่งส่งผลให้เกิดรอยร้าวขึ้นในความสัมพันธ์ จนในที่สุดนำไปสู่ความขัดแย้งและการไม่ลงรอยกัน และอาจขยายตัวบานปลายไปถึงขั้นแตกหักของความสัมพันธ์ จนอาจต้องใช้กระบวนการทางยุติธรรมเข้ามาจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น (Rosenberg, 2004) ดังแสดงแผนภาพ “รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติของดร. มาร์แชล โรเซนเบอร์ก” ตามด้านล่าง โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) การแสดงออกที่แท้จริงผ่านองค์ประกอบ 4 ประการ คือ OFNR โดย “O” (Observation) คือ สังเกต “F” (Feeling) คือ รู้สึก “N” (Need) คือ ต้องการ และ “R” (Request) คือ ขอร้อง 2) ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น และ 3) ทักษะในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารอย่างสันติ (ฟังและพูด)

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารอย่างสันติในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น พบว่าการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธควรประกอบด้วยกระบวนการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งในการสื่อสารทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้กลายเป็นสันติทั้งจากภายในและส่งความสันตินั้นสู่ภายนอก โดยสามารถแบ่งออกเป็น 6 ด้านในกระบวนการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธ คือ 1) ความสามารถในการเข้าใจตนเองและผู้อื่นทางกายและวาจา 2) การมีทัศนคติและกระบวนการคิดที่ถูกต้อง 3) การมีความตระหนักรู้และความเชื่อที่ถูกต้องและเป็นจริง 4) การคิดเชิงบวกและการมีสติระลึกรู้ 5) การอบรมพัฒนาตนเพื่อการสื่อสารอย่างสันติ และ 6) ทักษะในการสานสัมพันธ์ ซึ่งผู้วิจัยสามารถแสดง “รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ดังแผนภาพต่อไปนี้

จากการศึกษากระบวนการของการสื่อสารอย่างไม่สันติดังข้างต้น ล้วนส่งผลให้เกิดกระบวนการของการเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลที่เรียกว่า “มิจฉาปฏิปทา” ซึ่งบุคคลเป็นทุกข์นั้นเกิดจาก ความอยากไม่สิ้นสุดที่เกิดจากความไม่รู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงที่เรียกว่าตัณหาพร้อมอวิชชาและอุปาทาน คือ การเข้าไปยึดมั่น ถือมั่น ให้เป็นอย่างที่ตัวต้องการเอาความปรารถนาของตนเป็นตัวกำหนด เพราะมนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคมที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน ดังนั้นมนุษย์ต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน รวมทั้งมีการสื่อสารเพื่อแสดงความรู้สึกและความต้องการผ่านภาษาจึงไม่แปลกที่เมื่อคนหมู่มากมาอยู่รวมกัน การกระทบกระทั่งย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดาส่งผลให้มนุษย์ต้องประสบกับความทุกข์ (ปัญหา) และความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นความทุกข์ทางกาย ทางวาจา ทางใจ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการสื่อสารอย่างสันติไม่ให้เจริญงอกงามได้ ทำให้ผู้สื่อสารทำการส่งสารที่ไม่สันติผ่านช่องทางการสื่อสารแล้วส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการสื่อสารอย่างไม่สันติ ได้แก่ 1) การไม่ประนีประนอม 2) การขัดแย้งเชิงลบ 3) การไม่เคารพให้เกียรติ 4) การไม่มีความอดทน และ 5) การไม่มีการให้อภัย

3. เพื่อสังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา

ผลการวิจัยจากการศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์การสื่อสารอย่างสันติทั้ง 2 แนวคิดแล้ว ทำให้ได้รับคำตอบสำหรับคำถามวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการ “รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา” ซึ่งแสดงดังแผนภาพ

ผู้วิจัยสรุปองค์ประกอบของ “รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา (Peace and Mercy Communication)” ออกได้เป็น 2 องค์ประกอบหลัก คือ องค์ประกอบของบุคคล (ปัจจัยภายใน) ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านพฤติกรรม คือ มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นทางกายและวาจา (2) ด้านการตระหนักรู้ คือ มีความเชื่อและทัศนคติที่ถูกต้อง ผ่านกระบวนการคิดที่ถูกต้อง เปี่ยมด้วยเหตุผลในการพิจารณาตามความเป็นจริง และ (3) ด้านสภาวะจิตใจ คือ มีความเพียรพยายามคิดเชิงบวก ผ่านการมีสติระลึกรู้ตัวตลอดเวลาในการคิด การพูด การกระทำ และการมีสภาวะจิตใจที่สงบตั้งมั่นไม่ไหลไปตามกระแสความคิดเชิงลบหรือกิเลสที่จรมา องค์ประกอบของสังคมและสิ่งแวดล้อม (ปัจจัยภายนอก) ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ (1) ได้รับการฝึกฝนอบรมพัฒนาตนในการสื่อสารผ่านรูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา (การุณยสาร) เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนทั้งในด้านทัศนคติ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา (2) มีทักษะในการสานสัมพันธ์ คือ การมีความสามารถในการจัดการกับปัญหา ความเห็นต่างหรือความลงรอย โดยสามารถสานความสัมพันธ์ให้กลับมาดีเหมือนเดิมหรือดียิ่งขึ้น และ (3) มีทักษะในการใช้ภาษาสื่อสารด้วย

เมตตากรุณาจิต (กาย วาจา และใจ) คือ การมีความสามารถในการระลึกรู้ตัวอย่างมีสติตลอดเวลาก่อนที่จะทำการสื่อสารออกไป ดังนั้น การสื่อสารอย่างสันติจะเกิดขึ้นได้โดยการใช้หลักจิตวิทยาในการสื่อสารอย่างสันติมาเป็นแนวทางในการให้คำปรึกษาแนะนำ และกระบวนการอบรม มาบูรณาการร่วมกันกับหลักพรหมวิหาร 4 ในการทำการสื่อสารระหว่างกัน โดยมีปัญญาเป็นตัวกำกับความคิด คำพูด และการกระทำอย่างมีสติ ทั้งมีศีลเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไหลไปตามกระแสแห่งกิเลสจนเกิดอกุศลกรรม พร้อมกันนั้นยังประคองอารมณ์ให้มีสมาธิจดจ่อกับการกระทำ คำพูด ความคิดให้เป็นกุศลกรรมลอดเวลา ตามหลักการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อเป็นหนทางไปสู่ความมีสันติในการดำเนินชีวิต นั่นคือ มรรคมีองค์ 8 หมายถึงการทำให้ผู้สื่อสารเป็นผู้มีหลักและวินัยของชีวิตในการแสดงพฤติกรรมการสื่อสารให้ถูกต้องตามธรรม การทำให้ผู้สื่อสารมีจิตใจมุ่งมั่นจดจ่อกับสิ่งดีงามของชีวิต ทั้งการพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์เชิงบวก (Kinyon and Lasater, 2014) การทำให้ผู้สื่อสารมีปัญญารู้แจ้งว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควรสื่อสารออกไป

องค์ประกอบของรูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา หรือ “การุณยสาร” สามารถนำมาสรุปย่อเป็น $F+(PMC)^2 \longrightarrow$ Interconnectedness เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำและนำไปปฏิบัติได้จริง โดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ดังนี้ (1) ความเชื่อและทัศนคติที่ถูกต้อง (Faith) การมีกรอบความเชื่อและทัศนคติว่า มนุษย์ทุกคนนั้นล้วนแล้วแต่เกลียดทุกข์และรักสุขเป็นพื้นฐาน เราควรจึงมีความเมตตากรุณาในจิตใจเป็นพื้นฐานก่อนที่จะทำการสื่อสารออกไป (2) กระบวนการคิดที่ถูกต้องมีเหตุผล (Process Thinking) ความสามารถในการสื่อสาร ผ่านกระบวนการคิดที่ถูกต้องมีเหตุผลประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ 1) ความนึกคิดที่ปลอดโปร่ง ไม่ติดข้องในสิ่งสนองความอยากต่างๆ 2) ความคิดที่ไม่มีความเคียดแค้นไม่ชิงชัง หรือเพ่งมองคนอื่นในแง่ลบแง่ร้ายต่างๆ 3) ความคิดที่ไม่เบียดเบียน ไม่คิดทำร้ายหรือทำลายผู้อื่น มีสามัญสำนึกในสิ่งที่ถูกต้องดีงามเอง (3) ความเพียรพยายามคิดเชิงบวก (Positive Attitude) ความเพียรพยายามในการประคองจิตตนเองในการคิดเชิงบวกเวลาที่ทำการสื่อสารระหว่างกัน (4) การมีสติระลึกรู้ (Mindfulness) การมีสติตามระลึกรู้อยู่ตลอดว่าตนกำลังทำอะไรอยู่ โดยไม่ปล่อยใจให้เลื่อนลอยหรือเกิดความคิดฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ เมื่อต้องสื่อสารออกไป สติจะช่วยทำหน้าที่เหมือนนายประตูช่วยควบคุมจิตใจให้เกิดความสงบ โดยไปช่วยควบคุมแรงกระตุ้นในการพูด การแสดงออก และการกระทำที่เหมาะสม โดยสามารถดึงเอาปัญญามาใช้ได้เมื่อต้องการ (5) การมีจิตใจที่สงบตั้งมั่น (Meditation) การใช้สมาธิเพื่อเป็นแนวทางในการผ่อนคลายจากความเครียด และความกังวลที่เกิดขึ้น เช่น การกำหนดรู้ลมหายใจ และเมื่อมีความคิดที่ไม่เป็นไปในทางสร้างสรรค์ (6) การเข้าใจตนเองและผู้อื่นทางกายและวาจา (Empathetic Congruence) การตั้งเจตนาจิตที่จะแสดงออกทางกายและวาจาด้วยเมตตาและกรุณาทั้งต่อตนเองและผู้อื่น มีการรับฟังด้วยความเข้าใจ และสื่อสารออกไป เพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งรับรู้ว่าเราเข้าใจความรู้สึกและความต้องการของเขา และสามารถบอกความต้องการของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ ทั้งช่วยให้เราเข้าใจผู้อื่นได้มากยิ่งขึ้นอีกด้วย (7) การใช้ภาษาในการสื่อสารด้วยเมตตากรุณาจิต (Compassion) การสื่อสารด้วยหัวใจแห่งความเมตตากรุณา มีความหวังดี ความเข้าอกเข้าใจ เป็นที่ตั้งในการพูดการกระทำ โดยมุ่งที่จะส่งสารที่เป็นความจริง เป็นสารก่อให้เกิดประโยชน์ และเป็นสารที่ถูกใจผู้รับ และ (8) การสานสัมพันธ์ (Interconnectedness)

การมองเห็นผู้อื่นว่าเป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกเดียวกัน โดยมีการอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าเราจะเกิดมาแตกต่างกันทั้งทางเชื้อชาติ สีผิว การศึกษา ฐานะทางครอบครัว สังคม และสภาพแวดล้อม แต่ว่าเราสามารถที่จะทำความเข้าใจสิ่งที่เหมือนกัน มองข้ามสิ่งที่แตกต่าง และสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยการเชื่อมใจสานสัมพันธ์กัน

อภิปรายผล

ผู้วิจัยอภิปรายผลจากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยของงานวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติของดร. มาร์แชล โรเซนเบอร์ก จากวัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าว พบว่ากระบวนการสื่อสารอย่างสันติตามแนวทางและทฤษฎีทางจิตวิทยา เป็นกระบวนการสื่อสารที่ทำให้เราหันกลับมาสังเกต ทำความเข้าใจ และเรียนรู้ว่าโดยแท้จริงแล้วภายใต้ความขัดแย้งทั้งหลายลึกๆ แล้วมนุษย์มีความต้องการพื้นฐานที่เหมือนหรือสอดคล้องกัน ต่างคนก็ต่างมีพื้นฐานของความเมตตากรุณาภายใต้จิตใจที่แท้จริง การสื่อสารอย่างสันติเป็นกระบวนการที่ขอร้องให้เราหันกลับมาสังเกต และยอมรับการไม่เชื่อมโยงกันที่ร่วมกัน (Common Disconnects) โดยพยายามหาหนทางเรียนรู้โลกภายในเบื้องลึกที่ทำให้เกิดการขาดความเชื่อมโยงกัน เพื่อให้บุคคลพยายามรู้จักพัฒนาตนเองและตระหนักรู้ถึงพฤติกรรมที่ตนเองทำจนติดเป็นนิสัย (Habitual Behaviors) และปิดกั้นความเชื่อมโยงกับโลกภายนอกตน รวมทั้งเรียนรู้ในการสื่อสารกับตนเอง (Inner Dialogues) อย่างถูกต้อง ไม่บิดเบือนตรงไปตรงมา เพราะว่าการสื่อสารกับตนเองบนพื้นฐานความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล มีความเห็นที่ถูกต้อง ส่งผลให้เกิดทัศนคติเชิงบวก และเป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดกระบวนการสื่อสารอย่างสันติ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้านในกระบวนการสื่อสารอย่างสันติ คือ ด้านที่ 1) การแสดงออกที่แท้จริงผ่านองค์ประกอบ 4 ประการ (สังเกต รู้สึก ต้องการ ขอร้อง) ด้านที่ 2) ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น และด้านที่ 3) ทักษะในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารอย่างสันติ

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากวัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าว พบว่ากระบวนการสื่อสารอย่างสันติตามหลักทางพระพุทธศาสนาถือเป็นกระบวนการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งในการสื่อสารทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้กลายเป็นสันติ ทั้งจากภายใน และส่งความสันตินั้นสู่ภายนอก โดยสามารถแบ่งออกเป็น 7 ด้านในกระบวนการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธ คือ 1) ความสามารถในการเข้าใจตนเองและผู้อื่นทางกายและวาจา 2) การมีทัศนคติและกระบวนการคิดที่ถูกต้อง 3) การมีความตระหนักรู้และความเชื่อที่ถูกต้องและเป็นจริง 4) การคิดเชิงบวกและการมีสติระลึกรู้ 5) การอบรมพัฒนาตนเพื่อการสื่อสารอย่างสันติ และ 6) ทักษะในการสานสัมพันธ์ และ 7) ทักษะในการใช้ภาษาสื่อสาร (ด้วยกาย วาจา และใจ) ซึ่งพระพุทธศาสนายังได้นำเสนอแนวทางการฝึกฝนความมีเมตตากรุณาในจิตใจให้เพิ่มมากยิ่งขึ้นโดยการเจริญอัปปมัญญาภาวนา รวมทั้งการพัฒนาตนเองจากการมีเชื่อที่ถูกต้องมั่นคง (*ศรัทธา*) การมีพฤติกรรมที่ดีงาม (*ศีล*) การมีวุฒิภาวะทางอารมณ์เชิงบวก (*สมาธิ*)

และการมีสติปัญญารู้คิด (*ปัญญา*) ตามหลักไตรสิกขา โดยผ่านการอบรมฝึกฝนตนในการพัฒนาการสื่อสารทั้ง 4 ด้าน คือ กาย พฤติกรรม อารมณ์ และปัญญา โดยความพยายามจำกัดวงของความขัดแย้งไว้ การหาวิธีการในการระงับข้อพิพาทขัดแย้ง และเพียรพยายามหาวิธีการสานความสัมพันธ์เพื่อรักษาความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น โดยความเพียรพยายาม ในการสานสัมพันธ์ ซึ่งทักษะที่จำเป็นในการสานสัมพันธ์เพื่อให้เกิดการสื่อสารอย่างสันติตามหลักพุทธศาสนาประกอบด้วย 5 ทักษะ ได้แก่ 1) ทักษะการเปิดรับฟัง 2) ทักษะการคิดอย่างแยบคาย 3) ทักษะการแสดงความคิดเห็น 4) ทักษะการพิจารณาสอบทาน และ 5) ทักษะการอยู่ร่วมกันทางสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 3 เพื่อสังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา จากวัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าว พบว่ากระบวนการสื่อสารอย่างสันติตามหลักพุทธจิตวิทยานั้นต้องประกอบไปด้วยความสามารถในการสื่อสารภายในตนเองและความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่นด้วยการถ่ายทอดความรู้สึก อารมณ์ ความต้องการ การขอร้องผ่านภาษาที่ใช้สื่อสารทั้งภาษาพูด ภาษากาย และภาษาใจ ซึ่งผู้สื่อสารควรมีความสามารถในการระลึกรู้ตัวอย่างมีสติตลอดเวลา ก่อนจะทำการสื่อสารออกไปโดยใช้ภาษาที่เป็นกาวใจในการเชื่อมสานสัมพันธ์ถือว่าเป็นทักษะที่ต้องมีการฝึกฝนพัฒนา ซึ่งเป็นทักษะในการใช้ภาษาสื่อสาร (กาย วาจา และใจ) ด้วยเมตตากรุณาจิต มีปัญญาในการพิจารณาอย่างแยบคาย และการตระหนักรู้ตัวตลอดเวลาที่ทำการสื่อสาร โดยสามารถพัฒนาเริ่มจากทัศนคติที่ถูกต้อง พฤติกรรมที่เหมาะสม อารมณ์เชิงบวก และปัญญารู้คิดตามความเป็นจริง ซึ่งเชื่อมโยงกับทางพุทธศาสนาเริ่มจากการมีศรัทธา ศีล สมาธิ ภาวนา

สรุป

การพัฒนาการสื่อสารอย่างสันติด้วยการเสริมสร้างและพัฒนาปัจจัยทั้งภายนอกและภายในเพื่อให้เกิดการสานสัมพันธ์ผ่านตัว รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา หรือ การสื่อการุณยสาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นให้มนุษย์เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านภายนอกและภายในซึ่งองค์ประกอบที่ทำให้บุคคลเกิดการสื่อสารอย่างสันติได้นั้น บุคคลควรพัฒนาตนให้เกิดขึ้นด้วยการเลือกคบกัลยาณมิตรที่เกื้อกูลให้เกิดการตระหนักรู้ ความเชื่อ และทัศนคติที่ถูกต้องตามความจริง พิจารณาอย่างแยบคาย โดยการฝึกมีเมตตาจิตเป็นที่ตั้ง การฝึกความอ่อนโยนของจิตใจด้วยการมีพรหมวิหารธรรม และการฝึกเจริญสติด้วยการกำหนดรู้ให้ทันตามอารมณ์ปัจจุบัน ซึ่งเราสามารถพัฒนาอบรมศรัทธา ศีล สมาธิ ปัญญาให้เจริญยิ่งขึ้น ผลจากการวิจัยพบว่า การมีความสามารถในการระลึกรู้ตัวอย่างมีสติตลอดเวลา ก่อนจะทำการสื่อสารออกไปโดยใช้ภาษาที่เป็นกาวใจในการเชื่อมสานสัมพันธ์นั้น ถือว่าเป็นทักษะที่ต้องมีการฝึกฝนพัฒนา ซึ่งเป็นทักษะในการใช้ภาษาสื่อสาร (กาย วาจา และใจ) การเข้าใจความรู้สึก อารมณ์ ความต้องการ ปัญหาของผู้อื่น การสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีความสามารถในการเข้าใจสถานการณ์ที่หลากหลาย ทำตามกฎกติกาในสังคม การทำงานร่วมกันเป็นทีม ความสามารถในการรู้จักผู้อื่น และการคิดคำนึงถึงคนรอบข้างอย่างเข้าอกเข้าใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับบุคคลที่ต้องการการใช้ชีวิตอย่างผาสุกอยู่ในสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการวิจัยที่พบว่าการสื่อสารเป็นหนึ่งในสาเหตุหลักที่สร้างความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมไทย ซึ่งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนควรจัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อสร้างเสริมองค์ประกอบของการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยาตามความเหมาะสม รวมทั้งมหาวิทยาลัยควรมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและกระบวนการอบรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีระบบ เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาของการสื่อสารโดยใช้ความรุนแรงในสังคมไทย เยาวชนและบุคคลทั่วไปควรได้มีการเรียนรู้ล่วงหน้าเพื่อเตรียมตนอย่างถูกต้องเมื่อเกิดสภาวการณ์ปัญหาทางอารมณ์ ความกดดัน และพฤติกรรมก้าวร้าว

2. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

อาจมีการทำงานวิจัยโดยการพัฒนาแบบวัดการสื่อการุณยสารเพื่อนำไปปรับใช้จริงตามบริบทสำหรับสังคมไทย การพัฒนาหลักสูตรกระบวนการอบรมการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยาตามวัย รวมทั้งมีการออกแบบชุดฝึกกระบวนการอบรมการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยาตามวัย ซึ่งสามารถนำการอบรมเข้าไปทดลองใช้จริงทั้งในชุมชน สถานศึกษา องค์กรภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป

References

Chaturvedi, N. (2016). Buddhist Mindfulness Meditation: Spiritual Sustenance and Psychological Well-being. *Journal of the International Association of Buddhist Universities*, 9(2), 13-21.

Freud, A. (1937). *The Ego and the Mechanisms of Defense*, London: Hogarth Press and Institute of Psycho-Analysis. (Revised edition: 1966 (US), 1968 (UK)).

Ginott H., Dr., Ginott A., Dr. and Goddard, H.W. Dr. (2009). *Between Parent and Child : Revised and Updated : The Bestselling Classic that Revolutionized Parent-Child Communication*. New York: Potter/TenSpeed/Harmony.

Kinyon, J. and Lasater, I. (2014). *Mediate Your Life Training Manual (Fifth Edition)*. Amherst, MA : Mediate Your Life, LLC.

Leedy, Paul D. (1974). *Practical Research : Planning and Design*. New York: Macmillan Publishing Co., Inc.

Leon, F. (1964). *When Prophecy Fails : A Social and Psychological Study*. Originally published in 1956 by the University of Minnesota Press. New York : HarperCollins.

Rosenberg, M.B. (2012). *Living Nonviolent Communication : Practical Tools to Connect and Communicate Skillfully in Every Situation*. Encinitas. CA : PuddleDancer Press.

Rosenberg, M.B. (2005). *Practical Spirituality : The Spiritual Basis of Nonviolent Communication*. Encinitas, CA : PuddleDancer Press.

Rosenberg, M.B. (2004). *We Can Work It Out : Resolving Conflicts Peacefully and Powerfully*. Encinitas, CA : Puddle Dancer Press.

Satir, V. (1991). *The Satir Model*. Palo Alto, Calif: Science and Behavior Books.

Schacter, D.L. (2011). *Psychology Second Edition*. 41 Madison Avenue, New York, NY 10010: Worth Publishers.

Songklanakarin University. (2007). Pattanee Campus, *Research on "Message and Media for Peace"*. Bangkok: National Research Council of Thailand.

Vongwanich, S. (2015). *Needs Assessment Research. (Third Edition)*. Bangkok: V. Print.

International News. (9 January 2515). Charlie Hebdo Cartoon : Attack' Behind the Funny and Scandalous Story.*Komchadluek Newspaper Online*.[Online]. Source: http://www.komchadluek.net/detail/20150109/199146.html [7 March 2516].

World News. (7 March 2516). "Siege in Sydney Ends with Gunman Found Dead." *The Bangkok Post Newspaper*. [Online]. Source: http://www.bangkokpost.com/news/world/888720/siege-in-sydney-ends-with-gunman-found-dead [7 March 2516].

การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี*

Development of Life Quality with Buddhadhamma to Students in Muban Chombueng Rajabhat University, Chombueng District, Ratchaburi Province

เสริบศักดิ์ แสงสุข[1] และ บุญร่วม คำเมืองแสน
Serbsak Sangsuk[1] and Boonruam Khammueangsaen
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
[1]Corresponding Author. Email: sangsuk_s@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการนำเสนอแนวทางและการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี” การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบกรณีศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า

นักศึกษามีความคิดเห็นต่อปัจจัยสนับสนุนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก และมีคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก ปัจจัยสนับสนุนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับสูง

*Received May 14, 2017; Accepted September 29, 2017.

(r = 0.72) มีข้อเสนอแนะว่า ควรอยู่ในท้องถิ่นที่มีความพร้อมทุกๆ ด้าน มีการเลือกคบคนดีมีศีลธรรม ควรยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิตและการเรียน และการทำความดีเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการดำรงตนในสังคม

สรุปแนวทางและองค์ความรู้ใหม่ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ที่จะทำให้นักศึกษาประสบความสำเร็จ มีความสุข สุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์ และสุขภาพจิตที่ดี ก็คือ “MIGA” model , M (Motivation) หมายถึง แรงจูงใจเพื่อกระตุ้นตนเอง I (Inspiration) หมายถึงการได้รับแรงบันดาลใจสู่ความสำเร็จ G (Goal) หมายถึง เป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และ A (Activity) หมายถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต

คำสำคัญ : การพัฒนาคุณภาพชีวิต; หลักพุทธธรรม; ปัจจัยสนับสนุน

Abstract

This article presents a guideline and a new knowledge model in development of life quality with Buddhadhamma of students in Muban Chombueng Rajabhat University. The inter-disciplinary research method with both quantitative and qualitative designs was used in the study. The quantitative approach was mainly focused and followed by a qualitative approach. The quantitative data were analyzed by frequency, percentage, mean ($\overline{X}$), standard deviation (S.D.) and Pearson's correlation coefficient. Qualitative data were analyzed by content analysis.

The results of the study indicated that:

Students in Muban Chombueng Rajabhat University had high levels of the opinions to the factors to development of life quality with Buddhadhamma in four aspects totally and had life quality with Buddhadhamma at a high level in four aspects overall. The correlation between the support factors and development of life quality was positive at a high level (r = 0.72). The suggestions were as follows:– should live in a suitable place for education, should associate with good people, should live a life based on Dhamma, and doing meritorious deeds is important to living a life in society.

The conclude guideline and the new body of knowledge in development of life quality with Buddhadhamma that can lead students to achieve the success, happiness, physical health and mental health is a MIGA Model. M (Motivation) to stimulate oneself. I (Inspiration) to get inspiration for success. G (Goal) in development of life quality and A (Activity) to promote the development of life quality.

Keywords: Development of life quality; Buddhadhamma; The support factors

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความสำคัญต่อบุคคลและสังคม เพราะเป็นมาตรฐานที่จะทำให้มนุษย์ได้พัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนา การที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้น จะต้องอาศัยกระบวนการทางการศึกษาที่ต่อเนื่อง โดยเริ่มตั้งแต่ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งการจัดการศึกษานี้จะพัฒนาให้ทุกคนมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว การศึกษาระดับอุดมศึกษาจัดเป็นการศึกษาในระดับสูงและมีความสำคัญยิ่ง ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน (Srisa - An, 2015) ได้กล่าวถึง การศึกษาระดับอุดมศึกษาไว้ว่า เป็นการศึกษาระดับสูงต่อเนื่องจากระดับประถมและมัธยมศึกษา โดยหลักสากล ถือว่าเป็นการศึกษาระดับที่ 3 หลายประเทศจึงเรียกการศึกษาในระดับนี้ว่า Tertiary Education, Post–Secondary หรือ Higher Education ครอบคลุมการศึกษาระดับหลังมัธยมศึกษา จนถึงระดับปริญญาเอก

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า สิ่งที่สถาบันการศึกษาต้องการผลิตบัณฑิตเพื่อให้นักศึกษาได้เป็นบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม แต่เนื่องจากทุกวันนี้โลกมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว เป็นโลกแห่งข่าวสารไร้พรมแดนหรือที่เรียกว่า โลกาภิวัตน์ (Globalization) ประกอบกับความต้องการของมนุษย์นั้นมีไม่สิ้นสุดทำให้คนเกิดแย่งชิงทรัพยากรกัน เอาเปรียบกัน ใช้เทคโนโลยีไม่เหมาะสม ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษา ทั้งด้านการพัฒนาความสามารถทางสติปัญญา ความสามรถทางร่างกาย ความสามารถในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมถึงการจัดการด้านอารมณ์ (Achava - Amrung, 2007) ทุกมหาวิทยาลัยต่างเห็นความสำคัญจึงมีความพยายามในการพัฒนานักศึกษาในรูปแบบต่างๆ เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ มีจริยธรรม ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้น จะต้องอาศัยกระบวนการทางการศึกษา เพราะว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษา เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่นักศึกษาจะต้องมีการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพ จึงจำเป็นที่สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นถิ่นที่นักศึกษาเล่าเรียนอยู่นั้นจะต้องสร้างคนให้มีความรู้มีความสามารถมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น มีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม และหลักการปรับตัวตามบริบทของชุมชน (Phra Adikan Suchat Chanthasaro and Viroj Intanon, 2017) ดังนั้น การศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษานั้นก็เพื่อที่จะให้ได้ศึกษาถึงระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุนในการศึกษาของสถาบันการศึกษาว่า การบริหารจัดการภายในสถาบันการศึกษา บุคลากรเกี่ยวกับการศึกษา สถานภาพของนักศึกษา และสิ่งแวดล้อมทั้งการจัดการเรียนการสอน เหมาะแก่การศึกษาเล่าเรียน อันจะสัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาที่จะให้นักศึกษาเกิดแรงจูงใจ ใฝ่ศึกษาสู่ความสำเร็จ และพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม เพื่อเป็นผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ได้แก่ เรียนรู้จากการลงมือทำ และเรียนรู้จากสื่อหรือเทคโนโลยีใหม่ๆ เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข มีสุขภาพที่แข็งแรง มีความภาคภูมิใจในตนเอง เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ (Bundasak et al., 2016; Sotat, 2016) ผู้วิจัยตระหนักดีถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาในท้องถิ่นที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในขณะนี้อาจจะยังไม่ตระหนักต่อกระแสความรุนแรงของ

ปัญหาต่างๆ ของนักศึกษาตามที่กล่าวมา นักศึกษายังอาจขาดความยับยั้งจิตใจในการใช้ชีวิตของยุคโลกาภิวัตน์นี้ได้ จึงเห็นควรที่จะนำหลักพุทธธรรม เข้ามาช่วยในการบริหารจัดการการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาให้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นความรู้ใหม่หรือเป็นการเพิ่มเติมความรู้ที่มีอยู่ก่อน โดยปรับให้เหมาะสมตามบริบทของสังคม (Vitayacheeva & Noparit, 2017)

พระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า มีลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งคือ ให้การยอมรับในศักยภาพของมนุษย์ เพราะมีหลักการที่ว่า มนุษย์มีศักยภาพที่พัฒนาตนได้ และเมื่อได้รับการฝึกฝนอบรมแล้วก็เป็นผู้ประเสริฐสุด ซึ่งต่างจากสัตว์ประเภทอื่น ดังมีพระพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้ที่ฝึกฝนแล้วเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์” (Tripitaka: Thai version/25/321/133) และข้อความอีกตอนหนึ่งกล่าวว่า “ม้าอัสดร ม้าอาชาไนย ม้าสินธพ ช้างใหญ่ที่ได้รับการฝึกแล้ว จึงเป็นสัตว์ประเสริฐ แต่บุคคลผู้ฝึกตนแล้วประเสริฐยิ่งกว่านั้น” (Tripitaka: Thai version/25/322/133)

จากพระพุทธพจน์ข้างต้น จะเห็นความสำคัญของการพัฒนาคนว่า คนจะเป็นผู้ประเสริฐหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ก็ต้องได้รับการฝึกตน ส่วนนักศึกษาจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ก็ต้องฝึกตนเช่นเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหากได้นำหลักพุทธธรรมว่าด้วย “หลักจักร 4” (Tripitaka: Thai version/21/31/50) ในฐานะเป็นหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต มาเป็นเครื่องพัฒนานำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุจล้อนำรถไปสู่ที่หมาย อันเป็นหลักธรรมที่มีอุปการะมาก เป็นเครื่องช่วยให้สามารถสร้างสมความดีอื่นๆ และช่วยให้ประสบความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ประกอบด้วย 1) การอยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสมต่อการพัฒนาชีวิต 2) การสมาคมกับสัตบุรุษ คบเพื่อนที่เป็นคนดีมีศีลมีธรรมเป็นกัลยาณมิตร 3) การตั้งตนเองให้อยู่ในศีลธรรม ทั้งการประพฤติตนในระเบียบ มีวินัย มีการตั้งเป้าหมายของชีวิตตามแบบแผนในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง และ 4) ความเป็นผู้ได้ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม ทำความดี ละเว้นจากการทำชั่วทั้งปวง ทั้งได้มีโอกาสปฏิบัติธรรม

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาเพื่อหาความสัมพันธ์ของแนวคิดและทฤษฎีทางตะวันตก เกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนในการศึกษา กับหลักพุทธธรรมว่าด้วย “จักร 4” เรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี” เพราะการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสนับสนุนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษา และได้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี อันจะทำให้ผู้บริหาร คณาจารย์ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการศึกษา สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปใช้ในการกำหนดนโยบาย แผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัย ให้สามารถผลิตบัณฑิตได้อย่างมีความรู้คู่คุณธรรมนำสังคมได้ในศตวรรษใหม่นี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้ มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางและการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี”

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทฤษฎีทางตะวันตก และทางตะวันออก เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังตารางที่ 1

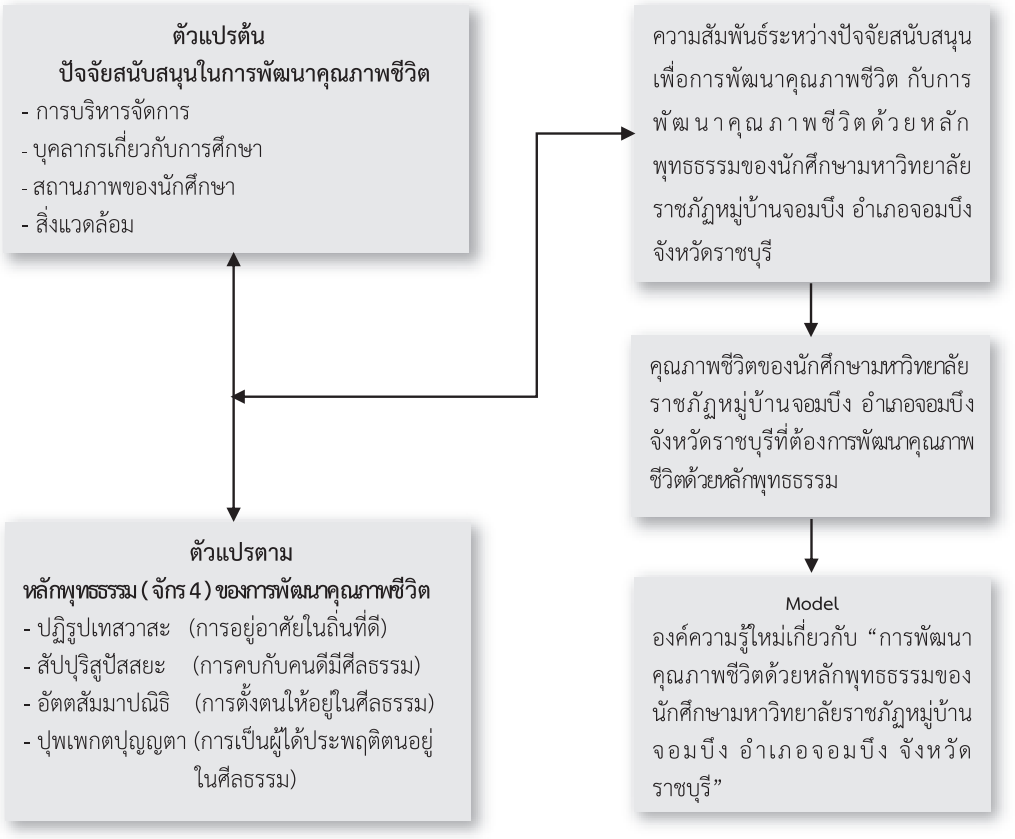
ตารางที่ 1

รูปแบบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ	
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	นักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี จำนวน 7,196 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นตัวแทนประชากรใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่เจาะจง ด้วยวิธีเปิดตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่าง ทั้งสิ้นจำนวน 367 คน
ของเขตเนื้อหา	- ด้านปัจจัยสนับสนุนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ 1) การบริหารจัดการ 2) บุคลากรเกี่ยวกับการศึกษา 3) สถานภาพของนักศึกษา และ 4) สิ่งแวดล้อม - ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม (จักร 4) คือ 1) ปฏิรูปเทสวาสะ การอยู่ในถิ่นที่ดี 2) สัปปุริสูปัสสยะ การสมาคมกับสัตบุรุษ 3) อัตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนให้อยู่ในศีลธรรม และ 4) ปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้ได้ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม
พื้นที่การศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาจากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ รวมทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

รูปแบบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ	
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยนำหนังสือขออนุญาตแจกแบบสอบถาม และเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง และแจกข้อมูลแบบสอบถามโดยขอความร่วมมือจากนักศึกษาปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง จำนวน 367 คน แล้วนำมาจัดหมวดหมู่ของข้อมูล แล้วบันทึกข้อมูลเป็นรหัสไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ และประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์
การวิเคราะห์ข้อมูล	- การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุน 4 ด้าน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม (จักร 4) วิเคราะห์โดยใช้การหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. - การทดสอบสมมติฐานการวิจัย ใช้สถิติการทดสอบค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's r) แสดงผลโดยจำแนกตามสมมติฐาน - การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ วิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติความถี่ (Frequency) ร้อยละและนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย
รูปแบบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ	
การสัมภาษณ์เชิงลึก	ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณมาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือสัมภาษณ์เป็นลักษณะแบบสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึก 9 รูป/คน ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา
การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม	ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์กิจกรรมทางมหาวิทยาลัย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) กิจกรรมการเรียนการสอน และ 2) กิจกรรมที่ทางมหาวิทยาลัยจัดขึ้น ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาตามพฤติกรรมที่สังเกตเพื่อประกอบผลยืนยันการวิจัย
การสนทนากลุ่ม	กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) 10 ท่าน เพื่อยืนยันองค์ความรู้ที่ได้ "Model"

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้แนวคิดหลักจักร 4 ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต แนวคิดจากศาสตร์ของการบริหารการจัดการ (Paper on the Science of administration) ของ กูลิค และลินคอน (Gulick Luther & Lindon Urwick, 1983) มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังแผนภูมิ ดังนี้

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี” โดยได้สรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อปัจจัยสนับสนุนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

นักศึกษามีความคิดเห็นต่อปัจจัยสนับสนุนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.85 เมื่อพิจารณาในรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ มากที่สุด คือด้านสถานภาพของนักศึกษา อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.06 อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.86 ด้านบุคลากรเกี่ยวกับการศึกษา อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.81 และน้อยที่สุด คือ ด้านการบริหารการจัดการ อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.68 ตามลำดับ

1.2 ผลการวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

นักศึกษามีคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.93 เมื่อพิจารณาในรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มากที่สุด คือ ด้านอัตตสัมมาปณิธิ อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.09 รองลงมา คือ ด้านสัปปุริสูปัสยะ อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.99 ด้านด้านปุพเพกตปุญญตา คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.91 และน้อยที่สุด คือ ด้านปฏิรูปเทสวาสะ อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.72 ตามลำดับ

1.3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสนับสนุนในการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ปัจจัยสนับสนุนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับสูง (r =0.72) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ปัจจัยสนับสนุนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมด้านปฏิรูปเทสวาสะ ด้านสัปปุริสูปัสยะ และด้านอัตตสัมมาปณิธิ อยู่ในระดับสูง (r = 0.62, r = 0.63, r = 0.61) แต่ด้านปุพเพกตปุญญตา มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับปานกลาง (r = 0.57)

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิคณาจารย์และพระสงฆ์จำนวน 9 รูป / คน เพื่อยืนยันคำตอบของผลการวิจัยเชิงปริมาณ สรุปผลได้ดังนี้

1. หลักพุทธธรรมด้านปฏิรูปเทสวาสะ คือการอยู่ในถิ่นที่ดี พบว่า การเอาใจใส่ของอาจารย์ต่อการเรียนและพฤติกรรมของผู้เรียนมีส่วนเอื้ออำนวยต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษาได้

2. หลักพุทธธรรมด้านสัปปุริสูปัสสยะ คือ การสมาคมกับคนดีมีศีลธรรม พบว่า การคบคนดีมีผลต่อการศึกษาเพราะจะทำให้ช่วยเกื้อหนุนให้นักศึกษาประสบความสำเร็จเพราะคนดีหรือกัลยาณมิตรจะคอยแนะนำและคอยตักเตือน ซึ่งการคบคนดีจัดว่าเป็นการรับสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดสำหรับชีวิต ซึ่งตรงกันข้ามกับการคบคนไม่ดี อันเป็นเหตุให้ได้รับสิ่งแวดล้อมที่เลวร้ายที่สุดสำหรับชีวิต

3. หลักพุทธธรรมด้านอัตตสัมมาปณิธิ คือ การตั้งตนเองให้อยู่ในศีลธรรม พบว่า การมีเป้าหมายของชีวิตและดำเนินชีวิตไปตามเป้าหมายที่วางไว้โดยถูกทาง ซึ่งการตั้งเป้าหมายเป็นสิ่งสำคัญมาก เป็นขั้นตอนแรกในการสร้างความสำเร็จในด้านการศึกษาให้ถูกทาง ซึ่งเป็นการตั้งเป้าหมายชีวิตแล้วประคองตนให้ดำเนินตนไปตามเป้าหมาย นักศึกษาที่รักความก้าวหน้าจึงจำเป็นต้องตั้งเป้าหมายในด้านการศึกษา แล้วจึงเสาะแสวงหาความความรู้ความสามารถ เพียรพยายามเพื่อบรรลุเป้าหมายของการศึกษาที่ตนเองได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ โดยมีอาจารย์ (Coaching) ที่คอยแนะนำและเป็นเนติแบบอย่างที่ดีกับนักศึกษา

4. หลักพุทธธรรมด้านปุพเพกตปุญญตา คือ การเป็นผู้ได้ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม พบว่า การมีพื้นเดิมดีจากครอบครัวและคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย ย่อมเป็นผลดีกับนักศึกษา ยิ่งในปัจจุบันได้สร้างสมความดีขึ้นอีก ก็เป็นการสั่งสมบุญให้มากขึ้นๆ ไป

3. ผลการวิเคราะห์การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

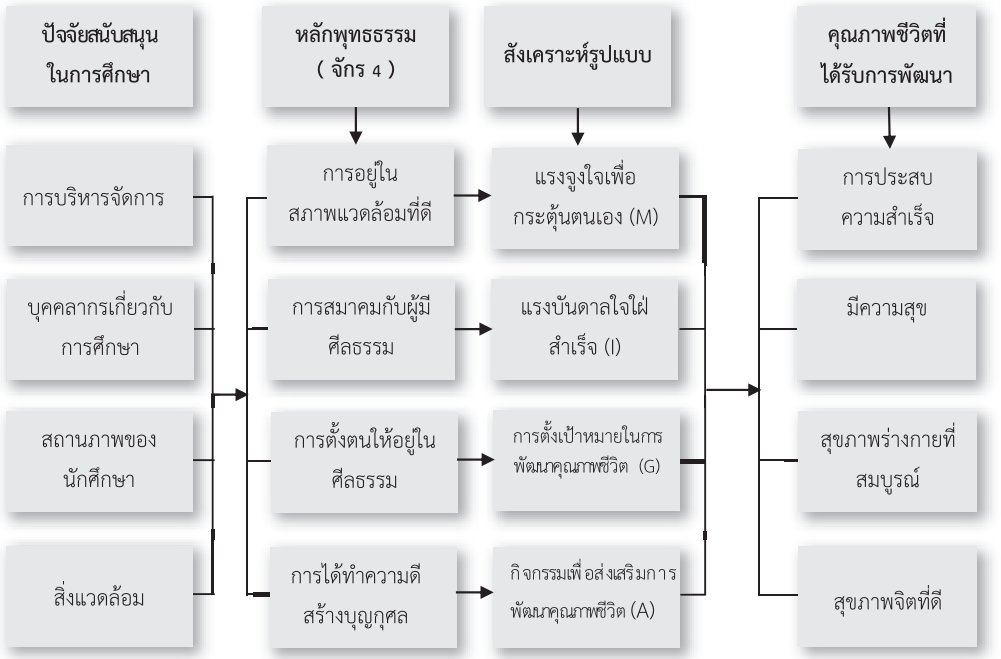
ผู้วิจัยได้สรุปตามข้อมูลที่ได้ในการสังเกตการณ์ แบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ

1) การสังเกตการณ์ในขณะทำการเรียนการสอน สังเกตได้ว่า มหาวิทยาลัยมีคณาจารย์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการบริหารจัดการ มีบรรยากาศทั้งภายในและนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อเสรีภาพของผู้เรียน และมีการจัดการภายในมหาวิทยาลัยอย่างเป็นระบบ

2) การสังเกตการณ์กิจกรรมที่ทางมหาวิทยาลัยกำหนดขึ้น เช่น การปฏิบัติธรรมสวดมนต์ภาวนาทุกวันพุทธของนักศึกษา การเป็นจิตอาสาในการบริจาคโลหิต และการร่วมทอดกฐิน เป็นต้น เพื่ออนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมเหล่านี้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมและสังเกตการณ์ถึงพฤติกรรมของนักศึกษา สังเกตได้ว่า นักศึกษามีความพอใจต่อการรักษาประเพณีและวัฒนธรรม มีจิตฝักใฝ่ต่อกิจกรรม นักศึกษาต่างก็ให้ความสำคัญและตระหนักถึงคุณค่าของกิจกรรมที่ตนเองเข้าร่วมนั้น

4. ผลการวิเคราะห์การสนทนากลุ่ม

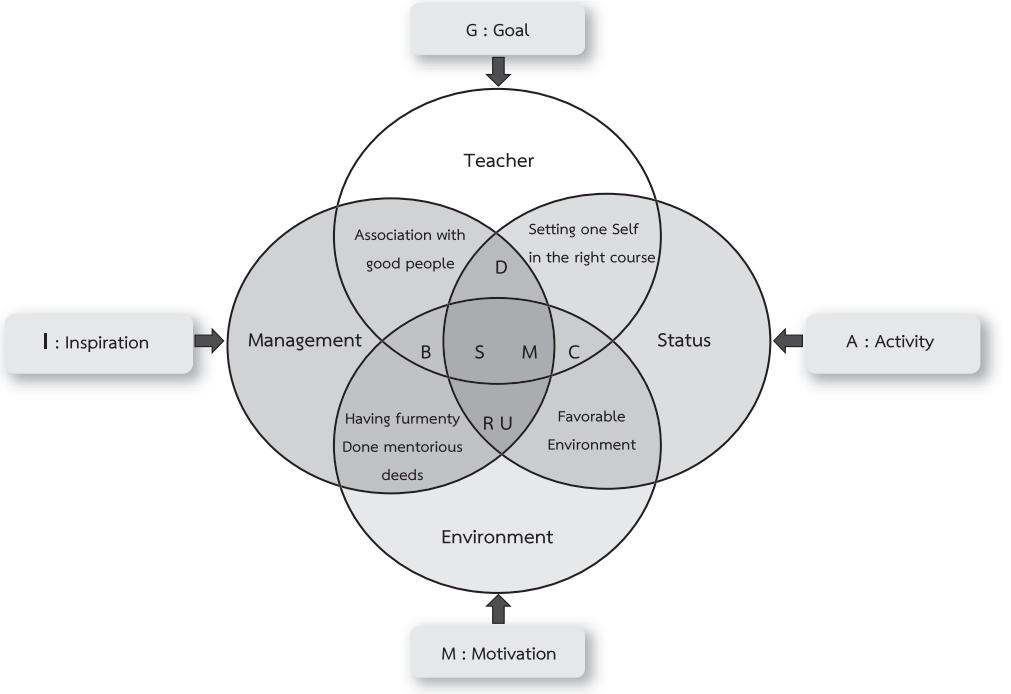
ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลจากการวิจัยที่ได้จากการพิจารณาใน 3 แหล่ง คือ 1) ข้อมูลจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ 2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และ 3) ข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย เพื่อนำมาออกรูปแบบ (Model) เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี แล้วนำรูปแบบเหล่านั้นมาทำการสนทนากลุ่ม สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบ “MIGA” Model นี้มีความเหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง เพราะสอดคล้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาคือ “จักร 4” ซึ่งเมื่อนำผลการวิจัยเชิงปริมาณ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่ม จะพบประเด็นที่สอดรับระหว่างแนวคิดทางตะวันตกในเรื่องปัจจัยสนับสนุนในการศึกษา และหลักพุทธธรรม “จักร 4” และเชื่อมโยงกันอย่างมีนัยสำคัญ ดังแผนภูมิที่ปรากฏนี้

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี : Development of Life Quality with Buddhadhamma to Students in Muban Chombueng Rajabhat University, Combueng District, Ratchaburi Province (D B S M C R U)

ผลการวิจัยที่ได้จากแบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation และการสนทนากลุ่ม (Focus group) สามารถนำมาสร้างรูปแบบ (Model) การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม เรียกว่า “MIGA” Model ซึ่งสามารถแสดงแผนภูมิได้ดังต่อไปนี้

“MIGA” Model : รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม

จากกรอบแนวคิดของ **“MIGA” Model** ข้างต้น เป็นการเสริมแรงด้วยวิธีการจูงใจให้นักศึกษาแต่ละบุคคลพัฒนาพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม นำมาใช้กับการสร้างการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การพัฒนานาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการนำไปปฏิบัติสำหรับนักศึกษา ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

M = **Motivation** หมายถึง แรงจูงใจเพื่อกระตุ้นตนเองอันเกิดจากการได้อยู่อาศัยและใช้สอยในสภาพแวดล้อมที่ดีของมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

I = **Inspiration** หมายถึง แรงบันดาลใจที่มุ่งสู่เป้าหมาย คือ การเรียนให้ประสบความสำเร็จซึ่งอาศัยการบริหาร (Management) โดยดำเนินการตามกรอบวิสัยทัศน์ พันธกิจ ของมหาวิทยาลัย

G = **Goal** หมายถึง เป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษา ซึ่งการมีอาจารย์เป็นผู้ชี้ทางไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิต จะทำให้นักศึกษานำแรงจูงใจที่มีในตนมาใช้บริหารตนเองให้ไปสู่เป้าหมายของความสำเร็จในระดับต่างๆ

A = **Activity** หมายถึง กิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่มีในมหาวิทยาลัย จะช่วยทำให้นักศึกษามีความรู้ มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อปัจจัยสนับสนุนในการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อปัจจัยสนับสนุนในการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก การที่เป็นอย่างนี้อภิปรายได้ว่า เมื่อนักศึกษาได้เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยที่มีสิ่งแวดล้อมเหมาะต่อการศึกษา ส่งผลให้นักศึกษาเกิดแรงจูงใจใฝ่ศึกษา ทั้งใช้ปัญญากำกับการตัดสินเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผล เกิดการกระทำที่สร้างสรรค์และอำนวยประโยชน์ต่อตนเอง ทั้งตระหนักถึงการประสานงานเพื่อช่วยกันสร้างสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมทางการศึกษา เพื่อเป็นผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ได้แก่ เรียนรู้จากการลงมือทำ และเรียนรู้จากสื่อหรือเทคโนโลยีใหม่ๆ เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข มีสุขภาพที่แข็งแรง มีความภาคภูมิใจในตนเอง เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ (Bundasak et al., 2016; Sotat, 2016) และสอดคล้องกับ มาร์คัส เฮนนิ่ง และคณะ (Marcus Henning et al., 2010 : 244 – 256) ที่ศึกษาคุณภาพชีวิตและแรงจูงใจในการเรียน : กรณีศึกษานักศึกษาแพทย์ พบว่า นักศึกษาจะต้องเผชิญกับหลายความท้าทายในการศึกษา ต้องมีความเข้าใจในความเป็นแพทย์ โดยเพื่อให้แน่ใจว่านักศึกษาแพทย์นั้นจะต้องได้การฝึกอบรมที่ดีที่สุดในการพัฒนาความรู้ มีพัฒนาทักษะการดูแลตนเองเพื่อที่จะกลายเป็นแพทย์ที่สมบูรณ์แบบ รวมถึงมีความรู้และมีมนุษยธรรม

2. ผลการวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

จากการวิจัย พบว่า นักศึกษามีคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม โดยรวมทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก การที่เป็นอย่างนี้อภิปรายได้ว่า ข้อค้นพบดังกล่าวชี้ให้เห็นถึง นักศึกษามีคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม ที่เป็นไปในทิศทางที่ดี ทั้งนี้หลักพุทธธรรมเป็นหลักที่เหมาะสมและควรค่าต่อการนำมาประพฤติในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการศึกษาที่สามารถนำหลักพุทธธรรม จักร 4 มาพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเกื้อพงศ์ ปิยธมฺโม (Phra Kuaphong Piyatammo, 2009).) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ประโยชน์ของหลักพหุการธรรม 4 ในฐานะเป็นหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต” ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรม 4 ข้อ คือ (1) ปฏิรูปเทสวาสะ(การอยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม) (2) สัปปุริสูปัสสยะ (การสมาคมกับสัตบุรุษ คบคนดีมีศีลธรรม) (3) อัตตสัมมาปณิธิ (การตั้งตนไว้ถูกทางอยู่ในศีลธรรม และมีเป้าหมายของชีวิต) (4) ปุพเพกตปุญญตา (ความเป็นผู้ได้ทำความดี ละเว้นจากการทำชั่วทั้งปวง สร้างบุญกุศล) ซึ่งสามารถนำใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นหลักที่สร้างคุณประโยชน์ในทุกๆ ด้าน ทำให้ปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น เพื่อยกระดับชีวิตให้มีคุณภาพสูงขึ้น

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสนับสนุนในการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี พบว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับสูงซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ การที่เป็นอย่างนี้

อภิปรายได้ว่า ปัจจัยสนับสนุนในด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากรเกี่ยวกับการศึกษา ด้านสถานภาพของนักศึกษา และด้านสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อหลักพุทธธรรม คือ ปฏิรูปเทสวาสะ สัปปุริสูปัสสยะ อัตตสัมมาปณิธิ และปุพเพกตปุญญตา ซึ่งมีสัมพันธ์เชิงบวกที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของสุวิมล ว่องวาณิช และนงลักษณ์ วิรัชชัย (Wongwanich & Wiratchai, 2000) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวมของนักศึกษามหาวิทยาลัย : การศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพ” ตอนที่ 4 แนวทางการพัฒนาคุณธรรม พบว่า (1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาคุณธรรม (2) การสอดแทรกคุณธรรมขณะสอน (3) การชี้นำตัวแบบหรือแบบอย่างที่ดี (4) การใช้จิตวิทยาหรือวิธีการต่างๆ ที่จะกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเอง (5) การจัดสภาพแวดล้อม สื่อ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในมหาวิทยาลัย (6) การส่งเสริมยกย่องคนดี ให้รางวัล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ดังนั้น นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ควรรักษามาตรฐานนั้นไว้และพัฒนาให้ถึงระดับมากที่สุด โดยมีนโยบายด้านสภาพแวดล้อม การกล่อมเกลาแนะนำให้รู้จักสมาคมกับคนดี ให้นักศึกษามีการตั้งเป้าหมายของชีวิต การปูพื้นฐานความรู้ และเสริมความรู้ เพื่อให้นักศึกษามีหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด นอกจากนั้น ผู้บริหาร คณาจารย์ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการศึกษาสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปใช้กำหนดนโยบาย แผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัย ให้สามารถผลิตบัณฑิตได้อย่างมีความรู้คู่คุณธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยเรื่องนี้ มุ่งเน้นที่จะศึกษาถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในประเด็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดด้านเวลา จึงยังมิได้นำรูปแบบ “MIGA” Model ไปทดลองใช้กับนักศึกษาในมหาวิทยาลัย (Impact) เพื่อเป็นการยืนยันผลสัมฤทธิ์ขององค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย และเมื่อมีการประยุกต์ใช้ในพื้นที่ๆเกี่ยวข้องรูปแบบดังกล่าวประกอบไปด้วยจุดอ่อนและจุดแข็งอย่างไร ใช้ได้ผลหรือประสบความล้มเหลว สอดรับและเหมาะสมกับเหตุ ผล ตน ประมาณ กาล ชุมชน และบุคคลมากน้อยเพียงใด ดังนั้น “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษา” ก็เป็นประเด็นที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากมีการศึกษาก็จะถือว่าเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ได้อย่างน่าสนใจและจะมีประโยชน์ต่อวงการศึกษาไทยอีกด้วย

References

Achava - Amrung, P. (2007). *The Development of higher Education Students*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.

Bundasak, T. et al. (2016). Being Learners in 21st Century: Teacher and Nursing Students' Perspectives. *Journal of MCU Peace studies*, 4(2), 175-189.

Gulick Luther & Lindon Urwick. (1973). *Paper on the Science of Administration*. Clifton: Augustus M. Kelley.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1990). *Tripitaka: Thai version*. Bangkok: MCU Press.

Marcus Henning et al. (2010). Quality of life and motivation to learn: A study of medical students. *Journal Issues in Educational Research,* 20(3), 244-256.

Phra Adikan Suchat Chanthasaro and Viroj Intanon, (2017). The Development of Life Skills in Making Friendship in Buddhism. *Journal of MCU Peace studies*, 5(1), 119-127.

Phra Kuaphong Piyatammo. (2009). An Analytical Study of the Advantage of Bahukkaradhamma 4 as The Principle for Development life Quality. *Journal of Research Symposium 2010. Mahamakut Buddhist University*. 12, 70-85.

Sotat, S. (2016). The Causal Factors of Learning in A Happy Way according To the Basis for Success (Iddhipada 4) of The University Students of Bachelor of Arts Programme in Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. *Journal of MCU Peace studies*, 4(1), 56-72.

Srisa - An, V. (2015). *Unit 1: the context of administration in higher education. In Middle Level Administrators of Autonomous University*. Nakhon Ratchasima: Suranaree University of Technology.

Thephasadin Na Ayutthaya, V. (2000). *The Development Moral Principles and Ethics among the higher Education Students*. Bangkok: lib.edu. chula. [in Thai]

Wongwanich, S. & Wiratchai, N. (2000). *Factors and Process Facilitating the Development of Individual University students' Virtue towards Success for All*. A Quantitative and Qualitative Study. Master. Education (Educational Research). Chulalongkorn University.

การสร้างชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการ เพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล*

The Development of the Integrative Buddhist Educational Package for Promoting in Observing Eight Precepts (Uposatha Sila)

จิรัฐติกาลป์ แสงสุข[1] และ พระศรีวินยาภรณ์ (สายรุ้ง)
Jirattikal Saengsuk and Phra Srivinayapon (Sairung)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
[1]Corresponding Author. Email: jee.jirattikan.1959@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งสร้างชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล สำหรับการเรียนรู้ด้วยตนเอง รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research Design) ซึ่งประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยแบบทำการทดลอง (Pre- Experimental Design) เพื่อทดลองชุดฝึกอบรมเรียนรู้ด้วยตนเอง กับ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มทดลองจำนวน 20 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 20 คน โดยทำการวิเคราะห์ผลด้วยข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า

1) อุโบสถศีล คือ การเข้าจำรักษาศีล 8 และบำเพ็ญข้อปฏิบัติ มีการฟังพระธรรมเทศนา เป็นต้น เป็นการกำหนดการบำเพ็ญความดีในกาลที่กำหนดไว้ ในวันพระของแต่ละเดือน มีความสำคัญต่อบุคคลและสังคม เป็นพื้นฐานการพัฒนาตนเองในการฝึกควบคุมกายและวาจา อุโบสถศีลจึงช่วยส่งเสริมและพัฒนากุศลธรรมให้สูงยิ่งขึ้นไป ช่วยให้ผู้รักษาเกิดความสงบแห่งจิตใจอันจะทำให้เกิดปัญญามองเห็นวิธีแก้ปัญหาที่ถูกต้องได้

*Received May 14, 2017; Accepted September 18, 2017.

2) การส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล เกิดจากการพัฒนาพฤติกรรมด้วยการอาศัยการเรียนรู้จากการอ่าน การคิดพิจารณาจากเหตุผล แล้วนำไปปฏิบัติตาม และการส่งเสริมในลักษณะนี้ต้องอาศัยชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล อันเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ช่วยพัฒนาส่งเสริมให้คนมารักษาศีล 8 เพราะผลจากการส่งเสริมจะส่งผลต่อสุขภาพจิต และสมรรถภาพของปัจเจกบุคคลและสังคมให้อยู่กันอย่างสงบสุข

3) ผลการทดลองใช้ชุดฝึกอบรม พบว่า ประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล มีประสิทธิภาพด้านกระบวนการ 80.56 และมีประสิทธิภาพด้านผลผลิต 92.22 เป็นไปตามเกณฑ์ E1/E2 = 80/80 และเมื่อนำไปทดลองกับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาด้วยชุดฝึกอบรม สูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อุบาสกและอุบาสิกาที่ได้รับการเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุดฝึกอบรม มีความพึงพอใจต่อชุดฝึกอบรมที่ได้เรียนรู้

คำสำคัญ : ชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการ; ส่งเสริม; อุโบสถศีล

Abstract

This study aims to create a set of integrated training package to promote the self-practice of Uposatha Sila. The Pre-Experimental Designs are tested with 20 practitioners in the test group and the other 20 practitioners in the controlled group.

The results of the study found that:

1) Uposatha Sila is mainly the eight precepts followed by listening to a sermon, meditation, and other meritorious activities. Uposatha Sila is observed on the Buddhist holidays in each month. The fundamental purpose is to control one's physical and verbal behaviors, and finally leads to the mental peace and wisdom.

2) The promotion of Uposatha Sila observation starts from learning, followed by analytical thinking, and practice. This form of practice should be based on 'the integrated training package to promote Uposatha Sila practice'. The results of the practice can directly happen to mental health and efficiency of the practitioners, and indirectly to the peace in society.

3) The process efficiency of the integrated training package to promote Uposatha Sila practice is at 80.56 and 92.22 in outcome efficiency as the criteria of E1/E2 = 80/80. From testing with sample groups, the achievement level of post-test is higher than the pre-test with a statistic significant figure at 0.05. Buddhists who received with the self-training package to have more satisfaction.

Keywords: The Integrative Buddhist Educational; Promoting; Eight Precepts (Uposatha Sila)

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันกล่าวได้ว่า เป็นช่วงของสังคมยุคโลกาภิวัฒน์ ที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยีเป็นอย่างมาก ในสภาวการณ์นี้อาจกล่าวได้ว่า สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ที่ได้จากความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ถูกนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้สะดวกสบายยิ่งขึ้น แต่แทนที่มนุษย์จะมีความสุขในชีวิตที่สมบูรณ์นั้น กลับตรงกันข้าม คือ มีความทุกข์เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะมนุษย์ได้ใช้เทคโนโลยีต่างๆ ไปตามความต้องการของตน โดยมิได้พิจารณาการใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน จากความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง และท้ายที่สุด คือ ตัวของมนุษย์เอง เมื่อมนุษย์ได้รับผลกระทบดังกล่าว ในบางครั้งอาจทำให้ขาดสติ ขาดการยับยั้งชั่งใจ ดิ้นรนตามกิเลส จึงเป็นเหตุให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมา เช่น การมีระบบสื่อสารที่ทันสมัยแต่กลับใช้อย่างเป็นโทษ โดยใช้ไปในการก่ออาชญากรรม การโกหกหลอกลวง ใช้เทคนิคในการวางแผนปล้นชิงทรัพย์ ลอบวางระเบิด การทุจริตช่อราษฎรบังหลวง ปัญหาการหลอกลวงด้วยสารสนเทศต่างๆ เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจการค้า ทางการเมือง และทางเพศ เป็นต้น

จากปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยในปัจจุบันนี้ มีวิกฤตปัญหาหลายประการ ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (Phra Phromkhunaphon P.A. Payutto, 2014)) ได้กล่าวถึงสภาพของสังคมไทยไว้ว่า “สังคมไทยในเวลานี้ค่อนข้างจะเป็นสังคมที่สับสน คนไทยไม่ค่อยมีหลักยึดที่ชัดเจน แต่ละคนๆ ก็ยุ่งกับการหาประโยชน์ใส่ตัว ไม่คำนึงถึงปัญหาของส่วนรวม” “จนแทบพูดได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศไร้ศีล”(Phra Phromkhunaphon P.A. Payutto, 1992) แม้ปัจจุบันท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ในช่วงปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช มีดำริให้กับคณะสงฆ์ทุกๆ จังหวัด และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ร่วมนำหลักศีล 5 ซึ่งเป็นศีลที่คนทั่วไปต้องรักษาประจำมิให้ขาด ให้ประชาชนทุกระดับทุกพื้นที่เข้าโครงการหมู่บ้านศีล 5 แต่ขาดการสนับสนุนและส่งเสริมจากภาครัฐ ภาคคณะสงฆ์ และภาคเอกชน หากวิเคราะห์สภาวะในปัจจุบันจากสภาพเศรษฐกิจมีส่วนสอดคล้องกับกระแสพระราชดำรัสรัชกาลที่ 9 ว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ที่แก้ปัญหายุคบริโภคนิยม หากมีการเพิ่มข้อศีลมากกว่าอีก 1 ข้อ เช่น งดอาหารมื้อเย็นที่ไม่ส่งเสริมต่อสุขภาพ หรือเพิ่มอีก 2 ข้อ เช่น ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หลงตามกิเลสที่สรรหาวัตถุที่เกินความจำเป็น รวมเพิ่มศีลไปอีก 3 ข้อ ซึ่งเรียกว่า ศีล 8 ย่อมจะสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งยังช่วยแก้ปัญหาสังคมได้ดีกว่าศีล 5 ดังนั้นหากมีวิธีเผยแผ่ที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง ลดค่าใช้จ่ายในโครงการที่มีวิทยากร อันเป็นการต่อยอดโครงการศีล 5 เดิม และเพิ่มความครบสมบูรณ์ในแนวหลักปฏิบัติแต่ละสำนักปฏิบัติ หรือวัดต่างๆ ไปในทิศทางเดียวกัน แม้ชายแดน 3 จังหวัดภาคใต้ก็สามารถนำชุดฝึกอบรมฯ นี้ไปใช้ได้ด้วยตนเองและมีความปลอดภัยจากสถานการณ์ สังคมและผู้มีหน้าที่รับผิดชอบไม่เดือดร้อน ย่อมเป็นการส่งเสริมเพิ่มอีกแนวทางหนึ่ง สามารถใช้ปัญญาในการมีความยั้งคิดและหยุดการปรุงแต่ง ฝึกใจให้รู้เท่าทันไม่หลงหรือไม่คล้อยตามอารมณ์ในเรื่องนั้นๆ รวมทั้งแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้น (Kaewwilai, 2016)

การรักษาอุโบสถศีลของชาวพุทธในสังคมไทยได้มีการปฏิบัติกันมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่พุทธองค์ทรงวางหลักของอุโบสถศีลให้มีขึ้นในทุกๆ วันพระ (วันธรรมสวนะ) บัญญัติศีล 8 ข้อ ให้อุบาสกอุบาสิกาได้รักษาปฏิบัติ ทรงตรัสถึงความสำคัญของการรักษาแก่ผู้ครองเรือน ไว้ว่าอุโบสถศีลที่บุคคลรักษาแล้ว ย่อมมีผลบุญยิ่งใหญ่ มีอานิสงส์มากมาย มีความเจริญรุ่งเรืองแผ่ไพศาลยิ่ง บุรุษสตรีผู้รักษาอุโบสถศีลย่อมมีสุขเป็นกำไร ไม่ถูกนินทา ย่อมเข้าถึงสวรรค์ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) การรักษาศีลระดับกลางนั้น ศีล 8 มีอานิสงส์สูงกว่าผู้รักษาศีล 5 อันเป็นศีลระดับต้นที่คนทั่วไปต้องรักษาประจำ แต่การรักษาศีล 8 ในวันพระนั้น ผู้รักษาต้องมีใจมั่นคง จึงต้องมีความความเชื่อ (Believe) มีความศรัทธา, ความกล้าหาญ (Brave) มีความอดทนในการรักษาอุโบสถศีล, มีหลักของอุโบสถศีล (Buddhist precepts) คือ อุโบสถศีล ข้อที่ผู้ปฏิบัติต้องรักษาไว้, มีความฉลาดรอบรู้ M (Meditation), มีปัญญาจากการได้ศึกษาเข้าใจถึงคุณค่าอานิสงส์ของการรักษาอุโบสถศีล W (Wisdom), และมีการส่งเสริมด้วยการเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุดฝึกอบรม P (Promotion) มาเป็นองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล อยู่บนฐานการเชื่อที่มีเหตุและผลคอยกำกับ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของสังคมเป็นส่วนหนึ่งในการจัดองค์ความรู้ (Scherer, 2016; Tantivanichanon, 2016)

การสร้างชุดฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา ในพุทธกาลยังไม่มีสื่อการสอน ปัจจุบันมีงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องศีล เช่น แรงจูงใจในการถือศีลอุโบสถของพุทธศาสนิกชน (ศุภาภรณ์ พงษ์แพทย์, 2550) แต่ยังไม่มีการสร้างชุดฝึกอบรมอุโบสถศีลที่เรียนรู้และปฏิบัติได้ด้วยตนเอง และทดลองในภาคสนาม ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำหลักคำสอนของอุโบสถศีล และขั้นตอนการผลิตชุดฝึกอบรม (Training Package) ของ ศาสตราจารย์ดร.นิพนธ์ ศุขปรีดี และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Bandura, 2015) มาบูรณาการเป็นชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล ที่ผู้วิจัยเห็นว่าสื่อทั่วไปมักเป็นหนังสือหลักอุโบสถศีล บางครั้งข้อประเพณีกิจกรรมปฏิบัติจะต่างกันขึ้นแต่ละสำนักปฏิบัติธรรม ผู้วิจัยจึงมุ่งหวังสร้างชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีลนี้ขึ้น เพื่อให้ผู้ใช้สื่อนี้ไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจากการศึกษายังไม่มีการริเริ่มจัดทำชุดฝึกอบรมนี้ การสร้างชุดฝึกอบรมมีเจตนามุ่งหวังให้ความสำคัญของวันพระทุกๆ วัน มีค่าเพิ่มบุญในการรักษาอุโบสถศีล ที่สืบทอดจากพุทธกาลจนถึงปัจจุบันและอนาคต โดยการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีลด้วยการสร้างชุดฝึกอบรมเชิงบูรณการ ที่เป็นความร่วมมือในลักษณะการเสริมสร้างเครือข่าย (Phoowachanathipong, 2017) เพื่อพัฒนาเป็นเครื่องมืออุปกรณ์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำรงสืบทอดต่อไป

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การสร้างองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล จำเป็นต้องสร้างอย่างต่อเนื่องและมีกระบวนการที่ชัดเจน มิฉะนั้นแล้วการให้ความรู้ต่อพุทธศาสนิกชนในพระพุทธศาสนาในเรื่องหลักธรรมของอุโบสถศีลตามพระธรรมคำสอน จนถึงการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีในการรักษาอุโบสถศีลจะไม่ได้รับผล ถ้าให้มีผู้มีความรู้ มีความศรัทธาเพิ่มมากขึ้นได้ในการรักษาอุโบสถศีล แนวทางหนึ่งในการที่จะส่งเสริมรักษาอุโบสถศีลนี้ไว้ คือ การสร้างชุดฝึกอบรมด้วยตนเองในการรักษาอุโบสถศีล

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทดลองนำชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล มาใช้ในการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของชุดฝึกก่อนและหลังของกลุ่มตัวอย่าง และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาด้วยชุดฝึกอบรมฯ โดยคาดหวังว่าจะได้รูปแบบที่เหมาะสม สามารถนำสู่การเผยแผ่ เพื่อการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม หรือเพื่อประยุกต์บูรณาการแก้ปัญหาสังคมได้ รวมทั้งเป็นสื่อที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีศรัทธาและปัญญาในการรักษาอุโบสถศีลให้ถูกต้อง และเพิ่มจำนวนประชาชนให้มีความสนใจในการปฏิบัติธรรมมากยิ่งขึ้น เมื่อผู้อบรมมีความรู้และมีการปฏิบัติตนตามหลักอุโบสถศีล จะส่งผลให้มีการพัฒนาทางกาย ทางจิต และทางปัญญา ในพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อนำเสนอการสร้างชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล

สมมุติฐานการวิจัย

1. ชุดฝึกอบรมเชิงบูรณการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีลมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์วัดผล 80/80
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการใช้ชุดฝึกอบรมฯ ได้ผลดีกว่า ก่อนการใช้ชุดฝึกอบรม
3. อุบาสกและอุบาสิกาที่ได้รับการเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุดฝึกอบรม มีความพึงพอใจต่อชุดฝึกอบรม ที่ได้เรียนรู้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยโดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research Design) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Design) และ การวิจัยเชิงปริมาณด้วยแบบทำการทดลอง (Experimental Design) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ในส่วนที่เป็นข้อมูลเชิงเอกสาร และข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth In-terview), การสัมมนาเชิงกลุ่ม (Focus group) เพื่อวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลสำคัญที่เป็นพื้นฐาน ในการนำมาสร้างชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล และใช้การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการทดลองขั้นต้น (Pre-Experimental Design) แบบมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน ที่สมัครใจเข้าร่วมการใช้ชุดฝึกอบรม 2 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มทดลอง จำนวน 20 คน เป็นอุบาสกอุบาสิกาผู้มาปฏิบัติธรรมรักษาอุโบสถศีล ณ วัดเขาวังพระอารามหลวง ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ราชบุรี

2) กลุ่มควบคุม(สังเกตการณ์) จำนวน 20 คน เป็นอุบาสกอุบาสิกาผู้มาปฏิบัติธรรมรักษาอุโบสถศีล ในโครงการปฏิบัติธรรมประจำปี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ณ วัดเขาบรรจบ ต.ฉมัน อ.มะขาม จ.จันทบุรี

ทำการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง (One group Pre-test-Post-test Design) เพื่อใช้ทดลองชุดฝึกอบรมฯ ด้วยการวิเคราะห์ผลของการทดลองใช้ชุดฝึกอบรม วิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนในการศึกษาดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ (1) ด้านเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรม เป็นการศึกษาค้นคว้าเชิงเอกสาร (Document Research) ได้แก่ การศึกษาหลักคำสอนเกี่ยวกับหลักอุโบสถศีล ประกอบด้วยองค์ 8 มีดังนี้ คือ 1) งดเว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วงไป จากการเบียดเบียนสัตว์ 2) งดเว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ 3) เว้นจากกรรมอันเป็นข้าศึกต่อการประพฤติผิดพรหมจรรย์ (การร่วมประเวณีรวมถึงการทำ Master Bed) 4) เว้นจากการกล่าวเท็จ รวมถึงวจีกรรมในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การพูดส่อเสียด นินทา กล่าวร้าย 5) เว้นจากการดื่มสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท 6) เว้นจากการบริโภค อาหารในเวลาวิกาล คือ หลังเที่ยงวันตลอดถึงเวลาเช้าของวันใหม่ 7) เว้นจากการขับร้อง ฟ้อนรำฯ อันเป็นข้าศึกต่อกุศล และทัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยพวงดอกไม้ ของหอมฯ เป็นทาษหลงตามกิเลส 8) เว้นจากการนั่ง การนอนบนที่นั่งที่นอนอันวิจิตร (2) ด้านแนวคิดทฤษฎีการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดกระบวนการส่งเสริม ได้แก่ การพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ (3) ด้านแนวคิดประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ดังรายละเอียด ได้แก่

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก

เป็นการศึกษากรณีศึกษาบุคคลที่เป็นผู้มีประสบการณ์และมีบทบาทเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้จัดการเรียนรู้ถึง ประสบการณ์ แนวทางความคิดหลักการส่งเสริม จำนวน 8 ท่าน การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการกึ่งเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะให้ข้อมูลสัมภาษณ์ (Key Performance)

1) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล

2) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิมีจิตใจให้มีคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและยอมรับในสังคม และเป็นผู้ที่เต็มใจให้ความรู้นำไปศึกษาข้อมูล

3.2 การวิจัยแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ และอุบาสกอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในการรักษาอุโบสถศีล เพื่อตรวจสอบองค์ความรู้ใหม่ (Model) และรูปแบบโครงสร้างของชุดฝึกอบรมที่ประกอบด้วยหน่วยต่างๆ จำนวน 9 หน่วย ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเป็นการระดมสมอง (Brain Storming) ให้ผู้ทรงคุณวุฒิและอุบาสกอุบาสิกาแต่ละท่านสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่อิสระ เพื่อได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและนำไปใช้ประกอบในการพัฒนาปรับปรุงชุดฝึกอบรมฯ ผู้ทรงคุณวุฒิและอุบาสกอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมรักษาอุโบสถศีล สนทนากลุ่มและตอบแบบสอบถามปลายเปิดครบทุกขั้นตอน เพื่อความสมบูรณ์ของรูปแบบองค์ความรู้ที่ได้ สามารถยืนยันผลของการวิจัย เพื่อได้ข้อมูลและความคิดเห็นกลับมาดำเนินการต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างชุดฝึกอบรมฯ 1. ศึกษาความจำเป็นพื้นฐานในการสร้างชุดฝึกอบรม 2. ศึกษาและกำหนดโครงสร้างของชุดฝึกอบรม 3. รวบรวมเนื้อหาและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบโครงสร้าง 4. กำหนดวัตถุประสงค์ของเนื้อหาหน่วยเรียน 5. เขียนรายละเอียดของหน่วยเรียน 6. ตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษา/ปรับปรุงแก้ไข 7. ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ/ปรับปรุงแก้ไข 8. ทดสอบเพื่อหาประสิทธิภาพของหน่วยเรียน และ 9. ดำเนินการทดลองกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้ชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล

1) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการอบรม

กลุ่มประชากรเป้าหมายที่เป็นการศึกษานำร่อง ได้แก่ อุบาสกและอุบาสิกาในวัดเขาวังพระอารามหลวง ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ราชบุรี และ อุบาสก อุบาสิกา ในโครงการปฏิบัติธรรมประจำปีของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ณ วัดเขาบรรจบ ต.ฉมัน อ.มะขาม จ.จันทบุรี ด้วยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีการกระจายกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา เพื่อจำแนกตามกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม(สังเกตการณ์) ดังนี้

1. พื้นที่วัดเขาวังพระอารามหลวง จำนวนผู้เข้ารับการทดลอง จำนวน 20 คน

2. พื้นที่วัดเขาบรรจบ จำนวนผู้เข้ารับการทดลอง จำนวน 20 คน

2) ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง

1. ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลองชุดฝึกอบรมฯ ณ วัดเขาวังพระอารามหลวง จำนวน 1 วัน ในวันทำการทดลอง วันอังคารที่ 4 เมษายน 2560 เป็นวันพระ ข้างขึ้น 8 ค่ำ เดือน 5

2. ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลองชุดฝึกอบรมฯ ณ วัดเขาบรรจบ จำนวน 2 วัน ในวันทำการทดลอง ระหว่างวันที่ 8 - 9 เมษายน 2560

3) การดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะก่อนการทดลอง ระยะดำเนินการทดลอง และ ระยะหลังการทดลอง ดังนี้

(1) ระยะก่อนการทดลอง ผู้วิจัยทำจดหมายติดต่อประสานงานขออนุญาตและขอความอนุเคราะห์ในการขอความร่วมมือ เพื่อแจกแบบทดสอบชุดฝึกอบรมฯ โดยได้รับความเมตตาจากเจ้าอาวาสในพื้นที่เพื่อทำการทดลองชุดฝึกอบรมฯ

(2) ระยะดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยทดลองหลักสูตรชุดฝึกอบรมฯ สำหรับอุบาสกและอุบาสิกากับกลุ่มตัวอย่างที่ได้ติดต่อประสานงานผ่านเจ้าอาวาสวัดเขาวังพระอารามหลวง และ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในโครงการปฏิบัติธรรมประจำปี 2560 ระหว่างวันที่ 1 - 15 เม.ย. 2560 ณ วัดเขาบรรจบ โดยระหว่างการดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบวัดผลสัมฤทธิ์ชุดฝึก

อบรมฯ จากนั้นผู้วิจัยได้ให้กลุ่มตัวอย่างศึกษาชุดฝึกอบรมฯ จนจบหลักสูตรแล้ว ให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบวัดผลสัมฤทธิ์ชุดฝึกอบรมฯ

(3) ระยะหลังการทดลอง เมื่อทำการทดลองครบแล้ว ผู้วิจัยให้ผู้เข้าอบรมตอบแบบวัดความพึงพอใจของอุบาสกและอุบาสิกาในชุดฝึกอบรมเพื่อการวิจัย

4) เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผล

เครื่องมือวิจัยหลักที่ใช้ในการวัดและประเมินผลของงานวิจัยนี้ ประกอบไปด้วย 1) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการฝึกอบรมก่อนและหลังการอบรมด้วยชุดฝึกอบรมฯ 2) แบบวัดความพึงพอใจของอุบาสกและอุบาสิกาในชุดฝึกอบรมเพื่อการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือนี้ขึ้นมาจากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดเกี่ยวกับหลักการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อวัดความพึงพอใจของผู้ใช้ชุดฝึกอบรม ข้อมูลความเหมาะสมสอดคล้องของแบบสอบถามเชิงโครงสร้าง โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) สถิติที่ใช้หาประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรม ตามเกณฑ์ 80/80 สถิติที่ใช้กับแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หาความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนจากชุดฝึกอบรม คำนวณจากสูตร KR–20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน สถิติเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนจากชุดฝึกอบรม โดยการทดสอบค่า Independent-Sample t-test และหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ใช้ชุดฝึกอบรมที่มีต่อชุดฝึกอบรม คำนวณโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของคอนบาค

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสร้างชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล” โดยสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีดังต่อไปนี้

1. อุโบสถศีล คือ การเข้าจำรักษาศีล 8 และบำเพ็ญข้อปฏิบัติอย่างอื่นตามสมควร มีการฟังพระธรรมเทศนา เป็นต้น เป็นการกำหนดการบำเพ็ญความดีในกาลที่กำหนด คือ วันขึ้นและแรม 8 ค่ำ วันขึ้นและแรม 15 (หรือแรม 14 ค่ำ กรณีเดือนขาด) อุโบสถศีลมีความสำคัญต่อบุคคลและสังคมในปัจจุบันได้หลายด้าน เป็นพื้นฐานการพัฒนาตนเองในการฝึกควบคุมกายและวาจาให้ประณีตยิ่งขึ้นไป และเป็นตัวแปรสำคัญเพื่อเป็นอุบายขัดเกลากิเลสอย่างหยาบให้เบาบาง เป็นทางแห่งความสงบอันเป็นความสุขตามแนวพระพุทธศาสนา นอกจากนั้น อุโบสถศีลช่วยส่งเสริมและพัฒนากุศลธรรมให้สูงยิ่งขึ้นไป อันจะส่งผลให้

ผู้รักษาอุโบสถศีลสามารถดำรงชีวิตไม่ให้ตกอยู่ภายใต้ของการครอบงำของกิเลสได้ ช่วยให้ผู้รักษาเกิดประโยชน์ คือ ความสงบแห่งจิตใจอันจะทำให้เกิดปัญญาในส่วนหนึ่งที่สามารถมองเห็นวิธีแก้ปัญหาที่ถูกต้องได้

2. การส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล เกิดจากการพัฒนาพฤติกรรมด้วยการอาศัยการเรียนรู้จากการฟัง (การอ่าน) การคิดพิจารณาจากเหตุผล แล้วนำไปปฏิบัติตาม ซึ่งกระบวนการเรียนรู้จัดเป็นแผนปฏิบัติการ (Action Plan) เพื่อนำไปเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล และการส่งเสริมในลักษณะนี้ต้องอาศัยชุดฝึกอบรมฯ ซึ่งเป็นการบูรณาการการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาและตามแนวคิดตะวันตก โดยมีหลักการพื้นฐานสำคัญ คือ (1) กระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง (2) ผู้เรียนจะต้องเป็นทั้งผู้เรียนและผู้ปฏิบัติ ในลักษณะที่เป็นภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติต่อเนื่องกัน (3) เป้าหมายของการเรียนรู้ มุ่งศึกษาเพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาทางกาย ทางวาจา และให้เกิดความสงบสุขในขณะปัจจุบันและอนาคต

3. บูรณาการเพื่อสร้างชุดฝึกอบรม จากหลักอุโบสถศีล แนวคิดทฤษฎีตะวันตก การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์ เพื่อนำมาจัดสร้างชุดฝึกอบรมฯ ส่วนในด้านของเนื้อหาที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย 9 หน่วย ได้แก่ (1) ความเป็นมา ความหมาย และ ความสำคัญของอุโบสถศีล (2) ประเภทของอุโบสถศีล (3) ลักษณะของการสมาทานอุโบสถศีล และวิธีการสมาทานอุโบสถศีล (4) วิธีการอยู่รักษาอุโบสถศีล (5) องค์ประกอบในการล่วงละเมิดอุโบสถศีล (6) องค์ประกอบของการรักษาอุโบสถศีล 8 ประการ (7) อานิสงส์ของการรักษาอุโบสถศีล (8) ประโยชน์ของการรักษาอุโบสถศีลในชีวิตประจำวัน และ (9) การส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล ด้วยรูปแบบเชิงบูรณาการตามหลักธรรมในพระพุทธ-ศาสนาเถรวาท ผลการทดลองใช้ชุดฝึกอบรม พบว่า ประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรมฯ มีประสิทธิภาพด้านกระบวนการ 80.56 และมีประสิทธิภาพด้านผลผลิต 92.22 เป็นไปตามเกณฑ์ E1/E2=80/80 และเมื่อนำไปทดลองกับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมฯ มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาด้วยชุดฝึกอบรมฯ สูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าชุดฝึกอบรมฯ สามารถทำให้อุบาสกและอุบาสิกามีความรู้ความเข้าใจในหลักอุโบสถศีลมากขึ้น

4. สำหรับแนวทางการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีลที่จะทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามาปฏิบัติรักษาอุโบสถศีลมากยิ่งขึ้น ก็คือ “BBBMWP” Model โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่จะต้องอาศัยหลักการ คือ (1) B (Believe) การมีศรัทธา (2) B (Brave) การมีความอดทนกล้าหาญในการรักษาอุโบสถศีล (3) B (Buddhist precepts) การรู้หลักและรักษาอุโบสถศีล (4) M (Meditation) การมีจิตใจดำรงมั่นคงต่อการรักษาอุโบสถศีล (5) W (Wisdom) การรู้จักใช้ปัญญาและเหตุผลพิจารณาถึงคุณค่าของอุโบสถศีล และ (6) P (Promotion) การส่งเสริมด้วยกระบวนการเรียนรู้ผ่านชุดฝึกอบรม

อภิปรายผลการวิจัย

การสร้างชุดฝึกอบรมเชิงบูรณการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. อภิปรายผลชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล ในการสร้างชุดฝึกอบรมฯ ผู้วิจัยได้ศึกษาทั้งในส่วนแนวทางพระพุทธศาสนา และส่วนแนวคิดของตะวันตก ซึ่งนับว่ามีความประสานสอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนาที่เคยได้รับการออกแบบ และใช้ส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล แม้ว่าหลักการใหญ่ๆ ในการส่งเสริมนั้น คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริม ทำให้ผู้วิจัยพบว่าเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีลตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ในแง่ของการส่งเสริมแล้ว หลักการส่งเสริมสามารถใช้วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมได้นั้น จะต้องเผยแผ่ด้วยการให้ความรู้ในรูปแบบต่างๆ โดยการประยุกต์ใช้สื่อ เช่น ชุดฝึกอบรมฯ เป็นต้น โดยจะต้องสร้างฐานความรู้ให้เกิดความรู้ความเข้าใจแก่บุคคลหรือกลุ่มก่อนในเบื้องต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ พระราชรัตนมงคล (มนตรี อภมนฺติโก) ที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า จะต้องเผยแผ่ทุกรูปแบบของสื่อต่างๆ อันเป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับที่มาและหลักการต่างๆ ของอุโบสถศีล จนถึงผลของอานิสงส์ เพื่อมุ่งหวังให้มีผู้สนใจมาปฏิบัติรักษาอุโบสถศีลเพิ่มมากขึ้น อันดับแรกก่อน คือ ต้องสร้างศรัทธา เจตคติ ทัศนคติ การทำทาน การรักษาศีล และอบรมพัฒนาจิต อันเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนทราบถึงประโยชน์ของการรักษาอุโบสถศีล และชักชวนกันหันมาสนใจในการรักษาอุโบสถศีลมากยิ่งขึ้น แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับ พระมหาภูมิชาย อคฺคปญฺโญ ที่ให้ความเห็นว่าการที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามาสนใจในการรักษาอุโบสถศีล จึงควรมีปัจจัย 3 ส่วน คือ (1) มีรูปแบบชุดฝึกอบรมที่ชัดเจน มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพในการให้ความรู้ โดยการใช้ชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง หรือ ชุดฝึกอบรมที่มีวิทยากร (2) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท (3) สร้างแรงจูงใจ สร้างความศรัทธา เพื่อส่งเสริมในการรักษาอุโบสถศีลให้มากขึ้น เช่น ควรเน้นที่จะส่งเสริมในด้านการประชาสัมพันธ์

2. อภิปรายผลของการทดลองใช้ชุดฝึกอบรมเชิงบูรณการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล การอภิปรายผลของการทดลองใช้ชุดฝึกอบรมฯ ผู้วิจัยจะอภิปรายตามกรอบของแบบวัดและประเมินผลตามชุดของเครื่องมือวิจัย ที่ประกอบด้วย (1) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการฝึกอบรมก่อนและหลังการอบรมด้วยชุดฝึกอบรมฯ และ (2) แบบวัดความพึงพอใจของอุบาสกและอุบาสิกาในชุดฝึกอบรมเพื่อการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการฝึกอบรมก่อนและหลังการอบรมด้วยชุดฝึกอบรมฯ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม(สังเกตการณ์) พบว่า คะแนนหลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการเรียนรู้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การที่เป็นอย่างนี้ อภิปรายได้ว่าชุดฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น มีการนำเสนอเนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้ใช้ชุดฝึกอบรมนั้น สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนของการเรียนรู้ในชุดฝึกอบรมฯ ผู้วิจัยได้มีการจัดเตรียมแบบสอบถามสำหรับวัดผลก่อนการทดลอง โดยอธิบาย

วัตถุประสงค์ที่ต้องทำแบบสอบถาม ซึ่งอุบาสกและอุบาสิกาได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เมื่อเริ่มเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ ผู้วิจัยสังเกตว่า ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมฯ มีความสนใจ อุบาสกและอุบาสิกาที่เป็นทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมฯ ล้วนมีความมุ่งมั่นและตั้งใจศึกษาเรียนรู้ชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง การทดสอบอุบาสก อุบาสิกามีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง สอดคล้องกับ จันทรานี สงวนงาม ได้กล่าวว่า เมื่อมีการฝึกอบรมตัวผู้ปฏิบัติได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่จะช่วยให้สามารถทำงานได้ดีขึ้น มีทัศนคติที่ดี ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความชำนาญการ สามารถเพิ่มผลผลิต ช่วยปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพ ดังนั้น อุบาสก อุบาสิกาจึงมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการฝึกอบรมก่อนและหลังการอบรมด้วยชุดฝึกอบรมฯ หลังการทดลองมากกว่าก่อนการทดลอง และ ยังสอดคล้องกับ พนมพร ถนอมทรัพย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างชุดฝึกอบรมด้วยตนเองสำหรับเจ้าพนักงานสาธารสุขชุมชน เรื่อง การควบคุมมลพิษทางน้ำ” พบว่า ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างคะแนนสอบก่อนศึกษาและหลังศึกษา จากการใช้ชุดฝึกอบรมของกลุ่มทดลอง ปรากฏว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2) ผลการวัดระดับความพึงพอใจต่อกระบวนการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ พบว่า อุบาสก อุบาสิกา มีความพึงพอใจต่อชุดฝึกอบรมฯ โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด การที่เป็นอย่างนี้ อภิปรายได้ว่า ชุดฝึกอบรมฯ ได้ผ่านขั้นตอนการพัฒนาชุดฝึกอบรมที่เป็นระบบขั้นตอน และแต่ละหน่วยได้เน้นให้ อุบาสก อุบาสิกา ได้มีการโอกาสปฏิบัติตามหลักอุโบสถศีลอย่างถูกต้อง จึงทำให้ อุบาสก อุบาสิกา มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด ด้วยเหตุนี้ชุดฝึกอบรมฯ ที่สร้างขึ้นจากแนวทางพระพุทธศาสนาและแนวคิดตะวันตก จึงมีประสิทธิภาพในการพัฒนาให้ อุบาสก อุบาสิกา สามารถนำมาประพฤติปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน และสามารถนำมาเรียนรู้ได้ในทั้งภายในบ้าน สถานที่ทำงาน หรือไปพักสถานที่ใดก็ตาม ซึ่งจะส่งผลต่อการทำให้บุคคลที่สนใจ สามารถนำมาเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องผ่านการชี้นำหรือผ่านการสอนจากบุคคลผู้เชี่ยวชาญ ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดต่อการเรียนรู้สำหรับผู้ที่ได้ฝึกชุดอบรมฯ นี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของศุภาภรณ์ พงษ์แพทย์ ได้ศึกษาเรื่อง “แรงจูงใจในการถือศีลอุโบสถของพุทธศาสนิกชน : กรณีศึกษาวัดสังฆทานและวัดปทุมวนาราม” พบว่า มีปัจจัยที่จะเป็นแรงกระตุ้นทำให้เกิดแรงจูงใจ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ปัจจัยภายใน คือ เกิดจากตัวผู้ที่ปฏิบัติเอง โดยไม่มีผู้อื่นมาเกี่ยวข้อง ปัจจัยภายนอก คือ เกิดจากอิทธิพลนอกเหนือจากตัวเองมาเกี่ยวข้อง แต่หลังจากผู้วิจัยได้วิจัยมาแล้วพบว่าปัจจัยภายในนั้นมีอิทธิพลมากกว่าปัจจัยภายนอก คือ เป็นการตัดสินใจด้วยตนเอง มีความเห็นดีเห็นงาม และเห็นความสำคัญด้วยตนเอง โดยปัจจัยภายในมากที่สุด 5 อันดับ คือ เพื่อทำจิตใจให้สงบ, เพื่อสั่งสมบุญบารมีวาสนา, เพื่อเยียวยาจิตใจอันเกิดจากความเครียดต่างๆ, เพื่อล้างกรรมเก่าที่ไม่ดี, เพื่อให้เกิดความโชคดี ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ คนในครอบครัวเป็นคนสนับสนุน เพราะคนในครอบครัวเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดมากที่สุด และมีอิทธิพลมากที่สุดในบรรดาปัจจัยภายนอก

จากการที่ได้อภิปรายมาแล้วนี้สามารถสรุปได้ว่า ชุดฝึกอบรมชุดฝึกอบรมเชิงบูรณการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล เป็นการทำให้ อุบาสก อุบาสิกา มีความเข้าใจและสนใจในการรักษาอุโบสถศีล แสดงให้

เห็นว่า อุบาสก อุบาสิกา ได้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของชุดฝึกอบรมฯ และชุดฝึกอบรมฯ นี้ จะเป็นคู่มือและอุปกรณ์เครื่องมือสำหรับผู้ที่สนใจอยากจะเรียนรู้ และอยากปฏิบัติรักษาอุโบสถศีลด้วยตนเอง อันเป็นผลก่อให้เกิดการการพัฒนาทั้งในแง่ของคุณค่าภายใน ยังเป็นการทำให้ผู้ที่ได้เรียนรู้จากชุดฝึกอบรมฯ มีความสงบสุข ส่วนในการส่งเสริมเพิ่มความรู้นั้นสามารถนำไปต่อยอดการศึกษา ให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมชั้นสูงขึ้นไปอีกด้วย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สำหรับการนำเสนอการสร้างชุดฝึกอบรมเชิงบูรณการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล ผู้วิจัยมองว่าการแสวงหาวิธีการหรือกระบวนในการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล ผู้วิจัยได้ประสานสอดคล้อง โดยการวิเคราะห์และการประเมินจากทางเลือกหลาย ด้วยการยึดกระบวนการส่งเสริมตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นหลัก และศึกษาแนวคิดทฤษฎีตะวันตก การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มในการเข้ามามีส่วนร่วมต่อการแสวงหาแนวทางในการส่งเสริม เพื่อสังเคราะห์และกำหนดแนวทางของชุดฝึกอบรมฯ ว่าเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดของการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล โดยมีรูปแบบการสร้างชุดฝึกอบรมเชิงบูรณการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล จากแบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth In-terview) และจากการสนทนากลุ่มสามารถนำมาสร้างรูปแบบชุดฝึกอบรมเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล เรียกว่า **“BBBMWP” Model** ซึ่งสามารถแสดงแผนภูมิได้ ดังต่อไปนี้

แผนภูมิแสดง “BBBMWP” Model : รูปแบบการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีลด้วยชุดฝึกอบรม

คำนิยามความคิดตามกรอบแนวคิดของ “BBBMWP” Model

B - Believe	หมายถึง	ความเชื่อ ความศรัทธา
B - Brave	หมายถึง	ความกล้าหาญ ความอดทนในการรักษาอุโบสถศีล
B - Buddhist precepts	หมายถึง	หลักของอุโบสถศีล
M - Meditation	หมายถึง	ความดำรงตั้งมั่นต่อการรักษาอุโบสถศีล
W - Wisdom	หมายถึง	ปัญญาจากการได้ศึกษา เข้าใจถึงคุณค่าของการรักษาอุโบสถศีล
P – Promotion	หมายถึง	การส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล

จากกรอบแนวคิดของ **“BBBMWP” Model** ข้างต้น เป็นการช่วยส่งเสริมและจูงใจให้พุทธศาสนิกชนแต่ละบุคคลสามารถเรียนรู้ในการใช้ชุดฝึกอบรมฯ นี้ได้ด้วยตนเอง อันเป็นการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการนำไปปฏิบัติสำหรับ อุบาสก อุบาสิกา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

จากการประเมินถึงผลรวม การสร้างชุดฝึกอบรมเชิงบูรณการเพื่อส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล ทำให้ประจักษ์ชัดว่า หลังจากการใช้ชุดฝึกอบรมฯ อุบาสก อุบาสิกา มีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น หลังจากผ่านการเรียนรู้ด้วยชุดฝึกอบรมฯ มีความเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง สามารถเข้าใจในขบวนการและวิธีการต่างๆ เกี่ยวกับเนื้อหาและรายละเอียดชองชุดฝึกอบรมฯ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อประโยชน์แก่บุคคลและสังคมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ :-

1) สำหรับอุบาสก อุบาสกา หรือบุคคลที่สนใจทั่วไป ก่อนใช้ชุดฝึกอบรมฯ นี้ควรศึกษาและพิจารณา ทำความเข้าใจในโครงสร้างของชุดฝึกอบรมฯ นี้อย่างถี่ถ้วนก่อน เพื่อจะทำให้เกิดความเข้าใจถึงหลักการของการทดสอบในชุดฝึกอบรมฯ เช่น คำแนะนำในการใช้บทเรียน เทคนิคหรือช่วงเวลาในการที่จะทำแบบทดสอบ เป็นต้น

2) สำหรับหน่วยงานในสังกัดพระพุทธศาสนา ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนา หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เพื่อเสริมสร้างการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล ชุดฝึกอบรมฯ ชุดนี้ ถือว่าเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่ควรจะนำไปเผยแผ่ โดยทางวัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรดำเนินการเผยแผ่ชุดฝึกอบรมฯ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาในด้านการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีลอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ 8 รูป/คน ใช้เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งทำการสนทนากลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม และทำการทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง 2 แหล่ง แหล่งละ 20 คน ที่สมัครใจเข้าร่วมการใช้ชุดฝึกอบรมฯ ดังนั้นในการศึกษาจึงควรต่อยอดในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1) ควรศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง “เรื่องกระบวนการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีลสำหรับเยาวชน”

2) ควรศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาชุดฝึกอบรมสำหรับการส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล สำหรับกลุ่มผู้นำองค์กร ผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำหน่วยงานโครงการต่างๆ เป็นต้น

References

Chatuphon, S. (2012). *An analytical study of the eight precepts observation by the Bodhisatva as appearing in Theravada Buddhist scriptures to be applied to the present Thai societies*. Master of Arts (Buddhist studies). Bangkok (Thailand). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalay University. [in Thai]

Jinnge, P. (2014). Public mind development among the youth from a Buddhist approach. *Journal of Behavioral Science*. Vol. 21. January 2015. P. 112 -132. [in Thai]

Kaewwilai, K. (2016). The Behavior Modification of the Women Who Practice Vipasana Meditation in the Contemporary Thai Societies. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(1), 90-105.

Laksana, S. (2011). *A development of web-based training using MIAP learning Model for knowledge and skill development in computer education for primary school teacher under Thai Kid Com Project*. Master of Arts (Education Program in Computer Education). Khonkaen : Graduate School : Khonkaen University. [in Thai]

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tripitaka : Thai version*. Bangkok: MCU Press. [in Thai]

Pattaragoranan, N. (2012). *The development of using training package experiential learning process to enhance the public consciousness of red cross youth volunteers*. Dissertation. Ed.D. (adult education). Graduate School Srinakharinwirot University. [in Thai]

Pattaragorranan, N. et. al (2013). The development of training package using experiential learning process to enhance the public consciousness of red cross youth volunteers. *Journal of behavioral science*. 19(1), 23 -35. [in Thai]

Phiwphochai, N. (2012). Development of a model of tailor-made training modules for enhancing information literacy for undergraduate students. *Journal of Education Studies*, 34(2), 68 -85.

Phoowachanathipong, K. (2017). The Effect of Changes of Value and Behavior Model of Consuming in online social Network Using Integration of Buddhist Psychology for Thai Novices. *Journal of International Buddhist Studies*, 8(1), 112-126.

Phra Phromkhunaphon (P.A. Payutto). (1992). *Buddhism and Thai nation***.** Bangkok: MCU Press. [in Thai]

Phra Phromkhunaphon (P.A. Payutto). (2014). *Founding crisis and the mind must be feeling down*. Bangkok: AmarinDhamma Printing. [in Thai]

Phramaha Dhanapat Thitasaro (Sihanam). An analytical study of the result of Uposathasila observing by the people in Bannonmueang for developing the quality of life. A thesis of Master of Arts. Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University. [in Thai]

Phramaha Phumchai Aggapãnño (Makornphan). (2015). *The Process of Faith and Wisdom Development for the Navakabhikkhus with the Navakabhikkhus Training Curriculum in the Thai Sangha*. A thesis of Doctor of Philosophy (Buddhist Studies). Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University. [in Thai]

Phrarajrattanamongkol (Montri Yangtrisan). (2011). *Training curriculum development on ethics teaching method in junior secondary school level for ethics teaching monks according to the ministry of education project*. Dissertation Graduate School, Srinakharinwirot University. [in Thai]

Sanguanngam, S. (2002). *A document of learning in the subject of 021813 organization development*. Ubonrajchatani: Ubonrajchatani University. [in Thai]

Scherer, B. (2016). Buddhism and Disability: Toward a Socially Engaged Buddhist 'Theology' of Bodily Inclusiveness. *Journal of the International Association of Buddhist Universities*, 9(1), 26-35.

Sukpridee, N. (2009). *Unit 11 - training package in document of teaching in Technology and communication of training*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Press. [in Thai]

Tantivanichanon, J. (2016). The Role of Buddhism on the National Development: Puey Ungphakorn's Viewpoint. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(2), 341-355.

แนวคิดและรูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท*

The Concept and Practical Pattern for Being Sotapanna in Theravada Buddhism

ภัทรพล น้ำใจสุข

Pattarapol Namjaisook

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkonrachavittayalai University,

79 M. 1, Lamsai, Wang-noi, Phra Nakorn Si Ayutthaya 13170, Thailand

Email: klatumdee@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเป็นโสดาบัน 2) ศึกษาแนวคิดและรูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบัน และ 3) สังเคราะห์รูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลการวิจัยพบว่า โสดาบัน หมายถึง ผู้ประกอบด้วยมรรคมีองค์ 8 หรือผู้มีความศรัทธาและเชื่อมั่นอย่างไม่คลอนแคลนในพระพุทธเจ้า ได้แก่ โสดาปัตติมรรคจนถึงอรหัตผล คุณสมบัติสำคัญของโสดาบัน คือ ประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ 8 มีความเชื่อมั่นในพระพุทธเจ้า มีความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า และมีปัญญาเห็นความเกิดดับ คุณลักษณะของผู้สามารถบรรลุโสดาบัน ได้แก่ เป็นเวไนยบุคคล มีสัมมาทิฏฐิ ไม่มีธรรมเป็นเครื่องกั้น และมีความตั้งใจศึกษาธรรม แนวคิดและรูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบัน ได้แก่ การคบสัตบุรุษ การฟังพระสัทธรรม การพิจารณาธรรม การปฏิบัติธรรม มีความเลื่อมใสไม่คลอนแคลนในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ มีศีลบริบูรณ์ มีการให้ทานที่ปราศจากความตระหนี่ และ มีปัญญาเห็นความเกิดดับ รูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันที่สังเคราะห์ได้ มี 5 รูปแบบ คือ 1) ความศรัทธา 2) การรักษาศีล 3) การศึกษาธรรม 4) การให้ และ 5) การเจริญภาวนา แต่ละรูปแบบมีขั้นตอนการปฏิบัติ 4 ขั้น คือ การคบคนดี การฟังพระสัทธรรม การพิจารณาธรรม และการปฏิบัติตามรูปแบบ

คำสำคัญ : โสดาบัน , แนวคิดการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบัน, พระพุทธศาสนาเถรวาท

---

* Received January 14, 2017; Accepted September 18, 2017.

Abstract

The objectives of this documentary research are to 1) study the contexts of being Sotapanna, 2) study the concept and patterns of practicing for being Sotapanna, and 3) to synthesize the patterns of practicing for being Sotapanna in Theravada Buddhism.

The study found that the Sotapanna means the one who possesses the eight fold noble path or those who are of the Faith and of the strong belief in the Buddha. There are many Sotapannas, namely:- Sotapattimagga up to Arahattaphala. The important characteristic of the Sotapannas must be of the following qualities:- 1) possesses the eight fold noble path, 2) to be of the strong belief in the Buddha, 3) to be of the faith in the Buddha, and 4) not acting against the Dhammas attaining. One who can attain the Sotapannas must be of the following characteristic:- 1) to be Veniya Puggala, 2) possessing the right view, 3) not acting against the Dhammas attaining, and 4) Listen carefully to the words of the Buddha in the others present.

The concept and practical pattern of those who attain Sotapanna are:- 1) having good persons as friends, 2) learning the Buddha's teaching, 3) determine things carefully, 4) practicing the Dhamma of Buddha's teaching, 5) to be of the faith in the Buddha, 6) to be of the faith in the Dhammas, 7) to be of the faith in the Sanghas, 8) the complete precepts, 9) to be of the person who is of the giving the Dana without the stingy, and 10) not acting against the Dhammas attaining. The practical patterns for attaining Sotapanna are:- 1) be faithful, 2) keep precepts 3) learn to Dhamma, 4) prefer to give, and 5) practice meditation. Each pattern holds 4 steps of practices which are:- 1) having good teachers, 2) learning the Buddha's teaching, 3) determine things carefully, and 4) practice the pattern.

Keyword : Sotapanna; Concept of attaining the Sotapannas; Theravada Buddhism

บทนำ

โสดาบันเป็นผู้รู้แจ้งในอริยสัจ 4 เป็นผู้รู้เห็นธรรมในพระพุทธศาสนาว่า สรรพสิ่งล้วนเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ตามเหตุตามปัจจัย โดยความเป็นเช่นนั้นเอง (Thai Tipitaka/31/36–39 : 596-605) โสดาบันเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยองค์คุณเครื่องบรรลุโสดา 4 ประการ คือ มีความเลื่อมใสไม่คลอนแคลนในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และมีศีลที่บริบูรณ์ (Thai Tipitaka/19/1012 : 515) เป็นผู้ถึงกระแสที่จะนำไปสู่พระนิพพาน (P.A. Payutto, 2008) การบรรลุความเป็นโสดาบันทำให้บุคคลมีการแก้ไขหรือพัฒนาตนเองดีขึ้นทั้งด้านความคิดและการกระทำ เป็นผู้มีความดีเพียงพอที่จะรับประกันได้ว่าจะไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ใครๆ ในสังคม (P.A. Payutto, 2009) จากการกระทำที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย หรือกระบวนการมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ ที่ส่งผ่านให้เกิดการรับรู้ กระบวนการในการตัดสินใจที่จะกระทำการให้สำเร็จ โดยวิธีการเข้าใจความต้อง การของบุคคลอื่น และรู้จักพิจารณาอย่างมีสติรู้เท่าทัน (Phra Adikan Suchat Chanthasaro and Viroj Intanon, 2017; Tan, 2016; Scherer, 2016) ผ่านกระบวนการดำเนินชีวิตที่มีสติ รู้เท่าทันต่อสิ่งที่มากระทบ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างความดีต่อตนเอง และสังคม (Barahona, 2016)

พระพุทธเจ้ามีพุทธประสงค์ให้ชาวโลกบรรลุความเป็นโสดาบัน ดังจะเห็นได้จากทรงบอกให้สาวกชวนหมู่ญาติ รวมทั้งบุคคลอันเป็นที่รักทั้งหลายตั้งมั่นอยู่ในคุณสมบัติของความเป็นโสดาบัน แต่คนส่วนใหญ่ในปัจจุบันมักจะเห็นว่า การบรรลุความเป็นโสดาบันเป็นเรื่องของบรรพชิตผู้ออกบวชและเป็นเรื่องยากสำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน คุณธรรมที่เป็นเครื่องวัดความเป็นโสดาบันที่โดดเด่นและทราบได้ง่าย คือ การมีศีล 5 บริบูรณ์ตลอดชีวิต โสดาบันบันเป็นผู้มีความสุขทางจิตที่ประณีตล้ำลึก อันประจักษ์ชัดแจ้งได้เฉพาะตน (Phra Sriwisuittikawee Pichit Thitawanno, 1988; P.A. Payutto, 2009) แนวทางการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบัน เริ่มต้นจากความศรัทธาเลื่อมใสไม่คลอนแคลนในพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าหรือตถาคตโพธิสัทธา (Thai Tipitaka/ 19/1016 : 520) และพระพุทธองค์ยังได้ย้ำไว้ชัดเจนใน นิเวสกสูตร อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตร ว่า ให้มีความศรัทธาเลื่อมใสไม่คลอนแคลนในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม และในพระสงฆ์ (Thai Tipitaka/20/76 : 299) จะเห็นได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่เกื้อกูลต่อการบรรลุความเป็นโสดาบันของเวไนยบุคคล คือ ความศรัทธาอย่างไม่คลอนแคลนในพระรัตนตรัย

นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังได้ตรัสใน เขตตูปมสูตร สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรคไว้ว่า แม้ว่าบุคคลนั้นจะมีความเข้าใจในพระสัทธรรมและนำไปประพฤติปฏิบัติตามอย่างถูกต้องเพียงบทเดียวสั้นๆ ก็มีผลทำให้เกิดความสุขได้ตลอดกาลนาน (Thai Tipitaka/18/359 : 405) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความเข้าใจในพระสัทธรรมอย่างถ่องแท้ แล้วนำไปประพฤติเพียงบทสั้นๆ บทเดียว ไม่ว่าเมื่อใดหรือเวลาใด ก็เพียงพอต่อการบรรลุธรรม ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความเชื่อว่า การบรรลุความเป็นโสดาบันโดยอาศัยองค์ธรรมต่างๆ โดยมีความศรัทธาเลื่อมใสอย่างไม่คลอนแคลนในพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นเบื้องต้น น่าจะเป็นรูปแบบการปฏิบัติที่ทำให้บุคคลในปัจจุบันสามารถบรรลุความเป็นโสดาบันได้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวคิดและรูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันของผู้คนในยุคสมัยปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและรูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส ภาษาบาลี ข้อมูลทุติยภูมิจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ปกรณ์วิเสส ฉบับภาษาไทย ข้อมูลตติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีวิธีดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาความเป็นโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท ศึกษาความหมาย ประเภท คุณสมบัติ คุณลักษณะของผู้สามารถและไม่สามารถบรรลุความเป็นโสดาบัน เหตุขัดขวางและเหตุที่เป็นไปเพื่อการบรรลุความเป็นโสดาบัน

ขั้นที่ 2 ศึกษาแนวคิดและรูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบัน จากองค์คุณเครื่องบรรลุโสดาและหลักธรรมอื่น ได้แก่ สังขารูปปัตติสูตร อวิชชาสูตร กีฏาคิริสูตร ยุคนัทธกถา แนวทางอันเป็นที่สบายเพื่อการบรรลุนิพพาน แนวทางอันเป็นที่สบายเพื่อการบรรลุเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ ธัมมจักกัปป-วัตตนสูตร อนัตตลักขณสูตร อาทิตตปริยายสูตร อนุปุพพิกถา ฯลฯ

ขั้นที่ 3 สังเคราะห์รูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบัน

ขั้นที่ 4 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ความเป็นโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท

คำว่า โสดาบัน แปลว่า ผู้ถึงกระแส โสดาบัน หมายถึง ผู้เข้าถึงกระแสพระนิพพานอันเป็นกระแสแห่งวิวัฏฏะ (Na Rungsri, 1988) โสดาบัน มี 2 จำพวกใหญ่ๆ คือ ผู้บรรลุอรหัตผลในโลกนี้กับผู้ละโลกนี้แล้วจึงบรรลุอรหัตผล ผู้บรรลุอรหัตผลในโลกนี้ มี 5 จำพวก ได้แก่ สัตตักขัตตุปรมะ (ผู้มีการเกิดในสุคติภูมิอีกไม่เกิน 7 ครั้ง ก็จะบรรลุอรหัตผล) โกลังโกละ (ผู้มาเกิดในสุคติภูมิอีก 2-3 ครั้ง ก็จะบรรลุอรหัตผล) เอกพีชี (ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์อีกเพียงครั้งเดียวก็จะบรรลุอรหัตผล) สกทาคามี (ผู้ยังมีราคะ โทสะ โมหะเบาบางกว่าสัตตักขัตตุปรมะ โกลังโกละและเอกพีชี จะมาเกิดเป็นมนุษย์อีกเพียงครั้งเดียว ก็บรรลุอรหัตผล) อรหันต์

(ผู้สิ้นกิเลสแล้วและไม่มีการเกิดอีกต่อไป) ส่วนผู้ละโลกนี้แล้วไปเกิดในสวรรค์ชั้นใดชั้นหนึ่งในปัญจสุทธาวาสพรหมโลก (อวิหา อตัปปา สุทัสสา สุทัสสี และ อกนิฏฐา) แล้วจึงบรรลุอรหัตผล มี 5 จำพวก ได้แก่ อันตราปรินิพพายีอนาคามี (ผู้ปรินิพพานเมื่ออายุยังไม่ถึงกึ่งของอายุผู้เกิดในพรหมโลกหรือผู้ปรินิพพานในระหว่าง) อุปปหัจจปรินิพพายีอนาคามี (ผู้มีอายุพ้นกึ่งของอายุผู้เกิดในพรหมโลกจึงปรินิพพาน) อสังขารปรินิพพายีอนาคามี (ผู้ปรินิพพานโดยไม่ต้องใช้ความเพียรมาก) สสังขารปรินิพพายีอนาคามี (ผู้ปรินิพพานโดยต้องใช้ความเพียรมาก) อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี (ผู้เกิดเลื่อนต่อไปจนถึงอกนิฏฐภพแล้วจึงปรินิพพานในภพนั้นหรือผู้มีกระแสในเบื้องบนไปสู่อกนิฏฐภพ) (Thai Tipitaka/24/64 : 141-142) นอกจากนี้ ในจักขุสูตร และรูปสูตร สังยุตตนิกาย ขันธวารมรรค (Thai Tipitaka/17/302 - 303 : 320 –321) ยังได้กล่าวว่า โสดาบัน หมายถึง สัทธานุสารี (ผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันโดยอาศัยความศรัทธาเป็นตัวนำ) และธัมมานุสารี (ผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันโดยอาศัยปัญญาเป็นตัวนำ) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า โสดาบัน หมายถึง พระอริยบุคคลตั้งแต่โสดาปัตติมรรคจนถึงอรหัตผล เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ ประกอบด้วยมรรคมีองค์ 8 มีความศรัทธาและเชื่อมั่นอย่างไม่คลอนแคลนในพระพุทธเจ้า

2. แนวคิดและรูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผู้ที่สามารถบรรลุความเป็นโสดาบัน จะต้องมีคุณลักษณะสำคัญ คือ 1) ต้องเป็นเวไนยบุคคลประเภทใดประเภทหนึ่ง ได้แก่ อุคฆฏิตัญญู (ผู้มีสติปัญญาดีมาก เพียงแค่ฟังธรรมสั้นๆ อย่างย่อเพียงครั้งเดียว ก็สามารถบรรลุอรหันต์ได้ทันที) วิปจิตัญญู (ผู้มีสติปัญญาดี ฟังธรรมในครั้งแรกมีความเข้าใจระดับหนึ่งพอได้ฟังคำอธิบายในภายหลัง จึงจะบรรลุอรหันต์) หรือเนยยะ (ผู้ที่มีสติปัญญาระดับปานกลาง ได้ฟังธรรมซ้ำ แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติในไตรสิกขา ใช้สมถะและวิปัสสนากรรมฐาน ฯลฯ จึงจะบรรลุอรหัตผล)) ต้องเป็นผู้ไม่มีกรรม กิเลสหรือวิบากเป็นเครื่องกั้น เช่น บัณเฑาะว์ ผู้ทำอนันตริยกรรม (Thai Tipitaka/22/86 : 610) 3) ต้องเป็นผู้มีความเห็นถูกต้องตรงตามที่พระพุทธเจ้าสอน เช่น เห็นถูกต้องในความเป็นจริงเกี่ยวกับโลกและชีวิต 10 ประการ เห็นถูกต้องในความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ เห็นถูกต้องในสังขารและขันธ์ 5 ว่ามีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มีความเห็นถูกต้องว่านิพพานนั้น เที่ยง เป็นสุข มีประโยชน์อย่างยิ่ง 4) ต้องไม่เชื่อในคำสอนนอกพระพุทธศาสนา และ 5) ต้องตั้งใจศึกษาหลักธรรมในพระพุทธเจ้าด้วยดี ทั้งจากผู้อื่นแสดงและศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ต่างๆ (Thai Tipitaka/22/88 : 613)

แนวคิดและรูปแบบปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันในองค์คุณเครื่องบรรลุโสดา มี 4 แนวทางใหญ่ๆ แต่ละแนวทางยังแบ่งเป็น 4 แนวทางย่อยๆ โดยแต่ละแนวทางย่อยช่วยให้บรรลุความเป็นโสดาบันได้ เมื่อตัดแนวทางย่อยที่ซ้ำกันออกไป จะเหลือแนวทางการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันในองค์คุณเครื่องบรรลุ 10 แนวทาง ได้แก่ 1) การคบสัตบุรุษ 2) การฟังพระสัทธรรม 3) การพิจารณาธรรมโดยแยบคาย 4) การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม 5) มีความเลื่อมใสไม่คลอนแคลนในพระพุทธเจ้า 6) มีความเลื่อมใสไม่คลอนแคลนในพระธรรม 7) มีความเลื่อมใสไม่คลอนแคลนในพระสงฆ์ 8) มีศีลบริบูรณ์ 9) การให้ทานที่ปราศจากความตระหนี่ และ 10) การมีปัญญาเห็นความเกิดดับ ประมวญได้ดังนี้

1) ในสังขารูปปัตติสูตร มีแนวทางการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบัน 5 แนวทาง ได้แก่ 1) มีความศรัทธาเลื่อมใสไม่คลอนแคลนในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ทั้งนี้เพราะปัจจัยที่เกื้อกูลต่อการเข้าถึงธรรมคือ ความศรัทธา (Thai Tipitaka/14/160-175 : 208-214) 2) การรักษาศีลประจำเพศภาวะของตนเองให้บริบูรณ์ เช่น การรักษาศีล 5 ให้มีความบริบูรณ์ตลอดชีวิตเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการบรรลุธรรม (พระศรีวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), 2531) 3) การฟังพระสัทธรรมอย่างตั้งใจ เพราะการบรรลุธรรมของคฤหัสถ์ ส่วนใหญ่เกิดจากการฟังอนุปุพพิกถาและอริยสัจ 4 จากพระพุทธเจ้าหรือจากพระสาวก (Phramaha Samart Adhicitto, 2011) 4) การให้ทาน เพราะ การบริจาคทานหรือการเสียสละเป็นคุณธรรมสำคัญขั้นพื้นฐานที่สนับสนุนให้เกิดการบรรลุธรรม (Bannaruji, 1993) และ 5) มีปัญญาเห็นความเกิดและความดับ การบรรลุธรรมต้องเห็นความจริงของสรรพสิ่งว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ควรยึดมั่นว่า เป็นเรา เป็นของเรา ทุกสิ่งล้วนมีความเป็นไปตามเหตุปัจจัย (Thai Tipitaka/19/1017-1018 : 522-524)

2) ในอวิชชาสูตร อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต กล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันอย่างเป็นลำดับ 9 ขั้นตอนต่อเนื่องกัน ดังนี้ 1) การคบคนดีเป็นเหตุให้ได้ฟังธรรม 2) การฟังธรรมเป็นเหตุให้เกิดความศรัทธา 3) การมีความศรัทธาทำให้เกิดการพิจารณาธรรม 4) การพิจารณาธรรมทำให้สติสัมปชัญญะบริบูรณ์ 5) การมีสติสัมปชัญญะที่บริบูรณ์ทำให้เกิดการสำรวมอินทรีย์ 6) การสำรวมอินทรีย์ที่บริบูรณ์ทำให้สุจริต 3 บริบูรณ์ 7) การมีสุจริต 3 ที่บริบูรณ์ทำให้สติปัฏฐาน 4 บริบูรณ์ 8) สติปัฏฐาน 4 ที่บริบูรณ์ทำให้โพชฌงค์ 7 บริบูรณ์ 9) โพชฌงค์ 7 ที่บริบูรณ์ทำให้วิชชาและวิมุติบริบูรณ์ (Thai Tipitaka/24/61 : 136)

3) การปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันใน ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร พระวินัยปิฎก มหาวรรค เริ่มจากได้พบพระพุทธเจ้า ต่อมาได้ฟังธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เกิดความศรัทธาเชื่อมั่นในพระพุทธเจ้า ไม่คิดนอกกรอบจากที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม ไม่เข้าไปในส่วนสุด 2 ด้าน คือ ไม่ติดในกามคุณ 5 หรือไม่ทำตนให้ลำบาก มีความเชื่อว่ามรรค 8 เป็นวิธีปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ เกิดการพิจารณาโดยแยบคาย ทราบถึงองค์ประกอบรายละเอียดของมรรค 8 ของอริยสัจ 4 เข้าใจ/รู้เห็นในปฏิจจสมุปบาทว่า การเกิดทุกข์และการดับทุกข์เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ทราบกิจหรือหน้าที่ที่ต้องกระทำในอริยสัจ 4 แต่ละข้อ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ด้วยการกำหนดสติกำหนดรู้ทุกข์ ละเหตุให้เกิดทุกข์อยู่เสมอโดยใช้มรรค 8 จนเห็นความเกิดดับอันเป็นอริยะในปฏิจจสมุปบาทสายสมุทยวารและสายนิโรธวารว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหลายมีความดับไปเป็นธรรมดา” สำหรับแนวทางการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันใน อนัตตลักขณสูตร พระวินัยปิฎก มหาวรรค เป็นการใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา (ไม่ใช่อัตตา) ไม่ควรยึดถือว่า เป็นตัวเรา ของเรา (Thai Tipitaka/ 4/20-24 : 27-31)

4) แนวทางการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันใน อาทิตตปริยายสูตร พระวินัยปิฎก มหาวรรค เป็นการใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นว่าธรรมทั้งปวงเป็นของร้อน นำมาซึ่งความทุกข์ ธรรมทั้งปวงที่เป็นของร้อน ได้แก่ อายตนะภายใน 6 อายตนะภายนอก 6 วิญญาณ 6 ผัสสะ 6 สัญญา 6 เจตนา 6 เวทนา 6 ตัณหา 6

กิเลส 3 (ราคะ โทสะ โมหะ) สังสารวัฏ (การเวียนเกิด แก่ เจ็บ ตาย) ความทุกข์ (ความเศร้าโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ) เมื่อจิตเกิดการรู้เห็นตามความเป็นจริง จิตย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์และในเหตุให้เกิดทุกข์ จิตเมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เมื่อคลายกำหนัดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นก็รู้ว่าหลุดพ้นแล้ว (Thai Tipitaka/4/54 : 63-65)

สำหรับแนวทางในการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันใน อนุปุพพิกถา จะเป็นการใช้ปัญญาพิจารณาธรรมใน 5 ข้อ คือ การให้ทาน (ทานกถา) การรักษาศีล (สีลกถา) เรื่องราวของสวรรค์ (สัคคกถา) โทษของกาม (กามาทีนวกถา) และอานิสงส์ของการออกบวช (เนกขัมมานิสังสกถา) ซึ่งผลจากการฟังอนุปุพพิกถาทำให้ผู้ฟังธรรมมีความเลื่อมใสไม่คลอนแคลนในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม และในพระสงฆ์ เป็นผู้มีจิตปราศจากนิวรณ์ มีจิตอ่อนควรแก่งาน ส่งผลให้พร้อมที่จะฟังธรรมขั้นสูงขึ้น ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้ามักจะแสดงอริยสัจ 4 ตามมา ซึ่งเมื่อฟังอริยสัจ 4 แล้ว มีผู้ฟังบรรลุความเป็นโสดาบันตั้งแต่โสดาปัตติผลจนถึงอรหัตผลจำนวนมาก (Thai Tipitaka/4/26 : 21) สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (P.A. Payutto). (2008) ที่ได้อธิบายว่า อนุปุพพิกถา เป็นการเทศนาไปโดยลำดับจากง่ายไปหายากเพื่อเตรียมจิตผู้ฟังให้พร้อมที่จะรับฟังอริยสัจ

3. สังเคราะห์รูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นพระโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษาหลักธรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า แนวทางการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันกับองค์คุณเครื่องบรรลุโสดา การปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันในรูปแบบความศรัทธามีความสัมพันธ์กับการคบสัตบุรุษ สำหรับขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันในแต่ละรูปแบบ จะใช้แนวทางตามหลักธรรมในโสตาปัตติผลสูตร สกทาคามิผลสูตร อนาคามิผลสูตร อรหัตผลสูตร สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ซึ่งเป็นองค์ธรรมที่สามารถทำให้สำเร็จโสดาปัตติผลจนถึงอรหัตผล ด้วยการปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้ คบหาสัตบุรุษ การฟังพระสัทธรรม การพิจารณาธรรมโดยแยบคาย และการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ สามารถสรุปเป็นขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันได้ 4 ขั้น คือ 1) การคบคนดี 2) การฟังพระสัทธรรม 3) การพิจารณาธรรม และ 4) การปฏิบัติตามรูปแบบ รายละเอียดการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันแต่ละรูปแบบ มีดังนี้

1. รูปแบบความศรัทธา เป็นรูปแบบการปฏิบัติที่อาศัยความศรัทธาเป็นเหตุไปสู่การบรรลุความเป็นโสดาบัน ด้วยการสร้างความศรัทธาอย่างไม่คลอนแคลนในพระรัตนตรัยให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความศรัทธาในพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา) อันเป็นความศรัทธาหลักที่มีผลต่อการพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นโสดาบัน มีขั้นตอนการปฏิบัติ คือ เมื่อบุคคลได้เข้าพบครูผู้สอนธรรมหรือการค้นหาแหล่งความรู้แล้วได้มีการเรียนรู้ธรรมจากครูหรือเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้เหล่านั้น จนได้ทราบความสำคัญของความศรัทธาที่มีต่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่าเป็นเหตุแห่งการบรรลุธรรม จากนั้นมีการพิจารณาธรรมที่ได้รับรู้มาอย่างถี่ถ้วน แล้วนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง จนกระทั่งเป็นผู้มีความศรัทธาอย่างไม่คลอนแคลนในพระรัตนตรัย ซึ่งนั่นหมายถึงบุคคลนั้นได้บรรลุความ

เป็นโสดาบัน ตัวอย่างการบรรลุโสดาบันโดยอาศัยความศรัทธา เช่น ในภาวิภวทิฏฐินิทเทส ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้มีความเลื่อมใสไม่คลอนแคลนในพระองค์ทั้งหมดเป็นโสดาบัน (Thai Tipitaka/31/151/231)

2. รูปแบบการรักษาศีล เป็นรูปแบบการปฏิบัติที่อาศัยการรักษาศีลประจำเพศภาวะของตนเองอย่างต่อเนื่องจนมีความบริบูรณ์ในศีล เช่น อุบาสก อุบาสิกา รักษาศีล 5 สามเณรรักษาศีล 10 พระภิกษุรักษาศีล 227 รวมทั้งการขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะและการสมาทานศีลก่อนสิ้นชีวิต มีขั้นตอนการปฏิบัติ คือ เมื่อบุคคลได้เข้าพบครูผู้สอนธรรมหรือการค้นหาแหล่งความรู้แล้วได้มีการเรียนรู้ธรรมจากครูหรือเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้เหล่านั้น จนได้ทราบความรู้และความสำคัญของศีลและทิฏฐิว่า เป็นเหตุแห่งการบรรลุธรรม จากนั้นมีการพิจารณาธรรมที่ได้รับรู้มาอย่างถี่ถ้วน แล้วนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง จนกระทั่งรักษาศีลประจำเพศภาวะของตนให้บริบูรณ์ ซึ่งนั่นหมายถึงบุคคลนั้นได้บรรลุความเป็นโสดาบัน ทั้งนี้เพราะ บุคคลที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ฯ เป็นศีลที่ผู้รู้สรรเสริญ (Thai Tipitaka/19/1016/520)

3. รูปแบบการศึกษาธรรม เป็นรูปแบบการปฏิบัติที่อาศัยการศึกษาเรียนรู้ธรรมจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ แล้วนำมาพิจารณาไตร่ตรองให้ถี่ถ้วน จนเกิดการรู้ทั่วถึงธรรม มีขั้นตอนการปฏิบัติ คือ เมื่อบุคคลได้เข้าพบครูผู้สอนธรรมหรือการค้นหาแหล่งความรู้แล้ว ได้มีการเรียนรู้ธรรมจากครูหรือเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้เหล่านั้น จนได้ทราบว่าการฟังธรรมด้วยดีเป็นเหตุให้บรรลุความเป็นโสดาบันได้ จากนั้นมีการพิจารณาไตร่ตรองจนเห็นความสำคัญของการฟังธรรม

4. รูปแบบการให้ เป็นรูปแบบการปฏิบัติที่อาศัยการให้ในลักษณะต่างๆ เช่น ให้สิ่งของ ให้อภัย ให้ธรรม ให้ความรัก ให้ความปรารถนาดี ความเกื้อการุณย์ ความเอื้ออาทร ให้ความช่วยเหลือ เมื่อมีการให้บ่อยๆ จนเป็นปกตินิสัย จะทำให้ตัดความตระหนี่ ตัดความเห็นแก่ตัว ตัดนิสัยที่ไม่ดีออกจากใจได้อย่างแท้จริง มีขั้นตอนการปฏิบัติ คือ เมื่อบุคคลได้เข้าพบครูผู้สอนธรรมหรือการค้นหาแหล่งความรู้แล้วได้มีการเรียนรู้ธรรมจากครูหรือเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้เหล่านั้น จนได้ทราบว่าการให้ในรูปแบบต่างๆ เป็นเหตุให้บรรลุความเป็นโสดาบันได้ จากนั้นมีการให้ในรูปแบบต่างๆ จนสามารถตัดความตระหนี่ออกไปจากใจได้อย่างแท้จริง

5. รูปแบบการเจริญภาวนา เป็นรูปแบบการปฏิบัติที่อาศัยการเจริญวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นความเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ของสรรพสิ่งตามเหตุตามปัจจัย โดยความเป็นเช่นนั้นเอง มีขั้นตอนการปฏิบัติ คือ เมื่อบุคคลได้เข้าพบครูผู้สอนธรรมหรือการค้นหาแหล่งความรู้แล้วได้มีการเรียนรู้ธรรมจากครูหรือเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้เหล่านั้น จนได้ทราบว่าการเห็นจริงในสิ่งใดบ้างที่เป็นเหตุให้บรรลุความเป็นโสดาบัน จากนั้นลงมือปฏิบัติด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริง เห็นความเกิดขึ้นตั้งอยู่ และดับไปของสรรพสิ่งตามเหตุตามปัจจัย ตัวอย่างการบรรลุความเป็นโสดาบันของพระอัญญาโกณฑัญญะเกิดขึ้นเมื่อท่านเกิดปัญญาเห็นว่า เมื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นแล้วสิ่งนั้นย่อมต้องดับไปอย่างเป็น

ธรรมดา (Thai Tipitaka/19/1081/595) และพระพุทธเจ้าตรัสว่า สัมมาทิฏฐิจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความเห็นว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ ที่ไม่เที่ยง ว่าเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง อันเป็นสิ่งที่แสดงว่าเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นดีแล้ว (Thai Tipitaka/18/156-157/193) รูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท แสดงได้ดังแผนภาพที่ 1

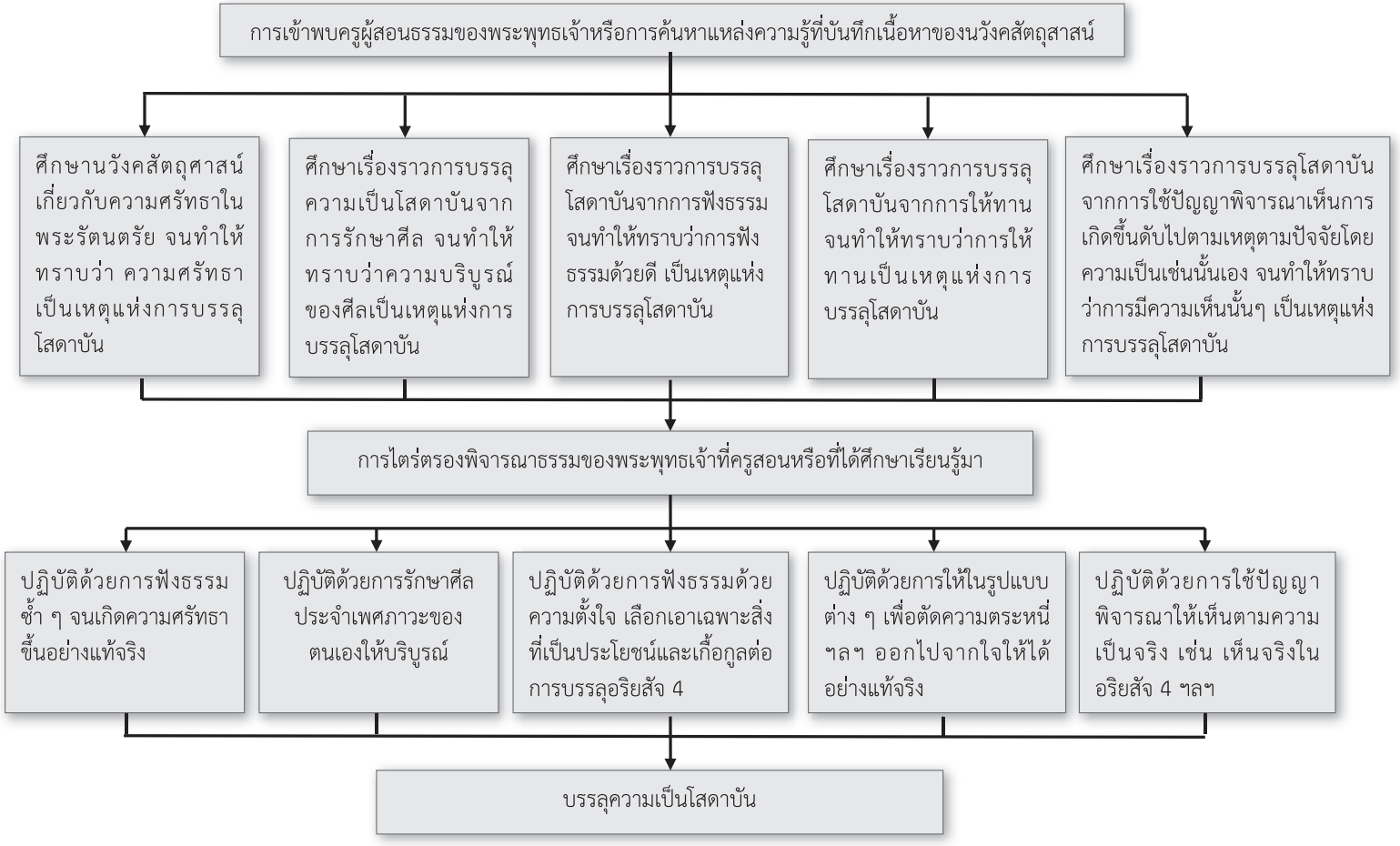
ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งนี้

หลักธรรมที่ใช้ในการศึกษาเพื่อการบรรลุความเป็นโสดาบันตามรูปแบบการปฏิบัติที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้นในครั้งนี้ คือ หลักธรรมที่อยู่ในส่วนของนวังคสัตถุสาสน์ ซึ่งมี 9 หมวด ดังนั้น ในการนำรูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันที่สังเคราะห์ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ ในขั้นตอนของการศึกษาธรรมจะต้องศึกษาหลักธรรมในส่วนของนวังคสัตถุศาสน์เท่านั้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ด้วยรูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นรูปแบบที่สังเคราะห์จากหลักฐานในพระพุทธศาสนาเถรวาท และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นในรูปแบบที่สังเคราะห์ได้ อาจจะนำรูปแบบการปฏิบัติทั้ง 5 รูปแบบ ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างขึ้นมาจำนวนหนึ่ง ให้มีการปฏิบัติตามรูปแบบทั้ง 5 รูปแบบ แล้วประเมินผลว่า มีผู้บรรลุความเป็นโสดาบันหรือไม่ อย่างไร

แผนภาพที่ 1 ขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท

References

Barahona, H. (2016). Right Human Relations and World Peace. *Journal of MCU Peace studies*, 4(1), 288-294.

Bannaruji, B. (1993*). Asriti Mahasawok*. Bangkok: Dhammasapa Press. [in Thai]

Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1996). *Thai Tipitaka***.** Bangkok: MCU Press. [in Thai]

Meepon, A. (2012). *A Study of The Belief in The State Supporting The Method of Reaching The Aims in Buddhism***.** Master of Arts (Buddhism). Mahachulalong-kornrajavidyalaya University. [in Thai]

Na Rungsri, S. (1988). *Buddhist philosophy in Tripitaka.* (2nd ed.). Bangkok: Sutthisarn Press. [in Thai]

Phra Adikan Suchat Chanthasaro and Viroj Intanon. (2017). The Development of Life Skills in Making Friendship in Buddhism. *Journal of MCU Peace studies*, 5(1), 166-127.

Phra Promgunaporn (P.A. Payutdo). (2008). *Buddhism Dictionary Version Vocabulary List (Revise-Appendage phase 1).* (12th ed.). Bangkok: MCU Press. [in Thai]

Phra Promgunaporn (P.A. Payutdo). (2008). *Buddhism Dictionary Version Dhamma List.* (17th ed.). Bangkok: MCU Press. [in Thai]

Phra Promgunaporn (P.A. Payutdo). (2009). *Buddha Dhamma version Extended and Edition*. (11th ed.). Bangkok: MCU Press. [in Thai]

Phra Sriwisuittikawee (Pichit Thitawanno). (1988). *Wipassana Powwana***.** Bangkok: Sutthisan Press. [in Thai]

Phramaha Samart Adhicitto (Manas). (2011). *A Study of the Attainment of the Dhamma by Developing the Mindfulness on Breathing (Anapanasati Bhavana) in Theravada Buddhist Scriptures.* Master of Arts (Vipassana Bhavana). Mahachulalongkornraja vidyalaya University. [in Thai]

Scherer, B. (2016). Buddhism and Disability: Toward a Socially Engaged Buddhist 'Theology' of Bodily Inclusiveness. *Journal of the International Association of Buddhist Universities*, 9(1), 2016 26-35.

Tan, P.B. (2016). Evaluating the "Unconscious in Dream" between Sigmund Freud and the Buddhist Tipitaka. *Journal of the International Association of Buddhist Universities*, 9(1), 36-46.

การพัฒนาหลักการสอนวิปัสสนาภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมต้นแบบตามแนวสติปัฏฐานสูตร*

Vipassana Teaching Development of Model Meditation Center Based on Satipaṭṭhānasutta

บุณชญา วิวิธขจร

Boonchaya Wiwitkhajorn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Campus,

Hom Kret, Sam Phran, Nakhon Pathom 73110, Thailand

E-mail: boon07boon07@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) หลักการสอนวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐานสูตร ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท 2) หลักการสอนวิปัสสนาภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมต้นแบบ ตามแนวสติปัฏฐานสูตร 3) การพัฒนาการสอนวิปัสสนาภาวนาของ สำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จากคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท บทความและผลงานการวิจัย รวมถึงคู่มือการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของสำนักปฏิบัติธรรมต้นแบบ นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์และเขียนสรุปเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสูตร คือการปฏิบัติให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งตามความเป็นจริงของรูปนาม โดยการพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม การพิจารณาอย่างนี้ทำให้เกิดวิปัสสนาญาณ หลักการสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร นั้นก็เป็นไปตามหลักสติปัฏฐานสูตร มีการกำหนด เพื่อให้มีสติรู้ทันปัจจุบันธรรมอย่างจดจ่อต่อเนื่อง มีการพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อให้เหมาะสมต่อการปฏิบัติ คือเรื่องของการกำหนดตามตำแหน่งของร่างกาย 28 จุด โดยใช้จิต

*Received August 18, 2017; Accepted September 26, 2017.

กำหนดไปที่จุดต่างๆ ในร่างกาย เป็นการปรับอินทรีย์อีกวิธีหนึ่ง จะเพิ่มกำลังขณิกสมาธิให้แข็งแรง ป้องกันการเข้าสมาธิลึก และมีการปฏิบัติที่เข้มข้น มีการอธิษฐานในธรรมะวิเศษ การอธิษฐานการเกิดดับ และการอธิษฐานเข้าผลสมาบัติเพื่อจะได้พบสภาวธรรมของตนเอง จนทำให้มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติ และพบว่าเป็นหนทางแห่งความดับทุกข์ จนบรรลุเป้าหมาย คือมรรค ผล นิพพาน ตามบารมีที่สั่งสมมาของตนเอง

คำสำคัญ: การพัฒนา; สำนักปฏิบัติธรรมต้นแบบ; สติปัฏฐานสูตร

Abstract

This research has the objectives to study 1) the Vipassana Teaching based on Satipatthanasutta in the Buddhist Scriptures, 2) the Vipassana Teaching of the Model Meditation Center Based on Satipatthanasutta 3) the Vipassana Teaching Development of the Model Meditation Center of Wat Phradhatsrichomyhongvoramahavihara Chiang-Mai Province. This research is a Qualitative research. Data are collected by studying the dhamma principles concerned with the Insight meditation practice from Theravada Buddhist Scriptures, articles, research's results including the Insight Meditation Practice Handbook of the Model Meditation Center. Then analyzed and summarized in descriptive.

The research findings were as follow: the insight meditation practice based on Satipatthanasutta is the practice generates wisdom enlightening the Rupa and Nama as actual by mindfulness on the body, feeling, mind, mind-object. This kind of consideration caused to Vipassana. The Vipassana Teaching Principles of Wat Phradhatsrichomyhong-voramahavihara is in according to Satipatthanasutta. There is a acknowledge to be conscious and realize a present moment continuously. The teaching has been developed to be suitable for the practice, with acknowledge on 28 points of the body by using mind to mindful on each point of the body. It is another way of adjusting the thus helping to increase the strength of Khannika Samadhi, preventing from deep concentration, and has to practice strongly. There is also asking for special dhamma, saking for the rise and fall and asking for the Phala Samapatti in order to find own phenomenon till progress in practice and found it is the path to end of suffering until reach to goal, that is the Magga Phala Nibbana in according to self-accumulation perfections.

Keywords: Development; Model of Meditation Center; Satipaṭṭhānasutta

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการฝึกฝนและปฏิบัติมีการสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน จนถึงปัจจุบันนับได้ร่วม 2,600 ปี พระพุทธศาสนาจึงเป็นองค์กรที่เก่าแก่ที่สุดในโลกองค์กรหนึ่ง ที่เป็นเช่นนั้น ก็เนื่องจากมีกระบวนการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้สามารถรักษาองค์ความรู้ทั้ง ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธไว้ได้ (Phra Kobchai khemānanto, 2017)เพื่อสร้างความสุขและให้เกิดความสงบขึ้นภายในใจ ด้วยธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงสอนและสรุปลงในอริยสัจ 4 คือความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อความหลุดพ้นจากสังสารวัฏของสรรพสัตว์ เป็นจุดหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติธรรม แก่นแท้ของพระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่ “สัทธรรม 3 ประการได้แก่ ปริยัติ การศึกษาเล่าเรียน ปฏิบัติ หลักธรรมที่พึงปฏิบัติได้แก่ไตรสิกขา ปฏิเวธ ผลที่ได้จากการปฏิบัตินำมาประยุกต์ใช้ในชีวิต (Phrapromkhunaporn P.A. Payutto, 2015) การสอนวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 เป็นการฝึกฝนอบรม คือ อบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญา (Thai Tipitakas, 1996/11/228/231) และเป็นการมุ่งพัฒนาทรัพยากรบุคคล ให้มีความมั่นคงเกิดขึ้นภายในใจ พัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณให้สูงขึ้น เจริญขึ้นสู่ฐานะอันสูงสุดเท่าที่จะขึ้นถึงได้ (Phradhammongklajarn Thong Sirimongkalo, 2012) จัดว่าเป็นเรื่องสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าวิปัสสนาของพระพุทธเจ้า คือ ศีลก็ให้เกิดสมาธิ สมาธิก่อให้เกิดปัญญา ปัญญาทำจิตให้บริสุทธิ์เมื่อจิตบริสุทธิ์แล้ว ก็ถึงซึ่งความดับทุกข์ (Phradhammongklajarn Thong Sirimongkalo, 2009)

ในปัจจุบันมีสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ เกิดขึ้นมากมายและเปิดการอบรมหลักสูตรต่างๆ เพื่อการสอนการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเกิดขึ้นกันอย่างแพร่หลาย และยังมีการใช้สถานที่ในการอบรมและปฏิบัติแตกต่างกันไป แต่ปัญหาที่พบส่วนมากคือวิธีการเรียนและหลักสูตรที่สอนยังไม่มีความชัดเจนเพียงพอ เกิดปัญหาและความคิดเห็นที่ไม่ถูกตรงในการปฏิบัติ อันเป็นเหตุที่ส่งผลให้เกิดความไม่มั่นใจและเคลือบแคลงสงสัยในตัวผู้สอนและแนวทางของการปฏิบัติ และอาจมีผลกระทบถึงหลักธรรมที่ผู้อธิบายมีความเข้าใจคลาดเคลื่อน เป็นอันตรายต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาและพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง แม้ว่าในปัจจุบันจะมีสำนักปฏิบัติธรรมเกิดขึ้นมากและเปิดหลักสูตรการสอนวิปัสสนากรรมฐานขึ้นหลากหลายเป็นการสะท้อนถึงความต้องการของพุทธศาสนิกชนที่มีความใส่ใจและสนใจในการปฏิบัติมากขึ้น การเน้นความสำคัญของการปฏิบัติธรรมเพื่อให้บุคคลสามารถเข้าถึงประสบการณ์แห่งการบรรลุธรรมโดยตรง (Vichai, 2016) เพื่อเป็นการรักษาและส่งเสริมแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐานให้ถูกต้อง และการสามารถนำปัญญามาช่วยแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม รู้เท่าทันต่อเหตุการณ์นั้นๆ ทำให้ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนามีคุณภาพชีวิตดีขึ้น(Phrakhrusathitdhammalangka, 2017)

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ) เจ้าอาวาสวัดพิชยญาติการาม กรรมการมหาเถรสมาคม (มส.) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ในฐานะประธานกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นล้วนแต่มีสาเหตุมาจากความโลภ ความโกรธ และความหลง ที่อยู่ภายในจิตใจ จนไม่สามารถรับรู้และยอมรับความเป็นจริงของชีวิตได้ (Phrakhrusathitdhammalangkar, 2017) และมองเห็น

แนวทางในการดำเนินงาน จึงจัดทำโครงการคัดเลือกสถานปฏิบัติธรรมต้นแบบ เพื่อให้ผู้เข้ารับการปฏิบัติได้เข้าถึงหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และกระบวนการสอนวิปัสสนาภาวนาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมไทย สามารถค้นพบความสุขซึ่งเป็นสัจจะธรรมในชีวิตมากยิ่งขึ้นด้วยการปฏิบัติวิปัสสนา สำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ 1 เป็นสำนักปฏิบัติธรรมต้นแบบที่มีปณิธานอันแรงกล้าที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านวิปัสสนาธุระให้เข้าไปอยู่ในใจของมวลมนุษย์ทั้งหลายเพราะโลกยิ่งเร่าร้อนมากขึ้นเพียงใด ผู้เห็นภัยในวัฏสงสารก็ยิ่งรีบหาทางเข้าสู่ใต้ร่มธรรมมากขึ้นเพียงนั้น (Phradhammongklajarn Thong Sirimongkalo, 2012) ตราบใดที่ยังมีกิเลสอยู่ จะต้องมีการประพฤติธรรมตลอดไป (Phraratchprommajarn Thong Sirimongkalo, 1990) จึงได้ริเริ่มจัดตั้ง อบรม การฝึกวิปัสสนาภาวนาในแนวสติปัฏฐาน 4 ขึ้น อันเป็นเส้นทางสายเอกและเป็นทางเดียวที่จะปราบกิเลสทั้งหลายทั้งปวงได้ จุดมุ่งหมายก็เพื่อพัฒนาจิตของมนุษย์ให้เข้าถึงคุณธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ทุกคนได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข นำสันติภาพอันถาวรมาสู่สังคมโลก ด้วยเห็นคุณประโยชน์อันมีค่ามหาศาลของการปฏิบัติ จึงทำให้คนไทยและชาวต่างประเทศผู้เลื่อมใสในศรัทธาและมีความสนใจในการปฏิบัติธรรมเดินทางมาศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพิ่มมากขึ้นทุกๆ ปี

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญว่า การพัฒนาหลักการสอนตามแนว สติปัฏฐานสูตรภายใต้การสนับสนุนและเผยแผ่ของสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ) กรณีสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ 1 ว่าเป็นหลักสูตรที่เป็นประโยชน์และสามารถนำมาพัฒนาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เกิดผลเป็นวงกว้างได้มากยิ่งขึ้น ดับทุกข์ของผู้คนในสังคมปัจจุบันได้จริง จึงได้เลือกสถานปฏิบัติธรรม ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนอันเป็นประโยชน์สำหรับผู้ต้องการหาสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีแนวทางที่ถูกต้องมาศึกษาถึงแนวทางการสอนว่ามีแนวการสอนเป็นอย่างไรในเรื่องของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอันเป็นหนทางแห่งการพ้นทุกข์ เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่ต้องการหาสถานที่ปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับตนเองและเกิดประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนอย่างไพศาลทั้งในกาลปัจจุบันและอนาคตข้างหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาหลักการสอนวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. ศึกษาหลักการสอนวิปัสสนาภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมต้นแบบ ตามแนวสติปัฏฐานสูตร
3. การพัฒนาการสอนวิปัสสนาภาวนากรรมฐาน วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

รายงานการวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ปกรณวิเสส วิสุทธิมรรคและหนังสือตำรา บทความทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. นำมาเรียบเรียงข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือ ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญ จากแหล่งที่มากับคัมภีร์พระไตรปิฎก

3. ลงพื้นที่ สำนักปฏิบัติกรรมฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ 1 เป็นพื้นที่เก็บข้อมูล จากการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเก็บข้อมูลจากพระวิปัสสนาจารย์ผู้สอบอารมณ์กรรมฐาน

4. เสนอผลงานในเชิงวิชาการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวม ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ

1. การเก็บข้อมูลเชิงเอกสารตามรูปแบบ การวิจัยเชิงเอกสาร (Document Analysis) จากเอกสารหลัก ได้แก่พระไตรปิฎก ภาษาไทย ภาษาบาลี คัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์อรรถกถา คัมภีร์ฎีกา คู่มือเอกสารการสอนของสำนักปฏิบัติธรรมต้นแบบ

2. การใช้การสังเกตและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ จากผู้ให้ข้อมูลคือ พระอาจารย์ผู้สอนกรรมฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายด้วยวิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสังเกต และการวิเคราะห์เอกสาร นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร มาทำการวิเคราะห์และเขียนสรุปโดยการพรรณนา

ผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. หลักการสอนวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้กล่าวถึงแนวทางการเจริญสติปัฏฐาน 4 ไว้อย่างละเอียดและชัดเจนทุกขั้นตอน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เรียนรู้และประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยมีเนื้อหารายละเอียดต่อไปนี้ “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุ ญายธรรม เพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางนี้คือสติปัฏฐาน 4 ประการ” (Thai Tipitakas, 1996/10/373/301) มีอะไรบ้าง คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ คือ

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ สติตามพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร (อาตาปี) มีสัมปชัญญะ (สัมปชาโน) มีสติ (สติมา) กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ (ในกาย) มีสติดูลมหายใจเข้าออก ตามดูอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน ดูการเคลื่อนไหวในอิริยาบถย่อย เช่น เหลียว คู้ เหยียด ถอย ดื่ม อาบ กิน ฯลฯ เพื่อละสุภวิปลาส ความเห็นว่าสวยว่างาม (Thai Tipitakas, 1996/10/373/301)

2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ สติตามพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ มีการพิจารณาเวทนาที่เกิดขึ้นเป็นทุกข์ สุข อุเบกขา ต้องกำหนดให้ทันปัจจุบัน เช่น เมื่อเสวยสุขเวทนา ย่อมรู้ชัด ว่าเสวยสุขเวทนาอยู่ เมื่อเสวยทุกขเวทนา ย่อมรู้ชัด ว่าเสวยทุกขเวทนาอยู่ เมื่อเสวยอุเบกขาเวทนา ย่อมรู้ชัด ว่าเสวยอุเบกขาเวทนาอยู่ (Thai Tipitakas, 1996/10/380/313) เพื่อละสุขวิปลาส คือ เห็นว่ารูปนาม นั้นเป็นสุข

3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ สติตามพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ มีการพิจารณาจิต (ความคิด) เป็นอารมณ์ 16 ประการ คือ การมีสติพิจารณาเฝ้าตามดูจิตของตน เมื่อมีกิเลสเกิดขึ้นคือมีราคะ โลภะ โทสะ โมหะ จิตสงบ ไม่สงบ เป็นต้น เพื่อทำลายนิจจวิปลาส คือ การเห็นว่าทุกสิ่งเป็นของเที่ยงแท้ (Thai Tipitakas, 1996/10/381/314)

4. ธรรมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ สติตามพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะมีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ มีการพิจารณาธรรมเป็นอารมณ์ ได้แก่การกำหนดรู้ธรรม 5 อย่าง คือ นิวรณ์ 5 ขันธ์ 5 อายตนะ 12 โพชฌงค์ 7 และอริยสัจ 4 (Thai Tipitakas, 1996/10/382/316) เพื่อทำลายอัตตวิปลาส คือ ความยึดมั่นใน สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา

การสอนวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทคือการนำหลัก สติปัฏฐาน 4 มาปฏิบัติ โดยการอบรมจิตให้เกิดวิปัสสนาญาณหยั่งเห็นพระไตรลักษณ์ ทำลายสมมุติบัญญัติประจักษ์สู่สภาวธรรมตามความเป็นจริง ทำให้เห็นแจ้งในอริยสัจ 4 คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เพื่อความดับทุกข์และโทมนัสได้มีวิธี

การเดียวเท่านั้น ที่จะยังบุคคลผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้สามารถไปสู่เป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาได้ คือ การดับทุกข์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่าระยะเวลาในการปฏิบัติอาจจะแตกต่างกันบ้าง ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยภายในตัวผู้ปฏิบัติ และมีปัญญาความรู้ที่หยั่งรู้สภาวธรรม อารมณ์ภายในกาย ใจหรือ รูปกับนาม รู้แจ้ง รู้ชัดตามความเป็นจริงเห็นและเข้าใจในความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ของรูปนามที่กำหนดรู้ ว่าสภาวธรรมทั้งหลายเป็นไตรลักษณ์ จนทำให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนัด สามารถดับ ทำลาย และสลัดทิ้งกิเลสให้หมดสิ้นไป

2. หลักการสอนวิปัสสนาภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมต้นแบบ ตามแนวสติปัฏฐานสูตร

การสอนวิปัสสนากรรมฐานของสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ 1 เป็นสำนักที่อยู่ภายใต้การสนับสนุนและเผยแผ่ของสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ) เน้นการสอนการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบสติปัฏฐานสูตร โดยใช้หลักการกำหนด คือ “พองหนอ-ยุบหนอ” ซึ่งจะสอนให้ผู้ปฏิบัติรู้จักสิ่งสำคัญในภาคปฏิบัติ คือ

1. การชำระศีล การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานั้นเบื้องต้น ผู้ปฏิบัติต้องชำระศีลให้บริสุทธิ์ เป็นการขัดเกลากิเลสอย่างหยาบเพื่อมิให้ล่วงออกมาทางกายและวาจา และความบริสุทธิ์ในการสำรวมทวารทั้ง 6 ในขณะตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นรู้รส กายถูกต้อง ใจรู้ธรรมารมณ์ โดยการสำรวมไม่ให้อภิชฌาและโทมนัสเข้าอาศัยได้

2. การกำหนด คือการเอาจิต น้อมเข้าไปรับรู้อารมณ์หรือความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะอย่างจดจ่อและต่อเนื่อง เฝ้าดูสภาวะในอารมณ์ปัจจุบัน ซึ่งเป็นสภาวธรรมที่ปรากฏขึ้นตามความเป็นจริงด้วยความเชื่อมั่นในแนวปฏิบัติ มีวิริยะ สติ สมาธิและปัญญา โดยปราศจากการนึกคิดพิจารณาปรุงแต่งใดๆ ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาสิ่งสำคัญอันเป็นรากฐานของการปฏิบัติก็คือ การกำหนด

3. การเดินจงกรม มีวัตถุประสงค์ที่จะเป็นไปเพื่อการเจริญสติและวิปัสสนาภาวนาได้ คือ เมื่อมีสติใจเป็นกลาง อยู่กับปัจจุบัน ก็สามารถเห็นกายและใจตามที่เป็นจริง เห็นว่า ที่เดินนั้น คือรูป ที่คิดนั้นเป็นนาม ไม่ใช่ “ฉัน” เดิน หรือ “ฉัน” คิด การเห็นความจริงเช่นนี้จะช่วยลดการปรุงแต่ง หรือลดความยึดติดถือมั่นในตัวตนได้

4. การนั่งสมาธิ เป็นการฝึกสติ มีสติรู้ตัวอยู่เสมอ กำหนดเอาสติมาไว้ที่ท้องเหนือสะดือ 2 นิ้ว เวลาหายใจเข้าท้องพองออก ให้เอาสติเพ่งพิจารณาอยู่กับอาการพองเพียงอย่างเดียว เวลาหายใจออก ท้องยุบก็ให้เอาสติเพ่งพิจารณาอยู่กับอาการยุบเพียงอย่างเดียว ปฏิบัติไปเรื่อยๆ ก็จะเกิดปัญญา พิจารณาได้ว่าร่างกายของเรานั้นแท้จริงมีแต่รูปกับนามเท่านั้น ไม่มีอย่างอื่นเลย มองเห็นพระไตรลักษณ์คือ ทุกขัง อนิจจัง อนัตตา ได้ชัดเจน

5. การปรับอินทรีย์ คือการปรับสภาวธรรม ที่ขัดข้อง มีการชี้แนะ โดยครูอาจารย์ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาได้โดยเร็ว ช่วยปรับอินทรีย์ให้เสมอกันหรือสมดุลได้ เพราะอินทรีย์ที่แก่กล้าสมดุล ย่อมมาจากการปฏิบัติ อย่างพากเพียร ถูกต้อง ตามหลักสติปัฏฐาน 4

6. การปฏิบัติตามแบบฝึกหัด เป็นการการปฏิบัติตามลำดับของสภาวะญาณที่ปรากฏชัดกับผู้ปฏิบัติ เมื่อพระวิปัสสนาจารย์เห็นพัฒนาการความก้าวหน้าในสภาวะของผู้ปฏิบัติที่มาส่งสอบอารมณ์ พระวิปัสสนาจารย์จะเป็นผู้ให้แบบฝึกหัดในบทอื่นๆ เพื่อให้ผู้ปฏิบัตินั้นได้นำไปปฏิบัติให้เกิดความก้าวหน้า หากยังไม่สามารถที่จะปฏิบัติในแบบฝึกหัดที่สูงขึ้นต่อไปได้ พระวิปัสสนาจารย์ก็จะให้ปฏิบัติในแบบฝึกนั้นๆ ไปก่อนเพื่อเป็นการดูสภาวะของผู้ปฏิบัติให้ชัดเจนและแก้ไขสภาวะอารมณ์ของผู้ปฏิบัติให้ถูกตรง ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัตินั้นมีความก้าวหน้า

7. การทบทวนญาณ เพื่อ ทบทวนดูสภาวะของวิปัสสนาญาณที่ผู้ปฏิบัติได้เคยปฏิบัติผ่านมาแล้ว ตั้งแต่ อุทยัพพยญาณ ถึง สังขารุเปกขาญาณ เท่านั้น การอธิษฐานทวนญาณนั้น ก็เพื่อจะให้ญาณที่ผ่านมานั้นมาปรากฏชัดเจน เป็นการฝึกให้เกิดความชำนาญในการเข้าและออกมีความเข้าใจในสภาวะนั้นๆ อย่างชัดเจน หมดความคลางแคลงใจสงสัยใดๆ เป็นแสงสว่างที่จะทำให้อนุชนรุ่นหลังมองเห็นวิถีทางแห่งสันติสุขอันไพบูลย์ ภายใต้ขอบเขตแห่งพระพุทธศาสนา อันจะเป็นเหตุนำมาซึ่งความสถิตมั่นสถาพรของบวรพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

3. การพัฒนาการสอนวิปัสสนาภาวนาของสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร

สำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่แห่งที่ 1 มีการเพิ่มเติมพัฒนาปรับให้เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติและสภาวะในปัจจุบัน โดยเฉพาะเรื่องของการนั่งสมาธิที่มีการกำหนดจุดตามร่างกายเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามสภาวธรรมของผู้ปฏิบัติ นั้นถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิบัติวิปัสสนา เป็นงานที่สำคัญยิ่งของสติที่ต้องตามกำหนดตามรู้อยู่ตลอดเวลา โดยการปฏิบัติกำหนดดูอาการของท้องพองท้องยุบ และกำหนด พองหนอ – ยุบหนอ ให้มีสติกำหนดจดจ่ออย่างต่อเนื่อง การพัฒนาเทคนิคของการกำหนดจุดในร่างกายขึ้น 28 จุดนี้ จากการที่ได้สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ จากพระวิปัสสนาจารย์ประจำสำนัก พระครูอาทรสมาธิวัตร ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาเทคนิคของการกำหนดจุดว่า เพื่อให้มีสติตามรู้จุดทั่วไปในร่างกายและสติรู้ถึงอาการของรูปและนามเป็นอารมณ์ และป้องกันไม่ให้อกุศลเกิดขึ้น อารมณ์ที่กำหนดรู้โดยส่วนใหญ่จะเป็นอารมณ์ทุกข์สภาวะที่เห็นได้อย่างชัดเจน ผู้ปฏิบัติอาจกำหนดรู้เห็นในทุกขลักษณะในสภาพต่างๆ ได้อย่างชัดเจน จึงเรียกได้ว่าพบกับอารมณ์ไตรลักษณ์เป็นครั้งแรก ทั้งยังเป็นการเพิ่มกำลังของสติและเป็นที่อยู่ของจิตป้องกันการซัดส่ายไหลออกสู่ภายนอก ให้รู้สภาวะที่ชัดเจน ทำให้มีความก้าวหน้าได้ผลในการปฏิบัติจนบรรลุเป้าหมาย แห่งการเดินทางไปสู่ความพ้นทุกข์ได้จริง และที่โดดเด่นอีกประการนั้นคือการเข้าอธิษฐาน 3 อย่างด้วยกัน คือ 1. อธิษฐานในธรรมวิเศษ 2. อธิษฐานการเกิดดับ (ความเชี่ยวชาญในวสี) 3. การเข้าผลสมาบัติ เป็นการที่ให้ผู้ปฏิบัติได้เข้าใจกับสภาวะต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาด้วยตนเอง

สรุป

สำนักวิปัสสนากรรมฐานต้นแบบ สำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร ได้ยึดแนวทางคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยสอนวิปัสสนากรรมฐานตามแนวการเจริญสติปัฏฐาน 4 มีการพัฒนาเทคนิคของการกำหนดขึ้น 28 จุด เป็นการสอนให้ตั้งสติรู้ทันปัจจุบันธรรม ด้วยการกำหนดรู้ให้จดจ่อและต่อเนื่อง เป็นการกำหนดที่ติดต่อสืบเนื่องเป็นการตัดสภาวธรรม ทำให้ขณิกสมาธิมีกำลังกล้าแข็ง ปิดกั้นอกุศลไม่ให้ไหลเข้าสู่จิต ซึ่งมีคุณค่าอย่างมาก เห็นพระไตรลักษณ์ อันเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อสภาวธรรมเกิดขึ้นชัดเจน ก็มีการอธิษฐานทวนญาณ ทำให้มีความก้าวหน้าได้ผลจนบรรลุเป้าหมายแห่งการเดินทางไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ ตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า แม้เพียง 7 วัน ก็ถึงความเป็นพระอรหันต์ได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจากการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอให้เห็นถึงหลักการปฏิบัติและรูปแบบการสอนวิปัสสนาภาวนาของสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ 1 ดังนั้น ผู้ที่ต้องการศึกษาหลักการปฏิบัติโดยละเอียดควรศึกษาเพิ่มเติมในบริบทของการใช้หลัก ภาวนา หรือสมาธิไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง โดยอาศัยสมถะเป็นบาทเพื่อจะยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ของวิปัสสนาต่อไป และวิปัสสนายานิกคือผู้เจริญวิปัสสนาโดยตรง โดยอาศัยกำลังของขณิกสมาธิ และความรู้แขนงต่างๆ ที่ได้รับในก่อนหรือระหว่างการปฏิบัติ เพื่อใช้ในการพิจารณา เพื่อเป็นการนำเสนอให้ผู้ปฏิบัติได้นำข้อมูลที่เห็นผลจริงไปปฏิบัติสืบต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาหลักการสอนวิปัสสนาภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมต้นแบบตามแนวสติปัฏฐานสูตร ภายใต้การสนับสนุนและเผยแผ่ของสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ) กรณี: สำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ 1” พบว่า ยังมีอีกหลายประเด็นที่น่าศึกษาค้นคว้า ที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติ ผู้วิจัยจึงมีข้อแนะนำเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ศึกษาเปรียบเทียบการสอนการกำหนดจุด 28 จุด ในร่างกายกับหลักกายวิภาคศาสตร์สมัยใหม่เพื่อใช้ในการสอนสติปัฏฐาน

2. ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิด คำสอนในการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐานของพระพรหมมงคล (ทอง สิริมงฺคโล) ต่อแนวคิดของหลักศาสนาอื่นๆ

References

Khemãnanto, K. (2017). The Knowledge Management Model of Buddhadãsa Bhikkhu for Propagation of Buddhism. *Journal of MCU Peace Studies*, 5 (1), 130.

Mahachulalongkornrajavidhayalaya (1996). *Thai Tipitakas*. Bangkok: MCU Press.

Phradhammongklajarn (Thong Sirimongkalo). (2009). *Dhamma Metta Insight Meditation Practice Principles*. Nontaburi: Chain Printing Limited Partnership.

Phradhammongklajarn (Thong Sirimongkalo). (2012). *Insight Meditation Practice Principles*. Bangkok: Trairong Printing Limited Partnership.

Phradhammongklajarn (Thong Sirimongkalo). (2012). *Saiek Path*. Chiangmai: Krongchang Printing.

Phrakhrusathitdhammalangkar (Sujato). (2017). The Process of Teaching the Vipassanã for Development of Qualities of Life in Thai Society. *Journal of MCU Peace Studies*, 5(2), 159-168.

Phrapromkhunaporn (P.A. Payutto) (2015). *Bhuddhadhama*. (3rd ed.). Bangkok: Queprint Management Co., Ltd.

Phraratchprommajarn (Thong Sirimongkalo). (1990). *Insight Meditation Practice in the Four Foundations of Mindfulness. Souvenir in the Eighty years Celebration September 2003*. Bangkok: Pitakaksorn Printing.

Vichai, V. (2016). Methods for Buddhist Academic Studies. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(1), 106-118.

แนวทางการส่งเสริมนโยบายและแนวทางปฏิบัติการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงของประเทศไทย*

The Guideline for Promoting Mekong Tourism Policies and Practices in Thailand

วิสันต์ ลมไธสง[1], บรรพต วิรุณราช และ สุชนนี เมธิโยธิน

Wison Lomthaisong[1], Banpot Wiroonrat and Suchonnee Methiyothin

วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Graduate School of Commerce, Burapha University

[1]Corresponding Author. Email: Wison_lom@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมนโยบาย และแนวทางปฏิบัติการท่องเที่ยวในฝั่งแม่น้ำโขงของประเทศไทย โดยใช้รูปแบบการแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) ประกอบไปด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บข้อมูลเจ้าหน้าที่ภาครัฐจำนวน 34 คน ผู้ประกอบการ จำนวน 7 คน และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นนักท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง จำนวน 400 ชุด เพื่อสอบถามความเห็นของนักท่องเที่ยว ว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมากน้อยเพียงใด ซึ่งใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่และร้อยละของข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า

แนวทางการส่งเสริมนโยบายและแนวทางปฏิบัติการท่องเที่ยวในฝั่งแม่น้ำโขงของประเทศไทย สามารถทำได้ดังนี้ 1. ภาครัฐ ได้แก่ 1) สนับสนุนนโยบายและงบประมาณจากภาครัฐเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก 2) พัฒนาศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ตั้งคณะกรรมการเข้ามาดูแลร่วมกับชุมชน 3) สนับสนุนด้านผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวประเพณี วัฒนธรรม และด้านการผลิตสินค้าและบริการ 4) เพิ่มการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

*Received June 20, 2017; Accepted September 30, 2017.

ในพื้นที่และจัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว 5) สร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชนและชุมชน ในการพัฒนาภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน 6) สนับสนุนด้านการฝึกอบรมให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับผู้ประกอบการและประชาชน 7) พัฒนาให้แหล่งท่องเที่ยวมีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความปลอดภัย 2. ภาคเอกชน ได้แก่ 1) สนับสนุนให้มีการรวมตัวกันของผู้ประกอบการให้บริการเรือนำเที่ยว ในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน หรือ SMEs เพื่อการท่องเที่ยว 2) ให้การบริการกับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี มีน้ำใจไมตรี ช่วยประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ 3) ปรับปรุงสภาพของเรือให้บริการนำเที่ยวเพื่อให้มีความปลอดภัย สวยงามและน่าใช้งานเสมอ 4) ปรับปรุงเส้นทางการเดินเรือและค้นหาเส้นทางใหม่อยู่เสมอ

คำสำคัญ: การส่งเสริม; แนวทางปฏิบัติ; การท่องเที่ยว; แม่น้ำโขง

Abstract

This research aims to study the policy and operational guidelines for tourism along the Mekong River in Thailand. This study using mixed method research consists of qualitative research by using in-depth interviews 34 of government officials, 7 entrepreneurs, and quantitative research. The 400 tourist questionnaire on the Mekong River was used to ask for tourists' opinion about how relevant to qualitative data from in-depth interviews. The statistics used for data analysis are frequency and percentage of data.

The study results that Guidelines for promoting Mekong tourism policies and practices in Thailand as follow; for the government should 1) Promote and support government policies and tourism budgets. Develop areas in tourist attractions, basic structure, infrastructure and facilities. 2) Development of arts, culture and Ecotourism and set up a committee to supervise together with community. 3) Support experts and tourism professionals, culture, and production of tourism products and services. 4) Increase public relations of major tourist attractions in the area and Travel information arrangement. 5) Create cooperation between the government, private sector and community to develop the image of tourist attractions and community. 6) To provide training, knowledge and practice on tourism promotion for entrepreneurs and the public. Develop tourist attractions to be clean, tidy and safe. 2. Private sector should 1) Support and promote the aggregation of boat tour operators and set up community enterprises as well as SMEs for tourism in the community. 2) To provide services to tourists as well, to be generous and to help promote important tourist destinations in the area. 3) To improve the conditions of the boat tours, security, beautiful looks and always ready to use. 4) Always improve navigability and find new routes.

Key words: Promotion; Practice; Tourism; Mekong River

บทนำ

การท่องเที่ยวทางแม่น้ำโขงในปัจจุบันมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มักจะต้องการเข้ามาสัมผัสความบริสุทธิ์ของน้ำโขงตลอดเส้นทางที่มีการเปิดเดินเรือ ได้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่อยู่ริมฝั่งน้ำโขงของไทยและสปป.ลาว เมื่อมีการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จะส่งผลต่อการท่องเที่ยว, การค้า และการลงทุนในกลุ่มประเทศในลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งจะส่งผลให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวจีน (Phakaymas Weirram, 2014) เนื่องจากแม่น้ำโขงไหลผ่านประเทศไทยในหลายจังหวัด ส่งผลต่อการเติบโตของธุรกิจการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่อย่างมากมาย ตั้งแต่ปี 2549 ถึงปี 2554 จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 49 คิดเป็นร้อยละ 5.64 ของนักท่องเที่ยวทั้งหมดของประเทศ โดยที่จังหวัดเชียงรายมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามากที่สุด 2,311,370 คน สร้างรายได้ 20,728.69 ล้านบาท เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 37.5 จากปี 2551 รองลงมาได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี มีนักท่องเที่ยวจำนวน 2,281,020 คน มีรายได้ 5,333.13 ล้านบาทเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 43.7 จากปี 2551 และจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปน้อยที่สุด คือ จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 246, 332 คน มีรายได้ 343.38 ล้านบาท เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 88.6 จากปี 2551 (National Statistical Office, 2012) แต่จากผลของการชลอตัวทางเศรษฐกิจโลกและประเทศไทยในภาพรวม ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวในปี 2558 มีแนวโน้มลดลง 3-5% จากปี 2557 และแม้ว่ารัฐบาลจะมีความตั้งใจอย่างสูงในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านคุณภาพ แต่นโยบายการพัฒนาคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว การบริหารจัดการอุปสงค์และอุปทาน การควบคุมความปลอดภัยตามแหล่งท่องเที่ยว อาจจะยังยังไม่ชัดเจนและไม่เป็นไปตามกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ยังมีไม่มากพอ และแม้ว่าจะไม่มีตัวเลขและรายงานอันใดที่จะแสดงถึงการกระจายรายได้ด้านการท่องเที่ยวในขณะนี้ แต่รายได้จากการท่องเที่ยวก็ยังเป็นรายได้หลักของประเทศที่ส่งผลต่อ GDP ของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ดังจะเห็นได้จากปี 2557 ที่การท่องเที่ยวสามรถนำรายได้เข้าสู่ประเทศกว่า 950,000 ล้านบาท ซึ่งคาดว่าในปี 2558 จะสามารถทำรายได้ให้กับประเทศประมาณ 900,000 – 920,000 ล้านบาท (Ministry of Tourism and Sports, 2015) ดังนั้นการพัฒนาการรูปแบบการท่องเที่ยวของไทย นอกจากจะมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับนานาประเทศ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนกับท่องเที่ยวได้มีอาชีพและมีรายได้ ประเทศไทยจำเป็นที่จะต้องพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวให้น่าสนใจและมีความแปลกใหม่ น่าสนใจมากขึ้น (Ministry of Tourism and Sports, 2015)

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้าและทบทวนวรรณกรรม รวมถึงงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสรุปแนวคิดที่เกี่ยวข้องทั้งหมดได้ว่า การท่องเที่ยวนั้น มีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมขนส่ง รวมไปถึงการค้าและการลงทุนต่างๆที่จะเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะนำความเจริญมายังพื้นที่เหล่านั้น (Ministry of Tourism and Sports, 2015) โดยที่แหล่งท่องเที่ยวที่ดีต้องประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจที่มีความสวยงาม ความน่าประทับใจ มีสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities)

อย่างเพียงพอ (Mill and Morrison, 1995) สิ่งอำนวยความสะดวกในการบริการต่างๆ เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการและควรจัดให้มีไว้อย่างหมาะสม ที่พักที่ดีจะช่วยสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ (Tourism Authority of Thailand, 2013) มากกว่านั้นการจัดสถานที่พักเพื่ออำนวยความสะดวกที่มีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นสิ่งที่สำคัญเช่นกัน (Zhang et al., 2009) ซึ่งการออกแบบโรงแรมให้ทันสมัยและเป็นเอกลักษณ์ เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการท่องเที่ยวด้านความสะดวกสบายและการพักอาศัย สร้างความประทับใจได้ (Daniella and Smith, 2005) สำหรับด้านการให้บริการ ผู้ให้บริการในแหล่งท่องเที่ยวจะต้องให้การต้อนรับอย่างมีมิตรไมตรีต่อนักท่องเที่ยวเสมอ (Mill and Morrison, 1995) เช่นเดียวกับแนวคิดของ Mill (1990) และ Pond (1993) ที่มองว่า การให้บริการการท่องเที่ยวเป็นการอำนวยความสะดวก เพื่อให้เกิดความสุขสบาย และพึงพอใจในการเดินทางแก่นักท่องเที่ยว ผู้ให้บริการจะต้องมีความเต็มใจและตั้งใจที่จะให้บริการอย่างเต็มที่ สร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยว (McIntosh and Goeldner, 1984; Coltman (1989) รวมถึงจะต้องพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทุกด้านให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศ โดยการสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับศักยภาพเชิงวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Tourism Authority of Thailand, 2013) มีการฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิม ซึ่งจะส่งผลให้รัฐตระหนักถึงความสำคัญและทำให้เกิดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ (Saefang, 2016)

การท่องเที่ยวจะมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้นั้น บุคลากรทางการท่องเที่ยวจะต้องได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพและปริมาณสอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละประเภท (Mingsan Khaosa-ard et al., 2008) ซึ่งบุคลากรเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา การวางแผนที่ดีจะช่วยให้เกิดการพัฒนาได้ (Wheelen and Hunger, 2002) ซึ่งในปัจจุบันรัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับทุนปัญญาทุนมนุษย์ในการยกระดับสู่การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน แต่ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การท่องเที่ยวของไทยในภาพรวมยังมีปัญหาด้านการกำกับดูแลและขาดมาตรการป้องกันมลพิษและผลกระทบอย่างเพียงพอ สถานประกอบการท่องเที่ยวและโรงแรม ยังขาดมาตรการป้องกันมลพิษและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ดี (Terdchai Chuaibumrung, (2014) ปัญหานี้ยังรวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง ซึ่งขาดการวางแผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในเชิงอนุรักษ์ ผู้ประกอบการบางกลุ่มและนักท่องเที่ยวขาดจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม (Thai Travel Association, 2016) เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงของไทยยังต้องการการพัฒนาและปรับปรุงเรื่องการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวให้มีมาตรฐาน และมีความพร้อมที่จะรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในอนาคตได้ (Mingsan Khaosa-ard et al., 2008)

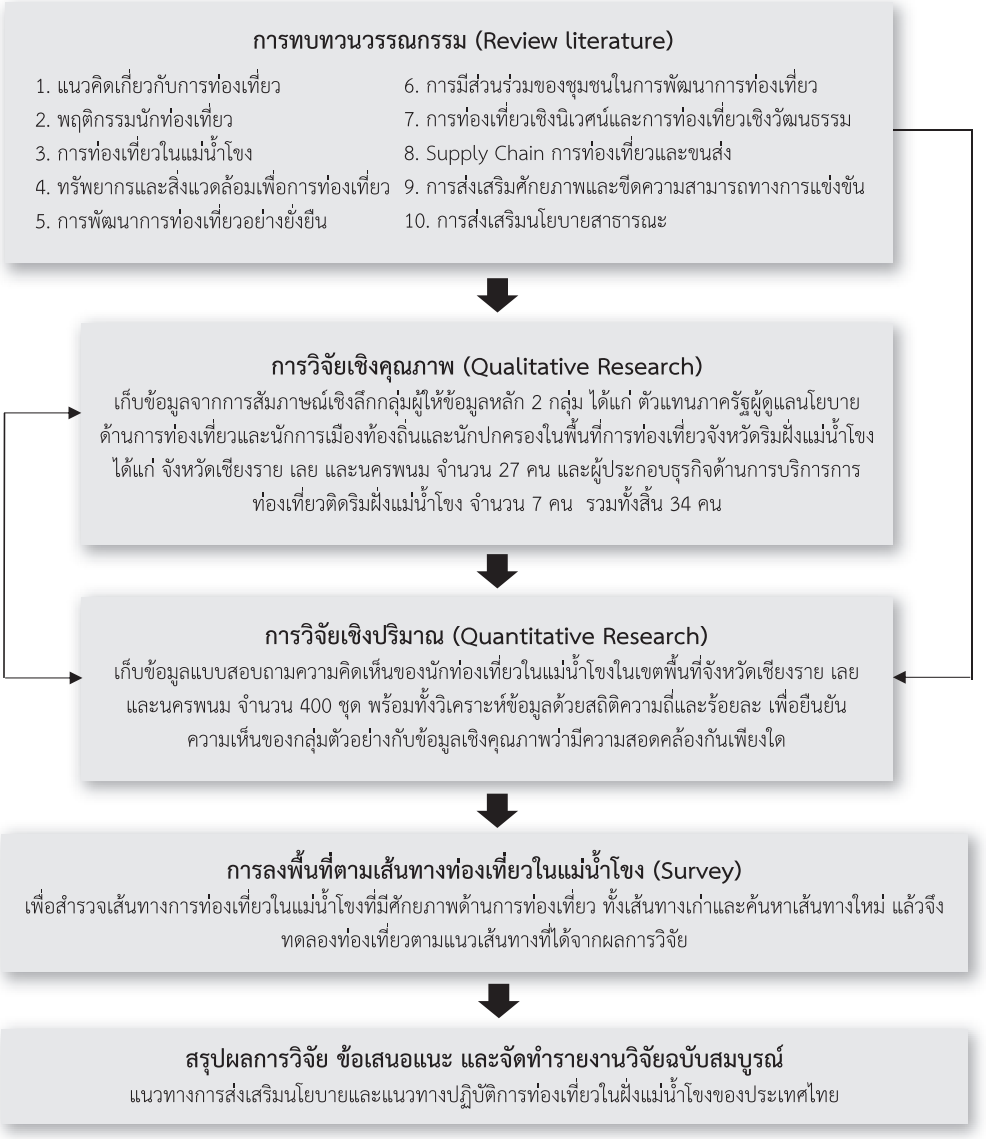
การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนอกจากจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบุคลากรการท่องเที่ยวแล้ว จะต้องการมีการสร้างกลยุทธ์เพื่อการแข่งขัน โดยแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นจะต้องให้บริการข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและเพียงพอกับนักท่องเที่ยว (Tourism Authority of Thailand, 2013) ซึ่งการขาดข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐ เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการท่อง

เที่ยวของไทย ภาครัฐควรมีรายละเอียดและข้อมูลด้านการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอและเป็นข้อมูลใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว (Thai Travel Association, 2016) มากกว่านั้น จะต้องมีการพัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถการแข่งขันในระดับวิสาหกิจและหน่วยผลิตพื้นฐาน โดยการปรับโครงสร้างของภาคการการบริการ บนพื้นฐานการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (The National Economic and Social Development Board, 2011) ในขณะที่มีความเห็นจาก Institute of Small and Medium Enterprises Development Khon Kaen University Network (2009) ที่กล่าว่า ปัจจุบันผู้ประกอบการ SMEs ด้านการท่องเที่ยวของไทย มีข้อจำกัดในการรับรู้ข่าวสารข้อมูล ขาดความรู้ที่จำเป็นในการดำเนินธุรกิจและด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ (ICT) จึงอาจทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวมีอุปสรรคและไม่เกิดประสิทธิผล โดยการพัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถการแข่งขันในระดับวิสาหกิจและหน่วยผลิตพื้นฐานจะรวมไปถึงปรับปรุงคุณภาพด้านการบริการและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ได้มาตรฐานและเพียงพอ โดยให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นประเด็นหลัก (Tourism Authority of Thailand, 2013) มากกว่านั้น หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของกลุ่มแม่บ้านเพื่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพในชุมชนด้วย (Sunetiluk Yoktep and Yupaporn Yupas, 2017) สำหรับการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงของไทยนั้น การปรับปรุงการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่จำเป็นและเร่งด่วน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ สปป.ลาว ซึ่งการพัฒนาจะต้องกระทำควบคู่และบูรณาการร่วมกันทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านแหล่งท่องเที่ยว เช่น การปรับปรุงร่องน้ำและเส้นทางใหม่ๆ เพื่อให้เรือนำเที่ยวขนาดใหญ่ผ่านได้ (Mingsan Khaosa-ard et al., 2008) รวมถึงการค้นหาเส้นทางการเดินเรือใหม่ๆ และต้องมีการปรับปรุงเส้นทางการเดินเรือท่องเที่ยวอยู่เสมอ ซึ่งจะสามารถทำให้เกิดความดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวได้ (Phakaymas Weirram, 2014) มากกว่านั้น ด้านการพัฒนาบุคลากรเพื่อการท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งที่จำเป็น รวมไปถึงด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเพื่อการผลิตสินค้าและบริการดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นอีกด้วย ดังนั้นการจะพัฒนาการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืนนั้น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่น จะต้องให้ความร่วมมือกันเชิงบูรนาการด้านการท่องเที่ยวในทุกมิติ เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมนโยบายและแนวทางปฏิบัติการท่องเที่ยวในฝั่งแม่น้ำโขงของประเทศไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงผสานวิธี (Mixed Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม ประกอบด้วยตัวแทนภาครัฐ จำนวน 27 คน และตัวแทนผู้ประกอบการ 7 คน ซึ่งใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก แล้วจึงส่งหนังสือนัดเพื่อขอสัมภาษณ์เก็บข้อมูล ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง จำนวน 400 ตัวอย่าง ซึ่งใช้วิธีการหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากสูตร Yamane (1967) แล้วจึงใช้การคัดเลือกแบบโควต้าตามจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ที่ศึกษา โดยพิจารณาพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวใน 3 จังหวัด ได้แก่ จ.นครพนม จ.เลย และ จ.เชียงราย จากนั้นจึงใช้การคัดเลือกแบบสะดวก โดยคำถามในแบบสอบถามเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการส่งเสริมนโยบายและแนวทางปฏิบัติการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการสังเคราะห์ และใช้การวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะของงานวิจัยในขั้นตอนสุดท้าย โดยมีขั้นตอนการวิจัย เริ่มจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกพร้อมตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วจึงนำไปใช้สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 2 กลุ่ม หลังจากนั้นก็ลงมือเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และนำข้อมูลที่ได้ไปจัดทำแบบสอบถามความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง จำนวน 400 ชุด พร้อมตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม เพื่อนำไปเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ หลังจากนั้นก็ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในแม่น้ำโขง การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล แล้วทำการสรุปผลการวิจัย รวมถึงการจัดทำข้อเสนอแนะ และจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ในขั้นตอนสุดท้าย

ผลการวิจัย

แนวทางการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง มีดังต่อไปนี้

1. หน่วยงานภาครัฐจะต้องให้การสนับสนุนนโยบายและจัดสรรงบประมาณเพื่อการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงอย่างเพียงพอกับการพัฒนาพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 94.80

2. หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีนโยบายในการสนับสนุนด้านส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง ทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านการเกษตรและเชิงนิเวศน์ พร้อมทั้งตั้งคณะกรรมการเข้ามาดูแลแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงร่วมกับชุมชน ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 94.30

3. หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีนโยบายด้านการสนับสนุนด้านบุคลากรและผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ประเพณี วัฒนธรรม และด้านการผลิตสินค้าและบริการเพื่อการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 88.50

4. หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีนโยบายในการสนับสนุนและส่งเสริมการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในแม่น้ำโขงอย่างเพียงพอ และมีการจัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 98.00

5. หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีนโยบายด้านการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชนและชุมชน ในการพัฒนาภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน ให้เกิดการรับรู้ถึงอัตลักษณ์และมีทัศนคติเชิงบวกแก่นักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างชาติ ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 87.50

6. หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีการสนับสนุนด้านการฝึกอบรมให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับผู้ประกอบการและประชาชนด้านการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 90.00

7. หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีนโยบายการส่งเสริมและพัฒนาให้แหล่งท่องเที่ยวมีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน เสริมสร้างมาตรการการรักษาความปลอดภัยให้มีประสิทธิภาพและทั่วถึง ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 99.50

แนวทางปฏิบัติการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง มีดังต่อไปนี้

1. ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวจะต้องสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการรวมตัวกันของผู้ประกอบการให้บริการเรือนำเที่ยวและบริการอื่นๆที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เพื่อการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน รวมถึงธุรกิจ SMEs ด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 97.80

2. ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการด้านบริการนักท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง จะต้องให้การบริการกับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี มีน้ำใจไมตรี ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 88.00

3. ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการด้านการเดินเรือในแม่น้ำโขง จะต้องมีการปรับปรุงสภาพของเรือให้บริการนำเที่ยวอยู่เสมอ มีการตรวจสภาพอุปกรณ์เพื่อความปลอดภัย และใบอนุญาตเดินเรือกับกรมเจ้าท่าเป็นประจำทุกปี ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 87.80

4. ผู้ประกอบการเดินเรือในแม่น้ำโขงจะต้องมีการปรับปรุงเส้นทางการเดินเรืออยู่เป็นประจำ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถรับชมแหล่งท่องเที่ยวสำคัญตามเส้นทางการท่องเที่ยวได้อย่างครบถ้วนที่สุด ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 94.00

5. หน่วยงานท้องถิ่นที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงและททท. ประจำจังหวัด จะต้องจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง รวมถึงการฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิม ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 99.30

6. หน่วยงานที่และชุมชนผู้ดูแลพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องมีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างจิตสำนึกด้านการทิ้งขยะมูลฝอยในแหล่งท่องเที่ยว รู้จักการแยกขยะ สร้างมูลค่าและการทำประโยชน์จากขยะ จัดหาถังขยะแบบแยกประเภทอย่างเพียงพอ รวมถึงมีการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 77.30

7. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยวทุกภาคส่วน จะต้องส่งเสริมและพัฒนาให้มีการการจัดทำสถานที่ท่องเที่ยว โรงแรมที่พัก โฮมสเตย์ รวมถึงกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 99.50

8. หน่วยงานที่และชุมชนผู้ดูแลพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องเข้ามาเป็นผู้บริหารจัดการและจัดระบบรถให้บริการนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและยุติธรรมกับนักท่องเที่ยวมากที่สุด ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 99.30

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยอภิปรายผลตามข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

แนวทางการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง

1. หน่วยงานภาครัฐจะต้องให้การสนับสนุนนโยบายและจัดสรรงบประมาณเพื่อการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงอย่างเพียงพอกับการพัฒนาพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สอดคล้องกับความคิดเห็นของ Ministry of Tourism and Sports (2015) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมขนส่ง รวมไปถึงการค้าและการลงทุน เช่นเดียวกับ Mill and Morrison (1995) ที่มองว่า แหล่งท่องเที่ยวที่ดีต้องประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจที่มีความสวยงาม ความน่าประทับใจ มีสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) อย่าง

เพียงพอ ซึ่ง Zhang et al. (2009) ก็มองว่า สิ่งอำนวยความสะดวกในการบริการต่างๆ เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการและควรจัดให้มีไว้อย่างหมาะสม

2. หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีนโยบายในการสนับสนุนด้านส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง ทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านการเกษตร และเชิงนิเวศน์ พร้อมทั้งตั้งคณะกรรมการเข้ามาดูแลแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงร่วมกับชุมชน สอดคล้องกับความเห็น Tourism Authority of Thailand (2013) ที่กล่าวไว้ว่า จะต้องพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทุด้านให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศ โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงกลุ่มพื้นที่ พร้อมทั้งสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับศักยภาพเชิงวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3. หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีนโยบายด้านการสนับสนุนด้านบุคลากรและผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ประเพณี วัฒนธรรม และด้านการผลิตสินค้าและบริการเพื่อการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ อย่างเพียงพอ สอดคล้องกับความเห็นจาก Wheelen and Hunger (2002) ได้ให้ความเห็นไว้คล้ายกันว่า บุคลากรเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา การวางแผนที่ดีจะช่วยให้เกิดการพัฒนาได้ เช่นเดียวกับ Sunetiluk Yoktep and Yupaporn Yupas. (2017) ที่มองว่า หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของกลุ่มแม่บ้านเพื่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพในชุมชน

4. หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีนโยบายในการสนับสนุนและส่งเสริมการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในแม่น้ำโขงอย่างเพียงพอ และมีการจัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย สอดคล้องกับ Thai Travel Association (2016) ที่กล่าวว่า อุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทย คือ การขาดข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐ ซึ่งควรมีรายละเอียดมากเพียงพอและเป็นข้อมูลใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว ซึ่ง Tourism Authority of Thailand (2013) มองว่าจะต้องมีให้บริการข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและเพียงพอกับนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ

5. หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีนโยบายด้านการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชนและชุมชน ในการพัฒนาภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน ให้เกิดการรับรู้ถึงอัตลักษณ์และมีทัศนคติเชิงบวกแก่นักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างชาติ สอดคล้องกับ Tourism Authority of Thailand (2013) ที่กล่าวไว้ว่า รัฐจะต้องส่งเสริมบทบาทชุมชนและองค์กรชุมชนในท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การบำรุงรักษา และการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

6. หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีการสนับสนุนด้านการฝึกอบรมให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับผู้ประกอบการและประชาชนด้านการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ Terdchai Chuaibumrung (2014) ได้กล่าวว่า รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับทุนปัญญา ทุนมนุษย์ในการยกระดับสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ ในขณะที่ Mingsan Khaosa-ard et al. (2008)

มีความเห็นคล้ายกันว่า การท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงของไทยยังต้องการการพัฒนาและปรับปรุงบุคลากรในธุรกิจท่องเที่ยวให้มีศักยภาพมากขึ้น สอดคล้องกับ Tourism Authority of Thailand (2013) ที่กล่าวไว้ว่า จะต้องพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและปริมาณสอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละประเภท

7. หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีนโยบายการส่งเสริมและพัฒนาให้แหล่งท่องเที่ยวมีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย มีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน เสริมสร้างมาตรการการรักษาความปลอดภัยให้มีประสิทธิภาพและทั่วถึง สอดคล้องกับ Terdchai Chuaibumrung (2014) ที่มองว่า การท่องเที่ยวของไทยในภาพรวมยังมีปัญหาด้านการกำกับดูแลและขาดมาตรการป้องกันมลพิษและผลกระทบอย่างเพียงพอ ในขณะที่ Mingsan Khaosa-ard et al. (2008) มีความเห็นคล้ายกันว่า การท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงของไทยยังต้องการการพัฒนาและปรับปรุงเรื่องของความปลอดภัยให้มีมาตรฐาน และมีความพร้อมที่จะรองรับการขยายตัวอย่างสูงของจำนวนนักท่องเที่ยวในอนาคตได้

แนวทางปฏิบัติการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง

1. ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวจะต้องสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการรวมตัวกันของผู้ประกอบการให้บริการเรือนำเที่ยวและบริการอื่นๆที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เพื่อการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน รวมถึงธุรกิจ SMEs ด้านการท่องเที่ยวในชุมชน สอดคล้องกับความเห็นจาก The National Economic and Social Development Board (2011) ได้กล่าวสอดคล้องกันว่า จะต้องมีการพัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถการแข่งขันในระดับวิสาหกิจและหน่วยผลิตพื้นฐาน โดยการปรับโครงสร้างของภาคการการบริการ บนพื้นฐานการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ในขณะที่ Institute of Small and Medium Enterprises Development Khon Kaen University Network (2009) กล่าวว่า ผู้ประกอบการ SMEs ด้านการท่องเที่ยวของไทย มีข้อจำกัดในการรับรู้ข่าวสารข้อมูล ขาดความรู้ที่จำเป็นในการดำเนินธุรกิจและด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ (ICT)

2. ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการด้านบริการนักท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง จะต้องให้การบริการกับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี มีน้ำใจไมตรี สอดคล้องกับแนวคิดของ Mill (1990) และ Pond (1993) ที่มองว่า การให้บริการการท่องเที่ยวเป็นการอำนวยความสะดวก เพื่อให้เกิดความสุขสบาย และพึงพอใจในการเดินทางแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งตรงกับแนวคิดของ McIntosh and Goeldner (1984) และ Coltman (1989) ที่มองว่า การท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับการสร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยว เช่นเดียวกันกับความคิดเห็นของ Mill and Morrison (1995) ที่กล่าวว่า ผู้ให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องให้การต้อนรับอย่างมีมิตรไมตรีต่อนักท่องเที่ยวเสมอ

3. ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการด้านการเดินเรือในแม่น้ำโขง จะต้องมีการปรับปรุงสภาพของเรือให้บริการนำเที่ยวอยู่เสมอ มีการตรวจสภาพอุปกรณ์เพื่อความปลอดภัย และใบอนุญาตเดินเรือกับกรมเจ้าท่าเป็นประจำทุกปี สอดคล้องกับ Tourism Authority of Thailand (2013) มองว่า จะต้อง

ปรับปรุงคุณภาพด้านการบริการและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ได้มาตรฐานและเพียงพอ โดยให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เช่นเดียวกับ Mingsan Khaosa-ard et al. (2008) ที่กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงยังต้องการการพัฒนาและปรับปรุงเรื่องของความปลอดภัยให้มีมาตรฐานให้ดีกว่านี้

4. ผู้ประกอบการด้านการเดินเรือในแม่น้ำโขงจะต้องมีการปรับปรุงเส้นทางการเดินเรืออยู่เป็นประจำ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถรับชมแหล่งท่องเที่ยวสำคัญตามเส้นทางการท่องเที่ยวได้อย่างครบถ้วนและมากที่สุด สอดคล้องกับ Phakaymas Weirram (2014) ที่กล่าวว่า การค้นพบเส้นทางการเดินเรือเพื่อการท่องเที่ยวใหม่ๆ ก็จะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น สอดคล้องกับ Mingsan Khaosa-ard et al. (2008) ที่กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงของไทยจะต้องปรับปรุงร่องน้ำและเส้นทางใหม่ๆ เพื่อให้เรือนำเที่ยวขนาดใหญ่ผ่านได้ สอดคล้องกับ Mill and Morrison (1995) ที่กล่าวว่า ต้องมีการปรับปรุงเส้นทางการเดินเรือท่องเที่ยวอยู่เสมอ ซึ่งจะสามารถทำให้เกิดความดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวได้

5. หน่วยงานท้องถิ่นที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงและททท. ประจำจังหวัด จะต้องจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง รวมถึงการฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิม ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 99.30 Tourism Authority of Thailand (2013) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวและสร้างกลยุทธ์เพื่อการแข่งขัน แหล่งท่องเที่ยวจำเป็นจะต้องให้บริการข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและเพียงพอกับนักท่องเที่ยว เช่นเดียวกับแนวคิดของ Thai Travel Association (2016) ที่กล่าวว่า การขาดข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นและการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐ ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวขาดประสิทธิภาพ ในขณะที่ เพราะว่า การฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิม ส่งผลให้รัฐตระหนักถึงความสำคัญและทำให้เกิดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้(Saefang, 2016)

6. หน่วยงานที่และชุมชนผู้ดูแลพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องมีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างจิตสำนึกด้านการทิ้งขยะมูลฝอยในแหล่งท่องเที่ยว ให้ทุกคนรู้จักการแยกขยะ การสร้างมูลค่าและการทำประโยชน์จากขยะ จัดหาถังขยะแบบแยกประเภทอย่างเพียงพอ รวมถึงจะต้องจัดทำระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 77.30 สอดคล้องกับความเห็นของ Terdchai Chuaibumrung (2014) ที่กล่าวว่า สถานประกอบการท่องเที่ยวและโรงแรม ยังขาดมาตรการป้องกันมลพิษและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างเพียงพอ ในขณะที่ Thai Travel Association (2016) ก็มีความเห็นคล้ายกันคือ แหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงขาดการวางแผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในเชิงอนุรักษ์ ผู้ปูระกอบการบางกลุ่มและนักท่องเที่ยวขาดจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม

7. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยวทุกภาคส่วน จะต้องส่งเสริมและพัฒนาให้มีการการจัดทำสถานที่ท่องเที่ยว โรงแรมที่พัก โฮมสเตย์ รวมถึงกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในท้องถิ่น สอดคล้องกับกับ Zhang et al. (2009) ที่มองว่า การจัดสถานที่พักเพื่อ

อำนวยความสะดวกที่มีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นสิ่งที่สำคัญ ในขณะที่ Daniella and Smith (2005) ก็ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า การออกแบบโรงแรมให้ทันสมัยและเป็นเอกลักษณ์ เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการท่องเที่ยวด้านความสะดวกสบายและการพักอาศัย สร้างความประทับใจได้ เช่นเดียวกับความเห็นของ Mill and Morrison (1995) ที่กล่าวว่า ที่พักที่ดีจะช่วยสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ควรมีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างจิตสำนึกด้านการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและกำจัดขยะมูลฝอยในแหล่งท่องเที่ยวให้ถูกต้องและเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้านอื่นๆน้อยที่สุด

2. หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ควรเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนในการเป็นผู้บริหารจัดการและจัดระบบรถให้บริการนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เพื่อจัดระบบระเบียบการให้บริการกับนักท่องเที่ยว โดยมีการจัดทำแผนเส้นทางการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีการกระจายตัวตามเส้นทางที่มีศักยภาพ

3. รัฐบาลและกรมเจ้าท่า ควรให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการสร้างโป๊ะหรือท่าเทียบเรือที่ดีมีมาตรฐานตามแหล่งท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง การสนับสนุนด้านอุปกรณ์ความปลอดภัยที่ทันสมัยและได้มาตรฐานสากล เพื่อความสะดวกปลอดภัยกับนักท่องเที่ยว ขยายเวลาการจัดงานประเพณีสำคัญๆ ที่มีนักท่องเที่ยวมาร่วมกิจกรรมเป็น เช่น ประเพณีวันออกพรรษานครพนม การไหลเรือไฟ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาร่วมงานได้หลายวัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการใช้จ่ายในกิจกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้น

4. รัฐบาลควรมีการจัดทำแผนการตลาดร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิกในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง สร้างจุดหมายการเดินทางท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน หน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ควรให้การสนับสนุนนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญในด้านการท่องเที่ยวและการผลิตสินค้าที่ใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น เพื่อช่วยให้ความรู้กับชุมชนในการผลิตสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

5. รัฐบาลควรมีการจัดตั้ง Tourism Cooperation Center ขึ้นในประเทศไทย เพื่อเป็นศูนย์รวมของข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาค เพื่อสนับสนุนและเป็นตัวเชื่อมโยงในอนุภูมิภาคในลุ่มแม่น้ำโขง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยด้านพฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกหรือตัดสินใจในการเลือกเดินทางไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวตามแม่น้ำโขงเพิ่มเติม เพราะการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวมีผลต่อการเลือกสถาณที่ท่องเที่ยวนั้นๆ เหตุผลส่วนหนึ่งมาจากความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ซึ่งการ

ศึกษาด้านพฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกหรือตัดสินใจของนักท่องเที่ยว จะช่วยให้การออกแบบแนวทางการส่งเสริมนโยบายและแนวทางปฏิบัติการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงของประเทศไทย สามารถทำได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น ตรงตามความต้องการและสามารถที่จะนำไปใช้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงของไทยได้อย่างแท้จริง

References

Coltman, M. M. (1989). *Tourism Marketing*. New York: Van Nostrand Reinhold

Daniella, M.O.S. (2005). *Hotel Design in Zionist Palestine: Modernism, Tourism and Nationalism: 1917-1948*. Zionist Palestine: n.p.

Institute of Small and Medium Enterprises Development Khon Kaen University Network. (2009). *Institute of SMEs Development Northeast is planning to urgently rehabilitate SMEs experiencing problems.* [Online]. Retrieved May 11, 2015), From http://home.kku.ac.th/uac/sme/interview.html.

McIntosh, R. W., and Goeldner, C. R. (1990). *Tourism: Principles, Practices hilosophies*. 5th ed. NY: John Wiley & Son Inc.

Mill, R. C. (1990). *Tourism: The International Business*. Newjercy: Prentice-Hall Inc.

Mill, R. C. and Morrison, A. (1985). *The tourism system.* New Jersey: Prentice-Hall.

Mingsan Khaosa-ard et al. (2008). *Development of integrated sustainability tourism industry in Greater Mekong Subregion: Year 2*. Chiang Mai: Institute for Social Research. Chiang Mai University.

Ministry of Tourism and Sports. (2015). *Travel information*. Bangkok: Policy Committee National Tourism.

National Statistical Office. (2012). *Number of tourists by province*. Information center. Bangkok: National Statistical Office.

Phakaymas Weirram. (2014). *Mekong River boom launches the second Thai cruise 3 on the Mekong River.* Bangkok: The National News Bureau.

Pond, K. L. (1993). *The Professional Guide: Dynamics of Tour Guiding.* NJ: Prentice – Hall.

Saefang, Y. (2016). The Policies to promote cultural tourism by local tradition Poi Sang Long (ordination) Mae Hong Son Province. *Journal of MCU Peace studies*, 4(2), 89-90.

Yoktep, S. and Yupas, Y. (2017). The People's Participation on the Development Plan Making of Bandue Municipality, Muang Nong khai, Nongkhai Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 5(1), 182-183.

Terdchai Chuaibumrung. (2014). The guideline of Thai Tourism Reform. *Journal of Tatreviewmagazine*.). 5 (4).

Thai Travel Association. (2016). *Thai tourist statistics*. [Online]. Retrieved August 18, 2015, From http://ttaa.or.th

The National Economic and Social Development Board. (2011). *The 10th National Economic and Social Development Plan (2007-2011)*. Bangkok: Prime Minister's Office.

Tourism Authority of Thailand. (2013). *Thailand Tourism Report 2010*. Bangkok: Division of Statistics and Research. Tourism Authority of Thailand.

Wheelen, T. L., and Hunger, J. D. (2002). *Strategic Management and Business Policy.* 8th ed. NJ: Prentice Hall Upper Saddle River.

Zhang, X., Song H., and Huang, G. Q. (2009). Tourism supply chain management: A new research agenda. *Tourism Management*, 3(30). 345 - 358.

ปัจจัยเสริมสร้างการบูชาเทพฮินดู อย่างสัมมาทิฏฐิในสังคมไทย*

Factors of Worshipping Hindu Deities by Sammāditthi in Thai Society

กฤติยา วโรดม

Krittiya Varodom

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkorntajavidyalaya University,

79 Moo 1, Lamsai, Wang-noi, Phra Nakorn Si Ayutthaya 13170, Thailand.

Email: k_varodom@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาความเชื่อที่เกี่ยวเนื่องกับเทพฮินดูในกลุ่มชาวไทยพุทธให้มีความเป็นสัมมาทิฏฐิ ด้วยวิธีคิดและปฏิบัติตามวิถีพุทธ โดยที่ไม่ปฏิเสธความเชื่อที่บุคคลมีอยู่เดิม

ผลวิจัยพบว่า ชาวพุทธสามารถเคารพบูชาเทพฮินดูได้ โดยไม่ขัดกับหลักคำสอนของศาสนา หากบูชาอย่างมีสัมมาทิฏฐิ กล่าวคือ เห็นว่าการบูชาเทพคือบูชาธรรม การกระทำพิธีกรรมเกี่ยวกับเทพคือการปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุ และเทพก็คือกัลยาณมิตรที่จะชักนำผู้ศรัทธาให้เดินบนเส้นทางแห่งพระนิพพานได้เช่นกัน แต่การจะเห็นและปฏิบัติเช่นนี้ได้ต้องเป็นผู้ที่รู้จักคิดหรือคิดเป็น ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า โยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นปัจจัยภายในตัวบุคคล และ จะต้องมีปัจจัยภายนอกที่เป็นปรโตโฆสะประกอบด้วย ได้แก่ (1) ความรู้ในที่มาของเทพและความเชื่อมโยงกับหลักธรรมคำสอนของศาสนาฮินดูในระดับพื้นฐาน (2) ความรู้ในหลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธ (3) รู้จักการตีความทางศาสนา และเมื่อบุคคลต่างมีโยนิโสมนสิการในเรื่องราวเกี่ยวกับเทพฮินดูแล้ว ก็จะทำให้มุมมองเปลี่ยนไปอย่างเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ทั้งนี้หลักธรรมทางพุทธศาสนาระดับพื้นฐานที่ช่วยให้บุคคลเกิดมุมมองเช่นนี้ขึ้นได้ ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ พรหมวิหารธรรม กัลยาณมิตรธรรม และการยึดมั่นในหลักการของศาสนาพุทธ อนึ่ง ผลการวิจัยนี้ยังสามารถใช้ได้กับความเชื่อในเรื่องอื่นๆ ทำนองเดียวกันนี้ด้วย

คำสำคัญ : การบูชา; เทพฮินดู; สัมมาทิฏฐิ; สังคมไทย

---

* Received February 22, 2017; Accepted July 18, 2017.

Abstract

This study is qualitative research. The main purpose is to present the development method of right belief (Sammāditthi) about Hindu deities in Thai Buddhist Society by Buddhist way, and this study does not intend to deny their beliefs.

The results is that the Buddhist can worship the Hindu deities by Sammāditthi (the right view) which is not against the Buddhist principle. It is to understand that worshipping deities is worshipping dhamma, and doing ritual is doing Puññakiriyā-vatthu (grounds for accomplishing merit). Deities are true friends who induce the believers keep the way to nirvana also. However, the persons who can think and follow this concept must have Yonisomanasikāra which is internal factors, and Paratoghosa which is external factors. Paratoghosa are knowledge about (1) deities's background which relate to Hindu dhamma, (2) Buddhamma, and (3) religious interpretation. If people have Yonisomanasikāra to the belief in Hindu deities, they will see Hindu deities can give utilities to every party, the believers and nonbelievers. The basic Buddhamma supported this concept is Puñña kiriyā-vatthu, Brahmavihāra, Kalyānamitta-dhamma, and standing for Buddhist principle. This research result can be adapted to other believers of different faiths in the like manner.

Keywords: Worshipping; Hindu Deities; Sammāditthi; Thai society

บทนำ

ปัจจุบันการกราบไหว้บูชาเทพฮินดูโดยหวังให้บันดาลผล ได้กลายเป็นกระแสนิยมขึ้นในสังคมไทย ดังจะเห็นได้ว่า เทศกาลทางศาสนาของฮินดูมีคนไทยเข้าร่วมงานกันอย่างเนืองแน่น เช่น งานนวราตรีของวัดพระศรีมหาอุมาเทวี (วัดแขกสีลม) ที่มีผู้คนเข้าร่วมงานเรือนแสน หรือปรากฏการณ์ที่มีเทวาลัยเทพฮินดูที่สร้างโดยคนไทยผุดขึ้นเป็นดอกเห็ดทั้งในกรุงเทพฯ และชานเมือง กระแสนี้ยังได้ลุกลามเข้าไปถึงในวัดพุทธศาสนา พระภิกษุสงฆ์หันมาตอบรับโดยสร้างรูปเคารพเทพฮินดูไว้ให้คนมากราบไหว้บูชา บางแห่งมีความใหญ่โตโดดเด่นยิ่งกว่าพระพุทธรูปประจำโบสถ์วิหารด้วยซ้ำ บางวัดมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์เกาะกระแสเทพเชิญชวนให้คนเข้ามาบูชา ทั้งที่ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแบบอเทวนิยมและมีคำสอนเน้นหลักเหตุผล จึงเป็นสิ่งที่น่ากังวลถึงความเสื่อมของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย และการไม่สามารถพัฒนาปัญญาของชาวพุทธไทยอันเป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนาได้ และหากมองในแง่ประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ จะเป็นอย่างไรถ้าประชากรมีความหลงงมงาย ขาดความสามารถคิดด้วยเหตุผล นิยมอ้อนวอนอำนาจลี้ลับ บ่มเพาะนิสัยการพึ่งพิงผู้อื่นด้วยการอ้อนวอน ซึ่งมีลักษณะเดียวกับการให้สินบน และยอมให้ผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่ตามความคิดของตนมาบงการชีวิต โดยที่ไม่รู้จักเขาดีพอ

การปฏิบัติลักษณะเช่นนี้ย่อมซึมซับเป็นอุปนิสัยโดยรวมของประชากรได้ไม่ยากโดยการเปิดใจยอมรับผ่านความคุ้นชินจากความเชื่อทางศาสนา ด้วยความเคารพและนำหลักคำสอนไปปฏิบัติตาม หรือประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม (Inthanon, 2016) เพราะว่าศรัทธาในทางศาสนาเป็นจุดเริ่มแห่งการเข้าถึงความจริงหรือปัญญา กล่าวคือ ศรัทธาเป็นเครื่องชักจูงให้ผู้คนโน้มนำให้บุคคลเริ่มต้นปฏิบัติธรรม ศรัทธาคอยจรรโลงการปฏิบัติธรรมให้ดำเนินต่อไปด้วยความเพียรพยายาม (Vichai, 2016) และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ (Pongpha, 2016)

อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเรื่องเทพฮินดูและพิธีกรรมแบบพราหมณ์-ฮินดูอยู่คู่กับสังคมไทยมาหลายร้อยปี จึงไม่ใช่เรื่องที่จะปฏิเสธได้ ดังนั้นจึงควรพิจารณาว่า จะทำอย่างไรให้ความเชื่อนี้ไม่นำพาผู้คนไปสู่ความเสื่อมและยังสามารถก่อเกิดประโยชน์ได้ เพราะแท้จริงแล้วเรื่องราวของเทพเจ้าในศาสนาต่างๆ มีหน้าที่หนึ่งคือ เป็นเครื่องมือสอนจริยธรรมแก่มวลชน เช่นเดียวกับเรื่องราวของเทวดาในศาสนาพุทธที่เป็นสัญลักษณ์ของจริยธรรมและคำสอนตามพุทธปรัชญา (Marasinghe, 1974) หรือ อุดมการณ์ของโพธิสัตว์ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน (Singh, 2016) ผู้วิจัยจึงประสงค์จะศึกษาหาแนวทางสร้างความสมดุลระหว่างความเชื่อเรื่องเทพเจ้าฮินดูและการพัฒนาปัญญา โดยอาศัยหลักการและวิธีการของพระพุทธศาสนาที่ผู้คนในสังคมคุ้นเคยและศรัทธาเป็นพื้นฐานอยู่เดิม ประกอบด้วย โยนิโสมนสิการหรือการสามารถคิดได้อย่างแยบคายมีเหตุผล ซึ่งถือเป็นปัจจัยภายในตัวบุคคล และปรโตโฆสะ คือข้อมูลต่างๆ ที่เป็นในทางกุศลและมีประโยชน์เอื้อให้เกิดโยนิโสมนสิการได้ จัดเป็นปัจจัยภายนอก (Phra Bhramagunabhorn, 2006) โยนิโสมนสิการที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้คือ มุมมองใหม่ต่อเรื่องความเชื่อและการบูชาเทพฮินดูในสังคมไทย โดยเฉพาะในมุมมองของชาวพุทธ ซึ่งประกอบด้วยเหตุผลและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันของผู้คนในสังคมที่มีความเชื่อแตกต่างต่างกันไป

ผลการวิจัย

1. ความรู้ในที่มาของเทพและความเชื่อมโยงกับหลักธรรมคำสอนของศาสนาฮินดู

สิ่งที่บุคคลผู้บูชาเทพควรรู้ คือ ตำนานหรือเรื่องราวของเทพเจ้าในเชิงพิสดารนั้น ล้วนมีพัฒนาการผ่านมาตามยุคสมัย แตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา เพื่อสื่อถึงธรรมะที่มนุษย์ตระหนักรู้ในห้วงเวลานั้นๆ และยังเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันในสังคมของแต่ละยุค จากการศึกษาพบว่า เรื่องราวเกี่ยวกับเทพปกรณัมฮินดูมีบทบาทเช่นเดียวกับเทพปกรณัมในดินแดนอื่นๆ ของโลก ดังที่ โจเซฟ แคมพ์เบลล์ นักเทววิทยาที่มีชื่อเสียง ได้ทำการศึกษาและสรุปไว้ คือ บทบาทในการสะท้อนความลึกลับของชีวิตและจักรวาล บทบาทในการจัดระเบียบสังคม บทบาทด้านจิตวิทยาหรือการสั่งสอนว่ามนุษย์ควรใช้ชีวิตอย่างไร (Boonsong, 2008) ส่วนที่พิเศษขึ้นมาต่างหาก คือ บทบาทในการเชื่อมโยงกับพระเจ้าหรือสัจธรรม อันเป็นลักษณะพิเศษของปรัชญาอินเดีย บทบาทเหล่านี้สอดคล้องกับที่ แสง จันทร์งาม กล่าวไว้ว่า เทพปกรณัมและพิธีกรรมต่างๆ นั้น เป็นเปลือกนอกหรือเครื่องมือเพื่อดึงดูดใจให้บุคคลมาสนใจ แต่ที่แท้แล้วได้ห่อหุ้มจริยธรรมและปรัชญาธรรมไว้ (Channgam, 2002) ดังนั้น ผู้ที่ศรัทธาและบูชาเทพให้ได้ประโยชน์จึงต้องรู้ถึงความเชื่อมโยงกับปรัชญาคำสอนทางศาสนาให้ได้ เพื่อนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม (Barahona, 2016)

ยกตัวอย่าง ศิวะนาฏราช เป็นปางที่สืบเนื่องจากตำนานพระศิวะแปลงเป็นโยคีลงไปปราบฤษีที่ไม่ตั้งตนอยู่ในศีลอันควรของดาบส เรื่องราวเล่าถึงเหล่าฤๅษีและเมียสาวที่มักมากในกามารมณ์และไม่ซื่อสัตย์ต่อคู่ครองของตน ตำนานนี้จึงเสมือนเป็นการสอนศีลธรรมจรรยาให้แก่มนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับศีลข้อ 3 ของพุทธศาสนิกชนด้วย อีกตัวอย่างหนึ่งเป็นการเชื่อมโยงกับนามธรรมในระดับสูงขึ้น ได้แก่ ตำนานของพระแม่ทุรคาที่ต่อสู้กับมหิสาสูร การตีความแง่หนึ่งของชาวฮินดู คือ ควายคือสัตว์เดรัจฉานที่เป็นตัวแทนของสิ่งชั่วร้ายหรือสัญชาติญาณดิบของมนุษย์ หากมนุษย์ควบคุมไม่ได้จิตวิญญาณก็ย่อมร้อนรนไม่มีความสงบสุข การต่อสู้กันของทุรคาเทวีกับมหิสา นอกจากจะเปรียบเสมือนการต่อสู้กันระหว่างความดีและความชั่วในภาพรวมแล้ว เทวียังหมายถึงปัญญาที่ช่วยให้มนุษย์หลุดพ้นจากความมืดบอดด้วย (Gavin Flood, 1996)

จากการศึกษาความหมายของเทพและการบูชาเชื่อมโยงกับหลักสอนขั้นลึกซึ้งในศาสนาฮินดูนั้น พบว่า เทพเป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้าที่หมายถึงสัจธรรมสูงสุด (Coomaraswamy, 1914) การได้ใกล้ชิดเทพคือการได้นำเสนอตัวต่อพระเจ้า โดยความหมายแท้จริงแล้วคือการเสนอตัวสู่เส้นทางธรรม เพื่อเป้าหมายสูงสุดคือการได้เป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้าซึ่งก็คือสัจธรรมสูงสุดในคำจำกัดความของเขา ซึ่งหากเทียบเคียงกับชาวพุทธก็คือนิพพาน ดังที่ท่านพุทธทาสได้ตีความไว้ว่า ไม่ว่าจะเรียกว่าพระเจ้าหรือนิพพานก็คือสัจธรรมสูงสุดที่เป็นสิ่งสากลเดียวกัน (Buddhadasa Bhikkhu, 2009) ส่วนการบูชามีความหมายในหลายระดับ ระดับสูงหมายถึง การปลุกวิญญาณผู้บูชาให้ตื่นขึ้นจากอวิชชา (วิเคราะห์จากคำว่า “puja” แยกออกเป็น “pu” มาจาก “purusa” หมายถึงมนุษย์และวิญญาณสูงสุด และ ja มาจาก “janma” หมายถึงการตื่นขึ้น

หรือการเกิดใหม่, Javaram V., 2016) การบูชาที่แท้ของฮินดูไม่เน้นที่อามิส ถ้ามีก็เป็นไปเพื่อการรู้จักสละออกและการแสดงน้ำใจ (สัมภาษณ์สถิต กุมาร, 19 กรกฎาคม 2559) สิ่งสำคัญที่สุดคือการบูชาด้วยใจอันบริสุทธิ์ นั่นคือมอบความรักภักดีโดยไม่หวังผลตอบแทน (Vivekananda Swami, 2003) เพราะเมื่อมนุษย์เกิดความภักดีแล้ว ก็ย่อมพร้อมที่จะน้อมนำเอาคุณธรรมของเทพเข้ามาใส่ตน ลักษณะเช่นนี้เท่ากับเป็นการปฏิบัติบูชา ซึ่งก็ไม่ต่างจากคำสอนในพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญกับปฏิบัติบูชามากกว่าอามิสบูชา แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้ปฏิเสธอามิสบูชาว่าเป็นสิ่งที่ดีเช่นกัน

2. ความรู้ในหลักการของพระพุทธศาสนา

ชาวพุทธในสังคมไทยมักมีคำกล่าวเชิงแบ่งแยกว่า ใครเป็นพุทธแท้ ใครเป็นพุทธเทียม แน่นอนว่าผู้ที่มีความเชื่อในเทพฮินดูมักถูกตราว่าเป็นพุทธเทียม ความรู้สึกเช่นนี้ย่อมไม่เป็นผลดีต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม หากชาวพุทธมีความเข้าใจในหลักการของพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะสามารถวางตัววางตนในฐานะชาวพุทธได้อย่างเหมาะสม ทั้งฝ่ายที่เชื่อและไม่เชื่อในเทพฮินดู การวิเคราะห์หลักการของพระพุทธศาสนาในงานวิจัยนี้ ได้พิจารณาจาก 4 มิติ แล้วนำมาตีความผสานกัน ได้แก่

มิติแรก ศาสนาพุทธสอนให้หวังผลสำเร็จด้วยการลงมือทำอย่างเพียรพยายามตามเหตุผลและผลกรรมที่มนุษย์ได้รับเกิดจากกระทำของตนเองไม่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดๆ คำสอนนี้มีหัวใจสำคัญคือการมุ่งให้คนพึ่งพาตนเอง เป็นอิสระจากบ่วงร้อยรัดทุกอย่าง ไม่ต้องอิงอาศัยแม้กระทั่งพระศาสดา (Phra Bhramagunabhorn, 2006) ในมิตินี้เท่ากับว่า การเอาตนไปผูกพันพึ่งพิงกับเทพเจ้าเข้าข่ายขัดต่อหลักการ

มิติที่สอง เป็นเรื่องที่ศาสนาพุทธอนุโลมให้ใช้เรื่องของอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ได้ เพื่อเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงสู่การอบรมสั่งสอนเพื่อให้ละจากสิ่งเหล่านี้อีกทอดหนึ่ง (Phra Bhramagunabhorn, 2006) ในมุมนี้จึงเท่ากับว่า ชาวพุทธยังสามารถสัมพันธ์กับเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์รวมถึงความเชื่อในเทพเจ้าได้ในระดับหนึ่ง

มิติที่สาม พิจารณาจากพุทธดำรัสที่ว่า “ปูชา จ ปูชะนียานำ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ” (Thai Tripitaka 25/1-9/6-8) ซึ่งแปลว่า บูชาบุคคลที่ควรบูชาถือเป็นมงคลชีวิต การบูชาในพระพุทธศาสนานั้น เป็นการแสดงออกถึงธรรมในตัวบุคคลเพื่อเคารพต่อธรรมที่มีในบุคคลอื่น จึงเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเหตุผล มิใช่เป็นการคำนึงถึงความศักดิ์สิทธิ์ แต่หากจะมองในแง่ความศักดิ์สิทธิ์ ก็เป็นความศักดิ์สิทธิ์ที่ดีกว่าและเหนือกว่าตนด้วยคุณธรรมความดี (Indasara, 1985)

หากมองจากสามมิตินี้ อาจสรุปในเบื้องต้นได้ว่า ถ้าชาวพุทธศรัทธาและบูชาเทพฮินดูในเชิงของการนับถือคุณธรรมความดีขององค์เทพ ซึ่งเป็นการเคารพบูชาอย่างมีเหตุผล ไม่ใช่การอ้อนวอนรอคอยโดยไม่ลงมือทำ ก็น่าจะเป็นสิ่งที่กระทำได้ แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีอีกมิติหนึ่งที่มีข้อความที่กล่าวไว้ทำให้อาจคิดไปได้ว่า ผู้ที่ควรบูชานั้น ต้องไม่ใช่นักบวชหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาอื่น ซึ่งจะได้พิจารณาอย่างลึกซึ้งต่อไปในมิติที่สี่

มิติที่สี่ จากข้อความในพระไตรปิฎกที่ระบุถึงคุณสมบัติของอุบาสกจัณฑาล หรืออุบาสกชั้นเลวไว้ว่า (1) เป็นผู้ไม่มีศรัทธา (2) เป็นผู้ทุศีล (3) เป็นผู้ถือมงคลตื่นข่าว (4) แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนานี้ (5) ทำอุปการะนอกศาสนาก่อน (Thai Tripitaka 22/175/292) ข้อความเหล่านี้อาจทำให้สงสัยได้ว่า เทพฮินดูเป็นทักขิไณยภายนอกศาสนา และเป็นเรื่องผิดที่ชาวพุทธจะศรัทธาและทำการเสมือนแสวงหาทักษิณานอกศาสนา ผู้วิจัยเห็นว่า ควรต้องตีความความหมายของทักขิไณยนอกศาสนาไว้เป็นสำคัญ

ก่อนอื่นต้องวิเคราะห์คำว่า “ศาสนา” คำนี้เป็นชื่อเรียกที่เกิดขึ้นภายหลังเพื่อแบ่งแยกกลุ่มชนตามความเชื่อ จนมาถึงปัจจุบันคนทั่วไปมักเข้าใจคำนี้ในเชิงของสถาบันหรือเครื่องมืออย่างหนึ่งในการแบ่งกลุ่มคนออกเป็นพวก และทำให้มีความรู้สึกว่าคนที่อยู่นอกชื่อศาสนาเดียวกับตนเป็นคนละฝ่าย ดังนั้นการไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนา จึงดูเหมือนห้ามมิให้ทานแก่นักบวชหรือผู้ทรงศีลที่ไม่ได้ชื่อว่านับถือศาสนาพุทธตามการแบ่งกลุ่มในปัจจุบัน แต่หากพิจารณาที่แก่นแท้แล้วจะพบว่า พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พระธรรมคำสอนโดยมิได้มีวัตถุประสงค์จะก่อให้เกิดกลุ่มก้อนหรือสถาบันใดๆ ซึ่งจะสังเกตได้ว่า พระองค์ทรงใช้คำว่า “ประกาศพรหมจรรย์” มิใช่ “เผยแผ่พระพุทธศาสนา” พรหมจรรย์ หมายถึง การประพฤติหรือการกระทำที่ประเสริฐ การประกาศพรหมจรรย์ จึงเป็นการเผยแผ่แบบแห่งการครองชีวิตอันประเสริฐ อันได้แก่การประพฤติ ศีล สมาธิ ปัญญา (Buddhadasa Bhikkhu, 2011) เป้าหมายของพระองค์จึงเป็นไปเพื่อประกาศหลักการหรือแบบแผนในการดำรงชีวิตที่ดีงามตามที่พระองค์ทรงค้นพบ ให้ชาวโลกได้รับรู้และนำไปปฏิบัติ “เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข และเพื่อสันติภาพของมวลมนุษย์” ดังนั้นหากจะนำคำว่าคนนอกศาสนาไปเทียบเคียงในช่วงเวลานั้น น่าจะหมายถึงผู้ที่มีคำสอนและความพฤติกรรม “บั่นทอนประโยชน์ บั่นทอนความสุขและสันติภาพของมวลมนุษย์” การให้ทานแก่บุคคลเหล่านี้ย่อมเปิดโอกาสให้ได้รับคำสอนที่พาหลงผิดไปจากทางอริยะที่พระองค์เฝ้าเพียรสั่งสอนได้

ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่า หากทำความเข้าใจหลักการของพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้แล้ว ชาวพุทธก็สามารถเลือกปฏิบัติบูชาเทพฮินดูในทางที่ไม่ขัดกับหลักการได้

3. การตีความทางศาสนาและเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติ

ดังที่กล่าวแล้วว่า เทพปกรณัมและการปฏิบัติที่เกี่ยวกับเทพเจ้ามักมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งต้องอาศัยการตีความ การใช้สัญลักษณ์ของศาสนาก็เพื่อสร้างความสำคัญให้แก่ความหมายของคำสอน และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคำสอนกับกิจกรรมทางศาสนา จริงอยู่ที่สัญลักษณ์ทางศาสนาอาจตีความได้แตกต่างกันไป แต่พื้นฐานที่สำคัญคือการตีความเพื่อดึงศาสนิกให้เข้ามาใกล้ชิดกับศาสนาได้ดีขึ้น หมายถึงทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจในคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง (David Bastow, 1991)

การตีความทางศาสนานั้นมีได้ 2 ระดับ คือ การตีความเชิงความคิด เป็นการไขปริศนาธรรมด้วยการพยายามเชื่อมโยงตำนานให้สอดคล้องกับความหมายของคุณธรรมจริยธรรม เป็นเรื่องของการพยายามหาเหตุผล ซึ่งพบเห็นได้เสมอจากงานเขียนหรืองานเผยแผ่ศาสนาในปัจจุบัน แม้มีประโยชน์ แต่ไม่ค่อยเกิด

ผลอย่างยั่งยืน ในขณะที่อีกระดับคือ การตีความเชิงภาวนา ที่เกิดจากการใกล้ชิดด้วยการรับรู้รับฟังและร่วมปฏิบัติอย่างผูกพันเพื่อให้ค่อยๆ ซึมซับเข้าสู่จิตใจ เรื่องราวของเทพปกรณัมในอินเดียทำหน้าที่นี้ อาจเทียบได้กับชาดกของพุทธที่ผู้คนรับรู้รับฟังซ้ำแล้วซ้ำเล่า แทรกอยู่ในประเพณีและพิธีกรรมผ่านจากรุ่นสู่รุ่น จนซึมซับสู่จิตใจและนำปฏิบัติก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนและสังคม โดยอาจไม่รู้ถึงความหมายที่เป็นความรู้ทางปรัชญาเลยก็ได้ เช่น ผู้ที่ฟังเทศน์มหาชาติเสมอๆ ย่อมทำให้เป็นผู้เห็นคุณค่าของการเสียสละ หรือทางฮินดู ผู้ที่เคารพศรัทธาพระแม่สรัสวตี ย่อมเชื่อในคุณธรรมแห่งองค์พระแม่ที่ทรงเป็นเทพีแห่งการเรียนรู้ การนับถือพระแม่คือการเห็นคุณค่าของการศึกษาเรียนรู้ ผู้ที่บูชาพระแม่ย่อมต้องกระทำตนให้ใฝ่ศึกษาเล่าเรียน และแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เสมอ หรือพุทธศาสนิกชนทางมหายาน ก็มีคติการรับเอาพระโพธิ์สัตว์อวโลกิเตศวรมาอยู่ในตัวของผู้ที่เคารพบูชา นั่นหมายถึงผู้นั้นย่อมต้องพยายามปฏิบัติตนละเว้นความโกรธและให้มีเมตตาแก่เพื่อนร่วมโลก ตามคุณสมบัติแห่งองค์พระโพธิสัตว์ด้วย พระองค์จึงจะอยู่ในตัวผู้นั้นได้ เป็นต้น เหล่านี้คือตัวอย่างความหมายของการตีความเชิงภาวนา (Pramual Pengchan, interview 30 May 2016)

การที่บุคคลจะตีความออกไปในลักษณะใดก็ขึ้นอยู่กับว่า ผู้ตีความต้องการอะไรในเวลานั้น และมีพื้นฐานความรู้หรือประสบการณ์อย่างไร สถิตย์ กุมาร ได้ยกตัวอย่างการตีความว่า “หูใหญ่ของพระพิฆเนศหมายถึงการตั้งใจรับฟัง ท้องใหญ่หมายถึงพื้นที่สำหรับกลั่นกรองสิ่งที่รับฟังมาแล้ว ยิ่งท้องใหญ่ยิ่งกลั่นกรองได้ดี แต่ก็ต้องมีสติปัญญาดีด้วยจึงจะกลั่นกรองได้อย่างเหมาะสม จึงต้องมีเศียรใหญ่หมายถึงสมองด้วย”หรืออาจตีความให้เข้ากับปัจจุบันก็ได้ เช่น “หนูที่เป็นสัตว์พาหนะของพระคเณศ หากเป็นภาษาอังกฤษคือคำว่า mouse จึงตีความเทียบกับเมาส์ที่ใช้กับคอมพิวเตอร์ที่เป็นเครื่องนำพาเราท่องโลกออนไลน์ ในความหมายคือ พาหนะของพระพิฆเนศสามารถนำเราไปในที่ใดๆ ก็ได้” (Sathit Kumar, Interview 19 July 2016) การตีความในลักษณะนี้อาจไม่ตรงกับหลักธรรมทางศาสนาเสียทีเดียว แต่ก็เป็นการตีความเพื่อสื่อถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ในการคิดการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นการโน้มน้าวใจนำเรื่องของเทพมาให้สอดคล้องกับสิ่งที่ตนต้องการหรือมีความเชื่อ ซึ่งก็มักเป็นไปเพื่อแก้ปัญหาของตน นั่นก็เป็นบทบาทหนึ่งของเทพคือ การสะท้อนความปรารถนาของมนุษย์

สำหรับในหมู่ชาวพุทธแล้ว แนวคิดหรือทฤษฎีการตีความหนึ่งที่มักถูกพูดถึงคือ ภาษาคนภาษาธรรม ซึ่งท่านพุทธทาสได้ใช้เสมอในการเทศนาธรรม ท่านได้ยกตัวอย่างการตีความ พญามารหรืออสูรที่กล่าวในตำนานของศาสนาต่างๆ ว่ามีรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว ถืออาวุธมามุ่งทำลายมนุษย์และเทวดานั้น แปลโดยภาษาธรรมก็คือ สิ่งร้ายกาจที่ทำลายมนุษย์อย่างยิ่ง คือ ความโง่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง (Buddhadasa Bhikkhu, 2006) ที่สำคัญคือ ท่านได้ใช้ภาษาคนภาษาธรรมในการตีความหลักธรรมของศาสนาอื่นมาเชื่อมโยงกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น การตีความพระเจ้ากับกฎไตรลักษณ์หรือนิพพาน (Buddhadasa Bhikkhu, 2009) โดยท่านมีจุดประสงค์ตามปณิธาน 3 ข้อ คือ (1) เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างศาสนา (2) เพื่อทำให้ศาสนิกได้เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ซึ่งจะส่งผลไปสู่ข้อที่สาม (3) เพื่อให้ศาสนิกสามารถถอนตัวถอนตนออกจากวัตถุนิยมได้

จากการศึกษาทำให้ได้ข้อสรุปว่า การรู้จักที่จะตีความทางศาสนาให้เหมาะสม เป็นสิ่งสำคัญทั้งในหมู่ของศาสนิก ผู้ศรัทธา และผู้ที่เผยแผ่คำสอนของศาสนา และไม่ใช่แต่เฉพาะในศาสนาที่ตนเป็นศาสนิก แม้แต่เรื่องราวของต่างศาสนาก็ยังสามารถนำมาตีความเชื่อมโยงสู่หลักธรรมคำสอนในศาสนาของตนได้เช่นกัน เพราะต่างก็มีเป้าหมายเดียวกันคือสอนธรรมะให้แก่ศาสนิก อย่างไรก็ตาม ผู้จะคิดได้หรือตีความได้อย่างเหมาะสม ต้องมีความรู้ทางศาสนาที่ถูกต้อง หรือมีพื้นฐานทางจริยธรรมที่แข็งแกร่ง ที่จะสามารถควบคุมความปรารถนาของตนให้อยู่ในกรอบศีลธรรมได้

สำหรับงานวิจัยนี้ได้ให้ข้อเสนอว่า การบูชาเทพฮินดูและกระบวนการที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาตีความเชื่อมโยงกับพุทธธรรมขั้นพื้นฐานได้อย่างดี ได้แก่ ไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ ปัญญา และบุญกิริยาวัตถุ คือ ทาน ศีล ภาวนา เป็นเบื้องต้น โดยมีตัวอย่างการเชื่อมโยงว่า เมื่อผู้ศรัทธาประกอบพิธีกรรมบูชาเทพนั้น ก็ให้ปรับวิธีคิด จากการสวดอ้อนวอนขอที่จิตหวั่นไหวถูกครอบงำด้วยความต้องการหรือความกลัว เปลี่ยนเป็นการสวดมนต์เพื่อสร้างสมาธิและพลังใจ และจากการถวายของที่เสมือนเป็นสินบน ก็เปลี่ยนเป็นให้เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลบำรุงศาสนสถานและนักบวชที่มีอยู่ในสถานที่นั้นให้มีปัจจัยเพียงพอที่จะบำเพ็ญตนไปตามคำสอนของศาสนาได้ โดยมีเทพเป็นผู้ใหญ่ที่นับถือเป็นประธานรับรู้การให้ของเรา แม้แต่การซื้อสิ่งของบูชาจากพ่อค้าแม่ค้าก็คิดในเชิงของเมตตากรุณาได้ว่า เป็นการกระจายรายได้ในสังคม ช่วยให้พวกเขาเหล่านั้นมีอาชีพเลี้ยงตัว ซึ่งเทพย่อมชื่นชม ผู้บูชาก็จะเกิดความอิ่มใจและมีสติในการให้อย่างเหมาะสม ไม่ตระหนี่หรือให้มากจนเกินควร ส่วนเรื่องศีลนั้น ตามปรกติเมื่อบุคคลใดเคารพศรัทธาเทพองค์ใดแล้วก็มักจะมีข้อกำหนดให้ปฏิบัติเพื่อบูชาองค์เทพนั้นๆ โดยพื้นฐานแล้วก็อยู่ในกรอบของศีล 5 สำหรับด้านการภาวนานั้น ก็มีอยู่ทั้งในระหว่างพิธีกรรมบูชาเทพและการปฏิบัติต่อเนื่องหลังจากนั้น โดยมีนัยว่า เมื่อผู้ศรัทธาสวดมนต์หรือกล่าวคำบริกรรมมุ่งจิตอยู่ที่องค์เทพ พวกเขาปรารถนาสิ่งใดที่ได้บอกกล่าวแก่องค์เทพไว้ ก็เท่ากับได้ผูกจิตมุ่งอยู่กับเป้าหมายนั้นด้วย จึงเป็นการทำสมาธิภาวนาที่จะช่วยส่งให้บุคคลนั้นเกิดปัญญาเห็นทางออกของเขาเองได้ ฉะนั้น พิธีกรรมโดยหน้าที่และความหมายเช่นนี้ยิ่งทำก็ยิ่งเป็นประโยชน์ ทั้งนี้สามารถสรุปการเชื่อมโยงได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 : เปรียบเทียบกิจกรรมบูชาเทพฮินดูเข้ากับพุทธธรรมพื้นฐาน

กิจกรรม/พิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาเทพฮินดู	บุญกิริยาวัตถุ	ไตรสิกขา
1. ถวายเงินหรือสิ่งของต่อเทพ : มอบให้เพื่อบำรุงศาสนสถานและนักบวชในที่แห่งนั้น 2. ซื้อเครื่องบูชาจากพ่อค้าแม่ค้าด้วยใจคิดช่วยเหลือให้มีรายได้	ทาน	การกระทำที่เจือด้วยเมตตา และกอปรด้วยเหตุผล : สติ/ปัญญา
3. ยึดแนวทางการประพฤติตนตามข้อกำหนด สำหรับผู้บูชาเทพองค์นั้นๆ	อยู่ในกรอบของศีล 5	ศีล
4. การสวดมนต์ภาวนามุ่งจิตสู่องค์เทพ เพื่อเป็นการบูชา และเพื่ออธิษฐานบอกกล่าวสิ่งที่ตั้งจิตปอง	ภาวนา	ทำให้จิตเกิดสมาธิ

3. มุมมองใหม่ที่เป็นสัมมาทิฏฐิ

คำว่ามุมมองใหม่นี้ ผู้วิจัยนำไปเปรียบเทียบกับลักษณะและบทบาทของเทพฮินดูที่รับรู้กันอยู่ในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้จากการศึกษาครั้งนี้เช่นกัน มุมมองที่มีอยู่เดิมนั้นอาจจัดแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม คือ (1) เทพในบทบาทผู้ทรงอำนาจบารมี สามารถบันดาลสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปทั้งด้านร้ายและดี (2) เทพในบทบาทบรมครูของศาสตร์แขนงต่างๆ (3) เทพในบทบาทธรรมบาล คือเทพผู้ปกปักษ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา และ (4) เทพในบทบาทวัตถุมงคลหรือเครื่องรางของขลัง

การศึกษาครั้งนี้ประเมินได้ว่า เมื่อบุคคลได้รับรู้ข้อมูลจากปัจจัยทั้ง 3 ด้านแล้ว ย่อมเอื้อให้เกิดมุมมองใหม่ขึ้น ได้แก่

1) จากเทพในฐานะผู้ทรงอำนาจบารมีที่ดลบันดาลสิ่งต่างๆ อย่างปาฏิหาริย์ เปลี่ยนมาเป็นนับถือเทพในฐานะกัลยาณมิตร หรือปรโตโฆสะ ที่มอบเรื่องราวดีๆ คือกุศลธรรมมาสู่ตน ส่วนพิธีกรรมเพื่ออ้อนวอนบูชาเทพนั้น ก็เปลี่ยนเป็นพิธีกรรมเพื่อแสดงออกซึ่งบุญกิริยา

2) จากการที่มองว่าเทพเป็นบรมครูในศาสตร์แขนงต่างๆ เช่น ศิลปะ นาฏศิลป์ ก็จะสามารถเข้าใจได้ลึกซึ้งขึ้นไปอีกว่า เป็นเครื่องเตือนให้ระลึกถึงบุญคุณของผู้ริเริ่มและสานต่อศาสตร์นั้นๆ ให้พัฒนาขึ้นและรักษาไว้จนมาถึงเรา การเคารพเทพในฐานะนี้ก็คือการเคารพบูรพาจารย์ในศาสตร์ต่างๆ ของโลก หากเข้าใจเช่นนี้ พิธีกรรมบูชาครูผ่านการเซ่นสรวงรูปปั้นหรือเศียรของเทพและฤๅษีก็จะมิใช่ความงมงายอีกต่อไป และยังจะมีส่วนให้ผู้บูชามีความมุ่งมั่นตั้งใจในการศึกษาสรรพศาสตร์ที่เล่าเรียนนั้นด้วยความซาบซึ้ง แทนความเกรงกลัวฤทธิ์เดชหรือคำสาปแช่งอย่างขาดเหตุผล

3) จากฐานะธรรมบาลที่มีหน้าที่ปกปักษ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา ก็เปลี่ยนเป็นธรรมบาลในความหมายของผู้รักษาธรรมะและคุ้มครองผู้ปฏิบัติธรรม เพราะตามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เทพฮินดูไม่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเลย แม้ว่าจะมีชื่อพระพรหม พระอินทร์ หรือท้าวจตุโลกบาลในคัมภีร์ของศาสนาพุทธ แต่ก็เป็นกรณีที่ได้เปลี่ยนจากเทพของพราหมณ์-ฮินดูมาเป็นเทพในพระพุทธศาสนาแล้วตั้งแต่ครั้งพุทธกาล โดยมีเหตุผลตามพุทธวิธี เทพเหล่านี้แม้จะมีชื่อเหมือนกัน แต่ก็ไม่ถือว่าเป็นองค์เดียวกันเพราะมีบทบาทและตำนานที่แตกต่างไป และที่สำคัญเทพในพุทธศาสนาได้สมาทานไตรสรณคมณ์ หมายถึงเป็นพุทธมามกะแล้ว ส่วนเทพของพราหมณ์-ฮินดูไม่ถือว่าเป็นพุทธมามกะ ดังนั้นการจะอุปโลกน์ให้เทพฮินดูมาเป็นผู้ปกปักษ์คุ้มครองพระพุทธศาสนาจึงไม่เหมาะสม และได้กลายเป็นช่องทางให้เกิดการสร้างเทพฮินดูในวัด เพื่อให้พุทธศาสนิกชนกราบไหว้บูชาอย่างขาดความเข้าใจที่ถูกต้อง แต่สำหรับธรรมบาลในฐานะผู้รักษาธรรมและคุ้มครองผู้ปฏิบัติธรรมนั้น เป็นหน้าที่อันสมควรของเทพทุกตระกูล หากมองเห็นโดยโยนิโสมนสิการ

4) ในฐานะวัตถุมงคลและเครื่องรางของขลัง ก็เปลี่ยนเป็นวัตถุมงคลในฐานะเครื่องมือที่กัลยาณมิตรจะใช้เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้ศรัทธากับตน เพื่อจะได้มีโอกาสค่อยๆ แก้ไขความเชื่อที่งมงายสู่สัมมาทิฏฐิ ในเบื้องต้นก็อาจจะเป็นเครื่องเตือนใจ เป็นสิ่งที่ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้ปฏิบัติคุณความดีแล้วค่อยๆ ทำให้สามารถปล่อยจากสิ่งเหล่านี้ได้อย่างเด็ดขาด

นอกจากนี้ยังพบว่า สามารถมองเทพฮินดูในบทบาทอื่นๆ ที่แตกต่างไปจากในอดีตได้อีก ได้แก่

1) ในฐานะของสื่อศาสนสัมพันธ์ หมายถึง ทำให้เกิดความรู้สึกอันดีระหว่างศาสนา รับรู้คุณค่าที่มีในศาสนาของกันและกัน ส่งผลให้เกิดสันติภาพขึ้นในสังคม ประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีอิสระเสรีภาพในการนับถือศาสนา โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ศาสนูปถัมภกแก่ทุกศาสนา ทำให้ศาสนิกต่างศาสนาอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ผิดจากอีกหลายประเทศที่มีปัญหาความขัดแย้งเนื่องมาจากความรู้สึกแบ่งแยกของผู้นับถือศาสนาต่างกัน การที่ชาวไทยพุทธให้ความเคารพนับถือเทพของฮินดู ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและชาวฮินดูเป็นไปในทางที่ดี (หรือกรณีศาสนาอื่นก็เช่นกัน) ผู้นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในเมืองไทยมีทั้งผู้ที่มีเชื้อชาติไทยและต่างเชื้อชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ เมื่อพวกเขารู้สึกว่าชาวพุทธไทยให้การยอมรับความเชื่อและพิธีกรรมของเขา และยกย่องให้เกียรติสิ่งที่เขาเคารพนับถือ พวกเขาก็จะรู้สึกปลอดภัยและอยู่ด้วยกันอย่างสงบ และตระหนักว่าควรต้องตอบแทนด้วยการร่วมมือร่วมใจสร้างสรรค์สังคมในแง่ต่างๆ แม้แต่กิจการของชาวพุทธก็ตาม ย่อมได้รับการช่วยเหลือเกื้อกูล

2) ในฐานะสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมประเพณี ด้วยเหตุที่พิธีกรรมและความเชื่อแบบพราหมณ์-ฮินดู ได้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประเพณีไทยสืบเนื่องมาแต่โบราณ รวมถึงเรื่องราวและตำนานเกี่ยวกับเทพฮินดูก็ผสมผสานอยู่ในวรรณคดีและศิลปะของไทยด้วยเช่นกัน ถ้ามองในแง่นี้ก็จะทำให้สามารถยอมรับได้ว่าเป็นเรื่องธรรมชาติที่คนไทย (ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ) จะเชื่อและศรัทธาในเทพฮินดู

3) ในฐานะร่องรอยของประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุผลเดียวกันที่ว่า ความเชื่อเรื่องเทพฮินดูได้เข้ามาพร้อมกับอารยธรรมอินเดีย และได้ซึมซาบอยู่ในดินแดนนี้ตั้งแต่ครั้งก่อนจะเป็นประเทศไทย มีพัฒนาการความเชื่อผ่านยุคผ่านสมัยมาจนถึงปัจจุบัน

สรุป

ชาวพุทธสามารถเคารพบูชาเทพฮินดูได้ หากมีศรัทธาและบูชาอย่างเหมาะสม นั่นคือเมื่อบูชาแล้วไม่ได้ทำให้ตนห่างเหินไปจากไตรสรณคมน์ หรือคลาดเคลื่อนไปจากพระนิพพาน เกณฑ์ในการพิจารณาก็คือการบูชานั้นต้องไม่ทำให้ความโลภ โกรธ หลง มีกำลังแรงขึ้น ในทางกลับกันควรสามารถทำให้กิเลสตัณหาลดทอนลงได้ด้วย หากเป็นไปเช่นนี้ได้ก็เรียกว่าเป็นการเคารพบูชาเทพอย่างถูกต้องหรือเป็นไปอย่างสัมมาทิฏฐิ กระบวนการสร้างสัมมาทิฏฐิหรือแก้ไขมิจฉาทิฏฐิ ที่เกิดจากความเชื่อ ด้วยการมองให้เห็นถึงลักษณะและบทบาทของเทพฮินดูอย่างสร้างสรรค์ จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องมาจากองค์ประกอบและปัจจัยหลายส่วนด้วยกัน ส่วนการจะนำมาปฏิบัติให้เกิดผลได้นั้น ต้องเริ่มจากการเห็นความสำคัญในโทษจากความเชื่อผิดๆ และประโยชน์จากการเปลี่ยนไปสู่ความเชื่อที่เหมาะควร ที่สำคัญคือความร่วมมือร่วมใจกันทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนชาวพุทธที่ไม่ได้ศรัทธาในเทพ องค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และโดยเฉพาะพระสงฆ์ ผู้ซึ่งชาวพุทธให้การยกย่องศรัทธาอยู่แล้วในฐานะผู้ทรงศีลและเป็นเนื้อนาบุญ เป็นผู้นำให้แก่ชาวพุทธตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ผลที่ได้ย่อมเกิดวิถีแห่งการบูชาเทพบูชาธรรมในแบบของชาวพุทธ ที่สอดรับกับวัฒนธรรมประเพณีและไม่ขัดกับหลักคำสอนของศาสนา

References

Ananda K. Coomaraswamy. (1914). *Myths of the Hindus & Buddhists*. New York: Henry Holt & Company.

Barahona, H. (2016). Right Human Relations and World Peace. *Journal of MCU Peace Studies,* 4(1), 288-294.

Bastow, D. (1991). The Possibility of Symbolism in Indian Religions. In *Symbols in Art and Religion*. ed. by Karel Warner. Delhi: Mortilal Banarsidass Publisher.

Buddhadasa Bhikkhu. (2544). *Discourse for Dhammaduta***.** Bangkok: Dhammasapa.

Buddhadasa Bhikkhu. (2007). *Christianity and Buddhism***.** (2nd ed.). Bangkok: Dhammasapa.

Buddhadasa Bhikkhu. (2009). *Kaivalyadhama*. (4th ed.). Bangkok: Dhammadana Foundation.

Campbell, J. and Moyer, B. (2008). *The power of Myth*.Thai Version by Baranee Boonsong. Bangkok: Amarin Printing & Publishing Press.

Channgam, S. (2002). *Theology*. (4th ed.). Bangkok: Thaiwattanabhanit Press.

Indasara, W. (1985). *Ethics in Buddhism***.** Bangkok: MBU Press.

Inthanon. V. (2016). Beliefs and Rituals Concerning Buddha Statue in Lan Na. *Journal of International Buddhist Studies*, 7(1), 95-109.

Jayaram V. (2016). *Symbolism of Puja, the Ritual Worship of God in Hinduism*. Retrieved April 20, 2016, from http://hinduwebsite.com/puja.asp.

M.M.J Marasinghe. (1974). *God in Early Buddhism*. Srilanka: University of Sri Lanka.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1966). *Thai Tipitakas***.** Bangkok: MCU Press.

Mahamakut Buddhist University. (1998). *Thai Tipitakas and Exegesis***.** Bangkok: MBU Press.

Pengchan, P. (2016). *Interview*, May 30.

Phra Bhramagunabhorn (P.A.Payutto). (2006). *Buddha-Dharma (Extended Edition).* (11th ed.). Bangkok: Sahadhammik.

Phra Bhramagunabhorn (P.A.Payutto). (2006). *Dictionary of Buddhism.* (19th ed.). Bangkok: S. R. Printing Mass Product.

Pongpha, K. (2016). Pañcasikkhapada: Moral Practice for Family in Buddhism. *Journal of International Buddhist Studie*s. 7(1), 47-52.

Sathit Kumar. (2016). *Interview*, July 19.

Singh, P. (2016). The Bodhisattva Ideal and Socially Engaged Buddhism: A Progressive Approach. *Journal of the International Association of Buddhist Universities*, 9(1), 70-80.

Vichai, V. (2016). Methods for Buddhist Academic Studies. *Journal of MCU Peace Studies,* 4(1), 106-118.

Vivekananda, S. (2003). *Bhakti Yoga*. England: Celepais Press.

วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค : การแปลและศึกษาวิเคราะห์*

Vinayālaṅkāraṭīkā Part II : Translation and Analytical Study

พระมหาเสฏฐวุฒิ วชิรญาโณ
Phramaha Setthawut Vajirañāṇo
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Email: watsuwan2556@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อแปลคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค จากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ในด้านประวัติความเป็นมา ลักษณะการแต่ง สำนวนภาษา และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยวินัยของพระภิกษุที่ปรากฏในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ผลการวิจัยพบว่า

คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค เป็นการวินิจฉัยเรื่องต่างๆ 8 เรื่อง คือ 1. ขนบธรรมเนียมในการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสงฆ์ 2. การแบ่งปันปัจจัยสี่ 3. การกรานกฐิน 4. การแลกเปลี่ยนครุภัณฑ์ 5. การฟ้องร้องคดีความ 6. วิธีการออกจากอาบัติหนัก 7. สังฆกรรมน้อยใหญ่ 8. เรื่องเบ็ดเตล็ด เป็นผลงานของพระมุนินทโฆสเถระ ชาวพม่า ผู้โดดเด่นในคัมภีร์นอกสายพระไตรปิฎก รจนาขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2190 ในรัชสมัยของพระเจ้าสิริสุธรรมราชามหาธิบดี กษัตริย์องค์ที่ 10 แห่งราชวงศ์ยองยัน ณ ติริยบรรพต ลักษณะการแต่งคัมภีร์ มุ่งเน้นอรรถะ พยัญชนะที่ชัดเจน โดยนำหลักฐานจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา มาสนับสนุนทำให้เป็นคัมภีร์ที่น่าชื่อถือและเป็นวิชาการยิ่งขึ้น มีประโยชน์ต่อการรักษาความถูกต้องของพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระวินัยปิฎกในอนาคตของพระภิกษุสงฆ์ไทย สามารถนำไปใช้ประกอบการพิจารณาวินิจฉัยวินัยของพระภิกษุที่เกี่ยวกับเรื่องทั้ง 8 นี้ได้ เมื่อภิกษุสงฆ์เข้าใจพระวินัยอันเป็นอายุของพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดีแล้ว ก็จะสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และจักบรรลุคุณธรรมอันสูงสุดในพระพุทธศาสนาคือพระนิพพานได้ในที่สุด

คำสำคัญ: วินยาลังการฎีกา; การแปล; ศึกษาวิเคราะห์

---

* Received February 17, 2017; Accepted April 12, 2017.

Abstract

This research is a documentary research of which the objectives are 1) to translate the Sub-Commentary (Tika) of Vinayālaṅkāratīkā Part II from Pali version into Thai version; 2) to study and analyze the Sub-Commentary of Vinayālaṅkāratīkā Part II in terms of its history, composition pattern, language style, and its relationship with other Sub-Commentaries, and 3) to study and analyze the content of the Sub-Commentary concerning judgements of disciplines of Buddhist monks presented in the Sub-Commentary. The research results are as follows;

The Sub-Commentary of Vinayālaṅkāratīkā Part II consists of explanation of judgements in 8 topics, which are: 1) Monks cohabitation tradition, with preceptor functions, for example. 2) Sharing of 4 basic living factors. 3) Kathina robe-making ceremony. 4) Durable articles exchange. 5) Lawsuit accusation. 6) Severe offence acquitting procedure. 7) Minor and major religious rites. 8) Other trivial matters. This Sub-Commentary was composed by a Buddhist monk of Myanmar named Munindaghosa whose works were outstanding at scriptures outside the Tipitaka by the year of 2190 B.E. in the reign of King Luanmengtrã or Sirisudhammarājāmahādhipati, the 10th King of the Yong-an Monarch at Tiriya Mountain. The composition pattern of this Sub-Commentary was focused on clear content and consonant by using evidence from Tipitaka to support wording as well as to make the Sub-Commentary more reliable, more academic and more useful in order to preserve correction of discipline (Vinaya) legislated by the Lord Buddha. Moreover, it was useful for Thai Buddhist monks to learn Vinaya Pitaka in the future and to use as a reference scripture to support decision making in areas of those 8 topics. If Buddhist monks were able to understand disciplines well, they could behave correctly and would finally attain highest Buddhist virture, so-called–Nibbāna.

Keywords: Vinayālaṅkāratīkā; Translation; Analytical Study

บทนำ

พระวินัยปิฎก ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมพระพุทธพจน์ที่เป็นบทบัญญัติ กฎข้อบังคับ และความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์และพระภิกษุณีสงฆ์ ที่เกี่ยวข้องกับมารยาทความเป็นอยู่ตลอดถึงธรรมเนียมปฏิบัติ และการกระทำกิจกรรมของสงฆ์ (Phra Dhamkittiwong Thongdee Suratejo, 2008) ถือได้ว่าพระวินัยเป็นที่รวบรวมกฎระเบียบของพระพุทธศาสนาไว้ ทำให้พระวินัยเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา ที่ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์พึงถือปฏิบัติตาม เพื่อความสง่าและความเรียบร้อยดีงามและเพื่ออยู่กันอย่างสงบสุขของคณะสงฆ์ ในการศึกษาและปฏิบัติตามพระวินัย สามารถพัฒนาพฤติกรรมที่ดีงามในการดำเนินชีวิตประจำวัน (Arbhasil, 2016)

พระสงฆ์ได้ยึดปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด หากเกิดความสงสัยในเรื่องใดก็สามารถทูลถามพระพุทธเจ้าได้โดยตรง เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว เมื่อเกิดความสงสัยขึ้นในบางประเด็นก็ต้องถามอุปัชฌาย์อาจารย์ของตน เพราะเนื้อหาในพระวินัยปิฎกนี้บางอย่างก็มีความชัดเจนในตัวอยู่แล้ว อ่านแล้วสามารถเข้าใจได้ในทันทีไม่จำเป็นต้องอธิบายอีก แต่เนื้อหาบางอย่างก็ยังไม่มีความชัดเจน อ่านแล้วไม่สามารถเข้าใจได้ในทันที ดังนั้น เพื่อให้มีความเข้าในมากขึ้นจึงต้องอาศัยอรรถกถามาอธิบายความในพระวินัยนั้นให้มีความชัดเจนแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น (Phra Maha Udorn Sitthiyano Ketthong, 2012) ส่วนคัมภีร์ที่ขยายความของอรรถกถาคือ ฎีกา คำว่า “ฎีกา” หมายถึงคำอธิบายขยายความที่แก้หรืออธิบายอรรถกถาในทางไวยากรณ์ท่านแปลว่า “วาจาเป็นเครื่องกำหนด” ในความหมายนี้ หมายถึง คัมภีร์บาลีที่ท่านแต่งขึ้นเพื่ออธิบายขยายข้อความที่ยากต่อการเข้าใจในคัมภีร์อรรถกถา และบทบางบทจากพระบาลีในพระไตรปิฎกซึ่งคัมภีร์อรรถกถายังไม่ได้อธิบายไว้ (Kongprasert, 2009) คัมภีร์ฎีกา เป็นคัมภีร์ชั้นที่สาม ซึ่งมีความแตกต่างจากคัมภีร์อรรถกถาที่วัตถุประสงค์ในการแต่งฎีกานั้น นอกจากจะทำเพื่ออธิบายเนื้อหาในคัมภีร์รุ่นอรรถกถาแล้ว ในบางครั้งก็ยังอธิบายฎีกา รูปแบบการศึกษาในพระไตรปิฎกเป็นการศึกษาที่มีจุดศูนย์กลางแห่งการถ่ายทอดจากพระพุทธเจ้า โดยมีข้อปฏิบัติหรือธรรมเนียมปฏิบัติต่อกัน ให้เป็นระบบที่เกื้อกูลต่อการศึกษา (Vichai, 2016)

คัมภีร์วินยาลังการฎีกา จัดเป็นฎีกาใหม่ รจนาขึ้นเพื่ออธิบายเนื้อความในคัมภีร์วินยสังคหอรรถกถา โดยท่านพระมุนินทโฆสเถระ ผู้แตกฉานพระไตรปิฎก ซึ่งได้รจนาตามคำอาราธนาของพระภิกษุผู้ทรงศีลดังคำที่กล่าวไว้ในคำนิคมว่า “ข้าพเจ้านั้นได้รับอาราธนาจากเหล่าภิกษุผู้มียางอาย ผู้มีศีล จึงได้รจนาคัมภีร์ฎีกาชื่อว่าวินยาลังการะ อธิบายคัมภีร์วินยสังคหะ เพิ่มเติมความรู้เรื่องศีล อันเป็นอุปการะแก่ภิกษุผู้มียางอาย สำหรับสาธุชนจะได้อาศัยศึกษาเพื่อเป็นอุปการะแก่พระศาสนา” คัมภีร์วินยลังการฎีกานี้จัดว่าเป็นคัมภีร์ที่มีอุปการะอย่างมากแก่ภิกษุผู้ที่สนใจศึกษาพระวินัยซึ่งเป็นอายุของพระศาสนา ประกอบด้วยเรื่องที่อธิบายตามที่คัมภีร์วินยสังคหะตั้งไว้ 34 เรื่อง และได้อธิบายเพิ่มเติมอีก 5 เรื่อง รวม 39 เรื่อง คัมภีร์วินยาลังการฎีกานี้เดิมอยู่ในรูปของคัมภีร์ใบลานมีคุณค่าในฐานะเอกสารสำคัญในการศึกษาพระพุทธศาสนา เพราะแม้ปัจจุบันจะมีการพิมพ์คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาออกเผยแพร่เป็นจำนวนมาก แต่ก็อาจมีข้อ

บกพร่องอยู่ และหากปรารถนาแก้ไขปรับปรุงใหม่ ก็จำเป็นต้องอาศัยเอกสารคัมภีร์ใบลานเป็นข้อมูลในการศึกษา (Phra Satthamsirithera, 2002) โดยแบ่งเนื้อหาของคัมภีร์ออกเป็น 2 ภาค และในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ภาคที่ 2 นี้ จัดว่ามีความสำคัญต่อการศึกษาพระวินัยเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นคัมภีร์ที่ใช้อธิบายวินัยของพระภิกษุ มีเนื้อหาสาระกระชับ รัดกุม ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า อีกทั้งยังได้อธิบายข้อความบางตอนที่ยังไม่ได้อธิบายไว้ในพระไตรปิฎก หรืออรรถกถา ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยท่านผู้รจนาได้นำข้อความบางส่วนในคัมภีร์พระวินัยอื่นๆ ที่มีเนื้อความสอดคล้องกัน มาเป็นหลักในการอธิบาย ทำให้ข้อความในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค มีความชัดเจน สมบูรณ์ด้วยหลักฐาน เป็นวิชาการยิ่งขึ้น แต่จากการศึกษาในเบื้องต้น คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ยังอยู่ในภาคภาษาบาลี ไม่พบว่ามีบุคคลใดบุคคลหนึ่งนำมาแปลและวิเคราะห์ให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา ลักษณะการแต่ง สำนวนภาษา และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ตลอดถึงยังไม่มีการวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยของพระภิกษุในประเด็นต่างๆ ทั้ง 8 เรื่องแต่ประการใด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค มีเนื้อหาเกี่ยวกับวินัยของพระภิกษุในด้านความประพฤติด้านศีลธรรม มารยาทหรือวัตรที่ควรกระทำต่อกัน รวมถึงเนื้อหาเกี่ยวกับข้อความในคัมภีร์ทั้ง 8 ประเด็น หากได้นำ มาแปลเป็นภาษาไทย และวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ดังกล่าว ก็ย่อมจะเป็นอุปการะและอำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุและผู้สนใจต่อการศึกษา อีกทั้งก็จะเป็นประโยชน์ทั้งในด้านความรู้และในนำไปประพฤติปฏิบัติแก่พระภิกษุสงฆ์และผู้สนใจในการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง และจะเป็นการสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาสมดังเจตนารมณ์ของผู้รจนาคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาคนี้ให้มั่นคงสืบต่อไปในอนาคต และย่อมเป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรสิ้นกาลนาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อแปลคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค จากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ในด้านประวัติความเป็นมา ลักษณะการแต่ง สำนวนภาษา และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น

3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยวินัยของพระภิกษุที่ปรากฏในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้ ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยจะใช้คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้นฉบับในการแปลเป็นภาษาไทย เมื่อแปลเสร็จแล้ว จะนำมาวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ

มีประวัติความเป็นมา/ลักษณะการแต่ง/สำนวนภาษา/ความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น/เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยวินัยของพระภิกษุที่ปรากฏในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค โดยการนำหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสสอื่นๆ และข้อมูลที่สืบค้นจากตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย บทความ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาประกอบในการวิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปประเด็นให้ชัดเจน เพื่อนำเสนอแนะเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติการ และสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การแปลคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค จากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย

คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค เป็นคัมภีร์ฎีกาที่อธิบายข้อความหรือเนื้อหาในคัมภีร์วินยสังคหอรรถกถา ที่ยังไม่ชัดเจน 8 เรื่องหลัก มีการอธิบายข้อวินิจฉัยเรื่องอุปัชฌายวัตรเป็นต้น โดยนำข้อความในคัมภีร์วินยสังคหอรรถกถา มาตั้งเป็นบทตั้งแล้วอธิบายขยายความออกไปให้ชัดเจน ซึ่งผู้รจนาได้นำหลักฐานทั้งปฐมภูมิ ทุติยภูมิ คือพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาเป็นหลักในการอธิบายหรือตีความ ทำให้ข้อความที่ผู้รจนามีความน่าเชื่อถือและเป็นวิชาการมากยิ่งขึ้น โดยเน้นข้อความหรือเนื้อหาที่ยังไม่ได้อธิบายไว้ในพระไตรปิฎก หรือถ้อยคำที่ยังไม่ชัดเจนในคัมภีร์วินยสังคหอรรถกถา

การดำเนินการแปลคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ฉบับมหาจุฬามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาษาบาลี เป็นภาษาไทยนี้ ผู้วิจัยอาศัยพระวินัยปิฎก ฉบับภาษาบาลี และภาษาไทย ทั้ง 8 เล่ม คัมภีร์อรรถกถาพระวินัยต่างๆ มีสมันตปาสาทิกาอรรถกถา วินยสังคหอรรถกถา กังขาวิตรณีอรรถกถา วินยวินิจฉยอรรถกถา และคัมภีร์ฎีกาพระวินัย มีวชิรพุทธฎีกา สารัตถทีปนีฎีกา วิมติวิโนทนีฎีกา กังขาวิตรณีอภินวฎีกา วินยวินิจฉยฎีกา และคัมภีร์ปกรณ์วิเสสต่างๆ มีวิสุทธิมรรคปกรณ์ มิลินทปัญหาปกรณ์ ตลอดถึงคัมภีร์ไวยากรณ์ต่างๆ มีปทรูปสิทธิ อภิธานัปปทีปิกา เป็นต้น จนสามารถสรุปและแปลออกมาเป็นภาษาไทย โดยแบ่งเนื้อหาตามหัวข้อตามในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ภาษาบาลี เป็น 8 หัวข้อใหญ่ คือ (1) อุปัชฌายวัตตาทิวินิจฉยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินัยเรื่องวัตร 14 ประการ มีอุปัชฌาย์วัตรเป็นต้น (2) จตุปัจจยภาชนียวินิจฉยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินัยเรื่องการแบ่งปัจจัย 4 (3) กถินัตถารวินิจฉยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินัยเรื่องการกรานกฐิน (4) ครุภัณฑวินิจฉยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินัยเรื่องครุภัณฑ์ (5) โจทนาทิวินิจฉยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินัยเรื่องการโจทเป็นต้น (6) ครุกาปัตติวุฏฐานวินิจฉยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินัยเรื่องการออกจากครุกาบัติ (7) กัมมากัมมวินิจฉยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินัยเรื่องสังฆกรรมน้อยใหญ่ และ (8) ปกิณณกวินิจฉยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินัยเรื่องเบ็ดเตล็ด

2. วิเคราะห์คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ในด้านโครงสร้าง ลักษณะการแต่ง สำนวนภาษา และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น

คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาคนี้ จัดเป็นคัมภีร์ชั้นฎีกา รจนาโดยของพระมุนินทโฆสเถระ ซึ่งมีราชทินนามว่า ติปิฎกาลังการกิตติ แห่งเขาต่องผี่หล่า (Minjimahasiricheyatu, 2015) เมื่อประมาณ พ.ศ. 2190 จัดเป็นภาค 2 ลักษณะการแต่งภาษาบาลีในวินยาลังการฎีกา ทุติยภาค พบว่า พระมุนินทโฆสเถระได้นำข้อความในวินยสังคหอัฏฐกถา มาเรียบเรียงในลักษณะการแต่งทั้ง 3 แบบ (Phra Panyasami, 1997) คือ (1) คัชชะ คือร้อยแก้ว เป็นความเรียง ทำให้เกิดความเหมาะสม ไพเราะ สละสลวย มุ่งเน้นอรรถ และพยัญชนะให้เข้าใจง่าย ซึ่งพบมากที่สุด (2) ปัชชะ คือ ร้อยกรอง หรือคาถา อันเป็นการแสดงให้เห็นความคิดสร้างสรรค์ความงามด้วยอักษร เสียง และจังหวะ อันก่อให้เกิดจินตนาการ ที่กว้างไกล มีความรู้สึกสะเทือนใจ ที่ลึกซึ้งและเข้มข้นแก่ผู้อ่าน และ (3) วิมิสสะ ผสมผสานทั้ง 2 อย่างเข้าด้วยกัน เพื่อให้เนื้อความมีความคมคาย มีความไพเราะเด่นชัดมากยิ่งขึ้น ผู้รจนาได้ใช้นามศัพท์ทั้ง 3 คือ นามนาม คุณนาม และสัพพนาม ซึ่งประกอบด้วยวิภัตตินามทั้ง 7 อย่างหลากหลาย ใช้กิริยาศัพท์ทั้ง 2 ประเภท คือ กิริยาอาขยาต และกิริยากิตก์ มาเป็นกิริยาคุมประโยค 2 รูปแบบ คือ (1) มุขยกิริยา กิริยาใหญ่ ได้แก่ (1) กิริยาอาขยาต สำหรับใช้คุมพากย์ จบประโยค (2) กิริยากิตก์ สำหรับใช้คุมพากย์ จบประโยค (3) กิริยาปธานนัย กิริยาที่คุมพากย์ในกรณีพิเศษ (2) อนุกิริยา กิริยาในระหว่างประธานในประโยค 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) อัพภันตรกิริยา กิริยาในระหว่างประธานกับกิริยาคุมพากย์ (2) ปุพพกาลกิริยา กิริยาทำก่อนกิริยาคุมพากย์ และ (3) วิเสสนกิริยา กิริยาที่ทำหน้าที่ขยาย และใช้อัพยยศัพท์ทั้ง 3 ประเภท คือ อุปสรรค นิบาต ปัจจัย มาประกอบในการรจนาคัมภีร์ อันเป็นอลังการด้านการตกแต่งศัพท์ และเป็นอลังการด้านตกแต่งเนื้อความและได้นำบทสมาสและบทตัทธิตมาใช้อธิบายความเนื้อความต่างๆ ที่ยกมาจากคัมภีร์วินยสังคหอรรถกถาทำให้การรจนาคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค มีศัพท์ประเภทบทสมาส บทตัทธิต มาใช้แทนศัพท์ทำให้ศัพท์นั้นย่อลง แต่ยังรักษาเนื้อความไว้ได้หมด ทำให้เห็นความหมายที่แท้จริงของศัพท์นั้นอย่างสมบูรณ์ การใช้ภาษิตทั้งที่เป็นพุทธภาษิตและภาษิตอื่นๆ ซึ่งเป็นคำประพันธ์ที่อยู่ในลักษณะคาถา มาเป็นส่วนประกอบในการแต่งคัมภีร์ โดยนำมาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ มีพระไตรปิฎก หรืออรรถกถา ฎีกาหรือปกรณ์วิเศษอื่นๆ ลักษณะชั้นเชิงหรือสำนวนโวหารในการแต่ง มีลักษณะการพรรณนา ทั้ง 4 ประการ คือ (1) บรรยาโวหาร อธิบายขยายข้อความให้พิสดารออกไป (2) พรรณนาโวหาร พรรณนาข้อความหรือเรื่องราว (3) เทศนาโวหาร กล่าวสั่งสอน ชี้แจง ให้สมเหตุสมผล (4) สาธกโวหารยกตัวอย่างอุปมาอุปไมยให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย เกิดศรัทธาเลื่อมใส และท่านผู้รจนาได้วิเคราะห์ศัพท์ไว้ทั้ง 2 รูปแบบ คือ โดยสัททนัย และโดยอัตถนัย โดยแบ่งการวิเคราะห์ศัทพ์โดยสัททนัย ออกเป็น 3 ประการ คือ (1) วิเคราะห์ศัพท์ตามหลักบทกิตก์ (2) วิเคราะห์ศัพท์ตามหลักบทสมาส (3) วิเคราะห์ศัพท์ตามหลักบทตัทธิต ส่วนการวิเคราะห์ศัพท์โดยอัตถนัย ท่านแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ (1) วิเคราะห์ศัพท์ตามวิธีปทสังวรรณนา คือ การอธิบายรูปศัพท์ (2) วิเคราะห์ศัพท์ตามวิธีอัตถสังวรรณนา คือ การอธิบายความหมายของศัพท์ และ (3) วิเคราะห์ศัพท์ตามวิธีปทัตถสังวรรณนา คือ การอธิบายรูปศัพท์และความหมายไปพร้อมกัน แสดงให้เห็นความรู้ความสามารถของท่านผู้รจนาว่าเป็นผู้ชำนาญทั้งพระไตรปิฎก

อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์อื่นๆ เป็นอย่างดี ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค กับพระไตรปิฎกทั้ง 3 ปิฎกนั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างเห็นได้ชัด เนื้อหาส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกันกับคัมภีร์ชั้นต้น คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา โดยได้นำข้อความต่างๆ บางส่วนจากพระไตรปิฎกทั้ง 3 ปิฎก กล่าวคือ จากพระวินัยปิฎก 5 คัมภีร์ จากพระสุตตันตปิฎก 5 คัมภีร์ และจากพระอภิธรรมปิฎก 2 คัมภีร์ ได้แก่ ธัมมสังคณี และยมก และอรรถกถาทั้งที่เป็นวิตถารอรรถกถา และสังเขป-อรรถกถา รวมถึง คัมภีร์วินยสังคหอรรถกถา โดยนำข้อความในวินยสังคหอรรถกถามาเป็นบทตั้งแล้วขยายความออกไป ทำให้เนื้อความที่ยาก ไม่ชัดเจน ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และชัดเจนยิ่งขึ้น การอธิบายไขความในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ท่านนำมาติกาในคัมภีร์วินยสังคหอรรถกถาตั้งแต่ อุปัชฌาทิวัตตวินิจฉัยกถา จนถึง ปกิณณวินิจฉัยกถา รวม 8 เรื่องมาอธิบาย และเพิ่มเนื้อหาที่ไม่มีในคัมภีร์วินยสังคหอรรถกถาคือ วิหารวินิจฉัยกถา อีกหนึ่งเรื่อง รวมเป็น 9 เรื่อง จึงทำให้ข้อความในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นอุปการะแก่ผู้สนใจในการศึกษาพระวินัยเป็นอย่างยิ่ง รวมถึงการนำหลักฐานจากคัมภีร์ฎีกาอื่น มีวชิรพุทธิฎีกา สารัตถทีปนีฎีกา วิมติวิโนทนีฎีกา เป็นต้น มาช่วยในการอธิบายขยายเนื้อความทำให้เห็นความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเนื้อหาส่วนใหญ่นั้นคล้อยตามกัน

3. วิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยวินัยของพระภิกษุที่ปรากฏในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค

เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยวินัยของพระภิกษุที่ปรากฏในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาคนี้ ประกอบด้วยเนื้อหา 4 ส่วน ได้แก่

1) สาระสำคัญตามเนื้อหา 8 เรื่อง คือ เรื่องที่ 1 ได้แก่ การวินิจฉัยเรื่องอุปัชฌายวัตรเป็นต้น แบ่งเนื้อหาออกเป็น 14 เรื่อง คือ (1) อุปัฌายวัตร (2) อาจาริยวัตร (3) สัทธิวิหาริกวัตร (4) อันเตวาสิกวัตร (5) อาคันตุกวัตร (6) อาวาสิกวัตร (7) คมิกวัตร (8) ภัตตัคควัตร (9) อนุโมทนาวัตร (10) ปิณฑจาริกวัตร (11) อารัญญิกวัตร (12) เสนาสนวัตร (13) ชันตาฆรวัตร (14) วัจจกุฏิวัตร เรื่องที่ 2 ได้แก่ การวินิจฉัยเรื่องปัจจัย 4 ที่ควรแบ่ง แบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 เรื่อง คือ (1) การแจกจีวร (2) การแจกบิณฑบาต (3) การแจกเสนาสนะ (4) การแจกคิลานปัจจัยเภสัช (5) การแจกปัจจัยที่สามารถแจกได้ทั่วไป (6) การแจกวิหารเรื่องที่ 3 ได้แก่ การวินิจฉัยเรื่องการกรานกฐิน แบ่งออกเป็น 7 ประเด็น คือ (1) ความหมายของคำว่า กฐิน (2) ผู้รับผ้ากฐิน (3) ผู้ถวายผ้ากฐิน (4) ผู้ที่กรานกฐิน (5) วิธีการกรานกฐิน (6) อานิสงส์กฐิน (7) การเดาะกฐิน เรื่องที่ 4 ได้แก่ การวินิจฉัยเรื่องครุภัณฑ์ แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ (1) ความหมายของคำว่า ครุภัณฑ์ (2) ประเภทของครุภัณฑ์ (3) การแลกเปลี่ยนครุภัณฑ์ (4) วิธีการแลกเปลี่ยนครุภัณฑ์เรื่องที่ 5 ได้แก่ การวินิจฉัยเรื่องการโจทย์เป็นต้น แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ (1) ความหมายของคำว่า “การโจท” (2) ลักษณะการโจท (3) การลักขโมย 5 หมวด (4) ลักษณะการตรวจสอบการโจทด้วยมหาปเทส 4 เรื่องที่ 6 ได้แก่ การวินิจฉัยเรื่องการออกจากครุกาบัติ แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ (1) ความหมายของการออกจากครุกาบัติ (2) ประเภทของปริวาส (3) การวินิจฉัยปริวาส (4) การวินิจฉัยเรื่องมานัต เรื่องที่ 7 ได้แก่

การวินิจฉัยเรื่องสังฆกรรมน้อยใหญ่ แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น คือ (1) ความหมายของคำว่า สังฆกรรมน้อยใหญ่ (2) ประเภทของสังฆกรรมน้อยใหญ่ (3) สังฆกรรมวิบัติ (4) วิธีการเปลี่ยนอักษร (5) การสวดสังฆกรรม เรื่องที่ 8 ได้แก่ การวินิจฉัยเรื่องเบ็ดเตล็ด แบ่งออกเป็น 119 เรื่อง คือ เรื่องเบ็ดเตล็ดในวินยสังคหอรรถกถา 68 เรื่อง และเพิ่มเรื่องต่างๆ ที่ยังไม่ได้อธิบายไว้ในที่ใดอีก 51 เรื่อง (สรุปจากวินยาลังการฎีกา ภาษาบาลี เล่ม 2)

ข. การตีความของเนื้อหา 4 ลักษณะ คือ (1) การตีความตามหลักสุตตะ คือพระบาลี 2) การตีความตามหลักสุตตานุโลม คือ มหาปเทส 4 ประการ (3) การตีความตามหลักอาจาริยวาท คืออรรถกถา (4) การตีความตามหลักอัตโนมัติ หมายถึงมติของพระฎีกาจารย์และมติของอาจารย์ทั้งหลายรวมถึงมติของผู้รจนา ค. วิธีการนำเสนอเนื้อหา 2 ลักษณะ คือ (1) วิธีการนำเสนอเนื้อหาโดยตรง เป็นการนำบทต่างๆ จากคัมภีร์วินยสังคหอรรถกา มาอธิบายโดยตรง ด้วยวิธีการอธิบายเฉพาะบท อธิบายความหมาย และอธิบายตามหลักไวยากรณ์ (2) วิธีการนำเสนอเนื้อหาโดยอ้อม เป็นการนำเสนอตามมติต่างๆ โดยการคล้อยตามพระบาลีบ้าง อรรถกถาบ้าง ฎีกาบ้าง และบ้างแห่งก็แสดงมติต่างๆ ของพระฎีกาจารย์ในลักษณะข้อความที่แตกต่างกัน แล้วก็นำเสนอข้อความที่เป็นความเห็นของท่านผู้รจนา

ค. ประโยชน์ของเนื้อหาแบ่งเป็น 3 ประการ คือ (1) ประโยชน์ต่อการรักษาความถูกต้องของพระวินัย (2) ประโยชน์ต่อการศึกษาพระวินัย (3) ประโยชน์ในด้านวรรคดีบาลี

อภิปรายผล

อภิปรายผลการวิจัย สรุปได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. มีคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ฉบับภาษาไทย สำหรับใช้ศึกษาคัมภีร์วินยสังคหอรรถกถา ในเนื้อหาทั้ง 8 เรื่อง และสามารถนำไปประกอบการศึกษาพระวินัยและนำไปใช้เทียบเคียงข้อความต่างๆ ในฎีกาพระวินัยอื่นๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการตีความของวินัยของพระภิกษุซึ่งเป็นรากฐานหรืออายุของพระพุทธศาสนา และยังสามารถนำมาประกอบการพิจารณาข้อความต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องขนบธรรมเนียมในการอยู่ร่วมกัน การแบ่งปันปัจจัย 4 การกรานกฐิน การแลกเปลี่ยนครุภัณฑ์ การฟ้องร้องคดีความ การออกจากอาบัติหนัก การทำสังฆกรรมต่างๆ และข้อเบ็ตเตล็ดที่ยังไม่ชัดเจน ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จนสามารถนำมาสรุปตีความได้อย่างถูกต้องตามพระบาลี

2. ประโยชน์ในการรักษาความถูกต้องของพระวินัย การรักษาความถูกต้องของพระวินัยนั้นจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในพระวินัยเป็นอย่างดี ทั้งในด้านความหมาย เนื้อความ จุดมุ่งหมายของสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ท่านผู้รจนา เมื่อจะรจนาคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ก็ได้ตั้งความปรารถนาไว้ว่า “ข้าพเจ้าได้รับอาราธนาจากบรรดาภิกษุผู้มียางอายผู้มีศีล จึงได้รจนาคัมภีร์ฎีกาชื่อวินยาลังการะอธิบายคัมภีร์วินยสังคหะเพิ่มเติมความรู้เรื่องศีล เป็นอุปการะแก่พวกภิกษุผู้มียางอาย สำหรับสาธุชนจะได้อาศัยศึกษา เพื่อเป็นอุปการะแก่พระศาสนา” (Mahachulalongkornrajavidyayalaya University, 1963)

การอธิบายในแต่ละเรื่อง ได้อาศัยโครงสร้างของวินยสังคหอรรถกถามาเป็นแบบ ได้ให้ความกระจ่างชัดเจนยิ่งขึ้น และนำตัวอย่างบางประเด็นมาเสนอทั้งที่เป็นมติของอาจารย์ทั้งหลาย และความเห็นส่วนตัวของผู้รจนา เช่น ข้อความในคัมภีร์วินยาลังการฎีกานี้ว่า ด้วยคำนี้ ท่านอาจารย์ย่อมแสดงว่า ชื่อว่า สิ่งของของภิกษุอื่นไปจากสิ่งของ 3 ประเภทนี้ ไม่มี, ชื่อว่า ทายาทอื่นจากบุคคล 3 ประเภทนี้ ก็ไม่มีฯ แต่บัดนี้ พระวินัยธรทั้งหลาย ย่อมกล่าวว่า “ญาติทั้งหลายผู้เป็นคฤหัสถ์ย่อมได้ อกัปปิยภัณฑ์ของภิกษุทั้งหลาย”, หากพึงถามว่านั้นเพราะเหตุอะไร ? ก็พึงตอบว่า เพราะคำนั้นมาแล้วในอรรถกถาว่า “ชนเหล่าใดจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม เป็นใหญ่ในทรัพย์ของภิกษุนั้น, ก็พึงให้แก่ชนเหล่านั้น”ฯ ปาฐะมาแล้วก็จริง, ถึงอย่างนั้นปาฐะนั้น ก็มาแล้วในวิสัยแห่งการถือเอาด้วยความคุ้นเคย, หาได้มาแล้วในฐานะแห่งการถือเอาโดยเป็นทายาทไม่ฯ ปาฐะมาแล้วว่า “จะเป็นคฤหัสถ์หรือว่าบรรพชิตก็ตาม” ดังนี้นั่นแล หาได้มาแล้วว่า “จะเป็นญาติ หรือว่ามิใช่ญาติก็ตาม” เพราะเหตุนั้น จะเป็นญาติหรือว่า มิใช่ญาติก็ตาม, คฤหัสถ์หรือว่าบรรพชิตเหล่าใด ย่อมพยาบาลภิกษุไข้นั้น คฤหัสถ์หรือบรรพชิตเหล่านั้น ย่อมเป็นใหญ่แห่งทรัพย์อันเป็นส่วนของผู้พยาบาลภิกษุไข้ โดยที่สุดแม้จะเป็นมาตุคามฯ คำว่า “พึงให้แก่ผู้พยาบาลภิกษุไข้เหล่านั้น (เตสं ทาตพฺพำ)” ท่านกล่าวหมายเอาคฤหัสถ์หรือบรรพชิตเหล่านั้น, หาได้กล่าวหมายเอาคฤหัสถ์หรือบรรพชิตที่ไม่ได้พยาบาลภิกษุไข้ไม่ฯ สมจริงดังคำที่ท่านกล่าวไว้แล้วในอรรถกถาว่า “ธรรมดาว่า ผู้พยาบาลไข้ จะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม โดยที่สุดแม้มาตุคาม ทุกคนย่อมได้ส่วนแบ่ง”ฯ อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุใด ปลงบริขารของตนทั้งหมด ในเวลาที่ตนยังมีชีวิตอยู่นั่นเอง ไม่ให้แก่ใครๆ เลย จะเป็นญาติหรือมิใช่ญาติก็ตาม จะเป็นคฤหัสถ์หรือเป็นบรรพชิตก็ตามฯ ก็ใครๆ จะเป็นญาติหรือมิใช่ญาติก็ตาม จะเป็นคฤหัสถ์หรือว่าบรรพชิตก็ตาม ได้ถือเอาความคุ้นเคย ท่านหมายเอาบุคคลเช่นนั้น กล่าวว่า “ชนเหล่าใด ผู้เป็นใหญ่แห่งทรัพย์ของภิกษุไข้นั้น จะเป็นคฤหัสถ์หรือว่าบรรพชิตก็ตาม พึงให้แก่ชนเหล่านั้น”, แต่มิได้กล่าวหมายเอาญาติผู้ไม่ได้เป็นเช่นนั้นฯ สมจริงดังคำที่ท่านกล่าวไว้แล้วในอรรถกถาว่า “แต่ถ้าภิกษุอาพาธนั้นยังมีชีวิตทีเดียว ปลงบริขารของตนทุกอย่างให้แก่ใครๆ หรือใครๆ ถือวิสาสะเอาไป ของนั้นของเธอย่อมเป็นของผู้ที่เธอให้และผู้ถือเอาเท่านั้น พวกผู้พยาบาลไข้ย่อมได้ตามความชอบใจของเธอเท่านั้น”ฯ ข้อนั้นจงยกไว้, คำใดที่ท่านกล่าวว่า ก็ในกัปปิยภัณฑ์ พึงให้อย่างไร? คำแม้นั้นย่อมไม่มีในพระบาลี หรือในอรรถกถาหรือว่าในฎีกาทั้งหลายว่า “พึงให้แก่ญาติผู้เป็นคฤหัสถ์ทั้งหลาย”, เพราะฉะนั้น บัณฑิต พึงพิจารณาคำนั้นเถิด (Mahachulalongkorn-rajavidyayalaya University, 1991) การอธิบายข้อความดังนี้เป็นการอธิบายที่สามารถนำมาเป็นแบบในการรักษาความถูกต้องของพระวินัยได้ เพราะการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธองค์นั้นเป็นแนวทางสำหรับดำเนินชีวิตในสมณเพศ เมื่อภิกษุสงฆ์พร้อมใจกันปฏิบัติตาม ก็จะเกิดการยอมรับ ทำให้เกิดประโยชน์ 10 ประการกล่าวคือ (1) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ (2) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ (3) เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก (4) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม (5) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน (6) เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต (7) เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส (8) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่เลื่อมใสแล้ว (9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งสัทธรรม (10) เพื่อเอื้อเฟื้อวินัย (Mahachulalongkorn-rajavidyayalaya University, 1996)

จากประโยชน์ของการรักษาความถูกต้องของพระวินัย ทั้ง 10 ข้อนี้ พบว่ามีวัตถุประสงค์หรือมุ่งประโยชน์ 5 ประการคือ (1) เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมคือสงฆ์ (2) เพื่อประโยชน์แก่บุคคล (3) เพื่อประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์หรือแก่ชีวิต (4) เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน และ (5) เพื่อประโยชน์แก่พระศาสนา หมายถึง เพื่อเชิดชู ค้ำจุน ประคับประคองพระวินัย 4 อย่าง คือ สังวรวินัย ปหานวินัย สมถวินัย บัญญัติวินัย (Mahachulalongkornrajavidyayalaya University, 1991) การอธิบายข้อวินิจฉัยในวินยาลังการฎีกา ทุติยภาค จึงเป็นประโยชน์ต่อการรักษาความถูกต้องของพระวินัยในส่วนที่เป็นอภิสมาจาริกศีล อันเป็นศีลนอกพระปาติโมกข์เกี่ยวกับข้อวัตรปฏิบัติมีอุปัชฌายวัตรเป็นต้น และสังฆกรรมต่างๆ นอกจากนี้ ยังได้เป็นการรักษาความชอบธรรมและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรม การทำงานร่วมกัน หรือปฏิบัติตนเอง การปฏิบัติร่วมกันในด้านการอยู่ร่วมกัน การแบ่งปันปัจจัย 4 ที่ได้มา พิธีกรรมการกรานกฐิน การใช้ครุภัณฑ์ การโจท การสอบส่วน การแก้ไขความขัดแย้งหรือทะเลาะกันในหมู่สงฆ์ การออกจากครุกาบัติด้วยการอยู่ปริวาส มานัต อัพภาน สังฆกรรมต่างๆ และข้อสงสัยในเรื่องต่างๆ มีการฉันร่วมกัน เป็นต้น

3. ประโยชน์ที่มีต่อการศึกษาพระวินัย คัมภีร์วินยาลังการฎีกานี้ เป็นคัมภีร์ที่มีค่ายิ่งสำหรับการศึกษาพระวินัยของพุทธบริษัท เพราะเป็นคัมภีร์อธิบายพระวินัยโดยเฉพาะ ทั้ง 8 เรื่อง มีการวินิจฉัยเรื่องขนบธรรมเนียมการอยู่ร่วมกัน มีอุปัชฌายวัตรเป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง เพราะเป็นการอธิบายในบทต่างๆ ที่ท่านพระอรรถกถาจารย์ยังไม่ได้อธิบายไว้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระไตรปิฎกซึ่งเป็นปฐมภูมิ และอรรถกถา ซึ่งอธิบายพระไตรปิฎกนั้น การอธิบายในวินยาลังการฎีกา ทุติยภาค นอกจากจะให้ความชัดเจนในบทที่เร้นลับแล้ว ยังได้ให้ความหมาย ยกตัวอย่างจากพระบาลีในพระวินัยปิฎก อรรถกถาพระวินัย และฎีกาพระวินัยต่างๆ มาให้เห็นความเหมือนและความต่างในการอธิบายขยายความ และสรุปให้เห็นมติของอาจารย์ทั้งหลายในยุคนั้นๆ ไว้อย่างชัดเจน อันจะเป็นเครื่องประกอบการตัดสินในการเชื่อถือและนำมาเป็นแบบในการตรวจสอบพระวินัย ข้อความในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค จึงนับว่าสมบูรณ์ที่สุดในบรรดาฎีกาพระวินัย โดยอ้างข้อความทั้งในอรรถกถาและฎีกาพระวินัยไว้เป็นหลักฐานเป็นจำนวนมากอย่างสมบูรณ์ คัมภีร์นี้ แม้จะแต่งขึ้นที่ประเทศพม่า แต่ก็นับว่าเป็นประโยชน์และเป็นอุปการะต่อการศึกษาพระวินัยในสังคมไทยอย่างมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะถือเอาเพียงพระไตรปิฎกและอรรถกถาเท่านั้น เมื่อพระภิกษุสงฆ์มีความรอบรู้เข้าใจพระวินัย ซึ่งถือว่าเป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การบรรลุธรรมเป็นอย่างดีแล้ว ก็สามารถนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้ตนเองนั้นเป็นผู้มีอภิสมาจารทางกาย คือมีความประพฤติดีงาม มีความประพฤติขัดเกลา มีความประพฤติเบาพร้อม มีความประพฤติสำรวมอินทรีย์ทั้ง 6 คือตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีกายวาจาเรียบร้อยควรแก่การกราบไหว้ เคารพ ยกย่อง นับถือ บูชา ที่สำคัญศีล คือสิกขาบทเป็นเบื้องต้นแห่งคุณธรรมทั้งปวง คนที่มีศีล เป็นผู้ที่มีความขัดเกลาทางกายและวาจา ก็สามารถที่จะพัฒนาตนไปสู่คุณธรรมสูงๆ ขึ้นไป กล่าวคือสามารถบรรลุนิพพานได้ในที่สุด อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยไม่อาจจะศึกษาวิเคราะห์ได้ทั้งหมด เนื่องจากยังมีข้อจำกัดในเรื่องเวลา และเหตุผลบางประการ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะขอเสนอแนะเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติการ และสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไปไว้ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยขอเสนอว่า คณะสงฆ์ซึ่งมีหน้าที่หลักในการปกครองและดูแลการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ควรจะต้องมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาทั้งที่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยแล้ว และที่ยังไม่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทย โดยอาจเพิ่มเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสำหรับต่อยอดจากระดับการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน คือเปรียญธรรม 9 ประโยค จัดให้เป็นหลักสูตรระดับสูงสุดในการศึกษา เน้นให้สามารถนำมาศึกษาวิเคราะห์และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในด้านวิชาการ อันจะเป็นการขยายระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนา ทำให้พระภิกษุสงฆ์มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น ดังนั้น คณะสงฆ์รวมทั้งผู้บริหารของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง หากมีนโยบายที่ชัดเจนในด้านการเรียนคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา ย่อมจะส่งผลดีในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การศึกษาพระวินัยสงฆ์ในปัจจุบัน ยังมีข้อบกพร่องอยู่บ้างเนื่องจากเกิดจากการตีความตามความชอบใจ ไม่ยึดหลักฐานหรือคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเป็นกรอบในการตีความ ทำให้ความเข้าใจพระวินัยคลาดเคลื่อนไปจากพระพุทธประสงค์ที่แท้จริง ชาวพุทธทั้งที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาส จึงสมควรได้รับการศึกษาพระธรรมวินัยอย่างครบถ้วนโดยการนำคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา มาศึกษาควบคู่เทียบเคียงกัน ย่อมจะทำให้เกิดความรู้ที่ถูกต้องตามลักษณะเถรวาท เมื่อมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ก็ย่อมนำไปสู่ภาคปฏิบัติที่จะให้ผลสัมฤทธิ์ตามที่ต้องการได้ในที่สุด ดังนั้น การศึกษาโดยเฉพาะพระวินัย อันเป็นกรอบในการประพฤติทางกาย ทางวาจาในส่วนตน และในการอยู่รวมกัน ในทางสังคม หากคณะสงฆ์หรือมหาวิทยาลัยสงฆ์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง มีการนำคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามาศึกษาให้ครบถ้วนทั้งระบบ คือ ศึกษาทั้ง พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง ก็จักอำนวยประโยชน์ให้เกิดทั้งแก่ตนเองและสังคมโดยรวมอย่างแน่นอน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้ที่จะศึกษาค้นคว้าในโอกาสต่อไปควรจะมีการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์วินยาลังการฎีกากับคัมภีร์ฎีกาพระวินัยอื่นๆ ในสายเดียวกัน เช่นวชิรพุทธิฎีกาเป็นต้น

2. ศึกษาพัฒนาการของคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค

3. ศึกษาแนวคิดและการอธิบายความในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค

References

Arbhasil, D. (2016). Bodhisattva's Ethical Concepts for Modern Leadership. *Journal of Graduate Studies Review,* 12(1), 141-158.

Kaeo Ku J. (2003). *Pali Literature Criticism (An Essay Pali Criticism).* (rd ed). Khon Kaen: MCU Press.

Kongprasert P. (2009). *Pali Literature*. (3rd ed). Bangkok: MCU Press.

Mahachulalongkornrajavidyayalaya University. (1963). *Tipitaka*. Bangkok: Rungroungdham Printing.

Mahachulalongkornrajavidyayalaya University. (1991). *Atthakathapali : Mahachula Atthakatha version*. Bangkok: MCU Press. Vinyarn Printing.

Mahachulalongkornrajavidyayalaya University. (1996). *Tripitaka : Thai version***.** Bangkok: MCU Press.

Minjimahasiricheyatu. (2015). Translated by Phra Mahatheerayuth Khemmadhammo. *History of Tripitaka Scripture*. Bangkok: Sahadhammic Printing.

Phra Dhamkittiwong (Thongdee Suratejo). (2008). *Dictionary for study of Buddhist*. Bangkok: Thammasapha.

Phra Mahaudorn Sitthiyano (Ketthong). (2012). *An Analysis of Kangkhavitaranee Atthakatha*. Dissertation Graduate School : Mahachulalongkornrajavidhayala University.

Phra Panyasami Compose. (1997). Translated by Prof.Saeng Manawithoon Priean.. *Buddhist Family or History of Buddhism*. (2nd ed.). Bangkok: MCU Press.

Phra Satthamsirithera. (2002). *Sattaneetisuttamala*. Bangkok: Pitakacsorn Printing.

Vichai, V. (2016). Methods for Buddhist Academic Studies. *Journal of MCU Peace studies*, 4(1), 160-118

ธรรมจักร: สัญลักษณ์แห่งธรรมในพระพุทธศาสนา*
Dhammacakka: The Symbol of Dhamma-s in Buddhism

อรรถพล รังสีวงศ์
Attapol Rangsiwongs
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: attapolr@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) 1) เพื่อศึกษาการใช้คำว่าจักรในบริบทสังคมอินเดียโบราณ 2) เพื่อศึกษาธรรมจักรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 3) เพื่อวิเคราะห์ธรรมจักรในฐานะสัญลักษณ์แห่งธรรมในพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า

1) คำว่าจักรในบริบทสังคมอินเดียโบราณมีที่มาเริ่มต้นจากกงล้อแห่งรถศึกมีอานุภาพมากในขยายอาณาจักรให้แผ่ไพศาลตามคติพุทธศาสนาเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิทรงมีจักรแก้วทิพย์อันทรงพลานุภาพที่จะขยายอาณาจักรถึงสุดเขตมหาสมุทรทั้ง 4 ทิศ และนำไปสู่คำว่าธรรมจักรแห่งการเผยแผ่พระสัจธรรมอันไร้พรมแดนต่อไป

2) ธรรมจักรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาถือกำเนิดขึ้นมาจากการแสดงปฐมเทศนาธัมมจักปวัตตนสูตร เพื่อโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี ในประเทศอินเดีย เปรียบเสมือนพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้เผยแผ่ไปคล้ายล้อรถหมุนเคลื่อนไปข้างหน้าอย่างไม่มีที่สิ้นสุดซึ่งเหนือกาลเวลาที่ใครๆมิอาจจะกำหนดได้

3) ผลการวิเคราะห์ธรรมจักรในฐานะสัญลักษณ์แห่งธรรมในพระพุทธศาสนา พบว่า กงล้อธรรมจักรเปรียบเสมือนสัญลักษณ์การปกครองแบบธรรมวิชัยและธรรมราชาตั้งแต่ครั้งแรกในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งคตินิยมการสร้างสัญลักษณ์ธรรมจักรให้มีกำแห่งจำนวนซี่หลากหลายเปรียบได้กับหลักธรรมได้แพร่หลายสู่สังคมไทย อาทิเช่นจำนวน 8 ซี่ เปรียบกับมรรคมีองค์ 8 เป็นต้น อันทำให้เกิดคุณค่าเป็นทั้งสัญลักษณ์แห่งธรรมในพระพุทธศาสนาและสัญลักษณ์แห่งการศึกษาเผยแผ่คุณธรรมความดีอย่างเป็นที่แพร่หลายสืบต่อมาในสังคมไทยในปัจจุบันนี้

คำสำคัญ: ธรรมจักร; สัญลักษณ์แห่งธรรม; พระพุทธศาสนา

---

* Received February 17, 2017; Accepted May 27, 2017.

Abstract

The study consisted of the following objectives 1) to study the social context of the use of the word "Cakka" in the ancient Indian society, 2) to study Dhammacakka as appeared in the Buddhist, and 3) to analyze Dhammacakka as a symbol of Dhamma in Buddhism.

The results showed that 1) The social context of the use of the word "Cakka" in the ancient Indian society was derived from the Wheel of chariots that had the greatest power for expansion of a kingdom. According to the Buddism religion, it is believed that the Emperor has a celestial disc with fullest power to expand his kingdom to the end borders of oceans located in four directions. This belief consequently leads to the word of Dhammacakka for dhamma dissemination to the borderless.

2) The study of Dhammacakka (the Wheel of Dhamma) as appeared in Buddhist was originated from the preaching of the Lord Buddha's first sermon called Dhamma-cakkappavattana Sutta for the five ascetics at the deer park called Isipatana near Varanasi in India. The Dhamma of the Lord Buddha was first set in motion, like wheels of a chariot move ahead with no both space and time limitations.

3) An Analytical results Dhammacakka as a symbol of Dhamma in Buddhism is found that the symbol of the Dhammacakka is firstly compared to the symbol of the Dhamma Victory and Role Model of the greatest Dhammaraja since King Asoka period. The idealism of the creation of the Dhammacakka wheel has been contained a variety amount of spokes could be interpreted as principles of Dhamma as well and is spreaded into Thailand. For Example, eight spokes could be interpreted the noble eightfold path as well, etc. This idealism is created the values in terms of both the symbol of Dhamma-s in Buddhism and symbol of the valuable education and the preaching of moral and ethics to Thai society nowadays.

Keywords: Dhammacakka; Symbol of Dhamma-s; Buddhism

บทนำ

การใช้คำว่าจักร โดยมีที่มาแห่งกำเนิดจากกงล้อรถศึกในบริบทสังคมอินเดียโบราณ ซึ่งมีการหมุนไปแห่งธรรมทั้งที่เป็นกุศลธรรม อกุศลธรรม และความไม่ยึดมั่นในทั้งกุศลธรรมและอกุศลธรรม จึงเป็นการหมุนไปแห่งจักรอันอาศัยปัจจัยแห่งธรรมโดยสามารถจำแนกนัยธรรมได้ดังนี้

1. การหมุนจักรแห่งกงล้อรถศึก ซึ่งเป็นอกุศลธรรมด้วยความต้องการแย่งชิงอำนาจของพระราชามิได้ทรงธรรมแห่งการขยายอาณาจักรอันอยู่ภายใต้อกุศลมูลแห่งโลภะ โทสะ โมหะ

2. การหมุนจักรแห่งจักรแก้วทิพย์ อันเป็นกุศลธรรมแห่งความตั้งหมั่นในศีลธรรมความดีแห่งพระธรรมที่พระราชาผู้ทรงธรรมในการแพร่ขยายการปกครองแว่นแคว้นให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยมิต้องใช้อาวุธและการฆ่าประหารใดๆทั้งสิ้นอันเป็นต้นแบบแห่งการปกครองแบบจักรวรรดิและธรรมราชา

3. การหมุนจักรแห่งกงล้อธรรม อันเป็นไปเพื่อสู่ความไม่ยึดมั่นในทั้งกุศลธรรมและอกุศลธรรมในที่สุด จึงเป็นการหมุนไปเพื่อสู่พระนิพพาน ซึ่งจะต้องอาศัยพระธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นที่ทรงเดชแห่งจักรบนฝ่าพระบาททั้งสองในขณะทรงเสร็จประกาศพระธรรมจักรให้หมุนไปแห่งอริยมรรคมีองค์ 8 ที่จะหยั่งให้พระธรรมและจักรนั้นหมุนไปเพื่อความประพฤติปฏิบัติแห่งความหลุดพ้นทุกข์ โดยชอบการแสดงปฐมเทศนาธัมมจักกัปปวัตนสูตรเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ก่อนพุทธศักราช 45 ปี โดยมีท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ ปัญจวัคคีย์ท่านแรก บรรลุดวงตาเห็นธรรมสำเร็จเป็นพระโสดาบันพร้อมกับเหล่าพรหมและเทพในการประชุมครั้งแรก ประมาณ 18 โกฏิ สำเร็จอริยมรรค อริยผล และขณะนั้นได้เกิดแผ่นดินไหวอย่างรุนแรงพร้อมทั้งแสงสว่างเจิดจ้าหาประมาณมิได้อันเหนือวิสัยธรรมชาติ (Tripitaka, 33/2/554) ได้แสดงอานุภาพแห่งพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งได้เกิดขึ้นครบองค์สามเป็นครั้งแรกของโลก ถือเป็นกำเนิดวงล้อแห่งธรรมะ ซึ่งเมื่อเริ่มต้นหมุนแล้ว จะไม่มีใครสามารถหมุนกลับได้เป็นกงล้อแห่งธรรมที่หมุนไปเพื่อสั่งสอนเวไนยสัตว์ทั้งปวงให้ข้ามพ้นจากทุกข์ ดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกตอนหนึ่งว่า

> “ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว ทวยเทพ ชั้นภุมมะ กระจายข่าวว่า “นั่นพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยม พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงให้เป็นไปแล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤทายวัน เขตกรุงพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม และใครๆ ในโลกให้หมุนกลับไม่ได้...” (Tripitaka, 4/17/24)

“ธรรมจักร” จึงเป็นคำสำคัญที่ได้ถูกนำมาสร้างเป็นสัญลักษณ์แห่งธรรมของพระพุทธศาสนาอันเปรียบด้วยพระเจ้าจักรพรรดิทรงมีจักกรัตนะหรือจักรแก้ว อันเป็นสัญลักษณ์แห่งการแสดงพระบรมเดชานุภาพ ส่วนธรรมจักรมีความหมายแสดงถึงการแสดงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีการเผยแผ่ไปประดุจกงล้อรถหมุนไปอย่างไร้พรมแดนแห่งมนุษย์โลก เทวโลก และพรหมโลก ซึ่งเป็นการแสดง

พระสัจธรรมอันเที่ยงแท้ตามความเป็นจริงของธรรมชาติ ซึ่งเป็นพระธรรมานุภาพครั้งที่ยิ่งใหญ่มากที่สุดครั้งหนึ่งในโลก เพราะได้แสดงสัจจะอันอยู่เหนือกาลแห่งเวลา ตามประวัติศาสตร์กล่าวว่าสัญลักษณ์ “ธรรมจักร” ได้เริ่มขึ้นครั้งแรกขึ้นในราวปี พ.ศ. 236 รัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์ผู้ทรงปกครองชมพูทวีปหรือปัจจุบันคือแผ่นดินอินเดียที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลที่สุดในยุคหนึ่ง พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนามาก โดยทรงอุปถัมภ์การสังคายนาที่ 3 และจัดส่งคณะสงฆ์ประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังนานาประเทศ สำหรับในประเทศไทย มีการขุดค้นพบพระธรรมจักรกับกวางหมอบยุคทวารวดี สะท้อนให้เห็นว่ากงล้อธรรมแห่งพระพุทธศาสนาได้หมุนเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิแล้ว ซึ่งองค์ประกอบแห่งพระธรรมจักร คือ กงล้อ ดุม และกุมแห่งซี่ (Phramaha Udorn Suddhiñāṇo, 2011) นั้นล้วนมีนัยสำคัญบ่งบอกถึงวิวัฒนาการแห่งศิลปกรรมที่ได้ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจแก่นธรรมทางทางพุทธศาสนาที่เป็นนามธรรม ให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนปรากฏเป็นสัญลักษณ์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์จากบรรดานักปราชญ์ชันเลิศที่ได้ออกแบบไว้อันคงอัตตาลักษณ์แห่งวงล้อธรรมจักร โดยมีกำแห่งจำนวนซี่อันหลากหลายตั้งแต่ 8 ซี่ขึ้นไป เปรียบด้วยหลักธรรมแห่งอริยมรรค มีองค์ 8 และฐานรองวงล้อธรรมจักรสลักเป็นรูปกลีบบัวคว่ำบัวหงาย เปรียบด้วยความบริสุทธิ์แห่งพระพุทธศาสนา ล้วนมีคติความเชื่อเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ธำรงอยู่สืบไป จึงได้เกิดพัฒนาการธรรมจักรในสังคมไทยต่อมา ซึ่งได้แสดงถึงคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี พุทธศิลป์ประติมากรรม หลักพุทธธรรม การปกครอง วัฒนธรรมและประเพณี และคุณค่าคตินิยมการใช้เครื่องหมายสัญลักษณ์ธรรมจักรทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นที่แพร่หลายต่อสถาบันการศึกษาและการส่งเสริมจริธรรม อันเป็นสัญลักษณ์ความดีงามแห่งการให้ความรู้คู่คุณธรรมในจิตใจของคนไทยมาช้านาน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาที่มาแห่งและความหมายของธรรมจักร โดยจะศึกษาในรายละเอียดมีเกี่ยวข้องกับประเด็นคำสำคัญสู่สัญลักษณ์แห่งธรรมเพื่อเป็นขอบเขตในการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้คำว่าจักรในบริบทสังคมอินเดียโบราณ
2. เพื่อศึกษาธรรมจักรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
3. เพื่อวิเคราะห์ธรรมจักรในฐานะสัญลักษณ์แห่งธรรมในพระพุทธศาสนา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยจากการศึกษาเชิงเอกสาร (Document Research) โดยเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยมีขั้นตอนกระบวนการวิจัย (Reserch process) ได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ตั้งข้อสังเกตธรรมจักรที่เจ้าอโศกทรงสร้างไว้จากการสำรวจทั่วชมพูทวีปและธรรมจักรที่ปรากฏในประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาค้นคว้ารวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ เรียบเรียง ข้อมูล อธิบาย สนับสนุนในประเด็นที่สำคัญของงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลวิเคราะห์ธรรมจักรในฐานะสัญลักษณ์แห่งธรรมในพระพุทธศาสนา

ผลงานวิจัย

1. การใช้คำว่าจักรในบริบทสังคมอินเดียโบราณ

ผลการวิจัยพบว่า จักร ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ย่อมหมายถึง ล้อรถแห่งรถศึกใช้ในการสงครามเพื่อขยายอาณาจักรเพื่อให้แผ่นดินได้แผ่กว้างใหญ่ไพศาลยิ่งขึ้น อันได้แสดงถึงแคว้นแห่งมหาอำนาจแห่งการปกครอง และมีการบูรณการโดยใช้จักรนี้เพื่อความพัฒนาตามบริบทแห่งการแผ่อำนาจให้ได้ซึ่งความยิ่งใหญ่แห่งอาณาเขตแห่งการการปกครองยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยขอเริ่มต้นประวัติที่มาแห่งการใช้จักรนั้นอันเปรียบด้วยกงล้อในช่วงก่อนพุทธกาลในยุคอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 2,000-900 ปี ก่อนพุทธศักราช เป็นอารยธรรมที่เก่าแก่ที่สุดในยุคสัมฤทธิ์ในบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2009) ซึ่งมีความรู้ความชำนาญแห่งการสร้างเกวียน รถศึก อาวุธ จึงได้ถูกยกย่องความเป็นช่างไม้ ช่างโลหะแห่งยุค เพราะมีความนิยมแห่งการแข่งรถศึกในสมัยนั้น และต่อมาชาวอารยันเข้ามาบุกรุกและปกครองยึดอาณาเขตตลอดลงไปจนถึงแม่น้ำคงคาด้วยเครื่องมือรบอันแข็งแกร่งจากการใช้เหล็กอันทันสมัยกว่าชนพื้นเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้รถศึกอันทรงอานุภาพแห่งการประชัดบานในการสู้รบซึ่งประกอบไปด้วยซี่ล้อและกงล้อรถศึกในการล่ายึดอาณานิคมหรืออาณาจักรอันอยู่ภายใต้จักรวรรดิของจักรพรรดิผู้ทรงเป็นประมุขตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิทรงมีจักรแก้วทิพย์ทรงพลานุภาพแห่งความวิเศษที่นำชัยชนะทั่วปฐพีซึ่งมิอาจมีใครๆ ที่จะต่อสู้ต้านทานได้ จึงเปรียบได้ด้วยอำนาจแห่งกงล้อของรถศึกหมุนไปชนะ ณ ที่ใดนั้น ย่อมสามารถยึดได้ ณ ที่นั้นเช่นกัน จึงกลายมาเป็นอาณาจักรที่ได้ถึงขยายอาณาเขตการปกครองของพระราชาที่ได้แผ่ขยายด้วยเหตุแห่งกงล้อรถศึกนั้นเอง (Phramaha Udorn Suddhiñāno, 2011)

2. ธรรมจักรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า ธรรมจักรได้ปรากฏอย่างแพร่หลายในพระไตรปิฎกถึง 30 แห่ง โดยแบ่งได้เป็น 2 แห่งในพระวินัยปิฎก, 26 พระสูตรในสุตตันตปิฎก และ 2 แห่งในพระอภิธรรมปิฎก ตลอดช่วงในแสดงพระสัจธรรมแห่งการการประกาศพระธรรมจักร หรือพรหมจักร 45 พรรษา กล่าวโดยสรุป จากการปรากฏคำว่า “ธรรมจักร” ในพระไตรปิฎกอย่างแพร่หลาย และบางพระสูตรได้มีการกล่าวซ้ำ และมีความสัมพันธ์อันเกี่ยวเนื่องแห่งนัยความหมายของธรรมจักร โดยผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตและการสามารถจำแนกเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้

1) การประกาศพระธรรมจักรแห่งอริยสัย 4 ซึ่งเป็นการแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตรนั้น เปรียบด้วยการประกาศสัจจะแห่งปฏิจจสมุปบาทเช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความดับแห่งสักกายะแห่งขันธ์ 5

2) การแสดงปฐมเทศนาแห่งการประกาศพระธรรมจักร ย่อมเกิดแสงสว่างอันเจิดจ้าแผ่นดินไหวอย่างรุ่นแรงอันเป็นปรากฏการณ์เหนือวิสัยธรรมชาติ และยังเป็นสถาณที่ประกาศพระธรรมจักรเป็น 1 ตำบล ในสังเวชนียสถาน 4 ตำบล ซึ่งควรค่าแก่การสักการะและการสังเวชโดยแท้

3) การประกาศพระสัทธรรมแห่งธรรมราชา ย่อมเปรียบด้วยการประกาศธรรมจักรอันครอบคลุมเวไนยสัตว์ทั้งหมดจึงเป็นธรรมจักรหมุนไปอันยอดเยี่ยม ซึ่งพระผู้มีพระภาคเปรียบดังพระเจ้าจักรพรรดิแห่งธรรมราชาผู้ทรงมีธรรมเป็นใหญ่ จึงทรงหมุนพระธรรมจักรให้เคลื่อนได้ เฉกเช่นเดียวกับพระสารีบุตรดุจพระราชโอรสองค์ใหญ่ ผู้เป็นธรรมทายาทก็หยั่งให้จักรหมุนได้ฉันนั้น

4) การเริ่มต้นแห่งพุทธทำนายเพื่อสืบทอดพุทธวงศ์ โดยมีเนื้อหาเริ่มต้นจากพระทีปังกรพุทธเจ้าจนกระทั้งถึงพระโคดมพุทธเจ้ารวมทั้งหมดมีพระพุทธเจ้า 25 พระองค์ที่ทรงได้ “ประกาศพระธรรมจักร”

5) ความตั้งปรารถนาพุทธสาวก ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาแห่งการ “ประกาศพระธรรมจักร” และตั้งธรรมจักรข้างหน้าพุทธอาสน์ อันเป็นปัจจัยแห่งความเป็นพระอรหันต์

ธรรมจักร ได้มีนิยามความหมายอันประกอบแห่งโพธิปักขิยธรรม 37 ประการแห่งอริยมรรคซึ่งประกอบไปด้วยศีล สมาธิ ปัญญา และอริยสัจ 4 หรือปฏิจจสมุปบาท เป็นธรรมอันเดียวกันซึ่งเชื่อมถึงกันได้หมด อันเปรียบด้วยสายน้ำถึงมีจะมีหลายสาย แต่จะต้องไหลสู่มหาสมุทรเป็นที่สุด คือพระนิพพาน และท่านผู้ประกาศพระธรรมจักรให้ทั้งธรรมและจักรหมุนไปได้นั้น ก็เปรียบประดุจการบันลือสีหนาทของพญาราชสีห์ซึ่งเป็นการแสดงธรรมจักรหรือพรหมจักรอันครอบคลุมเวไนยสัตว์ทั้งหมด อันเป็นธรรมจักรหมุนไปอย่างยอดเยี่ยมอันไม่มีใครๆ ที่จะทัดทานได้

3. วิเคราะห์ธรรมจักรในฐานะสัญลักษณ์แห่งธรรมในพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า การถือกำเนิดสัญลักษณ์แห่งรูปธรรมโดยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีพระราชศรัทธาสร้างสัญลักษณ์นี้ขึ้นเป็นวงล้อพระธรรมจักรบนหัวสิงห์ 4 หัว แบบหินทรายขัดมันลอยตัวที่มีอายุเก่าแก่ที่สุด ซึ่งกงล้อพระธรรมจักรมีกำ 32 ซี่ อันเปรียบด้วยหลักธรรมแห่งปฏิจจสมุปบาทฝ่ายเกิด 12 ข้อ ฝ่ายดับ 12 ข้อ รวมเป็น 24 ข้อ และมรรค มีองค์ 8 รวมเท่ากับ 32 ข้อ ตามเนื้อหาในนครสูตร ว่าด้วยนคร (Tripitaka, 16/65/126-129) เพื่อแสดงให้เห็นถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณประกาศต่อเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ได้มีดวงตาเห็นธรรมเพื่อข้ามวัฏสงสารไปได้ และนำไปสู่คติการสร้างกงล้อธรรมจักรสืบต่อเรื่อยมา โดยมีมีผลการวิเคราะห์ธรรมจักรในฐานะสัญลักษณ์แห่งธรรมในพระพุทธศาสนาได้ดังนี้

1) องค์ประกอบของสัญลักษณ์กงล้อธรรมจักร ประกอบไปด้วย 3 ส่วน คือ กำแห่งจำนวนซี่กงล้อ และดุม เปรียบด้วยหลักธรรมขององค์พระบรมศาสดาได้ดังนี้

1.1 กำแห่งจำนวนซี่ตั้งแต่ 8 ขึ้นไปอันเปรียบด้วยอริยมรรคมีองค์ 8, 12 ซี่ เปรียบด้วยองค์ธรรมแห่งอริยสัจจวน 3 รอบแห่งสัจจญาณ กิจจญาณ และกตญาณ (Thanit Yupho, 1965), 24 ซี่ เปรียบด้วยองค์ธรรมแห่งปฏิจจสมุปบาท 24 คือ สายเกิด 12 ข้อ และสายดับ 12 ข้อ และ 37 ซี่ เปรียบด้วยโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ เป็นต้น

1.2 กงล้อ เปรียบด้วยวัฏสงสาร คือ การเวียนว่ายตายเกิดอันไม่มีที่สิ้นสุดแห่งสังสารจักร ซึ่งกงล้อนี้นั้นได้กำลังหมุนตามเข็มนาฬิกา คือ การเวียนทักษินาวัตร อันเปรียบด้วยการหมุนเข้าไปสู่แกนกลางแห่งดุม เปรียบด้วยการหมุนอันเป็นไปเพื่อความหลุดพ้นและการกระทำที่สุดแห่งทุกข์ ในทางตรงกันข้ามการหมุนทวนเข็มนาฬิกา เปรียบด้วยการหมุนแห่งการทำลายล้างและคลายออกไปอันเป็นวัฏสงสารที่ไม่มีที่สิ้นสุด

1.3 ดุม เปรียบด้วยพระนิพพาน คือมีลักษณะรูปทรงกลมคล้ายเลขศูนย์โปร่งไม่ทึบ เปรียบได้ด้วยสัญลักษณ์ความว่างอันเป็นปรมัตถสัจจะที่สูงสุดแห่งสภาวะของสัญญาเวทยิตนิโรธด้วยความหลุดพ้นแห่งผัสสะ 3 อันมีลักษณะแห่งนิพพาน คือ สุญญตะ คือ ความว่าง, อนิมิตตะ คือ ความไม่มีนิมิต และอัปปณิหิตะ คือ ความไม่ที่ตั้ง (Tripitaka, 18/369/449-450) ด้วยการน้อมจิตเข้าสู่กระแสพระนิพพานเป็นอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความว่างเปล่า หรือ ความไม่มีนิมิต หรือ ความไม่มีที่ตั้ง อันเปรียบด้วยดุมทรงกลม มีลักษณะโปร่งเท่านั้น จึงเป็นสัญลักษณ์แห่งสภาวะความหลุดพ้นและเป็นอสังขตธาตุอันเป็นธาตุอันปราศจากปรุงแต่งแห่งสังขารใดๆ

สัญลักษณ์กงล้อธรรมจักร จึงสามารถวิเคราะห์ความหมายตามหลักธรรมได้ทั้งสิ้นอันมีหลักประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมแห่งอริยมรรค มีองค์ 8 อันประกอบด้วยมีองค์ธรรมแห่งศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อเป็นปัจจัยแห่งความผาสุกในปัจจุบัน สุคติสวรรค์เป็นที่หวังได้ และมีพระนิพพานเป็นที่สุด จึงได้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งธรรมอันทรงคุณค่าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของชาวโลก และได้สืบสานคติการสร้างพระธรรมจักรอันทรงคุณค่าในสังคมไทยต่อไป

2) หลักโพธิปักขิยธรรม 37 ประการในธรรมจักร มีเนื้อหาหลักธรรมตามในอากาสสูตร ว่าด้วยอุปมาด้วยอากาศ ได้กล่าวถึงการเปรียบการเจริญโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ดังลมที่ย่อมก่อตัวจากทิศทั้ง 4 ก็ดี และย่อมมีอานุภาพที่ได้รวมตัวพัดในทิศทางเดียวกันนั้น ก็ย่อมเป็นกำลังในเจริญโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ให้อริยมรรค มีองค์ 8 ที่บริบูรณ์ด้วยกำลังและอานุภาพยิ่งขึ้นไปเท่านั้น สมดังพุทธดำรัสที่ได้ทรงตรัสว่า

> “เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 ทำอริยมรรคมีองค์ 8 ให้มาก สติปัฏฐาน 4 ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง สัมมัปปธาน 4 ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง อิทธิบาท 4 ประการถึงความเต็มที่บ้าง อินทรีย์ 5 ประการถึงความเต็มที่บ้าง พละ 5 ประการถึงความเต็มที่บ้าง โพชฌงค์ 7 ประการถึง ความเต็มที่บ้าง” (Tripitaka, 19/155/84)

เหล่าธรรมทั้งปวงที่พระพุทธองค์ได้ทรงประกาศพระธรรมอันเป็นที่รวบรวมได้ถึง 84,000 พระธรรมขันธ์ ล้วนแล้วจะต้องประพฤติปฏิบัติด้วยการเจริญอริยมรรค มีองค์ 8 ให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้นไป อันเป็นเหตุปัจจัยในการเจริญธรรมแห่งโพธิปักขิยธรรม 37 ย่อมถึงความบริบูรณ์มากยิ่งขึ้นเท่านั้นเช่นกัน ก็เป็นเหล่าธรรมที่ล้วนต่างหยั่งลงในอริยมรรค มีองค์ 8 อันมีกำลังและอานุภาพแห่งการเจริญศีล สมาธิ ปัญญา มากยิ่งขึ้นจนถึงความบริบูรณ์อันเป็นเหตุปัจจัยเพื่อความหลุดพ้นทั้งสิ้นนั้นเอง จึงเป็นหัวข้อธรรมที่มีหลักธรรมอันกว้างขวางมาก เพราะด้วยพระสัพพัญญุตญาณจึงทรงทราบชัดในธรรมทั้งปวง อย่างไม่มีขอบเขตจำกัดอย่างไม่ติดขัดในเหตุและที่มาแห่งธรรมทั้งปวง และที่สุดแห่งธรรมคือบรมธรรมนั้นเอง

3) พัฒนาการแห่งสัญลักษณ์ธรรมจักรในสังคมไทย ได้แสดงถึงคุณค่าคตินิยมการใช้เครื่องหมายสัญลักษณ์ธรรมจักรอันแฝงไปด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นที่แพร่หลายที่ได้ส่งเสริมสังคมไทยตลอดจนถึงสถาบันการศึกษาและการส่งเสริมจริธรรมได้ดังนี้

3.1 ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี จากหลักฐานสำคัญกงล้อหินศิลาธรรมจักรและกวางหมอบเป็นจำนวนมากตั้งแต่ยุคสมัยทวารดีช่วงพุทธศัตวรรษที่ 12 - 16 ได้บ่งบอกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์โบราณคดีแห่งอารยธรรมทวารวดี ซึ่งเป็นยุคแห่งความรุ่งเรืองจากการติดต่อค้าขายทางทะเลกับประเทศอินเดียจากการค้นพบตราประทับดินเผารูปเรือเดินทะเล และภาพปูนปั้นเรื่องเล่าชาดกแสดงบุคคลพายเรือ เป็นต้น (Fine Arts Department, 2005) และมีพัฒนาการทางสังคมในประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยเป็นเวลาช้านาน

3.2 ด้านพุทธศิลปะแห่งประติมากรรม จากการค้นพบวงล้อพระธรรมจักรมีลวดลายไทยจากหลักฐานสำคัญยิ่งทางโบราณคดีที่ได้มีการค้นพบกงล้อหินศิลาธรรมจักรแบบลอยตัวทรงกลม มีทั้งฉลุซี่ล้อแบบโปร่งและทึบ โดยมีฐานลายกลีบบัวคว่ำบัวหงาย (Fine Arts Department, 2005) และกำของธรรมจักรอันมีลวดลายจำหลักโค้งขมวดคล้ายดังเกศรขนาบทั้งสองข้างในแต่ละปลายซี่ให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น เปรียบดังฉัพพรรณรังสีดังรูปภาพหินสลักดอกบัวมีรัศมีฉัพพรรณรังสีล้อมรอบ ศิลปะภารหุตสมัยสุงคะ พ.ศ. 300-400 (Buddhadasa Bhikkhu, 2009) ให้เกิดเอกลักษณ์แห่งศิลปะยุคทวารวดีอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นการกำเนิดงานศิลปะทางด้านประติมากรรมอันเป็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย และได้มีการสืบทอดงานประติมากรรมและสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่าดังตัวอย่างการสร้างกงล้อธรรมจักรแบบลอยตัวขนาดใหญ่ ที่วัดเขาถ้ำเสือ จังหวัดสุพรรณบุรี และวงล้อธรรมจักร 32 ซี่ และ 5 แท่นหินนั่งที่พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

3.3 ด้านหลักพุทธธรรม ด้วยการจารึกอักษรปัลลวะ ภาษาบาลี แห่งอาการ 12 บนฐานรองพระธรรมจักร คาถา เย ธมฺมา บนเสาศิลาแปดเหลี่ยมที่ใช้ฐานรองพระธรรมจักร ที่หมู่บ้านซับจำปา อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี (Sompong Santisukhwanta, 2007) ซึ่งเป็นปัจจัยเหตุที่มาของเหล่าธรรมอันได้แก่ ธัมมจักกัปปวัตนสูตร ปฏิจจสมุปบาท และอริยสัจ 4 ได้ขยายไปยังหมวดธรรมอื่นๆ ได้อีก อาทิเช่น ปัญญาคือแสงสว่างของโลกได้อัญเชิญไว้ในตราสัญลักษณ์ธรรมจักรของ มจร. เป็นต้น

3.4 ด้านวัฒนธรรมและประเพณี พระธรรมคำสั่งสอนให้หมั่นทำบุญตักบาตรได้สะท้อนวิถีชีวิตอันงดงามจากการทำบุญเข้าวัดตามเทศกาลสำคัญๆ ทางพระพุทธศาสนา จึงได้เกิดการสืบสานประเพณีการตักบาตรเทโว ประเพณีขนทรายเข้าวัด สงกานต์เพื่อรดน้ำพระพุทธรูปและผู้ใหญ่ด้วยความเคารพ อันก่อให้เกิดวัฒนธรรมอันดีงามล้วนแล้วเป็นคติความเชื่ออันยาวนานซึ่งรักษาไว้ซึ่งความดีงามอันเป็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทยจากการค้นพบงานเขียนหินชนวนแผ่นสลักภาพชาดกเรื่องโคชานิยชาดก เป็นรูปเขียนม้าสินธพอาชาไนยพระโพธิสัตว์ได้นั้งบนธรรมจักรศิลปะสุโขทัย ต้น-กลางพุทธศตวรรษที่ 20 (Fine Arts Department, 2012) ซึ่งมีคุณค่าตามคติความเชื่อในการสร้างสัญลักษณ์ธรรมจักรเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธ-ศาสนาสืบต่อไป

3.5 ด้านรัฐศาสตร์การปกครอง สร้างสัญลักษณ์กงล้อพระธรรมจักรแบบลอยตัวขนาดใหญ่ได้สะท้อนให้ทราบว่าพระราชาทรงปกครองประเทศแบบธรรมราชา ซึ่งแสดงถึงสัญลักษณ์แห่งความความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิและธรรมราชาผนวกเข้ารวมกัน (Fine Arts Department, 2012) อันป็นต้นแบบแห่งการปกครองจักรวรรดิที่ได้สืบสานมาหยั่งยาวนาน นำเป็นสู่คติความเชื่อในการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่อย่างสงบตั้งแต่ยุคสมัยดินแดนสุวรรณภูมิ คือดินแดนแห่งแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง (Rangsi Suthon. 2013) ก็ย่อมแสดงให้ทราบว่าสัญลักษณ์ดังกล่าวยังคงรักษาคุณค่าทางการปกครองตามหลักธรรมเพื่อความเป็นอยู่อย่างพาสุกของประชาชนอีกด้วย จนกระทั้งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ในสมัยรัตนโกสินตร์และได้แสดงตราสัญลักษณ์จักรและตรี (Phra Brahma-gunabhorn P.A. Payutto, 2009) และทรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมราชาด้วยการทรงอุปถัมภ์การทำสังคายนาพระไตรปิฎก ครั้งที่ 2 ในราชอาณาจักรไทย (Fine Arts Department, 2012) ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตกงล้อจักรจากสัญลักษณ์ธรรมจักรในยุตปัจจุบันนิยมสร้างเป็นรูปจักรแห่งพระนารายญ์ ย่อมแสดงถึงยุคปัจจุบันแห่งการปกครองในราชวงศ์จักรี จนกระทั้งถึงการปกครองแบบประชาธิไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช แห่งธรรมราชิราช ที่พสกนิกรชาวไทยได้สมัญญาพระนามแห่งกษัตริย์ผู้ทรงเป็นธรรมยิ่งกว่าพระราชาทั้งปวง King of the King (Fine Arts Department, 2012) เพราะทรงไว้ทศพิธราชธรรม ตั้งแต่ทรงได้ขึ้นครองราชย์ ทรงมีพระปฐมบรมราชโองการว่า “เราจะครองแผ่นดิน โดยธรรม เพื่อประโยชน์สุข แห่งมหาชนชาวสยาม” (Thanaporn Sighaneul, 2012) ก็ย่อมสะท้อนให้ได้เห็นถึงสัญลักษณ์ธรรมจักรในสมัยปัจจุบัน จากการสร้างพระธรรมจักรที่พุทธมณฑลโดยมีกงล้อธรรมรอบนอกเป็นรูปทรงจักรเช่นเดียวกัน เปรียบได้กับการทรงประกาศให้ชาวโลกทราบว่าพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ โดยทรงยกย่องให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ และทรงประพฤติอยู่ในธรรมเช่นกัน

3.6 ด้านการศึกษาและส่งเสริมจริยธรรม นอกเหนือจากสัญลักษณ์ธรรมจักรได้กลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนาแล้วนั้น ยังได้เป็นต้นแบบแห่งการผสมผสานการใช้ตราสัญลักษณ์ธรรมจักรเป็นอย่างที่แพร่หลาย อาทิเช่นการใช้อักษรบาลี ปญญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต อันมีเนื้อหาตามในอาภาสูตรว่าด้วยแสงสว่าง หมายถึง ความรู้ทางปัญญาเปรียบดังแสงสว่างที่เลิสที่สุดของโลก (Tipataka, 21/141/209)

โดยได้มีการใช้ตราสัญลักษณ์ธรรมจักรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น เพื่อแสดงถึงคุณค่าแห่งปัญญาความรู้และการส่งเสริมจริยธรรมคุณงามความดีให้ตั้งมั่นในจิตใจของคนไทย เพื่อพัฒนาความเจริญความก้าวหน้าของประเทศชาติไทยนั้นเอง

กล่าวโดยสรุป ในสังคมไทยได้มีความผูกพันกับสัญลักษณ์ธรรมจักรมาอย่างช้านาน และได้นิยมใช้เป็นเครื่องหมายสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาแห่งการประกาศพระธรรมจักรในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนขององค์พระบรมศาสดา ซึ่งได้มีการหมุนกงล้อแห่งพัฒนาการธรรมจักรเข้ามาสู่ในจิตใจของคนไทยอย่างแนบแน่น อันแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางพุทธศิลป์อันเป็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ชาติไทย ซึ่งได้สะท้อนในรูปแบบทางด้านงานประติมากรรม วัฒนธรรม ประเพณี และคุณค่าคตินิยมการใช้ธรรมจักรทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสัญลักษณ์ธรรมจักรย่อมแสดงนัยสำคัญของทั้งคุณค่าการปกครองแบบธรรมราชาและคุณค่าหลักธรรมที่ได้แสดงให้ประชาชนได้ศึกษาเพื่ออยู่รวมกันในสังคมอย่างสงบสุข รวมถึงคุณค่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังนานาประเทศอีกด้วย ย่อมมีนัยแสดงให้ทราบว่าพระมหากษัตริย์ย่อมทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม และทรงค้ำชูพระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนศาสนาประจำชาติมาหยั่งยาวนานตลอดรัชสมัยแห่งการปกครองในประเทศไทย รวมถึงสถาบันการศึกษาต่างๆ ได้ใช้ตราสัญลักษณ์ธรรมจักรเป็นอย่างที่แพร่หลายเพื่อส่งเสริมความรู้คู่จริธรรมอันดีงามในสังคมไทยสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ธรรมจักร มีความหมายที่ครอบคลุมเหล่าธรรมทั้งที่เป็นกุศลธรรมทั้งหมด รวมทั้งความความไม่ยึดมั่น ถือมั่นอะไรๆ ในโลกทั้งสิ้น ซึ่งนิยามแห่งธรรมจักร โดยคนทั่วไปเพียงแค่ทราบถึงความหมายแห่งการแสดงธัมมจักกัปปวัตนสูตร หรืออริยสัจ 4 เท่านั้น แต่ความหมายที่แท้จริงนั้นยังรวมถึงหลักธรรมอื่นๆ อีก อาทิเช่น ปฏิจจสมุปบาททั้งสายเกิดและสายดับ ขันธ์ 5 อายตนะ เป็นต้น อันเป็นไปเพื่อหยั่งให้ธรรมและจักรตั้งหมุนอยู่ไปได้อันอาศัยโพธิปักขยธรรม 37 ประการ หรือ โดยย่อเพียงอริยมรรค มีองค์ 8 อันเป็นไปเพื่อนำไปสู่หนทางแห่งการพ้นทุกข์ทั้งสิ้น

สัญลักษณ์ธรรมจักร ย่อมเป็นรูปธรรมแห่งความหมายทางพระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมเหล่าธรรมแห่งทั้งนามธรรมและรูปธรรมอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ สมดังที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศธรรมจักรให้หมุนไปเพื่อการแสดงพระสัทธรรมเปรียบดังเป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และมิอาจที่จะมีสัญลักษณ์ใดที่จะมีความหมายทางพระพุทธศาสนาที่ยิ่งไปกว่านี้อีก เพราะมีทั้งหลักธรรมและข้อปฏิบัติแห่งโพธิปักขยธรรม 37 ประการ และอริยมรรคอันเปรียบได้กับกำแห่งจำนวนซี่ และกงล้อแห่งวัฏสงสาร เพื่อหมุนเข้าสู่พระนิพพานแห่งดุม

ในการศึกษาทำให้ได้เกิดการวิเคราะห์หลักธรรมแห่งมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นองค์ธรรมแห่งไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อหยั่งลงในกำแห่งจำนวนซี่ของพระธรรมจักรเพื่อให้เกิดพละแห่งการหมุนกงล้อธรรมจักรเข้าไปสู่ดุมแห่งความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมระหว่างธรรมจักร และพรหมจักร มีความหมายเหมือนกัน หรือแตกต่างกัน อย่างไรบ้าง

2.2 ควรศึกษาวิเคราะห์ปริศนาที่ปรากฏบนหัวเสาพระเจ้าอโศกอื่นๆ ได้แสดงความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาด้านไหนอย่างไร หรือเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาได้อย่างไร

References

Buddhadasa Bhikkhu. (2009). *Buddhist History from Carved Stone*. Bangkok: Amarin Printing & Publishing Public Company.

Fine Arts Department. (2005). The Office of National Museums. *Phrapathom Chedi National Museum*. Nakornpathom: Phetkasem Publishing

Fine Arts Department. (2009). The Office of National Museums. *The Early Buddhist Art of Thailand*. Bangkok: Amarin Printing & Publishing Public Company.

Fine Arts Department. (2012). The Office of National Museums. *Dharmarajadhiraja: Righteous King of Kings.* Bangkok: Amarin Printing & Publishing Public Company.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tripitaka : Thai version*. Bangkok: MCU Press. [in Thai]

Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2009). *Chronology of Buddhism in World Civilization.* Bangkok: Palidham Publisher [in Thai]

Phramaha Udorn Suddhiñāno (ketthong). (2011). *The Study of Dhammacakka in Theravada Buddhism*. A Thematic Paper. Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Santisukhwanta, S. (2007). *An Analytical of Study The History of Buddhism with SpecialReference to Dvaravati Period.* Thesis Mahachulalongkornrajavidyalaya University. [in Thai]

Sighaneul, T. (2012). *Department of Cultural Promotion Online*. Retrieved January 15, 2017 from https://culture.co.th [in Thai]

Suthon, R. (2013). *The Necessary of Bali Study in The Buddhist Lesson.* Bangkok: MCU Press. [in Thai]

Yupho, T. (1965). *Dhammacakka*. Phra Nakhon: Fine Arts Department Publishing. [in Thai]

ผลของโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตต่อความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล*

The Effects of Resilience Enhancement Program on Happy Learning among Nursing Students

ธนพล บรรดาศักดิ์[1]*, ชนัดดา แนบเกษร และ ดวงใจ วัฒนสินธุ์

Thanapol Bundasak*, Chanudda Nabkasorn and Duangjai Vatanasin

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Nursing Faculty of Burapha University

169 Long-Hard BangsaenRoad, Tambon Saensook,

Amphur Muang, Chonburi 20131, Thailand.

1Corresponding Author. Email: teacherdream27@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลองเพื่อศึกษาผลของโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตต่อความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิตชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พระพุทธบาท ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ จำนวน 30 คน สุ่มตัวอย่างเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 15 คน กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิต จำนวน 8 ครั้ง สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละเวลา 60-90 นาที ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการดูแลตามปกติ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล วิเคราะห์ข้อมูลก่อนการทดลอง หลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และติดตามผล 1 เดือน โดยใช้สถิติเชิงพรรณา สถิติการทดสอบค่าที และการวิเคราะห์การแปรปรวนแบบวัดซ้ำ และทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีบอนเฟอร์โรนี

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทั้งในระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันทีและระยะติดตามผล 1 เดือน กลุ่ม

*Received April 7, 2017; Accepted June 15, 2017.

ทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ ในระยะก่อนการทดลอง หลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และในระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที กับระยะติดตามผล 1 เดือน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิต สามารถเสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้ในนักศึกษาพยาบาล คณาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่างๆ สามารถประยุกต์ใช้รูปแบบของโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตนี้ เพื่อเสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้ในนักศึกษากลุ่มอื่นๆ ต่อไป

คำสำคัญ : โปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิต; ความสุขในการเรียนรู้; นักศึกษาพยาบาล

Abstract

The purpose of this quasi-experimental study was to examine the effects of the resilience enhancement program on happy learning among nursing students. The sample included thirty persons with nursing students who met the inclusion criteria. The participants were randomly assigned into the experimental (n = 15) and the control (n = 15) group. The experimental group received 8 sessions (one session per week and each session took about 60 to 90 minutes) of resilience enhancement program, whereas control group received routine nursing care. The Happy Learning of Nursing Student Inventory was used to collect data at pre-posttest and one month follow-up. Descriptive statistics, independent t-test, two-way repeated measure ANOVA and multiple comparisons by Bonferroni were employed to analyze the data.

The results of the study revealed that the mean scores of happy learning between the experimental and control groups at post-test and 1-month follow-up were significantly different ($p < .001$). In the experimental group, mean scores of happy learning at pre-test, post-test and 1-month follow-up were significantly different ($p < .001$). And, there were significantly different ($p < .05$) between mean scores at post-test and 1-month follow-up period.

The study results revealed that the resilience enhancement program enhance happy learning in nursing students. The lecturer in education institution could apply this resilience enhancement program to enhance happy learning in other group.

Keywords: Resilience Enhancement Program; Happy Learning; Nursing Student

บทนำ

การศึกษาพยาบาลเป็นศาสตร์ที่มีความแตกต่างจากวิชาชีพอื่น เนื่องจากวิชาชีพพยาบาลเป็นวิชาชีพที่มุ่งเน้นการให้บริการด้านสุขภาพโดยตรงต่อชีวิตมนุษย์ ใช้ความอดทนในการทำงานด้านบริหารบริการ และวิชาการเพื่อมุ่งเป้าหมายความสำเร็จอย่างมีคุณภาพ มีความปลอดภัย มีหลักธรรมและการปรับตัว มีความสุขกับการรับใช้เพื่อนมนุษย์ แม้อยู่ในภาวะที่เหนื่อยล้า ขาดขวัญกำลังใจ ก็ยังคงอยู่ในวิชาชีพอย่างยืนหยัด ไม่คิดลาออกจากวิชาชีพพยาบาลแม้เผชิญกับปัญหาอุปสรรคมากมายในสภาวการณ์ปัจจุบัน (Pansawat, 2016) จากสภาพการเรียนการสอนอาจทำให้นักศึกษาพยาบาลเป็นกลุ่มที่มีความเครียด มีภาวะซึมเศร้า และมีความสุขในการเรียนค่อนข้างน้อย (Onsri & Chaleoykitti, 2013) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า นักศึกษาพยาบาลมีความสุขในการเรียนรู้น้อยกว่านักศึกษากลุ่มอื่นๆ (Thongsom, 2014; Usawasiriroj, 2012) ซึ่งหากนักศึกษามีความสุขในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ก็จะทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ที่ดี มีความรู้สึกอยากเรียนรู้มากขึ้น ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น (Vinijkul, Reansuwong & Sukarate, 2014) เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีความเชื่อมั่นและรับรู้คุณค่าในตนเอง สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม และมีความสามารถในการเผชิญปัญหา (Patphol, 2014) จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความสุขในการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้นักศึกษาเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เกิดการเรียนรู้ที่ดี มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และสามารถเผชิญปัญหาและแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม

นักศึกษาพยาบาลเป็นกลุ่มวัยรุ่นในสถานศึกษาที่ต้องมีการปรับตัวทั้งในด้านพัฒนาการตามวัยและด้านการเรียนการสอนในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต โดยเฉพาะนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 ซึ่งเป็นนักศึกษาชั้นปีแรก และคุ้นเคยกับการใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัว เมื่อมาศึกษาในวิชาชีพพยาบาลต้องมาอยู่ร่วมกันในหอพักวิทยาลัยพยาบาล ต้องมีการปรับตัวในด้านการใช้ชีวิตร่วมกับเพื่อนและรุ่นพี่ในหอพัก ตลอดจนรูปแบบการเรียนการสอนวิชาชีพพยาบาลที่ต้องใช้เวลาในการเตรียมความรู้และศึกษาค้นคว้าตำราวิชาการค่อนข้างมาก รวมทั้งต้องเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมของวิทยาลัย ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและภาวะสุขภาพจิตของนักศึกษาพยาบาลได้ เช่น ความเครียดและภาวะซึมเศร้า (Kaewmart, Koedbangkham & Nabkasorn, 2011; Photong, Phumphaung & Kachat, 2011) ซึ่งหากนักศึกษามีความสุขในการเรียนรู้ก็จะสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี และไม่เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพจิต หรือลาออกจากการเรียน สามารถปรับตัวเรียนรู้อย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน ซึ่งพยาบาลที่มีความพร้อมและสมบูรณ์ทางด้านร่างกายและจิตใจย่อมสามารถให้การพยาบาลผู้รับบริการได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพตามความคาดหวังของสังคม (Sricamsuk S., 2011)

ความสุขในการเรียนรู้ เป็นความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนของผู้เรียน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ ความสนุกสนาน และมีพลังที่จะเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ประกอบไปด้วย 5 ด้าน คือ ด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ เป็นการที่ผู้เรียนสนุกและเอาใจใส่กับการเรียน ด้านทัศนคติต่อวิชาชีพ เป็นความรู้สึกที่ผู้เรียนมีต่อวิชาชีพพยาบาล

ด้านความพึงพอใจในการเรียน เป็นความรู้สึกที่ผู้เรียนพึงพอใจต่อการเรียนและกิจกรรมต่างๆ ของวิทยาลัย ด้านความพึงพอใจในตนเอง เป็นความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และด้านความวิตกกังวล เป็นความรู้สึกทางลบต่อการเรียนพยาบาลและการขึ้นฝึกปฏิบัติงาน หากนักศึกษาสนใจใฝ่เรียนรู้ในวิชาที่เรียน มีทัศนคติต่อวิชาชีพที่ดี มีความพึงพอใจต่อการเรียน มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และไม่มีความวิตกกังวลต่อการเรียนและการฝึกปฏิบัติงาน จะส่งผลให้นักศึกษามีความสุขในการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า นักศึกษาพยาบาลมีค่าเฉลี่ยของความสุขในการเรียนอยู่ในระดับปานกลาง (Thongsom, 2014) หากนักศึกษาพยาบาลมีความสุขในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นก็จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี และมีความรู้สึกอยากเรียนรู้มากขึ้น ส่งผลให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ดังนั้นการเสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความสุขให้กับนักศึกษา เพราะความสุขเป็นปัจจัยที่สำคัญของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งผลให้เกิดพลังแห่งการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบหรือโปรแกรมการเสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลยังพบค่อนข้างน้อย ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบหรือโปรแกรมการเสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น เพื่อให้นักศึกษามีความสุขในการเรียนรู้ มีการปรับตัวที่ดี และคงอยู่ในวิชาชีพมากขึ้น ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษามีหลายปัจจัย แต่ปัจจัยภายในตัวบุคคลเป็นปัจจัยที่สำคัญในการเสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้ให้กับนักศึกษาโดยเฉพาะความแข็งแกร่งในชีวิต บุคคลที่มีความแข็งแกร่งในชีวิตสูง จะสามารถปรับตัวได้ดี มีความภาคภูมิใจในตนเอง มีความสามารถในการเผชิญปัญหา (Sucaromana, 2016)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลของโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตต่อความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลโดยใช้กระบวนการกลุ่ม (Group Process) เพื่อให้กับนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 สามารถดึงศักยภาพของตนเองมาใช้ในการปรับตัวทั้งทางด้านการเรียนและการใช้ชีวิต เพื่อเสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้และเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาพยาบาลในการเข้าสู่วิชาชีพพยาบาลต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสุขในการเรียนรู้ในระยะหลังการทดลอง เสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2. เพื่อเปรียบเทียบความสุขในการเรียนรู้ในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน ในกลุ่มทดลอง

สมมติฐานการวิจัย

1. นักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้สูงกว่ากลุ่มควบคุม ในระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน

2. นักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน แตกต่างกัน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) แบบ 2 กลุ่ม วัดก่อน หลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตต่อความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล โดยเก็บข้อมูลเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2559 – มกราคม พ.ศ. 2560 ประชากร คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พระพุทธบาท ปีการศึกษา 2559 จำนวน 98 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2559 ที่มีคุณลักษณะตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ ไม่เคยได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นโรคทางจิตเวช

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างซึ่งมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง 15 คน และกลุ่มควบคุม 15 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 30 คน ผู้วิจัยจัดทำระเบียนรายชื่อกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด จากนั้นนำรายชื่อไปใส่กล่องเพื่อทำการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่คืนที่ โดยจับฉลากหมายเลข 1-15 เข้ากลุ่มทดลอง และหมายเลข 16-30 เข้ากลุ่มควบคุม หลังจากนั้นสอบถามความสมัครใจและหากกลุ่มตัวอย่างปฏิเสธการเข้าร่วมการวิจัย ก็จะทำการสุ่มตัวอย่างเพิ่มจนครบตามจำนวนที่ต้องการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลและแบบสอบถามความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งพัฒนาโดยผู้วิจัย ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม ได้แก่ เพศ อายุ ภูมิลำเนาของนักศึกษา และสถานภาพครอบครัว

2) แบบสอบถามความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต ที่พัฒนาขึ้นโดยปัทมา ทองสม (2554) แบบสอบถามประกอบด้วยข้อคำถามรวม 32 ข้อ จำแนกเป็นองค์ประกอบของความสุขในการเรียนรู้ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ ด้านความพึงพอใจในการเรียน ด้านความพึงพอใจใน

ตนเอง ด้านทัศนคติต่อวิชาชีพ ด้านความวิตกกังวล ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตัดข้อคำถามออกบางข้อ เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 แล้วนำไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง ได้ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ของแบบสอบถามนี้ เท่ากับ 0.89 ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยคะแนนรวมทั้ง 25 ข้อ มีค่าตั้งแต่ 25-125 คะแนน ซึ่งค่าคะแนนที่สูงแสดงถึงนักศึกษามีความสุขในการเรียนสูง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ โปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นตามแนวคิดของ Grotberg (1995) ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ให้นักศึกษาสามารถยืนหยัด ผ่านพ้นเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความยุ่งยากใจ/ความเครียด อันนำไปสู่การเรียนพยาบาลได้อย่างมีความสุข โปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตประกอบไปด้วยกิจกรรมทั้งหมด 8 ครั้ง แต่ละครั้งใช้เวลา 60-90 นาที สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ใช้ระยะเวลา 4 สัปดาห์ โดยในแต่ละครั้งจะใช้กระบวนการกลุ่มให้เกิดการเรียนรู้ ประกอบไปด้วยกิจกรรมดังนี้ 1) รู้จักฉัน รู้จักเธอ 2) สิ่งดีๆ ที่ฉันมีอยู่ 3) รู้จักกับความแข็งแกร่งในชีวิต 4) บอกลาความเครียด 5) พลังสู้...เอาอยู่ทุกปัญหา 6) ผูกมิตรจิตรไมตรี 7) ไอดอล คนบันดาลใจ และ 8) วันนี้ที่ฉันเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยนำโปรแกรมไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา แล้วนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขภายใต้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ โดยได้ค่าดัชนีความคิดเห็นที่สอดคล้อง เท่ากับ 0.99

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. คะแนนความสุขในการเรียนรู้ วิเคราะห์ด้วยสถิติการแจกแจงความถี่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

2. การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความสุขในการเรียนรู้ ในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทางแบบวัดซ้ำ (Two-way repeated measure analysis of variance) และภายในกลุ่มโดยใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (Repeated measure analysis of variance) เมื่อพบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนความสุขในการเรียนรู้ มีความแตกต่างในแต่ละระยะ ผู้วิจัยจะทำการทดสอบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการเปรียบเทียบเชิงพหุคูณแบบรายคู่ของ Bonferroni

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคะแนนความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ในระยะก่อนการทดลอง หลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน แสดงได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 คะแนนเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ในระยะก่อนทดลอง หลังการทดลองเสร็จสิ้นทันทีและระยะติดตามผล 1 เดือน

ระยะการทดลอง	คะแนนความสุขในการเรียนรู้	
	M	SD
กลุ่มทดลอง		
ก่อนการทดลอง	98.93	3.45
หลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที	105.60	2.38
ติดตามผล 1 เดือน	108.67	2.85
กลุ่มควบคุม		
ก่อนการทดลอง	99.53	4.14
หลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที	99.60	3.72
ติดตามผล 1 เดือน	100.00	3.70

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล ในระยะก่อนการทดลอง หลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน ของกลุ่มทดลอง เป็น 98.93 (*SD* = 3.45), 105.60 (*SD* = 2.38) และ 108.67 (*SD* = 2.85) ตามลำดับ ส่วนในกลุ่มควบคุมคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล ในระยะก่อนการทดลอง หลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน ของกลุ่มควบคุม เป็น 99.53 (*SD* = 4.14), 99.60 (*SD* = 3.72) และ 100.00 (*SD* = 3.70) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาของการทดลอง แสดงได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาของการทดลอง

แหล่งความแปรปรวน	df	*SS*	*MS*	*F*
ระหว่างกลุ่ม				
การทดลอง	1	508.84	508.84	17.87**
ความคลาดเคลื่อน	28	797.11	28.47	
ภายในกลุ่ม				
เวลา	2	386.76	193.38	40.88**
กลุ่มกับระยะเวลา	2	325.69	162.84	34.43**
ความคลาดเคลื่อน	56	264.89	4.73	

***p*-value < .001

จากตารางที่ 2 เมื่อพิจารณาการทดสอบความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในภาพรวมโดยไม่คำนึงถึงเวลา พบว่า การทดสอบอิทธิพลของโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตส่งผลให้คะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($F_{1,28}$ = 17.87, p = < .001) แสดงให้เห็นว่า โปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตมีผลทำให้คะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

และเมื่อพิจารณาการทดสอบความแปรปรวนคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล ภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า การทดสอบอิทธิพลร่วม (Interaction) ของวิธีการทดลองกับระยะเวลาการทดลอง ส่งผลให้คะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($F_{2,56}$ = 34.43, p = < .001) แสดงว่า ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของแต่ละช่วงเวลา โดยคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($F_{1,28}$ = 17.87, p = < .001) แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตมีผลทำให้คะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

3. ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่คะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลอง ในระยะก่อนการทดลอง หลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน แสดงได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่คะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลอง ในระยะก่อนการทดลอง หลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน

Time	*M*	ระยะเวลา		
		ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง	ระยะติดตามผล
ก่อนการทดลอง	98.93		6.47**	9.53**
หลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที	105.60			3.07*
ระยะติดตามผล	108.67			

*p<.05, **p < .001

จากตารางที่ 3 เมื่อทดสอบรายคู่คะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลอง ในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกันด้วยวิธี Bonferroni พบว่า คะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลในระยะก่อนการทดลอง และระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และในระยะก่อนการทดลองและระยะติดตามผล 1 เดือน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน มีความแตกต่างกัน โดยคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลอง ในระยะติดตามผล 1 เดือน สูงกว่าระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันทีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

ผลการศึกษาผลโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตต่อความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล สามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

1. นักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้สูงกว่ากลุ่มควบคุม ในระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน

ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้สูงกว่ากลุ่มควบคุม ในระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันทีและระยะติดตามผล 1 เดือน และเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะทั่วไประหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันในด้านเพศ อายุ ภูมิลำเนา และครอบครัว แสดงให้เห็นว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีลักษณะใกล้เคียงกัน ดังนั้นการที่กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้สูงกว่ากลุ่มควบคุมจึงน่าจะเป็นผลจากการที่นักศึกษาพยาบาลได้เข้าร่วมโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิต ทั้งนี้อธิบายได้ว่า ผู้วิจัยได้พัฒนาโปรแกรมขึ้นตามแนวคิดของ Grotberg (1995) เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตฉันเป็น (I am) ฉันสามารถ (I can) และฉันมี (I have)

ซึ่งสมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้และเข้าใจองค์ประกอบของความแข็งแกร่งในชีวิต ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มรู้จักและเข้าใจตนเองมากขึ้น ได้ปรับวิธีคิดซึ่งจะช่วยให้เกิดมุมมองใหม่ต่อปัญหา สามารถหาทางออกของปัญหาได้อย่างเหมาะสม มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลรอบข้าง อีกทั้งสมาชิกกลุ่มยังได้แรงบันดาลใจในการเรียนและการดำเนินชีวิตจากต้นแบบที่ดี ส่งผลให้นักศึกษาเกิดความสนใจใฝ่เรียนรู้ มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ มีความพึงพอใจต่อการเรียน มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และไม่เกิดความวิตกกังวลต่อการเรียน ซึ่งการที่สมาชิกรู้จักตนเอง รู้จุดดีและจุดด้อยของตนเอง พร้อมที่จะปรับปรุงและแก้ไข มีความมุ่งมั่นและตั้งใจจริงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความสุขในการเรียนรู้ (Boonsue, 1997)

นอกจากนี้ในการการดำเนินกิจกรรมผู้วิจัยได้นำรูปแบบของกระบวนการกลุ่ม เพื่อเสริมสร้างให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ มีการช่วยเหลือและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พร้อมที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ตลอดจนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (Donelson, 2010) จึงส่งผลให้นักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้สูงกว่ากลุ่มควบคุมทั้งในระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 การศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ Stephens (2012) ที่ได้พัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตสำหรับนักศึกษาพยาบาลโดยมีการบูรณาการไปกับการเรียนการสอนหรือจัดเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งพบว่านักศึกษาพยาบาลมีความแข็งแกร่งในชีวิตเพิ่มขึ้นและมีความเครียดลดลง สอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่า ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิต นักศึกษาพยาบาลกลุ่มทดลองมี

คะแนนเฉลี่ยความแข็งแกร่งในชีวิตเพิ่มขึ้นและมีคะแนนเฉลี่ยความวิตกกังวลลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Ruangpermpoon et al., 2015)

2. นักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน แตกต่างกัน

การศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ในระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผล 1 เดือน แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการสมาชิกในกลุ่มสามารถนำการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกลุ่มไปใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง แม้ว่าหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันทีแล้ว ผู้วิจัยไม่ได้ให้ความรู้ หรือจัดกระทำการทำกลุ่มหรือวิธีการอื่นๆ แต่อย่างใด อีกทั้งการจัดสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษา ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การเรียนการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร การให้บริการนักศึกษา กลุ่มเพื่อน เป็นต้น สนับสนุนให้นักศึกษาเกิดความสุขในการเรียนรู้ ดังการวิจัยที่พบว่า สภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในการเรียนรู้ ($r = .741$, $p < .01$) (Vinijkul et al., 2014) และสอดคล้องกับการศึกษาของปัทมา ทองสม (Thongsom, 2014) ที่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขในการเรียนรู้ มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ อาจารย์ การเรียน การสอน นักศึกษา วิทยาลัย นักศึกษาร่วมวิทยาลัย และบิดามารดาผู้ปกครอง จากสถานการณ์ดังกล่าวจึงส่งผลให้กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสุขในการเรียนรู้ในระยะติดตามผล 1 เดือนเพิ่มขึ้นมากกว่าระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันทีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องผลของโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตต่อความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

อาจารย์พยาบาลสามารถนำรูปแบบโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตไปประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาในแต่ละชั้นปีได้ อีกทั้งผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำผลการวิจัยที่ได้ไปประกอบการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป็นนโยบายในการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตให้กับนักศึกษาพยาบาลโดยเฉพาะนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยยังมีประเด็นที่ค้นพบแต่ไม่สามารถวิจัยต่อได้ เนื่องด้วยเงื่อนไขต่างๆ จึงเสนอให้ผู้ที่สนใจ วิจัยต่อในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ศึกษาโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีอื่นๆ เช่น ปี 2, 3 และ 4 เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาก่อนขึ้นฝึกภาคปฏิบัติและเตรียมความพร้อมเข้าสู่วิชาชีพพยาบาลต่อไป

2. ศึกษาโปรแกรมการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชีวิตในรูปแบบการทดลองแบบสุ่มและมีกลุ่มควบคุม (Randomized Control Trial: RCT) เพื่อให้รูปแบบของการศึกษาวิจัยมีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

References

Boonsue, K. (1997). Happy Learning. *Journal of Education Studies*. 26(1), 7-22. *Burapha University*, Supplement 19(2), 83-95.

Donelson, R. (2010). *Group Dynamics*. California: Wadsworth, Cengage Learning.

Grotberg, E.H. (1995). *A guide to promoting resilience in children: Strengthening the human spirit.* The Hague: The Bernard van Leer Foundation.

Joseph, J.M. (1994). *The resilient child: Preparing today's youth for tomorrow's world*. New York: Plenum Books.

Kaewmart, N. et al. (2011). Factors Influencing Depression among Nursing Students of Burapha University. *The Journal of Faculty of Nursing*

Onsri, P. and Chaleoykitti, S. (2013). Nursing Learning Provision for Happiness: Role of Teacher and Learners. *Journal of the Royal Thai Army Nurses*. 14(1), 8-16.

Pansawat, N. (2016). Nurse Characteristics of Professional Nurses' Practices Based on the Way of Bodhisattva's Perfection Practices. *Journal of MCU Peace studies*, 4(2), 120-133.

Patphol, M. (2014). *Learning that enhance the cognitive and happy learning.* (2nd ed.). Bangkok: Charansanitwong printing.

Photong, P., Phumphaung, S. & Kachat, S. (2011). Stress, Adaptation, and Emotional Intelligence among the First Year Nursing Students, Boromarajonani College of Nursing, Suphanburi. *Journal of Phrapokklao Nursing College*, 22(2), 1-14.

Ruangpermpoon, K. et al. (2015). Effects of Resilience-Enhancing Program on Anxiety of Nursing Students. *Ramathibodi Nursing Journal*, 21(2), 259-274.

Sricamsuk S. A. et al. (2011). Happiness of Undergraduate Nursing Students, Faculty of Nursing, Khon Kaen University. *Journal of Nursing Science & Health*, 34(2), 70-79.

Stephens, T.M. (2012). *Increasing resilience in adolescent nursing student*. Doctoral dissertation, Doctor of philosophy, University of Tennessee.

Sucaromana, A. (2016). Resilience Quotient: RQ. *Journal of MCU Peace Studies.* 4(1), 209-220.

Thongsom, P. (2014). The Development of Indicators of Happiness in Learning of students in Nursing Science Undergraduate Program under the Ministry of Public Health. *Journal of Nursing and Education*. 4(1), 88-110.

Usawasiriroj, W. (2012). *Happiness index of Chiangmai University's students.* Chiangmai: Chiangmai University.

Vinijkul, S. et al. (2014). Relationship between Academic Environments, Learning Happiness, and Academic Achievement of Nursing Students at Kuakarun Faculty of Nursing, Navamindradhiraj University, *Kuakarun Journal of Nursing*. 21, 7-24.

บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง*

The Role of Constitutional Court Amidst Political Conflict in Thailand

ประมุข บัณฑุกุล และ ศิวัช ศรีโภคางกุล[1]
Pramook Buntugul and Siwach Sripokangkul
วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
College of Local Administration, Khon Kaen University, Thailand.
1Corresponding Author. Email: siwasri@kku.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง เป็นการศึกษาถึงการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ถึง พ.ศ. 2557 โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังต่อไปนี้ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง 2) เพื่อศึกษาข้อวิจารณ์และปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความแย้งทางการเมือง 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น การศึกษาเรื่องบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง เป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนา ซึ่งใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร โดยศึกษาจากข้อมูลที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ทั้งในรูปแบบเอกสารและรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์

ผลการศึกษาพบว่า ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง ศาลรัฐธรรมนูญได้แสดงบทบาทเชิงรุกที่มีนัยยะทางการเมืองอย่างสำคัญ โดยการแสดงบทบาทเหล่านั้นก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอย่างรุนแรง ซึ่งบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในแวดวงวิชาการ การศึกษาข้อวิจารณ์จากนักวิชาการพบว่า บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญมีลักษณะเป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบประชาธิปไตย จึงเห็นควรที่จะทำการปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น โดยเห็นว่าการปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญสามารถกระทำได้ 2 แนวทาง คือ 1) ยุบศาลรัฐธรรมนูญและตั้งคณะตุลาการพิทักษ์ระบอบรัฐธรรมนูญเพื่อทำหน้าที่แทน และ 2) คงไว้ซึ่งสถานภาพของศาลรัฐธรรมนูญ แต่ใช้วิธีถอดถอนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นรายบุคคล

คำสำคัญ: ตุลาการภิวัฒน์; กระบวนการโยงเรื่องการเมืองไปสู่ศาล; รัฐเร้นลึก

---

*Received August 10, 2017; Accepted October 3, 2017.

Abstract

The study of constitutional court's role during the political conflict is the study of constitutional court power since 2006-2014 which aims to 1) study the role of constitutional court during the political conflict, 2) study the criticisms and problems of constitutional court's role during the political conflict, and 3) recommend and guide the constitutional court reform in order to be more democratization. The study of constitutional court's role during the political conflict is descriptive research therefore the researcher has studied the matters from the published documents both in forms of paper and electronics documents.

The results showed that, during the political conflict, constitutional court has importunity performed some approach political actions. These actions critically affected the democratic government since these actions were criticized by academic world. After academician studied these criticisms found that, the role of constitutional court was opposing to democratic system thus, should conduct the reform action in order to be more democratization. This reform could be conducted into 2 methods 1) dissolve the constitutional court and appoint the constitutional tribunal as the replacer and 2) remain the constitutional court status through individual constitutional tribunal demotion process.

Keywords : Judicial Review, Judicialization of Politics, Deep State

บทนำ

ประชาธิปไตย เป็นหนึ่งในหลักการปกครองทั้งหลายที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ปกครองรัฐ เป็นหลักการปกครองที่ให้ความสำคัญกับประชาชนในรัฐ โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ซึ่งบัญญัติให้อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน โดยอาศัยเสียงข้างมากของประชาชนผ่านระบบการเลือกตั้งเพื่อเลือกผู้แทนในการใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน ซึ่งไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือราษฎร ทุกคนย่อมต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย อันเป็นไปตามหลักนิติรัฐ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนในรัฐ และป้องกันไม่ให้อำนาจรวมศูนย์อยู่ที่ผู้ปกครองเพียงคนเดียวจนอาจกลายเป็นระบอบเผด็จการ ระบอบประชาธิปไตยจึงให้ความสำคัญกับหลักการถ่วงดุลอำนาจ โดยทำการแบ่งแยกอำนาจออกเป็น อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ เป็นกลไกเพื่อให้อำนาจทั้งสาม ตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจของกันและกัน

ในอดีตประเทศไทยปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งอำนาจทุกอย่างรวมศูนย์อยู่ที่พระมหากษัตริย์ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย อำนาจตุลาการมีอำนาจหน้าที่เพียงตัดสินบรรดาอรรถคดีต่างๆเท่านั้น ยังไม่มีอำนาจในการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจอื่น จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 อำนาจตุลาการจึงได้เข้ามามีบทบาทในการเมืองการปกครองของประเทศไทยมากขึ้น (Saengkanokkul, 2009) อำนาจตุลาการ ถือเป็นอำนาจที่มีความสำคัญ สำหรับประเทศที่ปกครองภายใต้หลักนิติรัฐ โดยนอกจากจะมีอำนาจหน้าที่ในการพิพากษาบรรดาอรรถคดีที่เกิดขึ้นระหว่างคู่พิพาทแล้ว ในปัจจุบันอำนาจตุลาการยังมีบทบาทเข้าไปมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองด้วย โดยมีอำนาจเข้าไปควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจ อำนาจอธิปไตยทั้งสามมีความสัมพันธ์กันในเชิงตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (Check & Balance) ถึงแม้ว่าจะมีพันธะในการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ แต่อำนาจทั้งสามจำต้องรักษาดุลภาพของกันและกัน ไม่อาจก้าวล้ำเขตแดนอำนาจของอำนาจอื่นได้ หากอำนาจตุลาการใช้อำนาจก้าวล่วงเขตอำนาจอื่นมากเกินไป ผลลัพธ์จะกลับกลายเป็นระบอบเผด็จการโดยอำนาจตุลาการเสียเอง

การที่อำนาจตุลาการขยายอำนาจของตัวเอง จนมีอำนาจเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง เป็นแนวคิดที่มีต้นกำเนิดมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเรียกว่าหลักการควบคุมฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารโดยองค์กรตุลาการ (Judicial Review) กล่าวคือ การที่อำนาจตุลาการใช้อำนาจเข้าไปตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหาร (Pakeerat, 2012) ด้วยเหตุผลที่ว่า หากปล่อยให้ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารใช้อำนาจจนเกินขอบเขต อาจจะส่งผลกระทบต่อประชาชนและระบอบการปกครองประเทศ

ในกรณีของประเทศไทย ย้อนไปเมื่อปี พ.ศ. 2489 ได้มีการก่อตั้ง คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ขึ้นเพื่อทำหน้าที่วินิจฉัยในกรณีที่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ บทบาทในช่วงต้นของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ในส่วนของการเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองการปกครอง หรือเข้าไปใช้อำนาจตรวจสอบ

ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหาร ยังมีบทบาทน้อยมาก ด้วยเหตุของข้อจำกัดทางอำนาจ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่แต่เดิมมีเพียงอำนาจหน้าที่ควบคุมมิให้บทบัญญัติของกฎหมายที่ตราขึ้น ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญเท่านั้น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2540 ถึงปัจจุบัน ศาลรัฐธรรมนูญได้รับการสถาปนาอำนาจให้เพิ่มพูนมากขึ้น และได้แสดงอำนาจอย่างเด่นชัดท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองที่ก่อตัวขึ้นในปี พ.ศ. 2549

วิกฤตการณ์ทางการเมืองเมื่อปี พ.ศ. 2549 คือ การแย่งชิงอำนาจของสองขั้วอำนาจที่ไม่ปฏิสัมพันธ์กัน จนกลายเป็นวิกฤตการณ์ที่สร้างความขัดแย้งแก่คนในชาติอย่างรุนแรง ซึ่งยังส่งผลยาวนานมาจนถึงปัจจุบันโดยไม่มีทีท่าว่าจะสิ้นสุดลง ท่ามกลางความขัดแย้งดังกล่าว องค์กรตุลาการได้เข้ามามีบทบาทอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยเฉพาะศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและบทบาทในด้านการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจทางการเมือง(Samudavanija, 2014) แต่ในรอบหลายปีที่ผ่านมา บทบาทในด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมีความอ่อนด้อยลงไป ซึ่งถูกแทนที่โดยบทบาทในด้านการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจทางการเมือง ที่มีคำวินิจฉัยออกมาอย่างล้นเหลือ เรียกได้ว่าประชาชนรู้จักศาลรัฐธรรมนูญในนาม *“ศาลทางการเมือง”* ไปเสียแล้ว สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ได้ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติและอำนาจฝ่ายบริหาร เป็นพัฒนาการทางกฎหมายมหาชนแบบก้าวกระโดด ซึ่งค่อนข้างมีปัญหาในเชิงโครงสร้าง (Baitonghang & Prachatai Political News Editorial Department, 2016) อีกทั้งจากกระแส *“ธรรมาภิบาล”* (Good Governance) ทำให้องค์กรต่างๆที่ถูกตั้งขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญปี 40 ได้รับการมุ่งเน้นให้ทำหน้าที่ถ่วงดุลอำนาจและตรวจสอบ มากกว่าที่จะมุ่งเน้นไปในด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยศาลรัฐธรรมนูญเป็นศาลที่มีความเกี่ยวพันกับเรื่องทางการเมืองโดยตรง ทุกคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญล้วนมีนัยสำคัญทางการเมืองและผูกพันองค์กรทั้งหมด หากใช้อำนาจอย่างไม่ระมัดระวัง การใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญอาจส่งผลกระทบต่อการเมืองและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อีกทั้งยังอาจตกเป็นเครื่องมือของอำนาจนอกระบบ ที่มุ่งหมายผลประโยชน์จากความชอบธรรมขององค์กรตุลาการ

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการศึกษาเรื่องบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง เพื่อศึกษาบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญที่แสดงออกมาท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง รวมถึงศึกษาข้อวิจารณ์ต่างๆเกี่ยวกับบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขหรือปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญ โดยมุ่งหมายธำรงรักษาไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตย และมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างมากที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง

2. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อวิจารณ์เกี่ยวกับบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง

3. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการศึกษาวิจัยถึงบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง แบ่งขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1) ศึกษาถึงบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง

2) ศึกษาถึงปัญหาและข้อวิจารณ์เกี่ยวกับบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง

3) ศึกษาหาแนวทางในการปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตด้านเวลา ปี พ.ศ. 2549 จนสิ้นสุดการก่อการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557

ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาเฉพาะศาลรัฐธรรมนูญไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร บทความ วารสาร รวมถึงวิเคราะห์ข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้ทราบถึงบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง ข้อวิจารณ์และปัญหาจากบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญ รวมทั้งข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ในการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง ผู้วิจัยได้ทำการเลือกระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งใช้แหล่งข้อมูลทั้งในเชิงปฐมภูมิและทุติยภูมิ ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยเป็นข้อมูลที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในรูปของเอกสารและข้อมูลที่เผยแพร่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นวิธีการดำเนินการภายหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปฐมภูมิและทุติยภูมิเรียบร้อยแล้ว โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถจำแนกออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ ขั้นตอนแรก ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบข้อมูลที่มีชนิดเดียวกันหรือมีเนื้อหาเดียวกันจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือ มีความแม่นยำ และมีความสมบูรณ์ของข้อมูล ขั้นตอนที่สอง ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะของการพรรณนา

ผลการวิจัย

ในส่วนของผลการศึกษาประกอบไปด้วยประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น คือ 1) บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทาง 2) ข้อวิจารณ์และปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง 3) ข้อเสนอแนะแนวทางในการปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง

บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง ได้เริ่มมีความเด่นชัดมากขึ้นตั้งแต่วันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2549 ภายหลังจากได้รับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ซึ่งการแสดงบทบาททางการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญนั้น มีลักษณะเป็นการแสดงบทบาทเชิงรุกขององค์กรตุลาการ (Judicial Activism) จากการศึกษาพบว่า ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจวินิจฉัยปัญหาทางการเมืองในประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1) ประเด็นที่เกี่ยวกับกระบวนการการเลือกตั้ง

นับตั้งแต่ศาลรัฐธรรมนูญได้ก้าวเข้ามามีบทบาทบนเวทีการเมือง ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจวินิจฉัยปัญหาทางการเมืองในประเด็นที่เกี่ยวกับกระบวนการการเลือกตั้ง 2 ครั้ง โดยในครั้งที่ 1 เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 9/2549 วินิจฉัยให้การเลือกตั้งทั่วในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพราะจัดคูหาเลือกตั้งหันหน้าเข้าหาผนัง เป็นการจัดคูหาเลือกตั้งที่ไม่ชอบธรรม(Boramanand, 2014) ครั้งที่ 2 เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2557 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีความวินิจฉัยที่ 5/2557 โดยวินิจฉัยว่า การเลือกตั้งใน วันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 เป็นการเลือกตั้งที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เนื่องจากไม่สามารถจัดการเลือกตั้งให้พร้อมกันทั่วทั้งราชอาณาจักร(Sakduang, 2015)

2) ประเด็นที่เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง และการเพิกถอนสิทธิทางการเมืองของนักการเมือง

ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจวินิจฉัยยุบพรรค การเมือง 2 ครั้ง ส่งผลให้พรรคการเมืองต้องถูกยุบมากถึง 7 พรรค และกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ถูกยุบต้องถูกตัดสิทธิทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี โดยในครั้งที่ 1 เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 ตุลาการ

รัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยที่ 3-5/2550 โดยวินิจฉัยให้ยุบพรรคไทยรักไทย พรรคพัฒนาชาติไทย และพรรคแผ่นดินไทย(Cabinet and the Government Gazette Press, 2007) และในครั้งที่ 2 เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2551 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 18/2551, 19/2551, 20/2551 วินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง 3 พรรค ได้แก่ พรรคมัชฌิมาธิปไตย พรรคชาติไทย และพรรคพลังประชาชน (Chirakiti, 2009)

3) ประเด็นที่เกี่ยวกับการถอดถอนนักการเมืองออกจากตำแหน่ง

การแสดงบทบาทเชิงรุกของศาลรัฐธรรมนูญ ส่งผลให้นายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้ง 3 คน ต้องพ้นจากตำแหน่ง กรณีแรกเป็นกรณีของอดีตนายกรัฐมนตรีสมัคร สุนทรเวช โดยในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2551 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 12-13/2551 วินิจฉัยให้ นายสมัคร สุนทรเวช พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากดำเนินการเป็นพิธีกรรายการ “ชิมไปบ่นไป” และรายการ “ยกโขยงหกโมงเช้า” (Suphasiri, 2010) กรณีที่สองเป็นกรณีของอดีตนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยในวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 9/2557 วินิจฉัยให้ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากใช้อำนาจแทรกแซงการแต่งตั้งโยกย้ายตำแหน่งของนายถวิล เปลี่ยนศรี (“Unanimous Resolution of Constitutional Court to Discharge the Prime Minuster and Assign the Cabinet to be on this duty excepts the minister who related to transfer “Thawin Pliansri””, 2014) กรณีที่สามเป็นกรณีของอดีตนายกรัฐมนตรีสมชาย วงศ์สวัสดิ์ การพ้นจากกตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เป็นผลกระทบมาจากการที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคพลังประชาชน และตัดสิทธิทางการเมืองของกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 5 ปี

4) ประเด็นเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจเชิงรุกก้าวก่ายแทรกแซงการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของรัฐสภามากถึง 3 ครั้ง โดยกรณีแรก เป็นกรณีที่รัฐบาลในสมัยนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้พยายามแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 แต่ในวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 18-22/2555 โดยวินิจฉัยให้รัฐบาลยกเลิกการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (J. Soraphong, 2012) กรณีที่สองเป็นกรณีที่รัฐบาลในสมัยนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้พยายามแก้ไขเพิ่มรัฐธรรมนูญในส่วนของที่มาของสมาชิกวุฒิสภา ให้มาจากการเลือกทั้งหมด แต่ในวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 15-18/2556 โดยวินิจฉัยว่า การแก้ไขรัฐธรรมนูญในส่วนของที่มาของสมาชิกวุฒิสภาให้มาจากการเลือกตั้งทั้งหมด เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เป็นการกระทำให้ได้มาซึ่งอำนาจที่ไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ โดยมีลักษณะล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย (Samudavanija, 2014) กรณีที่สาม เป็นกรณีที่รัฐบาลในสมัยนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้พยายามแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา 190 แต่แล้วในวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2557 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 1/2557 โดยศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่า การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญมาตรา 190 ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เป็นการกระทำที่เข้าข่ายกระทำ

การให้ได้มาซึ่งอำนาจปกครอง โดยไม่เป็นไปตามวิถีทางตามรัฐธรรมนูญ สืบเนื่องจากการอภิปรายในวาระที่ 1 ในขั้นรับหลักการกระทำโดยรวบรัด และกำหนดเวลาในการแปรญัตติสั้นเกินไป เป็นการกระทำที่ขัดต่อข้อบังคับการประชุม(The Secretariat of the House of Representatives, 2016)

ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจโดยอาศัยกลไกการตีความรัฐธรรมนูญ ในการเข้าแทรกแซงการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ซึ่งส่งผลให้บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญมีการเปลี่ยนแปลง โดยไม่ได้ผ่านกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมที่ถูกต้อง โดยเฉพาะให้กรณีการตีความมาตรา 68

2. ข้อวิจารณ์และปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางเมือง

จากการศึกษาพบว่า บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก ทั้งจากนักวิชาการในสาขานิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ โดยประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุด คือกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้อำนาจตีความมาตรา 68 แห่งรัฐธรรมนูญฯ เพื่อขยายเขตอำนาจของตนในการรับคำร้องไว้พิจารณา และอาศัยอำนาจตามมาตรา 68 สั่งให้รัฐสภาระงับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

กลุ่มที่มีบทบาทโดดเด่นมากที่สุด ในการวิพากษ์วิจารณ์ถึงการแสดงบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง ได้แก่ *“คณะนิติราษฎร์”* ซึ่งเป็นกลุ่มคณาจารย์จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะนิติราษฎร์ได้ออกแถลงการณ์ต่อต้านการก่อรัฐประหาร และวิพากษ์วิจารณ์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญหลายครั้ง โดยคณะนิติราษฎร์ได้ออกแถลงการณ์วิพากษ์วิจารณ์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 15-18/2556 ได้อย่างน่าสนใจ ซึ่งมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

> *“ในคำวินิจฉัยนี้ ที่ศาลรัฐธรรมนูญกล่าวอ้าง “หลักนิติธรรม” อย่างเลื่อนลอยเพื่อสร้างอำนาจให้ตนเองเข้าควบคุมขัดขวางเสียงข้างมากจนทำให้ความต้องการของเสียงข้างน้อยบรรลุผล จึงมิใช่การปรับใช้ “หลักนิติธรรม” เพื่อคุ้มครองเสียงข้างน้อย แต่เป็นการช่วยเหลือเสียงข้างน้อยจนมีผลทำลายเจตจำนงของเสียงข้างมาก รังแกเสียงข้างมาก เบียดขับให้เสียงข้างมาก “ไม่มีที่อยู่ที่ยืน” และสถาปนา “เผด็จการของเสียงข้างน้อย” ขึ้นในที่สุด*
>
> *ตามที่ศาลรัฐธรรมนูญอ้าง “หลักนิติธรรม” ตามมาตรา 3 วรรคสองเพื่อสถาปนาอำนาจของตนเองในการตรวจสอบการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญผ่านมาตรา 68 นั้น หากพิจารณาจากถ้อยคำของบทบัญญัติในมาตรา 68 แล้ว เห็นได้ว่า มาตรา 68 เป็นกรณีที่มี**บุคคลหรือพรรคการเมืองใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ** หากมีผู้ทราบเรื่องดังกล่าว ผู้นั้นสามารถเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอ*

*ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว เหตุแห่งการเสนอคำร้องตามมาตรา 68 จึงต้องเป็นกรณีที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใช้สิทธิและเสรีภาพกระทำการ แต่ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีนี้เป็นกรณีที่**รัฐสภาใช้อำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในฐานะองค์กรผู้ทรงอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ** มิใช่กรณีที่ "บุคคล" หรือ "พรรคการเมือง" ใช้ "สิทธิและเสรีภาพ" ตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้แต่อย่างใด*

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 68 วรรคสอง กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย หมายความว่า บุคคลต้องเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดก่อน ภายหลังอัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้วเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวมีมูล อัยการสูงสุดจึงยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม ในคดีนี้ไม่ได้มีการยื่นคำร้องผ่านอัยการสูงสุด แต่เป็นการยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญ และศาลรัฐธรรมนูญก็รับคำร้องไว้พิจารณาทั้งๆ ที่ตามข้อเท็จจริง ผู้ร้องไม่ได้เสนอเรื่องผ่านอัยการสูงสุดตามขั้นตอนที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้

ในคำวินิจฉัยนี้ ศาลรัฐธรรมนูญได้ตำหนิว่า รัฐสภาได้ดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเรื่องการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาโดยไม่ชอบด้วยกระบวนการขั้นตอน แต่เมื่อพิจารณาการรับคำร้องในคดีนี้ของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นศาลรัฐธรรมนูญเองต่างหากที่ไม่เคารพกระบวนการขั้นตอนก่อนการยื่นคำร้องดังที่บัญญัติไว้ตามมาตรา 68 อีกทั้งคำร้องที่ศาลรัฐธรรมนูญรับไว้ยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญซึ่งไม่ได้เป็นการใช้สิทธิและเสรีภาพกระทำการของบุคคลอันเป็นวัตถุแห่งคดีตามบทบัญญัติในมาตรา 68 แต่ประการใด

ด้วยเหตุผลทั้งปวงที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าศาลรัฐธรรมนูญจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญสถาปนาอำนาจพิจารณาวินิจฉัยคดีนี้ขึ้นมาเอง โดยที่ไม่มีอำนาจรับคำร้องดังกล่าวไว้ จึงเป็นการขยายแดนอำนาจออกไปจนศาลรัฐธรรมนูญกลายเป็นองค์กรที่อยู่เหนือรัฐธรรมนูญและอยู่เหนือองค์กรทั้งปวงของรัฐ มีผลเป็นการทำลายหลักนิติรัฐประชาธิปไตยลง ก่อให้เกิดสภาวการณ์ที่ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสูงสุดเด็ดขาด ความร้ายแรงดังกล่าวย่อมส่งผลให้คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญนี้เสียเปล่าและไม่มีผลใดๆ ในทางกฎหมาย" (Nitirat, 2013)

โดยปกติแล้วอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นอำนาจของรัฐสภา ซึ่งเป็นไปตามกลไกที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ก็อาจมีกรณีที่รัฐธรรมนูญได้ถูกแก้ไขเพิ่มเติมโดยไม่ได้เป็นไปตามกระบวนการที่ถูกต้อง คือกรณีที่องค์กรตามรัฐธรรมนูญต่างๆ ตีความบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญจนมีผลในทางกฎหมายเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนั้นๆ ซึ่งการตีความมาตรา 68 ที่ผิดเพี้ยนของศาลรัฐธรรมนูญ เสมือนว่าศาลรัฐธรรมนูญได้เขียนรัฐธรรมนูญขึ้นเอง อันเป็นการละเมิดเขตอำนาจขององค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ และย่อมส่งผลกระทบต่อหลักการทางประชาธิปไตย นอกจากคณะนิติราษฎร์แล้ว การใช้และ

ตีความมาตรา 68 ของศาลรัฐธรรมนูญ ยังได้รับกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางในแวดวงวิชาการ ดังต่อไปนี้

นันทวัฒน์ บรมานันท์ คณบดีคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้วิพากษ์วิจารณ์ถึงผลกระทบของการใช้และตีความมาตรา 68 โดยศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งส่งผลเสียต่อระบบกฎหมายและโครงสร้างของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ดังต่อไปนี้

> *"ผมเฝ้ามองดูเรื่องการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญทั้งฉบับด้วยความเศร้าใจ ระบบถูกทำลายโดยทุกๆคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างก็ยอมรับโดยปริยายกับการทำลายระบบนั้น ไม่มีใครกล้าลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อให้สิ่งที่ถูกต้องดำเนินต่อไปอย่างถูกต้อง*
>
> ***จริงอยู่ที่มีผู้คนจำนวนหนึ่งยอมให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการตีความรัฐธรรมนูญเพื่อขยายอำนาจของตนเองได้ แต่การยอมในลักษณะเช่นนั้นจะทำให้สิ่งที่ไม่ถูกต้องกลายเป็นสิ่งที่ถูกต้องได้เลยหรือและที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือ จะนำมาใช้ได้หรือไม่***
>
> *เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณากันให้ละเอียดลึกซึ้ง เพราะศาลรัฐธรรมนูญเป็นศาลที่มีเขตอำนาจเฉพาะ และรัฐธรรมนูญก็ไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดแจ้งให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการตรวจสอบการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเอาไว้เลยไม่ว่าจะเป็นกรณีใด เมื่อมี "กองเชียร์" ที่เข้มแข็งประกอบกับมีอำนาจ "ยุบพรรคการเมือง" อยู่ในมือ ศาลรัฐธรรมนูญจึงสามารถใช้อำนาจได้เกินกว่าที่รัฐธรรมนูญบัญญัติเอาไว้ได้โดย "นักการเมือง" ฝ่ายที่ต้องได้รับผลกระทบโดยตรงจากการใช้อำนาจนั้นก็ "ไม่กล้า" ที่จะออกมา "ต่อกร" กับการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญนอกเหนือไปจากที่รัฐธรรมนูญกำหนดเอาไว้ด้วยเกรงว่าหาก "ไม่เชื่อฟัง" ศาลรัฐธรรมนูญแล้วก็อาจเป็น "เหตุ" ที่นำไปสู่การยุบพรรคการเมืองในที่สุด*
>
> *ดังนั้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงกลายเป็นองค์กรที่มีอำนาจมากมายเหลือล้น มากจนถึงขนาดดำเนินการต่างๆที่ตนเองไม่มีอำนาจได้ การกระทำของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในลักษณะเช่นนี้ย่อมเป็นภัยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง"* (cited in Dailyworldoday, 2013)

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งคร่ำหวอดในด้านประวัติศาสตร์การเมืองไทย ได้วิพากษ์วิจารณ์ความผิดพลาดของศาลรัฐธรรมนูญในการตีความมาตรา 68 แห่งรัฐธรรมนูญฯ อันเป็นการขยายเขตอำนาจของตนเอง และแสดงให้เห็นเจตนารมณ์ทางการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญอย่างชัดแจ้ง ดังต่อไปนี้

> *"ตามมาตรา 68 ของรัฐธรรมนูญนั้น จำเป็นต้องยื่นเรื่องผ่านอัยการสูงสุด แต่ศาลรัฐธรรมนูญทราบ เพราะแม้แต่ในเว็ปไซต์ของศาลรัฐธรรมนูญเอง ก็ได้ระบุชัดเจนว่าสิทธิพลเมืองในเรื่องนี้ต้องยื่นผ่านอัยการสูงสุดเท่านั้นยากที่จะคิดว่า บุคคลซึ่งเป็นองค์คณะของศาลรัฐธรรมนูญ*

จะอ่านกฎหมายไม่แตกได้ถึงเพียงนั้น และยากยิ่งขึ้นไปใหญ่ที่คิดว่าเขาเหล่านั้นประเมินไม่ได้ว่านักกฎหมายอื่นๆ อีกมากในประเทศไทยจะไม่สามารถมองเห็นการฝ่าฝืนกฎหมายโดยเจตนาของศาลและชี้ให้สาธารณชนเห็น

แม้กระนั้นศาลรัฐธรรมนูญก็รับเรื่องราวจากผู้ร้องไว้พิจารณา ซ้ำยังออกคำสั่งที่ไม่ชอบเพราะคำร้องนั้นอีก เจตนาจึงไม่น่ามุ่งไปสู่การยุบพรรคเพื่อไทย เพราะอุปสรรคกฎหมายที่ขวางกั้นทำให้ดูจะเป็นไปไม่ได้เอาเลย มันโจ่งแจ้งเกือบไม่ต่างอะไรจากการยึดอำนาจด้วยกำลังทหาร จะต้องเผชิญกับการต่อต้านไม่ต่างกัน สู้ใช้กำลังทหารมาแต่ต้นเลยมิง่ายกว่าหรือ

เจตนาของคำสั่งศาลรัฐธรรมนูญจึงเป็นเจตนาทางการเมืองเฉพาะหน้า คือเจตนาที่จะให้การกระทำของตนมีผลต่อเนื้อหาของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่" (Aeusrivongse, 2012)

ปิยบุตร แสงกนกกุล อาจารย์จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้วิพากษ์วิจารณ์ถึงผลกระทบจากการแสดงบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญ ในการใช้และตีความมาตรา 68 อันเป็นการกระทำที่เป็นการแทรกแซงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ ดังต่อไปนี้

"เมื่อศาลรัฐธรรมนูญที่รัฐธรรมนูญสร้างขึ้นมาเพื่อพิทักษ์รัฐธรรมนูญ แต่กลับเป็นองค์กรที่ละเมิดรัฐธรรมนูญเสียเอง จึงส่งผลสะเทือนต่อระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ต่อไปนี้ศาลรัฐธรรมนูญจะเป็นผู้กุมชะตากรรมการแก้ไขรัฐธรรมนูญทุกครั้ง

2. ลำดับชั้นของอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ อำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ อำนาจที่รับมาจากรัฐธรรมนูญ จะเสียไปทั้งหมด

3. การสั่งให้รัฐสภาระงับการแก้ไขรัฐธรรมนูญไว้ชั่วคราวไม่มีรัฐธรรมนูญเขียนไว้เลย แต่ศาลรัฐธรรมนูญยังสามารถไปเอาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ นั่นหมายความว่าอนาคตอาจมีอีก

สามารถกล่าวได้ว่า ศาลรัฐธรรมนูญแทรกแซงก้าวก่ายอำนาจนิติบัญญัติ เพราะศาลรัฐธรรมนูญทำได้ ในกรณีตรวจสอบว่ากฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นนั้นชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ ครั้งนี้เป็นกรณี ศาลรัฐธรรมนูญเข้ามาล้ำแดนอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ ย้ำ ศาลรัฐธรรมนูญเข้ามาล้ำแดนอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ" (cited in Dailyworldoday, 2013)

การตีความกฎหมายตามเจตนารมณ์ของตนเองและการใช้อำนาจก้าวก่ายแทรกแซงอำนาจอื่นของศาลรัฐธรรมนูญ เป็นการใช้อำนาจในลักษณะที่ไม่มีความสำรวมในการใช้อำนาจขององค์กรตุลาการ ซึ่งแตกต่างจากหลักการควบคุมฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารโดยองค์กรตุลาการ ที่ ธีรยุทธ บุญมี นำมาเทียบเคียงเพื่อสนับสนุนแนวคิด *"ตุลาการภิวัฒน์"* ของตน การใช้อำนาจเชิงรุกขององค์กรตุลาการ จะเป็นการทำลาย

โครงสร้างของระบอบประชาธิปไตยและนำไปสู่รัฐตุลาการในที่สุด ปิยบุตร แสงกนกกุล อาจารย์จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้วิพากษ์วิจารณ์บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญตามหลัก Judicial Review, Judicial Activism, Constructive Interpretation ซึ่งเป็นการโต้แย้งแนวคิด *"ตุลาการภิวัฒน์"* ของ ธีรยุทธ บุญมี ไว้อย่างแหลมคม ดังต่อไปนี้

> *"จากปรากฏการณ์ "ตุลาการภิวัฒน์" ตลอดเกือบสามปี ผู้เขียนยืนยันว่านี่ไม่ใช่ "การควบคุมฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารโดยองค์กรตุลาการ" (Judicial Review)*
>
> *ต้องไม่ลืมว่าอีกมุมหนึ่งหลักนิติรัฐในรัฐเสรีประชาธิปไตยก็เรียกร้องให้มีการแบ่งแยกอำนาจ และจำเป็นต้องหาดุลยภาพแห่งอำนาจระหว่างองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหลาย องค์ตุลาการเองก็เช่นกัน ต้องตระหนักอยู่เสมอว่าตนมีอำนาจ "เชิงรับ" ศาลไม่อาจควบคุมองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารได้ทุกกรณี*
>
> *ผู้เขียนยังเห็นอีกว่าปรากฏการณ์ "ตุลาการภิวัฒน์" ในประเทศไทยตลอดสามปีที่ผ่านมาไม่ใช่การตัดสินคดีความอย่างก้าวหน้า (Judicial Activism) และไม่ใช่การตีความกฎหมายอย่างสร้างสรรค์ (Constructive Interpretation) เพราะการตัดสินคดีความอย่างก้าวหน้าคือการที่ผู้พิพากษาพยายามใช้และตีความกฎหมายอย่างสร้างสรรค์ เพื่อวินิจฉัยคดีให้เกิดผลไปในทางขยายขอบเขตการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนออกไปมากขึ้น การตัดสินคดีความอย่างก้าวหน้าจึงไม่ใช่การตัดสินคดีความเพื่อปราบศัตรูทางการเมืองขั้วตรงข้าม ไม่ใช่การตัดสินคดีความเพื่อ "ปลด" นักการเมือง ไม่ใช่การตัดสินคดีความเพื่อตามบุบพรรคการเมือง ไม่ใช่การตัดสินคดีความที่แทรกแซงเข้าไปในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอันเป็นอำนาจของรัฐบาลโดยแท้*
>
> *เจตนาของผู้เขียนไม่ได้ต้องการ "รื้อ-ล้ม" อำนาจตุลาการ หรือเปลี่ยนแปลงให้องค์กรตุลาการต้องมาจากการเลือกตั้งเพื่อความชอบธรรมทางการเมือง เพียงแต่เห็นว่า "ตุลาการภิวัฒน์" ที่ผ่านมาไม่สอดคล้องกับหลักการนิติรัฐ-ประชาธิปไตย และข้อเสนอ "ตุลาการภิวัฒน์" ของธีรยุทธ บุญมี ไม่ถูกต้อง เป็นการนำมาพูดไม่หมด ตุลาการภิวัฒน์ เวอร์ชั่น ธีรยุทธ บุญมี ไม่มีอะไรมากไปกว่าการประดิษฐ์ถ้อยคำสวยหรู และหยิบยกกรณีของต่างประเทศมาพียงแต่ซื่อโดยจงใจละทิ้งเนื้อหาสาระสำคัญ ทั้งนี้ก็เพื่อนำมารับใช้ความคิดบางประการของเขาเท่านั้นเอง"*
> (Saengkanokkul, 2009)

นอกจากนี้ เกษียร เตชะพีระ อาจารย์จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับผลกระทบของกระบวนการตุลาการภิวัฒน์ หากองค์กรตุลาการแสดงอำนาจเชิงรุก (Judicial Activism) มากเกินไป ไว้อย่างน่าสนใจ ดังต่อไปนี้

"หากมองดูประสบการณ์ของประเทศต้นตำรับประชาธิปไตยตะวันตกชุดเดียวกันจากอีกมุมหนึ่ง จะพบว่ามีข้อควรคำนึงเกี่ยวกับกระบวนการตุลาการภิวัฒน์เช่นกัน ดังต่อไปนี้คือ

1) พึงระมัดระวังว่ากระบวนการตุลาการภิวัฒน์อาจเปิดช่องให้นำไปสู่ "ตุลาการธิปไตย" หรือการปกครองโดยฝ่ายตุลาการ (Judicial rule) ไม่เพียงแค่การตรวจสอบเชิงหลักกฎหมายของฝ่ายตุลาการ (Judicial Review) เท่านั้น

2) หากถึงขั้นนั้น แทนที่ศาลจะเป็นกลไกอันจำเป็นและเป็นประโยชน์เพื่อเหนี่ยวรั้งจำกัดลัทธิเสียงส่วนใหญ่ การณ์จะกลับกลายเป็นว่า ศาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง (an unelected court) จะเข้าแทนที่เสียงข้างมากในฐานะกลไกหลักทางนิติบัญญัติไปเสีย

3) กล่าวในทางทฤษฎี ขบวนการตุลาการภิวัฒน์เป็นคุณตรงที่มันช่วยหลีกเลี่ยงป้องกันลัทธิยึดติดตัวบทหรือยึดติดเจตนารมณ์ดั้งเดิมของรัฐธรรมนูญเป็นเกณฑ์แบบแห้งแล้งเถรตรงตายตัวถ่ายเดียว (textualism and originalism) ทว่าในทางกลับกันตุลาการภิวัฒน์ก็อาจมีโทษหากล้ำเส้นเกินเลยกลายเป็นลัทธิเอาอำนาจตุลาการไปเคลื่อนไหวทางสังคมและ/หรือการเมืองแบบไม่บันยะบันยัง (unconstrained judicial activism)

4) ความเสี่ยงอันตราย (risk) ในกรณีหลังอยู่ตรงฝ่ายตุลาการอาจถูกชักจูงให้ดำเนินกระบวนการตุลาการภิวัฒน์ไขว้เขวไปตามอุดมการณ์ของเสียงข้างน้อยต่างๆ (minoritarian ideologies) หรือแม้แต่กระแสอารมณ์วูบไหวชั่วครู่ชั่วยามของเสียงข้างมาก (the majoritarian passions of the moment)"(Tejapira, 2008)

3. ข้อเสนอแนะแนวทางในการปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะแนวทางในการปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญสามารถกระทำได้ 2 แนวทาง ดังต่อไปนี้

1) ยุบศาลรัฐธรรมนูญ และให้ตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญขึ้นเพื่อปฏิบัติหน้าที่แทนศาลรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดวิธีการสรรหาตุลาการรัฐธรรมนูญให้มีความเชื่อมโยงกับประชาชน คุณูปการสำคัญของการยุบศาลรัฐธรรมนูญ คือการแก้ไขปัญหาความชอบธรรมในการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญในปัจจุบันไม่มีความเชื่อมโยงกับประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย และถึงแม้คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดปัจจุบันจะสิ้นวาระลง แต่ในส่วนกระบวนการสรรหาก็ยังคงขาดความเชื่อมโยงกับประชาชน

2) คงไว้ซึ่งสถานภาพของศาลรัฐธรรมนูญ และใช้อำนาจในการถอดถอนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นรายบุคคล อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการถอดถอนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นรายบุคคลจะเป็นช่องทางหนึ่งในการปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญ แต่ก็เป็นกรณีที่เป็นไปได้ยาก

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ไม่ว่าการปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญจะออกมาในรูปแบบใดก็ตาม สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะต้องเร่งดำเนินการแก้ไขคือรัฐธรรมนูญ เพราะรัฐธรรมนูญอันเป็นผลผลิตที่มาจากการก่อรัฐประหารไม่มีความเป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะในหมวดที่ 10 ส่วนที่ 2 ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ควรปรับปรุงแก้ไข โดยเฉพาะในส่วนของที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ควรแก้ไขให้มีความเชื่อมโยงกับประชาชน และกำหนดเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ รวมถึงวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญให้มีความชัดเจน นอกจากนี้ควรเสนอแนะให้ศาลรัฐธรรมนูญตระหนักถึงความสำคัญของหลักการจำกัดอำนาจตนเอง (Self-Restreint) ให้มากขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองที่เริ่มต้นความรุนในปี พ.ศ. 2549 บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง หรือที่นักวิชาการบางท่านได้ขนานนามว่า “ตุลาการภิวัฒน์” ได้มีความชัดเจนมากขึ้น หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้มีพระราชดำรัสต่อคณะตุลาการศาลฎีกาและศาลปกครองวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2549 ให้องค์กรตุลาการแก้ไขปัญหาบ้านเมือง

ซึ่งตลอดระยะกว่าทศวรรษที่บรรยากาศทางการเมืองเต็มไปด้วยความขัดแย้งระหว่างสองขั้วอำนาจ ศาลรัฐธรรมนูญถือเป็นองค์กรตุลาการที่มีบทบาทอย่างมากชนิดที่เรียกได้ว่าที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองไทย เริ่มต้นโดยการล้มการเลือกตั้ง เพียงเพราะ กกต. จัดคูหาเลือกตั้งหันหน้าเข้าผนัง

หลังจากนั้นได้ทำการยุบพรรคไทยรักไทยและปลดนายกรัฐมนตรีที่มาจากเลือกตั้งของประชาชนออกจากตำแหน่งด้วยเหตุผลเพียงเพราะทำกับข้าวออกทีวี หลังจากนั้นไม่นานศาลรัฐธรรมนูญได้ทำการยุบ 3 พรรคใหญ่ ต่อมาในยุคสมัยรัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นับว่าเป็นยุคที่ศาลรัฐธรรมแสดงบทบาทได้อย่างโดนเด่นมากที่สุด และได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุด ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้แสดงบทบาทก้าวก่ายอำนาจของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติอย่างโจ่งแจ้ง

บทบาทเชิงรุกที่กล่าวได้ว่า ถูกแสดงออกมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องรักษาเครือข่ายอำนาจ “รัฐเร้นลึก” โดยมุ่งกวาดล้างศัตรูทางการเมืองฝ่ายตรงข้าม ที่ได้ก้าวขึ้นมาท้าทายต่ออำนาจรัฐเร้นลึก (Merieau, 2016) นับเป็นที่ครหาและถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในแวดวงวิชาการทั้งในสาขานิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะการตีความกฎหมายที่ผิดเพี้ยนบิดเบือนหลักการทางรัฐธรรมนูญ เพื่อขยายเขตอำนาจของตนเอง อันเป็นก้าวล้ำอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ ซึ่งอาจส่งร้ายต่อหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน หลักเสียงข้างมาก หลักสิทธิและเสรีภาพ หลักความเสมอภาค และหลักนิติรัฐ รวมไปถึงหลักการแบ่งแยกอำนาจด้วย

การอาศัยกระบวนการโยงเรื่องการเมืองไปสู่ศาล (Judicialization of Politics) (Hirschl, 2008) เพื่อที่จะอ้างได้ว่าศาลรัฐธรรมนูญชอบด้วยอำนาจตามหลักการควบคุมฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารโดยองค์กรตุลาการ (Judicial Review) แต่ควรพึงระลึกไว้เสมอว่าภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ทั้งสามอำนาจต่างมีความเท่าเทียมกัน ไม่มีอำนาจหนึ่งอำนาจใดอยู่เหนืออำนาจอื่น องค์กรทั้งสามฝ่ายจำต้องรักษาดุลยภาพแห่งอำนาจโดยไม่อาจก้าวล่วงเขตแดนแห่งอำนาจของฝ่ายอื่นได้

หนทางที่จะแก้ไขปัญหาได้คือต้องปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยผู้เขียนเห็นด้วยกับการลดสถานภาพจากศาลเป็นคณะตุลาการพิทักษ์ระบอบรัฐธรรมนูญ เพราะปัญหาที่เกิดจากศาลรัฐธรรมนูญนั้น บ่มเพาะมาตั้งแต่จุดกำเนิดของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ถูกสถาปนาขึ้นโดยมุ่งใช้อำนาจในการตรวจสอบและถ่วงดุลเป็นสำคัญ การถอดถอนตุลาการเป็นรายบุคคลไม่อาจช่วยให้ศาลรัฐธรรมนูญมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เพราะปัญหามิได้เกิดจากตัวตุลาการเพียงองค์ประกอบเดียว แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นได้หยั่งรากลึกลงไปถึงในระดับองค์กรและค่านิยมขององค์กรเสียแล้ว กล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว องค์กรตุลาการมิได้รับการปฏิรูปใดๆเลย นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ถึงแม้ระบอบการปกครองจะเปลี่ยนจากระบอบเก่าเข้าสู่ระบอบใหม่ แต่ธรรมเนียมปฏิบัติ อุดมการณ์หรือความคิดความอ่านทางการเมืองขององค์กรตุลาการ ยังคงยึดโยงกับระบอบเดิม

การปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเร่งด่วน เพื่อนำสังคมการเมืองที่ถูกปกคลุมด้วยอำนาจเผด็จการ ได้กลับเข้าสู่บรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตยอีกครั้ง ซึ่งหากปล่อยให้ศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นองค์กรตามระบอบประชาธิปไตย ได้ถูกเกลื่อนกลืนจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจเผด็จการแล้วไซร้ ระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยคงไม่อาจ *“ก้าวทัน”* อารยประเทศ และ ไม่อาจ *“ก้าวข้าม”* ให้พ้นไปจากคำว่า *“ประชาธิปไตยครึ่งใบ”* หรือ *“ประชาธิปไตยแบบไทยๆ”* ไปได้

References

Aeusrivongse, N. (2012). *Court Judgment***.** Bangkok: Matichon.

Baitonghang and Prachatai Political News Editorial Department. (Eds.). (2016,

Febuary 8). Vorajet Pakeerat: "Better No Constitutional Court". *Prachatai***.** Retrieved from https://prachatai.com/journal/2016/02/63944

Boramanand, N. (2014, April 11). Vicious Decision. *INN News*. Retrieved from http://www.innnews.co.th/shownews/show?newscode=529889

Cabinet and the Government Gazette Press. (2007). *Government Gazette of Constitutional Court Decision: Chartthaipattana Party, Thai Ground Party and Thai Rak Thai Party Abolishment Order 2nd Complete Edition*. Bangkok: Cabinet and the Government Gazette Press.

Chirakiti, P. (2009, September). *The Effects of The Constitutional Court Decision: Study on Political Party Dissolved and Politic Development*. A Person Academic Document Submitted in Partial Fulfillment of The Requirement for The Programme of Senior Executives on Criminal Justice Administration 2009, National Justice Academy Office of Judiciary.

Dailyworldtoday. (Ed.). (2013). *Royal Court Miracle*. Bangkok: Dailyworldtoday Co.,Ltd.

Hirschl R. (2008). The judicialization of politics. *The Oxford handbook of law and politics*, 119-141.

J. Soraphong, N. (2012). The Effects of Constitutional Court Decision No. 18-

22/2555: Comparison with Previous Constitutional Court Decision [Electronics Copy]. *Journal of Constitutional Court,* 14(41), 1-22.

Merieau, E. (2016). Thailand's Deep State, Royal Power and the Constitutional Court (1997-2015). *Samesky,* 14(1), 13-46.

Nitirat. (2010, November 21). Nitirat: Review of "Constitutional Court Decision" in Case of: Democrat Party Abolishment Dismissal. *Prachatai***.** Retrieved from https://prachatai.com/journal/2010/12/32357

Pakeerat, V. (2012). *Breezing Ignition*. 2nd ed. Bangkok: openbooks.

Saengkanokkul, P. (2009). *In the Name of the King, Democracy and Judge*. Bangkok: openbooks.

Sakduang, S. (2014, March 21). "Void" 2nd February Election Retracing, Who would be responsibility?. *ISRANEWS*". Retrieved from https://www.isranews.org/isranews-scoop/28054-bb_28054.html

Samudavanija, K. (2014). *Complete research: Constitutional Court Jurisdiction for Democracy and Citizens Liberties and Rights Protection Advancement.* Bangkok: King Prajadhipok's Institute.

Suphasiri, R. (2010). *Decade Thai Politics Summary*. Bangkok: Postbooks.

Tejapira, K. (2008). *Cross-Road and Thorn Bush: Passage to Democracy*. Bangkok: Matichon.

The Secretariat of the House of Representatives. (2016). *190th Article of Constitution of the Kingdom of Thailand, 2550 B.E., International Agreement Conduction*. Retrieved July 12, 2017, from http://library2.parliament.go.th/ejournal/content_af/2559/jun2559-3.pdf

"Unanimous Resolution of Constitutional Court to Discharge the Prime Minuster and Assign the Cabinet to be on this duty excepts the minister who related to transfer "Thawin Pliansri"". (2014, May 7). *Prachatai*. Retrieved July 30, 2017, from https://prachatai.com/journal/2014/05/53058

แรงจูงใจในการทำงานอย่างมีความสุขของพนักงานเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น*

Happy Work Motivation of Khon Kaen Municipality Employees, Khon Kaen province

[1]วงศพัทธ์ นามบุดดี, วิษณุ สุมิตสวรรค์ และ เพ็ญณี แนรอธ
[1]Wongsapat Nambuddee, Vissanu Zumitzavan and Pennee Narrot
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Khon Kaen University, Thailand.
[1]Corresponding Author. Email: siwasri@kku.ac.th

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์หลักของการวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจการทำงานของพนักงานเทศบาลนครขอนแก่น 2) เพื่อศึกษาการส่งเสริมแรงจูงใจการทำงานของพนักงานเทศบาลนครขอนแก่น และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาแรงจูงใจในการทำงานของพนักงานเทศบาลนครขอนแก่น กลุ่มเป้าหมาย 40 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่เก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า แรงจูงใจในการทำงานอย่างมีความสุขของพนักงานเทศบาลนครขอนแก่น

ปัจจัยแรงจูงใจ 1) ผู้บริหารหรือหัวหน้างานติดตามและพัฒนา มีรูปแบบการบริหารที่เหมาะสมเพื่อจูงใจพนักงาน 2) การได้รับการยอมรับนับถือยกย่องส่งเสริมสนับสนุนสมาชิกที่มีผลงานดีให้เป็นแบบอย่างที่ดี 3) จรรยาบรรณเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ 4) ด้านความรับผิดชอบสร้างแรงจูงใจในด้านความรับผิดชอบซึ่งผลสำเร็จของงานเป็นไปอย่างเต็มประสิทธิภาพ 5) ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในการทำงานมีการคิดและสร้างสรรค์งานใหม่ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการทำงาน

* Received June 23, 2017; Accepted September 18, 2017.

ปัจจัยค้ำจุน 1) นโยบายและการบริหาร นโยบายต้องชัดเจนเพื่อให้ดำเนินงานได้ถูกต้อง 2) การบังคับบัญชาส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ติดต่อสื่อสารขอคำปรึกษาได้อย่างสม่ำเสมอ ทั้งการมอบหมาย การติดต่อสื่อสาร 3) ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กระตุ้นการใช้วาทศิลป์และพูดจาอ่อนหวานกับเพื่อนร่วมงาน 4) สภาพการทำงาน มีทีมงานและเพื่อนร่วมงานที่ดี สร้างสรรค์งานใหม่ๆ เสนอแนวทางในพัฒนางานในสายอาชีพอย่างเต็มศักยภาพ 5) ในด้านความมั่นคงในงานการทำงานของอาชีพสนับสนุนให้สมาชิกมีโอกาสพัฒนาตนเองด้วยการอบรม/ศึกษาต่อ ทั้งในและต่างประเทศ

คำสำคัญ: แรงจูงใจ; องค์กร; การทำงาน

Abstract

The main objective of the research are: 1) to study the level of motivation for the happiness in working of the employee who work for Khon Kaen Municipality. 2) To study the factor for supporting and develop the employee who work for Khon Kaen Municipality and 3) to propose the guideline for developing the motivation for happiness in working of the employee of Khon Kaen Municipality. The target group total 40 person/sample, data collection by using purposive selection, tools use for data analysis were structural interview test by using contents analysis method.

The result of research study found that, the motivation of working happily for employees of Khon Kaen Municipality. Consisting of the following factors : - 1) Executives or supervisors track and develop. Have the right management style to motivate employees. 2) To be recognized, to promote, to support good members as the good example. 3) Have a code of ethics for professional behavior for leading the organization to the achievement goal. 4) Responsibility dimension, should support and developing the motivations for the responsibility, for the full efficiency of work accomplishment. 5) For the progressive and advancement, to guide the development. Stable, freely creative innovations for supporting working process should be consisting of 1) Policy and Administration, the policy should be clear for the practical performance. 2) Supervision, promote and always give the opportunity for inquiry communication 3) Personal relationship, should motivate and support to use the appropriate and polite language, dialogue, with the co-workers. 4) Working condition, develop good working place and good working team-work, create new innovation offer guidelines develop the full capability of the professional work performance. 5) For the stable and security on professional working, should support all of the employee to up-grade and develop themselves, by support to have the training program or educational opportunity, both in the country and abroad.

Keywords: Motivation; Organization; Doing work

บทนำ

เทศบาลเป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองท้องถิ่นซึ่งการปกครองท้องถิ่นนั้นเป็นรากฐานที่สำคัญในการปกครองประเทศและเป็นองค์กรที่มีความสำคัญและใกล้ชิดกับประชาชนเป็นอย่างมากในการบริหารงานองค์กรให้ประสบความสำเร็จได้นั้นองค์กรจะต้องมีทิศทางมีวัตถุประสงค์และมีเป้าหมายในการดำเนินงานที่ชัดเจนในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายขององค์กรนั้นจำเป็นจะต้องคำนึงถึงคือศักยภาพและความพร้อมในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร บุคลากรขององค์กรจำเป็นจะต้องมีความพร้อมในการปฏิบัติงานและต้องร่วมใจกันดำเนินงานตามภารกิจเพื่อสร้างการยอมรับภายในให้เกิดขึ้นและเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามทิศทางและเป้าหมายที่กำหนดไว้ (Sriphrachan, 2010) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคคลในองค์กรจึงมีผลต่อความสำเร็จของงานและองค์กรรวมอีกทั้งยังเป็นการสร้างความสุขของสมาชิก ซึ่งหากองค์กรใดก็ตามมีสมาชิกองค์กรที่ขาดแรงจูงใจหรือมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับต่ำก็อาจจะเป็นมูลเหตุที่ทำให้ผลงานและผลการปฏิบัติงานต่ำและนำไปสู่ผลผลิตที่มีคุณภาพลดลง แต่ในทางตรงกันข้ามหากองค์กรมีบุคคลที่มีแรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงานสูงก็จะมีผลทางบวกต่อการปฏิบัติงานก็จะมีประสิทธิภาพสูง และมีประสิทธิผลในการทำงาน ต่อด้านความสำเร็จของงาน ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านนโยบายผู้บริหาร ด้านความรับผิดชอบ ด้านความก้าวหน้าในตาแหน่งหน้าที่ ด้านการยอมรับนับถือ ด้านการปกครองบังคับบัญชา ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน และจะเกิดการความจริงใจต่อกันระหว่างเพื่อนร่วมงาน (Phuklang, 2016) อันจะทำให้การทำงานเพื่อรับใช้ชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับของประชาชน และเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม ตลอดจนเป็นการสร้างค่านิยมความมีจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ และ การส่งเสริมธรรมาภิบาลให้กับระบบราชการไทยต่อไป (Pannasil, Phosing and Kenaphoom, 2016; Chairungruang, 2017)

เทศบาลนครขอนแก่น เป็นเทศบาลที่มีขนาดใหญ่และมีประชากรจำนวนมากอีกแห่งหนึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน ที่เข้มแข็ง ตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ ที่กำหนดไว้ หากบุคลากรขาดแรงจูงใจ การพัฒนาให้เป็นเทศบาลที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ อาจส่งผลต่อการพัฒนาเทศบาลนครขอนแก่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตาม แผนงาน/โครงการที่กำหนด สิ่งสำคัญที่ผู้บริหารควรเอาใจใส่ ก็คือการสร้างแรงจูงใจของบุคลากร ให้มีขวัญและกำลังใจ

จากปัญหาดังกล่าวผู้ศึกษาในฐานะเป็นประชากรคนหนึ่งของเทศบาลนครขอนแก่นและต้องการที่จะศึกษาแรงจูงใจในการทำงานของพนักงานเทศบาลนครขอนแก่น ในการสร้างแรงจูงใจการพัฒนาระบบการทำงานของพนักงานเทศบาลนครขอนแก่นจังหวัดขอนแก่นจึงสนใจที่จะศึกษาการสร้างแรงจูงใจการพัฒนาระบบการทำงานของพนักงานเทศบาลและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจการพัฒนาระบบการทำงาน เพื่อนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการทำงาน และเสริมสร้างแรงจูงใจให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและเป็นข้อมูลประกอบให้กับผู้บริหารในการกำหนดนโยบายในการทำงานของพนักงานให้มีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจการทำงานของพนักงานเทศบาลนครขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาการส่งเสริมแรงจูงใจการทำงานของพนักงานเทศบาลนครขอนแก่น
3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาแรงจูงใจในการทำงานของพนักงานเทศบาลนครขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรสำหรับการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะพนักงานเทศบาลนครขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่าง 40 คน ได้จากการการสุ่มแบบอย่างง่าย(Simple Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการทำงาน สถานภาพ

ตอนที่ 2 ระดับแรงจูงใจการพัฒนาระบบการทำงานของพนักงานเทศบาลนครขอนแก่น

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะการสร้างแรงจูงใจการพัฒนาการทำงานของพนักงานเทศบาล

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือผู้ศึกษาได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อวางกรอบแนวคิดในการศึกษา
2. กำหนดกรอบแนวคิดขอบข่ายในการสร้างเครื่องมือ
3. ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ให้เหมาะสมในแต่ละด้านเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอคำแนะนำและข้อเสนอแนะในเรื่องความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและด้านภาษา
4. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องใน ด้านเนื้อหาและด้านภาษา
5. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจแก้ไขและปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้เหมาะสมทั้งทางด้านความถูกต้องครอบคลุม ครบถ้วน และสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ตรงตามเนื้อหาที่ต้องการวัด และ มีความเหมาะสม ความชัดเจนของภาษา เพื่อให้ข้อเสนอแนะแก้ไขปรับปรุง

6. จัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้ศึกษาขอหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่นเพื่อนำไปขอความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมาย

2. ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

3. รวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนจึงนำไปวิเคราะห์เขียนเป็นความเรียง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลทั่วไป ใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการทำงาน สถานภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยความถี่ และค่าร้อยละ

2. ข้อมูลการพัฒนาแรงจูงใจการพัฒนาระบบการทำงานของพนักงานเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอแก่นวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกเพื่อนำเสนอผลในรูปแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

3. ข้อมูลแนวทางการพัฒนาแรงจูงใจในการทำงานของพนักงานเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกชนิดข้อมูล เพื่อนำเสนอผลในรูปแบบการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ความสำเร็จในการทำงาน ผู้บริหารหรือหัวหน้างานต้องติดตามและพัฒนาโดยผู้นำมีความสามารถและมีรูปแบบการบริหารงานที่เหมาะสมเพื่อจูงใจพนักงานเลือกคนให้เหมาะสมกับงานโดยคำนึงถึงคุณสมบัติของตำแหน่งงานและความสามารถของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งงานนั้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธัญญนิตย์ นาคสินธุ์ (Naksin, 2006) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อแรงจูงใจในการทางานของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลตราด” พบว่าปัจจัยจูงใจในด้านความสำเร็จของงานอยู่ในระดับมาก

2. การได้รับการยอมรับนับถือให้ความสำคัญและเปิดกว้างต่อความคิดของผู้อื่นต้องโปร่งใส พยายามทำให้คนในองค์การยอมรับพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นเต็มใจและมีความเมตตาต่อผู้อื่นพยายามช่วยเหลือแนะแนวทางแก้ปัญหาให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีทักษะในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคมให้เป็นที่เชื่อถือ เป็นผู้ที่ไว้ใจได้และวางตนเป็นกลางปราศจากอคติ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกเปิดโอกาสให้พนักงานแสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาให้ความสำคัญกับทุกคนเท่าเทียมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวราภรณ์ รัตนอาชาไนย (Ratananachanai, 2001) ได้ทำการศึกษาองค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานในโรงงาน

อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ผลการวิจัยพบว่าแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานโรงงานอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์อยู่ในระดับปานกลางและเมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่าพนักงานที่มีเพศภูมิลำเนาตำแหน่งงานระดับอายุสถานภาพสมรส อายุงานและระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน

3. ลักษณะของงานที่ปฏิบัติบุคคลที่มีแรงจูงใจในการทำงานสูงเมื่อดิ้นรนเพื่อจะบรรลุวัตถุประสงค์ใดๆ หากไม่สำเร็จบุคคลก็มักพยายามค้นหาสิ่งผิดพลาดและพยายามแก้ไขให้ดีขึ้นในทุกวิถีทางซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการทำงานจนในที่สุดทำให้ค้นพบแนวทางที่เหมาะสมซึ่งอาจจะต่างไปจากแนวเดิมคนงานที่เห็นคุณค่าของงานมองว่าองค์การคือสถานที่ให้ชีวิตแก่เขาและครอบครัวเขาก็จะจงรักภักดีต่อองค์การกระทำการต่างๆให้องค์การเจริญก้าวหน้าสอดคล้องกับงานวิจัยของวัชรี หวังนุช (Wangnuch, 2007) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “แรงจูงใจในการปฏิบัติงานความผูกพันต่อองค์การและความคิดที่จะโยกย้ายสถานที่ทำงานกรณีศึกษาพนักงานโรงงานยาสูบ” ผลการวิจัยพบว่าพนักงานโรงงานยาสูบมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารแรงจูงใจในการทำงานความผูกพันต่อองค์การและความคิดที่จะโยกย้ายสถานที่ทำงานอยู่ในระดับปานกลางผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าพนักงานที่มีระดับตำแหน่งงานแตกต่างกันมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างกัน อายุระยะเวลาในการทำงานและระดับเงินเดือนมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารพนักงานที่มีเพศและระดับตำแหน่งงานแตกต่างกันมีแรงจูงใจในการทำงานแตกต่างกัน

4. ความรับผิดชอบมอบหมายกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างชัดเจนเมื่อมีการมอบหมายงานให้ปฏิบัติแล้วต้องให้อำนาจในการตัดสินใจด้วยโดยการติดตามดูผลงานเป็นระยะห่างๆให้คำปรึกษาแนะนำเป็นพี่เลี้ยงในเมื่อเกิดปัญหาช่วยหาแนวทางแก้ไขปัญหา การสร้างรงจูงใจถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกองค์กรควรกระทำเพราะความรับผิดชอบต่อหน้าที่เป็นคุณสมบัติที่ดีของผู้ทำงาน ให้ผู้ร่วมงานเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน เป็นการกระตุ้นจิตสำนึกของผู้ทำได้เป็นอย่างดีเพื่อหน้าที่อย่านึกถึงบำเหน็จรางวัลหรือผลประโยชน์ให้มากขอให้ถือว่าการทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์เป็นรางวัลสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภพ กันธิมา (Gantima, 2007) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบล จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบล จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก

5. ความก้าวหน้าแรงผลักดันในการทำงานให้ประสบผมสำเร็จตามที่ได้รับมอบหมายในทุกองค์กรควรมีบุคลากรที่มีคุณสมบัติด้านความรับผิดชอบให้มากเพราะส่งผลถึงภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กรงานที่ปฏิบัติเป็นงานที่ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างมาก จำต้องใช้ความรับผิดชอบต่อหน้าที่และความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน่วยงาน และเสนอแนวทางใหม่ๆในการทำงานด้วยตัวเราเอง แรงจูงใจในการทำงานที่ดีนั้นสิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้เลยก็คือการเอาใจใส่จากหัวหน้าของตนเอง การได้รับการยอมรับและได้รับความไว้วางใจจากหัวหน้าของตนเองในการทำงานที่ยากขึ้นเรื่อยๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของนิธิเมธ หัศไทย (Hartthai, 2007) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการทางานของข้าราชการสานักงานเขตบางขุนเทียนกรุงเทพมหานครพบว่าแรงจูงใจในการทางานของข้าราชการในด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานอยู่ในระดับสูง

6. นโยบายและการบริหาร การจัดการและการบริหารงานขององค์การการให้อำนาจแก่บุคคลในการให้เขาดำเนินงานได้สำเร็จ รวมทั้งการติดต่อสื่อสารในองค์กรผู้บังคับบัญชา เปิดโอกาสให้ทำกิจกรรมต่างๆ ตามความสามารถและความถนัด สวัสดิการที่จะได้รับจากเหตุบาดเจ็บหรือเสียชีวิต เช่น การช่วยเหลือสมาชิกครอบครัวของบุคลากร หรือการมอบบำเหน็จบำนาญตกทอดเหมาะสม และหน่วยงานควรมีการจัดเงินกองทุนเพื่อเป็นสวัสดิการกรณีพิเศษให้กับพนักงานและครอบครัวสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิธิเมธ หัศไทย (HartThai, 2007) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการทางานของข้าราชการสำนักงานเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานครพบว่า แรงจูงใจในการทำงานในด้านนโยบายและการบริหารของข้าราชการสำนักงานเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานครอยู่ในระดับสูง

7. การบังคับบัญชา มีความเป็นกันเองกับผู้ใต้บังคับบัญชาควรเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาขอคำปรึกษาแนะนำให้ความรู้ ในการดำเนินงาน การสั่งงานการมอบหมายงานและการติดต่อสื่อสารมีความชัดเจนยอมรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้ใต้บังคับบัญชาให้อิสระในการปฏิบัติงานและพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ มีความเป็นกันเองและมีความเป็นธรรมในการปกครองอย่างเท่าเทียมกันสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภพ กันธิมา (Gantima, 2007) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลจังหวัดเชียงใหม่พบว่าแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบล จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านการปกครองบังคับบัญชาอยู่ในระดับมาก

8. ความสัมพันธ์ระหว่าบุคคล ผู้บังคับบัญชาควรยอมรับความสามารถของใต้บังคับบัญชาควรมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างบุคคลในหน่วยงานการอยู่รวมกันการช่วยเหลือกันทั้งเรื่องงานและเรื่องส่วนตัวความเป็นมิตรปรึกษาหารือกันระหว่างพนักงานผู้ปฏิบัติงาน ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานในหน่วยงาน ให้ความเคารพคนอื่นอย่างเท่าเทียมกัน เปิดกว้างต่อความคิดของผู้อื่นพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ และมีความเมตตาต่อผู้อื่น พยายามช่วยเหลือแนะแนวทางแก้ปัญหาสมาชิกองค์กรควรที่จะตระหนักถึงความสำคัญในการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและการเข้าสังคมซึ่งเป็นมิตรกับคนได้ทุกชั้น และเป็นที่น่าเชื่อถือโดยใช้หลักสังคหวัตถุข้อปิยวาจา คือ การมีวาทะศิลป์ (Mahachulalongkorn-rajavidyalaya University, 1996) และพูดจาอ่อนหวานต่อกันเพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันในการปฏิบัติงานและผู้บังคับบัญชาควรเป็นกันเองกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้เกิดความไว้วางใจและจะก่อให้เกิดความร่วมมือในการทำงานสอดคล้องกับผลงานวิจัยของนิธิวัฒน์ สังฆะมะณี (Sangkamanee, 2008) ได้ศึกษาเรื่องแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการพลเรือนในสำนักงานจังหวัดในภาคตะวันออกพบว่าแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการพลเรือนในสานักงานจังหวัดในภาคตะวันออกด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอยู่ในระดับมาก

9. สภาพการทำงาน ควรจัดสถานที่ทำงานให้กว้างขวางเพียงพอแก่การบริการประชาชนควรจัดหาอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ให้ทันสมัย สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่จะอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน สร้างแรงผลักดันในการทำงานให้ประสบผมสำเร็จตามที่ได้รับมอบหมาย งานที่ตนเองทำนั้นต้องมีความก้าวหน้า

ในทางทักษะวิชาชีพ จากการที่มีการส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการอบรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องอบรมสอนงานในหน้าที่ให้มีความรู้ทุกแผนกงานเพราะเป็นการเสริมสร้างความก้าวหน้าในทางทักษะวิชาชีพในการเป็นหัวหน้างานที่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภพ กันธิมา (Gantima, 2007) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลจังหวัดเชียงใหม่พบว่าแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลจังหวัดเชียงใหม่ในด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานอยู่ในระดับมาก

10. ความมั่นคงในงาน ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อความมั่นคงในงาน ความมั่นคงในองค์การ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อความมั่นคงในการทำงานความมั่นคงขององค์กรหรือความยั่งยืนของอาชีพควรสนับสนุนให้บุคลากรได้มีโอกาสพัฒนาตนเองด้วยการอบรม/ศึกษาต่อในหลักสูตรต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ มอบหมายงานที่มีความท้าทายซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาแนวคิดและการปฏิบัติการปรับตำแหน่งและค่าตอบแทนต่างๆ ต้องเป็นไปอย่างยุติธรรม ความสามารถในการทำงานของเขา จะต้องมีการมอบหมายงานใหม่ หรืองานที่ต้องใช้ความรู้ และทักษะที่เพิ่มขึ้นอีกในอนาคต เปิดโอกาสให้มีการพัฒนา ในสายงานรวมถึงสมาชิกในครอบครัวด้วย ตลอดจนการทำงานที่ส่งเสริมความเจริญเติบโตก้าวหน้าในสายอาชีพและเสริมสร้างความรู้สึกมั่นคงในงานที่ทำอยู่สอดคล้องกับงานวิจัยของธัญญนิตย์ นาคสินธุ์ (Naksin, 2006) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อแรงจูงใจในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลตราด พบว่าปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพด้านความมั่นคงในงานอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้บริหารหรือหัวหน้างานติดตามและพัฒนา มีรูปแบบการบริหารที่เหมาะสมเพื่อจูงใจพนักงาน การได้รับการยอมรับนับถือยกย่องส่งเสริมสนับสนุนสมาชิกที่มีผลงานดีให้เป็นแบบอย่างที่ดี มีจรรยาบรรณเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ด้านความรับผิดชอบ สร้างแรงจูงใจในด้านความรับผิดชอบซึ่งผลสำเร็จของงานเป็นไปอย่างเต็มประสิทธิภาพ และด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในการทำงานมีการคิดและสร้างสรรค์งานใหม่ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการทำงาน นโยบายและการบริหาร นโยบายต้องชัดเจนเพื่อให้ปฏิบัติงานได้ถูกต้อง และการบังคับบัญชาส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ติดต่อสื่อสารขอคำปรึกษาได้อย่างสม่ำเสมอ ทั้งการมอบหมาย การติดต่อสื่อสาร สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กระตุ้นการใช้วาทศิลป์และพูดจาอ่อนหวานกับเพื่อนร่วมงาน สภาพการทำงาน มีทีมงานและเพื่อนร่วมงานที่ดี สร้างสรรค์งานใหม่ๆ เสนอแนวทางในพัฒนางานในสายอาชีพอย่างเต็มศักยภาพ มีความมั่นคงในการทำงานของอาชีพสนับสนุนให้สมาชิกมีโอกาสพัฒนาตนเองด้วยการอบรม/ศึกษาต่อ ทั้งในและต่างประเทศ มอบหมายงานที่มีความท้าทายซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาแนวคิดและการปฏิบัติตลอดจนส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าในสายอาชีพและเสริมสร้างความมั่นคงในงานที่รับผิดชอบ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1. ผู้บริหารควรอบรมพนักงานที่ได้รับการพิจารณาการเลื่อนขั้นในหน้าที่การงานให้มีความรู้ความสามารถให้กับพนักงานทุกคนในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีนโยบายการบริหารสั่งการที่ชัดเจน

2. พนักงานเทศบาลควรใส่ใจในการศึกษาต่อเพื่อเพิ่มโอกาสการเลื่อนตำแหน่งในด้านวิชาชีพที่ปฏิบัติของตนเองและมั่นใจในการปฏิบัติงาน เป็นการลดช่องว่างลงเพื่อการปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3. สร้างความตระหนักในความรับผิดชอบในงานของตนเองเช่นปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้เกิดผลสำเร็จ

4. ส่งเสริมสนับสนุนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ดำรงชีพอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของพนักงาน
2. ควรศึกษายุทธศาสตร์การปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาบุคลากรของเทศบาลในการทำงาน
3. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาบุคลากร

References

Chairungruang, C. (2017). Implementation of Good Governance Principles to the Administration of Samutsakhon City Municipality, Samutsakorn Province. *Journal of MCU Social Science Review*, 6(2), 269-279.

Gantima, S. (2007). *Motivation in working performance of employees in Chiang Mai Municipality. Independent Study, State Master of Public Administration*, Graduate School, Chiang Mai University.

Hart Thai, N. (2007). *Motivation in work of Bangkhuntian office officials. Special Problems Master of Public Administration*. College of Public Administration, Burapha University Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tripitaka : Thai Version.* Bangkok: MCU Press

Naksin, T. (2006). *Personal Factors Affecting Job Motivation of Professional Nurses: A Case Study of Trat Hospital*. Human Resources, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

Pannasil, P., Phosing, P. and Kenaphoom, S. (2016). Corruption in the Thai Bureaucracy: The Protection and Solution Approach. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(2), 326-340.

Phuklang, N. (2016). Motivations for Job Performance of Sub-District Municipality Personnel in Suwanaphum District, Roi-Ed Province. *Chophayom Journal*, 27(1), 231-239.

Ratananachanai, R. (2001). *Elements that affect motivation in the performance of Employees in electrical and electronics industries Chonburi Province*). Master Thesis, Graduate School Ramkhamhaeng University.

Sangkamanee, N. (2008). *Job motivation of civil servants in provincial offices in eastern Thailand.* Master of Education in Educational Administration Faculty of Education, Burapha University

Sriphrachan, D. (2010). *Factors affecting job motivation of district workers in Kokha district. Lampang*. Master of Business Administration General Management, Graduate School, Lampang Rajabhat University

Wangnuch, W. (2007). *Perception of information, motivation, work commitment and organizational commitment. The idea to migrate a workplace case study of a tobacco factory worker*. Thesis. Master's thesis, College of Social Sciences, Kasetsart University.

ตัวแบบความผูกพันต่องานที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย*

The Model of Job Engagement Effects on Employee's Work Performance in Sports Association of Thailand

พงศ์ธวัช จันทบูลย์[1] และ วิชิต อู่อ้น
Phongthawach Chantabul and Vichit U-on
มหาวิทยาลัยศรีปทุม
Sripatum University
1Corresponding Author. hrdcommunication@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย 3) เพื่อสร้างตัวแบบความผูกพันต่องานที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่งได้กำหนดการวิจัยออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ และรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรในการวิจัยคือ บุคลากรกีฬาที่เป็นผู้บริหารและบุคลากรในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย ที่สังกัดการกีฬาแห่งประเทศไทยทั้ง 78 แห่ง มีเกณฑ์ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวน 10 - 20 เท่า ของจำนวนตัวแปรที่ใช้สำหรับการกำหนดตัวอย่างในโปรแกรม Analysis of Moment Structure: AMOS เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus group) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย การวิเคราะห์เชิงพรรณนา การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

*Received August 8, 2017; Accepted September 27, 2017.

ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ การทำงานเป็นทีม การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ และความผูกพันต่องานส่งผลต่อผลการปฏิบัติงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) อิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬา มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยพิจารณาผลการทดสอบ p-value = 0.101 χ^2/df = 1.280 GFI = 0.978, AGFI = 0.954, CFI = 0.994, RMSEA = 0.027, SRMR = 0.0233 ตัวแปรด้านพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ ความผูกพันต่องานมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการปฏิบัติงาน ยกเว้นการทำงานเป็นทีมที่ไม่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงาน ความแปรปรวนของความผูกพันต่องานและผลการปฏิบัติงานได้ร้อยละ 36.9 และ36.2 และ3) ตัวแบบที่ผู้วิจัยพบ มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คำสำคัญ : ความผูกพันต่องาน; ผลการปฏิบัติงาน; สมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย

Abstract

The purpose of this research are as follows: 1) to study factors which effected the work performance of sports personnel in the Sports Association of Thailand. 2) to study the influence of factors that effected the operations of sports personnel in the Sports Association of Thailand. 3) to create a model of job engagement and Its effects on employees in the Sports Association of Thailand's work performance as a mixed methods research which was split between quantitative and qualitative research. The population was the directors and sport personnel from 78 Sports Associations of Thailand. Sampling parameter was set at 10 to 20 times the amount of the variables for used in the Analysis of Moment Structure (AMOS) program with 20 variables, therefore 400 samples from accidental sampling of which 383 questionnaires were returned. The tools used were questionnaires, interviews and focus group questioning. The statistics used in analysis were descriptive analysis, analysis of correlation coefficient, confirmative element analysis, and analysis of structural equation models.

The research had shown that 1) Organizational citizenship, teamwork, strategic human resource management, and job engagement effected work performance at statistical significant of .01. 2) The influence of factors over sport personnel's work performance was consistent with the empirical data by considering the analytical result of p-value of 0.101, χ^2/df of 1.280, GFI of 0.978, AGFI of 0.954, CFI of 0.994, RMSEA of 0.027, and SRMR of 0.0233. The variables: organizational citizenship, strategic human resource management, and job engagement had direct effects to work performance, with the exception of teamwork which had no effect. The variance of job engagement and work performance were 36.9% and 36.2% respectively. 3) The researcher's model is in compliance with the empirical data.

Keywords: Job Engagement; Work Performance; Sports Association of Thailand

บทนำ

สมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย เป็นสมาคมกีฬาที่ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกีฬาและได้จดทะเบียนจัดตั้งตามพระราชบัญญัติการกีฬาแห่งประเทศไทย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2534 มีคณะกรรมการที่ได้รับการเลือกตั้งคราวละ 4 ปี (พระราชบัญญัติการกีฬาแห่งประเทศไทย 2558) อยู่ภายใต้การกำกับของ การกีฬาแห่งประเทศไทย" เรียกโดยย่อว่า กกท. และให้ใช้ชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า SPORTS AUTHORITY OF THAILAND เรียกโดยย่อว่า SAT และให้มีตราเครื่องหมายของ กกท. ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประสานงานเกี่ยวกับการกีฬา สมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย มีหน้าที่บริหารสมาคม เกี่ยวกับ การสรรหานักกีฬาที่มีทักษะฝีมือและความสามารถเฉพาะตัว และร่วมทีมได้ เพื่อส่งเสริมให้มีการแข่งขันในระดับอาชีพรวมถึงการฝึกฝนทักษะในการเป็นผู้ฝึกสอนและการให้ความรู้เรื่องกฎ กติกา ที่มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ตลอดเวลา วิธีการในการบริหารการจัดการกีฬาเพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนการแข่งขันการกีฬาในระดับที่สูงขึ้น ในทางการแข่งขันกีฬาอาชีพ ให้บุคลากรกีฬามีความสามารถ ทำงานเป็นทีม แก้ไขปัญหา และรับผิดชอบต่อเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ (Nai-Wan Chi & Carol Yeh-Yun Lin, 2010) การทำงานเป็นทีมซึ่งถูกระบุโดยหลายองค์การว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จ (Marchington & Wikison, 2005) และยังเป็นส่วนที่ทำให้มีการตัดสินใจที่ดี และสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ (Pfeffer, 1998) รวมถึงมีรายงานที่สนับสนุนว่าการทำงานเป็นทีม จะช่วยให้พนักงานเกิดความผูกพันต่องานและช่วยกันทำงานหนักขึ้น (Geary & Dobbins, 2001) เพราะสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย เป็นสถาบันสำคัญในการพัฒนาบุคลากรกีฬาให้มีคุณภาพ และศักยภาพของนักกีฬาไทย เชื่อมโยงการค้นคว้าวิจัยและพัฒนาสู่การเสริมสร้างขีดความสามารถในการสร้างอาชีพและสามารถศึกษาหาความรู้และต่อยอดองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ให้บุคลากรกีฬามีพฤติกรรมที่ดีขององค์การ มีความผูกพันต่องานเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อความสามารถในการสร้างความยั่งยืนขององค์การ เมื่อพนักงานมีความผูกพันต่องานจะทำให้บุคลากรมีพันธกิจรับผิดชอบต่องาน มีความเชื่อมั่นในเป้าหมายขององค์การ มีการปฏิบัติงานในหน้าที่ให้ดีขึ้น ซึ่งนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมของผลงาน (Rampersad, 2008) ให้บุคลากรกีฬาพัฒนาเทคนิคในการแข่งขัน มีผลการปฏิบัติงานที่โดดเด่น การดำเนินการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดความสำเร็จและสร้างผลสำเร็จมาสู่สมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย ความผูกพันต่องานของบุคลากรกีฬาที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานขององค์การ (Organ et al., 2006) ผลการปฏิบัติงานจากบุคลากรกีฬาตามที่สมาคมกีฬาแห่งประเทศไทยกำหนดไว้ โดยสามารถทำให้บุคลากรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการปฏิบัติงาน มีความผูกพันต่องาน ตามกลยุทธ์ขององค์การที่ตั้งไว้ เป็นผู้นำที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก มีความสามารถในสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้กับผู้ร่วมงาน และสามรถสร้างทีมงามที่มั่นคงในการทำงาน (Chairungruang, 2017)

ความสำคัญของปัญหาของสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย ส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องขาดความเป็นเอกภาพในการดำเนินงานและพัฒนากีฬา ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้และทักษะในการดำเนินงาน ขาดการทำงานเป็นทีม กระบวนการวางแผนพัฒนาการกีฬาในระดับหน่วยงานขาดทิศทางและความต่อเนื่อง

ขาดประสิทธิภาพในการประสานงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ผลการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามเป้าหมาย การขาดแคลนบุคลากรในการจัดการ ขาดระบบการติดตามและประเมินผลที่เป็นมาตรฐานและเชื่อถือได้ (รายงานของคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านการกีฬา ศิลปะ วัฒนธรรม การศาสนา คุณธรรม และจริยธรรม ประเมินผลการดำเนินงานแผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – ฉบับที่ 4 ระหว่าง พ.ศ. 2531-2554 ฉบับที่ 5 ระหว่าง พ.ศ. 2555-2559) เพื่อนำข้อมูลมาวางแผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2560-2564) ต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา ตัวแบบความผูกพันต่องานที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย เป็นข้อมูลในการขับเคลื่อนบุคลากรกีฬาของสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย โดยนำข้อมูลเชิงประจักษ์มาใช้ในการพัฒนาและขับเคลื่อนให้ผลการปฏิบัติงานของสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทยสู่ระดับสากล ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย
3. เพื่อสร้างตัวแบบความผูกพันต่องานที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย ราม 78 แห่ง ตามพระราชบัญญัติการกีฬาแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2558 การวิจัยครั้งนี้เป็นวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) ซึ่งได้กำหนดการวิจัยออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กำหนดอัตราส่วนระหว่างจำนวนตัวอย่างและจำนวนพารามิเตอร์ 20 เท่า ต่อ 1 จากสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย 78 แห่ง และทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงแห่งละ 6 คน จำนวน 400 คน ได้รับแบบสอบถามกลับมา 383 คน และรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 คน คือ ผู้บริหารสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย 3 คน บุคลากร 2 คน และการสนทนากลุ่ม (Focus group) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และประเด็นข้อคำถามในการสนทนากลุ่ม โดยใช้โปรแกรม AMOS สำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM)

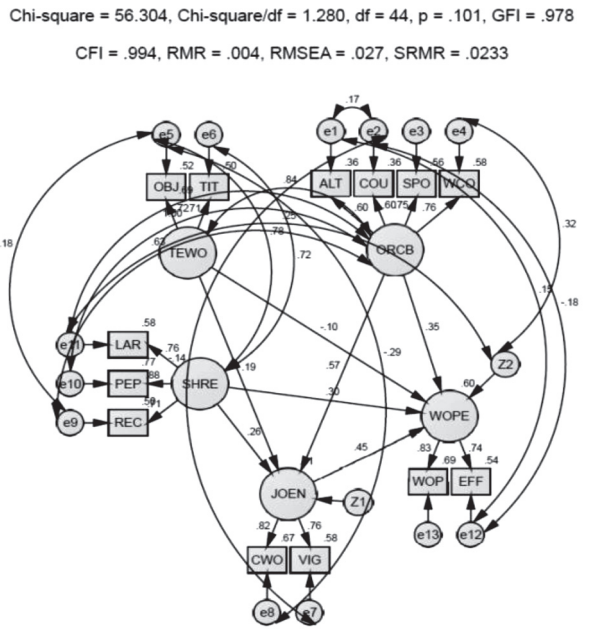
ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง ตัวแบบความผูกพันต่องานที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย ประกอบด้วยปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงาน

1. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ จำนวนทั้งหมด 20 ตัวแปร และยืนยันว่าตัวแปรที่ศึกษามีองค์ประกอบร่วมกัน พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมด 190 คู่ มีความสัมพันธ์กันและความสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่มีทิศทางเดียวกันโดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเป็นความสัมพันธ์ทางบวก มีขนาดของความสัมพันธ์หรือค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.181 – 1.00 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยภาพรวมแล้วค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ทั้งหมดจัดอยู่ในระดับต่ำมากถึงระดับสูงมาก โดยตัวแปรสังเกตได้ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับปาน ($r > 0.8$) มีจำนวน 1 คู่ ตัวแปรสังเกตได้ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ($0.6 < r < 0.8$) มีจำนวน 15 คู่ ตัวแปรสังเกตได้ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ($0.4 < r < 0.6$) มีจำนวน 82 คู่ ตัวแปรสังเกตได้ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ ($0.2 < r < 0.4$) มีจำนวน 91 คู่ และตัวแปรสังเกตได้ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก ($r < 0.2$) มีจำนวน 1 คู่ ดังตารางต่อไปนี้

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย

ค่าดัชนีตรวจสอบ	เกณฑ์ตรวจสอบ	ค่าที่วิเคราะห์ได้	ผลการตรวจสอบ
ค่าดัชนีตรวจสอบความกลมกลืนสมบูรณ์ (Absolute Fit Measures)			
1. P	$1 \leq$ p-value > 0.05	.101	ผ่านเกณฑ์
2 Chi-Square/df หรือ CMIN/DF	$0 <$ Chi-Square/df ≤ 3	1.280	ผ่านเกณฑ์
3. GFI	$0.90 \leq$ GFI ≤ 1.00	.978	ผ่านเกณฑ์
4. AGFI	$0.90 <$ AGFI < 1.00	.954	ผ่านเกณฑ์
5. CFI	$0.90 \leq$ CFI ≤ 1.00	.994	ผ่านเกณฑ์
6. RMSEA	$0 \leq$ RMSEA ≤ 0.05	.027	ผ่านเกณฑ์
7. SRMR	$0 <$ SRMR ≤ 0.05	.0233	ผ่านเกณฑ์

ภาพประกอบที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงาน

ตัวแบบความสัมพันธ์สมการเชิงโครงสร้างดังกล่าว (หลังปรับโครงสร้าง) มีความเหมาะสมกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตัวแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความผูกพันต่องานของกลุ่มตัวอย่าง มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์รูปแบบเชิงสาเหตุของผลการปฏิบัติงานของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

อภิปรายผล

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย จากข้อมูลเชิงประจักษ์รูปแบบเชิงสาเหตุของผลการปฏิบัติงานของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ p-value มีค่าเท่ากับ 0.101 ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) มีค่าเท่ากับ 1.280 ค่า Goodness of Fit Index (GFI) ค่าเท่ากับ 0. ค่า Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI) มีค่าเท่ากับ 0.954 ค่า Comparative Fit Index (CFI) มีค่าเท่ากับ 0.994 ค่า Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) มีค่าเท่ากับ 0.027 ค่า Standardized Root Mean Square Residual (SRMR) มีค่าเท่ากับ 0.0233 โมเดลที่ผู้วิจัยคาดไว้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ปัจจัยด้านพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ การทำงานเป็นทีม การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ ความผูกพันต่องานส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย

2. อิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย

พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การส่งผลต่อความผูกพันต่องานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย เชิงบวกในทิศทางเดียวกัน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.568 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Podsakoff et al. (2012) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การเพื่อตรวจสอบวิพากษ์ทฤษฎีและงานวิจัยเชิงประจักษ์ รวมทั้งเสนอคำแนะนำสำหรับการวิจัยในอนาคต ซึ่งใช้การวิเคราะห์อภิมาน (Meta-Analysis) โดยศึกษาจากงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การที่ผ่านมา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ถูกศึกษามากที่สุดในฐานะที่เป็นปัจจัยเหตุคือพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ

การทำงานเป็นทีมส่งผลต่อความผูกพันต่องานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย เชิงบวกในทิศทางเดียวกันโดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.191 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Campion& et al. (1993) ทำการศึกษาองค์ประกอบทีส่งผลต่อการทำงานเป็นทีม โดยทำการประมวลปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและสรุปออกมาเป็น 5 ปัจจัย ได้แก่ รูปแบบของงาน ความสัมพันธ์ในทีม ส่วนประกอบของทีม ความไว้วางใจ และกระบวนการ ผลลัพธ์ของทีม ประกอบด้วย ประสิทธิผลของทีม ความผูกพันต่องาน และการประเมินผล

การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ส่งผลต่อความผูกพันต่องานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย เชิงบวกในทิศทางเดียวกัน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.257 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Susan L. Sweem (2009) ศึกษาองค์ประกอบการจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่องาน อันได้แก่การสื่อสาร การพัฒนาพนักงาน การบริหารผลการปฏิบัติงาน รางวัล บรรยากาศเปิด/วัฒนธรรมองค์การ และมีอิทธิพลอย่างไรต่อความผูกพันต่องานของพนักงาน ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การ

พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย เชิงบวกในทิศทางเดียวกัน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ เท่ากับ .355 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สอดคล้องกับงานวิจัยของของ Podsakoff et al. (2012) พฤติกรรมการเป็นพนักงานที่ดีขององค์การได้รับการยอมรับว่าเป็นปัจจัยสำคัญส่งผลต่อการปฏิบัติงานขององค์การ ด้านการส่งเสริมความสามารถขององค์การในการที่จะดึงดูดและธำรงรักษาพนักงานที่ดีที่สุดไว้ เนื่องจากพฤติกรรมการเห็นแก่ประโยชน์ของผู้ที่อยู่ร่วมในองค์การ

การทำงานเป็นทีมส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย เชิงบวกในทิศทางเดียวกันโดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ -.102 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sheikh Raheel Manzoor et al. (2011) ผลการวิจัยพบว่าผลของการทำงานเป็นทีมส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงาน แบบจำลองการถดถอยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างชุดตัวแปรอิสระ 4 ตัวแปร ได้แก่ การทำงานเป็นทีม ความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของทีม ความไว้วางใจ การยอมรับของทีมและรางวัล ตัวแปรตามที่เป็นผลการปฏิบัติงานของพนักงาน อย่างไรก็ตาม การทำงานเป็นทีมพบว่าตัวแปรอิสระที่สำคัญที่สุดมีความสัมพันธ์กับตัวแปรที่ขึ้นกับผลการปฏิบัติงาน

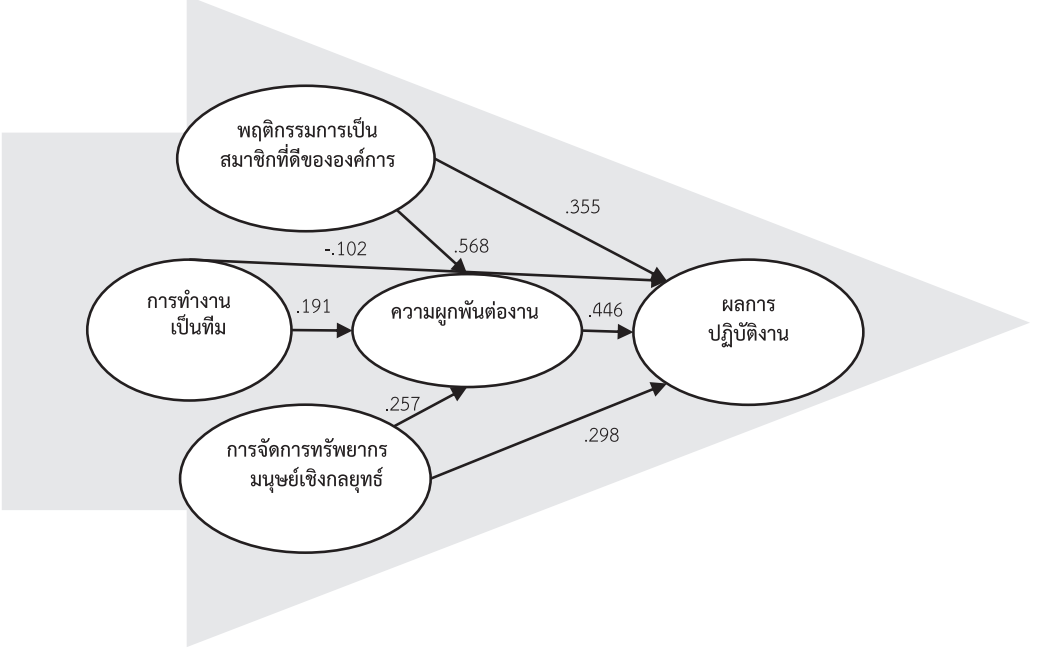
การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย ในทิศทางเดียวกัน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.298 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สอดคล้องกับแนวคิด Kaplan and Norton (2006) ได้ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบการวัดผลการปฏิบัติงานขององค์การโดยสนับสนุนให้องค์การมีการตรวจสอบและวัดผลการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hsi-An Shih & et al. (2006) ได้ศึกษาการจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์กับผลการปฏิบัติงานขององค์การ ใช้การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์หลายด้าน คือการคัดคนเข้าทำงาน การฝึกอบรม การให้ข้อมูลอย่างทั่วถึง การจ่ายค่าตอบแทนแบบจูงใจและความมั่นคงในงาน ซึ่งการวัดผลการปฏิบัติงานขององค์การได้ใช้การวัดผลทางด้านการเงิน และสอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่าการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์กับผลปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ในทางบวกในระดับสูง (Chaiprasert, Yuenyong, and Chantabul, 2017)

ความผูกพันต่องานส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย ในทิศทางเดียวกัน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .446 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สอดคล้องกับแนวคิดของ (Erickson, 2005; Sundaray, 2011) เป็นต้น ซึ่งนักวิชาการ Saks, (2008) ได้อธิบายไว้ว่าเมื่อพนักงานมีความผูกพันต่องานจะก่อให้เกิดผลการปฏิบัติงานเชิงบวกซึ่งมีผลต่องาน เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความยินดี ร่าเริง (Bakker et al., 2011) ซึ่งนำไปสู่กิจกรรมในเชิงบวกขององค์การ เช่นเดียวกับพฤติกรรมการช่วยเหลือผู้อื่น (Cameron et al., 2003)

3. ตัวแบบความผูกพันต่องานที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย

ตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรในโมเดลเชิงสาเหตุ

ปัจจัยเหตุ	ปัจจัยผล														
	พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ (ORCB)			การทำงานเป็นทีม (TEWO)			การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ (SHRE)			ความผูกพันต่องาน (JOEN)			ผลการปฏิบัติงาน (WOPE)		
	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE
JOEN	.568	-	.568	.191	-	.191	.257	-	.257	-	-	-	-	-	-
WOPE	.608	.253	.355	-.017	.085	-.102	.413	.115	.298	.446	-	.446	-	-	-

ภาพประกอบที่ 2 Job Engagement Arrow Model

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การวิจัยเรื่องตัวแบบความผูกพันต่องานที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย ซึ่งมีตัวแปรที่มีผลทางตรงต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ การทำงานเป็นทีม การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ ความผูกพันต่องาน และผลการปฏิบัติงาน ซึ่งเรียงตามลำดับผลการวิจัยที่มีต่อการพัฒนามาก ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

จากการค้นพบข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่าพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การส่งผลต่อความผูกพันต่องานในระดับสูงที่สุดที่สมาคมกีฬาแห่งประเทศไทยต้องนำไปพัฒนาเป็นปัจจัยแรก และรองลงมาความผูกพันต่องานส่งผลต่อผลการปฏิบัติงาน ด้านพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การส่งผลต่อผลการปฏิบัติงาน การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงาน และรองลงมาคือความผูกพันต่องาน ส่วนการทำงานเป็นทีมส่งผลต่อความผูกพันต่องาน และไม่ส่งผลต่อต่อผลการปฏิบัติงานบุคลากรกีฬาในสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย ดังนั้นสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทยต้องทบทวนผลการปฏิบัติงานและพัฒนาการทำงานเป็นทีมเป็นวาระสำคัญ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรพิจารณาใช้กลุ่มตัวอย่างในหน่วยงานที่เป็นผู้จัดการแข่งขันกีฬาในระดับสากล เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาบุคลากรกีฬาให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานภายนอก และสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทยที่มีนักกีฬาได้เหรียญทองจากการแข่งขันระดับนานาชาติเพื่อให้ทราบพัฒนาการของนักกีฬาและเทคนิคต่างๆในการพัฒนาบุคลากรกีฬาเพื่อหาปัจจัยที่ทำให้สมาคมกีฬาแห่งประเทศไทยประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

2.2 ควรศึกษาปัจจัยด้านวัฒนธรรมองค์การของสมาคมกีฬาแห่งประเทศไทย เพื่อพัฒนาไปสู่วัฒนธรรมสากลต่อไป

References

Bakker et al. (2011). Leiter Key questions regarding work engagement**.** *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 20(1) 4-28.

Cameron, K. S. (2003). Organizational virtuousness and performance. In Cameron, K. S., Dutton, J. E., and Quinn, R. E., editors, *Positive Organizational Scholarship: Foundations of a New Discipline*, pages 48-65 Berrett-Koehler Publishers Inc., San Francisco, CA.

Campion, M, G. J, Higgs, A. C. (1993). Relation between Work Group Characteristics and Effectiveness: Implications for Designing Effective Work Groups. *Personnel Psychology*, 46, 823-850.

Chairungruang, Duangrit B. (2017). Leader Characteristics'governor of the Sports Authority of Thailand. *Journal of MCU Social Science Review*, 6(1), 233-240.

Erickson (2005). Testimony Submitted before The U.S. Senate Committee on The Health. Education, *labor and Pension*, May 26.

Geary, D. (2001). Team working: a new dynamic in the pursuit of management control. *Human Resource Management Journal*, 11(1).

Hsi-An Shih., Yun-Hwa Chiang., & Chu-Chun Hsu. (2006). Can high performance work systems really lead to better performance. *International Journal of Manpower*, 27(8). 741 – 763.

Kaplan, N. (2006). *Alignment: Using the Balanced Scorecard to Create Corporate Synergies*. Boston: HBS Press.

Marchington, T., Wilkinson, W. (2005). *The Ultimate Advantage: Creating the High Commitment Organization*. San Francisco: Jossey-Bass.

Nai-Wen Chi., Carol Yeh-Yun Lin. (2010). Beyond the High - Performance Paradigm: Exploring the Curvilinear Relationship between High-performance Work System and Organizational Performance in Taiwanese Manufacturing Firms. *British Journal of Industrial Relations*. 49(3). 486-514.

Chaiprasert, N., Yuenyong, N. and Chantabul. P. (2017). The Relationship Between Human Resource Management And The Job Performance Efficiency Of Industrial Employee, Pathumthani Province. *Journal of Thonburi University*, 11 (25), 107-118.

Organ, D. W., Podsakoff, P. M., & MacKenzie S. P. (2006). *Organizational citizenship behavior. Its nature, antecedents, and consequences*. London: Sage Publications.

Pfeffer J. (1998). *The Human Equation: Building Profits By Putting People First*. Boston: Harvard Business School.

Podsakoff, Philip M., Scott B. MacKenzie, & Nathan P. Podsakoff. (2012). Sources of Method Bias in Social Science Research and Recommendations on How to Control It. *Annual Review of Psychology*, 63, 539-569.

Rampersad, H.K. (2008). *Authentic Personal Branding: A new blueprint for building and aligning a powerful leadership brand. Information Age Publishing*. New Delhi: Conneticut; SaraBooks,

Saks, A M. (2008). Antecedents and consequences of employee engagement. *Journal of Managerial Psychology*, 21 (6), 600–19.

Sheikh R. M. (2011). Effect of Teamwork on Employee Performance. *International Journal of Learning & Development*. ISSN 2164-4063.

Sundaray, B. (2011). Employee Engagement: A Driver of Organizational Effectiveness. *European Journal of Business of Management*, 3(8), 53- 60.

Susan L. Sweem (2009). *Leveraging employee engagement through a talent management strategy: Optimizing human capital through human resources and organization development strategy in a field study*. This dissertation has been accepted for the faculty of Benedictine University.

การจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์ เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ*

Business Advance Organizer via Social Cloud to Enhance System Thinking

ธนะวัชร จริยะภูมิ[1], ปณิตา วรรณพิรุณ และ พัลลภ พิริยะสุรวงศ์

Tanawat Jariyapoom[1], Panita Wannapiroon and Pallop Piriyasurawong

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

King Mongkut's University of Technology North Bangkok

1Corresponding Author. Email: tanawat.j@fba.kmutnb.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์ 1) เพื่อออกแบบกระบวนการเรียนรู้ด้วยการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบและ 2) เพื่อประเมินกระบวนการเรียนรู้ด้วยการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ ชั้นปีที่ 2 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2559 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ วิทยาเขตระยอง จำนวน 50 คน ได้จากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กระบวนการเรียนรู้ด้วยการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบประเมินความเหมาะสม โดยการนำไปเก็บและรวบรวมข้อมูลด้วยสถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1) กระบวนการเรียนรู้ด้วยการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบมี 4 ขั้นตอนได้แก่ การจัดเตรียมมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ การจัดโครงสร้าง และรูปแบบมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ การนำเสนอมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ และ การจัดโครงสร้างความรู้ทางธุรกิจ

2) ผลประเมินความเหมาะสมของกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้วิจัยและพัฒนาขึ้นมีความเหมาะโดยภาพรวมระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.37, ***S.D.*** = 0.49) แสดงว่ากระบวนการเรียนรู้นี้สามารถไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: การจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ สังคมคลาวด์ การคิดอย่างเป็นระบบ

*Received July 13, 2017; Accepted October 4, 2017.

Abstract

The purposes of the research study were to 1) designing learning process of business advance organizer via social cloud to enhance system thinking and 2) assess the appropriateness of the study of business advance organizer via social cloud to enhance system thinking. The sample group consisted of 50 sophomore undergraduate students, selected by using purposive sampling, from the King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Rayong Campus. The tools use business advance organizer via social cloud to enhance system thinking, In-depth interview and evaluation in its data collection were mean and the standard deviation.

The results showed that

1) Business advance organizer via social cloud to enhance system thinking include 4 parts, prepare of business advance organizer, organization of business advance organizer, presentation of business advance organizer and strengthening business cognitive organization.

2) The result of learning process design in this study was high level that was very appropriate ($\bar{X}$ = 4.37, ***S.D.*** = 0.49) that means the learning activities was suitable to use properly.

Keywords: Business Advance Organizer; Social Cloud; System Thinking

บทนำ

กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยได้กำหนดการเรียนรู้ที่คาดหวังให้นักศึกษาพัฒนาขึ้นจากประสบการณ์ที่ได้รับระหว่างการศึกษาอย่างน้อย 5 ด้าน ได้แก่ 1) คุณธรรม จริยธรรม (Ethics and Moral) 2) ด้านความรู้ (Knowledge) 3) ด้านทักษะทางปัญญา (Cognitive Skills) 4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ (Interpersonal Skills and Responsibility) 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Numerical Analysis, Communication and Information Technology Skills) (Office of the Higher Education Commission, 2009) ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้สำเร็จการศึกษาในด้านบริหารธุรกิจและคอมพิวเตอร์ธุรกิจ พบว่า ผู้สำเร็จการศึกษายังขาดคุณลักษณะด้านทักษะทางปัญญาโดยเฉพาะการคิดอย่างเป็นระบบ (Phuakkong et al., 2012)

ออซูเบลกล่าวว่า การจัดมโนทัศน์ล่วงหน้า (Advance Organizer) เป็นการนำเสนอมโนทัศน์ล่วงหน้า (Advance Organizer) เพื่อการเรียนรู้อย่างมีความหมาย (Meaningful Verbal Learning) ด้วยการจัดทำแผนความคิดรวบยอดโดยนำมาวิเคราะห์แตกประเด็นใหญ่เป็นประเด็นย่อยๆแล้วจึงหาความสัมพันธ์ของประเด็นย่อยๆ (Ausubel, 1963) โดยเครื่องมือที่จะช่วยจัดมโนทัศน์ล่วงหน้า คือ แผนผังทางปัญญา (Thangkabutra, 2009) เป็นแผนผังความคิดที่ประกอบด้วยความคิดหรือข้อมูลสำคัญๆ ที่มีความเชื่อโยงกันในรูปแบบต่างๆ ทำให้เห็นโครงสร้างของเนื้อหาสาระหรือความรู้นั้นๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น (Khammani, 2009)

การเรียนรู้อย่างมีความหมาย หมายถึง การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ใหม่กับมโนทัศน์เดิมในโครงสร้างของความรู้ของผู้เรียนอย่างถูกต้อง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย ออซูเบลได้เสนอหลักการที่สำคัญไว้ 2 ประการ (Ausubel, 1963) คือ

1) การจัดลำดับแนวคิดที่เป็นหลักกว้างๆ ก่อนที่จะนำเสนอสิ่งที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยและเฉพาะเจาะจง (progressive differentiation)

2) การผสมผสานความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิมอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย (integrative reconciliation) และต่อเนื่องกัน

การจัดมโนทัศน์ล่วงหน้า (Advanced Organizer) จอยและวีลพัฒนา (Joyce & Weil, 1996) รูปแบบนี้ขึ้นจากแนวคิดของออซูเบลเพื่อการเรียนรู้อย่างมีความหมาย (meaningful verbal learning) การเรียนรู้จะมีความหมายเมื่อสิ่งที่เรียนรู้สามารถเชื่อมโยงกับความรู้เดิมของผู้เรียน ดังนั้นในการสอนสิ่งใหม่สาระความรู้ใหม่ ผู้สอนควรวิเคราะห์หาความคิดรวบยอดย่อยๆ ของสาระที่จะนำเสนอ จัดทำผังโครงสร้างของความคิดรวบยอดเหล่านั้นแล้ววิเคราะห์หามโนทัศน์หรือความคิดรวบยอดที่กว้างครอบคลุมความคิดรวบยอดย่อยๆ ที่จะสอน หากครูนำเสนอมโนทัศน์ที่กว้างดังกล่าวแก่ผู้เรียนก่อนการสอนเนื้อหาสาระใหม่ ขณะที่ผู้เรียนกำลังเรียนรู้สาระใหม่ ผู้เรียนจะสามารถ นำสาระใหม่นั้นไปเกาะเกี่ยวเชื่อมโยงกับมโนทัศน์กว้างที่ให้ไว้

ล่วงหน้าแล้ว ทำให้การเรียนรู้นั้นมีความหมายต่อผู้เรียนโดยรูปแบบการเรียนการสอนนี้วัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาสาระ ข้อมูลต่างๆ อย่างมีความหมายมีกระบวนการเรียนการสอน 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การจัดเตรียมมโนทัศน์กว้าง

ขั้นที่ 2 การนำเสนอมโนทัศน์กว้าง

ขั้นที่ 3 การนำเสนอเนื้อหาสาระใหม่ของบทเรียน

ขั้นที่ 4 การจัดโครงสร้างความรู้

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การจัดมโนทัศน์ล่วงหน้า (Advance Organizer) หมายถึง การจัดทำแผนความคิดรวบยอดโดยนำมาวิเคราะห์แตกประเด็นใหญ่เป็นประเด็นย่อยๆแล้วจึงหาความสัมพันธ์ของประเด็นย่อยๆ โดยใช้แผนผังทางปัญญา มาช่วยจัดแผนผังความคิดที่ประกอบด้วยความคิดหรือข้อมูลสำคัญๆ ที่มีความเชื่อโยงกันในรูปแบบต่างๆ ทำให้เห็นโครงสร้างของเนื้อหาสาระหรือความรู้นั้นๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ขั้นตอนกระบวนการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียน การสอนด้วยการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้า

ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนด้วยการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้า	(Ausubel, 1978)	(Buzan, 1998)	(Joyce & Weil, 1996)	(Reigeluth, 1999)	(Thangkabutra, 2009)	(Ahmed, 2012)	(Jutharasok, 2010)	สรุป
การจัดเตรียมมโนทัศน์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การระดมสมอง					✓		✓	
การจัดโครงสร้างและรูปแบบ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การนำเสนอความเชื่อมโยง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
สรุปการจัดโครงสร้างความรู้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การนำไปใช้ประโยชน์					✓			
การอภิปรายอย่างเป็นทางการ		✓						

การเรียนการสอนนักศึกษาบริหารธุรกิจระดับปริญญาตรีสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์ผู้มีประสบการณ์สอนนักศึกษาบริหารธุรกิจระดับปริญญาตรีที่มีประสบการณ์สอบมากกว่า 5 ปี 9 ท่าน แสดงดังตารางที่ 2 และรูปแบบและลักษณะของเครื่องมือทางปัญญาต่างๆ (Thangkabutra, 2009) แสดงดังตารางที่ 3 จากประโยชน์ของเครื่องมือทางปัญญาทั้ง 4 นี้และการสังเคราะห์การเรียนการสอนของนักศึกษาบริหารธุรกิจระดับปริญญาตรี (ตารางที่ 2) สามารถสรุปความสอดคล้องเครื่องมือทางปัญญาที่ทำให้เกิดความสามารถที่ตาดหวังในแต่ละด้านของการเรียนการสอนของนักศึกษาบริหารธุรกิจ ระดับปริญญาตรีได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 2 การสังเคราะห์การเรียนการสอนของนักศึกษาบริหารธุรกิจระดับปริญญาตรี

การคาดหวัง	ผู้ทรงคุณวุฒิ									สรุป
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
สามารถเชื่อมโยงความรู้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
สามารถสร้างมโนทัศน์ได้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
มีการคิดวิเคราะห์			✓	✓						
มีการคิดเป็นเหตุเป็นผล	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ทำงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
มีการคิดกว้างไกล	✓			✓		✓				
มีการคิดหลากหลาย	✓			✓						

ตารางที่ 3 รูปแบบและลักษณะของเครื่องมือทางปัญญา (Thangkabutra, 2009)

เครื่องมือทางปัญญา	รูปแบบและลักษณะ
1. แผนผังมโนทัศน์	- แผนภาพที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ (concept) ต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีลำดับขั้น เพื่อแสดงให้เห็นการจัดมโนทัศน์ของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของเรื่องนั้น ซึ่งอาจมีทิศทางเดียวหรือมากกว่า - มโนทัศน์มีหลายระดับ ได้แก่ มโนทัศน์หลัก มโนทัศน์รอง มโนทัศน์ย่อย มโนทัศน์เจาะจงและตัวอย่าง ซึ่งมีลักษณะเป็นลำดับขั้นตอนลดหลั่นกันมา
2. แผนผังความคิด	แผนผังทางความคิดซึ่งประกอบด้วย**ความคิดหรือข้อมูลสำคัญๆ ที่เชื่อมโยงกัน** อยู่ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งทำให้เห็นโครงสร้างของความรู้หรือเนื้อหาสาระนั้นๆ - การใช้แผนผังความคิดเป็นเทคนิคที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่างๆ จำนวนมาก เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระนั้นได้ง่ายขึ้น เร็วขึ้น และจดจำได้นาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาสาระหรือข้อมูลต่างๆ ที่ผู้เรียนจัดข้อมูลเหล่านั้นให้เป็นระบบระเบียบ อยู่ในรูปแบบที่อธิบาย
3. แผนผังก้างปลา	- แผนผังรูปแบบนี้เป็นการนำเสนอประเด็นปัญหาหลัก แล้วเสนอสาเหตุหรือผลต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อ**แสดงเหตุและผล**ของเหตุการณ์ หรือเงื่อนไขที่นำไปสู่สถานการณ์ หรือผลที่เกิดขึ้น
4. แผนผังงาน	- แผนภาพซึ่ง**แสดงลำดับขั้นตอนของการทำงาน** โดยแต่ละขั้นตอนจะถูกแสดงโดยใช้สัญลักษณ์ซึ่งมีความหมายบ่งบอกว่า ขั้นตอนนั้นๆ มีลักษณะการทำงาน ทำให้ง่ายต่อความเข้าใจ ว่าในการทำงานนั้นมีขั้นตอนอะไรบ้าง และมีลำดับอย่างไร

ตารางที่ 4 เครื่องมือสำหรับการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ

เครื่องมือสำหรับการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ	คำอธิบาย
1. แผนผังมโนทัศน์	แผนภาพที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีลำดับขั้น เพื่อแสดงให้เห็นการจัดมโนทัศน์ของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของเรื่องนั้น ซึ่งอาจมีทิศทางเดียวหรือมากกว่า
2. แผนผังความคิด	แผนผังทางความคิดซึ่งประกอบไปด้วยความคิดหรือข้อมูลสำคัญๆ ที่เชื่อมโยงกันอยู่ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งทำให้เห็นโครงสร้างของความรู้หรือเนื้อหาสาระนั้นๆ
3. แผนผังก้างปลา	แผนผังรูปแบบนี้เป็นการนำเสนอประเด็นปัญหาหลักแล้วเสนอสาเหตุหรือผลต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อแสดงเหตุและผลของเหตุการณ์หรือเงื่อนไข ที่นำไปสู่สถานการณ์ หรือผลที่เกิดขึ้น
4. แผนผังงาน	แผนภาพซึ่งแสดงลำดับขั้นตอนของการทำงาน โดยแต่ละขั้นตอนจะถูกแสดงโดยใช้สัญลักษณ์ซึ่งมีความหมายบ่งบอกว่า ขั้นตอนนั้นๆ มีลักษณะการทำงานทำให้ง่ายต่อความเข้าใจ ว่าในการทำงานนั้นมีขั้นตอนอะไร และมีลำดับอย่างไร

สังคมคลาวด์ (Social Cloud) คือ เครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ ทุกเวลา และเป็นสื่อในการแบ่งปันสารของผู้ใช้ด้วยกัน จะช่วยให้การเรียนการสอนเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และทำให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกทางความคิดมากกว่าปกติ (Chard, Caton & Bubendorfer, 2012)

Richmond (1990) ได้กล่าวว่าการคิดอย่างเป็นระบบเป็นการมองภาพรวม และแตกเป็นประเด็นย่อยๆ และสามารมองเห็นความสัมพันธ์ของประเด็นย่อยๆได้ โดยการคิดอย่างเป็นระบบประกอบด้วย 1) Dynamic Thinking คือ การสามารถมองเห็นความสัมพันธ์จนทำนาย output ได้ และสามารถเข้าใจว่า input คืออะไร 2) Generic Thinking คือ มองภาพรวมของทั้งหมดออก 3) Structural Thinking คือ เข้าใจโครงสร้างของระบบทั้งหมด 4) Operational Thinking คือ มองเห็นและเข้าใจการทำงานของระบบ 5) Scientific Thinking คือ สามารถคิดแก้ปัญหาเชิงวิทยาศาสตร์อย่างเป็นขั้นเป็นตอนเพื่อทดสอบสมมติฐาน

การคิดเป็นระบบ หมายถึงการคิดภาพรวมทั้งระบบที่เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเป็นระบบอย่างเป็นขั้นตอน อย่างครบถ้วนเป็นอีกวิธีการคิดที่สำคัญในปัจจุบัน (Senge, 1994)

การคิดอย่างเป็นระบบ หมายถึงการคิดที่เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยคำนึงว่าสิ่งนั้นมีความเป็นระบบในตัวของมันเองตามแนวความคิดของทฤษฎีระบบ (Systems Thinking) (Bureepakdee, Siritanawong & Pongtiyapaiboon, 2008)

ดังนั้นการคิดอย่างเป็นระบบ หมายถึง การคิดอย่างเป็นขั้นเป็นตอนโดยมองภาพรวมที่เป็นระบบที่มีส่วนประกอบย่อยๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกัน เมื่อเรามองเห็นความสัมพันธ์กันเราก็จะสามารถแก้ปัญหาได้อย่างชาญฉลาดและถูกต้อง อย่างมีเหตุมีผล

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษา วิจัยออกแบบกระบวนการเรียนรู้ด้วยการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบเพื่อแก้ปัญหาดังข้างต้น

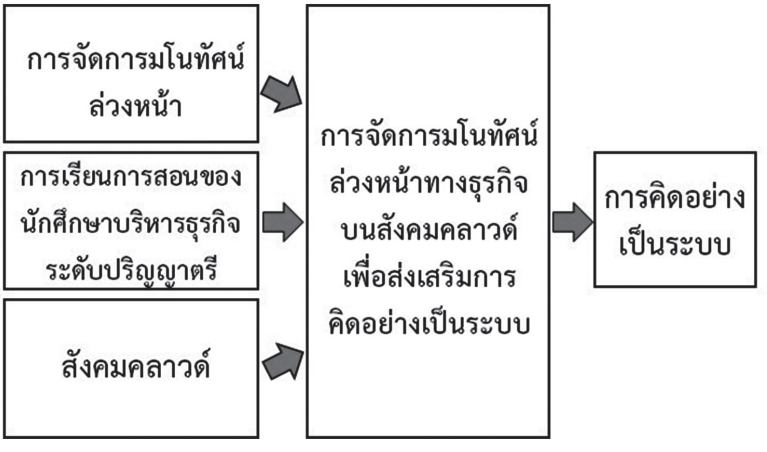
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อออกแบบกระบวนการเรียนรู้ด้วยการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ

2. เพื่อประเมินกระบวนการเรียนรู้ด้วยการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยกระบวนการเรียนรู้ด้วยการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร คือ นักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ วิทยาเขตระยอง

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ ชั้นปีที่ 2 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2559 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ วิทยาเขตระยอง จำนวน 50 คน ได้จากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1) ขั้นวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสาร

โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) ขั้นรวบรวมข้อมูล

โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกด้านการเรียนการสอนของนักศึกษาบริหารธุรกิจระดับปริญญาตรีและนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์สอบนักศึกษาสาขาวิชาบริหารธุรกิจอย่างน้อย 5 ปี จำนวน 9 ท่าน

3) ขั้นออกแบบและพัฒนา

ออกแบบกระบวนการเรียนรู้การจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ

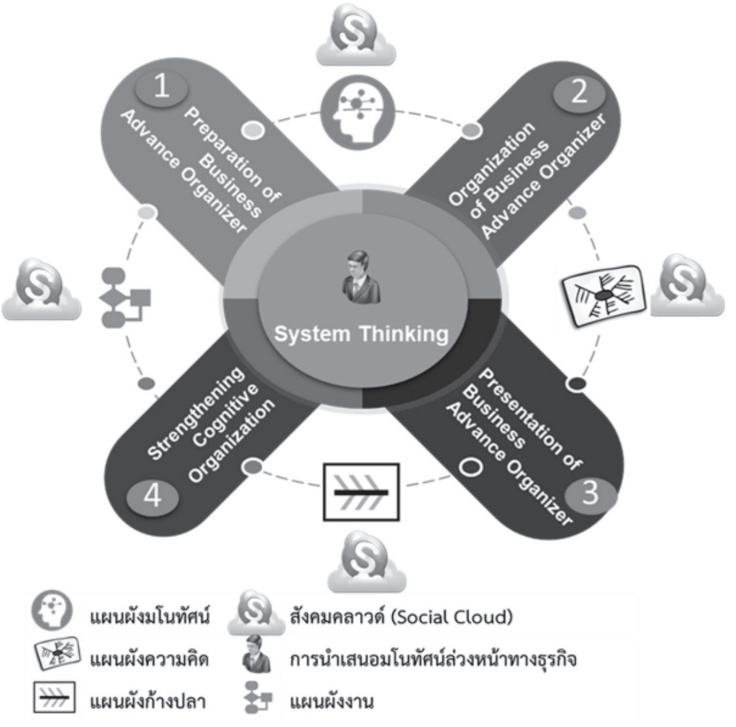
4) ขั้นสรุปผล

สร้างแบบประเมินความเหมาะสมกระบวนการเรียนรู้การจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ และนำกระบวนการเรียนรู้ และแบบประเมินความเหมาะสมของกระบวนการเรียนรู้ไปให้กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญประเมิน โดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิคัดเลือกโดยวิธีเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 ท่าน โดยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจที่มีคุณวุฒิการศึกษาในสาขาที่เกี่ยวข้องอย่างน้อยระดับปริญญาโท และมีประสบการณ์การสอนนักศึกษาบริหารธุรกิจระดับปริญญาตรีไม่น้อยกว่า 5 ปี 3 ท่าน กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านสังคมคลาวด์ที่มีประสบการณ์ในการออกแบบ และใช้งานสังคมคลาวด์ไม่น้อยกว่า 2 ปี 3 ท่าน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการคิดอย่างเป็นระบบมีคุณวุฒิการศึกษาในสาขาที่เกี่ยวข้องอย่างน้อยระดับปริญญาโท 3 ท่าน และแก้ไข ปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ตามข้อเสนอแนะผู้ทรงคุณวุฒิ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 พบว่า การจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ มี 4 ขั้นตอนดังแผนภาพประกอบในรูปที่ 2 รายละเอียดแสดงดังนี้

รูปที่ 2 แผนภาพแสดงการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ

1) การจัดเตรียมมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ (Prepare of Business Advance Organizer) เป็นการเรียนรู้การจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจโดยใช้เครื่องมือทางปัญญา ได้แก่ แผนผังความคิด (Concept Map) แผนผังก้างปลา (Fish Bone) แผนผังมโนทัศน์ (Concept Map) และแผนผังงาน (Flow Chart) วิธี เส้น และสัญลักษณ์พร้อมทั้งผู้สอนนำเสนอเนื้อหา

2) การจัดโครงสร้างและรูปแบบมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ (Organization of Business Advance Organizer) เป็นการเรียนรู้การจัดโครงสร้าง และรูปแบบมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ เพื่อเชื่อมโยงโครงสร้างความรู้ และเนื้อหาสาระที่เรียน

3) การนำเสนอมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ (Presentation of Business Advance Organizer) เป็นเรียนรู้การการนำเสนอมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ เพื่อนำเสนอการแก้ปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผล

4) การจัดโครงสร้างความรู้ทางธุรกิจ (Strengthening Business Cognitive Organization) เป็นการเรียนรู้การจัดโครงสร้างความรู้ เพื่อให้สามารถทำงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

ส่วนแนวทางการวัดการคิดอย่างเป็นระบบ จะประเมินความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบด้วยการสร้างแบบประเมินการคิดอย่างเป็นระบบด้วยรูบริคส์ที่มีเกณฑ์การให้คะแนน โดยใช้มาตราวัด 5 ระดับ โดยแบบประเมินจะประเมินองค์ประกอบดังนี้

การคิดแบบพลวัต (Dynamic Thinking) คือ สามารถมองเห็นความสัมพันธ์จนทำนายผลลัพธ์ (Output) ได้ และสามารถเข้าใจว่าปัจจัยนำเข้า (Input) คืออะไร

การคิดทั่วไป (Generic Thinking) คือ สามารถมองภาพรวมของระบบทั้งหมดออก

การคิดอย่างมีโครงสร้าง (Structural Thinking) คือ สามารถเข้าใจโครงสร้างของระบบทั้งหมด

การคิดแบบปฏิบัติการ (Operational Thinking) คือ สามารถมองเห็น และเข้าใจการทำงานของระบบ

การคิดทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Thinking) คือ สามารถคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

2. ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ แสดงดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลประเมินความเหมาะสม

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม		
	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ด้านการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ			
ทฤษฎีและแนวคิดที่เป็นพื้นฐานของหลักการ	4.33	0.57	มาก
หลักการของการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ	4.33	0.57	มาก
วัตถุประสงค์ของการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ	4.33	0.57	มาก
ขั้นตอนการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจ	4.33	0.57	มาก
ภาพรวมการประเมินเฉพาะด้าน	**4.33**	**0.49**	**มาก**
2. ด้านสังคมคลาวด์			
ทฤษฎีและแนวคิดที่เป็นพื้นฐานของหลักการ	5.00	0.00	มากที่สุด
หลักการของสังคมคลาวด์	4.33	0.57	มาก
วัตถุประสงค์ของสังคมคลาวด์	4.00	0.00	มาก
ภาพรวมการประเมินเฉพาะด้าน	**4.44**	**0.52**	**มาก**
3. ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ			
ทฤษฎีและแนวคิดที่เป็นพื้นฐานของหลักการ	4.33	0.57	มาก
ภาพรวมการประเมินเฉพาะด้าน	**4.33**	**0.57**	**มาก**
การประเมินโดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน	**4.37**	**0.49**	**มาก**

จากตารางผลการประเมินความเหมาะสมของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้ออกแบบและพัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมโดยความเหมาะสมโดยภาพรวมระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.37, ***S.D.*** = 0.49)ภาพรวมการประเมินเฉพาะด้านการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.33, ***S.D.*** = 0.49) ภาพรวมการประเมินเฉพาะด้านสังคมคลาวด์ระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.44, ***S.D.*** = 0.52) และภาพรวมการประเมินเฉพาะด้านการคิดอย่างเป็นระบบระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.33, ***S.D.*** = 0.57)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การอภิปรายผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 พบว่า การจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ มี 4 ขั้นตอนดังแผนภาพประกอบในรูปที่ 2 ที่เป็นลักษณะนี้ เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นจากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์จากทฤษฎีการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้า (Ausubel, 1963) และขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้แบบการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้า (Ausubel, 1978) (Buzan, 1998) (Joyce & Weil, 1996) (Reigeluth, 1999) (Thangkabutra, 2009) (Ahmed, 2012) (Jutharasok, 2010) รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางสาขาวิชาบริหารธุรกิจที่มีประสบการณ์สอนทางบริหารธุรกิจอย่างยาวนานแล้วนำผลการสัมภาษณ์มาการสังเคราะห์การเรียนการสอนของนักศึกษาบริหารธุรกิจระดับปริญญาตรีทางบริหารธุรกิจ และทำการศึกษา สังคมคลาวด์ (Chard, Caton & Bubendorfer, 2012) และคุณลักษณะของการคิดอย่างเป็นระบบจากกระบวนการจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์ (Richmond, 1990) จนได้มาซึ่ง การจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ

2. การอภิปรายผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้ออกแบบและพัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมโดยความเหมาะสมโดยภาพรวมระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.37, ***S.D.*** = 0.49) แสดงว่า การจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบนี้สามารถไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม และพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบได้เป็นอย่างดี โดยการพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบนั้นจะสอดคล้องกับการวิจัยของ Panawasant et al. (2016) เรื่องการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ที่ต้องมีการคิดอย่างเป็นระบบมาใช้ในการเรียน และอีกทั้งยังสอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ที่ได้มุ่งเน้นให้พัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบในด้านทักษะทางปัญญา (Paranan, Piriyasurawong & Jeerungsuwan, 2016)

ข้อเสนอแนะ

การจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าทางธุรกิจบนสังคมคลาวด์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษาระดับปริญาตรีทางบริหารธุรกิจได้ทุกมหาวิทยาลัยในประเทศไทย กระบวนการเรียนรู้นี้จะช่วยพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบทำให้นักศึกษาสามารถคิดอย่างเป็นระบบเพื่อแก้ไขปัญหา ทำงาน และใช้การคิดอย่างเป็นระบบในด้านอื่นๆ เพื่อใช้ในการทำงานหลังจบการศึกษา และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต

References

Ahmed, I. (2012). *Advance Organizer*. [Retrieved 2014, May 14] from https://www.scalable-learning.com/external_documents/Manual%20%20advance organizer%20 Teaching%20v.1.0.pdf

Ausubel, D.P. (1963). *The psychology of meaningful verbal learning*. New York: Gruner & Stratton.

Ausubel, D., Novak, J., & Hanesian, H. (1978). *Educational Psychology: A cognitive view (2nd Ed.)*. New York: Holt, Reinhart & Winston.

Bureepakdee, C., Siritanawong, B. and Pongtiyapaiboon, S. (2008). *Research and Development of Sufficiency Economy in Basic Agriculture Based on a Systematic Thinking Framework*. Bangkok: National Research Council of Thailand.

Buzan, B., Wæver, O. and Wilde, J. D. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.

Joyce, B. and Weil, M. (1996). *Models of teaching (5th ed.)*. London: Allyn and Bacon.

Jutharasok, M. (2010). *Systematic thinking: Application in Teaching*. Nonthaburi: Praboromarajchanok Institute Academic Welfare Program.

Chard, K., Caton, S. and Bubendorfer, K. (2012). *Social Cloud Computing: A Vision for Socially Motivated Resource Sharing*. *IEEE Transactions on Services Computing,* 5(4), 551-563.

Khammani, T. (2009). *Teaching Science (16th Ed.)*. Bangkok: Chulalongkorn University Book Center.

Office of the Higher Education Commission. (2009). *Office of the Higher Education Commission Thai Qualifications Framework for Higher Education 2552 (2009)* (in Thai).

Panawasant, J. et al. (2016). The study of Learning Activity Patterns of Undergraduate Students, King Mongkut's University of Technology North Bangkok. *Technical Education Journal King Mongkut's University of Technology North Bangkok*, 7(1), 112-120.

Paranan, M., Piriyasurawong, P. and Jeerungsuwan, N. (2016). Curriculum Management According to Thai Qualification Framework for Higher Education via Intelligence Web. *Technical Education Journal King Mongkut's University of Technology North Bangkok*, 7(1), 47-55.

Phuakkong, K. et al. (2012). The Effect of Mind Mapping on Learning Achievement and Attitudes in a Computer Programming Course. *SDU Research Journal* 8(1), 109-117.

Reigeluth, C. M. (1999). *The Elaboration Theory: Guidance for Scope and Sequence Decisions*. In C. M. Reigeluth (Ed.), Instructional-Design Theories and Models Volume II: A New Paradigm of Instructional Theory. (pp. 425-454) London: Lawrence Erlbaum Associates.

Richmond, B. (1990). *Systems Thinking*. Watkinsville, GA: High Performance System, Inc.

Senge, P. M. (1994). The Fifth discipline fieldbook: Strategies and tools for building a learning organization. New York: Currency, Doubleday.

Thangkabutra, T. (2009). *Development of Integrated Instructional Design Model Using Intellectual Mapping to Enhance Critical Thinking Ability for Graduate Students*. (Unpublished doctoral dissertation). Bangkok: Chulalongkorn University.

ความรู้และการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ในเขตภาคใต้ตอนบน*

Knowledge and Practice in Providing Spiritual Care to Patients at the End of Life of Monks in the Upper Southern Thailand

มัฏฐวรรณ ลี้ยุทธานนท์[1], ผกาสรณ์ อุไรวรรณ และ จริญญา แก้วสกุลทอง
Matthawan Leeyutthanont, Phakason Uraiwan and Jarinya Kaewsakulthong
วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุราษฎร์ธานี
Boromarajonani College of Nursing, Suratthani
[1]Corresponding Author. Email: matthawan.lee@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความรู้ และวิธีการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ ในเขตภาคใต้ตอนบน กลุ่มตัวอย่างเป็นพระภิกษุสงฆ์ในเขตภาคใต้ตอนบน ที่มีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 100 รูป เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามทั่วไปและแบบสอบถามระดับความรู้และวิธีการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ ผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และความเชื่อมั่นครอนบาคแอลฟ่า เท่ากับ 0.87 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ในเขตภาคใต้ตอนบน อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 54 ระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 38 และระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 8 และวิธีการในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณ มี 3 วิธี ได้แก่ (1) การสอนทางหลักธรรม (2) การฝึกจิต (3) การให้กำลังใจ จากผลการวิจัยพระภิกษุสงฆ์มีความรู้และวิธีการในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย และควรส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมกับสหวิชาชีพในกระบวนการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายให้มากขึ้น

คำสำคัญ: ความรู้และการดูแล; การดูแลทางจิตวิญญาณ; พระภิกษุสงฆ์; การดูแลประคับประคอง

---

*Received April 4, 2017; Accepted September 21, 2017.

Abstract

This research study was aimed to study a level of Monks's knowledge and practice in providing spiritual care to patients at the end of life. The samples were 100 monks purposively selected from upper South of Thailand. Two questionnaires were used to collect assess the monks' general background and knowledge and practice in providing spiritual care to the patients. The knowledge and practice questionnaire was content-validated by three experts and its Cronbach's coefficient alpha 0.87. Both descriptive statistics and content analysis were conducted.

The results revealed that more than a half of samples having the level of knowledge in providing spiritual care to patients at the end of life as a moderate (54 %), 38% as low, and 8% as a high level. Three methods used in their spiritual care included (1) Dharma teaching (2) mind training and (3) mental support. The monks had certain knowledge and good practice in providing spiritual care to the palliative care patients. As a result, they should be integrated into multidisciplinary care team in the palliative care.

Keywords: knowlegde and Practice; Spiritual Care; Monks; Palliative Care

บทนำ

การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย (Palliative care) เป็นการพยาบาลที่ตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยและญาติทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ เพื่อบรรเทาและป้องกันความทุกข์ทรมานให้ผ่านพ้นภาวะวิกฤติและให้คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยและครอบครัวดีขึ้น (WHO, 2017) ซึ่งเป้าหมายการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย คือ การช่วยให้ผู้ป่วยเสียชีวิตได้อย่างสบาย ปราศจากความเจ็บปวดและความทุกข์ทรมานต่างๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ สามารถทำให้ผู้ป่วยปล่อยวางทุกสิ่งให้เป็นไปตามธรรมชาติ ในปัจจุบันมีรูปแบบที่มีทีมการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย ประกอบด้วย แพทย์ พยาบาล เภสัชกร โภชนากร นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา ศาสนบุคคล (หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ บาทหลวง หรือผู้นำทางศาสนา) รวมถึงอาสาสมัครที่มาร่วมกันดูแลผู้ป่วยอย่างเป็นระบบ โดยมีการปฏิบัติตามแผนกผู้ป่วยในโรงพยาบาล ที่มีแพทย์และพยาบาลจะเป็นแกนนำในการดูแล ประสานทำความเข้าใจแก่ผู้ป่วยและครอบครัว แต่ปัญหาการปฏิบัติที่อาจพบได้ในสถานพยาบาลหรือโรงพยาบาลบางแห่ง คือ การนำรูปแบบการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายยังไม่สอดคล้องกับบริบทของโรงพยาบาล เนื่องจากไม่มีหอผู้ป่วยและขาดแคลนแพทย์และพยาบาลที่รับผิดชอบเรื่องนี้โดยตรง และจากผลงานวิจัยพบว่า พยาบาลวิชาชีพส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเจริญสติ ซึ่งการฝึกเจริญสติเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการฝึกปฏิบัติ ต้องฝึกฝนจึงจะสามารถปฏิบัติได้ดีและนำมาสอนผู้อื่นได้ และการเจริญสติต้องใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติ จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างมีการสอนการฝึกเจริญสติแก่ญาติและผู้ป่วยระยะสุดท้ายน้อย (Promsing, 2016) อีกทั้งผู้ป่วยและญาติมีบริบททางสังคม วัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อที่แตกต่างกัน (Sawasdeenarunat, 2014) และบทบาทที่จะให้ พระภิกษุสงฆ์ ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายโดยใช้แนวทางพระพุทธศาสนายังไม่ชัดเจน (Sirilai, 2014)

จากประเด็นสาเหตุดังกล่าวนี้ อาจทำให้ผู้ป่วยระยะสุดท้ายและครอบครัวได้รับการดูแลเพื่อสนองความต้องการด้านจิตใจ สังคมและจิตวิญญาณที่ไม่ครอบคลุม และไม่ได้อาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนาที่ตนเองศรัทธาและเคารพนับถือมาเป็นแนวทางในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายและครอบครัวเพื่อลดภาวะความทุกข์ทรมาน วิตกกังวล ซึมเศร้า ท้อแท้และเบื่อหน่ายได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยที่พบว่า ภาวะซึมเศร้าของผู้ป่วยโรคติดต่อไม่เรื้อรังภายหลังการส่งเสริมสุขภาพด้วยพุทธบูรณาการระดับดีขึ้น (Outchareon, Teppitak, Srisang, Phrapalad Somchai Payogo and Phramaha Weeratit Warindho, 2017) และพุทธบูรณาการการดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่ได้รับการบูรณาการจากกระบวนการทางพระพุทธศาสนา เป็นรูปแบบทางเลือกที่สามารถลดความซึมเศร้าของผู้ป่วยเรื้อรัง (Phrapalad Somchai Payogo and Uthai Sudsukh, 2015) และยังทำให้ผู้ป่วย มีโรคแทรกซ้อนน้อยลงอันเป็นผลให้การใช้ยารักษาที่น้อยลง จึงทำให้เศรษฐกิจมวลรวมของประเทศและของโลกดีขึ้นตามมาอีกด้วย (Vareesaengthip, 2016)

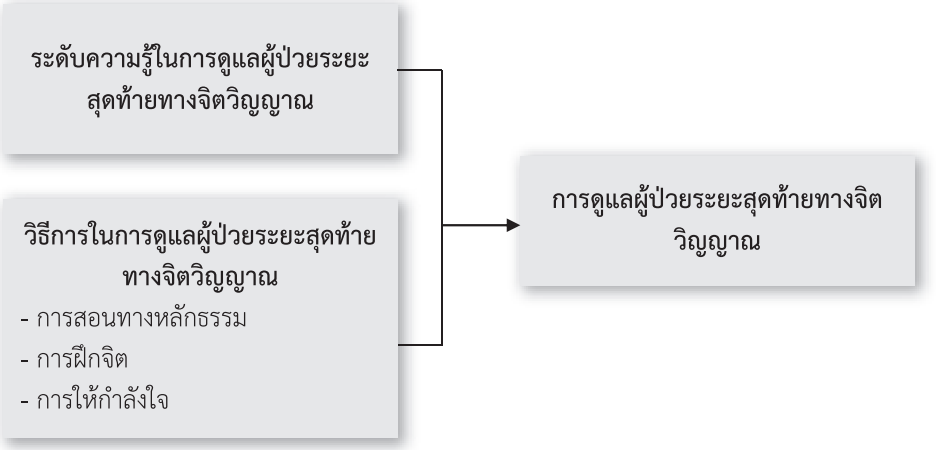
พระภิกษุสงฆ์สามารถช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ป่วยระยะสุดท้ายและครอบครัวในการเผชิญภาวะวิกฤตของชีวิตจากความเจ็บป่วยและความตายได้ โดยความต้องการและสมัครใจของผู้ป่วย ด้วยการให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางในการดำรงชีวิต หรือสวดมนต์ไหว้พระ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ป่วยได้รับการตอบสนองทางจิตวิญญาณจากการได้ทำบุญหรือร่วมในพิธีกรรมตามความเชื่อ การได้พบพระหรือผู้นาทางศาสนาเพื่อปลดเปลื้องความขัดแย้งทางจิตวิญญาณหรือบาปที่ฝังใจอยู่ก่อนเสียชีวิต ดังนั้นพระภิกษุสงฆ์จำเป็น ที่จะต้องมีความรู้และมีวิธีการหรือประสบการณ์ในการดูแลของผู้ป่วยระยะสุดท้าย โดยจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้ (1) ผู้มีวุฒิภาวะที่สามารถชี้นำการดำเนินชีวิตของผู้อื่นได้ด้วยคำสอน หลักธรรมทางศาสนา ความเชื่อ ความศรัทธา ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวิถีชีวิต (2) มีทัศนคติที่ดีต่อความตาย (3) มีความเข้าใจกฎไตรลักษณ์ (4) มีความรู้พื้นฐานในเรื่องของโรคและอาการแสดง (5) มีความรู้เรื่องพัฒนาจิต (6) มีเทคนิคในการให้คำปรึกษา ที่มีผลมาจากการเรียนรู้ที่เป็นไปตามศักยภาพและความเหมาะสม เกื้อหนุนกันทั้งพื้นที่ทางกายภาพ สังคม และจิตวิญญาณหรือปัญญา (Kuntathian, 2017) ซึ่งการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุนี้ จะเพิ่มคุณภาพให้แก่ผู้ป่วยและครอบครัวที่กำลังเผชิญการเจ็บป่วยที่คุกคามชีวิต ด้วยการป้องกัน ประเมิน รักษาความเจ็บปวด และปัญหาในลักษณะองค์รวมครอบคลุมทั้ง 4 มิติ ทั้งทางกาย ใจ สังคมและจิตวิญญาณ เพื่อบรรเทาและป้องกันความทุกข์ทรมานและทำให้คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยและครอบครัวดีขึ้น และการดูแลในมิติด้านจิตวิญญาณจะต้องบูรณาการในระบบการดูแลแบบประคับประคองคู่ไปกับมิติด้านจิตใจ (Department of Medical Services, 2014)

จากความสำคัญและเหตุผลข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาระดับความรู้และวิธีการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ในเขตภาคใต้ตอนบน เพื่อนำข้อมูลมาจัดการฝึกอบรมในประเด็นที่ต้องการและสอดคล้องกับการถวายความรู้พระภิกษุสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของทั้งผู้ป่วยและครอบครัวและให้สามารถเผชิญกับความตายได้อย่างสงบสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Quality of Death)ได้ต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดของทฤษฎีการพยาบาลของโอเร็ม (Orem, 2001) ที่กล่าวว่าบุคคลจะดูแลบุคคลอื่นได้ดีนั้น ต้องมีความรู้ (Knowledge) ที่จำเป็น มีวิธีการหรือประสบการณ์ในการใช้ความรู้นั้น มีทักษะและความเชี่ยวชาญที่ฝึกฝนมา และมีแรงจูงใจที่แน่วแน่และปรารถนาที่จะให้การดูแลนั้น ซึ่งความรู้และวิธีการหรือประสบการณ์ มีผลต่อกัน โดยมีทัศนคติทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมทำให้เกิดความรู้และการปฏิบัติ หากผู้ดูแลสุขภาพ มีความรู้ความ เข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยที่อยู่ในวาระสุดท้ายของชีวิตแล้วจะทำให้ผู้ดูแลสุขภาพมีทัศนคติที่ดีต่อการดูแลผู้ป่วยและญาติ สามารถปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยได้อย่างมีคุณภาพ ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ป่วยและส่งเสริมการตายดีของผู้ป่วยได้ และหากการปฏิบัตินั้นได้ผลดีน่าพึงพอใจก็จะส่งเสริมให้ผู้ดูแลสุขภาพมีทัศนคติที่ดีเกิดการเรียนรู้และค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเพื่อ

พัฒนาการปฏิบัติต่อไป (Schwartz, 1975) โดยรูปแบบของกระบวนการดูแลผู้ป่วยตามแนวคิดของพุทธบูรณาการ เพื่อให้ผู้ป่วยระยะสุดท้ายและครอบครัวได้ยอมรับความเจ็บป่วย ความตายและการสูญเสียที่จะเกิดขึ้น (Outchareon et al., 2017) จากแนวคิดข้างต้นผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ว่า ความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายมีความสำคัญและจำเป็น หากพระภิกษุสงฆ์มีความรู้ในระดับมาก จะหมายถึงการมีความเข้าใจความเชี่ยวชาญในสิ่งที่จะทำให้การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และหากมีวิธีการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณที่เหมาะสม ทั้ง การสอนทางหลักธรรม การฝึกจิต และการให้กำลังใจ จะทำให้ผู้ป่วยระยะสุดท้ายและครอบครัวได้ยอมรับความเจ็บป่วย ความตายและการสูญเสียที่จะเกิดขึ้นได้ ดังกรอบแนวคิดนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ในเขตภาคใต้ตอนบน

2. เพื่อศึกษาวิธีการในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ในเขตภาคใต้ตอนบน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นพระภิกษุสงฆ์ ที่เข้าร่วมโครงการถวายความรู้แนวทางการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายและการใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพ สำหรับพระภิกษุในเขต ภาคใต้ตอนบน ในจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช กระบี่

จังหวัดระนอง พังงา และ ภูเก็ต ในปีงบประมาณ 2559 จำนวน 120 รูป ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างที่ยินยอมในการตอบแบบสอบถาม จำนวน 100 รูป

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองตามกรอบแนวคิดการวิจัย ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามทั่วไป ลักษณะแบบเลือกตอบ ประกอบด้วย ระยะเวลาในการอุปสมบท ประสบการณ์ที่เคยทางดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณ ความสำคัญของพระภิกษุสงฆ์ต่อการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามระดับความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ มีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า 3 ระดับ ได้แก่ ระดับมาก ระดับปานกลาง และระดับน้อย และแบบสอบถามวิธีการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ ลักษณะข้อคำถามเป็นปลายเปิด

การตรวจสอบเครื่องมือ โดยการหาความตรงของเนื้อหา (Content validity) ผู้วิจัยนำเครื่องมือทั้งสองส่วน คือ แบบสอบถามทั่วไปและแบบสอบถามความรู้และวิธีการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ ผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พบว่ามีค่าความสอดคล้องของคำถามกับกรอบแนวคิด (IOC) อยู่ระหว่าง 0.50 – 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ ค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ถือว่ามีความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Boonjai, 2010) และผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับพระภิกษุสงฆ์ที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค (Cronbach’s alfha coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.87

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยประสานงานกับเจ้าคณะภาค 16 และ 17 เพื่อขอเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้แก่กลุ่มตัวอย่าง ณ วัดท่าเรือ อ.ถลาง จ.ภูเก็ต และวัดไตรธรรมมาราม อารามหลวง อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี ในเดือนกุมภาพันธ์ และเดือนมิถุนายน 2559 และให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม เมื่อตอบเสร็จแล้ว ให้ส่งคืนผู้วิจัย

ผู้วิจัยรับแบบสอบถามคืนจำนวน 100 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 หลังจากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูลในแบบสอบถาม

นำข้อมูลจากแบบสอบถามทั้งหมด มาวิเคราะห์ด้วยวิธีทางสถิติเพื่อดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและระดับความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ และร้อยละ และวิเคราะห์วิธีการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายของพระภิกษุสงฆ์ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุราษฎร์ธานี ตามเอกสารเลขที่ 155/59 และขออนุญาตกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง โดยได้ชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษร ให้กลุ่มตัวอย่างทราบถึงวัตถุประสงค์ประโยชน์และวิธีดำเนินการวิจัย เปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ตอบแบบสอบถามมีอิสระในการเข้าร่วมวิจัย โดยสมัครใจ และการตอบแบบสอบถาม ข้อมูลหรือคำตอบที่จะได้เก็บรักษาเป็นความลับ ข้อมูลจะถูกเสนอในภาพรวม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมนุษย์ สำหรับพระภิกษุสงฆ์ในเขตภาคใต้ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล เป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของระยะอุปสมบท การได้รับความรู้ และความต้องการรับความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
ระยะเวลาอุปสมบท		
1-5 พรรษา	22	22
6-10 พรรษา	20	20
11-15 พรรษา	19	19
16-20 พรรษา	17	17
มากกว่า 20 พรรษา	22	22

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
การได้รับความรู้การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย		
เคยได้รับ	5	5
ไม่เคยได้รับ	95	95
ความต้องการรับความรู้การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย		
ความต้องการมาก	84	84
ความต้องการปานกลาง	16	16

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีระยะอุปสมบท 1-5 พรรษา และมากกว่า 20 พรรษา มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 22 ไม่เคยได้รับความรู้การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย คิดเป็นร้อยละ 95 และความต้องการรับความรู้การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย ระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 84

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของระดับความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับความรู้	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
ระดับมาก	8	8
ระดับปานกลาง	54	54
ระดับน้อย	38	38
รวม	100	100

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่า ระดับความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายของกลุ่มตัวอย่าง อยู่ในระดับปานกลาง มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 54 รองลงมาอยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 38 และระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 8

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาวิธีการในดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของกลุ่มตัวอย่าง

วิธีการในดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณ ได้แก่ มี 3 วิธีการ ดังนี้

1. การสอนทางหลักธรรม โดยการเทศนาในพิธีกรรม และการสอนรายบุคคลและครอบครัวของผู้ป่วยระยะสุดท้าย ในเรื่อง ธรรมะในการดูแลผู้ป่วย ให้ข้อคิดกับความไม่เที่ยงของสังขาร ที่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ว่าเป็นเรื่องธรรมดาของสิ่งมีชีวิต ไตรลักษณ์ พิจารณาธรรม อนิจจา ทุกข์ขัง อนัตตา ว่าเป็นเรื่องธรรมดา ธรรมชาติของชีวิต เป็นวัฏจักรของมนุษย์ ความเข้าใจอย่างแท้จริงของชีวิต กิจกรรมทางศาสนาและเทศนาธรรมะให้กับผู้ป่วย

2. การฝึกจิต โดยให้ผู้ป่วยระยะสุดท้าย ได้กำหนดระลึกนึกถึงพระรัตนตรัย และให้ภาวนา พุทโธ ไหว้พระ สวดมนต์ ฝึกสมาธิ ทำจิตใจให้สงบ ปล่อยวาง

3. การให้กำลังใจ โดยการบอกกล่าว ด้วยความรัก เมตตา เพื่อทำให้ผู้ป่วยคลายความวิตกกังวล ความเครียด และให้กำลังใจ เพื่อให้เกิดความสบายใจ ยอมรับและ ให้ปลงกับสิ่งที่เกิดขึ้น

การอภิปรายผลการวิจัย

ระดับความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 54 รองลงมาอยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 38 และระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 8 ทั้งนี้อธิบายได้ว่า พระภิกษุสงฆ์มีความรู้ ปรัชญา แนวคิดทางศาสนา และหลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่ได้นำความรู้ที่พระภิกษุมีอยู่มาชี้แนะแนวทางเพื่อพัฒนาและยกระดับทางจิตวิญญาณของ ผู้ป่วยและครอบครัว ให้สามารถเข้าใจกฎของธรรมชาติ ยอมรับ และมองความตายเป็นเรื่องธรรมชาติ อยู่กับโรคที่เป็นได้อย่างมีความสุข พร้อมที่จะจากไป ตายดีหรือตายอย่างสงบในที่สุด รวมทั้งการให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยและครอบครัว (Pokpalagon, 2017) สามารถปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยได้อย่างมีคุณภาพ ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ป่วยและส่งเสริมการตายดีของผู้ป่วยได้ และหากการปฏิบัตินั้นได้ผลดีน่าพึงพอใจก็จะส่งเสริมให้ผู้ดูแลสุขภาพมีทัศนคติที่ดีเกิดการเรียนรู้และค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเพื่อพัฒนาการปฏิบัติต่อไป (Schwartz, 1975) ความรู้ตามหลักคำสอนของศาสนาพุทธในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์นั้นเป็นการให้ความสำคัญเรื่องชีวิต ความทุกข์ และความตาย ว่าเป็นธรรมชาติสำคัญของชีวิต แม้ความรู้หรือคำสอนไม่ได้บอก ระบุถึงโรค อาการและการรักษาโรคต่างๆ แต่ความรู้ที่พระภิกษุสงฆ์ให้สามารถแก้ไขให้ผู้ป่วยระยะสุดท้ายพ้นจากความทุกข์ ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ได้ประยุกต์หลักธรรมและคำสอนให้เข้ากับบุคลากรและผู้ป่วยตามหลักความเชื่อและข้อปฏิบัติที่มีอัตลักษณ์เฉพาะและเป็นวิธีที่เหมาะสม (Phra Thanakorn Kittipanyo (Soisri), 2013) ถึงแม้พระพุทธศาสนาได้เชื่อมโยงความรู้ทางหลักธรรมกับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณก็ตาม แต่ข้อสังเกตพบว่า พระภิกษุสงฆ์บางรูปไม่เคยได้รับการนิมนต์ให้ดำเนินการตามบทบาทของพระภิกษุสงฆ์เพื่อดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย สิ่งเหล่านี้จะทำให้พระภิกษุสงฆ์ไม่ได้นำความรู้มา

ประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณ และพระภิกษุสงฆ์ ทำให้พระภิกษุสงฆ์มีความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณน้อยและต้องการรับถวายความรู้เพิ่มเติม สอดคล้องกับข้อคิดเห็นจากการศึกษาวิจัยที่พบว่า พยาบาลวิชาชีพส่วนใหญ่ที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีมีความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในระดับปานกลาง อาจไม่เพียงพอในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย และการอบรมความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายไม่ เพียงแต่ช่วยเพิ่มความรู้มากขึ้น ยังสามารถส่งเสริมให้พยาบาลมีทัศนคติที่ดี และช่วยให้พยาบาลให้การปฏิบัติ การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายดีขึ้น (Hanprasitkam et al., 2011) ดังนั้นการพัฒนาและส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์มีระดับความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณควรกระทำอย่างต่อเนื่อง

สำหรับวิธีการในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ ที่พบว่าวิธีการ 3 วิธี ได้แก่ 1) การสอนทางหลักธรรม โดยมีการเทศนาในพิธีกรรมต่างๆ และการสอนแนะนำทางหลักธรรมให้กับผู้ป่วยระยะสุดท้ายและครอบครัว ในเรื่อง ความไม่เที่ยงของสังขาร ที่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ว่าเป็นเรื่องธรรมดาของสิ่งมีชีวิต ไตรลักษณ์ พิจารณาธรรม อนิจจา ทุกข์ขัง อนัตตา ว่าเป็นเรื่องธรรมดา ธรรมชาติของชีวิต เป็นวัฏจักรของมนุษย์ ความเข้าใจอย่างแท้จริงของชีวิต 2) การฝึกจิต โดยให้ผู้ป่วยระยะสุดท้าย ได้กำหนดระลึกนึกถึงพระรัตนตรัย และให้ภาวนา พุทธโธ ไหว้พระ สวดมนต์ ฝึกสมาธิ ทำจิตใจให้สงบ ปล่อยวาง (3) การให้กำลังใจ โดยการบอกกล่าว ด้วยความรัก เมตตา เพื่อทำให้ผู้ป่วยคลายความวิตกกังวล ความเครียด และให้กำลังใจ เพื่อให้เกิดความสบายใจ ยอมรับและ ให้ปลงกับสิ่งที่เกิดขึ้น วิธีการดังกล่าวสอดคล้องกับรูปแบบของกระบวนการดูแลผู้ป่วยตามแนวคิดของพุทธบูรณาการ ที่ประกอบด้วย 3 ส ได้แก่ การสวดมนต์ การปฏิบัติสมาธิ และการสนทนาธรรม (Outchareon, Teppitak, Srisang, Phrapalad Somchai Payogo and Phramaha Veeratit Varindho, 2017) ด้วยหวัง ว่าบุญกุศลที่ประกอบสร้างจะหนุนนำ ให้ตนไปสู่ภพภูมิ (Ekwuttiwongsa & Sangchart, 2012) และสอดคล้องกับวิธีการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณดังกล่าว ที่ได้ดำเนินการเป็นสภาวะที่ละเอียดอ่อน ที่ทำให้บุคคลเกิดพลังใจ เกิดความหวัง เกิดความปิติสุขในการเผชิญกับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้น สามารถช่วยเหลือผู้ป่วยและครอบครัวในการเผชิญภาวะวิกฤตของชีวิตจากความเจ็บป่วยและความตายได้โดยความต้องการและสมัครใจของผู้ป่วย การช่วยให้ผู้ป่วยได้รับการตอบสนองทางจิตวิญญาณ จากการได้ทำบุญหรือร่วมในพิธีกรรมตามความเชื่อ การได้พบพระหรือผู้นำทางศาสนาเพื่อปลดเปลื้องความขัดแย้งทางจิตวิญญาณหรือบาปที่ฝังใจอยู่ก่อนเสียชีวิตได้ (Sittiwantana, 2013) และสอดคล้องกับแนวทางการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองในชุมชนด้วยวิธีแบบพุทธ ที่มีการสร้างความความอุ่นใจ การสร้างความเข้าใจเพื่อบรรเทาอาการตามปัญหาที่พบ และให้คำแนะนำกับระดับความต้องการ การทำใจให้ยอมรับและปลงใจที่จะยอมรับความเป็นจริง (Artsanthia, 2013) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวิธีการในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ที่ใช้ครอบคลุมและสามารถช่วยผู้ป่วยระยะสุดท้ายและครอบครัวได้

สรุป

ระดับความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ในเขตภาคใต้ตอนบน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งจะต้องส่งเสริมความรู้ดังกล่าวให้มากขึ้น และวิธีการในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ มี 3 วิธี ได้แก่ การสอนทางหลักธรรม การฝึกจิต และ การให้กำลังใจ ซึ่งวิธีการจะช่วยให้ผู้ป่วยระยะสุดท้ายและครอบครัวได้ยอมรับความเจ็บป่วย ความตายและการสูญเสียที่จะเกิดขึ้นได้

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณพระภิกษุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกรูป และเจ้าคณะภาค 16 และ 17 ที่อนุญาตในการเก็บข้อมูล และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 11 จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่สนับสนุนให้มีการจัดการอบรมพระภิกษุสงฆ์เพื่อให้มีความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ในเขตภาคใต้ตอนบน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งได้มีการนำเสนอผลการวิจัยเป็นภาพรวม อาจจะไม่เห็นภาพความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายของพระภิกษุสงฆ์เป็นรายบุคคล ดังนั้นควรมีการติดตามและประเมินผลจากการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายเพื่อนำข้อมูลสำหรับการอบรมถวายความรู้ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรวิจัยต่อเรื่อง การพัฒนารูปแบบการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางจิตวิญญาณของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้ได้แนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

References

Artsanthia, J. (2013). Palliative Care in community with the Buddhism traditions. *Journal of the Royal Thai Army Nurse*, 14(2), 9-16.

Boonjai, S. (2010). *The Methodology in Nursing research*. Faculty of Nursing. Chulalongkorn University. Bangkok: U&I Intermedia.

Department of Medical Services. (2014). *End-of-life care guidelines*. Nonthaburi: Ministry of Public Health.

Ekwuttiwongsa, R. & Sangchart, B. (2012). Spirituality of Sick Buddhist Monks. *Journal of Nursing Science & Health*, 35(2), 100-110.

Hanprasitkam, K. et al. (2011). The Effect of an End-of-Life Care Education Program on Nurses' Knowledge, Attitude, and Practice in Caring for End-of-Life Patients. *Journal of Rama Nursing*, 17(1), 126-140.

Kuntathian, W. (2017). Landscape Architecture of Thai Temples, and Buddhist Integrated Learning and Health Promotion. *Journal of Graduate Studies Review*, 13(2), 137-149.

Orem, D.E. (2001). *Nursing: Concept of Practice*. (6thed). New York: MC Graw-Hill Book.

Outchareon,S., Teppitak, C., Srisang, S, Phrapalad Somchai Payogo and Phramaha Weeratit Warindho. (2017). Effectiveness of Depression Reduction Program for the Chornic Diease Patients through Buddhists intregrated. *Journal of MCU Peace studies*, 5(1), 91-102.

Phra Thanakorn Kittipanyo (Soisri). (2013). *A Comparative Study of the End of Live Care in Theravada Buddhism and Roman Catholic*. M.A. Thesis Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phrapalad Somchai Payogo, Uthai Sudsukh. (2015). Buddhists Integration of Caring for Chornic Diease in Thai Society. *Journal of MCU Peace studies*, 3(2), 45-64.

Pokpalagon, P. (2017). Palliative Care Model in Thailand. *Nursing Journal of The Ministry of Public Health*, 26(3), 41-51.

Promsing, P. (2016). Factors Associated with Spiritual Care for Terminally ill Patients of Professional Nurse. *Journal of Rama Nursing*, 22(3), 277-292.

Sawasdeenarunat, V. (2015). The Development of a Palliative Care Model for Terminal Cancer Patients at Maharaj Nakhon Si Thammarat Hospital. *Nursing Journal of the Ministry of Public Health*, 25 (1), 144-156.

Schwartz, N. E., (1975). Nutritional knowledge, attitude, and practices of high school graduates. *Journal of The American Dietetic Association*, 66(1), 28-31.

Sirilai, S. (2014). *Rethinking about important issues in Palliative Care, Who Cares? We do!. Thai Palliative Care Society*. Bangkok: Beyond Enterprize.

Sittiwantana, E. (2013). *The Cultural Aspects of Death in a modern hospital: an ethnographic study in a hospital in Northeast*. Mahidol University.

Vareesaengthip, J. (2016). A Study of the Effect of Ānāpānassati Kammaṭṭhāna on the Quality of Life in Continuous Ambulatory Peritoneal Dialysis Patients. *Journal of Graduate Studies Review*, 12(3), 128-142.

WHO. (2017). *WHO definition of palliative care*. Retrieved September 3, 2017 from http://www.who.int/cancer/palliative/definition/en

พัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ*
The Buddhist Integrated of Education Learning Process

เสน่ห์ สีกาวี[1] และ บรรจบ บรรณรุจิ
Sanae Sikawee[1] and Banjob Bannaruji
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahachulalongkorntajavidyalaya University, Thailand.
[1]Corresponding Author. E-mail: mahasanae@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการการเรียนรู้ตามหลักทฤษฎีตะวันตก 2) เพื่อศึกษากระบวนการการเรียนรู้ตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อบูรณาการกระบวนการการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาอิงกับทฤษฎีตะวันตก

ผลวิจัยพบว่า

กระบวนการการเรียนรู้แบบบูรณาการของตะวันตกก่อกำเนิดมาจากการทดลองในระบบการศึกษาเฉพาะทางที่เริ่มมาจากผู้สอนกับผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง และเจาะจงลงไปที่ความชำนาญพิเศษ ซึ่งขยายไปตามสภาพปัญหาอย่างเป็นระบบและจำกัดฐานข้อมูลที่ซับซ้อน ปฏิบัติการอย่างนี้มีผลออกมาเป็นการบูรณาการกันระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม สำหรับกระบวนการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนามาจากพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ซึ่งเกิดมาจากการสั่งสมบารมี 10 ที่ยาวนาน การสั่งสมบารมีที่ยาวนานเช่นนั้นเป็นส่วนสำคัญของประสบการณ์การเรียนรู้ที่ยาวนานและการทดลองที่ยาวโดยใช้ชีวิตเป็นเดิมพัน หลังจากนั้นทั้งหมดนั้นจึงมีผลออกมาเป็นการรู้แจ้งที่สมบูรณ์ในทุกข์และความดับทุกข์ซึ่งเป็นความจริงของชีวิต การเรียนรู้อย่างนี้สัมพันธ์อย่างสมบูรณ์แบบอยู่กับปริยัติ (การศึกษา) ปฏิบัติและปฏิเวธ (การรู้แจ้ง) ซึ้งพุ่งลงไปที่ความจริง เป็นการศึกษาทดลองที่เป็นธรรมชาติและเป็นวิถีชีวิตซึ่งแสดงตัวออกมาเป็นรูปธรรมผ่านความสะอาดความสงบและความรอบรู้ อีกประการหนึ่ง นี้แหละคือ มัชฌิมาปฏิปทา หรือ ทางสายกลาง ซึ่งทำลายความเห็นผิดและความคิดผิดและขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดความเห็นถูกและความคิดถูก

คำสำคัญ: พัฒนา; กระบวนการเรียนรู้; พุทธบูรณาการ

*Received March 1, 2017; Accepted July 18, 2017.

Abstract

This research is of three objectives : 1) to study the learning process based on the western theory; 2) to study the learning process based on the Buddhist teachings; 3) to integrate the Buddhist learning processes under the support of the western theory.

The research finds : the western theory's integrated learning process was produced by the experiment in the specific education system that started from an instructor to a student as the center and also focused a specific skill systematically developed in line with the problems as well as confined to the complicated data bases. This conduct resulted into an integration of a man and environments. As for the Buddhist learning process, it took origin from the Supreme Enlightenment of the Buddha, which was given birth to by a long accumulation of the Ten Perfections by the Buddha. Such a long accumulation is a main part of long learning experience as well as of experiment guaranteed with life. After that, all resulted into a integrated realization of suffering and the cessation of suffering as the truths of life. This kind of learning process absolutely related to Pariyatti (study), Patipatti (practice) and Pativedha (realization), centering on the truths . It was natural and a way of life, which was actualized through cleanliness, peace and wisdom; it was, on the other hand, the Middle Way that destroyed wrong things such Wrong View, Wrong Thought, ect., and at the same time caused right things like Right View, Right Thought etc.

Keywords: Development; Learning Proces; Buddhist integration

บทนำ

มนุษย์ทุกคนเกิดการเรียนรู้ตั้งแต่กำเนิดจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ที่ต้องทำงานและติดต่อสัมพันธ์กัน ระหว่างมนุษย์ส่วนตนและส่วนสังคม การเรียนรู้จึงเป็นพฤติกรรมชี้วัดภายในจิตใจที่ส่งผลต่อผู้อื่นในการสร้าง ความสัมพันธ์ที่เกิดกุศลกรรมและอกุศลกรรมที่ต่างกัน ซึ่งสามารถพัฒนาให้ยั่งยืนและรอบด้านได้ ตามทัศนะ ของพระพุทธศาสนามองชีวิตครอบคลุมทั้งวัตถุภายนอกและภายในจิตใจ (P. A. Payutto, 2002) กระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธจึงหมายถึงกระบวนการที่เป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ส่วนจิตวิทยาเป็น ศาสตร์ที่มุ่งศึกษาถึงพฤติกรรม และกระบวนการทางจิตของมนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจ อธิบาย ทำนาย และควบคุม หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งความพยายามที่มนุษย์จะทำความ เข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ ของจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยกันเองนั้นมี มาเนิ่นนานแล้ว

การรับรู้เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธที่ให้ความสำคัญแก่การรับรู้สิ่งที่ดีงามถูกต้อง (สัทธรรม) จากการเรียนรู้โดยกัลยาณมิตร (สัตบุรุษ) ที่มีองค์ประกอบของการรับรู้ 3 ประการคือ 1. อายตนะ ภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ 2. อายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งที่ถูกต้องกาย (โผฏฐัพพะ) ธรรมารมณ์ (อารมณ์ที่เกิดจากใจ) และ 3. วิญญาณ คือ ความรู้ การพัฒนาความสามารถในการ รับรู้ ที่จะช่วยให้เกิดการรับรู้ตรงตามความเป็นจริงคือ สติ (Mindfulness) ที่ช่วยให้รู้เท่าทันอารมณ์ตาม ความเป็นจริงได้ (active listening) (Srichannil, 2014) ซึ่งให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจในชีวิต ปัจจุบันนี้ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในการแก้ปัญหาความทุกข์ของระดับปัจเจกและระดับสังคมได้ (Chatsuwan, 2017)

ในส่วนของการปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ หากขาดการปฏิบัติย่อมมิใช่การเรียนรู้ ที่สมบูรณ์ซึ่งถือจุดสำคัญที่การศึกษาแบบพุทธจึงเป็นการเรียนรู้ในระดับพุทธิปัญญา (intellect) ที่ประกอบ ด้วย อธิสีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา พระพุทธเจ้าทรงมองประเด็นที่ ธัมมานุธรรมปฏิบัติ อธิบายรวมถึงการปฏิบัติธรรมโดยสมควรแก่ธรรม หรือปฏิบัติธรรมน้อยคล้อยแก่ธรรม ใหญ่ พระธรรมปิฎกให้อธิบายเพิ่มเติมว่าหมายถึง “ปฏิบัติธรรมถูกหลัก คือทำให้ข้อปฏิบัติย่อยเข้ากันได้ สอดคล้องกันและส่งผลแก่หลักการใหญ่ เป็นไปเพื่อจุดหมายที่ต้องการ” (P. A. Payutto, 2002) คำอธิบาย ของพระพุทธศาสนาเหล่านี้เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกัน อยู่ นอกจากนั้นยังมีคำอธิบายเกี่ยวกับจิตใจด้วยเช่นเดียวกัน จิตถือเป็นนามขันธ์ที่มีส่วนสัมพันธ์กับระบบ ภายในร่างกาย กล่าวคือจิตทำหน้าที่ให้อินทรีย์ (organism) ทั้งหลายดำรงตั้งมั่นอยู่ได้ ยิ่งไปกว่านั้นจิตยังมี อิทธิพลต่อร่างกายดังคำกล่าวที่ว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ” ร่างกายและ จิตใจจึงมีส่วนเกี่ยวเนื่องกันเป็นระบบรูปนามที่แยกกันไม่ออก (Thai Tipitakas/25/1/23) เป็นหลักความ ประพฤติชอบ ทางกายทางวาจา ทางใจ ยังจะเป็นทางที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิตได้ และสร้างความงาม สง่าให้กับสังคมด้วยเพราะเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม (Namanee, 2016) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อ คุณภาพชีวิตที่ดี ตลอดจนสามารถลดความวิตกกังวลใจที่เคยเกิดขึ้นในชีวิต (Phrapalad Somchai Payogo

and Uthai Sudsukh, 2015) ทั้งด้านการทำหน้าที่ทางสังคม ด้านการเสริมสร้างศีลธรรม ด้านการศึกษาธรรม ด้านคุณธรรม ด้านการปฏิบัติตนขั้นสูง และด้านเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นหลักการพัฒนาชีวิตและสังคมตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงสุดคือความหลุดพ้นที่เป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนา (Phramaha Phatchawat Khematassi et al., 2016) และนำไปสู่กระบวนการคิดให้เป็นระบบอันจะนำไปสู่การตระหนักรู้เรื่องคุณค่าและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องก่อนการปฏิบัติ (Phramaha Pornchai Sirivaro, 2016)

กระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในมิติของการปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา จึงเป็นการนำเสนอกระบวนการเรียนรู้สติในร่างกายและจิตใจมนุษย์ เพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของร่างกาย จิตใจ ที่เป็นสมบัติดั้งเดิมของมนุษย์ว่าร่างกายนี้พัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยวิวัฒนาการการสร้างสรรค์แห่งสติ ในฐาน กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นระบบก่อเกิดขึ้นมาเพื่อปกป้องอกุศลกรรม และการจัดกระบวนการที่เพียบพร้อม (สัปปายะ) ยังเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่จะพัฒนาไปสู่ขั้นของความสามารถของมนุษย์ในการกำหนดรู้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและจิตใจ ของมนุษย์ให้เกิดความสุข ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของผู้เรียนรู้ประสบความสำเร็จ มีสภาวะที่เป็นปกติสุขเหมาะแก่การพัฒนาไปเป็นคนดี คนเก่ง คนมีความสุข ก่อเกิดความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม ตลอดจนมิติของการสร้างพื้นฐานในการปฏิบัติธรรมในลำดับต่อไปด้วย

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “พัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธ-บูรณาการ” ทั้งนี้เพื่ออำนวยประโยชน์สุขแห่งเยาวชนและมวลมนุษยชาติสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการการเรียนรู้ตามหลักทฤษฎีตะวันตก
2 เพื่อศึกษากระบวนการการเรียนรู้ตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนา
3. เพื่อบูรณาการกระบวนการการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาอิงกับทฤษฎีตะวันตก

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ” นี้ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยจะได้ลำดับขั้นตอนการศึกษาดังต่อไปนี้เพื่อให้ได้มุมมองเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. เอกสารชั้นต้น หรือชั้นปฐมภูมิ (Primary source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหา-จุฬาเตปิฎกํ. พ.ศ. 2500 พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และ

อรรถกถาปฐมสมันตปาสาธิกา แปล เล่ม 1-3 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2550 ตลอดถึงพระราชบัญญัติเกี่ยวกับคณะสงฆ์ในสมัยต่างๆ

2. เอกสารชั้นรอง หรือชั้นทุติยภูมิ (Secondary source) ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสารหนังสือ เอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย กฎ ระเบียบ คำสั่ง มติมหาเถรสมาคม เอกสาร บทความจากวารสารสิ่งพิมพ์และหนังสือพิมพ์ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

3. การวิจัยภาคสนาม โดยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (ln-depth lnteryiew) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key lnformants) จำนวน 19 รูป/คน

4. วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

5. เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

6. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. กระบวนการเรียนรู้ตามแนวจิตวิทยาตะวันตก

กระบวนการเรียนรู้ตามแนวจิตวิทยาตะวันตก เป็นการเรียนรู้แสดงถึงพฤติกรรม และกระบวนการทางจิตของมนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อทำความเข้าใจ อธิบาย ทำนาย และควบคุม หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งความพยายามที่มนุษย์จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยกันเอง โดยเป็นลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ตามแนวจิตวิทยาตะวันตก เป็นรูปแบบและกระบวนการคิดของโลกยุคสมัยใหม่ ที่เน้นการจัดระเบียบตามลำดับขั้น โดยการหาโครงสร้างหรือหน้าที่ที่เป็นแกนกลางของเรื่องนั้นๆ ทั้งนี้มีความเชื่อพื้นฐานว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของระบบ และมนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลในการนำความเจริญก้าวหน้าให้กับโลกได้ เพื่อความเป็นสากลของโลก การจัดรูปแบบมโนทัศน์ของจิตวิทยาจึงสามารถแยกออกได้ชัดเจน 2 รูปแบบ คือ แนวคิดเรื่องพฤติกรรม หรือสิ่งที่สามารถวัดหรือประเมินได้ เช่น สมอง ระบบประสาท เป็นต้น การเรียนรู้จะเป็นการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไข การปรับพฤติกรรม โดยการให้แรงเสริม หรือ การลงโทษ ไม่เน้นเรื่องบุคลิกภาพ แต่เน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม เพราะสามารถนำมากำหนดผลที่ตามมาได้ชัดเจน

2. กระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา

กระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนานั้น มีหลักธรรมและกระบวนการการเรียนรู้ เช่น กระบวนการเรียนรู้ทางด้านกาย คือ การทำกายให้เจริญ มีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกาย หมายถึง การพัฒนากายให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ และยังรวมถึงการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกอย่างถูกต้องดีงามในทางที่เป็นคุณประโยชน์ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก

เพราะไม่เพียงหมายถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคม แต่ยังหมายถึงสิ่งอื่นๆ ที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ ซึ่งในการพัฒนาจิตตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเป็นการฝึกอบรมให้จิตมีความปกติ ทั้งฝึกอบรมจิต ฝึกอบรมกาย เป็นต้น ในกระบวนการเรียนรู้ด้านปัญญา เป็นการทำปัญญาให้เจริญงอกงาม ในเบื้องต้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในศิลปวิทยาการ ทางวิชาชีพ ต่อมาต้องพัฒนาปัญญาให้มีการรับรู้ เรียนรู้ ของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง โดยมีหลักธรรมที่นำมาพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เช่น ศีล คือ การมีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ไม่เบียดเบียนก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แก่สังคม และประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อสังคม มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริต เป็นการฝึกตนให้อยู่ในสังคมด้วยดีและเป็นประโยชน์ มรรคมีองค์ 8 กับศีลภาวนาในระบบการฝึกฝนอบรมตามหลักภาวนา เป็นการพัฒนาจากภายนอกเข้าไปภายใน เมื่อเริ่มแรกการฝึกฝนต้องอาศัยความเห็นชอบ หรือความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ (Thai Tipitakas/14/136/175-176) ในระหว่างฝึกฝนพัฒนาส่วนหยาบภายนอกในขั้นศีล ช่วยเป็นรากฐานให้แก่การฝึกฝนพัฒนาในส่วนละเอียดภายในคือ ขั้นจิตและขั้นปัญญา ผลส่งกลับออกมาช่วยให้การดำเนินชีวิตด้านนอก ทำให้มีความเป็นปกติธรรมดาของมนุษย์คือ การรักษากาย วาจา และอาชีวะ ไม่ว่าชีวิตของมนุษย์จะกำลังพัฒนาอยู่ในขั้นตอนใดของภาวนา

การทำหน้าที่ขององค์มรรคหรือการปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 ก็มีการดำเนินไปตลอดเวลา โดยศีลภาวนาในมรรคมีองค์ 8 จัดเป็นการฝึกฝนอบรมควบคุมกายและวาจา เพื่อสร้างความมีระเบียบวินัยให้กับตัวเอง อันจะเป็นกรอบให้มนุษย์กระทำสิ่งที่ดีงาม เพื่อขจัดกิเลสอย่างหยาบ ซึ่งปรากฏความสัมพันธ์กับหลักอริยมรรค โดยในมรรคมีองค์ 8 เป็นหลักปฏิบัติเดียวกันคือ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ หลักภาวนาจัดวางขึ้นไว้โดยอาศัยหลักปฏิบัติที่เรียกว่า คุณธรรมของอารยชนเป็นพื้นฐาน คุณธรรมของอารยชนนี้ เรียกตามคำบาลีว่า อริยมรรค แปลว่า ทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ทำให้เป็นอารยชน หรือวิธีดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ การจัดวางหลักภาวนาโดยมุ่งให้ผลเกิดขึ้นตามหลักปฏิบัติแห่งอริยมรรคคือ เป็นการฝึกอบรมพัฒนาให้องค์ทั้ง 8 แห่งมรรคนั้นเกิดมีและเจริญงอกงามยิ่งขึ้น แก้ปัญหาของอารยชนได้ตามลำดับจนถึงความหลุดพ้นจากทุกข์ได้ในที่สุด

ในการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาประกอบไปด้วยความศรัทธาเป็นตัวเกื้อกูล คือเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพที่พัฒนาตนได้ เชื่อในแหล่งที่มาของความรู้จากสิ่งแวดล้อมที่ดีงามถูกต้องจากปัจจัยภายนอก (ปรโตโฆสะ) ร่วมกับจากปัจจัยภายใน (โยนิโสมนสิการ) คือการคิดเป็น รู้จักคิดโดยแยบคาย การใช้ความคิดถูกวิธี พร้อมทั้งมีทัศนะที่ถูกต้อง (สัมมาทิฏฐิ) (Thai Tipitakas/14/136/175-176) เป็นเบื้องต้นตลอดจนมีการพัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญาตามแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวนา ซึ่งการฝึกฝนอบรมตามแนวนี้ย่อมส่งผลให้เกิดการพัฒนาคนได้อย่างครบถ้วนทุกขั้นตอน เป็นการพัฒนาการดำเนินชีวิตอย่างสมบูรณ์ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในด้านอื่นๆ ของมนุษย์ด้วย เพราะหลักการพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนามิได้หมายถึงเพียงแค่การทำให้วัตถุเจริญเติบโตอย่างเดียว แต่เป็นการพัฒนาคนเพื่อสังคม

3. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบพัฒนาการ เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยการผสมผสานหลักสูตรคือ ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน และผสมผสานกระบวนการสอน / กระบวนการเรียนรู้ / ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมอันดีงาม โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและความสามารถทางสติปัญญา การพัฒนาชีวิตเพื่อความสงบสุขในปัจจุบันหรืออนาคต เราจะต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี จึงจะทำให้ได้บุคคลที่มีคุณภาพประสิทธิภาพ การนำหลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาหรือการศึกษาเรียนรู้ถึงกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา จะทำให้ได้รับการพัฒนาที่ดี คือ การพัฒนากาย วาจา ใจ โดยหลักธรรมที่นำมาพัฒนากระบวนการเรียนรู้มีดังต่อไปนี้ ศีล คือ การมีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ไม่เบียดเบียนก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แก่สังคม และประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อสังคม มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริต เป็นการฝึกตนให้อยู่ในสังคมด้วยดีและเป็นประโยชน์ มรรคมีองค์ 8 กับศีลภาวนาในระบบการฝึกฝนอบรมตามหลักภาวนา เป็นการพัฒนาจากภายนอกเข้าไปภายใน เมื่อเริ่มแรกการฝึกฝนต้องอาศัยความเห็นชอบ หรือความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ หลักจิตภาวนา ในมรรคมีองค์ 8 (Thai Tipitakas/10/299/348) เป็นหลักปฏิบัติเดียวกันคือ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ หลักปัญญาภาวนา ในอริยมรรค กล่าวถึงการดำเนินชีวิตพอดี หรือการปฏิบัติพอดี ในพระพุทธศาสนาเรียกว่า หลักมัชฌิมาปฏิปทา หลักปฏิจจสมุปบาทซึ่งเป็นกระบวนการตามธรรมชาติ แสดงให้เห็นถึงชีวิตที่ต้องเป็นไปตามกระแสแห่งการเกิดและดับอย่างสัมพันธ์กันเป็นระเบียบ ปรากฏการณ์ในกระบวนธรรมนี้ สามารถโยงไปถึงหลักธรรมของธรรมชาติอย่างอื่นได้ เช่น กฎไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาทอีกหมวดหนึ่งก็คือหลักกกรรม โดยการมองหลักกรรมเป็นเรื่องของผล คือผลที่เกิดจากการกระทำ สุดท้ายคือญาณ 3 เป็นคำสอนเรื่องอริยสัจมีเกณฑ์วัดการตรัสรู้แล้วเป็นพระอริยบุคคล เรียกว่า ญาณ กล่าวได้ว่า หลักการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาประกอบด้วยความศรัทธาเป็นตัวเกื้อกูล คือเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพที่พัฒนาตนได้ เชื่อในแหล่งที่มาของความรู้จากสิ่งแวดล้อมที่ดีงามถูกต้องจากปัจจัยภายนอก (ปรโตโฆสะ) (Thai Tipitakas/12/497/539) ร่วมกับจากปัจจัยภายใน (โยนิโสมนสิการ) คือการคิดเป็น รู้จักคิดโดยแยบคาย พร้อมทั้งมีทัศนะที่ถูกต้อง เป็นเบื้องต้น

จากการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญทั้งพระสงฆ์และฆราวาสนั้น กระบวนการเรียนรู้ตามแนวจิตวิทยาตะวันตก เป็นการเรียนรู้จากพฤติกรรมของมนุษย์เป็นไปในรูปแบบต่างๆ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับร่างกายมนุษย์ในเรื่องปัจจัยสี่ มีเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งในการพัฒนามนุษย์และเป็นกุญแจสำคัญที่เข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ ตามความพร้อมความสมบูรณ์ทางร่างกาย สิ่งแวดล้อมต่างๆ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ต่อผู้เรียน ในส่วนของกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการเรียนรู้ในจิตให้รู้เห็นตามความจริงที่เรียกว่า สัจจะ ของโลก ตามหลักคำสอนแล้วนำไปประพฤติ ปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะสามารถนำไปดำเนินชีวิตให้ถูกต้องและพิจารณาตามหลักของความจริงของมนุษย์ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของจิตใจของตนเอง เน้นความสำนึกดี-ชั่ว เพื่อเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ที่ประอบด้วยกายกับชีวิต ทำให้ทราบความสำคัญของจิตที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต

เน้นความสำคัญที่การพัฒนามนุษย์ทั้งพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญา เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบใช้สัมผัสทางกายและจิตใจการรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยใช้พื้นฐานของศีล สมาธิและปัญญา เป็นหลัก ให้สร้างความดีและให้จิตใจสะอาด ผ่องใสมากขึ้น และนำความรู้ที่ดีที่ได้จากการเรียนนี้ไปใช้ในการประพฤติปฏิบัติ โดยเป็นการมองชีวิตครอบคลุมทั้งวัตถุภายนอกและภายในจิตใจ มีกระบวนการเรียนรู้ทั้งทางด้านการรับรู้ การคิด การปฏิบัติ การรับรู้ รูป เสียง กลิ่น รส มีการพัฒนาความสามารถในการรับรู้ ที่ช่วยให้รู้เท่าทันอารมณ์ไม่ให้อกุศลธรรมครอบงำกาย และเป็นการมุ่งเน้นทางด้านจิตใจเป็นหลักมุ่งภายในสู่ภายนอก ซึ่งทั้งสองมีส่วนสัมพันธ์กันบ้าง เช่น ทางจิต แต่แนวทางปฏิบัติไม่เหมือนกัน ซึ่งทางจิตวิทยาเป็นการทดลองเป็นอย่างกับมนุษย์ไม่อาจใช้กับมนุษย์ทุกคน ส่วนพระพุทธศาสนาเน้นให้มนุษย์เข้ามาเรียนรู้เอง ไม่สามารถที่จะทำแทนกันได้ กระบวนการการเรียนรู้ทางตะวันตกนั้น สามารถนำมาเป็นส่วนร่วมในการจัดกระบวนการการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการได้ เช่นการนำผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจทั่งสองฝ่ายมาเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อปรับโครงสร้างการเรียนรู้ใหม่ในเชิงพระพุทธศาสนาที่สามารถร่วมมือกันได้ในทฤษฎีต่างๆ ให้เกิดเป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม จึงควรให้ผู้ที่สนใจในทางพระพุทธศาสนาได้เข้าใจของหลักทฤษฎีในคำสอนเสียก่อน เมื่อเข้าใจหลักการแล้วก็เข้าสู่หลักปฏิบัติ ระเบียบของความจริงของชีวิตเสียก่อนแล้วเข้าสู่ภาคปฏิบัติ ควรมีรูปแบบที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม ควรมีส่วนการเรียนรู้ รับรู้ ปฏิบัติร่วมกัน เพราะถือว่ากระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธมีประโยชน์ในการจัดการศึกษามีประโยชน์เป็นอย่างมากทั่งทางโลก และทางธรรม คือ เป็นการทำให้มนุษย์ไม่ทำร้ายกัน เพราะเกรงกลัวบาป และลดความตระหนี่ในจิตใจ สามารถทำให้กลุ่มบุคคลที่เราใช้ประโยชน์นั้นมีความซาบซึ้งถึงพระพุทธศาสนาหรือเห็นคุณค่าในการปฏิบัติกับตัวเองสม่ำเสมอ ทำให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาว่าผลสัมฤทธิ์ในการศึกษา เพื่อให้เกิดการแพร่หลายโดยการนำเด็กไปปฏิบัติธรรม เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ของพระพุทธศาสนา

ส่วนพัฒนาการด้านความสัมพันธ์ ที่เป็นไปตามกระบวนการตามธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายแต่มนุษย์เข้าไปเรียนรู้ปัจจัยกระบวนการเหล่านั้นนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยมีสาเหตุแห่งกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ได้แก่ อวิชชา คือความไม่รู้ รวมทั้งความมุ่งหวังที่จะสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับชีวิตและสังคมมนุษย์ที่ดียิ่งขึ้น หรือเพราะความไม่รู้ที่ซับซ้อน ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเองได้แก่ความเป็นอิสรภาพจากความทุกข์ที่เรียกว่าพระนิพพาน ซึ่งถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่สูงสุดในทางพระพุทธศาสนาเท่าที่มนุษย์ในโลกนี้จะค้นพบ ซึ่งองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาสามารถบูรณาการหรือมีความสัมพันธ์กันกับทฤษฎีตะวันตก เช่นมีความสัมพันธ์กันในการใช้กระบวนการเรียนรู้แนวจิตวิทยาตะวันตกและกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา สัมพันธ์กันในกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ผสมผสานพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์ทางตะวันตกที่สามารถต่อยอดกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดปัญญากับตัวบุคคล เพราะทุกสิ่งอย่างในตัวบุคคลแต่ละบุคคลนั้นต้องเอื้อซึ่งกันและกัน เปรียบเหมือนอวัยวะในร่างกายของบุคคลที่ต้องมีความสำคัญแต่ทำหน้าที่กันคนละอย่าง นอกจากนั้นยังมีความสัมพันธ์กันเพราะต้องใช้กายและจิต ควบคู่กันไป

พัฒนาการด้านร่างกาย เป็นการจัดระเบียบระบบสุขภาพทางกายให้มีความพร้อมต่อกระบวนการเรียนรู้อย่างครบถ้วน เชื่อมโยงกันในทุกมิติ เช่น ให้อวัยวะทุกส่วนของร่างกายให้มีความแข็งแรงมีสมรรถนะ

และสุขภาวะที่ดี มีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดความพร้อมในระบบอินทรีย์หรืออวัยวะในการรับรู้เพื่อส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้และสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดผลกระทบในด้านดีต่อสังคม และสามารถพัฒนาได้ทั้งการศึกษา ด้านปริยัติ เป็นการพัฒนาคุณธรรมของคนที่ได้รับการศึกษาจนกลายเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพต่อสังคม อันจะเป็นเหตุแห่งการยอมรับในสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

พัฒนาการด้านพฤติกรรม (ศีล) เป็นการการจัดระเบียบการเรียนรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตรงกับสภาวะความเป็นจริงไม่ออกนอกลู่นอกทางพฤติกรรมของมนุษย์ ที่ประกอบด้วยการประพฤติผิดในศีล 5 มีการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ การดื่มสุราเมรัย โดยเฉพาะการขาด ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินปัญหา พระพุทธศาสนาเป็นการเรียนรู้ถึง สัจธรรมของธรรมชาติ ในการพัฒนาควรมุ่งเน้นให้ผู้คนสนใจในการศึกษาปฏิบัติให้มาก ถ้าพระพุทธศาสนาเจริญจิตใจคนก็เจริญตาม เหตุร้ายที่เกิดกับสังคมก็จะลดลง ประชาชนสังคมก็มีความสุขและควรมีการใช้ชีวิตแบบพอประมาณและพอเพียง ประหยัด หรือใช้หลักของเศรษฐกิจพอเพียง ไม่หลงไหลในวัตถุนิยม

พัฒนาการด้านจิตใจ เป็นการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาการทางจิตใจถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญของชีวิตมนุษย์ ที่ควบคู่มากับการเรียนรู้ทางด้านร่างกาย เพื่อให้เกิดเหมาะสมที่สุดที่เด็กจะพัฒนาไปอย่างเต็มที่เพื่อให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพต่อตนเอง และสังคมส่วนรวมต่อไป การพัฒนาการเพื่อให้เหมาะสมจะเป็นการป้องกันทางด้านจิตใจ ไม่ให้เกิดโรคร้ายทางกาย ดังนั้นจึงควรพัฒนาเรื่องสัมพันธภาพของระบบภายในร่างกายและจิตใจและปัจจัยภายนอกที่เกื้อกูลต่อระบบชีวิต โดยการพัฒนาจากแนวคิดข้างในไปสู่ข้างนอก พัฒนาตนเองให้เป็นคน พัฒนาให้สามารถเข้าถึงจิตใจมนุษย์ได้มากยิ่งขึ้น โดยใช้พระพุทธ-ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

พัฒนาการด้านปัญญา เป็นการพัฒนาแบบเชื่อมโยงทั้งระบบเริ่มจากการแยกแยะแหล่งฐานที่มาของความรู้ โดยการพัฒนาความรู้แจ้งที่เกิดจากประสบการณ์ตรงทางจิตใจในการสร้างพลังจิตให้เข้มแข็ง ละเอียด มั่นคง จนสามารถมองเห็นสิ่งทั้งปวงที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงได้ และสามารถพัฒนาการได้ในทุกสถานและกาลทุกเมื่อ จึงควรปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเป็นคนดี พัฒนาด้านจิตใจ ควรใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมมากที่สุด โดยการยกสถานการณ์มาเป็นตัวอย่างหรือการสร้างสถานการณ์ และหากเมื่อใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการแล้วจะเกิดผลอย่างไร มีปัญญาแยกแยะถึงสิ่งที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมได้ และมักจะประสบความสำเร็จต้องพัฒนาที่ตัวบุคลากรได้เป็นอย่างดี เพราะการมีปัญญา สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการมีปัญญาสามารถด้านการจัดการเรียนการสอนและให้เด็กได้ทำกิจกรรมในสภาพจริงและถูกต้อง

ความสัมพันธ์เชิงพุทธบูรณาการ ในทางร่างกายในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางด้านวัตถุ รูปธรรมที่สามารถสัมผัสได้ทางอายตนะทั้ง 5 โดยมีร่างกาย เป็นศูนย์กลางของการ

ปฏิสัมพันธ์หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการจัดระบบความสัมพันธ์ทางด้านร่างกายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ให้มีความถูกต้องเหมาะสมต่อการเรียนรู้สู่การพัฒนาชีวิต โดยเฉพาะการพิจารณาก่อน ขณะ และหรือ ภายหลังจากการบริโภคเพื่อเป็นการเรียนรู้ถึงวัตถุประสงค์เป้าหมาย การเรียนรู้แบบพุทธพัฒนาการเพื่อ ลดทอนพลังแห่งอกุศลธรรมทั้งปวงมี โลภะ โทสะ โมหะ เป็นรากฐานหรือรากเหง้าของความทุกข์ทั้งปวง ดังนั้นความสัมพันธ์ทางกายที่เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมจนสามารถเข้าใจถึงประโยชน์ที่แท้จริงหรือคุณค่าแท้ใน การปฏิสัมพันธ์อย่างถูกต้องจึงถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้พุทธพัฒนาการทางกายที่สำคัญยิ่ง โดยเฉพาะ แนวทางในทางทิศตะวันตก เป็นการเรียนรู้ของการเปลี่ยนแปลงร่างกายและสิ่งที่มีชีวิตเป็นเรื่องของด้าน กายวิภาค มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในนามตัวบุคคลนั้นๆ ทำให้เกิดภาวการณ์แสดงออกทางกายและวาจา สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และถือได้ว่าทุกสิ่งอย่างในตัวบุคคลแต่ละบุคคลนั้นต้อง เอื้อซึ่งกันและกัน เปรียบอวัยวะในร่างกายของบุคคลที่มีความสำคัญ แต่ทำหน้าที่กันคนละอย่าง และมี เป้าหมายร่วมกันทำให้ก้าวไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ที่เรียกว่า ความรู้คู่ธรรม

การเรียนรู้พัฒนาการเชิงพุทธในเรื่องของความรู้สึกซึ่งถือว่าเป็นธรรมชาติของชีวิตที่สำคัญยิ่งเพราะ การเรียนรู้ความจริงเกี่ยวกับการทำงานของจิตใจ โดยเฉพาะในเรื่องของความรู้สึกซึ่งในทางพุทธ ถือว่าการ เรียนรู้เกี่ยวกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เรียกว่ากายสัมผัสเวทนา ตลอดถึงการเรียนรู้ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อความรู้สึกอย่างรู้เท่าทันจนไม่ยึดติดในความรู้สึกใด ความรู้สึกหนึ่งด้วยความสำคัญ มั่นหมายในความยึดมั่น ถือมั่น ด้วยความไม่รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้สึกซึ่งเป็นที่ตั้งของ ความทะยานอยากและความทุกข์ซึ่งสร้างความรุนแรงให้กับชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก ดังนั้น กระบวนการ เรียนรู้แนวจิตวิทยาตะวันตกและกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา ควรดำเนินการเรียนรู้ไป พร้อมๆ กัน เพราะหากเกิดปัญหาสามารถที่จะนำมาคิด วิเคราะห์ แยกแยะ เพื่อหาคำตอบที่ชัดเจนและ แก้ไขปัญหาได้ตามหลักอริยสัจจสี่ เพราะร่างกายและจิตใจเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันจึงมีส่วนช่วยเหลือกัน ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ และทุกสิ่งอย่างในตัวบุคคลแต่ละบุคคลนั้นต้องเอื้อซึ่งกันและกัน เปรียบ เหมือนอวัยวะในร่างกายของบุคคลที่ต้องมีความสำคัญ แต่ทำหน้าที่กันคนละอย่าง แต่สำคัญทั้งหมดที่ต้อง ร่วมกันทำให้เกิดความสมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์ที่จะพัฒนาร่างกาย จิตใจ เพื่อให้มีศีลมีธรรมประกอบการ ดำเนินชีวิต

ความสัมพันธ์ด้านจิตหรือกระบวนการเรียนรู้พุทธพัฒนาการที่เกี่ยวกับจิตใจโดยเฉพาะความนึกคิด ที่มีผลต่อสภาวะภายในจิตใจของทุกคน หากคิดไม่ถูกต้องและไม่เป็นระบบก็จะส่งผลให้มีบุคลิกภาพและการ แสดงออกที่เป็นปัญหาในขณะเดียวกันความคิดที่ถูกต้องเป็นระบบชัดเจน ส่งผลให้เกิดความสะอาด สว่าง สงบ ของจิตใจมนุษย์ ผลกระทบและประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากนึกคิด การกำหนดการเกิดดับของจิตได้อย่าง เท่าทัน การเรียนรู้แบบพุทธพัฒนาการทำให้รู้ถึงความรู้ตื่น เบิกบาน เท่าทันต่อระบบความคิดทุกรูปแบบ และเมื่อธรรมชาติของจิตที่กระทบจากปัจจัยภายนอกทำให้เกิดภาวะการแสดงออกทางกายและวาจาที่ดีและ ไม่ดีได้ สุดท้ายแล้ว สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ จึงควรดำเนินการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน

เพื่อลดปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการต่างๆ ได้เป็นอย่างดี สามารถคิด วิเคราะห์ได้ เพราะทุกสิ่งอย่างในตัวบุคคลแต่ละบุคคลนั้นต้องเอื้อซึ่งกันและกัน และเกื้อกูลซึ่งกันและกันตลอดไปจะทำให้เกิดคุณภาพ ประสิทธิภาพ และศักยภาพในตัวบุคคล

ความสัมพันธ์เชิงพุทธบูรณาการ การจัดกระบวนการเรียนรู้ ในทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุดถือว่าเป็นต้นแบบของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างจากปรัชญาแนวคิดทางตะวันตก คือการจัดกระบวนการเรียนรู้ความจริงของสิ่งทั้งปวงโดยเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมที่เชื่อมโยงสิ่งทั้งหลายเข้าด้วยกัน ในทางพระพุทธศาสนาเรียกกระบวนการเรียนรู้ความจริงของชีวิตและสิ่งทั้งปวงนี้ว่า “ธรรมะ” การเห็นธรรม และการเข้าถึงธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกับธรรม โดยไม่มีการแบ่งแยกให้เป็นตัวตนออกจากธรรมถือว่าเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ สู่ความจริงที่ช่วยสลายตัวตนแห่งความทุกข์ที่ยึดติดอยู่กับความปรารถนาของมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ มีกระบวนการเรียนรู้แบบพัฒนาการที่ถือว่าเป็นมรรควิธีสู่การพ้นทุกข์ อย่างเป็นระบบคือการพัฒนาตนในทุกๆ ด้าน เช่นคนที่มีศีลและมีการทำงานโดยอาศัยจิตเป็นตัวนำทาง จะสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันในนามตัวบุคคลนั้นๆ ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกให้สามารถทำให้งานลุล่วงด้วยดี แม้จะเหนื่อยกาย แต่มีใจเข้มแข็ง การนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กันเพื่อประสิทธิภาพของการทำงาน การมีส่วนช่วยเหลือกันของร่างกายและจิตใจที่มีความสัมพันธ์กันอย่างสมดุล

สรุป

กระบวนการการเรียนรู้แบบบูรณาการของตะวันตกก่อกำเนิดมาจากการทดลองในระบบการศึกษาเฉพาะทางที่เริ่มมาจากผู้สอนกับผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง และเจาะจงลงไปที่ความชำนาญพิเศษ ซึ่งขยายไปตามสภาพปัญหาอย่างเป็นระบบและจำกัดฐานข้อมูลที่ซับซ้อน ปฏิบัติการอย่างนี้มีผลออกมาเป็นการบูรณาการกันระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ควรจัดกิจกรรมให้กับนักเรียนที่เหมาะสมทั้งผู้เรียนและผู้สอนเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

References

Chatsuwan, T. (2017). A Critical Study of the Concept of Bhava in Theravada Buddhism. *Journal of Graduate Studies Review*, 13(1), 1-11.

Mahachulalongkorn University. (1996). *Thai Tipitakas.* Bangkok: MCU Press.

Namanee, P. (2016). Sadarasantosa and Stability of Family Institution. *Journal of MCU Peace Studies,* 4(1), 42-55.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2002). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: MCU Press.

Phramaha Phatchawat Khematassi et al. (2016). Magalatthadipani : The Science of Well-being Life. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(2), 373-382.

Phramaha Pornchai Sirivaro. (2016). Is Buddhist Ethics Teleological Ethics or Deontological Ethics. *Journal of Graduate Studies Review*, 12(2), 49-63.

Phrapalad Somchai Payogo and Uthai Sudsukh. (2015). Buddhist Integration of Caring for Chronic Diseases in Thai Society. *Journal of MCU Peace Studies*, 3(2), 45-64.

Srichannil, C. (2014). *Healing through Culturally Embedded Practice: An Investigation of Counsellors' and Clients' Experiences of Buddhist Counselling in Thailand*. Thesis Doctor of Philosophy The University of Edinburgh.

Vichai, V. (2016). Methods for Buddhist Academic Studies. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(1), 106-118.

กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน*

Marketing Communication Strategy for Promoting Tourism in The Upper Southern Region

ทวีพร นาคา[1], สิทธิชัย พรหมสุวรรณ, เสรี วงษ์มณฑา และ ธาดากร ธนาภัทรกุล

Taweeporn Naka[1], Sitthichai Promsuwon, Seri Wongmontha, and Thadadorn Thanapattarakul

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University, Thailand

[1]Corresponding Author. Email: Taweenaka@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน และ 3) เพื่อเสนอแนวทางกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่เหมาะเพื่อใช้ในการแข่งขันของการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากแหล่งนโยบาย ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ได้มีการแจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ดภาคใต้ตอนบน 7 จังหวัด จำนวน 400 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิสหสัมพันธ์เพียร์สัน โดยนำมาสังเคราะห์เพื่อนำเสนอกระบวนทัศน์การสร้างแนวทางกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่เหมาะเพื่อใช้ในการแข่งขันของการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า 1) การดำเนินการวางแผนกลยุทธ์การสื่อสารร่วมกันและสื่อสารในทางเดียวกันเพื่อสร้างการรับรู้ว่าประเทศไทยเป็น “Quality Leisure Destination” โดยใช้ “วิถีไทย” เป็น content

*Received June 26, 2017; Accepted September 15, 2017.

เครื่องมือการสื่อสารการตลาดที่ใช้จะเป็นการบูรณาการสื่อซึ่งประกอบด้วย สื่อมวลชน สื่อออนไลน์ และสื่อบุคคล 2) ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ปัจจัยด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว และปัจจัยทางด้านส่วนประสมทางการตลาดมีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเลือกมาท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) แนวทางกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่เหมาะเพื่อใช้ในการแข่งขันของการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน โดยผ่านกระบวนทัศน์ที่มีชื่อว่า “NICE” ประกอบด้วย 1) Network หมายถึงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและผู้ประกอบการในเขตภาคใต้ตอนบนมีการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งเพื่อร่วมกันวางแผนดำเนินการทางการท่องเที่ยว 2) Identity หมายถึงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและผู้ประกอบการควรมีการสร้างอัตลักษณ์ของจังหวัดที่มีความโดดเด่นที่ชัดเจนของจังหวัด 3) Communication Integration หมายถึงการนำเครื่องมือการสื่อสารการตลาดทั้ง 3 ประเภทมาใช้ในเขตภาคใต้ตอนบน 4) Equity หมายถึงการมุ่งเน้นให้แหล่งท่องเที่ยวของภาคใต้ตอนบนเป็นผู้นำทางการตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศทั้งด้านคุณภาพและด้านการรับผิดชอบต่อสังคม

คำสำคัญ: การสื่อสารการตลาด; การท่องเที่ยว; การตัดสินใจ; ภาคใต้ตอนบน

Abstract

This research aimed to 1) study marketing communication strategy to promote tourism in the upper southern region, 2) study factors related to travel choosing decision in the upper southern region, and 3) to present marketing communication strategy guidelines for travel competition in the upper southern region. This is mixed methods research: qualitative and quantitative. A Qualitative method was implemented by studying related documents, interviewing key information givers from sources of policy, tourism entrepreneur, and tourists. As a quantitative method, questionnaires were distributed to a sample consisted of 400 Thai and foreign tourists traveling in seven provinces in the upper southern region: Chumphon, Ranonng, Suratthani, Phuket, Phung-nga, Krabi, and Nakhon Si Thammarat. The content was analyzed. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, and Pearson's Correlation. They were synthesized to present the paradigm of constructing marketing communication strategy guidelines which are appropriate to use for travel competition.

The research results revealed that 1) The "Quality Leisure Destination" campaign using Thai lifestyles is currently implemented as a content for marketing communication strategies both Tourism Authority of Thailand's officers and local private sectors are implementing this campaign in the tools which some way. Mass media, online media, and personal media are used as the marketing communication tools. 2) The factors affecting tourist's behaviors, the potential of a tourism destination factors, and marketing mix factors had correlations with tourists decision making in traveling to the region at the .05 level. 3) The appropriate marketing communication strategies for tourism competition in the upper southern region are "NICE" paradigm which of comprised 3.1) A network which means Tourism Authority of Thailand's officers and local private sectors In the upper southern region should build a strong network to cooperate in marketing communication strategies panning, 3.2) identity which means Tourism Authority of Thailand's officers and local private sectors should emphasize the outstanding identities of each province to attract the tourists, 3.3) communication integration which means that using the three media as the tools for the southern region, and 3.4) equity which means that the tourism destinations in the upper southern region are the market leaders that in tourism industry in terms of quality and social responsibility

Keywords: Marketing Communication; tourism; Decision; The Upper Southern Region

บทนำ

การท่องเที่ยวถือเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่สำคัญของอุตสาหกรรมไทย โดยตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาเราจะได้เห็นการรณรงค์ทางด้านการตลาดอย่างเข้มข้น และต่อเนื่องนับตั้งแต่โครงการ “ปีท่องเที่ยวไทย” “ประเทศไทย – ประตูสู่อินโดจีน” “Amazing Thailand” จนถึง “Unseen Thailand” โดยความสำคัญของการท่องเที่ยวไทยปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนจากการที่มีบทบาทสำคัญที่ช่วยให้ประเทศไทยผ่านพ้นวิกฤตทางเศรษฐกิจของอาเซียนนับตั้งแต่ปี 2540 จนทำให้ประเทศไทยติดอันดับต้นๆ แหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมในหนังสือแนะนำการท่องเที่ยวระดับโลก (Pillavas, Dockthaisong, Banchirdrit and Chitlaoarporn, 2013) ในลักษณะการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีอย่างยั่งยืน โดยมุ่งให้เกิดจิตสำนึกและศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีควบคู่กันไป พร้อมๆ กับสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่จะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอย่างยั่งยืน (Saefang, 2016) หรือกระบวนการจากการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนเพื่อการรักษาสมดุลไว้ 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยการสร้างกิจกรรมสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นต้น (Apichartkulchai, 2015)

ความสำคัญของการท่องเที่ยวในด้านเศรษฐกิจจากมุมมองของรัฐบาลไทยเห็นได้จากการสนับสนุนงบประมาณ 6,651,590,000 บาท เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพทั่วประเทศไทยภายในระยะเวลา 3 ปีตั้งแต่ปี พ.ศ.2555-2559 (Department of Tourism, 2015) และการกำหนดนโยบายสนับสนุนโดยมีมาตรการการนำค่าใช้จ่ายจากการท่องเที่ยวมาลดหย่อนภาษี การเร่งรัดให้หน่วยงานภาครัฐเบิกจ่ายงบประมาณสำหรับการอบรมการประชุมและการจัดสัมมนาอบรมรวมถึงการจัดกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูบรรยากาศของการท่องเที่ยว โดยรัฐบาลคาดหวังว่าจะช่วยสร้างรายได้เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้มากขึ้น รัฐบาลจึงใช้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์หลักในการพัฒนาประเทศโดยตั้งอยู่บนสมมติฐานที่สำคัญสองประการ คือการท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศที่มีส่วนช่วยกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ ประการที่สองคือ การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มุ่งเน้นการใช้แรงงานเป็นหลัก (Kanyook, Naka, Deeprom and Khunweechuay, 2009) จึงถือได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของรายได้ให้กับชุมชนเพิ่มรายได้ให้กับประเทศในรูปเงินตราต่างประเทศ ซึ่งจะเป็นส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้กับบัญชีเดินสะพัด ดุลการค้า ดุลบริการ และดุลบริการด้านรายรับได้เป็นอย่างมาก

นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีบาทบาทช่วยกระตุ้นให้มีการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง โดยที่ผู้อยู่ในท้องถิ่นได้นำสิ่งประดิษฐ์หัตถกรรมพื้นบ้านมาขายเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวนำไปสู่การสร้างเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศ ซึ่งสอดรับกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที 11 พ.ศ. 2555-2559 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูและกระตุ้นภาคการท่องเที่ยวให้ขยายตัว

และเกิดความยั่งยืน ตลอดจนเพื่อเร่งรัดและสร้างศักยภาพในการหารายได้ทางการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้มีความพร้อมทั้งด้านคุณภาพและการแข่งขัน ทำให้เกิดการสร้างรายได้และกระจายรายได้ควบคู่ไปกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการป้องกันและแก้ไขผลกระทบด้านการท่องเที่ยวให้สอดรับกับสถานการณ์ทั้งในและต่างประเทศ ตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นรายได้ทั้งทางตรงและรายได้ทางอ้อมที่มาจากภาคธุรกิจการท่องเที่ยวเมื่อเทียบกับภาคธุรกิจบริการอื่นๆ รายรับจากการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นจำนวนมากซึ่งจัดอยู่ในอันดับต้นๆ ของรายรับทั้งหมดของประเทศไทย จากฐานข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงการตลาดการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยพบว่าสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวประจำปี 2557 ภาคใต้ถือเป็นภูมิภาคที่มีนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาตินิยมเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากมีจำนวน 40,641,026 คน เมื่อเทียบกับภาคเหนือจำนวน 16,802,795 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 32,114,515 คน ภาคกลางจำนวน 90,402,279 คน ภาคตะวันออกจำนวน 27,541,288 คน และภาคตะวันตกจำนวน 20,071,908 คน (Department of Tourism, 2015)

ภาคใต้แบ่งออกเป็นภาคใต้ตอนบนและตอนล่างโดยแบ่งตามยุทธศาสตร์ซึ่งภาคใต้ตอนบนมี 7 จังหวัด ได้แก่ ชุมพร สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต พังงา กระบี่ ระนอง และนครศรีธรรมราช โดยในกลุ่มพื้นที่ภาคใต้ตอนบนเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพที่โดดเด่นในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลระดับนานาชาติ มีจุดขายทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ คือ หาดทราย ชายทะเล หมู่เกาะ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เช่น ดำน้ำ ปีนผา และมีชื่อเสียงระดับโลกเป็น Andaman Paradise หรือ มรกตเมืองใต้ โดยแต่ละจังหวัดมีลักษณะของพื้นที่อันโดดเด่น จึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความหลากหลายทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมาก บวกกับวิถีชีวิตของประชาชนที่มีลักษณะทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีในแต่ละเขตพื้นที่ที่มีความเป็นอัตลักษณ์และดึงดูดใจมาก อย่างไรก็ตามปริมาณของนักท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดภาคใต้ตอนบนก็ยังมีจำนวนนักท่องเที่ยวไม่มากนักเมื่อเทียบจากศักยภาพที่โดดเด่นของแต่ละพื้นที่ทั้ง 7 จังหวัด ซึ่งอาจจะเกิดจากอุปสงค์ในประเทศที่ยังคงอ่อนตัวอยู่ ความไม่เรียบร้อยทางการเมือง หนี้สิ้นครัวเรือนที่ยังคงสูง และขาดการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว นอกจากปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นยังมีปัจจัยทางด้านพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีการเปลี่ยนแปลง ทำให้การใช้เครื่องมือการโฆษณาเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอเนื่องจากผู้ส่งข่าวสารจำนวนมากพยายามที่จะเข้าถึงผู้รับข่าวสารกลุ่มเดียวกันโดยสอดคล้องกับคำกล่าวของ Ries and Jack ที่ว่า “เราอยู่ในยุคของการสื่อสารที่เต็มไปด้วยความล้มเหลวเหตุเพราะทุกวันนี้ การสื่อสารเป็นปัญหาในตัวของมันเอง วันเวลาผ่านไปสังคมของเราเฟ้อไปด้วยการสื่อสารเราสื่อสารออกมามากขึ้นแต่รับน้อยลงทุกวัน การโฆษณาเป็นเพียงช่องทางหนึ่งของการสื่อสารเท่านั้น ยังมีการสื่อสารที่สามารถเกิดขึ้นได้ในอีกหลายรูปแบบ กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดจึงถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างตราสินค้า เนื่องจากการสื่อสารจะทำหน้าที่ส่งข่าวสารและคำมั่นสัญญาต่างๆ ไปยังผู้บริโภคเป้าหมาย

กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดจึงเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่ได้รับการยอมรับ และเป็นกลยุทธ์ที่จะทำให้ผู้รับสารมีความสนใจท่องเที่ยวมากขึ้น รวมถึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการตัดสินใจในการเลือกมาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนบนมากขึ้น ดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในช่วงต่อจากนี้ไป จึงจำเป็นจะต้องนำกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม เพื่อสามารถรับมือกับประเด็นที่ท้าทายในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asean Economic Community) ได้อย่างสง่างามและภาคภูมิในอนาคตในมิติของการทำโฆษณา ประชาสัมพันธ์และการสื่อสารการตลาด เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน
3. เพื่อเสนอแนวทางกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่เหมาะเพื่อใช้ในการแข่งขันของการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน(Mixed Research) ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก(Key informant) มาจากแหล่งข้อมูล 3 แหล่งที่แตกต่างกัน ได้แก่ 1) ระดับนโยบาย ประกอบด้วย สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคใต้ ประกอบด้วย เขต 2 เขต 4 และเขต 5 จำนวน 6 คน 2) ผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยว ได้แก่ ธุรกิจที่พัก บริษัททัวร์ และมัคคุเทศก์จำนวน 7 คน และ 3) นักท่องเที่ยว จำนวน 7 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 20 คน สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยมุ่งศึกษานักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 8,873,832 และชาวต่างชาติจำนวน 11,686,742 คน (ฐานข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงการตลาดการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) และได้มีการแจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ดภาคใต้ตอนบน 7 จังหวัด จำนวน 400 คน ได้จากตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของยามาเน่ (Yamane, 1973 in Sinjaru, 2008) โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 172 คนและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจำนวน 288 คน โดยใช้วิธีการกำหนดสัดส่วน (Quota Sampling) และทำการเทียบบัญญัติไตรยางค์ดังนี้ จังหวัดชุมพรนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 17 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจำนวน 1 คน จังหวัดระนองนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 12 คน นักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวน 1 คน จังหวัดสุราษฎร์ธานีนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 4 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจำนวน 20 คน จังหวัดภูเก็ตนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 64 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจำนวน 156 คน จังหวัดพังงานักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 8 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจำนวน 14 คน จังหวัดกระบี่นักท่องเที่ยวชาวไทย

จำนวน 29 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจำนวน 35 คน และจังหวัดนครศรีธรรมราชนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 38 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการสร้างคำถามกึ่งโครงสร้างสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา(Content Analysis) เพื่อเรียบเรียนและนำเสนอ และการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความสัมพันธ์

การตรวจสอบความเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือดำเนินการดังนี้

แบบสอบถามเชิงคุณภาพ โดยด้นำวิธีการตรวจสอบแบบ 3 เส้า (Methodology Triangulation) มาใช้ในการตรวจสอบแบบสอบถามเชิงคุณภาพเพื่อความแม่นตรงของข้อมูล (Validity) และความเชื่อถือได้(Reliability) ตามวิธีการของเดนซิน (Denzin, 1970) โดยการตรวจสอบด้านข้อมูลที่ได้มา ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล ด้วยการพิจารณาความแตกต่างด้านเวลา สถานที่และบุคคลว่าได้ข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ และข้อมูลเหมือนกันหรือซ้ำกันในเรื่องใดบ้าง ซึ่งข้อมูลใดที่ซ้ำๆ กันนั้นจะถือเป็นข้อมูลจริงที่เชื่อถือได้ แล้วผู้วิจัยจะจดบันทึกข้อมูลเหล่านั้นไว้

การตรวจแบบสอบถามเชิงปริมาณโดยตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.5-1.00 ถ้ามีไม่น้อยกว่า 0.5 ถือว่าเป็นค่าความเที่ยงตรงที่เหมาะสมสามารถนำมาใช้ได้ ค่า IOC = 0.99 และการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของชุดแบบสอบถามมีค่าเฉลี่ยทั้งหมด .94 จึงมีความเชื่อมั่น

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษากลยุทธ์การตลาดการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน

ผลการวิจัย พบว่า การท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดภาคใต้ตอนบนมีแนวทางการดำเนินงานโดยการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวและสื่อสารในทางเดียวกันเพื่อสร้างการรับรู้ประเทศไทยให้เป็น “Quality Leisure Destination” ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมาตรฐานและสามารถสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้กับนักท่องเที่ยวโดยใช้ “วิถีไทย” เป็น content ในการสื่อสารภาพลักษณ์ โดยส่งมอบประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งปลุกกระแสให้คนไทยนิยมไทย ภูมิใจในความเป็นไทยและดำรงไว้ซึ่งวิถีไทย และขยายฐานตลาดนักท่องเที่ยวกลุ่ม High Value ทั้งกลุ่มระดับกลาง-บน กลุ่มความสนใจพิเศษ โดยนำเสนอสินค้าและบริการที่มีคุณภาพควบคู่กับการสร้างมูลค่าเพิ่ม

ให้สินค้าวิถีไทย โดยแต่ละจังหวัดในเขตภาคใต้ตอนบนจะมีการนำ content ดังกล่าวมาใช้และปรับตามบริบทของศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่ ซึ่งแต่ละพื้นที่จะมีการสื่อสารสารที่ผ่านสื่อ 3 ช่องทาง ดังนี้ 1. สื่อมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร คู่มือการท่องเที่ยว และแผ่นพับ 2. สื่อออนไลน์ ประกอบด้วย Facebook Fanpage Blogger Youtube Line Instragram และเว็บไซต์ต่างๆ 3. สื่อบุคคล ประกอบด้วย การสื่อสารแบบปากต่อปาก การเป็นวิทยากรให้ความรู้ การทำ Experience Marketing และกิจกรรมทางการตลาดเป็นต้น นอกจากนี้ยังพบปัญหาในการใช้การสื่อสารการตลาดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งบประมาณเนื่องด้วยสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ภูมิภาค) ผู้ประกอบการและชุมชนไม่มีงบประมาณและบุคลากรที่เพียงพอต่อการจัดการเครื่องมือการสื่อสารทางการตลาดที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคใต้ตอนบน และข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวไม่มีความทันสมัยขาดการดูแลจากเจ้าหน้าที่ในการทำให้ข้อมูลเป็นปัจจุบันและรูปภาพของสถานที่ท่องเที่ยวที่ลงในสื่อไม่เหมือนของจริง ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความผิดหวังเมื่อได้เข้าไปแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากรูปภาพที่อยู่ในสื่อมีความเกินจริงจากของจริง

2. ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน

2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมมีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในเขตภาคใต้ตอนบน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมมีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรม	ปัจจัยพฤติกรรมการตัดสินใจ									
	ตระหนักถึงความต้องการ		การค้นหาข้อมูล		การประเมินทางเลือก		การตัดสินใจซื้อ		ภายหลังการตัดสินใจซื้อ	
	ไทย	ต่างชาติ	ไทย	ต่างชาติ	ไทย	ต่างชาติ	ไทย	ต่างชาติ	ไทย	ต่างชาติ
ด้านแรงจูงใจ	.318*	.290*	230*	.266*	.183*	.330*	.283*	.204*	.183*	.177*
ด้านการรับรู้	.221*	.347*	.156*	.255*	.360*	.410*	.166*	.286*	236*	.222*
ด้านกลุ่มอ้างอิง	.293*	.432*	.292*	.514*	.202*	.526*	.326*	.251*	.261*	.172*
ด้านเศรษฐกิจ	.134	.240*	.285*	.257*	.072	.372*	.369*	.241*	.238*	.145

*P< 0.05 มีความสัมพันธ์

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านแรงจูงใจ ด้านการรับรู้ ด้านกลุ่มอ้างอิง และด้านเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกับพฤติกรรมการตัดสินใจในด้านตระหนักถึงความต้องการ ด้านการค้นหาข้อมูล ด้านการประเมินทางเลือก ด้านการตัดสินใจซื้อ และด้านภายหลังการตัดสินใจซื้อของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่เลือกมาท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบนที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านเศรษฐกิจไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรการตัดสินใจในด้านตระหนักถึงความต้องการ และด้านการประเมินทางเลือกของนักท่องเที่ยวชาวไทย และด้านภายหลังการตัดสินใจซื้อของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เลือกมาท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน

ปัจจัยศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในเขตภาคใต้ตอนบน ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัจจัยศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน

ปัจจัยศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว	ปัจจัยพฤติกรรมการตัดสินใจ									
	ตระหนักถึงความต้องการ		การค้นหาข้อมูล		การประเมินทางเลือก		การตัดสินใจซื้อ		ภายหลังการตัดสินใจซื้อ	
	ไทย	ต่างชาติ	ไทย	ต่างชาติ	ไทย	ต่างชาติ	ไทย	ต่างชาติ	ไทย	ต่างชาติ
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	.197*	.502*	.219*	.384*	.258*	.396	.358*	.311*	.272*	.289*
ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	.173*	.36*	191*	.202*	.295*	.322*	.312	.204*	.190*	.123*
ด้านการจัดการท่องเที่ยว	.191*	.368*	.059*	.149*	.237*	.207*	.185*	.167*	.190*	.123*

*P< 0.05 มีความสัมพันธ์

ปัจจัยศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านการจัดการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกับพฤติกรรมการตัดสินใจในด้านตระหนักถึงความต้องการ ด้านการค้นหาข้อมูล ด้านการประเมินทางเลือก ด้านการตัดสินใจซื้อ และด้านภายหลังการตัดสินใจซื้อของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่เลือกมาท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบนที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

2.3 ปัจจัยส่วนประสมการตลาดมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ปัจจัยส่วนประสมการตลาดมีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด	ปัจจัยพฤติกรรมการตัดสินใจ									
	ตระหนักถึงความต้องการ		การค้นหาข้อมูล		การประเมินทางเลือก		การตัดสินใจซื้อ		ภายหลังการตัดสินใจซื้อ	
	ไทย	ต่างชาติ	ไทย	ต่างชาติ	ไทย	ต่างชาติ	ไทย	ต่างชาติ	ไทย	ต่างชาติ
ด้านผลิตภัณฑ์	.161*	.505*	.176*	.310*	.206*	.381*	.101	.274*	.273*	.255*
ด้านราคา	.222*	.536*	.184*	.341*	.228*	.269*	.153*	.327*	.160*	.197*
ด้านการจัดจำหน่าย	.247*	.346*	.257*	.181*	.245*	.219*	.207*	.151*	.214*	.165*
ด้านการส่งเสริมการตลาด	.351*	.063	.325*	.081	.415*	.065	.312*	.003	.277*	-.019
ด้านบุคคล	.462*	.184*	.315*	.152*	.235*	.173*	.391*	.070	.347*	.079
ด้านกระบวนการ	.471*	.396*	.302*	.339*	.259*	.364*	.323*	.202*	.339*	.158*
ด้านหลักฐานทางกายภาพ	.462*	.184*	.316*	.152*	.235*	.173*	.391*	.070	.347*	.079

*P< 0.05 มีความสัมพันธ์

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคคล ด้านกระบวนการ และด้านหลักฐานทางกายภาพมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันกับพฤติกรรมการตัดสินใจในด้านตระหนักถึงความต้องการ ด้านการค้นหาข้อมูล ด้านการประเมินทางเลือก ด้านการตัดสินใจซื้อและด้านภายหลังการตัดสินใจซื้อของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่เลือกมาท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบนที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ส่วนปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านการส่งเสริมการตลาด ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตัดสินใจในด้านตระหนักถึงความต้องการ ด้านการค้นหาข้อมูล ด้านการประเมินทางเลือก ด้านการตัดสินใจซื้อและด้านภายหลังการตัดสินใจซื้อ ด้านบุคคลและด้านหลักฐานทางกายภาพไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตัดสินใจในด้านภายหลังการตัดสินใจซื้อของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่เลือกมาท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน

3. ผลการศึกษาพบว่าแนวทางในการสร้างกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมเพื่อใช้ในการแข่งขันของการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน สร้างขึ้นโดยใช้กระบวนการศึกษาวิจัยจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณนำไปสู่การสรุปกระบวนทัศน์ของกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมเพื่อใช้ในการแข่งขันของการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบนภายใต้แนวคิด “NICE” ประกอบด้วย 1) N = Network การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและผู้ประกอบการ

ในเขตภาคใต้ตอนบนควรมีการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งเพื่อร่วมกันวางแผนดำเนินการทางการท่องเที่ยว 2) I = Identity การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและผู้ประกอบการในเขตภาคใต้ตอนบนควรมีการสร้างอัตลักษณ์ของจังหวัดที่มีความโดดเด่นที่ชัดเจนเพื่อที่จะสามารถสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด 3) C = Communication Integration จังหวัดในเขตภาคใต้ตอนบนควรการนำเครื่องมือการสื่อสารการตลาดทั้ง 3 ประเภทมาใช้กับแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัดในเขตภาคใต้ตอนบน และ 4) E = Equity การมุ่งเน้นให้แหล่งท่องเที่ยวของภาคใต้ตอนบนเป็นผู้นำทางการตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศทั้งด้านคุณภาพและด้านการรับผิดชอบต่อสังคม

อภิปรายผล

1. การศึกษากลยุทธ์การตลาดการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน

ผลการศึกษาพบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ตอนบนประกอบด้วย 7 จังหวัดภาคใต้ มีแนวทางการดำเนินงานโดยการสร้างความเข้าใจร่วมกันและสื่อสารในทางเดียวกันเพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมาตรฐานและสามารถสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าใช้ “วิถีไทย” ในการสื่อสารภาพลักษณ์ โดยนำเสนอสินค้าและบริการที่มีคุณภาพควบคู่กับการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าวิถีไทย ซึ่งแต่ละจังหวัดในเขตภาคใต้ตอนบนจะมีการสื่อสารสารข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยผ่านสื่อ 3 ช่องทางดังนี้ 1. สื่อมวลชน 2. สื่อออนไลน์ และ3. สื่อบุคคล สอดคล้องกับแนวคิดของ Duncan (2005) ว่าการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการว่ามีคุณค่าต่อธุรกิจเนื่องจากการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการจะช่วยสื่อสารให้ผู้บริโภครับรู้จุดยืนของตราสินค้าของเราที่แตกต่างจากคู่แข่งเพิ่มจำนวนลูกค้าให้มากขึ้น โดยการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตราสินค้ากับผู้บริโภคเพื่อเพิ่มความไว้วางใจจากผู้บริโภค

2. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน

2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบนประกอบด้วยปัจจัยด้านแรงจูงใจที่นักท่องเที่ยวถูกจูงใจหรือถูกกระตุ้น ปัจจัยด้านการรับรู้ของข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยด้านกลุ่มอ้างอิงที่แนะนำหรือชักชวนมาท่องเที่ยว และปัจจัยด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นรายได้หรือโอกาสทางเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยวที่มีผลต่อการตัดสินใจ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวที่เลือกมาท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน เนื่องด้วยปัจจัยด้านแรงจูงใจ ปัจจัยด้านการรับรู้ ปัจจัยด้านกลุ่มอ้างอิงและปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีประโยชน์ต่อการพิจารณาลักษณะความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการตัดสินใจในการใช้บริการและซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยจะนำไปปรับปรุงในการสร้างกลยุทธ์ทางการตลาด สอดคล้องกับ Kotler (1998) กล่าวว่า กระบวนการหรือวิธีการที่ผู้บริโภคทำการ

ตัดสินใจประกอบด้วยปัจจัยใน คือ ปัจจัยด้านแรงจูงใจ ซึ่งเกิดจากสิ่งกระตุ้นที่อยู่ภายในตัวบุคคลกระตุ้นให้มีความต้องการบางอย่างที่ผลักดันให้เกิดการตัดสินใจเลือกเดินมาท่องเที่ยว ปัจจัยด้านการรับรู้เป็นกระบวนการของแต่ละบุคคลซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อ ประสบการณ์ ความต้องการ และอารมณ์ในการเลือกสรรของข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ส่วนปัจจัยทางสังคมประกอบด้วย ปัจจัยด้านกลุ่มอ้างอิง ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อบุคคลในกลุ่มทางด้านการเลือกพฤติกรรมและการดำรงชีวิตรวมทั้งทัศนคติและแนวความคิดของบุคคล เนื่องจากบุคคลต้องการให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มจึงต้องปฏิบัติตามโดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวบุคคลผู้นั้นก็จะเกิดการคล้อยตามและตั้งใจที่จะแสดงท่องเที่ยวแห่งนั้นในอนาคต และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ รายได้หรือโอกาสทางเศรษฐกิจของบุคคลจะกระทบต่อสินค้าและบริการที่เขาตัดสินใจมาท่องเที่ยว โดยมุ่งให้เกิดจิตสำนึกและศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีควบคู่กันไป พร้อมๆ กับสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่จะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอย่างยั่งยืน (Saefang, 2016)

2.2 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน ผลการศึกษาพบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว เนื่องด้วยแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นห้องพัก ร้านอาหาร ห้องน้ำ ลานจอดรถและการมีเจ้าหน้าที่คอยให้บริการนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับ Morrison and Mill (1992) กล่าวว่าองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐานในด้านสาธารณูปโภคสาธารณปการการขนส่งเป็นสิ่งอานวยความสะดวกมารองรับทั้งในด้านร้านอาหาร ที่พักของที่ระลึกและสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือมีบริการที่ประทับใจ กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวทั้งนี้เป็นเพราะแหล่งท่องเที่ยวมีการจัดรูปแบบกิจกรรมที่มีความเหมาะกับสภาพของพื้นที่ มีอุปกรณ์ในการประกอบกิจกรรมที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และมีการจัดแบ่งเขตพื้นที่ของกิจกรรมต่างๆ เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว สอดคล้อง Pike Steven (2008) กล่าวว่ากิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญการท่องเที่ยวมิใช่แต่การเดินทางมาชม หากความสำคัญของผู้มามาเยือนคือการได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งกิจกรรมจะเป็นประสบการณ์ที่อยู่ในความทรงจำของนักท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว เป็นเพราะแหล่งท่องเที่ยวได้มีการกำหนดข้อปฏิบัติของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดระบบของการทิ้งขยะซึ่งส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวยังคงความสวยงามและความเป็นธรรมชาติซทำให้ความรู้สึกและความต้องอยากมาท่องเที่ยว

2.3 ส่วนประสมทางการตลาดมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวที่เลือกมาท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน ทั้งนี้อาจเนื่องจากปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มในการท่องเที่ยวมากขึ้นโดยเฉพาะเขตภาคใต้ตอนบน ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวจึงทำให้ผู้ประกอบการมีการแข่งขันทางด้านส่วนประสมทางการตลาดในการเลือกตัดสินใจใช้บริการหรือซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองให้ได้มากที่สุด ดังนั้นปัจจัยทุกๆ ด้านจึงมีความสำคัญต่อการ

ตัดสินใจในการซื้อ สอดคล้องงานวิจัยที่พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ด้านที่พักและการบริการ ด้านราคา ด้านสถานที่หรือช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านพนักงานให้บริการ ด้านกระบวนการบริการ และด้านลักษณะทางกายภาพมีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการที่พักของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ (Lomsetthi, 2011)

3. แนวทางกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมเพื่อใช้ในการแข่งขนของการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบน

แนวทางการสร้างกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมเพื่อใช้ในการแข่งขันของการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบนภายใต้แนวคิด “NICE” ประกอบด้วย 1) Network การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและผู้ประกอบการในเขตภาคใต้ตอนบนควรมีการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งเพื่อร่วมกันวางแผนดำเนินการทางการท่องเที่ยว 2) Identity การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและผู้ประกอบการในเขตภาคใต้ตอนบนควรมีการสร้างอัตลักษณ์ของจังหวัดที่มีความโดดเด่นที่ชัดเจนเพื่อที่จะสามารถสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด 3) Communication Integration จังหวัดในเขตภาคใต้ตอนบนควรใช้เครื่องมือการสื่อสารการตลาดทั้ง 3 ประเภทให้เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัดในเขตภาคใต้ตอนบน และ4) Equity จังหวัดในเขตภาคใต้ตอนบนควรมุ่งเน้นให้ Brand แหล่งท่องเที่ยวของภาคใต้ตอนบนเป็นผู้นำตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศทั้งด้านคุณภาพและด้านการรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการสื่อสารเรื่องราวและอัตลักษณ์ของ แหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องในทุกรูปแบบของการสื่อสาร สอดคล้องกับงานวิจัยที่ พบว่า รูปแบบการสื่อสารทางการตลาดในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นคือ “LOWERC Model” โดยที่ L คือ Learning (การเรียนรู้) O คือ Ownership (ความรู้สึกเป็นเจ้าของ) W คือ Widen of Message (ความทั่วถึงครอบคลุมกลุ่มผู้รับสาร) E คือ Earn (การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว) R คือReflection (การสะท้อนกลับ) และ C คือ Center of Cultural Tourism Resource (การเป็นศูนย์กลางของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทวัด วัง) โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก และเมื่อนำไปทดลองใช้ในชุมชนโดยการจัดกิจกรรมการสื่อสารทางการตลาดพบว่าประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจในระดับมาก (Boonkoum and Siriwong, 2015)

สรุป

การท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดภาคใต้ตอนบนมีแนวทางการดำเนินงานโดยการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและผู้ประกอบการการท่องเที่ยว เพื่อการสื่อสารในทางเดียวกันในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมาตรฐานและสามารถสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้กับนักท่องเที่ยวโดยใช้วิถีไทยเป็นการสื่อสารภาพลักษณ์ความเป็นไทยและดำรงไว้ซึ่งวิถีไทย โดยใช้การสื่อสารที่ผ่านสื่อ 3 ช่องทางดังนี้ 1. สื่อมวลชน 2. สื่อออนไลน์ และ 3. สื่อบุคคล

โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ปัจจัยด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว และปัจจัยทางด้านส่วนประสมทางการตลาดมีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเลือกมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติในเขตภาคใต้ตอนบน และมีแนวทางในการสร้างกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมเพื่อใช้ในการแข่งขันของการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบนภายใต้แนวคิด “NICE” ประกอบด้วย N = Network I = Identity C = Communication Integration และ E = Equity

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวในทุกระดับ ได้แก่ องค์กรที่เกี่ยวของรัฐในระดับประเทศและภูมิภาค ภาคเอกชนด้านการท่องเที่ยวและการบริการ และชุมชน เพื่อวางแผนการกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตภาคใต้ตอนบนร่วมกัน

1.2 ควรมีนโยบายในการส่งเสริมพัฒนาความรู้ความเข้าใจในเรื่องการสื่อสารทางการตลาดในแหล่งท่องเที่ยวให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งในด้านของงบประมาณ การเพิ่มช่องทางด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์และการสนับสนุนบุคลากรที่มีความชำนาญ เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเครื่องมือการสื่อสารการตลาดแต่ละประเภท และมีการทดสอบผลการใช้เครื่องมือนั้นด้วยว่ามีประสิทธิภาพประสิทธิผลเพียงใด

2.2 ควรวิจัยเครื่องมือการสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภทตามลักษณะของการเดินทางท่องเที่ยวเช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นต้น เพื่อให้ตรงกับกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย อันจะเกิดผลต่อการสร้างเครื่องมือที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว

References

Apichartkulchai, S. (2015). Networks Enhancement of the Community-Based Tourism for Peaceful Communities: A Case Study of Amphawa Floating Market, Samut Songkhram Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 3(1), 115-129.

Boonkoum, P. and Siriwong, P. (2015). Development of Marketing Communications Model in Cultural Tourism Resources in the Group of Provinces Located in the Lower Central Region. *Veridian E- Journal Slipakorn University*, 8(2), 2793-2808.

Department of Tourism. (2015). *TAT seeks to raise the quality of its 5 strategies, 8 tourism groups*. Retrieved January 14, 2015, from http://newdot2.samartmultimedia.com/subweb/details/6/118/900

Department of Tourism. (2015). *Tourist statistics*. Retrieved January 20, 2015, from http://newdot2.samartmultimedia.com/home/listcategory/11/217.

Ducan, T. (2005). *Principles of Advertising & IMC*. (2rd ed.). New York, NJ: McGraw - Hill.

Intelligence Center. (2015). *Marketing database*. Retrieved March 20, 2015, from http://marketingdatabase.tat.or.th

Kanyook, M., Naka, T., Deeprom, N. and Khunweechuay, Mana. (2009). The Potential of the Marine Sustainable Tourism Products and the Sustainable Tourism Trend on Seacoast and Island, and Tourist Behavior in Three Marine Areas: Andaman Sea, Songkhla Lake, and the Gulf of Thailand. *Journal of Southern Technology*, 2(2). 23-40.

Kotler Philip. (1998). *Marketing Management.* New Jersey: Prentice – Hall Internation.

Lomsetthi, A. (2011). *Factors Affecting Selecting Accommodation of Foreign Visitors, Bangkok*. Independent research. International Business. Rajamangala University of Technology Thanyaburi.

Morrison, A.M. and Mill, R.C. (1992). *The Tourism System: An Introductory Text*. (2nd ed). New Jersey: Prentice Hall.

Pillavas, T., Dockthaisong, B., Banchirdrit, S. and Chitlaoarporn, C. (2013). Tourism Industry Strategies for Community Economy Development in the Andaman Triangle. *RMUTT Global Business and Economics Review*, 8(2), 87-99.

Saefang, Y. (2016). The Policies to promote cultural tourism by local tradition Poi Sang Long (ordination) Mae Hong Son Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(2), 89-103.

Sinjaru,T. (2008). *Research and Statistical Data Analysis through SPSS*. (9th ed.). Bangkok: Business R & D.

การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท

An Analytical Study of the Concept of Perception in Theravada Buddhist Philosophy

สรวิชญ์ วงษ์สอาด
Sorawit Wongsaard
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
Email: sompong_25@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร

ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดและทฤษฎีแนวคิดเรื่องประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งเป็นกระบวนการประจักษประมาณทางอายตนะภายนอกและภายในที่มากระทบกับวัตถุ 3 ประการ ก็คือ อารมณ์ อายตนะภายใน และจิตเป็นเครื่องมือของการรับรู้ ซึ่งเป็นความรู้บริสุทธิ์ (วิสุทธิวิชชา) ปราศจากความจริงที่ปรากฏขึ้น (อวิชชาหรือสัจจวิตวิชชา) จากความจริงทางสมมติกับความจริงทางปรมัตถ์ ในการตัดสินความจริงของมนุษย์ โดยอาศัยความคิด (โยนิโสมนสิการ) เป็นเครื่องมือพิสูจน์ความจริงตามหลักอริยสัจ 4 เพื่อก้าวสู่ปัญญาอันล้ำเลิศ (อภิญญา) ที่จิตรับรู้อารมณ์ 3 ประการ คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า แนวคิดและทฤษฎีประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท ปรัชญาจอห์น ล็อคกับนยายะ ซึ่งเป็นบ่อเกิดความรู้ทางประจักษ์ประมาณระหว่างอายตนะภายในกับอายตนะภายนอก ที่ทำให้เกิดความรู้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเหตุผลนิยม กลุ่มประสบการณ์นิยม และกลุ่มอัชฌัตติกญาณนิยม จากทฤษฎีประจักษประมาณ 3 ประการ คือ 1) ความรู้เกิดจากการฟัง (สุตมยปัญญา) 2) ความรู้เกิดจากการคิดวิเคราะห์ (จินตามยปัญญา) และ 3) ความรู้แท้จริงที่เกิดจากจิตที่บริสุทธิ์ (ภาวนามยปัญญา) ที่ต้องอาศัย ประสาทสัมผัสภายนอกและประสาทสัมผัสภายใน โดยปราศจากข้อขัดแย้ง 3 ประการ ก็คือ 1) ความถูกต้อง 2) ปฏิบัติตามได้จริง และ 3) เมื่อปฏิบัติตามแล้วต้องเกิดผลได้จริง

คำสำคัญ: ประจักษประมาณ; พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

This article aims to analyze the concept of perception in Theravada Buddhist Philosophy. The nature of this study is based on document research.

This research found that the concept of perception in Theravada Buddhist Philosophy, which is a perception that one employs in approaching one's externality and internality that came into contact that is categorized in three main areas, namely external objects, internal organs, and the mind or consciousness; these three are the areas in which perception is based upon. These are the tools of cognition and comprehension. Through pure perception, things as they are can be realized. This process is known as insight meditation. Knowledge derived from insight contemplation is considered 'pure' knowledge, occurring without the taint of external reality, from the supposed truth and true truth by the comprehension and judging of the human mind by the use of thought to approach and proof the truth. The 4 Noble Truths under the Buddhist Philosophy of perception is thought to train the mind to Excellency where the mind comprehend 3 levels of wisdom; Knowledge derived from Scriptural Study (Sutamaya Panna), knowledge derived from Thinking (Cintamaya Panna), and Knowledge derived from Mental Development (Bhawanamaya Panna).

From the analytical study of concept of perception in Theravada Buddhist Philosophy, it is found that the belief system of perception in all the three schools of thought namely, Theravada Buddhist Philosophy and that of John Locke's toward 'Nyaya' or the source of perceptual knowledge is categorized into three groups which are rationalism, experientialism, and what is called intuition. From the concept of perception theory, borne the 3 types of perception; 1) knowledge from hearing, 2) inductive knowledge, 3) knowledge of truth borne of pure mindfulness that requires both external perception and internal perception without 3 contradictories which are 1) righteousness, 2) practical, 3) yield result.

Keywords: The Concept of Perception; Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

คำว่า “ประจักษประมาณ” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Perception” (Royal Academy, 2000) หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัส (อายตนะ) ที่มากระทบกับอารมณ์ภายนอกอย่างใดอย่างหนึ่งที่จิตรับรู้โดยตรง ที่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดจากประสบการณ์ ดังที่นักปรัชญาชาวตะวันตกได้กล่าวไว้ เช่น จอห์น ล็อค (John Locke, 162-1704 A.D.) ที่เชื่อว่า ความรู้เกิดจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส 2 ประเภท คือ จินตภาพเชิงเดี่ยวและจินตภาพเชิงซ้อน (Locke, 1969) 2 ประเภท คือ เพทนาการกับ มโนภาพ ซึ่งเป็นการรับรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัส (Locke, 1937) โดยการพิสูจน์ด้วยวิธีการทางตรรกวิทยาและการเปิดเผยจากพระเจ้า 3 อย่าง ก็คือ 1) สารัตถะของโลก 2) ภาวะของพระเจ้า และ 3) การพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า (Fuller / MC Murrin, 1976) ที่มีอยู่จริง คือ สสาร จิต และพระเจ้า ที่สามารถรับรู้ได้ 5 ประการ คือ 1) Intuitive Knowledge รู้ทันทีเมื่อเข้าใจคำพูด ไม่ต้องการความจริงอื่นมาสนับสนุน 1) Demonstrative knowledge รู้ด้วยอาศัยการพิสูจน์ด้วยความจริงที่ง่ายกว่าและที่ยอมรับแล้ว 3) Sensitive knowledge รู้ของเฉพาะหน่วยด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส 4) Probable knowledge ความรู้ที่มีประโยชน์แต่ยังพิสูจน์ให้แน่นอนไม่ได้ 5) Revelation ความรู้ทางศาสนาที่เป็นเรื่องของความเชื่อมาจากพระเป็นเจ้านั้นเอง

ส่วนในปรัชญาตะวันออก ที่เกิดขึ้นในประเทศอินเดีย 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มปรัชญานาสติกะ (Heterodox) และกลุ่กปรัชญาอาสติกะ (Na Rungsri, 1978) เช่น กลุ่มของปรัชญานยายะซึ่งเป็นปรัชญาแบบสัจนิยมฝ่ายตรรกที่เรียกว่า “ความจริง” ในการรับรู้ 3 ประเภท คือ (1) การรับรู้ที่เกี่ยวกับสิ่งสากลที่อยู่ในสัตว์ประเภทเดียวกัน (สามานยลักษณะ) (2) การรับรู้ประจักษ์ขั้นวิสามัญ (ชฺญานลักษณะ) (3) การรับรู้ขั้นประจักษ์วิสามัญ (โยคชะ) การรับรู้ประเภทนี้ จะต้องอาศัยประสาทสัมผัส 5 ประการ คือ อายตนะภายในภายนอก มนัส อาตมัน และพิชาน ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์จากวัตถุภายนอกทางอายตนะภายใน ที่ทำให้เกิดการรับรู้ที่เป็นความรู้ขั้นประจักษ์ที่เกิดขึ้นจากอายตนะอย่างใดอย่างหนึ่งโดยตรงที่มีความสัมพันธ์กับอารมณ์ 2 ชนิด (Channarong, 2007) คือ ความรู้แท้กับความรู้ไม่แท้ ตามความเป็นจริง 2 ทาง คือ โลกิกประจักษ์ (Ordinary Perception) กับ อโลกิกประจักษ์ (Extra - Ordinary Perception)

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทจัดอยู่ในกลุ่มของนาสติกะ ครั้งเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะทรงเสด็จออกบรรพชา ทรงศึกษาในสำนักของดาบสด้วยวิธีต่างๆ แล้ว (Thai Tipitaka/12/71–72/405–409) และที่ตั้งอยู่บนฐานของความรู้ ถึง 6 ปี ตามความเป็นจริงและเป็นตามข้อเท็จจริง (ยถาภูตะ) ไม่ใช่ความรู้สึก (Kalupahana, 1977) ที่ตรงกับเรื่องความทุกข์ ที่สามารถตรวจสอบความเป็นจริงได้ด้วยประสบการณ์ของมนุษย์ จนสิ้นความสงสัย (Atthapat, 1985) เพื่อสร้างความเข้าใจต่อความเป็นจริง ที่มุ่งขจัดความไม่รู้ (อวิชชา) เพื่อเข้าถึงความจริงสูงสุด (นิพพาน) ที่ผ่านการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ทางความรู้ 3 แหล่ง คือ สุตมยปัญญา (ศัพทประมาณ) จินตามยปัญญา (อนุมานประมาณ) และภาวนามยปัญญา (ประจักษประมาณ) จากการฝึกฝนจนเกิดประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการรับรู้ 2 ทาง คือ ทางอายตนะภายใน (ตา หู

จมูก ลิ้น กาย ใจ) และอายตนะภายนอก (รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์) หมายถึง สิ่งที่ถูกรู้หรือสิ่งที่ถูกรับรู้ (Thai Tipitaka/25/10/114) ที่มากระทบกับวัตถุที่ทำให้เกิดการรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 (Thongbun, 2003) ตามความจริงที่จะทำลายอวิชชา (ความไม่รู้แจ้ง) และยังวิชชา (ความรู้แจ้ง) (Srisumdang, 2001) ที่เกิดจากประสบการณ์แบบสามัญและแบบพิเศษ (ประจักษประมาณ) โดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งสองสิ่ง (อนุมานประมาณ) ที่มีข้อมูลต่างๆ ตามความจริงที่เชื่อมโยงกับข้อเท็จจริง ที่นำมาพิสูจน์กับประสบการณ์ (ศัพท์ประมาณ) ที่เกิดจากการสัมผัสจากอวัยวะ ที่นำไปสู่การรับรู้ทางประสาทสัมผัสสะจากการปรากฏการณ์ทางจิตและทางกายภาพที่ในการสร้างความรู้หรือความจริง จึงไม่อาจใช้เหตุผลแบบเดียวกันได้ (Jayatilleke, 1975; Sarachchndra, 1994; Lama Anagarika Govinda, 1991; Wittgenstein, 1972)

ผู้วิจัยเห็นว่า ทั้ง 3 สำนักมีแนวคิดที่ต่างกันด้วยเหตุผล ที่ทำหน้าที่ในการตัดสินความเชื่อหรือความจริงนั้น (Emest Nagel and Richard B. Brandt, eds., 1965) ในการใช้เหตุผลมาสนับสนุนความจริง (Richard L., Kirkham, 1992) เป็นประจักษประมาณหรือไม่ในทางพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อที่จะตอบประเด็นปัญหาต่างๆ เพื่อสร้างกระบวนการคิดให้เป็นระบบอันจะนำไปสู่การตระหนักรู้เรื่องคุณค่าและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องก่อนลงมือปฏิบัติที่ปราศจากความเห็นแก่ตัว มีปัญญาในการคุณความดี (Phramaha Pornchai Sirivaro, 2016; Arbhasil, 2016) ได้ว่า อะไรคือการรับรู้ที่สามารถพิจารณาได้ อะไรคือบทบาทของการรับรู้ และอะไรคือขอบเขตของการรับรู้ และอะไรคือความสำคัญของการรับรู้ โดยการเปิดใจยอมรับผ่านความคุ้นชินจากความเชื่อทางศาสนา ด้วยความเคารพและนำหลักคำสอนไปปฏิบัติตาม หรือประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม (Inthanon, 2016) เพราะว่าศรัทธาในทางศาสนาเป็นจุดเริ่มแห่งการเข้าถึงความจริงหรือปัญญา กล่าวคือ ศรัทธาเป็นเครื่องชักจูงให้ผู้คนโน้มนำให้บุคคลเริ่มต้นปฏิบัติธรรม ศรัทธาคอยจรรโลงการปฏิบัติธรรมให้ดำเนินต่อไปด้วยความเพียรพยายาม (Vichai, 2016) และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ (Pongpha, 2016) ที่น่าสนใจใคร่รู้ใน “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท” ว่าเป็นสิ่งสำคัญในพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความจริงการรับรู้ทางความจริงของมนุษย์ โลก และจักรวาล ทำให้รู้ถึงบ่อเกิดของการรับรู้ที่เกิดจากธรรมชาติ และขอบเขตของการรับรู้ ที่นำไปสู่ความมีเหตุผลที่แท้จริงของมนุษย์ แต่ละแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นจริง ที่แตกต่างกันออกไป ที่ศึกษาเกี่ยวกับบ่อเกิด ธรรมชาติ ขอบเขต และความสมบูรณ์แห่งความรู้ อะไรเป็นความรู้จริง อะไรเป็นความรู้ไม่จริง ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของญาณวิทยานั้นเอง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท” ยังสามารถอธิบาย วิเคราะห์ และอาจจะพบความแตกต่างกันของนัยที่หลากหลาย โดยมีการถกเถียงและโต้แย้ง ตามแนวคิดของทั้งตะวันตกและตะวันออก แม้แต่ในพุทธปรัชญาเถรวาท ก็ได้กล่าวถึงไว้เช่นกันว่ามีลักษณะ และการดำเนินการอย่างไร ที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษา เพื่อเป็นการพัฒนางานวิจัยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีเรื่องประจักษประมาณเป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) ได้วางขอบเขตการศึกษาไว้ ดังนี้

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary) ในส่วนที่ว่าด้วยเรื่องของประจักษประมาณ จากคัมภีร์พระไตรปิฎก ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหรือประเด็นที่ต้องการทราบ

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary) จากหนังสือ ตำรา บทความ ข้อเขียนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้อง และรวมแนวคิดจากการวิเคราะห์ตีความของนักปราชญ์ต่างๆ

นำข้อมูลที่ได้มา วิเคราะห์ตีความให้เห็นแนวความคิดที่มีความแตกต่างกัน เพื่อหาข้อสรุป และนำเสนอรายงานผลงานการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประจักษประมาณในปรัชญาตะวันตกและปรัชญาอินเดีย

แนวคิดและทฤษฎีประจักษประมาณในปรัชญาจอห์น ล็อคกับนยายะ กล่าวคือ ล็อค มองว่า ความรู้ที่แท้จริงนั้นเกิดจากประสบการณ์ 2 ประเภท ก็คือ ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสและประสบการณ์ทางจิต จากความรู้ 3 ประการ คือ ความรู้เชิงอัชฌัตติกญาณ ความรู้เชิงสาธิต และความรู้เชิงผัสสะ โดยที่ล็อคปฏิเสธความคิดติดตัว 4 ประการ คือ 1) ถ้าความคิดติดตัวมีจริง ทุกคนก็ต้องมีความคิดติดตัวเท่ากัน แต่ความเป็นจริงไม่ใช่เช่นนั้น คนมีความแตกต่างกัน เรียนหนังสือก็มีได้ มีตก ไม่เท่ากัน 2) ถ้าความคิดติดตัวมีจริง ทุกคนต้องมีความคิดติดตัวเหมือนกัน 3) ถ้าคนมีความคิดเหมือนกัน ตรงกัน 4) ความรู้เดิม หรือความรู้ที่เป็นหลักทั่วไป เพื่อเป็นเครื่องเสริมให้เกิดความรู้จริง 3 ประเภท คือ 1) ความคิดที่เกิดจากการอาศัยประสบการณ์ภายนอก เข้ามากระทบกับอายตนะภายใน (ประตู) เช่น ตา หู จมูก ลิ้น และกาย เป็นต้น 2) ความคิดที่จิตสร้างขึ้น โดยอาศัยความนึกคิด โดยการอนุมานบ้าง เก็งหรือเดาบ้าง ความคิดประเภทนี้ ไม่สามารถให้ความจริงเสมอไปได้เลย 3) ความคิดติดตัว หรือความคิดที่ติดมาแต่แรกเกิด ซึ่งเรียกว่า “สหชาตปัญญาหรือสหัชฌญาณ” (Boonjua, 1979) โดยที่ ล็อค เห็นว่า แหล่งกำเนิดของความคิดนั้นเกิดขึ้น 2 ทาง คือ ผัสสะและการคิดไตร่ตรอง ความคิดที่เกิดขึ้นในจิตจะต้องผ่านผัสสะมาก่อนทั้งสิ้น สมรรถภาพขั้นแรกของจิต ที่เรียกว่า ข้อมูลทางผัสสะ โดยผ่านอายตนะ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) ทางผัสสะ ก็คือ สี เสียง กลิ่น รส

เย็น ร้อน อ่อน แข็ง เป็นต้น ต่อจากอายตนะภายใน คือ การรับรู้ทางผัสสะของเรา เป็นสิ่งที่จิตรับรู้ โดยตรง ที่เรียกว่า จิตภาพ

นยายะ จะเห็นว่า ความรู้ย่อมเป็นสิ่งที่เปิดเผยทั้งผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ แต่ตัวความรู้ไม่ได้เป็นทั้งผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ ความรู้ทุกประเภทเป็นสิ่งที่ทำให้สิ่งที่ถูกรู้ปรากฏตัวออกมาหรือปรากฏตัวขึ้น ความรู้แบ่งเป็น 2 ชนิดใหญ่ๆ คือ “ปรมา” ความรู้ที่มีเหตุผลและ “อปรมา” ความรู้ไม่มีเหตุผล นยายะ ถือว่า ความรู้ที่แท้จริงนั้นต้องเป็นความรู้ตรงกับธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ จากเหตุที่ว่า เมื่อนำไปปฏิบัติจะประสบความสำเร็จ แต่ถ้าหากนำความรู้นั้นไปปฏิบัติแล้ว ผลกลับปรากฏว่า มิได้มีความความสำเร็จหลงเหลืออยู่เลย ก็แสดงว่า ความรู้นั้น ย่อมเป็นความรู้ที่ไม่จริง โดย นยายะ มองว่า ความรู้เป็นสภาวะกลางๆ ไม่จริงและไม่เท็จโดยตัวมันเอง ที่อาศัยประสาทสัมผัสและอารมณ์ ตามความเป็นจริงและมีอยู่จริง จัดว่าเป็นความรู้ถูกต้อง และมีหน้าที่เปิดเผย 3 อย่างพร้อมกัน คือ 1) เปิดเผยตัวผู้รู้ 2) เปิดเผยสิ่งที่รู้ และ 3) เปิดเผยตัวความรู้ ที่เป็นบ่อเกิดความรู้ที่ถูกต้อง 4 ประการ คือ 1) ปรัตยักษา 2) อนุมาน 3) อุปมาน 4) ศัพทะ (Chatterjee, 1978) โดยแบ่งความรู้ทั้ง 4 ออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) สามัญลักษณะ 2) ชญาณลักษณะ และ 3) โยคชะ ที่เป็นความจริงของชีวาตมันของตนเป็นสภาวะที่เป็นอมตะเหนือสิ่งใดๆ โดยอาศัยการทำสมาธิ การปฏิบัติโยคะ และการทำบุญบาปให้หมดไปด้วยนั้นเอง

กล่าวสรุปได้ว่า แนวคิดและทฤษฎีประจักษประมาณในปรัชญาจอห์น ล็อคกับ นยายะ จะเห็นได้ว่า เป็นบ่อเกิดและเป็นที่รองรับความรู้ที่แท้จริง คือ ความรู้ที่ได้จากการสัมผัสระหว่างอายตนะภายในกับอายตนะภายนอก ที่เกี่ยวกับสิ่งที่เรารับรู้ ที่ปรากฏแก่ประสาทสัมผัสทั้ง 5 (ตา หู จมูก ลิ้นและกาย) โดยตรงนั้นเอง

2) แนวคิดและทฤษฎีประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท

พุทธปรัชญาเถรวาท ถือว่า ประจักษประมาณเกิดจากประสบการณ์ ซึ่งเป็นความรู้เกิดขึ้นจากความจริง (อริยสัจ) ในการรับรู้อารมณ์ (อวิชชา) อย่างแท้จริง 2 ทาง คือ 1) ความรู้ทางสมมติ 2) ความรู้ทางปรมัตถสัจจะ โดยการตั้งข้อสังเกตไว้ 5 ข้อ ก็คือ 1) ความรู้ขั้นที่เปิดเผยเฉพาะลักษณะภายนอกเท่านั้น 2) เป็นความรู้ที่เนื่องด้วยความรู้สึก และเจตนคติที่มีอยู่แล้ว (เวทนา ตัณหา อุปาทาน ที่เคยมีอยู่ก่อนการรู้) 3) เป็นความรู้ขั้นสมมติบัญญัติ และขั้นโลกียะเท่านั้น 4) ไม่สามารถรู้แจ้งความจริงแท้โดยตลอดได้ (5) ก่อให้เกิดความหลง และไม่เข้าใจในมายาการของโลกภายนอก เนื่องจากเป็นความรู้ที่มุ่งแก้ปัญหาชีวิตที่นำไปสู่ความจริง 4 ประการ ได้แก่ 1) ความจริงทางสมมติสัจจะ 2) ความจริงทางสภาวสัจจะ 3) ความจริงทางอริยสัจจะ 4) ความจริงทางปรมัตถสัจจะ ที่ทำให้เกิดความรู้ขึ้นได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเหตุผลนิยม กลุ่มประสบการณ์นิยม และกลุ่มอัชฌัตติกญาณนิยม ที่เป็นบ่อเกิดทฤษฎีประจักษประมาณ ก็คือ 1) ความรู้อันเกิดจากการฟัง (สุตมยปัญญา) 2) ความรู้อันเกิดจากการคิดวิเคราะห์ (จินตามยปัญญา) และ 3) ความรู้แท้จริงอันเกิดจากจิตที่บริสุทธิ์ (ภาวนามยปัญญา) (Thai Tipitaka/11/05/196) ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากความจริงเฉพาะหน้า (อวิชชาหรือสัจจวีตวิชชา) โดยปราศจากข้อขัดแย้ง 3 ประการ คือ 1) ความถูกต้อง

2) ปฏิบัติตามได้จริง และ 3) เมื่อปฏิบัติตามแล้วต้องเกิดผลได้จริง โดยอิงทฤษฎีความจริง 3 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีสมนัย ทฤษฎีสหนัย และทฤษฎีปฏิบัตินิยม ที่เกิดจากประสบการณ์ทางความรู้อย่างแท้จริง ที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาชีวิตตามความจริง ก็คือ ความจริงทางสมมติสัจจ์และความจริงทางปรมัตถสัจจ์ ที่ตกอยู่ในภายใต้ของกฎของไตรลักษณ์ คือ อนิจจตา (ความไม่เที่ยง) ทุกขตา (ความทุกข์) และอนัตตา (ความเป็นของไม่ใช่ตัวตน) หรือมีความเกิดขึ้น (อุปาทะ) เป็นเบื้องต้น มีการตั้งอยู่ (ฐิติ) เป็นท่ามกลาง และมีความดับสลายไป (ภัยคะ) ตามเหตุปัจจัย (ปฏิจจสมุปบาท) ที่ต้องอาศัยการแยกแยะด้วยปัญญา จากการฝึกฝนอบรม (ไตรสิกขา) พัฒนาจิตที่เรียกว่า “สมถะ” และพัฒนาปัญญาที่เรียกว่า “วิปัสสนา” ตามความจริงที่ปรากฏในการรับรู้ที่ทำให้แจ้ง (สัจฉิกิริยา) โดยปราศจากข้อขัดแย้ง 3 ประการ คือ ความถูกต้อง ปฏิบัติตามได้จริง และเมื่อปฏิบัติตามแล้วต้องเกิดผลได้จริง ที่พุทธปรัชญาเถรวาทมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาชีวิตตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นความรู้บริสุทธิ์หรือการรับรู้บริสุทธิ์ (วิสุทธิวิชชา) หรือความรู้ซึ่งปราศจากความจริงที่ปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า (อวิชชาหรือสัจจวิตวิชชา) ที่สามารถให้ประสบการณ์ในการตัดสินความจริงได้ โดยอาศัยความคิด (โยนิโสมนสิการ) ที่เป็นเครื่องมือพิสูจน์ เพื่อก้าวสู่ปัญญาอันล้ำเลิศ (อภิญญา)

3) วิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท

แนวคิดและทฤษฎีประจักษประมาณทางพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งเกิดจากความรู้อันเกิดจากการฟัง (สุตมยปัญญา) ความรู้อันเกิดจากการคิดวิเคราะห์ (จินตามยปัญญา) ความรู้แท้จริงอันเกิดจากจิตที่บริสุทธิ์ (ภาวนามยปัญญา) กระบวรการคิด (ปรโตโฆสะ) (Thai Tipitaka/19/55-76/44–52) และหลักความเป็นจริง (อริยมรรคที่องค์ 8) ซึ่งเป็นความรู้ที่ทำให้เกิดความหลุดพ้นจากทุกข์ ที่เป็นเครื่องพิสูจน์ความจริงโดยตรงด้วยตนเอง 3 อย่าง คือ ประจักษประมาณ การอนุมาน และศัพทประมาน มาจากวัตถุวิสัยของมนุษย์ที่สามารถรับรู้ได้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่ถูกรู้อย่างแจ้งชัด ที่จะต้องไม่มีความเข้าใจผิด และพ้นจากความสงสัยใดๆ เพื่อเข้าถึงเป้าหมายสูงสุด โดยอาศัยเทคนิคและวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงวางแบบอย่างของความรู้ไว้อย่างถูกต้องแก่สติปัญญาของแต่ละบุคคลไว้ 2 ชนิด คือ 1) ความรู้โดยอ้อม ได้แก่ สุตมยปัญญาและจินตามยปัญญา ซึ่งเป็นความรู้ที่อาศัยปัจจัยภายนอกและภายใน เป็นได้ทั้งสัมมาทิฏฐิและมิจฉาทิฏฐิ 2) ความรู้โดยตรง ได้แก่ ภาวนามยปัญญา ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมจิตโดยตรง เป็นสัมมาทิฏฐิฝ่ายเดียว

ส่วน ล็อค จะเห็นได้ว่า ความรู้ที่แท้จริงนั้นเกิดจากประสบการณ์ที่ประจักษ์ทางประสาทสัมผัส 2 ประเภท ได้แก่ 1) ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส 2) ประสบการณ์ทางจิต ล็อค ถือว่า ความรู้เกิดจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสที่เรารับรู้โดยตรง จากคุณสมบัติ 2 อย่างคือ คุณสมบัติปฐมภูมิและคุณสมบัติทุติยภูมิ คุณสมบัติเหล่านี้ ทำให้เกิดความรู้สึกอันนำไปสู่ความคิดบางอย่างที่มนุษย์ได้สัมผัสกับความรู้สึก จากการสัมผัส คือ จิตหรือวิญญาณ 5 ประเภทด้วยกัน คือ 1) สิ่งที่ตาสามารถมองเห็นได้ทุกอย่างจัดเป็นวัตถุสำหรับการเห็น ซึ่งสิ่งเหล่านั้นต้องมีสีและแสงเป็นเหตุปัจจัย 2) เสียงที่หูสามารถได้ยิน จัดเป็นวัตถุสำหรับการได้ยิน 3) กลิ่นที่จมูกสูดเข้าไปได้ จัดเป็นวัตถุแห่งการได้กลิ่น 4) รสชาติต่างๆ ของอาหารที่ลิ้น

รับรสจัดเป็นวัตถุแห่งการรู้รส 5) สิ่งที่มากระทบกายไม่ว่าจะเป็นความเย็น ร้อน อ่อน แข็ง เป็นต้น จัดเป็นวัตถุแห่งการถูกสัมผัส การรับรู้ทั้ง 5 ประเภทนี้นั้นเอง

นอกจากนี้ นยายะ มองว่า สิ่งที่ถูกรู้ประจักษ์ในการเปิดเผยให้ประจักษ์ต้องพิสูจน์ 2 ประเภท คือ 1) ความรู้ที่สมบูรณ์ (Valid : ปรมา) 2) ความรู้ที่ไม่สมบูรณ์ ความรู้ทั้ง 2 นี้ ก็คือ การรับรู้ข้อมูลทางประสาทสัมผัสโดยตรง ที่แสดงถึงความรู้แท้หรือความรู้สมบูรณ์ทั้ง 4 ประเภท คือ 1) ความรู้โดยการประจักษ์ (Perception) 2) ความรู้โดยการอนุมาน (Inference) 3) ความรู้ที่เกิดจากการเปรียบเทียบ (Comparison) และ 4) ความรู้ที่เกิดจากการบอกเล่าของผู้อื่น (Verbal Testimony)

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท ปรัชญาจอห์นล็อคกับนยายะ ที่ทำให้เกิดความรู้ได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเหตุผลนิยม กลุ่มประสบการณ์นิยม และกลุ่มอัชฌัตติกญาณนิยม ทางความจริง 3 ประการ คือ 1) ความรู้เกิดจากการฟัง (สุตมยปัญญา) 2) ความรู้เกิดจากการคิดวิเคราะห์ (จินตามยปัญญา) และ 3) ความรู้แท้จริงที่เกิดจากจิตที่บริสุทธิ์ (ภาวนามยปัญญา) ที่ต้องอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 2 อย่าง คือ ประสาทสัมผัสภายนอกและประสาทสัมผัสภายใน โดยปราศจากข้อขัดแย้ง 3 ประการ ก็คือ ความถูกต้อง ปฏิบัติตามได้จริง และเมื่อปฏิบัติตามแล้วต้องเกิดผลได้จริง โดยอิงถึงทฤษฎีความจริง 3 ทฤษฎี (Harold H., Titus, 1968) ในการตัดสินความจริง ก็คือ ทฤษฎีสมนัย ทฤษฎีสหนัย และทฤษฎีปฏิบัตินิยม ทั้ง 3 ทฤษฎีนี้ ซึ่งเป็นวิธีการในการแก้ไขปัญหาชีวิตตามความเป็นจริง 2 อย่าง คือ ความจริงทางสมมติสัจจ์ และความจริงทางปรมัตถสัจจ์ ซึ่งตกอยู่ภายใต้ของกฎของธรรมชาติ (ไตรลักษณ์ คือ อนิจจตา (ความไม่เที่ยง) ทุกขตา (ความทุกข์) และอนัตตา (ความเป็นยองไม่ใช่ตัวตน) หรือมีความเกิดขึ้น (อุปาทะ) เป็นเบื้องต้น มีการตั้งอยู่ (ฐิติ) เป็นทามกลาง และมีความดับสลายไป (ภัยคะ) โดยธรรมชาติของความรู้ตามความเป็นจริง (มีการเปลี่ยนแปลง ไร้ตัวตน) และเข้าใจทุกอย่างจากเหตุปัจจัย (ปฏิจจสมุปบาท) ที่ต้องอาศัยการแยกแยะด้วยปัญญา และการฝึกฝนอบรม มีการพัฒนาจิต (สมถะ) และการพัฒนาปัญญา (วิปัสสนา) ตามความจริงเป็นพื้นฐานในการรับรู้ ซึ่งการทำให้แจ้ง (สัจฉิกิริยา) จนเกิดความรู้ขึ้น เป็นต้น

ข้อวิจารณ์

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยมองว่า “ประจักษประมาณ” หมายถึง “ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการแปลความหมายของความรู้สึกส่วนสมอง” ซึ่งเป็นความรู้ที่มีเป้าหมายเพื่อพิสูจน์ ก็คือ 1) เปิดเผยสภาวลักษณะที่แท้จริงของสิ่งนั้นๆ 2) เป็นความรู้ที่บริสุทธิ์ปราศจากอวิชชา ตัณหา อุปาทาน 3) เป็นความรู้ระดับสูงหลุดพ้นจากสมมติบัญญัติ 4) เป็นความรู้ขั้นญาณทัศนะจนสิ้นสงสัยในสิ่งทั้งปวง และ 5) ก่อให้เกิดความสุข สงบ และการรู้แจ้งในสิ่งทั้งปวง เมื่อพิจารณาแล้ว ซึ่งพุทธปรัชญาเถรวาทแยกความรู้ไว้ 6 ประการ ได้แก่ อิทธิวิธี ทิพยโสตะ เจโตปริยญาณ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ อาสวักขยญาณ ความรู้ 5 ประการแรกจัดเป็นความรู้ระดับโลกียะ คือ ระดับธรรมดาสามัญทั่วไป ซึ่งปุถุชนสามารถทำให้เกิดให้มีขึ้นมาได้โดยอาศัยการปฏิบัติที่ถูกต้อง ส่วนประการสุดท้าย คือ อาสวักขยญาณ

จัดเป็นความรู้สูงสุดซึ่งเรียกว่า โลกุตตรปัญญา ความรู้ที่หลุดพ้นจากโลกียวิสัย ซึ่งทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า อภิญญาหรือความรู้ขั้นยอดเยี่ยม ตามความจริง 2 ประเภท คือ ความรู้ระดับสมมติสัจจะและความรู้ระดับปรมัตถสัจจะ ที่เกิดจากการแสวงหาความรู้จากการศึกษา ตำราและปัจจัยแวดล้อม (สุตมยปัญญา) การแสวงหาความรู้ปัจจัยภายนอกโดยการนำมาไตร่ตรองพิจารณาและสรุปผล (จินตามยปัญญา) การบ่มเพาะหรือการอบรมจิตให้มีความแน่วแน่เพื่อการเข้าถึงความจริง (ภาวนามยปัญญา) ความรู้เหล่านี้ เป็นพื้นฐานของสมมติสัจจะและปรมัตถสัจจะนั้นเอง

ส่วน ล็อค ผู้วิจัยเห็นว่า ล็อค อาศัยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส และการไตร่ตรองด้วยเหตุผลเป็นพื้นฐานในการตัดสินด้วยเหตุผล จากการเปิดเผยของพระเจ้า ซึ่งล็อคได้วิจารณ์เรื่องความคิดติดตัวมาแต่กำเนิด โดยที่ล็อคได้แยกความคิดเป็นคุณสมบัติออกเป็น 2 ชนิด คือ คุณสมบัติปฐมภูมิกับคุณสมบัติ กล่าวคือ คุณสมบัติปฐมภูมิ คือ คุณสมบัติที่มีอยู่จริงๆ ในวัตถุ ส่วนคุณสมบัติทุติยภูมิเป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นในจิตของเรา แต่ไม่มีอยู่ในตัววัตถุ เรามีความคิดเกี่ยวกับเย็น เมื่อเราสัมผัสสะหิมะ และความคิดเกี่ยวกับขาว เมื่อเราเห็นหิมะ แต่ไม่มีความขาวความเย็นในก้อนหิมะ คุณสมบัติปฐมภูมิหรือคุณสมบัติที่เป็นของวัตถุ ได้แก่ ความแข็ง การกินที่ รูปทรง การเคลื่อนไหว หรือการอยู่นิ่ง และจำนวน ส่วนคุณสมบัติทุติยภูมิ ได้แก่ สี เสียง รส กลิ่น ไม่ได้เป็นของวัตถุหรือส่วนประกอบของวัตถุ เป็นเพียงอำนาจที่ทำให้เกิดความคิดในตัวเรา ล็อคถือว่า สารประกอบขึ้นเป็นวัตถุที่เราสามารถรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัส สารมีสองชนิด คือ วัตถุกับจิต จากความคิดทางความรู้เกิดได้ 3 ระดับคือ ความรู้จากอัชฌัตติกญาณ ความรู้จากเหตุผล และความรู้จากประสาทสัมผัส

นอกจากนี้ นยายะ เห็นว่า “ประจักษ์ประมาณ” ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากอายตนะภายในและภายนอกทางประสาทสัมผัสโดยตรง สามารถให้ความรู้ที่เป็นความจริงแก่มนุษย์ได้ ผู้วิจัยมองว่า นยายะยอมรับว่า ความรู้เกิดจากสาเหตุ 4 ประการ คือ 1) การประจักษ์ หมายถึง ความรู้โดยความประจักษ์ 2) การอนุมาน หมายถึง ความรู้ที่เกิดขึ้นโดยการอาศัยสิ่งที่ประจักษ์ เป็นมูลฐานในการคาดถึงสิ่งที่ยังไม่ประจักษ์ 3) การอุปมาน หมายถึง ความรู้ที่เกิดขึ้นภายหลัง 4) ศัพท์ประมาณ หมายถึง ความรู้ที่ได้จากข้อความหรือประโยคคำพูดที่เทพหรือมนุษย์ผู้เชื่อถือได้กล่าวหรือรจนาไว้ 2 ประเภท คือ 1) เลากิกศัพท์ คือ ศัพท์ของมนุษย์หรือของชาวโลก ถือเป็นประมาณไม่ได้ ศัพท์ที่จัดเป็นประมาณนั้น ได้แก่ ศัพท์ของผู้รู้ความจริง เช่น พระพุทธเจ้า เป็นต้น (2) ไวทิกศัพท์ คือ ศัพท์ของเทพ เช่น พระพรหม เป็นต้น เป็นผู้เปิดเผยความจริงหรือเป็นผู้วิวรณ์ความจริง

กล่าวสรุปได้ว่า ผู้วิจัยเห็นว่า ประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท จะเห็นว่า ความรู้ที่เกิดขึ้นได้ 5 ประการ คือ 1) ความรู้ระดับประจักษ์ประมาณนี้ สามารถเปิดเผย เฉพาะลักษณะภายนอกเท่านั้น 2) เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับความรู้สึก เช่น เวทนา (ความรู้สึก) ตัณหา (ความต้องการ) อุปาทาน (การยึดมั่นถือมั่น) ที่เคยมีอยู่ก่อนการรับรู้ เป็นต้น 3) เป็นความรู้ระดับสามัญ และระดับสมมติบัญญัติเท่านั้น 4) ไม่สามารถรู้แจ้งความจริงโดยตลอด 5) ทำให้เกิดความหลง และความไม่เข้าใจในมายาของโลกภายนอก

ส่วน ล็อค นั้น เห็นว่า ความรู้นั้นเป็นพื้นฐานในการแบ่งแยกระหว่างคุณภาพปฐมภูมิกับคุณภาพทุติยภูมิที่เรียกว่า คุณภาพของสสารถาวรหรือสากลร่วมกัน ที่เกิดจากอัชฌัตติกญาณ ทำให้เรามั่นใจว่าเป็นตัวตน และสิ่งอื่นๆ มีอยู่เท่าที่มันปรากฏขึ้นแก่เรา ที่สามารถเข้าถึงได้ นอกจากนี้ ปรัชญานยายะ เห็นว่า ความจริงที่แท้ที่ผู้รู้ได้รับความรู้สัมผัสกับวัตถุที่ปรากฏขึ้นจากประสาทสัมผัสที่ปรากฏเฉพาะหน้าเท่านั้นถือว่า เป็นความรู้ที่แท้จริง และสามารถสัมผัสหรือเข้าถึงความจริงนั้นได้นั้นเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาท” คือ การแสวงหาความรู้ด้วยเหตุผล เพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการรองรับความจริงนั้น ในการแสวงหาความจริงและเป็นที่ยอมรับว่า เหตุผลอาจเป็นที่มาแห่งความรู้ได้ แต่ความรู้ที่ได้มาจากเหตุผลนั้น มนุษย์ไม่สามารถที่จะยืนยันได้ว่า ความรู้ที่ได้มาจากเหตุผลนั้นจะสามารถให้ความจริงกับเราได้ในทุกๆ กรณีเสมอไป ดังนั้น จึงไม่อาจมีใครที่จะสามารถพิสูจน์ได้ทันทีว่า เหตุผลนั้น จะต้องเป็นความจริงทุกครั้งไป แต่อย่างไรก็ตามพุทธปรัชญาเถรวาท ก็ยอมรับว่า เหตุและผล มาเป็นส่วนหนึ่งของความรู้จะให้ความจริงบ้างได้ เพื่อให้เกิดความแน่ใจว่า ความรู้นั้นเป็นความจริงหรือไม่ นั้นเอง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาแนวคิดประจักษ์นิยมในพุทธปรัชญาเถรวาทผู้วิจัย เห็นว่า ยังมีทัศนะที่น่าสนใจอยู่หลายประเด็นที่น่าจะนำไปศึกษาวิเคราะห์ เพิ่มเติม คือ

1) การศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาทของสังคมชาวพุทธ โดยไม่มีความขัดแย้งภายใต้เงื่อนไขแห่งความเปลี่ยนแปลงในการแสวงหาความจริงโดยอาศัยการสมมติจากปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ที่ทำให้เข้าใจตรงกันได้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง เป็นต้น

2) วิเคราะห์ระดับของความรู้ประจักษประมาณในพุทธปรัชญาเถรวาทตามความจริงเหนือการสมมติจากวัตถุ ไม่มีสิ่งใดมากำหนดได้ว่า สิ่งนั้น เป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ เพราะย่อมไม่มีมาอธิบายความจริงเหล่านั้น

3) การใช้เหตุผลทางตรรกะในการแก้ปัญหาทางด้านอภิปรัชญาและญาณวิทยาตามความจริง ที่เกื้อหนุนต่อการนับถือพระพุทธศาสนาเชิงประจักษ์ ที่ทำให้มองเห็นความเหมือนและความแตกต่างได้ จากการปฏิบัติตามความเป็นจริงทางพุทธปรัชญาเถรวาท

References

Arbhasil, D. (2016). Bodhisattva's Ethical Concepts for Modern Leadership. *Journal of Graduate Studies Review*, 12,(1), 141-159

Atthapat, C. (1985). *Epistemology*. Bangkok: Chuanwattana Printing House.

Boonjua, K. (1979). *Current Philosophy*. Bangkok: Thaiwattanapanich.

Channarong, N. (2007). *India Philosophy*. Bangkok: Ramkhamhaeng University.

F Fuller/MC Murrin. (1976). *A History of Philosophy*. New Delhi: Oxford and IBH Publishing,

Inthanon. V. (2016). Beliefs and Rituals Concerning Buddha Statue in Lan Na. *Journal of International Buddhist Studies*, 7(1), 95-109.

Kalupahana, David J. (1977). *Buddhist Philosophy : A Histerical Analysis*. (2nd ed.). Honolulu: The University Press of Hawii.

Kirkham, Richard L. (1992). *Theories of truth : A Critical Introduction*. London: A Bradford Book.

Lama Anagarika Govinda. (1991). *The Psychological Attitude of Early Buddhist Philosophy*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers.

Locke, J. (1937). *Treatise of Civil Government and A Letter Concerning Toleration*. NY: Appleton Century Company.

Locke, J. (1969). *Two Treatises of Government*. New York: Hafner Publishing Company.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitakas*. Bangkok: MCU Press.

Na Rungsri, S. (1978). *India Philosophy*: a history and creed. Bangkok: Pipitwitthaya.

Nagel, Emest and Richard B. Brandt. eds. (1965). *Meaning and Knowledge: Systematic Readings in Epistemology*. New York: Harcourt, Brace & World,

Phramaha Pornchai Sirivaro. (2016). Is Buddhist Ethics Teleological Ethics or Deontological Ethics *Journal of Graduate Studies Review*, 12(2), 49-63.

Pongpha, K. (2016). Pañcasikkhāpada: Moral Practice for Family in Buddhism. *Journal of International Buddhist Studies*. 7(1), 47-52.

Royal Academy. (2000). Dictionary of English-Thai *Philosophy*. (3rd ed.). Bangkok: Royal Academy.

Sarachchndra, E. (1994). *Buddhist Psychology of Perception*. Dehiwala: Buddhist Cultural Centre.

Srisumdang, S. (2001). *Theravada Philosophy*. Bangkok: MCU Press.

Stiver, Dan R.. (1996). *The Philosophy of Religious Language: Sign. Symbol and Story*. UK: Blackwell Publishers.

Thongbun, A. (2003). *India Philosophy*. (3rd ed.). Bangkok: MCU Press.

Titus, Harold H. (1968). *Living Issues in Philosophy*. New Delhi: Eurasia publishing House Ltd.,

Vichai, V. (2016). Methods for Buddhist Academic Studies. *Journal of MCU Peace Studies,* 4(1), 106-118.

Wittgenstein, L. (1972). *On Certainty. trans. by G.E.M. Anscombe and Denis Paul*. New York: Harper Torchbook.

กลยุทธ์การนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7*

Strategies for Internal Super Vision in School under General Education Section of Phra Pariyattham School Group 7

คม พวงยะ[1], อนันต์ ศรีอำไพ, วิเชียร รู้ยืนยง
Kom Puangya[1], Anant Sri-umphai, Wichean Rooyuenyong
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
North Eastern University
[1]Corresponding Author. Email: debseven@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง โดยการนิเทศด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้รับการนิเทศมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ การนิเทศด้านบรรยากาศโรงเรียน และภาวะผู้นำทางวิชาการ ส่วนด้านการประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียนมีความเหมาะสมน้อยที่สุด สำหรับสภาพการนิเทศที่พึงประสงค์มากที่สุดคือ ด้านบรรยากาศโรงเรียน รองลงมาคือด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้รับการนิเทศ ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ ส่วนด้านการประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียนมีสภาพการนิเทศที่พึงประสงค์น้อยที่สุด ส่วนสภาพความต้องการจำเป็นต้องพัฒนามากที่สุดคือ ด้านการประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน รองลงมาคือ ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน ด้านการวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียน

กลยุทธ์การนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 ประกอบด้วย กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมและพัฒนาการวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียน กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาระบบการนิเทศภายในโรงเรียน กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริม สนับสนุนการประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลย้อนกลับ ที่เอื้อต่อการพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียน

คำสำคัญ : กลยุทธ์; การนิเทศภายใน; โรงเรียนพระปริยัติธรรม

---

* Received February 21, 2017; Accepted September 27, 2017.

Abstract

Supervision within the school moderately appropriate. By monitoring by providing feedback to the supervisor. Secondly, school atmosphere supervision and academic leadership. The evaluation aspect of internal school supervision is less appropriate. For the most desirable supervision conditions, School atmosphere Secondly, the feedback provided to the supervisor, Academic Leadership. The evaluation aspect of school supervision has the least desirable supervision conditions .Most demanding conditions need to be developed evaluation of internal school supervision. Well-dressed perception. Secondly, there was the field of internal supervision Secondly, there was the field of internal supervision.

As for strategies for internal supervision in schools under General Education Section of Phra Pariyattham School Group 7 the following components were found : Strategy 1, promotion and development of planning for school internal supervision ; Strategy 2, development of a system of school internal supervision; Strategy 3, promotion and support of evaluation of school internal supervision; and Strategy 4, promotion of analysis and synthesis of feedback data conducive to development of school internal supervision

Keyword: Strategies; Supervision; Phra Pariyattham School

บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเนื่องมาจากการจัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา และบาลีวิสามัญศึกษา สำนักเรียนวัด กล่าวคือภายหลังจากที่การศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2432 และ พ.ศ. 2489 ตามลำดับ ต่อมามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดแผนกมัธยมศึกษาขึ้น เรียกว่า “โรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา” เมื่อโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาได้แพร่หลายออกไป ทางคณะสงฆ์โดยองค์การศึกษา จึงได้กำหนดให้เรียกโรงเรียนประเภทนี้ว่า “โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัด” โดยมติสังฆมนตรี และกระทรวงศึกษาธิการได้ออกเป็นระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ปี พ. ศ. 2500 ต่อมาปี พ.ศ. 2507 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีขึ้นใหม่ เรียกว่า “บาลีศึกษา สามัญศึกษา และปริทัศน์ศึกษา” พร้อมทั้งยกเลิกระเบียบสังฆมนตรี ว่าด้วยการศึกษาของโรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัดเสีย ต่อมาพิจารณาเห็นว่า การศึกษาทางโลกเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของโลก จึงเห็นควรให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพิ่มขึ้นมาอีกแผนกหนึ่งคือ หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อให้ผู้ศึกษาได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป จึงได้มีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พุทธศักราช 2514 รองรับ และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พุทธศักราช 2535 ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2535 (Thamcharoen, 2000) กำหนดว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นในวัด หรือที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จะจัดตั้งขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ และด้วยความเห็นชอบของประธานสภาการศึกษาสงฆ์

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาอบรมแก่เยาวชนชายที่ประสงค์บวชในพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักธรรมคำสอนแห่งพระพุทธศาสนาเป็นหลักสูตรการอบรมเพื่อให้ผู้ได้รับการอบรมมีศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจึงเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมกับเยาวชนยุคปัจจุบัน เพราะสามารถบูรณาการนำเอาการศึกษาสงฆ์ทั้ง 3 แผนกมาหลอมเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งเป็นการศึกษาแผนกเดียวที่ทุกคนยอมรับว่า เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์ตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ปัจจุบันโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดมหาเถรสมาคม และกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

การนิเทศภายในโรงเรียน มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมาย ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พบว่า ระบบการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา การดำเนินการนิเทศงานวิชาการและ

การเรียนการสอนตามที่ได้รับมอบหมาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การจัดระบบการนิเทศภายในกับสถานศึกษาอื่นหรือ เครือข่ายการนิเทศภายในเขตพื้นที่การศึกษา ภายในจังหวัดหรือภายในกลุ่มโรงเรียน ซึ่งการแก้ปัญหานั้นบุคคลากรในโรงเรียนควรร่วมเป็นคณะกรรมการนิเทศภายใน ร่วมวางแผนนิเทศภายใน โดยใช้กิจกรรมที่หลากหลายและเหมาะสมกับสถานศึกษา ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังมีปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการสอน ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา จะต้องหาวิธีแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาให้ครูมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ (Jiradechakul, 2007) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดการการศึกษาให้มีคุณภาพ ให้คนรู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมรู้จักพึ่งตนเองและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (Aunsiri, 2012) และสามารถนำสิ่งดีที่ได้รับมาบูรณาการผสมผสานเข้ากับความเป็นตัวตนของบุคคล จนสามารถถ่ายทอดออกมาให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม มีพฤติกรรมการบริโภคด้วยสติปัญญาทั้ง 4 ด้าน คือ การฟัง การดู การอยู่ (ใช้ชีวิต) และการกิน เพิ่มขึ้นทุกด้าน กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ใช้สามารถสร้างความสนุก ปลูกศรัทธา พัฒนาสติ ส่งเสริมจิตสำนึกของนักศึกษาจนสามารถนำไปใช้เป็นวิถีชีวิต และพัฒนาวิธีคิดของตนเองได้ (Puchthonglang, 2016; Jarernkornburi, 2017)

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงศึกษาสภาพปัญหา สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นต่อการนิเทศภายใน ซึ่งจะมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนากลยุทธ์การนิเทศภายในที่จะช่วยให้การพัฒนาระบบการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการงานวิชาการโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนได้แนวคิด แนวทางการนิเทศ สู่การปฏิบัติ สามารถนำกลยุทธ์ที่พัฒนาแล้วไปประยุกต์ใช้ ตลอดทั้งต้นสังกัดมีกลยุทธ์ ส่งเสริม พัฒนา สนับสนุนการนิเทศอย่างเป็นระบบ และเป็นรูปธรรมตลอดทั้ง เพื่อตอบสนองต่อความมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 สนองต่อเจตนารมณ์ของคณะกรรมการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7

2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) คือวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม แล้วนำมาสรุปและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา และวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นค้นหาความรู้และความจริง โดยเน้นที่ข้อมูลเชิงตัวเลข ให้มีการควบคุมตัวแปรที่ศึกษา จัดเตรียมเครื่องมือรวบรวมข้อมูลให้มีคุณภาพ จัดทำสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องให้เป็นมาตรฐาน และใช้วิธีการทางสถิติช่วยวิเคราะห์ และประมวลข้อสรุปเพื่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด

โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย เป็น 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาองค์ประกอบและตัวชี้วัด โดยการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน สัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูโรงเรียนที่มีผลการปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practices) และนำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณารับรอง

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิค $PNI_{modified}$ ของ สุวิมล ว่องวาณิช, (2550) โดยสร้างแบบสอบถามความคิดเห็น เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ การนิเทศภายในโรงเรียน นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเหมาะสม ของ (IOC) นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูล หาค่าความต้องการจำเป็น(Needs Identification) จากแบบสอบถาม โดยใช้เทคนิค Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$)

ระยะที่ 3 ยกร่างและวิพากษ์เสนอแนะกลยุทธ์การนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากระยะที่ 1 - 2 นำค่า($PNI_{modified}$) ที่จำเป็นต้องพัฒนาเร่งด่วนแต่ละด้านไปสัมภาษณ์ ผู้บริหาร ครูโรงเรียนที่มีความเป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อหาแนวทางพัฒนา ยกร่างกลยุทธ์การนิเทศภายในโรงเรียน นำร่างกลยุทธ์ที่ได้ให้ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 รูป/คน เพื่อวิพากษ์ ประเมิน ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของกลยุทธ์ โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ระยะที่ 4 สรุปและรายงานผลการวิจัยกลยุทธ์การนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

ผู้วิจัยได้เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยเลือกโรงเรียนดีเด่น (Best Practice) ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 จำนวน 3 โรง และกำหนดเกณฑ์เป็นโรงเรียนที่ผ่านการรับรองของ สมศ. รอบ 3 ในระดับ ดี ขึ้นไปทุกมาตรฐาน ประกอบด้วย

1. โรงเรียนประภัสสรวิทยา
2. โรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา
3. โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิวิทยา

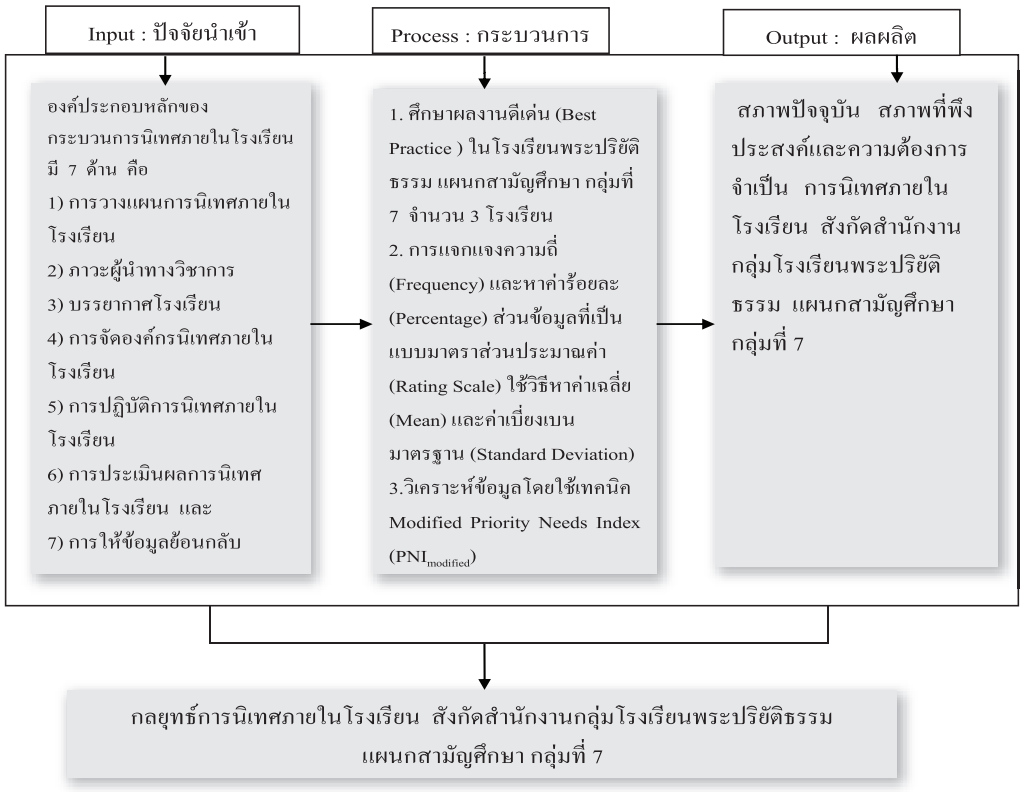
ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน โรงเรียนละ 1 รูป รวม 3 รูป ครูผู้สอนในโรงเรียน โรงเรียนละ 4 รูป/คน โดยเลือกจากครูวิชาการโรงเรียนละ 1 รูป/คน ครูแนะแนว 1 รูป/คน หัวหน้าฝ่ายนิเทศ 1 รูป/คน และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ 1 รูป/คน เป็นจำนวน 12 รูป/คน รวมกับผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งสิ้น 15 รูป/คน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 โดยใช้แนวคิดการประเมินความต้องการจำเป็นของ สุวิมล ว่องวาณิช (Wongvanit, 2007)

ศึกษาองค์ประกอบการนิเทศภายในโรงเรียน แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการจัดการศึกษา การนิเทศการศึกษา การนิเทศภายใน และกลยุทธ์การนิเทศภายใน (Kimball Wiles,1975; Katz. D. and Kahn. R, 1996; Harris, 1985) สรุปได้ว่า องค์ประกอบการนิเทศภายในโรงเรียน มี 7 ด้าน คือ 1) การวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียน 2) ภาวะผู้นำทางวิชาการ 3) บรรยากาศโรงเรียน 4) การจัดองค์กรนิเทศภายในโรงเรียน 5) การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน 6) การประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน 7) การให้ข้อมูลย้อนกลับ

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์ และเขียนเป็นภาพดังนี้

ผลการวิจัย

1. การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง โดยการนิเทศด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้รับการนิเทศ รองลงมา คือ การนิเทศด้านบรรยากาศโรงเรียน และภาวะผู้นำทางวิชาการ ส่วนด้านการประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียนมีความเหมาะสมน้อยที่สุด สำหรับสภาพการนิเทศที่พึงประสงค์มากที่สุดคือ ด้านบรรยากาศโรงเรียน รองลงมาคือด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้รับการนิเทศ ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ ส่วนด้านการประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียนมีสภาพการนิเทศที่พึงประสงค์น้อยที่สุด ส่วนสภาพความต้องการจำเป็นต้องพัฒนามากที่สุดคือ ด้านการประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน รองลงมาคือ ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน ด้านการวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียน

2. กลยุทธ์การนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 ประกอบด้วย

กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมและพัฒนาการวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียน เป้าประสงค์ คือ มีแผนคู่มือ สื่อ/เครื่องมือในการนิเทศภายในโรงเรียน มีแนวทางการพัฒนาคือ ศึกษาดูงานโรงเรียนที่มีความเป็นเลิศ (Best Practice) จัดอบรมพัฒนาครูด้านการวางแผน จัดทำสื่อ/เครื่องมือการนิเทศภายใน จัดหาคู่มือ สื่อ เอกสารต่างๆ เพื่อให้ครู ได้ศึกษาค้นคว้าและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จัดโครงการ กิจกรรม

ส่งเสริมการวางแผนการนิเทศภายใน สอดคล้องกับแนวคิดของ รังสรรค์ มณีเล็ก (Maneelek, 2001) ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดวางทิศทางของสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่บุคลากรทุกฝ่ายของสถานศึกษาร่วมกันตั้งปณิธาน ความมุ่งหวัง ตั้งมั่น ใฝ่ฝันที่จะพัฒนาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ โดยจะร่วมกันระดมปัญญาวิจารณญาณและแรงบันดาลใจ ตรวจสอบ ทบทวน กลั่นกรอง จัดวางสร้างสรรค์สภาพที่พึงประสงค์ของสถานศึกษา การจัดวางทิศทางของสถานศึกษาคือการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ของสถานศึกษา

กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาระบบการนิเทศภายในโรงเรียน เป้าประสงค์ คือ มีระบบการนิเทศภายในโรงเรียนอย่างครบวงจร บรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย และสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีแนวทางการพัฒนาคือ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ(Workshop)เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายการพัฒนาจุดเน้น ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องชี้แจงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย การนิเทศภายใน จัดอบรมพัฒนาระบบการนิเทศภายใน การกำหนดรูปแบบ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ อย่างเป็นระบบ ครบวงจร สอดคล้องกับแนวคิดของ พิริยะ ผลพิรุฬห์ (Pholphirul, 2009) ได้กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดในการกำหนดแผนกลยุทธ์ของหน่วยงานราชการจะเน้นในเรื่องของการวางแผนการพัฒนา (Development Plan) ซึ่งมีทั้งความสอดคล้องและแตกต่างจากการวางแผนกลยุทธ์ของเอกชน โดยการกำหนดแผนงานของภาครัฐขึ้นอยู่กับนโยบายที่กำหนดโดยฝ่ายการเมือง ที่ออกมาในรูปของพระราชบัญญัติ งบประมาณ แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินการตามแผนงานพัฒนาองค์กรภาครัฐบาลมี ข้อจำกัดที่แตกต่างจากภาคเอกชน 5 ประการคือ 1. ความหลากหลายของเป้าประสงค์การพัฒนาขององค์กรภาครัฐบาลทั้งเชิงเศรษฐกิจสังคม และการเมือง ซึ่งแตกต่างจากเป้าประสงค์ขององค์กรภาคธุรกิจเอกชนซึ่งเน้นในเรื่องการแสวงหาผลกำไร 2. ความเคร่งครัดในการปฏิบัติงานที่ต้องยึดกฎเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติขององค์กรภาครัฐบาล ซึ่งแตกต่างจากวิธีการดำเนินงานขององค์กรภาคธุรกิจเอกชนซึ่งมีความยืดหยุ่นค่อนข้างมาก 3. ความสอดคล้องระหว่างแผนนโยบายที่กำหนดโดยนักการเมืองและแผนการปฏิบัติงานที่กำหนดโดยข้าราชการประจำที่มีช่องว่างมาก ซึ่งแตกต่างจากองค์กรเอกชนที่แคบกว่า 4. องค์กรภาครัฐมีขนาดใหญ่ และมีการสั่งการแบบรวมอำนาจทั้งมีกฎระเบียบมากกว่าแต่ให้ความสนใจในการวัดผลความสำเร็จน้อยกว่าองค์กรเอกชน 5. องค์กรภาครัฐต้องเผชิญกับอิทธิพลทางการเมืองจากกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ มากกว่าภาคเอกชน

กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริม สนับสนุนการประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน เป้าประสงค์ คือ โรงเรียนมีสื่อนวัตกรรม มีระบบการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการนิเทศภายในและความก้าวหน้าการจัดการเรียนการสอนของครู มีแนวทางการพัฒนาคือ มีการพัฒนารูปแบบการติดตาม ประเมินผลการนิเทศภายในและ การจัดการเรียนการสอน สร้างช่องทางแหล่งศึกษาค้นคว้า พัฒนาตนเองโดยใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างสื่อนวัตกรรมการนิเทศและสื่อการสอน สร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมการนิเทศและสื่อการสอนที่มีคุณภาพ ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้เนื่องมาจากครูผู้สอนอาจมองว่า ผู้บริหารไม่ได้มีการจัดหา คู่มือเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลให้เพียงพอแก่ความต้องการของครูซึ่งเป็นเอกสารที่ ครูสามารถ จะศึกษาหาความรู้เกี่ยว

กับการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนการสอน หาความรู้ เกี่ยวกับวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนผู้เรียนตามสภาพจริงและด้วยวิธีการที่หลากหลาย สอดคล้องกับแนวคิดของ นิติธร รุ่งเรือง (Rungrueng, 2010) กล่าวไว้ว่า เกี่ยวกับการควบคุม และการประเมินกลยุทธ์ ว่า คือ การตรวจสอบกิจกรรมและผลการดำเนิน งานของสถานศึกษา ผู้บริหารต้องใช้ ข้อมูล เหล่า นี้ เพื่อ เปรียบเทียบระหว่างผลการดำเนินงานจริงและผลการดำเนินงานที่ต้องการ การควบคุมกลยุทธ์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวัดผลการดำเนินงานสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการหรือช่วยให้องค์กรสามารถเผชิญหน้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยไม่เกิดความเสียหาย ควบคุมการปฏิบัติงานในองค์กรช่วยลดต้นทุน และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานจะช่วยให้องค์กรห่างจากวงจรของความถดถอย

กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลย้อนกลับ ที่เอื้อต่อการพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียน เป้าประสงค์ คือ มีข้อมูลการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการนิเทศภายใน มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อพัฒนาการนิเทศภายในครั้งต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีแนวทางการพัฒนา คือ จัดกิจกรรรมเสริมสร้างศักยภาพ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การติดตามและประเมินผล การนิเทศภายในพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูล มีการเก็บข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาการนิเทศภายในครั้งต่อไป ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้เนื่องมาจากวิธีการร่วมพัฒนา (Collaborative Approach) เป็นแนวคิดการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน โดยใช้วิธีการร่วมคิด ร่วมทา ระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศภายในโรงเรียน และมี การประสานความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ภายนอกหรือแหล่งวิทยากรภายนอกเพื่อ ช่วยเหลือโรงเรียน เมื่อวิเคราะห์แนวคิดในการนิเทศภายใน 3 วิธีการดังกล่าวข้างต้น มีจุดเด่น เฉพาะ กล่าวคือวิธีการเชิงระบบประกอบด้วย กระบวนการมีขั้นตอนชัดเจน เริ่มต้น ด้วยการ ประเมินความต้องการจำเป็นตามลำดับความสำคัญ วิเคราะห์หาทางเลือกเพื่อใช้ในการนิเทศ ดำเนินการนิเทศ ติดตามประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนา สอดคล้องกับแนวคิดของ ชารี มณีศรี (Maneesri, 1999) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ต้องเน้นการปฏิบัติงานร่วมกัน ระหว่าง ผู้บริหารกับคณะครูในการพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้การเรียนการสอนมีคุณภาพและ ประสิทธิภาพ และส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 ครั้งนี้ มีประเด็นสำคัญที่ค้นพบและน่าสนใจควรแก่การนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 ภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การจัดการศึกษาในปัจจุบันได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยและ ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีตลอดจนความต้องการของตลาดแรงงาน การจัดการศึกษาใน สถานศึกษา จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคลองกับภาวการณ์ปัจจุบัน บุคลากร ครู-อาจารย์ ผู้บริหาร จำเป็นต้องได้รับความรู้เพิ่มเติม ให้มีความรู้ความสามารถ

เท่าทันเหตุการณ์อยู่ตลอดเวลา สิ่งสำคัญประการหนึ่ง ที่จะ ช่วยให้ครู-อาจารย์ในสถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานได้ บรรลุเป้าหมายตามความคาดหวังของหลักสูตร ในยุคของการปฏิรูปการศึกษาก็คือ การนิเทศการศึกษา ปัจจุบันการนิเทศการศึกษาโดยศึกษานิเทศก์จากส่วนกลาง ไม่สามารถจะทำได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากการขยายตัวในด้านจำนวนสถานศึกษา ขนาดของสถานศึกษา ตลอดจน สาขาวิชาในสถานศึกษานั้น ทำให้ครูอาจารย์ในสถานศึกษาเพิ่มจำนวนขึ้นมากกว่าเดิมมากมาย

การนิเทศการศึกษาจากภายนอกหรือจากศึกษานิเทศก์จึงไม่เพียงพอ เพราะการมีศึกษานิเทศก์น้อย กับความรู้ของศึกษานิเทศก์ไม่สามารถครอบคลุมไปทุกสาขาวิชา เมื่อเปรียบเทียบกับครู อาจารย์ของสถานศึกษา และจำนวนครูอาจารย์และนักเรียนนักศึกษาที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้จึงจำเป็นต้องมีการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังนั้นผู้บริหารควรสนับสนุนระบบนิเทศกำกับ ติดตาม สร้างเสริมขวัญกำลังใจแก่ครูผู้สอนเพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ รวมถึงการใช้หลักวิชาการศึกษา ข้อมูลสารสนเทศ องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องที่เป็นหลักการสากลประกอบกับการพิจารณาความเป็นเหตุเป็นผลของปรากฏการณ์ทางสังคมจะช่วยให้การประเมินค่าความสำคัญของปัจจัยด้านต่างๆ มีความเป็นปรนัย สอดคล้องกับสภาพจริงและน่าเชื่อถือ ซึ่งเป็นลักษณะของการกำหนดเกณฑ์เชิงสัมบูรณ์ (Absolute Criteria) เช่น การยึดหลักการว่าการศึกษาเป็นเรื่องของการพัฒนาคน “ผู้เรียนสำคัญที่สุด” ดังนั้น ปัจจัยภายในที่มีน้ำหนักความสำคัญมากในอันดับแรกๆ ที่ควรเฝ้าระวังคือ สมรรถนะของสถานศึกษาในการให้บริการและคุณลักษณะของผู้เรียนในด้านต่างๆ ส่วนปัจจัยภายนอกที่น่าจะมีความสำคัญอันดับแรกๆ คือ ลักษณะกลุ่มสังคมของผู้ปกครอง ชุมชน และเทคโนโลยีทางการศึกษา ฯลฯ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Collin (2004) ได้ศึกษาการนิเทศภายในและการประเมินผลครู จุดประสงค์ของการศึกษานี้ก็เพื่อตรวจสอบผลการนิเทศภายใน และการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยนำผู้บริหารสถานศึกษาและครูจาก 6 โรงเรียนแต่ละโรงเรียนผู้บริหาร 1 คน และครูอีก 2 คน ทำการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการจึงทำให้ทราบว่าการนิเทศภายในเป็นกระบวนการสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนได้ดี โดยในเร็วๆ นี้ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดีขึ้นมาก อันเป็นผลมาจากการให้ความช่วยเหลือด้านเทคโนโลยีสารสนเทศแก่ครูผู้สอน ดังนั้น การนิเทศภายในก็จะช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนของครูให้พัฒนายิ่งขึ้น

2. สภาพที่พึงประสงค์ของการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่ม โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การจัดการศึกษาหรือการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ โดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ครูจะต้องมีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพได้มาตรฐานสูงตามมาตรฐานหลักสูตรและ มาตรฐานการศึกษาชาติ และโรงเรียนมีศักยภาพในการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาเข้าสู่ระบบ การประกันคุณภาพการศึกษาและการยกระดับโรงเรียนชั้นนำของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีความพร้อมสู่การเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากล (World-Class Standard School) ซึ่งบุคลากรทุกฝ่ายจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อให้เป็นโรงเรียนที่มี

ระบบการพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถแสดงถึงการพัฒนาตนเองก้าวไกลตามความต้องการจนถึงระดับสากล ภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ร่วมบริหาร ก็คือ การนิเทศ โดยเฉพาะการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ซึ่งจะช่วยแก้ไขปรับปรุงสิ่งที่บกพร่องด้านวิชาการให้มีการพัฒนา และส่งเสริมให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ร่วมบริหาร เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับคุณครูและนักเรียน จึงย่อมทราบถึงปัญหาต่างๆ ได้ดีกว่าบุคลากรภายนอก เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว การนิเทศภายในโรงเรียนจะสนองตอบความต้องการของบุคลากรในโรงเรียนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมที่สุด สอดคล้องกับการวิจัยที่นำเสนอว่า กระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยวิธีการของการนิเทศการศึกษา กระบวนการของการนิเทศการศึกษา และ เงื่อนไขความสำเร็จของการนิเทศการศึกษา ที่มีความเหมาะสมจะส่งผลให้เกิดพัฒนาในกระบวนต่อไป (Khammoon, Wannasri, Jansila and Mejang, 2013)

3. ค่า $PNI_{modified}$ การนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 ค่าเฉลี่ยรวม คือ 0.29 ด้านที่มีค่า $PNI_{modified}$ มากกว่าค่าเฉลี่ยรวมคือ ด้านการประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน, ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน, ด้านการวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียน ($PNI_{modified}$= 0.32, 0.31, 0.30) ส่วนด้านที่มีค่า $PNI_{modified}$ ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรวมคือ ด้านบรรยากาศโรงเรียน, ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ ($PNI_{modified}$= 0.28, 0.24) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สถานศึกษาขาดการนิเทศภายใน ทำให้ครูขาดความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน มีการจัดทำเครื่องมือการประเมินและรายงานผลการนิเทศภายใน ผู้บริหารนำผลการประเมินมาเปรียบเทียบกับเป้าหมายของการนิเทศภายใน ควรเลือกใช้เครื่องมือประเมินโครงการนิเทศภายในอย่างเหมาะสม ประชุมอภิปรายเพื่อประมวลปัญหาอุปสรรคและเสนอแนะในการปรับปรุงงาน นำผลการนิเทศภายในครูจัดทำสื่อเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนการสอน (สื่อ, แบบฝึก, แบบวัดประเมินผล ฯลฯ) ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของ พิสิฐ ทวีกาญจน์ (Thaveekhan, 2009) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การ ส่งเสริม สนับสนุน แนะนำหรือช่วยเหลือของผู้บริหารโรงเรียน และบุคคลที่ทำหน้าที่นิเทศใน การเพิ่มสมรรถภาพการสอนของครูภายในโรงเรียนให้สูงขึ้น ให้สามารถดำ เนินการเรียนการสอน ไปด้วยดี และทำให้คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมีประสิทธิภาพสูงสุด คือ การพัฒนาผู้เรียนให้ เกิดการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การพัฒนากลยุทธ์การนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 ที่สถานศึกษาควรมีการประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน ผู้บริหารติดตามผลความก้าวหน้าในการสอนของครูอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ควรให้ความสำคัญต่อด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ คือ ผู้บริหารให้ข้อมูลที่จะดำเนินการนิเทศภายในอย่างรูปธรรมกับครูผู้รับการนิเทศ พร้อมยกตัวอย่างและอธิบายวิธีการประกอบ และโรงเรียนควรส่งเสริมการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลย้อนกลับ ที่เอื้อต่อการพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียนโดยการจัดกิจกรรรมเสริมสร้างศักยภาพ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลย้อนกลับ การติดตามและประเมินผล การนิเทศภายใน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับความต้องการ การนิเทศภายในของครูผู้สอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการการนิเทศการสอนของครูผู้สอนอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษาคุณลักษณะความต้องการการนิเทศภายในของครูผู้สอน โดยใช้วิธีการเก็บ รวบรวมข้อมูลและการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความลุ่มลึกมากขึ้น

2.3 กลยุทธ์ที่ได้สามารถนำไปศึกษาวิจัยเป็นรูปแบบเทียบเคียง ใช้กับสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นการพัฒนากลยุทธ์การนิเทศภายในโรงเรียน ทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีคุณภาพต่อไป

2.4 ในการดำเนินการเพื่อหากลยุทธ์ ควรมีกระบวนการทำงาน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ SWOT เพื่อนำผลไปสู่การวิเคราะห์ TOWS ซึ่งจะทำให้ได้กลยุทธ์การนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่มีคุณภาพลุ่มลึก เพื่อส่งผลให้นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ต่อไป

References

Aunsiri, S. (2012). Development of a causal Model of the factors that effect to the external quality assessment of the Phrapariyattidhamma Department general education school. *Journal of Educational Mahasarakham University*, 17(1), 63-80.

Chin, C. (2004). *Self-regulated learning in science. In Jessie Ee, Agnes Chang and OonSeng Tan. Thinking about Thinking, What Educators Need to Know*. Singapore: Mc Graw Hill.

Harris, B.M. (1985). *Supervisory Behavior in Education*. (2d ed.). New Jersy: Prentice-Hall.

Jarernkornburi, C. (2017). C-True Yourself Model of Thai Role Models on Dharmic Principle, Approach, and Theory. *Journal of MCU Peace studies*, 5(1), 140-153

Jiradechakul, K. (2007). *Guide to Visual Communication Within the School*. Bangkok: Thanaksorn Printing. [in Thai]

Katz. D. and Kahn. R. (1996). *The Social Psychology of Organizations*. New York: John Wiley & sons.

Khammoon, S., Wannasri, J., Jansila, V. and Mejang, S. (2013). A Model for Developing the Basic Education Supervision Practices in the General Buddhist Scripture Schools under the Office of National Buddhism. *Journal of Education Naresuan University*, 15(2), 22-28.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

Maneelek, R. (2001). *Strategic Planning in Educational Institutions*. Bangkok: Tips Publication. [in Thai]

Maneesri, C. (1999). *The Supervise of Study*. (4th ed.). Bangkok: Silpabannagan. [in Thai]

Pholphirul, P. (2009). Thai Workers under Wave of Globalization. *NIDA Development Journal,* 49(3), 39-74.

Puchthonglang, P. and Puchthonglang, Y. (2016). Learning Provision Model for Develop Right Consumption Behavior Based on the Philosophy of Sufficiency Economy for Adolescents. *Journal of MCU Peace studies*, 4(2), 17-37

Thamcharoen, V. (2000). Handbook of General Education Section of Phra Pariyattham School. Bangkok: Odien. [in Thai]

Thaveekhan, Pisit (2009). *State and Problems of School Based Supervision of Elementary School Administrators under the Office of Primary Education, Changwat Phetchaburi*. M.Ed. (Educational Administration). Graduate School. Kasetsart University. Bangkok: Thailand.

Wiles, Kimball and Lovell, John T. (1975). *Supervision for Better School*. (4th ed.). New Jersy: Prentice-Hall.

Wongvanit, S. (2007). *Research Needs Assessment*. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]

Marginalizing the Myanmar Military is an Imperative*

[1]Phone Pyae Soe and Siwach Sripokangkul
College of Local Administration, Khon Kaen University, Thailand.
[1]Email: ppsoe2010@gmail.com

Abstract

Since Myanmar (in 1989 the official English name of the country was changed from the Union of Burma to the Union of Myanmar) gained independence from the Britain in 1948, the Myanmar Army, known as Tatmataw, has carried out 2 coups d'état in 69 years, and dominated Myanmar's politics over five decades. The British legacy of ethnic conflict has fueled the rationale for Army dominance of the country, and Myanmar has now regressed into "military bureaucratic authoritarianism." The landslide victory of the National League for Democracy (NLD) in the 2015 general election was a significant milestone for democratic change after decades of military-dominated government. The author argues that the army is the greatest barrier to the country's sustainable development, and the government must undertake comprehensive marginalization of the military as its first priority. Marginalization may be achieved through amending the 2008 constitution which retains military bureaucratic authoritarianism. The military need to be excluded, from politics, including the exclusion of ex-military officers from the leadership positions in the ministries. The author reviews Indonesia's process of marginalizing the militia from politics as an example that Myanmar can replicate. The author argue that civilian control over the military and technocratic control over the country's administration will enable Myanmar to launch a strategic plan of sustainable development and bring legitimacy to Myanmar's political institutions within the international community.

Keywords: Marginalization of the military, Dictatorship, Civilian Supremacy, Military reforms

* Received March 14, 2017; Accepted July 29, 2017.

Introduction

The Military coup of March 1962 truncated parliamentary democracy in Myanmar, and established a Revolutionary Council to rule the country as a dictatorship. “Myanmar endured more than five decades of military rule and domination since General Ne Win’s military coup of 1962” (Clapp, 2015). The Revolutionary Council set out Myanmar’s way to socialism, which outlined the goals to improve the standard of living, end unemployment, and expend production. However, with the nationalization of industry, exports declined. There were shortages of basic commodities and the standard of living fell (All Burma Students’ Democratic Front, 1998). In July 1962, the Revolutionary Council established the Burma a new Socialist Program Party (BSPP) as a cadre organization, and transferred power to the BSPP in March 1974 in a controlled election. In other words, Burma’s military leaders transferred power to themselves as a civilian organization. Under the BSPP administration from 1974 to 1988 the nation’s economic problems grew, and Myanmar was declared by the United Nations as a Least Developed Country (LDC) (All Burma Students’ Democratic Front, 1998).

Following demonstrations against the BSPP in 1988, the State Law and Order Restoration Council (SLORC) was established (Callahan, 2010). The SLORC was composed of a new generation of military officers who had taken leadership of the Tatmataw. The SLORC was dissolved in 1997, and the State Peace and Development Council (SPDC) was subsequently created and most senior officials of the SLORC retained their positions. The ruling junta transformed itself into a military backed quasi-civilian government in 2011.

Myanmar’s politics has been dominated by the military for over five decades, and was branded as the Least Developed Country (LDC) by the United Nations for it mismanagement of military bureaucratic authoritarianism. The landslide victory of the National League for Democracy (NLD) in the 2015 election was a resounding landmark for democratic change after decades of military bureaucratic authoritarianism (Than, 2016). The author argues that Myanmar needs to build on this victory by pushing for the political marginalization of the military as the first priority in order to maintain democratic practices and jump-start the country’s development. The author will summarize how the military has dominated Myanmar’s politics, including how the leadership positions of government ministries have been controlled by the ex-military officers. Finally, the author will make some recommendations on how to reduce military control in Myanmar.

Historical Involvement of the Army in Myanmar Politics

This section reviews the historical involvement of the Myanmar Army in politics since the British colonial era. The British colonized Burma, today known as Myanmar, in 1886 and ruled the region as part of India. The Japanese pledged to bring independence to Burma prior to World War II, and trained 30 Burmans (known as the Thirty Comrades) to form the nucleus of an army to wage war against the British. The Japanese failed to bring freedom to Burma but the Japanese drove the British out during the war in 1942. The Anti Fascist People's Freedom League (AFPFL) was formed as an anti-Japanese coalition to fight with the British against the Japanese AFPFL. The Burmese Army was led by the General Aung San, one of the Thirty Comrades, to victory over the Japanese. Myanmar gained its independence from the British on 4 January 1948, but General Aung San, the father of today's State Counselor of Myanmar, Aung San Suu Kyi, was assassinated prior to independence in 1947 (All Burma Students' Democratic Front).

The parliamentary democracy of Burma only lasted 14 years (1948-1962). Prime Minister U Nu recommended that General Ne Win step in as head of a care taker government after the ruling AFPFL split into two factions in 1958. U Nu once again became Prime Minister after elections were held sixteen months later. Under the 1947 constitution, major ethnic groups had the right to secede from the Union of Burma ten years after independence and establish their own state. General Ne Win staged a military coup on 2 March 1962, citing the threat of secession by Shan State and economic problems, and the Burma period of democracy was ended. General Ne Win toppled the U Nu government, and established a Revolutionary Council to rule the country as a dictatorship (All Burma Students' Democratic Front).

In July 1962 the Revolutionary Council established the Burma Socialist Program Party (BSPP), which was expanded into a mass cadre organization under the military direct control. In March 1974, the Revolutionary Council transferred power to the BSPP in a controlled election. All candidates were elected by the BSPP, although the people could vote for members of the first BSPP government. General Ne Win, chairman of the Revolutionary Council, became U Ne Win, chairman of the BSPP and President of the new Socialist Republic of the Union of Burma as military leaders transferred power to themselves as civilians.

The BSPP administered Burma as a one-party state from 1974-1988. The nation's economic problems grew in the BSPP period, and the United Nations declared Burma a Least Developed Country (LDC) in 1987 (Zaw, Arnott, Chongkittavorn, Liddell, Morshed, Myint, and Aung, 2001). There were a number of anti-BSPP protests by students, workers, government servants and monks under the BSPP administration. About 4000 people were jailed in response to these demonstrations.

Demonstration against the BSPP began in Rangoon (in 1989, the official English name of the city was changed from the Rangoon to the Yangon) over the killing of students by riot police in March 1988. U Ne Win and other senior BSPP leaders resigned and President U Sein Lwin took control in June 1988. A general strike was organized on 8 August 1988, which has become known as 8888 general people uprising. Tens of thousands of people took to the streets to vent their discontent at the lack of a multi-party political system and at human rights violations by the BSPP authorities. Military troops fired into the demonstrators on that night in Rangoon. The demonstration resumed at the next day and more people were shot dead.

With protests growing and continuing, the military staged a coup on 18 September 1988 and established the State Law and Order Restoration Council (SLORC) which comprised 19 senior military figures (All Burma Students' Democratic Front). The SLORC immediately began to suppress the popular movement cited the need to restore law and in order to the country as a result of the widespread protests. The SLORC responded brutally to the protests by firing into demonstrators killing hundreds of people. People called for a multi-party democracy. The SLORC stated that multi-party elections would be held after restoring law and order, and peace and tranquility to the country. In 1990, general election was held, and the people of Burma were given the first opportunity since 1962 to choose their own government. Aung San Suu Kyi's National League for Democracy (NLD) won a landslide victory in the elections. However, the NLD was prevented from taking office by the ruling SLORC, which placed Aung San Suu Kyi under house arrest. Aung San Suu Kyi was the charismatic daughter of Myanmar's martyred independence hero, "Bogyoke" (general) Aung San (Fink, 2015). The SLORC led by General Than Shwe was unwilling to hand over power, and began a systematic campaign of repression against opposition Members of Parliament (MPs). The elected MPs were intimidated, forced into exile, jailed, tortured and killed, forced to resign as MPs as well as dismissed as MPs over the past next eight years.

The SLORC was dissolved in 1997. In its place, the State Peace and Development Council (SPDC) was created and most senior officials of the SLORC retained their positions. On 9 February 2008, the SPDC declared that it would hold "multi-party democracy general elections" in 2010. In 2011 the military transferred formal authority to a nominally civilian government after more than 20 years of direct rule. The military now rules beyond government oversight and has a significant representative majority in Parliament that is constitutionally guaranteed. The ruling Union Solidarity and Development Party (USDP), led by President U Thein Sein, is composed of former military officials who control all key government positions. In the November 2015 multiparty election voters' desire to "change" swept away the conservative forces associated with more than five decades of military bureaucratic authoritarianism. Myanmar's multiparty general election in 2015 appeared to herald the dawn of a new era in Myanmar politics.

The aforementioned summary of military involvement in Myanmar's politics illustrates the Myanmar Army belief that it has the expertise to run the country's political and economic system. The military leaders believe they are more competent than the elected civilian government in developing the country. The army has no faith in democracy and no confidence in the political party system, a view that is often shred by the military in other developing countries. The distinctive competencies of the Army include centralized command, hierarchy, discipline, intercommunication, esprit de corps, autonomy and self-sufficiency (Finer, 1962 cited in Sripokangkul, 2015). The military believes that it serves the state, rather than the civilian government. The Myanmar military regards itself as an autonomous organization, not controlled by a civilian government, an idea that has been rooted in Myanmar society for over fifty decades. In the next section, the author will discuss the mechanisms used by the military to control Myanmar's politics.

How does the Military Dominate in Myanmar's Politics?

Current political control by the military is a result of two major developments. The first is the creation of a new constitution in 2008 that gave the military dominance of the Parliament. The second is on-going control over the ministries.

Constitutional Dominance of the Parliament

In May 2008 the SPDC organized a national referendum on the constitution (known as 2008 constitution) (Pedersen, 2011). The 2008 constitution was part of the military regime's program to control the multi-party general elections to be held in 2010 for representatives to parliament. The new constitution reserved 25 per cent of the parliamentary seats for the military a move intended to consolidate the junta's grip on power.

This provision ensures that the military's institutional privileges would remain untouched under any future civilian government. When this provision is combined with the military's control over political parties through its Union Solidarity and Development Party (USDP) in parliament, political opposition is hard to organize. "The USDA, formed in 1993 and recognized as the "political arm" of the State Peace and Development Council (SPDC) in 1997, is notorious for its often-violent intimidation of pro-democracy groups in Burma" (Network for Democracy and Development, 2006). Since the Constitution requires a 75 per cent majority vote order for changes to be made, the military has constitutional assurance that its rule is secure. In November 2010, the junta permitted parliamentary elections (Center for Security Studies, 2012).

Military Control of the Ministries

The constitution provides that the minister of defense, home affairs, and border management are appointed by the army chief, who has a growing corps of leaders from which to draw to staff these ministry positions. The growing corps of army officers have taken up positions in other government ministries and in state-owned enterprises. Nakanishi's study (2013) indicates that large numbers of military officers are working at the level of minister or deputy minister, including many middle-ranking officers. There are also a large number of retired military officers who serve concurrently as retired military members and members of the ministries. Through this interlocking network of civilian and military government officials, the military retains tight control over the daily operations of government.

In November 2015 the dominance of the military resulted in what has come to be known as a "rainbow campaign", a series of ribbon bearing protesters against military dominance over civilian programs. The first protest was triggered by doctors and health professionals to resist the appointment of military officers in government agencies. The

doctors and other health professionals criticized the government's announcement that senior army officials with no medical experience would occupy top positions in the Ministry of Health. A black ribbon movement started enjoining medical professionals to resist the military infiltration of the ministry two day after the issue was reported in the news. The organizers of the campaign created a Facebook page, which quickly became popular, and immediately revealed that this military initiative did not have the support of the political party. The organizers requested the public to join their efforts to oppose the actions of the repressive military government. It was clear that the opposition was motivated by the larger goal of protesting the government's violation of human rights and the people's desire for a more democratic approach to ruling the country. The ministry responded to the criticism by vowing that it will no longer accept further nominations from the military for medical positions in the ministry (Palatino, 2015).

In September 9 2015 there was a second popular uprising against the actions of the government. In this case, lawyers and some judges protested the deployment of military officers into the Supreme Court by wearing yellow ribbons. A lawyer of the Nay Pyi Taw Legal Supporting Committee, U Khin Maung Zaw said "Our first step is to stop the assignment of more military officers in ministerial departments. I think they appoint military officers in government departments with an intention. As you know, top seats of government departments are military officers" (Phyo, 2015, para.5). U Khin Maung Zaw added that "I think that they have an intention to encircle the new government with ex-military officers in all ministerial departments" (Phyo, 2015, para.6). As a symbol of defiance against the hiring of army officials by the Education Ministry, teachers also vowed to promote a green ribbon movement as a symbol against the military infiltration. A teacher said during the launching of the green ribbon campaign "We have nothing to say about those ex-military officers who have already been appointed to administer the education sector but we hope that no more ex-military officers will be appointed in the future" (Palatino). In Mandalay, after vacant technological management posts in the region's Ministry of Electric Power were reportedly given to senior military officers, electrical engineers organized the blue ribbon campaign. Meanwhile, a red ribbon movement was announced by some geologists of Ministry of Energy to protest the appointment of army personnel in the agency. The ribbon movements reflect unsettled support of the army's desire to maintain its hegemony in Myanmar society. Perhaps there are lessons that can be learned from Indonesia's experience in reconciling military control with democratic aspirations within various sectors of civil society.

The Role of the Military in Indonesia

The author reviews the mechanisms of military control over political and civil society in Indonesia. The goal is to abstract some lessons that could be applied to Myanmar. Developing countries around the world continue to struggle to find the right balance between military and civilian control of the governing institutions of the country.

In Indonesia President Suharto secured the consolidation of his power through mass killings of people who opposed him. Intellectuals and students who showed their interest in Communist ideology and other groups were victims of the violence. As many as 500,000 people died during the period from October 1965 to March 1966 (Cribb, 2001). Scholars studying this period reported that the death toll may be as high as one million. Many prisoners were tortured to death. Many hundreds of thousands of prisoners were forced to work as slaves with insufficient food and no medical care (Amnesty International, 1983 cited in Sripokangkul, 2015).

President Suharto's political stability relied on the Indonesian armed forces for more than thirty years. The police force was intertwined with the armed forces which were known as "Angkatan Bersenjata Republic Indonesia" (ABRI). The policy of assigning high ranking military officers to sit in legislative and other administrative organizations was implemented by the military. Both current and retired military officers could occupy important strategic positions at both national and regional levels, from ministerial posts to village headman (Sebastian & Iisgindarsah, 2013). They could also occupy key position in state enterprises such as the petrol and gas industries. In 1999 it was reported that four thousand military officers took positions outside the armed forces. The retired military officers took at least twice as many such positions. The military enhanced its political power through its influence in Golkar—a government-supported political party (Bhakti, n.d) During the Suharto era elections, military members helped the party win the majority of votes by Golkar.

The Indonesian military bore the brunt of criticism for its primary role as the political tool propping up the oppressive Suharto. After the resignation of President Suharto in 1988, the military held a seminar in Bandung to re-conceptualize the military's future role. Following the seminar several important changes followed:

- The Indonesian military was renamed the Indonesian National Defense Force (TNI);

- The police force was separated from the military's chain of command;
- liquidation of social-political compartments and kekaryaan (placing ABRI personnel in non-military post) functions within military structure;
- Removal of military representatives from national and regional legislatures;
- Active officers were prohibited from occupying positions in the non-military bureaucracy;
- Formal ties were severed between the ruling political party (Golkar) and control of the national elections process;
- The most important change involved cutting ties of the National Defense Force (TNI) with influence or control over social and political institutions.

An official document titled "The Role of TNI in the 21st Century" which was published in 2001 reflected further attempts at cutting ties between the military and political establishments. The document reiterated TNI's pledge to disband its social-political role. Furthermore it asserted its commitment to national defense transferring its responsibility for domestic security to the now separate Indonesian National Police (Kepolisian Negara Republik Indonesia, POLRI). Several changes were made by TNI Headquarters in some critical areas such as exclusion of socio-political courses and insertion instead of humanitarian law in the military curriculum, transferring the military tribunal from TNI Headquarters to the Supreme Court, and making it a requirement for an active officer to retire from operational duty before being nominated to stand in elections. Notable changes were made by TNI in its military doctrines. TNI developed the doctrines based on operational experiences and with the necessary adaptations learned through engagements with foreign militaries.

The Indonesian government enacted two key laws on national defense to institutionalize democratic civilian control and military professionalism. One set forth the core values, purpose and principles of national defense and the second spelled out the role and authority of the Ministry of Defense in defense policy making including its institutional relational relationship with TNI Headquarters and other government organizations. It also provided guidelines for the use of force, management of defense resources, the budget for defense spending and principles governing parliamentary oversight on State Defense. An important 2004 law demarcates the role and main duties of TNI as the "core defense component" to "uphold state sovereignty, maintain territorial

integrity and protect national entities." It decisively outlaws TNI's involvement in political and economic activities and thus stipulates two crucial requirements. First, TNI's force structure is "subject to geographical conditions and defense strategy with priorities on less-stable and conflict-prone areas, as well as border regions". Its force deployment is also limited by the provision to "avoid a structure akin to civilian bureaucracy and prone to political interests." The transfer of military businesses by 2009 to the government is the second issue addressed by the 2004 law (Sebastian and Gindarsah, 2011 cited in Sripokangkul, 2015).

A high degree of civilian control was established in Indonesia following the 1988 Bandung Seminar. Indonesia has enjoyed free and fair elections since 1999, protection of electoral rights by introducing direct ballots for local government leaders in 2005, and a competitive open party list system since 2009 (Sukma, 2009 cited in Mietzner, 2011). In 2004, Indonesia abolished reserved military representation in parliament as well as preventing active military officers from serving as cabinet ministers. Both the number of retired military personnel in local government and the national parliament has declined sharply. The number of governors with military background dropped to below 10 per cent in 2010 (over 80 per cent in 1970s). Furthermore, TNI retirees took only 2 per cent of the members of national parliament (Kompas, 2010). All ministers of defense have been civilians since 1999. The Ministry of Home Affairs and State Intelligence Agency previously held by ex-generals were handed over to civilian control in 2009. The military has no veto power over other government appointments anymore. This political marginalization of the military in Indonesia has resulted in the country enjoying a high rank in international democracy index (Mietzner, 2011).

Indonesia is still undertaking military reform including further reducing the role of the armed forces in politics while increasing its stature as a highly professional and trusted external defense force with the citizenry. In the meantime, the Indonesia military has refrained from interfering in other political activities. It is undeniable that the most significant contribution has come from military reforms, while other and slower democratization reforms have been important to Indonesia's success. Myanmar can learn from Indonesia's experience in restructuring the relationship between military and civilian control of the political and military institutions of the country. Positioning the military under the civilian supremacy is the most important first step in democratization (Bruneau

and Matei, 2008). In the next section, the author uses the "lessons learned" from Indonesia to set forth a strategy for reducing military control over political and civil institutions in Myanmar.

What are the Plausible Strategies for Comprehensive Marginalization of the Military in Myanmar?

"The Tatmadaw is constitutionally protected as a separate and autonomous entity from the government (Article 20b) and has exclusive jurisdiction over the ministries of Defense, Interior and Border Affairs via appointing all three ministers (Article 232b)" (Macdonald, 2013). At present, the military is the major and most powerful national actor (Ganesan, 2017). This constitutional provision ensures that the Myanmar Army has unrestrained control of national and local administration of the country. While the existing constitution serves as a basis for democratization, it also reserves 25 per cent of all legislatives seats for serving military officers. The evidence reviewed in this paper suggests that the military retains nearly complete power and influence over all government operations through a combination of party and administrative control. Based on the lessons learned from Indonesia, I recommended a series of policy reforms that will prevent military control over the political and administrative structures of authority.

1. Abolish the constitutional provision guaranteeing 25 percent of the parliamentary seats for the military

2. Abolish the Vice-President position nominated by the Commander-in-Chief of the Defense Services (There are two Vice-Presidents, and one is nominated by the military chief according to the 2008 constitution)

3. Require the Ministries of Defense, Home Affairs and Border Affairs to be held by civilians

4. Place restrictions on the ability of recent ex-military officers from holding positions in the government agencies. There are examples from other countries with highly professionalized civil service systems that can be borrowed to craft combination policies that would restore civilian control over the bureaucracy.

5. Undertaking military reform such as demobilization, downsizing, military budget reduction, audits of the military budget, education on non-violent methods of engagement for the military

6. Increasing the respect of citizens for the military by having the military make a public apology for human right violations in the past

7. Public education reform of the curriculum that celebrates the virtues of civilian control over the military

8. Introduction of regulations which keep Myanmar military from interfering in the economic activities of the nation

9. Ratification of the International Criminal Court of Justice

10. Promoting a national reconciliation program that seeks to heal historic wounds between the citizens and their military institutions

These will ensure the continued role of the military under democratic norms, and strongly promote the Myanmar military to restore both domestic and international legitimacy. Traditionally, the Myanmar military has had strong public credibility. With the reforms I propose, over time the military will recover its former reputation for being a highly professional and also facilitate the patriotic friend of the citizens. The reform will also facilitate the country's sustainable development and legitimacy in international society.

Conclusion

The Myanmar military plays a large role in Myanmar contemporary politics as demonstrated in the aforementioned sections. The Myanmar people have gained the ability to elect their government officials after a long and hard struggle over many decades. But the government is facing many challenges, largely because of military dominance over the political process and government agencies. While "the civil service in Myanmar has served under successive military governments" (Prakash, 2013) and has considerable professional capacity, this potential is being seriously compromised. Worse, civil servants feel increasingly unwilling to take leadership initiative to solve problems for which they have knowledge to solve. They are sitting back on their heels in an inactive mood as they wait for new directions from a new government. They wait and see whether the new government will continue or discontinue the previous administration's schemes without vibrant participation. This entire bureaucracy is stuck in "neutral gear". The only way to unleash this creative energy is to prevent the military from continuing to operate as a state within a state by adopting the lessons learned from Indonesia.

References

All Burma Students Democratic Front. (1998). *To Stand and Be Counted: The Suppression of Burma's Members of Parliament*. Retrieved from

Bhakti, I.N (n.d). The Transition to Democracy in Indonesia: Some Outstanding problems, Retrieved 2017, June 4, from http://apcss.org/Publications/Edited% 20Volumes/ Regional Final% 20chapters/Chapter12Bhakti.pdf

Bruneau, T & Matei, F. (2008). Towards a New Conceptualization of Democratization and Civil-Military Relations. *Democratization*, *15*(11), 910-915.

Clapp, P. (2015). *Myanmar Anatomy of a Political Transition*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace.

Callahan, M. (2010). *The Endurance of Military Rule in Burma: Not Why, But Why Not?*. Susan L. Levenstein, Finding Dollars, Senses and Legitimacy in Burma. Washington, D.C.: Woodrow Wilson International Centre for Scholars.

Cribb, R. (2001). *How many deaths? Problems in the statistics of massacre in Indonesia (1965-1966) and East Timor (1975-1980)*. Retrieved 2017, June 4, from https:// works.bepress. com /robert_cribb/2/

Center for Securities Studies. (2012). *Myanmar: Limited Reforms, Continued Military Dominance*. Retrieved 2017, January 2, from https://www.files.ethz.ch/isn/ 144269/CSS Analysis_115.pdf

Fink, C. (2015). Myanmar's Proactive National Legislature. *Social Research: An International Quarterly*, *82*(2), 327-354.

Ganesan, N. (2017). *Appraising Myanmar's Democratic Transition and Evolving Challenges,* Retrieved 2017, April 26, from https://www.cambridge.org/core

Macdonald, A. (2013). From Military Rule to Electoral Authoritarianism: The Reconfiguration of Power in Myanmar and its Future. *Asian Affairs: An American Review, 40*(1), 20-36.

Mietzner, M. (2011). Overcoming Path Dependence: The Quality of Civilian Control of the Military in Post-Authoritarian Indonesia. *Asian Journal of Political Science*, *19*(3), 270-289.

Nakanishi, Y. (2013). *Post-1988 Civil-Military Relations in Myanmar*. Retrieved 2016, December 30, from http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Dp/pdf/379.pdf

Network for Democracy and Development. (2006). *The White Shirts: How The USDA will Become The New Face of Burma's Dictatorship*. Tak: Documentation and Research Department.

Pedersen, M. (2011). The Politics of Burma's "Democratic" Transition. *Critical Asian Studies, 43*(1), 49-68.

Palatino, M. (2015, October 10). Myanmar's Ribbon Movements Challenge Militarization. *The Diplomat*. Retrieved from http://www.thediplomat.com

Phyo, P. T. (2015, September 16). "Rainbow Ribbon" campaign planned against military appointees. *Myanmar Times*. Retrieved from

Prakash, A. (2013). Effective Bureaucracy can Facilitate Economic Reforms in Myanmar. *ERIA Policy Brief*, *2013*(2), 1-4.

Sripokangkul, S. (2015). *On the Path to Democracy in Thailand, Military Reform Is the First Step*. Pathways Towards Just Peace Reinventing security, justice and democracy in Asia-Pacific 2015 APPRA Conference Kathmandu, Nepal. 9-11 October 2015.

Sebastian & Iisgindarsah. L.C (2013). *Taking Stock of Military Reform in Indonesia*, Retrieved 2017, June 4, from www.springer.com/cda/content/document/cda.../9783642296239-c1.pdf?SGWID

Than, T. M. M. (2016). Myanmar's General Election 2015 Change Was the Name of the Game. *Southeast Asian Affairs*, *2016*, 241-264.

Zaw, A., Arnott, D., Chongkittavorn, K., Liddell, Z., Morshed, K., Myint, S., & Aung, T. (2001). *Challenges to Democratization in Burma*. Stockholm: International IDEA.

Advocating Interpretivism to Understand EFL Learners and Learning*

Sureepong Phothongsunan
Faculty of Arts, Assum0ption University,
Ramkamhaeng, Huamak, Bangkok, 10240
Email: sureepongp@hotmail.com

Abstract

Frequently adopting an interpretive mode of inquiry to conducting classroom research, the writer attempts to reflect on the vigour of this methodology in investigating EFL learners' perceptions of their English learning in various dimensions. Firstly, an interpretative enquiry is introduced as a methodological consideration of choice. Then, the teaching and learning practices of English in Thailand adopting interpretivism are explicated. The implications for using this mode of inquiry are then discussed for university practices. From the writer's standpoint, understanding learners' needs and the nature of learning English serve as a key to helping them learn English more efficiently.

Keywords: Interpretive inquiry; EFL (English as a Foreign Language); Perceptions

* Received September 2, 2017; Accepted December 27, 2017.

Introduction

To begin with, an interpretive inquiry is not quite common in Thailand. Similar to many developing countries, Thailand tends to favour quantitative studies:

> *In much of the developing world, educational research is largely empirical and quantitative, characterized by the development of standardized tests and questionnaires, the production of data from large samples of schools and individuals, and the analysis of these data by a variety of statistical methods (Vulliamy, Lewin and Stephens, 1990:16)*

An interpretive approach, otherwise, can be used to broaden the research scope in a country where positivist inquiry has been dominating the research scene. In addition, an interpretive mode of inquiry leads a way to some exposure to a different research practice, and raises awareness of alternatives to the positivist paradigm.

Methodological Consideration

Findings from qualitative research can indicate what conceptions learners have about their learning experiences. It is in fact this mode of inquiry that gives voices to learners to reflect on different issues that affect them as EFL learners and their learning of English. Within an interpretive inquiry, some realities of the learners' social world of learning can be observed. By focusing on the learners' perceptions and their experiences in the classroom and within the wider social context of university, insights into how learners are actually experiencing the learning opportunities provided by the education system are obtained. In order to understand the extent to which educational policies or innovations in English language teaching and learning have been a success or not, we need to gear more closely towards the everyday realities of the language classroom and university.

Within the field of second language learning itself, research into learners' perspectives following a non-positivist tradition still seems limited. In the UK, research studies which involve learners' perspectives in terms of their general experiences of university, have been conducted more widely. Very young learners have been able to

describe their learning processes and experiences and verbalise their views on different learning issues (McCallum, et al., 2000). In fact, it is this kind of research involving learners' perspectives on different issues of teaching and learning of English within the social context of Thai universities that can broaden our understanding of second language learning.

One of many instances is when conducting focus group discussions and individual interviews, which are largely considered as interpretive methods. Learners would be able to articulate and express themselves overtly. They can also ask questions or offer their opinions. This kind of interaction should be encouraged especially if issues of investigation are related to the research areas. Furthermore, the choice of language of interaction should be taken into account as some learners may be less confident in using English. Therefore, the use of mother tongue or first language in data collection from learners may be applicable. Further considerations, however, have to be made if the researcher is from a different ethnic group from the informants and does not share a common language with them.

For analysing focus group discussions, it can be complex as a researcher needs to strike a balance between presenting both group and individual voices. It would seem prudent however to present both sides of data to show that individuals are as important as the group.

Research related to understanding EFL learners should be undertaken by instructors because from the writer's stance the impact of such research seems to provide invaluable insights into how learners discover themselves and can become successful EFL learners in the context they belong to.

By trying to understand the realities of learners' social world of learning English using an interpretive inquiry, learners are actually given an opportunity to learn about themselves as learners and their English ability and in some cases about other learners and their language ability. From one perspective, it appears to trigger learners' cognitive processes, increase their understanding and awareness of the learning process, and raise their self-confidence and self-esteem in using and speaking English. In terms of validation, member checks where interview transcripts of participants/ informants are returned to them so that they can verify their accounts are considered an efficient tool to strengthen and reassure qualitative findings.

In the following section, the writer proposes some implications of using an interpretive approach for teaching and learning English in Thailand.

Teaching and Learning Practices of English in Thailand

As stated previously, researching using an interpretive inquiry renders various insights into the process of learning the language. What instructors and universities need is to rethink current practices. This includes focusing more on the issue of learning as well as reconsidering the approach to teaching, and taking a broader view of learners as whole persons engaging or participating in activities (Wells, 2003). Unless instructors and universities understand the social and cultural nature of learning, it is unlikely to provide the sort of English learning that can help learners to develop their overall language proficiency. A salient case in point in the Thai context can be given. Akkakoson (2016) explored reflections from teachers and students on speaking anxiety in an EFL classroom using interviews. It was found that interviews were an effective way to help reveal both the teachers and the students' data to an extent where deeper analysis could be made.

Teaching must be perceived to help learners learn; specifically to help them expand and enhance their existing knowledge, understanding and skills. While examinations are unavoidable in a formal system where an indication of qualifications is needed for learners' future educational and career moves, instructors need to break free from thinking of teaching English as just preparing learners for the examinations.

However, instructors should not be blamed for having this view. Their experience as learners, how they were trained or how they received their training could justify their beliefs and classroom practices. It is also most likely that lecturers are influenced by the particular views of learners and learning held by the education system in which they work. Even when EFL lecturers appear to believe that learners should develop their overall language proficiency, their actual practices often swayed towards fulfilling the perceived external requirements (Wells, 2003).

Nevertheless, EFL instructors should realise that they institute learning resources. Learners in general interact with language teachers. Under such circumstances, EFL teachers are not simply transmitting knowledge of English, but they

can become co-participants in creating knowledge. For learners, teachers are also their models for English language use. EFL teachers, therefore, must give learners a chance to speak for themselves. This includes giving learners the opportunity to use language for communicative encounters, to create various kinds of manuscripts and stimulate responses from their fellow learners or to find solutions to relevant problems through collaborating with others including other teachers (Legutke and Thomas, 1991).

Some EFL teachers might want to engage in an exploratory practice (Allwright, 1999) as a way of discovering what is possible. In presenting writing exercises, instructors can first provide a model. However, instead of leaving learners to copy and simply write a parallel essay, for example, teachers can organise an activity where learners are helped to make sense of what and how to write. This can be followed by learners working together before they individually produce the text (Burns, 2001). This can help some learners to overcome writing difficulties where the scaffolding constructed at the beginning can later be unexploited as learners find their own ways of writing.

In oral tasks, EFL teachers should create an environment that stimulates the desire of the learners to say something in English. If learners want to talk and express themselves, that is a powerful motivation to learn and use English. If learners are unsure of using English, the use of learners' first language or Thai should be allowed, on a condition that teachers can understand learners' mother tongue. As some research studies revealed (Mercer, 2001; Lin, 2001), using learners' first language can help them make sense of their learning. Teachers can then provide explanation in English. As a matter of fact, Atkinson (2003) suggests that learners' first language have a role to play in the second language classroom. Learners can develop their knowledge of the second language through a comparison and contrast of the target language with their first language by restraining the role of the first language in the learning process.

In dealing with literary texts, teachers can include talking about learners' feelings about the texts. By including activities where learners can talk about different aspects of their learning such as the content areas and issues of grammar, how they approach specific learning tasks and how they wish to work or how they want their group work to be, this can build an element of monitoring into a standard classroom activity (Allwright, 1999), The work of Eken (1999) involving learners observing and

later discussing teaching and learning processes, in fact suggests that such technique can be effectively used to achieve collaborative exploration of teaching and learning.

Discussing learning with learners also means that teachers can organize language activities that encourage learners to analyse their own use of language. Analysing language use is a powerful learning resource for learners, as it enhances their understanding of what and how they and others write and speak. In fact, talking about learning also means giving learners substantial responsibility for decisions related to learning which would help them to invest fully in their learning and in turn, help them to get the most out of lessons (Allwright, 1999). While Flutter (2002) adds that talking with learners about aspects of teaching and learning can provide teachers with feedback to help learners improve their practice, help teachers to identify things that may impede, or enhance learners' progress, create a more collaborative learning environment, and provide opportunities for developing new approaches based on learners' perspectives. It is also suggested that the formal process of teaching and learning of English be made more social and interactive.

University Practices of Teaching and Learning English in Thailand

Thai universities should realise the importance of their broad social context in influencing the learning process. This is because the classroom is not the only context where learners can learn and use English. It seems that university culture to a certain extent creates a boundary around learners' learning and instructors' teaching. In other words, university culture appears to determine the extent to which learners learn and use English. This, in particular, relates to a university's excessive concern over examinations. Thus, creating a balance between focusing on examinations and developing learners' overall English proficiency is needed.

The university rector or president, in particular, is a key figure. As the head of university, the rector does not only determine the university's priorities, rationale and goals for English learning, but, apart from the English instructors, the rector also serves as a role model for learners reflecting his or her own enthusiasm and interest in English. This includes the rector's own use of English whenever appropriate.

Evidence also suggests that apart from the rector and the English instructors, other instructors teaching other subjects appear to play a significant role as to whether learners can assert themselves in English within the wider social context of university. In this respect, every instructor in a university has a role to play in helping learners to engage in genuine language practice.

Thus, universities helping learners to become proficient second language users are clearly a key issue. In particular, this is because English is now the medium of instruction in many leading institutions in Thailand. In addition, the ability to use English for different social and academic purposes is important for learners as English is frequently employed as a lingua franca or a contact language between people who do not have the same first language.

In order for universities to provide learning experiences that would help learners develop and enhance their English proficiency, the writer would like to suggest that there be a strong overture within the University of the Importance of learning and in using English.

Universities might create specific language policy that centres on developing learners' language through collaboration with all instructors both within and outside the language classroom. This effort, however, must go beyond the issue of preparing learners for formal examinations. Instructors can engage with learners on different issues in the classroom and this should also extent to different activities outside the language classroom.

All instructors, therefore, must be prepared to use English in order to create a learning community in which learners can practise and use English. In other words, instructors can create a more English friendly environment. They must also tolerate learners' lack of fluency in English by focusing more on communication than accuracy. This is to create a setting where learners feel supported and relatively free of serious risk when using English. While accuracy is still important, this can be dealt with, as far as learners feel more comfortable using English.

While organising English activities, instructors' involvement is as significant as learners' involvement. If there is no mutual engagement between instructors and learners regarding organising the activities, learners may not be able to benefit from the activities that are meant to help them to develop English. Corresponding to this, all learners,

despite their ability and proficiency in English, must be encouraged to participate in English activities. While some learners may be better at English, universities must treat all learners equally so as not to evoke negative feelings or lower self-esteem amongst those who are less proficient in English.

In sum, as in the language classroom, more social and collaborative engagement with learners in relation to different activities outside the language classroom, according to Flutter (2002), would help to determine possible new directions for university improvement planning, including fostering and establishing a more positive learning culture. In the case of English learning in particular, this encircles establishing a positive learning environment for learners to participate in English within the wider context of university. Universities can then monitor and evaluate the learning conditions and experiences provided for learners.

Universities must, therefore, aim at becoming dynamic learning organisations where there is a mutual, constitutive relationship between the individuals and the school community where they can engage in joint activities to solve emergent problems in an attempt to achieve their goals in the teaching and learning of English.

Conclusion

With the use of interpretivism or interpretive inquiry, it is deemed important to consult learners and consider their perspectives of learning when making decisions about how to help them learn English better particularly at classroom and school levels. While decisions are made at a policy level, it is how the learners experience their learning that seems most significant. However, it should be noted that to a certain degree it is decisions at a policy level and what a university's top management committees seem to believe education means, which influence the kind of learning experience learners are provided for in the language classroom and university. Nonetheless, the writer strongly holds firm that where a university believes in providing rich learning experiences, opportunities for learners to develop their English are most available. In any case, there still seems to be a need to further understand learners and the nature of learning in order to provide more meaningful learning experiences for them in their learning of English.

References

Akkakoson, S. (2016). Reflections from teachers and students on speaking anxiety in an EFL classroom. *Journal of Language and Cultural Education*, *4*(3), 46-70.

Allwright, D. (1999). *Putting Learning on the Classroom Agenda: A Case for Learner-based 'Exploratory Practice'*. Paper presented at the National Congress on English, Conferentiecentrum Woudschoten, Woudenberg 54, Zeist, The Netherlands, January, 1999.

Atkinson, D. (2003). English only in the Classroom: Why do we do it? A version of an article presented at the Godollo October 1994 4th IATEFL Hungary Conference. Retrieved at http://ettc.uwb.edu.pl/strony/ptt/feb95/8.html on 11 July 2017.

Burns, A. (2001). Genre-based approaches to writing and beginning adult ESL learners. In C.N. Candlin and N. Mercer (Eds.), *English language Teaching in its social context*, pp. 200-207. London: Routledge.

Eken, Deniz Kurtoglu. (1999). Through the eyes of the learner: learner observations of teaching and learning. *ELT Journal*, 53(4), 240-248. Oxford: Oxford University Press.

Flutter, J. (2002). Thinking and Talking about Learning. *Teaching Thinking*, 7, 42-46.

Legutke, M. and Thomas, H. (1991). *Process and experience in the language classroom*. London: Longman.

Lin, A.M.Y. (2001). Doing -English-Lessons in the Reproduction or Transformation of Social Worlds? In C. N. Candlin and N. Mercer (Eds.), *English Language Teaching in its Social Context*, pp 271-286. London: Routledge.

McCallum, B., Hargreaves, E. and Gripps, C. (2000). Learning: the pupil's voice. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 275-289.

Mercer, N. (2001). Language for teaching a language. In C. N. Candlin and N. Mercer (Eds.), *English Language Teaching in its Social Context*, pp. 243-57. London: Routledge.

Vulliamy, G., Lewin, K. and Stephens, D. (1990). *Doing Educational Research in Developing Countries: Qualitative Strategies*. Basingstoke: The Falmer Press.

Wells, G. (2003). *Dialogic Inquiry in Education: Building on the Legacy of Vygotsky*. Ontario Institute for Studies in Education. Retrieved at http://www.oise.utoronto.ca/~gwells/NCTE.html on 13 February 2017

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนากับการเยียวยาบาดแผลทางใจ*
Buddhist Principles and Trauma Healing

พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตฺติปณฺโญ) และ สุพิชฌาย์ พรพิชณรงค์
Prathepsuwanmetee (Suchart Kittipunyo),
Supitcha Pornpitchanarong
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส
Mahachulalongkornrajavidyala University PalisuksaBuddhagasa Campus,
HomKret, Sam Phran, NakhonPathom 73110, Thailand
E-mail: supitcha96@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการนำเสนอแนวทางการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับเทคนิคการดูแลรักษาสุขภาพจิตสมัยใหม่ การเกิดบาดแผลทางใจไม่ว่าจะเกิดจากภัยคุกคามภายนอกหรือบุคคลอื่นมากระทำย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของผู้ตกเป็นเหยื่ออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ระดับความรุนแรงของการตอบสนองต่อการบาดเจ็บทางใจจะแตกต่างกันไปในแต่ละคนตั้งแต่เกิดความไม่สบายใจ วิตกกังวล ซึมเศร้า ไปจนถึงการทำร้ายร่างกายหรือฆ่าตัวตายได้ อันเป็นสิ่งที่ไม่มีผู้ใดปรารถนาให้เกิดและสามารถป้องกันได้หากกลุ่มคนเหล่านี้ได้รับการช่วยเหลืออย่างทันท่วงที ประกอบกับในปัจจุบันการคิดค้นวิจัยและองค์ความรู้ด้านการแพทย์มีความก้าวหน้าและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แนวทางการรักษาแบบผสมผสานเริ่มเข้ามามีบทบาทในงานด้านการฟื้นฟูสุขภาพจิตมากขึ้น รวมถึงการประยุกต์เอาหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาช่วยในการบำบัดรักษาผู้ที่มีบาดแผลทางใจจากการสูญเสียอวัยวะในร่างกาย ความสามารถ ทรัพย์สินหรือบุคคลอันเป็นที่รักไป ให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตอย่างปกติสุขได้

คำสำคัญ: การเยียวยา, บาดแผลทางใจ

* Received October 2, 2017; Accepted December 29, 2017.

Abstract

This article aimed to study the way Buddhist principles integrated with the technique of traumatic healing. The phenomenon of trauma are caused from outsiders and/or other persons. The occurrence of Trauma whether it is caused by external threats or by others, inevitably affects the mental health of the victims. The level of the response to a traumatic event varies on person to person, and can range from anxiety, depression, self-physical assault and suicide. This is something that everyone wishes to avoid and prevent. These people are being helped in a timely manner, with the current research and medical knowledge being progressive and continuous development. Integrated therapeutic approaches have begun to play a greater role in rehabilitation work of mental health including the application of Buddhist principles to help treat people with mental wounds from the loss of internal body organs, assets, or loved ones.

Keywords: Traumatic Healing

บทนำ

พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวพุทธอย่างเหนียวแน่นตั้งแต่เกิดจนตาย และแม้ในปัจจุบันจะมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์อย่างต่อเนื่อง ศาสนาไม่ได้ถูกกลืนให้หายไปตามยุคสมัยแต่สามารถอยู่ร่วมกับวิทยาศาสตร์ได้อย่างกลมกลืน นอกจากนี้หลักคำสอนทางศาสนายังได้ถูกนำมาประยุกต์เพื่อให้เกิดประโยชน์ด้านการรักษาเยียวยาบาดแผลทางจิตใจแก่ผู้ที่ประสบปัญหาหรือผู้ป่วยทางจิตในสถานรักษาพยาบาล โดยการใช้ประโยชน์จากการเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจของผู้ป่วย การยอมรับและพิจารณาสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง การปรับเปลี่ยนทัศนคติ รวมถึงการสร้างกำลังใจและมุมมองเชิงบวกเป็นต้น พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพและฝึกฝนได้หากการพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ถูกพัฒนาไปด้วยกระบวนการที่ถูกต้องเหมาะสมรู้จักการมีสติละอายต่อการทำบาป อดทนต่อสิ่งเร้าที่จะนำพาไปในทางอบายได้ก็สามารถที่อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข (Mukdee, 2017)

ประกอบกับปัญหาสุขภาพจิตเป็นปัญหาใหญ่ที่คนในสังคมกำลังเผชิญ สาเหตุอาจมาจากการถูกทำร้ายจิตใจโดยผู้อื่น การสูญเสียอวัยวะสำคัญในร่างกาย ความสามารถ บุคคลอันเป็นที่รัก หรือปัญหาส่วนตัว ซึ่งผลกระทบเหล่านี้อาจทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นหากไม่ได้รับการรักษาหรือบรรเทา ธรรมะจึงเป็นเสมือนอีกทางเลือกที่สามารถช่วยเหลือหรือเยียวยากลุ่มคนเหล่านี้ได้ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านจิตใจที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ด้วยยาเพียงอย่างเดียว บาดแผลทางใจ (Trauma) เป็นการตอบสนองทางอารมณ์ต่อเหตุการณ์ที่สะเทือนใจเช่น การประสบอุบัติเหตุ การถูกล่วงละเมิดทางเพศ หรือประสบภัยธรรมชาติ (Atchayasoontorn, 2013) ภายหลังจากเหตุการณ์นั้นจบลงบุคคลนั้นมักมีอาการช็อกและปฏิเสธที่จะยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น ในระยะยาวอาจส่งผลให้เกิดอารมณ์แปรปรวน เกิดภาพฉายซ้ำถึงเหตุการณ์เลวร้ายที่ผ่านมาในอดีต(Flashbacks) มีปัญหากับความสัมพันธ์ต่อผู้อื่น และอาการทางกายที่แสดงออกให้เห็นเช่น ปวดศีรษะหรือคลื่นไส้ ซึ่งเมื่อความรู้สึกเหล่านี้เกิดขึ้นบ่อยครั้งอาจทำให้บุคคลนั้นใช้ชีวิตประจำวันได้ยากลำบากขึ้น

นอกจากนี้การเกิดบาดแผลทางใจยังอาจส่งผลกระทบต่อบุคคลนั้นครั้งเดียว หลายครั้งหรือซ้ำไปซ้ำมาในระยะยาวได้ และความรุนแรงหรืออาการแสดงอาจแตกต่างกันไปในแต่ละคนความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์เลวร้ายในลักษณะเดียวกันอาจส่งผลกระทบในแต่ละคนไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับทักษะในการแก้ไขปัญหาและระดับความเข้มแข็งของจิตใจในการรับมือกับปัญหาตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหานั้นให้ลุล่วงได้ซึ่งในปัจจุบันแพทย์เริ่มให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพจิตของคนไข้โดยอาศัยมุมมองและหลักธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

ปัจจุบันแนวทางการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการเยียวยาจิตใจของผู้ป่วยหรือผู้ที่มีบาดแผลทางใจได้นิยมนำมาใช้ทั้งในโครงการของประเทศไทยและต่างประเทศ ซึ่งโดยรวมให้ผลการรักษาที่ประสบผลสำเร็จ สามารถพัฒนาจิตใจและเยียวยาบาดแผลที่เกิดขึ้นได้ จึงควรขยายผลหรือให้การสนับสนุนโครงการเพิ่มเติมในสถานรักษาพยาบาล โรงเรียน ชุมชน หรือวัด และทำการศึกษาแนวทางการปฏิบัติอย่าง

ละเอียดในลักษณะเชิงคุณภาพ เพื่อการพัฒนาในด้านประสิทธิภาพให้เกิดขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นระบบ เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ที่ประสบปัญหาต่อไป

ผลกระทบของการเกิดบาดแผลทางใจ

สำหรับบางคนที่มีสภาพจิตใจอ่อนแอการได้รับประสบการณ์ที่เลวร้ายในชีวิตแม้ไม่รุนแรงก็อาจส่งผลให้เกิดบาดแผลทางใจได้ และในกรณีที่ต้องเผชิญกับเหตุการณ์รุนแรงที่ทำร้ายสุขภาพจิตอย่างหนักอาจทำให้บุคคลนั้นต้องใช้ระยะเวลาในการเยียวยาตนเองเป็นเวลานาน ซึ่งผลกระทบในช่วงระยะเวลานั้นอาจแสดงออกในหลายด้านและอาจพัฒนาไปสู่จุดที่ใช้ความรุนแรงต่อตนเองได้ ดังนี้ (Rockville, 2013, pp. 110-124)

ด้านอารมณ์: สูญเสียการควบคุมการแสดงออกด้านอารมณ์ ซึ่งผู้ป่วยอาจเลือกวิธีการรักษาตนเองด้วยการใช้ยาเสพติดเพื่อให้รู้สึกดีขึ้นการแสดงพฤติกรรมที่เสี่ยงหรือทำร้ายตนเองเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพอารมณ์เช่น เล่นการพนัน โรคการกินผิดปกติ (Eating Disorder)การทำงานหนัก และการปฏิเสธ

ด้านร่างกาย: กลุ่มโรคแสดงอาการทางกายที่ไม่สามารถหาสาเหตุชัดเจนได้ซึ่งสาเหตุแท้จริงมาจากปัญหาด้านสุขภาพจิต (Somatization) เช่น อาการนอนไม่หลับ โรคเกี่ยวกับระบบย่อยอาหาร ระบบหัวใจและหลอดเลือด กล้ามเนื้อ ประสาท ระบบทางเดินหายใจ ผิวหนังและทางเดินปัสสาวะ

ความผิดปกติด้านการรับรู้: การโทษว่าเป็นความผิดของผู้ที่รอดชีวิตจากเหตุการณ์เนื่องจากมีผู้สูญเสียจากเหตุการณ์นั้น การเข้าใจผิดว่าอยู่ในภาวะอันตรายเนื่องจากเผชิญกับเหตุการณ์ที่คล้ายกับในอดีต การเกิดภาพหลอน

การเกิดภาพฉายซ้ำ: เป็นการรู้สึกถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้วเหมือนกำลังเกิดขึ้นอีกครั้งรวมถึงการตอบสนองของผู้ป่วยในขณะที่เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นด้วยและมักกระทบต่อความรู้สึกของผู้ป่วยเป็นเวลานาน โดยมักเกิดขึ้นจากตัวกระตุ้นเช่น สถานการณ์ วัน เวลา หรือสถานที่ที่คล้ายกันกับในเหตุการณ์นั้น

ด้านพฤติกรรม: การทำร้ายตนเอง เพื่อเป็นการรับมือกับความทุกข์ทางกายหรือใจที่สาหัส โดยไม่คำนึงว่าจะส่งผลต่อร่างกายหรือชีวิตตนเองไม่ว่าจะด้วยวิธีการกรีดร่างกายด้วยของมีคม จี้ด้วยบุหรี่ ดึงผม กินยา ผูกคอ กลืนของมีคมหรือฆ่าตัวตาย

ในขณะที่การศึกษาผลกระทบของการเกิดบาดแผลทางใจในเด็ก ยังแสดงให้เห็นถึงผลเสียที่ตามมามากมายอย่างน่าวิตก ซึ่งนักวิจัยพบว่าการได้รับความเครียดเป็นเวลานานและการได้รับบาดแผลทางใจในช่วงวัยเด็กเป็นการเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดโรคและเจ็บป่วย การป่วยทางจิต มีปัญหาทางด้านอารมณ์และการเข้าสังคม มีความเสี่ยงสูงที่จะแสดงพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพ รวมถึงการตกเป็นเหยื่อและการเป็นผู้กระทำผิดเอง การศึกษาประสบการณ์ไม่พึงประสงค์ในวัยเด็ก ในปี 1997 ของ Centers for Disease Control and Prevention (CDC) และ Kaiser Permanente ในกลุ่มตัวอย่างหลายเชื้อชาติ กว่า 17,337

คน อายุตั้งแต่ 19-60 ปี และกลุ่มอายุมากกว่า 60 ปี ยังพบอีกว่าการได้รับประสบการณ์การทำร้ายทั้งทางร่างกายหรือจิตใจในวัยเด็กเป็นปัจจัยสำคัญของสาเหตุการเสียชีวิตหรือพิการ นอกจากนี้การศึกษาเพิ่มเติมยังแสดงให้เห็นว่ายังถูกอธิบายโดยนักวิจัยอีกว่าการมีบาดแผลทางใจในวัยเด็กที่ซ้ำซ้อนมีผลกระทบต่อพัฒนาการของระบบประสาท ซึ่งนั่นส่งผลให้เกิดความเสียหายด้านการรับรู้ อารมณ์และการเข้าสังคมของเด็ก และนำมาสู่พฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพเป็นสาเหตุของการพิการ เกิดโรค ปัญหาทางสังคมและอารมณ์และการเสียชีวิตก่อนวัยอันควรได้ (S. E. Allen, 2016)

มุมมอง และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับบาดแผลทางใจ

การก้าวสู่ความเปลี่ยนแปลง

การก้าวสู่ความเปลี่ยนแปลงเป็นหนึ่งในมุมมองทางพระพุทธศาสนา ดังเช่นที่ถูกกล่าวไว้ในหนังสือพุทธศาสนาคือเวชศาสตร์โบราณสำหรับแนวทางการบำบัดจิตใจสมัยใหม่ โดย ***Venerable Thubten Tenzin*** หัวหน้าชีที่สถาบันฝึกสอนและปฏิบัติหลักธรรมทางพุทธศาสนาแบบธิเบต Tharpa Choeling ประเทศออสเตรเลีย และยังเป็นอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิญญาณ และเป็นผู้เขียนหนังสือเกี่ยวกับธรรมะเพื่อการพัฒนาจิตใจอีกหลายเล่ม ได้กล่าวไว้ว่าหากเราสามารถรู้ได้ว่าอะไรคือสาเหตุที่ทำให้เกิดบาดแผลในจิตใจตนเองเราก็จะสามารถวางแผนเพื่อยุติความเจ็บปวดนั้นลงได้ ความคิดที่ว่าตนเองเป็นคนเดียวที่ต้องเผชิญกับความทุกข์ทรมานนั้นเป็นความคิดที่ผิดไปจากความเป็นจริง แท้จริงแล้วทุกคนล้วนต้องเผชิญกับความทุกข์ทั้งสิ้น สิ่งที่อยู่เหนือความเศร้าโศกทั้งปวงนั่นคือการบรรลุ ด้วยการพึงระลึกว่าเราสามารถเลือกมองไปที่ปัจจุบันและเยียวยาใจเราเองด้วยความตั้งใจอย่างที่สุดที่จะไม่นำตนเองกลับไปเผชิญกับความทุกข์นั้นอีกถ้าเรามีจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่ยอมรับในความเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆรอบตัวและปล่อยมันให้ผ่านพ้นไปได้ ชีวิตก็จะไม่ประสบกับความยุ่งยาก เราสามารถเปลี่ยนตัวเองไปสู่จุดที่มีความสุขได้ซึ่งองค์ดาไลลามะได้กล่าวไว้ว่ามันคือสิทธิของเราและเป็นสิ่งที่ทุกคนแสวงหาแทนที่จะกล่าวโทษคนอื่นเราสามารถพิจารณากฎจักรวาลคือกฎแห่งเหตุและผลได้ว่าหว่านเมล็ดพืชเช่นไรย่อมได้รับผลเช่นนั้นเช่นเดียวกันคนเราจะได้รับความทุกข์ใจก็ต่อเมื่อได้หว่านเมล็ดพันธุ์แห่งความเศร้าหมองภายในจิตใจของพวกเขาเอง (V. T. Tenzin, 2013)

ความอดทนอดกลั้น (Endurance)

ความอดทนอดกลั้น เป็นหนึ่งในหลักธรรมที่ถูกกล่าวถึงเพื่อการก้าวผ่านความทุกข์ภายในใจของตนเอง ดังที่เทนซิน เกียตโซ ทะไลลามะที่ 14 ได้กล่าวคำเทศนาไว้ว่า เป็นธรรมชาติที่คนเราจะไม่ชอบความทุกข์ทรมาน แต่ถ้าเราสามารถพัฒนาจิตใจให้สามารถแบกรับเรื่องที่ยากลำบากได้ จะทำให้เราเติบโตและอดทนได้มากขึ้น ดังข้อเขียนของท่านศานติเทวะใน “วิถีของพระโพธิสัตว์” ซึ่งได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า“ไม่มีอะไรที่พัฒนาไปได้อย่างดายกว่าการฝึกให้เป็นนิสัย การอดทนสู้กับปัญหาเพียงเล็กน้อย จะเป็นการเตรียมตนเองให้สามารถอดทนต่อความทุกข์ระทมที่ร้ายแรงได้”“ความร้อนและความหนาวเหน็บ สายลม

และพายุฝน ความเจ็บป่วย การกักขังและการชิงดีชิงเด่น ฉันจะไม่เป็นทุกข์กับสิ่งเหล่านี้ การกระทำเช่นนี้จะทำให้ปัญหานั้นเลวร้ายกว่าเดิม”

จิตวิทยาแนวพุทธ

จิตวิทยาแนวพุทธเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างมุมมองในแง่ของจิตบำบัด และทฤษฎีพุทธจิตวิทยาแบบดั้งเดิม ซึ่งในปัจจุบันได้เป็นที่รู้จักและนิยมในกลุ่มชาวยุโรปและอเมริกาพุทธจิตบำบัดมองสภาวะปกติของจิตใจของคนเราว่ายังไม่มีการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ และอยู่นอกเหนือการควบคุมด้วยสติ กล่าวคือทุกคนต่างมีสภาวะจิตที่ผิดปกติแฝงอยู่ ซึ่งสภาวะที่ผิดปกตินี้ต่างไม่ได้รับความใส่ใจเนื่องจากเข้าใจว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา โดยภายในจิตใจของบุคคลจะมีกลไกการป้องกันอยู่อย่างซับซ้อนซึ่งจะปกปิดระดับความผิดปกติที่มีอยู่นั้นจากตนเองและผู้อื่น อันจะทำให้ความผิดปกตินั้นยังคงแฝงอยู่และติดตัวบุคคลนั้นไปโดยไม่ได้รับการแก้ไข (Neale, 2012) เพื่อเป็นแนวคิดการปรับพฤติกรรมการดำเนินชีวิต ผ่านครอบครัว + ชุมชน+วัด + โรงเรียน เพื่อเป็นแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันชีวิต (Srikhruedong, 2016)

ระดับความทุกข์ทรมานด้านจิตใจมีตั้งแต่ความรู้สึกไม่สบายใจไปจนถึงจิตพยาธิสภาพรุนแรง สิ่งเหล่านี้แสดงออกถึงจิตใจที่ไม่ได้รับการฝึกฝนแนวโน้มของความผิดปกติภายในใจเช่น จิตไร้สำนึก การรับรู้ที่ไม่ถูกต้อง ความคิดที่ไม่สมจริง และ ความรู้สึกที่รุมเร้า ทั้งหมดทั้งมวลนี้ถูกฝังรากลึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และ ความไม่รู้แจ้ง (อวิชชา) ที่รู้จักกันในนามของการวิวัฒนาการสู่ตัวตน (self- habit) (การยึดของอัตตา)สภาวะที่ผิดปกติของตนเองและความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นนี้เชื่อว่าได้ถูกสร้างขึ้นมาจากวัฏจักรเชิงสาเหตุของกระบวนการทางจิตวิทยาที่มาจากนิสัยส่วนตัว (self-habit) โดยพุทธศาสนาพยายามที่จะทำลายห่วงโซ่ของวัฏจักรเชิงสาเหตุแห่งความทุกข์นี้ โดยเข้าไปขัดขวางแต่ละขั้นตอนในกระบวนการการเกิดทุกข์ด้วยการให้ตัวต้าน (antidotes)ที่ทำงานบนหลักการของการยับยั้งซึ่งกันและกัน ซึ่งการดำเนินชีวิตตามหลักจริยธรรมนี้เองที่เป็นเสมือนตัวต้านปฏิกิริยาตอบสนองแห่งความรู้สึกทุกข์เหล่านั้น ตัวอย่างเช่น การสร้างทัศนคติด้านบวกเช่น ความรักและความเมตตาเป็นเสมือนตัวต้านหรือยารักษาต่อความรู้สึกเกลียดชังและความโลภ กล่าวคือเป็นการเน้นการหาสิ่งที่ขัดแย้งกันเพื่อมาลบล้างกันนั่นเอง

เป้าหมายของการบำบัดจิตทางพุทธศาสนา คือ การฝึกกระบวนการที่บกพร่องทางการรับรู้ การเข้าใจ ความรู้สึกและพฤติกรรม เพื่อให้บรรลุสภาวะทางจิตวิทยาและทำให้เกิดลักษณะแห่งความสุขในที่สุด ซึ่งทำโดยการพุ่งเป้าหมายไปรากกำเนิดของการเกิดแผลทางใจของตนเองซึ่งจะตัดวงจรในการส่งผลต่อภาวะอารมณ์และพฤติกรรมของบุคคลนั้นต่อไป จิตใจที่ขจัดรากเหง้าแห่งทุกข์ทั้งปวงได้นั้นเชื่อว่าในที่สุดจะบรรลุสู่ความเป็นอิสรภาพ (นิพพาน) จากอารมณ์ในด้านลบทั้งหลาย (klesha) และการกระทำที่เป็นข้อบังคับ (กรรม) และบรรลุสู่การเป็นผู้ตื่น (Buddha) จิตใจที่ตื่นแล้วนั้นจะเป็นตัวทำลายวัฏจักรแห่งความทุกข์ทรมานและและเข้าใจธรรมชาติของตนเอง เข้าใจในหลักความเป็นจริง รู้สึกพึงพอใจในชีวิต รักและเชื่อมต่อกับทุกชีวิต และดำเนินชีวิตอย่างมีสติเพื่อความผาสุกของทุกคนได้ต่อไป ดังงานวิจัยที่พบว่า “จิตวิทยาแนวพุทธมี

ประโยชน์ในการช่วยเหลือบุคคลที่มีความวิตกกังวล ดังนั้น การให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ ควรได้รับการพิจารณาในการนำมาใช้เพื่อลดความวิตกกังวลในการดูแลในบริบททางจิตปัญญา" (Tangpanithandee, Jenjirawat, Leesirisan and Prermsubtawephon, 2015)

กระบวนการบำบัดรักษาตามจิตวิทยาแนวพุทธ

จิตวิทยาแนวพุทธประกอบขึ้นจาก 3 องค์ประกอบตามแนวทางการปฏิบัติดังนี้: 1) การโต้ตอบระหว่างบุคคลเพื่อให้ตระหนักถึงประเด็นหลักของปัญหาและจุดที่บกพร่องหรือเป็นปัญหาของตัวผู้ป่วยเองต่อการเกิดบาดแผลทางใจ 2) การสร้าง Role-modelingเพื่อเรียนรู้ให้เกิดการแสดงอารมณ์ตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องในระหว่างที่เกิดกระบวนการฟื้นฟูสภาพจิตใจตนเองในระยะยาว และ 3) การเจริญสติด้วยจริยธรรมและสติปัญญา ซึ่งจะช่วยเพิ่มความสามารถของผู้ป่วยในกระบวนการการแก้ไขตนเองอย่างมีสติ (conscious self-correction) ของพวกเขาได้ ซึ่งสตินี้เอง(Follette, V., Palm, K. M., & Pearson, A. N., 2006, pp.45-61) คือหลักปฏิบัติ ที่ถูกใช้ในพุทธศาสนาเพื่อฝึกอดกลั้น ความเจ็บปวดทางอารมย์ซึ่งไม่ใช่รูปแบบที่ทำกันในตะวันตก การฝึกพื้นฐานของสติ ควรทำร่วมกันกับ การบำบัดโดยการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมซึ่งจะทำให้มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้นในการค้นหาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอารมย์และความผิดปกติของการหลั่งฮอร์โมนในระบบประสาท รวมถึงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่างๆ และการรักษาบาดแผลทางจิตใจ เช่น การบำบัดความคิดอาศัยสติ (Mindfulness-Based Cognitive Therapy (MBCT)) คือ วิธีการบำบัดโรคด้วยแนวทางแบบตะวันออก โดยการฝึกสติขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการกับปัญหาเช่น การเกิดเรื่องสะเทือนใจที่สำคัญซ้ำซ้อน เป็นต้น

ความเมตตากรุณาต่อตนเอง (Self-Compassion)

ความมีเมตตากรุณาแก่ตนเองมีที่มาจากการศึกษาการเกิดพัฒนาการทางจิตในผู้ที่ผ่านการฝึกสมาธิตามแนวทางพุทธศาสนา โดยมีองค์ประกอบหลัก3 องค์ประกอบ คือ (1) การเมตตาต่อตนเอง(self-kindness)(2) เห็นความเป็นมนุษย์ในตัวเอง (Common humanity) (3) การมีสติรู้อยู่กับปัจจุบัน (mindfulness) ที่ส่งผลถึงการใส่ใจตัวเองหรือให้กำลังใจตัวเองหากค้นพบว่าตัวเองล้มเหลวหรือผิดพลาดไป ในสมัยพุทธกาลองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้ถึงความเมตาว่าความเมตตานั้นถือเป็นสัญชาติญาณขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ และมีสติเป็นเสมือนยาแก้พิษจากความกลัวในสิ่งที่ไม่มีจริงและความตาย (Germer, C. K., & Neff, K. D., 2015)

ในด้านความสัมพันธ์ของการมีเมตตาแก่ตนเองและภาวะการบาดเจ็บทางจิตใจ พบว่าการมีเมตตาแก่ตนเองมีผลทำให้อาการตื่นตัวมากเกินไปที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อการเกิดบาดแผลทางใจนั้นลดลงได้ โดยงดเว้นจากความคิดในการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางของจักรวาลการรู้สึกสงสารตัวเอง และรู้สึกว่าตนเองแปลกแยกไปจากคนอื่นที่ต้องประสบกับเหตุการณ์เลวร้ายเพียงลำพังการเมตตาต่อตนเองโดยการมองหลัก

ความจริงทีว่าตนเองก็เป็นเพียงมนุษย์คนหนึ่งสามารถเกิดสิ่งผิดพลาดขึ้นในชีวิตเป็นเรื่องปกติได้นั้นเปรียบเสมือนเป็นยาแก้พิษของการหลบซ่อนตัวเองจากผลกระทบที่เกิดขึ้นและปรับสมดุลของสติตนเองให้อยู่กับปัจจุบันเพื่อปลดปล่อยความรู้สึกและความทรงจำที่โหดร้ายของตนเองนั้นออกไปตามหลักจิตวิทยาของทางพระพุทธศาสนา เมตตา นั้นเป็นหนึ่งใน พรหมวิหาร 4 หรือในแง่ของหลักจิตวิทยานั้นถือเป็นทัศนคติที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตและอีก 3 ข้อที่เหลือนั้นคือ กรุณา มุทิตา อุเบกขาซึ่งในที่นี่ความกรุณาคือความปรารถนาที่คิดช่วยให้ผู้อื่นนั้นพ้นจากทุกข์ยากและประสบกับความสุข และ เมตตา คือความปรารถนาที่อยากให้ผู้อื่นมีความสุขปราศจากความทุกข์การมีสติพึงระลึกอยู่เสมอเป็นบ่อเกิดของความเมตตา กล่าวคือการมีสติพึงระลึกรู้ คือการรับรู้สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในปัจจุบันบนพื้นฐานของการยอมรับได้และการมีเมตตาแก่ตนเองอาจเป็นเสมือนหัวใจหลักของการมีสติโดยเฉพาะในบริบทของจิตวิทยาบำบัด ที่เชื่อว่าความเจ็บปวดทรมานนั้นมาจากการที่เรามุ่งให้ความสนใจในสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดทุกข์ของเราเอง จนทำให้รู้สึกทุกข์ในที่สุด การมีเมตตาแก่ตนเองนั้นคือการยอมรับได้ซึ่งการยอมรับได้นั้นคือการยอมรับในการเผชิญกับความเจ็บปวดและความโศกเศร้าของตนเองได้การใช้สตินั้นจะมุ่งเน้นถึงการยอมรับในประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งไปถึงอีกช่วงระยะเวลาหนึ่ง ในขณะที่การใช้การให้ความเมตตาแก่ตนเองนั้นจะมุ่งเน้นถึงการยอมรับได้ของตัวผู้ที่ได้รับประสบการณ์นั้นแทน

ในทางการบำบัดผู้ป่วยที่มีภาวะการบาดเจ็บทางใจด้วยการให้ความเมตตาแก่ตนเองนั้นนักบำบัดจะต้องช่วยให้ผู้ป่วยรู้สึกปลอดภัยและผ่อนคลายขึ้นผ่านทางร่างกายอาจจะประยุกต์ด้วยการบริหารกาย เช่น การเล่นโยคะหรือกีฬาที่มุ่งเน้นไปที่การบริหารร่างกายในรูปแบบที่ทำให้รับรู้ถึงสติอยู่เสมอ หรืออาจจะด้วยเทคนิคที่เหมาะสมสำหรับแต่ละราย เช่น การให้อาหารหรือดูแลสัตว์เลี้ยง การฝึกทำสมาธิ การพูดเพื่อแสดงถึงการเมตตาต่อตัวเอง เป็นต้นองค์ประกอบที่ช่วยในการเยียวยาที่พบทั้งในการมีสติพึงระลึกและการมีเมตตาต่อตนเองคือการค่อยๆเปลี่ยนจากการต่อต้านความเจ็บปวดไปสู่การอยู่ร่วมกันฉันท์มิตรกับความเจ็บปวดได้ การมีสติมักเริ่มต้นด้วยคำถามที่ว่า “คุณกำลังเผชิญกับอะไร” และการมีเมตตาต่อตนเองมักทำให้เกิดคำถามตามมาว่า “อะไรที่คุณต้องการ” ซึ่งมันเป็นการยากสำหรับผู้ป่วยที่มีการบาดเจ็บทางใจที่รุนแรงที่จะรู้ว่าตนเองต้องการอะไรหรือมีพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีเมตตาต่อตนเอง ดังนั้นนักบำบัดจึงต้องเก็บคำถามเหล่านั้นไว้ก่อน จนกว่าผู้ป่วยจะสามารถค้นหาคำตอบเจอได้ด้วยตนเองการมีสติและเมตตาต่อตนเองช่วยให้เราสามารถเข้าถึงกระบวนการคิดและความรู้สึกขั้นสูงได้ด้วยการเปิดตาและเปิดใจ เมื่อสติได้เติบโตขึ้นในใจแล้ว การเมตตาต่อตนเองจะเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติเมื่อใดก็ตามที่เรากำลังประสบกับความทุกข์

การมีเมตตาแก่ตนเอง กับการรักษาภาวะการบาดเจ็บทางจิตใจ พบว่าวิธีที่เป็นหัวใจสำคัญในการที่เราจะมีเมตตาแก่ตนเองเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เลวร้ายคือการใช้สัญชาตญาณตัวเอง ซึ่งมีประสิทธิภาพที่จะขจัดสภาวะอารมณ์ที่บอบบางและสร้างสมดุลระหว่างการเผชิญหน้าหรือเดินออกจากความทรงจำที่เจ็บปวด ซึ่งการมีเมตตาต่อตนเองเป็นตัวบอกถึงวิธีการรักษาตนเองโดยสัญชาตญาณหลังจากพบเจอกับเหตุการณ์ที่เลวร้าย และการมีเมตตาต่อตนเองยังมีศักยภาพที่จะขจัดความเปราะบางด้านสมดุลของอารมณ์ระหว่างการเดินหน้าเพื่อเผชิญปัญหาหรือเดินหนีจากความทรงจำที่เจ็บปวดเช่นกัน

ดังนั้นความหมายโดยกว้างของการมีเมตตาต่อตนเองคือการดูแลตนเองให้ดีที่สุดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ในระยะสั้นนักบำบัดควรส่งเสริมให้ผู้ป่วยสามารถอดทนและเปลี่ยนแปลงความทรงจำที่เจ็บปวดได้ด้วยสติ และในระยะยาวต้องส่งเสริมให้ผู้ป่วยสามารถก้าวผ่านความทุกข์นั้นไปได้แม้จะต้องประสบกับภาวะเสี่ยงที่อาจนำไปสู่การเกิดประสบการณ์เลวร้ายแบบเดิมซ้ำขึ้นอีกอะไรคือสิ่งที่ฉันต้องการในตอนนี้เป็นคำถามหลักสำหรับผู้ที่เข้ารับการฝึกให้เกิดการมีเมตตาต่อตนเองสำหรับผู้ป่วยบางรายการถามคำถามง่ายๆ เช่นนี้ก็อาจเป็นกลไกกระตุ้นให้นึกถึงความทรงจำที่เจ็บปวดได้และอาจนำไปสู่การคิดหาแนวทางเพื่อบรรเทาหรือแก้ไขทุกข์นั้นให้เบาบางลงการมีเมตตาแก่ตนเองนั้นสามารถทำได้อย่างหลากหลายอย่างถ้าผู้ที่เข้ารับการฝึกสามารถที่จะมีสติไตร่ตรองได้อาจทำให้บุคคลนั้นสามารถเผชิญหน้ากับสถานการณ์ทั่วไปในชีวิตประจำวันได้ด้วยการใช้การมีเมตตาแก่ตนเองเป็นเครื่องมือตัวอย่างรูปแบบการฝึกการมีเมตตาแก่ตนเองในปัจจุบันได้แก่ 1) โปรแกรมพฤติกรรมบำบัดวิภาษวิธี (Dialectical Behavioral Therapy: DBT) ผู้ที่เข้ารับการบำบัดที่มีปัญหาการควบคุมอารมย์และมีประวัติการบาดเจ็บทางจิตใจ 2) การรักษาด้วยการยอมรับและการให้สัญญา (Acceptance and Commitment Therapy : ACT) เป็นการมุ่งให้เกิดการยอมรับได้ และ เกิดอารมณ์หรือตอบสนองต่อเหตุการณ์เลวร้ายนั้นเกินควร 3) โมเดลเชิงระบบภายในครอบครัว (Internal Family System Therapy: IFS) เป็นการบำบัดรูปแบบใหม่โดยมีพื้นฐานจากการใช้ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ (เมตตา) กับตัวเองเพื่อเยียวยาความเจ็บปวดที่รุนแรงที่เกิดขึ้นในชีวิต

ตัวอย่างโครงการพัฒนาสุขภาพจิตที่นำแนวทางศาสนามาประยุกต์ใช้

จุดเริ่มต้นของการนำหลักคำสอนของทางศาสนามาใช้ในการบำบัดทางจิตแก่ผู้ป่วย มาจากผู้ป่วยกลุ่มหนึ่งที่ประสบปัญหาสุขภาพจิตได้ใช้ธรรมะเข้ามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้มีความเข้มแข็งพอที่จะสามารถยอมรับความจริงได้ ทำให้จิตแพทย์เริ่มให้ความสนใจและนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบำบัดทางจิต (ธรรมะบำบัด) กับผู้ป่วย แนวทางที่นิยมใช้ทั่วโลกจะเน้นการปรับอารมณ์ และความคิด เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่จะทำให้ผู้ป่วยมีความสุขมากขึ้น ในศาสนาพุทธพระพุทธเจ้าเปรียบเสมือนนักจิตวิทยาที่ยิ่งใหญ่ เนื่องจากหลักธรรมคำสอนจะเป็นการปรับแนวคิดสติปัญญาและฝึกสมาธิเช่นเดียวกันกับแนวทางการรักษาบำบัดจิตทางการแพทย์ในปัจจุบัน โดยศาสนาพุทธจะมีแนวคิดบนหลัก 3 ประการคือ ทำความดี ละความชั่ว ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งและสงบ ในขณะที่ศาสนาคริสต์จะเน้นเรื่องการไถ่บาปหรือการให้อภัย ศาสนาอิสลามอาศัยหลักความเชื่อเรื่องพระเจ้า โดยการมองว่าปัญหาหรืออุปสรรคที่กำลังเผชิญอยู่เป็นบททดสอบจากพระเจ้า ซึ่งแนวทางการนำหลักคำสอนทางศาสนามาประยุกต์ในทางจิตบำบัดสมัยใหม่ได้ถูกนำมาใช้และเกิดเป็นโครงการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางจิตขึ้นในหลายประเทศ

ตัวอย่างในประเทศไทยที่ทำการศึกษา “ผลของการเยียวยาความเศร้าโศกของผู้สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักด้วยกิจกรรมทางพุทธศาสนา และการปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา” โดย พระปณต คุณวฑฺโฒ (อิสรสกุล) (Phra Panot Gunavaddho Isarasakul, 2011) ผลของกิจกรรมเชิงพุทธที่เน้นธรรมะ เรื่องหลักกรรม

และชีวิตหลังความตายต่อความเศร้าโศกของผู้เคยสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า กิจกรรมเชิงพุทธสามารถลดความเศร้าโศกของผู้สูญเสียได้ถึงร้อยละ 48.6 และติดตามผลอีกครั้งเมื่อครบ 2 สัปดาห์ พบว่า ลดความเศร้าได้มากว่าร้อยละ 54.3 ทั้งนี้จะเน้นกิจกรรมภาวนาและสนทนาธรรมว่าด้วยหลักการเกิดทุกขเวทนาทางใจอันได้แก่ อริยสัจ 4 เพื่อให้พิจารณาเหตุอันนำมาซึ่งความทุกข์และพิจารณาแนวทางในการดับทุกข์นั้นด้วยปัญญาต่อไป ไตรสิกขา เป็นการเรียนรู้และพัฒนาตนเองทั้งทางด้านพฤติกรรม การปฏิสัมพันธ์ต่อสังคม การฝึกจิตให้สงบ มีเมตตา มีสติ สมาธิกับปัจจุบัน และเข้าใจความเป็นไปของธรรมชาติจากการรู้แจ้งด้วยปัญญา กรรมนิยามหรือกฎแห่งกรรม คือการตระหนักถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแห่งการเกิดสิ่งทั้งปวงอันเนื่องมาจากการกระทำทางกาย วาจา ใจ ซึ่งส่งผลให้เกิดความทุกข์ที่กำลังเผชิญอยู่ ภพภูมิ เป็นการเข้าใจวงจรของการเวียนว่ายตายเกิดของทุกชีวิต ให้เกิดการยอมรับว่าความตายเป็นแค่การเปลี่ยนผ่านของสถานะแต่ไม่ใช่จุดจบ และกระบวนการของจิตในคราวปฏิสนธิ ที่จะพยายามให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจธรรมชาติของจิตที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย เพื่อการยอมรับซึ่งความตายและหลีกเลี่ยงการเกิดทุกข์ได้

ภายหลังกิจกรรมเดียวกันนี้ได้ถูกนำไปปฏิบัติกับกลุ่มเป้าหมายอื่นอีกหลายโครงการรวมทั้งครอบครัวผู้ป่วยโรคมะเร็งและโรคเรื้อรังอื่นๆนอกจากนี้ยังมีโครงการพัฒนาจิตใจให้กับกลุ่มผู้ประสบภัยธรรมชาติเช่น โครงการธรรมะเยียวยา ฟื้นฟูจิตใจเหยื่อน้ำท่วมและ โครงการธรรมะเยียวยา เหตุภัยน้ำท่วม ซึ่งทั้งสองโครงการนี้มีลักษณะคล้ายกันคือ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือด้านจิตใจ ให้กำลังใจ บรรเทาความทุกข์และบาดแผลด้านจิตใจที่เป็นผลกระทบมาจากความสูญเสียจากอุทกภัยที่ผู้ประสบภัยได้รับ ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระดับประเทศระหว่างสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กับสำนักงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันกับชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และสถาบันการศึกษาระดับมหาลัยอีก 3 แห่ง โดยในโครงการนี้นอกเหนือจากการแจกเครื่องอุปโภคบริโภคยังได้สอดแทรกการบูรณาการการใช้กระบวนการทางจิตวิทยาการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มและรายบุคคลตามแนวทางพุทธจิตวิทยา จัดกิจกรรม ธรรมนันทนาการ และนำสวดมนต์ เจริญจิตภาวนา โดยพระวิทยากรซึ่งเป็นผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมด้านพุทธจิตวิทยาและจิตวิทยาการให้คำปรึกษา เพื่อให้ผู้ประสบภัยพ้นจากภาวะเครียด ท้อแท้ และหมดกำลังใจในการใช้ชีวิต ให้สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตต่อได้อย่างปกติสุข

โครงการเยียวยาใจด้วยธรรมะ ก็เป็นอีกโครงการหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นโดยความร่วมมือของกลุ่มแพทย์พยาบาลและกลุ่มพระจิตอาสาคิลานธรรม ซึ่งมุ่งเน้นช่วยเหลือผู้ป่วยและญาติ โดยมีกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ป่วยในรูปแบบต่างๆ เช่น คลินิกธรรมะ, คลินิกรักษาใจ, เยี่ยมผู้ป่วยข้างเตียง, กิจกรรมประสานใจระหว่างพยาบาล ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย เป็นต้น “การเยียวยาผลกระทบทางใจจากการเหยียดผิว ความหลากหลายและธรรมะ” (T. O’Brien, 2013) เป็นอีกหนึ่งโครงการในต่างประเทศที่มีการประยุกต์เอาหลักพุทธธรรมมาช่วยเหลือในการบำบัดทางใจ ที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนผิวสีที่เกิดบาดแผลทางใจจากการถูกเหยียดผิว โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนาเป็นตัวแทนกลุ่มคนผิวขาวและผิวสีออกมาแบ่งปัน

ประสบการณ์จากการเป็นคนผิวขาวที่เติบโตในแอฟริกา และการเป็นคนผิวสีที่อยู่ในกลุ่มคนผิวขาว ซึ่งต้องประสบกับการถูกเหยียดผิวและแบ่งแยกจากคนอื่นไม่ต่างกัน นอกจากนี้ได้มีการฝึกสมาธิและสติของตัวเอง รับฟังประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมแต่ละคน และพูดคุยถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนา ทั้งนี้จะเน้นถึงการปรับความเข้าใจ การใช้สติ สมาธิเพื่อให้อดทนและจัดการกับความเจ็บปวดภายในใจที่เกิดขึ้นได้ ให้เกิดความเมตตาต่อสภาวะสังคมเชิงลบ ความไม่รู้ความหลงผิดเกี่ยวกับการเหยียดผิว อันจะนำมาซึ่งการให้อภัยและยอมรับสภาวะในสังคมนั้นได้ ซึ่งพบว่าเครื่องมือที่ทำให้โครงการประสบผลสำเร็จคือการมีสติและความรักความมีเมตตาที่สามารถเยียวเงื่อนไขทางสังคมเชิงลบและการเหยียดผิวที่มีต่อคนในโครงการได้ ด้วยการสร้างบรรยากาศแห่งการให้อภัย การยอมรับ และการร่วมมือกัน และแสดงให้เห็นถึงการก่อตัวขึ้นของมิตรภาพและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกแทน

สรุป

บาดแผลทางใจคือผลกระทบอันร้ายแรงต่อคุณภาพชีวิตของผู้ที่เผชิญกับเหตุการณ์เลวร้ายนั้น เกิดความทุกข์ จดจำ ฝังใจและไม่สามารถก้าวผ่านความรู้สึกนั้นได้ การถูกละเลยหรือไม่ได้รับการแก้ไขอาจเพิ่มความรุนแรงของผลกระทบจนนำมาสู่การทำร้ายร่างกายตนเอง ผู้อื่นหรือฆ่าตัวตายได้ ในทางกลับกันพุทธศาสนาคือหลักความเป็นจริงของการดำเนินไปในทุกสรรพสิ่งบนโลกและสามารถเชื่อมโยงได้กับเหตุการณ์ในทุกยุคสมัย การนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเยียวยารักษาบาดแผลทางใจร่วมกับหลักการรักษาทางจิตเวชจึงเป็นทางเลือกที่ได้รับความสนใจจากนักบำบัดและแพทย์สมัยใหม่เพิ่มขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมา โดยมีแก่นที่สำคัญคือ เน้นการเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต การเรียนรู้ที่จะยอมรับการเปลี่ยนผ่านในชีวิต ความตาย การพลัดพรากและสูญเสีย ตลอดจนการหาสาเหตุทุกข์ที่เกิดขึ้นภายในใจเพื่อหาแนวทางแก้ไขจากสาเหตุนั้นด้วยสติและปัญญา การยอมรับ การมีเมตตาแก่ตนเอง อดทนและควบคุมอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ได้ถูกนำมาใช้บำบัดในกลุ่มผู้ที่มีปัญหาทางใจ ผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้ป่วยระยะสุดท้าย ผู้ประสบภัย และครอบครัวผู้สูญเสียผ่านทางการฝึกจิตสมาธิ เจริญภาวนา พิจารณาจิตตนเองตามความเป็นจริง รวมถึงการสนทนาธรรม การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มและรายบุคคลตามแนวทางพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือทั้งในและต่างประเทศ ในลักษณะประชากรและกลุ่มคนที่มีบริบทที่แตกต่างกันได้เป็นอย่างดี

References

American Psychological Association. (2013). *Trauma*. Retrieved from http://www.apa.org/topics/trauma.

Atchayasoontorn, K. (2013). Shadowiness, Concealing-Revealing, Haunting: Trauma Narratives of Domestic Violence Victims. *Journal of Letters*, 42(1), 107-136.

Follette, V., Palm, K. M., & Pearson, A. N. (2006). Mindfulness and trauma: Implications for treatment. *Journal of rational-emotive and cognitive-behavior therapy*, *24*(1), 45-61.

Germer, C. K., & Neff, K. D. (2015). *Cultivating self-compassion in trauma survivors*. Mindfulness-oriented interventions for trauma, 43-58. Chicago

Mukdee, S. (2017). Development of a Self-Regulation Program Based on the Concept of Buddhist Psychology for Nursing Students at Kuakarun Faculty of Nursing, Navamindradhiraj University. *Journal of The Royal Thai Army Nurses*, 18(1), 46-55.

Neale. (2012). *What Buddhist Psychotherapy Really Is?* Retrieved from http://what meditationreallyis.com/index.php/home-blog/item/324-what-buddhist-psychotherapy-really-is-part-1-objectives-goal.html

Phra Panot Gunavaddho (Isarasakul). (2011). Effects of Grief Reducing Program for the Bereaved People Using Buddhist Practices combined with Buddhist Psychological Counseling. *Journal of the Psychiatric Association of Thailand*, 56(4), 403-412.

Rockville. (2013). Substance Abuse and Mental Health Services Administration. *Center for Substance Abuse Treatment (US),* (110-124).

S. E. Allen. (2016). Childhood Trauma: A Comprehensive Review of Effects, Assessments, and Treatments. *Thesis for: M.S. Family and Human Development, Advisor*, (4-6).

Srikhruedong, S. (2016). Integration of Buddhist Psychology: Concepts and Model Building to Reduce the Rate of Suicide Teen in Thailand Society. *Journal of MCU Social Science Review*, 4(3), 15-25.

T. O'Brien. (2013). *Healing Racism with Dharma*. Retrieved from http://www.northwest dharma.org/news/08NovDecIssue/healingracism.php

Tangpanithandee, S., Jenjirawat, C., Leesirisan, P. and Prermsubtawephon, M. (2015). Effect of Counseling Based on Buddhist Psychology on Anxiety in Foster Parents. *Ramathibodi Nursing Journal*, 21(3), 368-381.

V. T. Tenzin. (2013). Buddhism: ancient medicine for healing modern minds. *Tharpa Choeling Wellington Buddhist Centre, New South Wales, Australia,* (60-95)

รูปแบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์การเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในยุคประเทศไทย 4.0*

The Model of Human Resource Management in Organizational for Create a Competitive Advantage in Thailand 4.0

ภัทรี ฟรีสตัด

Phatre Friestad

วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Graduate School of Commerce Burapha University

Email: pattree_noi@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษารูปแบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์การเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในยุคประเทศไทย 4.0 ซึ่งผู้เขียนใช้วิธีการศึกษาโดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของ McKinsey 7-S Model ร่วมกับแนวคิดองค์การที่ชาญฉลาด องค์การแห่งความคิดเป็นเลิศ องค์การอมตะ องค์การอัจฉริยะ องค์การที่ประสบความสำเร็จตลอดเวลา และรูปแบบความเป็นเลิศแบบ EFQM โดยบูรณาการแนวคิดเหล่านี้ร่วมกับการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์การเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในยุคประเทศไทย 4.0 องค์กรจะต้อง 1) ใช้กลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่หลากหลาย ทั้งด้านต้นทุน ความแตกต่างและการมุ่งเฉพาะกลุ่ม 2) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งด้านทัศนคติ ความรู้และทักษะ รวมถึงลักษณะนิสัยในการทำงาน 3) มีการวางแผนที่มีประสิทธิภาพ การฝึกอบรมและพัฒนาสมรรถนะ การบริหารค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่นๆ รวมถึงการสร้างบรรยากาศเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรและผู้บริหารที่ดีและการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นธรรมกับทุกฝ่าย และ 4) จะต้องรู้ว่าการพัฒนาทรัพยากรจะเกี่ยวข้องทั้งในส่วนงานปฏิบัติการ โดยจะต้องมีการใช้ระบบควบคุมโดยเอกสารเข้ามาช่วย และมีการสร้างกลยุทธ์ในการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: รูปแบบ; การบริหารทรัพยากรมนุษย์; ความได้เปรียบทางการแข่งขัน; ประเทศไทย 4.0

---

* Received Augast 4, 2017; Accepted December 1, 2017.

Abstract

This article aims to study the human resource management in organization model to create a competitive advantage for Thailand 4.0. The author uses analytical, synthesize and review of literature related to McKinsey's 7-S Model concept in conjunction with the ingenious organization concept, clever' s organization, excellence's organization, Immortality organization, intelligent organization, organization that succeeds all the time and the EFQM model of excellence by integrating these concepts into effective human resource management.

As a result, the human resource management model in the organization to create a competitive advantage in the Thailand 4.0 era, organizations must: 1) Implement a variety of human resource management strategies both cost differences and focus groups. 2) Focus on human resources development both attitude knowledge and skills Include work habits. 3) Have effective planning, training and competency development, compensation management and other benefits, as well as the creation of an atmosphere conducive to a good relationship between staff and management, and a fair assessment of the performance of all parties, and 4) Involved both in the operating section that it must be controlled by a document and there is a strategy for effective implementation.

Keywords: Model; Human Resorce Management; Competitive Advantage; Thailand 4.0

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 ภายใต้นโยบายประเทศไทย 4.0 องค์กรต่างๆ ต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เป็นพลวัต (dynamic) จึงมีผลให้องค์กรต้องปรับตัวอยู่ตลอดเวลาและมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทตามแต่ช่วงเวลา และอิทธิพลจากสิ่งเร้าของเหตุปัจจัยนั้นๆ ซึ่งความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ได้มุ่งเน้นเรื่องการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ซึ่งเป็นหัวใจของการวางแผนกลยุทธ์ในการดำเนินกิจการขององค์การ โดยที่ความสามารถในการแข่งขันนั้นจะต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืนไปจนถึงอนาคตได้ (Porter, 1998) องค์กรจะต้องสร้างความแตกต่าง สร้างภาพลักษณ์และเอกลักษณ์ให้เกิดขึ้นกับสินค้าและบริการขององค์การ (Chalermkiat Wongwanittawee, 2009) ซึ่งปัจจัยที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญมากที่สุดในการทำให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันก็คือ ความรู้ที่องค์กรต้องพยายามสร้างขึ้นมา ด้วยการเรียนรู้และพัฒนามาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Ministry of industry, 2014) จากนั้นผู้บริหารต้องดึงเอาความรู้ต่างๆ ที่บุคลากรมี เพื่อมาสร้างนวัตกรรม (Innovation) ให้กับองค์กร มีความสามารถในการปรับตัวให้ยืดหยุ่น สามารถเรียนรู้ได้อยู่ตลอดเวลา เป็นองค์การที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางและถือว่าคนเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญที่สุด (Pfeffer, 1982)

การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างสร้างสรรค์และชาญฉลาด เพื่อดึงศักยภาพและความสามารถมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนการประเมินผลบุคลากรเพื่อผลสำเร็จตามเป้าหมายเป็นการเพิ่มศักยภาพและความสามารถให้กับบุคคลและองค์การ (Kermally, 2004) เพื่อให้เกิดการบริหารข้อมูลสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งถือว่าเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่นำไปสู่องค์การรูปแบบใหม่ในอนาคต (Sriakaralarp & Kongklai) ซึ่งเป็นแน่นอนว่า แนวโน้มขององค์กรในอนาคตที่จะมาถึงนี้ จะเปลี่ยนไปให้ความสนใจกับการเป็นองค์กรที่มีผลการปฏิบัติงานสูง โดยมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์การและโครงสร้างการทำงานในรูปแบบใหม่ (Nissadan wesyanon, 2008) ดังนั้น การจะพัฒนาองค์การและสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันนั้น นอกจากองค์การจะเน้นกลยุทธ์ด้านสินค้า บริการและนวัตกรรมแล้ว อค์การจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความรู้ ความสามารถและทักษะ ที่เหมาะสมกับรูปแบบการบริหารจัดการองค์การที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยในโลกปัจจุบันและในอนาคต สามารถปรับตัวและเรียนรู้การทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงที่สุดด้วย

การทบทวนวรรณกรรม

การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์การในปัจจุบันมีหลากหลายวิธี และมีนักวิชาการจากหลากหลายสาขาได้ให้ความเห็นไว้อย่างกว้างขวาง จากการศึกษาของผู้เขียน พบว่า สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินธุรกิจทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันดังกล่าวก็มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาเรื่อยมา ซึ่งกลยุทธ์ความได้เปรียบในการแข่งขันทางธุรกิจที่สำคัญเพื่อให้ธุรกิจสามารถแข่งขันได้จะต้องใส่ใจในสิ่ง 3 สิ่งต่อไปนี้คือ 1) กลยุทธ์

ต้นทุน (Cost Strategy) 2) กลยุทธ์ความแตกต่าง (Differentiate Strategy) 3) กลยุทธ์มุ่งเฉพาะกลุ่ม (Niche or Focus Strategy) (Porter, 1998) ในขณะที่ Pascale and Athos (1981) กล่าวว่า คุณลักษณะที่ทำให้องค์การมีความเป็นเลิศและจะช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันได้นั้นจะต้องเกิดจากการผสมผสานแนวทางการบริหารองค์การโดยให้ความสำคัญกับ “ด้านแข็ง” ขององค์การ อันประกอบไปด้วย กลยุทธ์ (Strategy) โครงสร้าง (Structure) และระบบ (Systems) และให้ความสำคัญกับ “ด้านอ่อน” ขององค์การ ซึ่งประกอบด้วยทักษะ (Skills) ลักษณะการบริหาร (Style) บุคลากร (Staffs) และเป้าหมายสูงสุดขององค์การ (Superordinate Goal) โดยที่องค์ประกอบทั้ง 7 (McKinsey’s 7-S) จะมีความสัมพันธ์กันและเชื่อมโยงถึงกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ Peter and Waterman (1982) ที่มองว่าองค์การมีทั้งด้านแข็งและด้านอ่อนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาร่วมกัน ซึ่งองค์การที่มีความเป็นเลิศจะมีลักษณะดังนี้ เป็นองค์กรที่มุ่งเน้นปฏิบัติ มีความใกล้ชิดกับลูกค้า มีความอิสระในการทำงานและความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจการ เพิ่มผลผลิตโดนอาศัยพนักงานที่ตนมีอยู่ สัมผัสกับงานอย่างใกล้ชิดและความเชื่อมั่นในคุณค่าที่ตนเองเป็น ทำแต่ธุรกิจที่มีความเชี่ยวชาญและเกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งมีรูปแบบเรียบง่ายธรรมดาภายใต้พนักงานอำนวยการที่มีอย่างจำกัด และมีความเข้มงวดและผ่อนปรนในเวลาเดียวกัน

Pitts and Lei (2000) กลับมองว่า องค์ที่มีความเป็นเลิศและสามารถดำรงความเป็นเลิศอยู่ได้อย่างยาวนานนั้น จะต้องมีคุณสมบัติในการสร้างสรรค์ที่ตัวระบบ มิใช่จากตัวบุคคลที่เป็นผู้นำโดดๆ มีความยึดมั่นในอุดมการณ์มากกว่าคำว่ากำไร มีเปลี่ยนแปลงวิธีการเพื่อทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าอยู่เสมอและยอมรับการท้าทายและกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง มีการคัดเลือกบุคลากรที่มีความเหมาะสมกับวัฒนธรรมขององค์การเพื่อเข้ามาร่วมทำงาน กล้าที่จะลองทำหลายๆอย่างและเก็บสิ่งที่ดีมาใช้ คัดสรรผู้บริหารที่เติบโตมาจากภายในองค์การ และไม่มีคำว่าดีพอแล้วสำหรับองค์การ จะต้องพยายามทำให้ดีมากขึ้นอยู่เสมอ หัวใจสำคัญ คือ การร่วมมือกันภายในทีมงานโดยใช้ความรู้ ความสามารถและพรสวรรค์ของทุกคนในทีมเป็นกุญแจสำคัญสู่การประสบความสำเร็จขององค์การ โดยเฉพาะองค์การที่ต้องการความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ ทั้งนี้ผู้นำจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นทีมงาน ส่งเสริม สนับสนุน ปกป้อง และสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการทำงานของทีม (Bennis and Biederman, 1997) ซึ่งหัวใจสำคัญเหล่านี้เป็นสิ่งที่จะช่วยให้องค์การประสบความสำเร็จอยู่ตลอดเวลา 5 มิติ ประกอบด้วย มิติด้านคุณภาพ มิติด้านความก้าวหน้า มิติด้านความพอใจของลูกค้า มิติด้านการเปลี่ยนแปลงและมิติด้านทรัพยากรมนุษย์ (Crosby, 1988) นอกจากองค์กรจะต้องคำนึงถึงหัวใจสำคัญในการบริหารจัดการองค์การดังที่กล่าวมาแล้ว องค์การจะต้องมีความฉลาดมากกว่าแห่งอื่น ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น แต่ยังเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมๆกัน อันเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ องค์การที่ต้องการประสบความสำเร็จในสภาพการแข่งขันในปัจจุบัน ต้องประกอบด้วยการลบเลือนความรู้เดิม (Unlearn) มีการเรียนรู้ใหม่ (Learn) และการเรียนรู้ซ้ำอีก (Relearn) (McGill and Slocum, 1994) แต่ไม่ว่าการก้าวไปสู่องค์การแห่งความเป็นเลิศเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันจะกระทำโดยวิธีใดก็ตาม ความเป็นเลิศนั้นจะต้องมาจากเป็นแนวทางการสร้างความเป็นเลิศที่ยั่งยืน (Sustainable Excellence) โดยผลลัพธ์ที่เป็นเลิศเกิดจากการเอาใจใส่ในเรื่องผลงาน

ลูกค้า บุคลากรและสังคม ซึ่งจะสำเร็จได้โดยอาศัยภาวะผู้นำผลักดันผ่านนโยบายและกลยุทธ์และส่งมอบโดยอาศัยบุคลากร ความร่วมมือกันของของคนในองค์กร การบริหารจัดการทรัพยากรที่ดีและเพียงพอ รวมไปถึงจะต้องมีกระบวนการในการบริหารจัดการองค์กรที่ถูกต้องเหมาะสม (Johnson, 2014)

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นวิวัฒนาการของการจัดการและบริหารทุนมนุษย์ ที่ต้องมีการดำเนินการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Ulrich, 2010) มันเป็นขั้นตอนในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญมาก เพราะจะเป็นการเพิ่มศักยภาพและความสามารถให้กับบุคคลากร และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้กับองค์การ (Kermally, 2004) ซึ่งจะประกอบไปด้วยทัศนคติ ความรู้และทักษะ รวมถึงลักษณะนิสัยในการทำงานที่แตกต่างกัน ทำให้เป็นปัจจัยที่มีความแตกต่างจากประเภทอื่นๆ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มองไม่เห็น จับต้องไม่ได้ แต่สามารถผลักดันให้แสดงพฤติกรรมที่พึงปรารถนาออกมาได้ (Briscoe and Schuler, 2004)

การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่เปลี่ยนไปในปัจจุบันสามารถมองได้ 2 แนวทางคือ 1) ขอบเขตภาระหน้าที่และบทบาทของบุคลากรผู้รับผิดชอบงานทรัพยากรมนุษย์และ 2) มุมมองของผู้บริหารระดับสูงที่มีต่อทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งสามารถตอบสนองเป้าหมาย นโยบายและสภาพแวดล้อม ที่ต้องมีความยืดหยุ่นและสอดคล้องระหว่างแนวปฏิบัติหรือกิจกรรมต่างๆ โดยมองปัจจัยการบริหารจัดการทั้งหมดเป็นแบบบูรณาการและมุ่งเน้นการใช้แนวปฏิบัติด้านการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ให้เหมาะสมและสอดคล้องกัน เพื่อสร้างความได้เปรียบเหนือคู่แข่งขันและการเติบโตขององค์การแบบยั่งยืน (Boglind, Hällsten and Thilander, 2011) ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังของลูกค้าภายในและภายนอกที่มีต่อฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งถือเป็นความท้าทายใหม่ที่ทุกฝ่ายจะต้องหาวิธีการบริหารจัดการที่ดี เพื่อการตอบสนองความต้องการที่หลากหลาย แต่ถ้าหากองค์การไม่สามารถที่จะทำได้ ก็อาจส่งผลให้ทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรสร้างความไม่พอใจหักับลูกค้าได้และต้องคอยแก้ปัญหาความขัดแย้งอยู่ตลอดเวลา (Allen et al., 2009) ซึ่งโดยทั่วๆไปแล้ว กิจกรรมของการบริหารทรัพยากรมนุษย์จะประกอบด้วย การวางแผน การวิเคราะห์งาน การสรรหา การคัดเลือกคน การฝึกอบรมและพัฒนาสมรรถนะ การบริหารค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่นๆ รวมถึงการสร้างบรรยากาศเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรและผู้บริหารที่ดีและการประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อวัดผลลัพธ์ที่ได้จากการทำงานตามแผนงานหรือเป้าหมายที่กำหนด (Becker et al., 2001) การพัฒนาทรัยากรมนุษย์ยังหมายรวมไปถึง การพัฒนาหน้าที่การงานและการวิจัยที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ในทุกระดับ เพื่อให้เป็นองค์การที่มีประสิทธิภาพในทำงานสูงขึ้น (Ulrich, Younger and Brockbank (2008) ซึ่งโดยสรุปแล้ว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการและกลยุทธ์ในการพัฒนาบุคคลากร โดยมุ่งเน้นให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทำให้เกิดทักษะ ที่ทำให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ และมีความสามารถสูงขึ้นจากเดิม ผ่านการฝึกอบรมและพัฒนาทั้งด้านการทำงานและทัศนคติ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพขององค์การในการขับเคลื่อนกลยุทธ์ไปสู่เป้าหมายที่วางเอาไว้ และสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันได้ในที่สุด

การสร้างกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันนั้น บุคลากรต้องมีค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการ (Eichinger, Kulas and De Meuse, 2007) โดยจะต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งความเชื่อและแนวทางใหม่ ให้สามารถตระหนักและสร้างค่านิยม ว่าเป็นภาระสำคัญและเป็นหน้าที่ของผู้บริหารทุกคนที่ต้องช่วยสร้างและพัฒนาบุคลากร มิใช่หน้าที่เฉพาะของฝ่ายทรัพยากรมนุษย์หรือหัวหน้าของหน่วยงานเท่านั้น องค์การต้องปรับระบบงานและกลยุทธ์เพื่อดึงดูดและธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์ให้อยู่กับองค์การต่อไป (Michaels, 2001) ซึ่งหัวใจสำคัญของกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ คือ จะต้องใช้วิธีการประเมินผลการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับแต่ละคนและเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้ง ผ่านการฝึกอบรมและการพัฒนา ทั้งแบบตัวบุคคลหรือทีมงาน โดยเน้นทักษะเฉพาะด้านที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงาน (Holley, 2009) แต่การจะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ประสบผลสำเร็จนั้น จำเป็นที่องค์การจะต้องมีการวางแผนที่ดี ซึ่งจะต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาบุคลากร การสร้างความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น ไม่มีขั้นตอนที่ไม่ตายตัว แต่จะเกี่ยวข้องทั้งในส่วนงานปฏิบัติการ โดยจะต้องมีการใช้ระบบควบคุมโดยเอกสาร เข้ามาช่วยและมีการสร้างกลยุทธ์ในการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ (Mahapatro, 2010) ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การวางแผนจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดขั้นตอนหนึ่ง ที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติ ระยะเวลาและทรัพยากรที่ต้องใช้เพื่อให้องค์การบรรลุเป้าหมายแห่งความสำเร็จได้

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนสามารถสรุปกรอบแนวคิดของการศึกษาได้ดังภาพที่ 1

ผลการศึกษา

การสร้างรูปแบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์การเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในยุคประเทศไทย 4.0 จะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. องค์กรจะต้องใช้กลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่หลากหลาย ทั้งด้านต้นทุน ความแตกต่างและการมุ่งเฉพาะกลุ่ม ซึ่งองค์การจะต้องค้นหาจุดแข็งและจุดอ่อนของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรของตัวเองเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับกลยุทธ์ในการแข่งขันอยู่เสมอ โดยมีหัวใจสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนา คือ การร่วมมือกันของคนในองค์การ ใช้ความรู้ ความสามารถและพรสวรรค์ ความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ เพื่อช่วยนำพาองค์การไปสู่ความสำเร็จ ทั้งด้านคุณภาพ ความก้าวหน้า ความพอใจของลูกค้า การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งทั้งหมดนี้จะต้องมาจากการบูรณาการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2. องค์การจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเพิ่มศักยภาพและความสามารถให้กับบุคคลากร ทั้งด้านทัศนคติ ความรู้และทักษะ รวมถึงลักษณะนิสัยในการทำงาน ที่สามารถตอบสนองเป้าหมาย นโยบายและสภาพแวดล้อม ที่มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องระหว่างแนวปฏิบัติหรือกิจกรรมต่างๆ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรม

3. องค์กรจะต้องมองปัจจัยการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ทั้งหมดเป็นแบบบูรณาการมีการวางแผนที่มีประสิทธิภาพ การฝึกอบรมและพัฒนาสมรรถนะ การบริหารค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่นๆ รวมถึงการสร้างบรรยากาศเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรและผู้บริหารที่ดีและการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นธรรมกับทุกฝ่าย

4. องค์กรจะต้องละลึกไว้อยู่เสมอว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น ไม่มีขั้นตอนที่ตายตัว แต่จะเกี่ยวข้องทั้งในส่วนงานปฏิบัติการ โดยจะต้องมีการใช้ระบบควบคุมโดยเอกสารเข้ามาช่วย และมีการสร้างกลยุทธ์ในการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดขั้นตอนหนึ่ง ที่จะช่วยส่งเสริมให้องค์การมีความสามารถทางการแข่งขันเพิ่มขึ้น ซึ่งผู้บริหารต้องให้ความสำคัญเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติ ระยะเวลาและทรัพยากรที่ต้องใช้ในการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้องค์การสามารถบรรลุเป้าหมายแห่งความสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์ได้

สรุป

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์การเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันนั้น จะต้องมีการบริหารจัดการองค์การแบบองค์รวม จะต้องมีการบูรณาการความร่วมมือกันจากทุกฝ่ายทั้งผู้ปฏิบัติและฝ่ายบริหาร การจะพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนใดๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร สิ่งต่างๆเหล่านั้นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสามาถขององค์การ ความเหมาะสมและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทุกจากทุกฝ่าย ดังนั้น บุคคลากรในองค์การนอกจากจะได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนที่ดีจากผู้บริหารและผู้กำหนดนโยบายขององค์การแล้ว จำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากบุคคลากรในองค์การทุกฝ่ายที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวเนื่องกันอีกด้วย การพัฒนาองค์กรเพื่อเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในยุคประเทศไทย 4.0 ในยุคปัจจุบัน จึงจะประสบความสำเร็จ สามารถบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์และเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง

References

Allen, C.D., Macalady, A., Chenchouni, H., Bachelet, D., McDowell, N., Vennetier, M., Gonzales, P., Hogg, T., Rigling, A., Breshears, D.D., Fensham, R., Zhang, Z., Kitzberger, T., Lim, J.-H., Castro, J., Running, S.W., Allard, G., Semerci, A. & Cobb, N. (2009). Drought induced forest mortality: a global overview reveals emerging climate change risks. *Ecosystems*, 10: 797–808.

Becker, B.E., Huselid, M.A., and Ulrich, D. (2001). *The HR scorecard: Linking people, strategy, and performance.* Boston, MA: Harvard Business School Press.

Bennis, W. and Biederman N. (1997). *Leaders: Strategies for Taking Change*. New York: Harper Colin.

Boglind, A., Hällsten, F. and Thilander, P. (2011). *HR-transformation and shared services*. Adoption and adaptation in Swedish organisations. *Personnel Review*, 40 (5), 570-586.

Briscoe, D.R. and Schuler, R.S. (2004). *International Human Resource Management*. (2nd ed.). London: Routledge.

Chalermkiat Wongwanittawee. (2009). *Flexibility analysis.* College of Engineering. Bangkok: Siam University

Crosby, P.B. (1988). *Quality Is Free*. New York: McGraw-Hill.

Eichinger, R. W., Ulrich, D., Kulas, J. T., & De Meuse, K. (2007). *50 more things you need to know: The science behind best people practices for managers & HR.* Minneapolis: Lominger.Freidson, E. (2001). *Professionalism: The third logic*. London: Polity Press.

Holley, K. (2009). Understanding interdisciplinary challenges and opportunities in higher education. *ASHE Higher Education Report series,* 35(2). San Francisco, CA: Jossey

Johnson, D. W. (2014). Reaching out: Interpersonal effectiveness and self-actualization. (11 th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Kermally, S. (2004). *Developing and Managing Talent*. London: Thorogood.

Mahapatro B. (2010). *Human Resource Management.* New Delhi: New Age

McGill, M.E. and Slocum, J.W. (1994). *The Smarter Organization*. New York: John Wiley & Sons.

Michael, J. S. (2001). *5E's Activities*. [Online]. Retrived July 7, 2017, from

http://www.mcps.k12.md.us/curriculum/science/instr/5Esactivities.htm.

Ministry of industry. (2014). Issue 19: Information, Advocacy, Press Release, IOC Policy Issues and the implementation of the government's major government projects. Bangkok: Information Operations Center.

Nissadan wesyanon. (2008). *New dimension in human capital management*. Bangkok: Grafico Systems.

Pascale, R. and Athos, A. (1981). *The art of Japanese management*. London: Penguin Books.

Peter, T.J. and Waterman, R.H. Jr. (1982). *In Search of Excellence: Lessons from America's*. New York: Warner Books.

Pfeffer, J. (1982). *Organizations and Organization Theory*. Boston: Pitman.

Pitts, R. A. and Lei, D. (2006). *Strategic Management Building and Sustaining Competitive Advantage.* Ohio: Thomson South-Western.

Porter, M.E. (1998). *Competitive Strategy: Techniques for analyzing industries and competitions: with a new introduction*. New York: Free Press.

Sriakaralarp, W. and Kongklai, C. (2016). Human resource management in the information age organization, step through the new era of orgnization. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9(2), 328-388.

Ulrich, B. (2010). *Nicht ohne Volk! Die Zeit.* [Online]. Retrieved July 5, 2017, from www.zeit.de/2010/22/Habermas-Replik/komplettansicht

Ulrich, D., Younger, J., and Brockbank, W. (2008). The twenty-first-century HR organization. *Human Resource Management.* 47(4), 829-850.

แนวคิดเรื่องนิรโทษกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท*

The Concept of the Amnesty in Theravada Buddhist Philosophy

พระมหาขวัญชัย กิตฺติเมธี (เหมประไพ)
Khwanchai Kittimethi (Hemprapai)
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Buddhapanyasrithawaravadhee Buddhist College
E-Mail: Kittimetee@gmail.com

บทคัดย่อ

นิรโทษกรรมมาจากการพิจารณากฎหมายเรื่องการงดเว้นโทษ ซึ่งพุทธปรัชญาเถรวาทพิจารณาผ่านแนวคิด 2 ด้านคือ 1. พิจารณาผ่านแนวคิดแบบปัจเจกบุคคล คือเรื่องความจำเป็นของสถานการณ์ที่ต้องทำอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงมีความจำเป็นมากกว่าจะยึดเอาตามศีลธรรมตามตัวบททำให้เกิดแนวคิดเรื่องการไม่เป็นอาบัติสำหรับภิกษุที่ทำความผิดแต่ไม่ถือว่าเป็นความผิด กรณีพระจักขุบาลที่ตาบอดเดินเหยียบแมลงตายเป็นจำนวนมากนั้น ท่านไม่ได้มีเจตนา 2. พิจารณาผ่านแนวคิดสิ่งที่เหนือขึ้นไป คือเรื่องการให้อภัยทางศีลธรรมตั้งอยู่บนแนวคิดว่าบุคคลที่ฝึกมาอย่างดีจะให้อภัยผู้อื่นที่ไม่รู้จักผลกรรมที่จะตามมาโดยถือเอาคุณค่าบางอย่างที่เหนือกว่าตนเองคือธรรมะหรือความดีมาเป็นเกณฑ์ในการให้อภัย

คำสำคัญ : นิรโทษกรรม; การให้อภัย; กฎหมาย; ศีลธรรม; พุทธปรัชญาเถรวาท

* Received October 3, 2017; Accepted December 28, 2017.

Abstract

While an amnesty is forgiveness based on legal principles, Theravada Buddhist Philosophy considers forgiveness in two aspects. First, in the aspect of individualism, besides morality the necessity of an unavoidable action under a particular circumstance should be taken into consideration. This view has given rise to the concept that certain action which should be considered ecclesiastical offences are not considered offences. For example, Bhikkhu Chakkhupala, a blind monk, unintentionally walked on and killed several insects. Second, in the transcendent aspect, the well-trained forgive those who do not know the consequences of their wrong doing, using Dhamma as a principle for moral forgiveness.

Keywords: The Amnesty; Forgiveness; law; morality; Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

ในยุคที่สังคมเต็มไปด้วยปัญหากระทบกระทั่งที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เป็นที่มาของการวางกฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้น ดังในอัคคัญญสูตร มีการเล่าถึงความเป็นมาของการทำผิด การตั้งกฎและลงโทษว่า ครั้งนั้น สัตว์ผู้หนึ่งมีนิสัยโลภ รักษาส่วนของตนไว้แล้ว ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้มาบริโภค คนทั้งหลายจับเขาได้ จึงกล่าวว่า คุณ คุณทำกรรมชั่วที่รักษาส่วนของตนไว้แล้ว ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้มาบริโภค คุณอย่าทำกรรมชั่วอย่างนี้อีก สัตว์นั้นก็รับคำถึงสามครั้ง แต่เมื่อมีการทำผิดอีก ก็ทำให้คนพากันลงโทษกันด้วยฝ่ามือบ้าง ก้อนดินบ้าง ท่อนไม้บ้าง ทำร้ายกัน (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) ซึ่งแนวทางดังกล่าวทำให้เห็นรูปแบบสังคมที่อยู่ร่วมกันภายใต้การยอมรับกฎเกณฑ์เดียวกัน แม้บางคนที่ทำผิดอาจจะไม่รับรู้ถึงกฎเกณฑ์นั้นก็ตามแต่สังคมก็ถือว่าเขาทำผิด และมีการลงโทษตามมา เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลาเพราะวางอยู่บนสามัญสำนึกของมนุษย์ที่อาจแปรเปลี่ยนไปได้เสมอ เป็นสิ่งที่ริเริ่มและขับเคลื่อนไปโดยมนุษย์ซึ่งอาจสอดรับกับกฎธรรมชาติหรือไม่ก็ได้ (Jantharach, 2017) โดยมีการนำเสนอวิธีการลงโทษตามแนวคิดทฤษฎีลงโทษเพื่อให้สาสม (Retributive Theory) (Poonsanong, 2000) เมื่อบุคคลกระทำความผิดใด บุคคลนั้นจะต้องถูกนำตัวมาลงโทษโดยไม่ต้องคำนึงว่าเขาจะเป็นใคร จะนำใครมาลงโทษแทนไม่ได้ ซึ่งความคิดนี้มากจากความคิดเจตจำนงเสรี (Free will) ที่เชื่อว่าการกระทำของคนอยู่ภายใต้การตัดสินใจโดยเสรี และ แนวคิดแบบสัมบูรณนิยม (Absolutism) ของค้านท์ โดยวางหลักการลงโทษไว้ว่า “อาชญากรต้องได้รับโทษเพียงเพราะเขาก่ออาชญากรรมขึ้นเท่านั้นการลงโทษไม่มีเหตุผลอื่นเช่น อ้างว่าเพื่อสังคม เพราะนั่นเท่ากับเป็นการลดทอนความสง่างามของมนุษย์ลงมาเป็นเครื่องมือเพื่อเป้าหมายอื่นนอกตัวมนุษย์ หรือ การลงโทษอาชญากรต้องเป็นไปตามสัดส่วนของความรุนแรงของอาชญากรรมที่เขาได้ก่อขึ้น นั่นก็คือถ้าทำผิดน้อยการลงโทษก็จะน้อย ถ้าทำผิดมาก การลงโทษก็จะรุนแรงขึ้น และผู้ที่ทำฆาตกรรมจะต้องถูกประหารชีวิต (Kumthaveeporn, 1997)

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีการลงโทษย่อมมีกระบวนการป้องกัน ดังเช่น ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกัน (Preventive Theory) เป็นการลงโทษผู้กระทำผิดตามความร้ายแรงของความผิดที่เป็นอันตรายต่อสังคมในขณะนั้น เป็นทฤษฎีที่มุ่งเน้นการลงโทษที่เป็นการป้องกันสังคมมากกว่าการลงโทษผู้กระทำผิดให้ได้รับความสาสมแต่เพียงอย่างเดียว บทลงโทษนี้กลับได้รับการโต้แย้งและการวิพากษ์วิจารณ์ในรอบด้าน เพราะบางครั้งกระบวนการทางกฎหมายอาจนำไปสู่การตัดสินที่ผิดพลาด (Taesilapasathit and Chobthamkit, 2017) ซึ่งแนวคิดของกลุ่มประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ได้นำเสนอวางหลักการลงโทษไว้อย่างน่าสนใจว่า “การลงโทษอาชญากรเพื่อช่วยป้องกันอาชญากรรม หรืออย่างน้อยก็ลดระดับความรุนแรงของอาชญากรรมลงมา” “การลงโทษทำให้อาชญากรกลับคืนสู่สังคมได้ และด้วยกระบวนการลงโทษ มีการให้การศึกษา การรักษาแบบจิตบำบัดและการฝึกอาชีพที่เหมาะสม ในท้ายที่สุดเมื่อเขาพ้นโทษสามารถกลับสู่สังคมได้ในฐานะพลเมืองที่มีความสามารถในการผลิต” (Kumthaveeporn, 1997)

การลงโทษเป็นกระบวนการสร้างความชอบธรรมแก่การกระทำผิด โดยแง่หนึ่งเน้นไปที่ผู้กระทำผิดควรได้รับผลที่ทำ อีกด้านหนึ่งเน้นที่ผู้เสียหายหรือสังคมที่ควรได้รับความปลอดภัยมากขึ้น แต่อย่างใดก็ตาม การลงโทษต้องไม่ใช่การล้างแค้น คือไม่ควรมองว่าการแก้แค้นเป็นส่วนหนึ่งของแรงจูงใจในการลงโทษ ในแง่นี้พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าการลงโทษและการรับผิดนั้นส่วนหนึ่งมาจากระบบทางวินัย แต่อย่างไรก็ตามก็มีการพิจารณาในส่วนของการไม่เป็นความผิด ไม่ต้องอาบัติ (อนาปัตติวาร) ดังกรณีที่ทำแล้วไม่เป็นไปตามที่สั่ง เช่นกรณีว่า ภิกษุทำการนัดหมายว่า “จงฆ่าเขา ตามเวลานัดหมายนั้น คือ ในเวลาก่อนอาหาร หรือในเวลาหลังอาหาร ในเวลากลางคืน หรือในเวลากลางวัน” ต้องอาบัติทุกกฏ ผู้รับคำสั่งฆ่าเขาสำเร็จตามเวลานัดหมายนั้นต้องอาบัติปาราชิกทั้ง 2 รูป ฆ่าเขาได้ก่อนหรือหลังเวลานัดหมายนั้น ผู้นัดหมายไม่ต้องอาบัติ ผู้ฆ่าต้องอาบัติปาราชิก (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) ซึ่งการพิจารณาด้วยตรรกะแบบนี้อาจเป็นการเพิ่มเติมด้วยกระบวนการแบบนักกฎหมายที่ยึดตัวบทอย่างเคร่งครัด โดยไม่พิจารณาระบบศีลธรรมที่อธิบายการกระทำนี้จากใจที่ชั่วร้ายนั่นเลยหรือ (Promta, 2017) และจากมุมมองนี้อาจทำให้เกิดปัญหาต่อมาว่า การไม่มีความผิดหรือนิรโทษกรรมในความหมายนี้เป็นเรื่องของตรรกะ (logic) ที่ถูกระบุผ่านเหตุผลทางด้านกฎหมาย หรือเป็นการให้อภัยโทษซึ่งเป็นเรื่องทางศีลธรรม (morality) ที่โยงกับศาสนาในเรื่องของการกระทำที่ดีหรือถูกต้องกันแน่ เพราะถ้าจะว่าไปแล้วการทำให้เกิดทุกข์แก่บุคคลผู้หนึ่งจะถือว่าเป็นการลงโทษได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีความผิดจริง (Anthony M. Quinton, (1963) แต่หากเขาตกอยู่ในรูปแบบที่ถูกกำหนดว่าไม่ต้องความผิด หรือไม่ได้ทำผิดจริง หรือสำนึกความผิดได้แล้ว ควรจะมีการนิรโทษกรรมหรือไม่ หรือควรทำแค่ไหน

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอว่าการนิรโทษกรรมควรพิจารณาในแง่ของตรรกะหรือศีลธรรมผ่านมุมมองต่างๆ โดยเฉพาะที่ปรากฏในแนวคิดปรัชญาตะวันตกและพุทธปรัชญาเถรวาท โดยจะพิจารณาทั้งในส่วนแนวคิด วิเคราะห์ และหาข้อสรุปต่อไป

แนวคิดการนิรโทษกรรมในปรัชญาตะวันตก

คำว่า นิรโทษกรรม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Amnesty มาจากภาษากรีกว่า Amnestia หมายถึง การลืม (forgetting) เป็นการลืมการกระทำนั้นเสีย โดยถือเสมือนว่ามิได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นเลย ซึ่งการตรากฎหมายนิรโทษกรรมมีวัตถุประสงค์พื้นฐานเพื่อขจัดความผิด (Criminality) ออกจากการกระทำซึ่งกฎหมายกำหนดว่าเป็นความผิด (Konglab, 1991) โดยการยกเว้นโทษเป็นการป้องกันปัญหาความรุนแรงที่จะเกิดขึ้น โดยอาศัยการเจรจากับผู้กระทำผิดซึ่งถือเป็นทางออกด้านหนึ่งในปัจจุบัน แต่การยกเว้นโทษตรงข้ามการลงโทษซึ่งเป็นพื้นฐานของความยุติธรรมทางอาญา และบรรทัดฐานของประชาธิปไตยต้องการจะดำเนินคดีมากกว่านิรโทษกรรม (Pensky, 2008) จากแนวคิดนี้จึงมีการพิจารณาถึงปัญหาทางจริยศาสตร์เรื่อง “นิรโทษกรรม” เกี่ยวกับการยกโทษความผิดที่ทำมาแล้วนั้นถูกต้องและเหมาะสมหรือไม่ โดยมีนักคิดได้อธิบายแนวคิดนิรโทษกรรมไว้ ดังนี้

เซนต์ โทมัส อไควนัส (Saint Thomas Aquinus 1225-1274) นักปรัชญายุคกลางได้อธิบายถึงการกระทำนิรโทษกรรม (amnesty) ไว้ 2 ลักษณะ คือ

ก) การป้องกันตัวโดยชอบด้วยกฎหมาย (Self-defence) อะไควนัส (Aquinas, 2009) ได้อธิบายว่า ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำมีอยู่สองทางด้วยกัน คือ หนึ่งผลที่เกิดโดยความจงใจ และอีกหนึ่งก็คือผลที่เกิดขึ้นนอกเหนือความตั้งใจ ซึ่งควรนำมาพิจารณาคือผลที่เกิดจากความจงใจ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นผลของการป้องกันตัวเองสองประการเช่นกัน คือ ผลอย่างแรกคือการรักษาชีวิตของตนไว้ได้ แต่ผลนอกเหนือจากนั้นคือการฆ่าผู้กระทำละเมิด อย่างไรก็ดี การป้องกันชีวิตของตนเองไม่เป็นการผิดกฎหมาย เพราะเป็นไปตามธรรมชาติที่สิ่งมีชีวิตย่อมรักษาตนเองให้มีชีวิตได้นานที่สุด แต่หากการกระทำนั้นเป็นไปโดยใช้ความรุนแรงเกินสมควร ก็ยังเป็นการกระทำที่มิชอบด้วยกฎหมายด้วย

ข) การกระทำโดยจำเป็น (Necessity) (Gordley, 2006) เซนต์โทมัสได้อธิบายว่า การจัดสรรทรัพย์สินเป็นสิ่งที่อยู่พื้นฐานของกฎหมายมนุษย์ แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธถึงความจำเป็นของมนุษย์ ดังเช่นเกิดภยันตรายใกล้ตัว และไม่มีทางอื่นจะช่วยได้ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องชอบด้วยกฎหมายที่คนๆ หนึ่งจะช่วยเหลือตัวเขาด้วยความจำเป็นโดยใช้ทรัพย์สินของคนอื่น ไม่ว่าจะโดยเปิดเผยหรือโดยลับ กรณีนี้ย่อมไม่เป็นการลักขโมย

ฌาร์ก เดอร์ริดา (Jacques Derrida) นักปรัชญาหลังยุคสมัยใหม่ (Postmodern) ชาวฝรั่งเศสได้นำเสนอวิธีการรื้อโครงสร้าง (Deconstruction) เกี่ยวกับการนิรโทษกรรมว่า

ก) เป็นเรื่องของจริยศาสตร์แห่งการให้อภัย (Ethics of Forgiveness)

ข) เป็นเรื่องการเมืองของการลืม (the Politics of Forgetting)

เขาตั้งสมมติฐานว่า “การให้อภัย (forgiveness) เป็นประสบการณ์นอกเหนือหรือแตกต่างกันทางกฎหมาย ซึ่งการพิจารณานี้ควรจะอยู่ภายใต้หลักตรรกะและประวัติศาสตร์ของการนิรโทษกรรมที่มีการวิเคราะห์การอภัยโทษเป็น 2 แนวทางคือ 1. สารที่ส่งมอบมาจากพระเจ้า เป็นความรู้สึกในพระคัมภีร์ไบเบิลในเรื่องของการนิรโทษกรรมคือเป็นจริยธรรมของการให้อภัย และ 2. มุมมองของมนุษย์ต่อเรื่องการเมืองของการลืม (Forgetting)” (Derrida, 2004)

เดอร์ริดาต้องการชี้มุมมองต่อเรื่องนี้ใน 2 มิติคือ ในเรื่องกฎหมายและความยุติธรรม โดยเขาตั้งคำถามถึงต้นเหตุ รากฐากและขอบเขตระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรม

แต่นั้นเมื่อเขาใช้การรื้อโครงสร้างก็พบ “ความไม่สมมาตรระหว่างความต้องการ” สร้างความสงสัย (aporia) ว่า เมื่อเกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้มีกำลังกับผู้เสียประโยชน์ ผู้มีกำลังก็จะบังคับข่มขู่ผู้เสียประโยชน์โดยเดอร์ริดาได้แสดงให้เห็นว่า นั่นอาจจะชอบด้วยกฎหมายในรูปแบบต่างๆ แต่นี่เป็นการย้อนกลับไปสู่หลักการขั้นพื้นฐาน อย่างเรื่อง สิทธิ ซึ่งท้ายสุดวิธีการข่มขู่นี้ก็จะทำลายความยุติธรรมลงในที่สุด ด้วยเหตุนี้เขาจึงเรียกหลักการนี้ว่า “การรู้ก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์ (synthesis a piori)” เพราะรากฐานของอำนาจดูลึกลับจึงอยู่นอกเหนือประสบการณ์ที่จะเข้าใจได้

แต่เดอร์ริดาไม่ได้พูดว่าความยุติธรรมควรรื้อโครงสร้าง เพราะขณะที่กฎหมายสามารถรื้อโครงสร้างได้ แต่ความยุติธรรมไม่จำต้องรื้อโครงสร้าง (undeconstructible justice) ซึ่งนักคิดบางคนถือว่า ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับความยุติธรรมผ่านการไกล่เกลี่ย ไม่ใช่การตัดสินใจทันที และเดอร์ริดายังสร้างทฤษฎีนี้ขึ้นมาจากองค์ความรู้ที่จะเกิดความเคลือบแคลงสงสัยในการบังคับใช้อำนาจกฎหมาย ดังนั้น ความยุติธรรมแบบของเดอร์ริดาจึงไม่อาจเป็นไปได้ แต่เดอร์ริดาก็แปลกใจกับการให้อภัยโทษว่า การให้อภัยโทษเป็นเรื่องของกฎหมายที่เราอยากจะเขียนขึ้นใหม่อย่างไรก็ได้ แต่กฎหมายหรือความยุติธรรมจริงๆ ต้องก่อให้เกิดการประนีประนอมระหว่างกัน ซึ่งอาจอยู่นอกเหนือจากสถานบันทางวิชาการและศาสนาก็เป็นได้ (Krapp, 1993) เมื่อพิจารณาแบบนี้เราจะพบว่าการเสนอให้คนประนีประนอมกันเป็นท่าทีของการหาจุดที่จะลดหย่อนความต้องการของแต่ละฝ่าย เป็นการหาเหตุผลที่เป็นไปได้ที่เชื่อมโยงระหว่างความรู้สึกของผู้ทำผิดกับผู้เสียหายให้อยู่ในฐานะที่รับได้ นั่นรวมถึงการหลุดไปจากข้อบังคับบางอย่างซึ่งอยู่ภายใต้กรอบที่ถูกบัญญัติขึ้นด้วย เพราะนักคิดเหล่านี้คำนึงถึงความเป็นไปได้ของการใช้หลักเหตุผลที่จะช่วยสร้างความยุติธรรมในสังคม ไม่ใช่พิจารณาในแง่ของศีลธรรมเป็นหลัก

สรุป กรณีนิรโทษกรรมมีการใช้ตรรกะในการอธิบายให้เห็นเหตุที่ควรมีไว้ 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ เป็นเรื่องการป้องกันตัวและความจำเป็นทางธรรมชาติ และ เรื่องของการประนีประนอมทางสังคมที่ต้องใช้เหตุผลโดยมุ่งเน้นไปที่ความยุติธรรมอันเกิดจากสิทธิที่แต่ละคนมี

แนวคิดการนิรโทษกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

คำว่า นิรโทษกรรม ตรงกับความหมายในทางวินัยว่า อนาปัตติ คือไม่ต้องอาบัติหรือไม่มีโทษสำหรับผู้กระทำความผิด และทางกรรมว่า อโหสิกรรม คือ กรรมเลิกให้ผล ไม่มีผลอีก ได้แก่กรรมทั้งที่เป็นกุศลและอกุศลที่เลิกให้ผล เหมือนพืชที่หมดยาง เพราะปลูกไม่ขึ้นอีก (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), (2015) โดยพุทธปรัชญาเถรวาทได้ร่วมพิจารณาในเรื่องนิรโทษกรรมหรือการไม่มีความผิดบนรากฐานของการทำผิด โดยความผิดนั้นถูกยอมรับร่วมกันในสังคมในรูปแบบของข้อความที่ถูกบัญญัติขึ้นตามข้อเท็จจริง (fact) เรียกว่า วินัยหรือศีล และในรูปแบบกฎความเป็นจริง (reality) เรียกว่า กรรม ดังนี้

ก) วินัยและศีล โดยวินัยนั้นเป็นการบัญญัติข้อห้ามสำหรับพระภิกษุ พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการแบบที่สังคมสมัยนั้นใช้กัน คือ มีการกระทำผิด สังคมโลกประณามการทำผิดนั้น และสังคมสงฆ์เห็นร่วมกันว่าเป็นความผิด จึงบัญญัติวินัยขึ้นพร้อมบทลงโทษ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือสงฆ์ บุคคล ความบริสุทธิ์ และพระศาสนา (Mahamakut University, 1984) โดยการพิจารณาความผิดและการลงโทษในสมัยต่อมาหลังจากที่มีการบัญญัติเป็นพระวินัยแล้ว มีประเด็นที่ควรพิจารณา 3 ข้อคือ

1) มีการทำผิด อ้างถึงกฎบัญญัติห้ามไว้ว่าเป็นความผิด

2) มีผู้ทำผิดที่ถูกอ้างถึง

3) บุคคลทำผิดนั้นทำครบขั้นตอน

โดยข้อ 1) นั้นสามารถระบุได้ชัด แต่ข้อ 2) นั้นต้องให้ผู้กระทำผิดรับว่าทำผิด จึงจะนำไปสู่การพิสูจน์ข้อ 3) ว่ารู้ตัวหรือไม่ การพิสูจน์ข้อ 2) นั้นแม้จะมีผู้กระทำผิดแต่อาจถูกยกเลิกหรือเป็นอนาปัตติ คือไม่เป็นความผิด ด้วยเหตุเหล่านี้คือภิกษุรูปนั้นเป็นอาทิกัมมิกะหรือต้นบัญญัติ ส่วนการพิสูจน์ข้อ 3 นั้นเป็นการพิจารณาตามขั้นตอน ดังกรณีปฐมปาราชิก คือ ห้ามภิกษุเสพเมถุนกับสตรีก็มีการงดเว้นไม่ลงโทษแก่ภิกษุไม่รู้สึกตัว ภิกษุบ้าหรือวิกลจริต ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนาไม่มีความสุข (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

แต่ในกรณีนี้มีรายละเอียดที่น่าสนใจคือว่า ถ้าภิกษุทำการนัดหมายว่า “จงฆ่าเขา ตามเวลานัดหมายนั้น คือ ในเวลาก่อนอาหาร หรือในเวลาหลังอาหาร ในเวลากลางคืน หรือในเวลากลางวัน” ต้องอาบัติทุกกฏ ผู้รับคำสั่งฆ่าเขาสำเร็จตามเวลานัดหมายนั้นต้องอาบัติปาราชิกทั้ง 2 รูป ฆ่าเขาได้ก่อนหรือหลังเวลานัดหมายนั้น ผู้นัดหมายไม่ต้องอาบัติ ผู้ฆ่าต้องอาบัติปาราชิก หรือกรณีภิกษุทำนิมิตว่า “เราจักขยิบตา ยักคิ้ว หรือผงกศีรษะ ท่านจงฆ่าเขาตามที่เราทำนิมิตนั้น” ต้องอาบัติทุกกฏ ผู้รับสัญญาณ ฆ่าเขาสำเร็จตามนิมิตนั้น ต้องอาบัติปาราชิกทั้ง 2 รูป ฆ่าเขาได้ก่อนหรือหลังการทำนิมิตผู้ทำนิมิตไม่ต้องอาบัติ ผู้ฆ่าต้องอาบัติปาราชิก (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) การไม่เป็นอาบัตินี้ไม่ได้ถูกพิจารณาในแง่ของจิตใจเป็นหลัก แต่พิจารณาตามรูปแบบขั้นตอนตามหลักที่เคร่งครัด เช่นเดียวกับในศีล 5 ข้อว่าปาณาติบาต คือ การฆ่าสัตว์นั้นมีองค์ 5 ในการที่จะถือว่ามีการทำผิด (Mahamakut University, 2006) ฉะนั้น การยืนยันตามข้อความนี้ต้องครบถ้วนทั้ง 5 ข้อจึงจะถือว่าเป็นความผิด และควรได้รับการลงโทษ แต่ถ้าไม่ครบองค์ประกอบดังที่ว่ามาก็ไม่มีความผิดและไม่ควรได้รับผลของการกระทำนั้น ข้อพิจารณานี้ไม่ได้สนใจว่าผู้ทำผิดมีจิตใจเช่นไร แม้จะมีการอ้างถึงจิตคิดจะฆ่า หรือมีเจตนาในการฆ่าก็ตาม แต่เจตนานั้นพิจารณาในแง่ข้อเท็จจริงว่า ธรรมชาติของคนที่จะฆ่าต้องมีความพยายาม เมื่อมีความพยายามมากก็บ่งบอกให้เห็นว่า คนที่จะฆ่านั้นมีเจตนาไปด้วย การเชื่อมโยงนี้เป็นข้อเท็จจริงทางด้านกฎหมาย ไม่ได้ระบุถึงจิตใจหรือลักษณะบุคคลนั้นเป็นหลัก จึงเป็นการพิจารณาในส่วนของตรรกะเท่านั้น

ข) เรื่องกรรม ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีการกล่าวถึงกรรมและวิบาก คือมีการกระทำและการรับผลที่ตามมา แต่มีหลักการอโหสิกรรมคือกรรมนั้นไม่ให้ผลอีกต่อไปได้อย่างชัดเจน 2 กรณี คือ

1) คู่กรณีให้อภัยต่อกัน เป็นการยอมรับร่วมกันว่ากรรมที่ทำนั้นทั้งคู่ต่างให้อภัยกัน เพราะเหตุผลบางอย่าง ดังกรณีนางยักษิณีที่อาฆาตกับหญิงสาวคนหนึ่ง ด้วยการฆ่าลูกของแต่ละฝ่ายจนผ่านไปหลายชาติจนได้ฟังเหตุผลว่าจากพระพุทธเจ้าว่า เพราะว่าในกาลไหนๆ เวรทั้งหลายในโลกนี้ ย่อมไม่สงบระงับด้วยเวร แต่เวรทั้งหลายย่อมสงบระงับด้วยการไม่จองเวรนี้เป็นธรรมเก่า (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) การยอมรับและสร้างข้อตกลงร่วมกัน จึงทำให้ทั้งสองฝ่ายไม่อาฆาตกันต่อไปถือเป็นข้อตกของทั้งสองฝ่าย จึงทำให้กรรมนั้นเป็นอโหสิกรรม สิ่งสำคัญของการให้อภัยจึงตั้งอยู่บนฐานของความรู้สึกร่วมกันว่าได้ลิดรอนความสุขของทั้งสองฝ่าย และการให้อภัยนั้นอยู่เหนือเหตุผล แต่เป็นความยินยอมพร้อมใจที่จะยกความดี ความสงบและความสุขให้อยู่เหนือความอาฆาตและทำร้ายหรือจองเวรกันต่อไป

2) ผู้กระทำผิดบรรลุพระอรหันต์ กรณีองคุลีมาลที่ฆ่าคนก่อนจะมาบวช หลังจากนั้นท่านก็ต้องรับกรรมที่เป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม (กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน) โดยโดนก้อนหินที่คนปาใส่ท่าน กรรมนี้แม้ถึงบรรลุพระอรหันต์ก็ยังให้ผลอยู่ แต่กรรมที่ท่านทำในปัจจุบันหลังจากบรรลุพระอรหันต์นั้นล้วนเป็นอโหสิกรรม กล่าวคือ ผลของกรรมไม่มี (นาโหสิ กมฺมวิปาโก) กรรมวิบากไม่ได้มีแล้ว (น ภวิสฺสติ กมฺมวิปาโก) กรรมวิบากจักไม่มี (นตฺถิ กมฺมวิปาโก) ไม่มีกรรมวิบากส่วนอุปปัชชเวทนียกรรม (กรรมที่ให้ผลในชาติต่อไป) และ อปราปริยเวทนียกรรม (กรรมที่ให้ผลในชาติต่อๆ ไป) ของท่านหมดแล้ว ด้วยหยุดการเวียนว่ายตายเกิดแล้ว (Mahamakut University, 1984) การที่กรรมเป็นอโหสิกรรมเพราะไม่มีผู้รับกรรมถือเป็นการหลุดพ้นจากกรรมที่เคยทำมาทั้งหมด

จากการพิจารณาทั้ง 2 กรณีที่ว่ามานั้นจะพบว่าศีลธรรมได้ถูกหยิบยกมาเป็นหัวข้อพิจารณาในแง่ของนิรโทษกรรมในประเด็นเรื่องกรรมนั้นได้ เพราะข้อเท็จจริงของการกระทำผิดต่อกันนั้นไม่อาจนับว่าใครทำต่อใคร แต่เกิดจากทั้งสองฝ่ายยินยอมและร่วมกระทำกรรมนั้นร่วมกันจึงกลายเป็นการอาฆาตต่อกันไม่จบสิ้น การอโหสิกรรมจึงเป็นการยอมกันเป็นการยกระดับจิตของตนเองให้อยู่เหนือดีหรือชั่ว เป็นอริยบุคคลในความหมายของกรรมที่กล่าวถึงในประเด็นนี้

สรุป นิรโทษกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทพิจารณาใน 2 ด้านคือ พิจารณาด้านวินัยและศีลที่อาศัยคำอธิบายแบบตรรกะ มีเงื่อนไขในการทำผิดและการไม่ต้องรับผิดชัดเจน ไม่ได้เน้นประเด็นเรื่องจิตใจหรือศีลธรรมมากนัก และพิจารณาด้านกรรมในแง่ของการอโหสิกรรมนั้น เป็นการสร้างข้อตกลงร่วมกัน หรือเป็นการพัฒนาจิตใจขึ้นไปให้อยู่ในฐานะพระอริยบุคคล แม้จะกระทำผิดแต่เดิมมา เมื่อบรรลุธรรมก็หลุดพ้นจากกรรมนั้นได้

วิเคราะห์กรณีนิรโทษกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

ในการวิเคราะห์การนิรโทษกรรมในที่นี้จะอาศัยประเด็นแนวคิดในส่วนของปรัชญาตะวันตก โดยจะยกกรณีและพิจารณาตามแนวทางพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นหลัก ดังนี้

1. พิจารณาในแง่ตรรกะ (logic)

เมื่อพิจารณาในแง่ตรรกะจะผูกโยงกับการกระทำที่ต้องสามารถอธิบายได้ด้วยเงื่อนไขของสังคมเห็นร่วมกัน กรณีความจำเป็น (Necessity) พุทธปรัชญาเถรวาทยกกรณีภรรยาสามี เขาทั้งสองมีบุตรน้อย 1 คนทั้งน่ารัก และน่าพอใจ ขณะที่พวกเขากำลังเดินทางไปในทางกันดาร เสบียงที่มีเพียงเล็กน้อยก็เริ่มหมดไป แต่หนทางกันดารก็ยังเหลืออยู่ไกล เขาทั้งสองตกลงกันว่า ตอนนี้เสบียงหมดแล้ว แต่ทางยังไปอีกไกล ครั้นภริยาจะยอมสละชีวิตตัวเอง ก็เกรงว่าจะไม่มีใครเลี้ยงเด็ก ครั้นจะสละชีวิตสามีก็เกรงจะไม่มีคนหาเลี้ยงภริยาและลูก ส่วนลูกน้อยเองถ้าเดินทางไปอีกไกลก็ไม่แน่ว่าจะทนต่อความลำบากในหนทางไหวหรือไม่ แต่หากพวกเราฆ่าบุตรน้อยแล้วกินระหว่างทางก็จะช่วยยืดอายุเราต่อไปได้ แม้ปรารถนาอยากจะมีบุตรอีกก็ยังมี

โอกาสมีได้ และใช้ชีวิตต่อไปได้ ขณะที่บริโภคเนื้อบุตรไปพลางก็ทุบอกหาลูกไปพลาง ฉะนั้น การกินเนื้อบุตรนั้นจึงไม่ใช่เพื่อเล่น เพื่อมัวเมา เพื่อตกแต่ง หรือเพื่อประดับร่างกาย แต่เป็นไปเพื่อข้ามทางกันดารเท่านั้น (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) เราอาจพิจารณากรณีนี้ร่วมกับกรณีของการทำแท้ง เพราะถือว่าเป็นข้อขัดแย้งทางศีลธรรม ซึ่งในแง่การใช้ตรรกะทางศีลธรรมชี้ประเด็นผ่านตัวบททางด้านความผิดของการฆ่านั้นต้องประกอบด้วยองค์คือ สัตว์มีชีวิต ความเป็นผู้สำคัญว่าสัตว์มีชีวิต มีจิตคิดจะฆ่า ความพยายาม และสัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น แต่กรณีนี้มีตัวบ่งชี้ที่หยิบมาพิจารณาคือ ชายหญิงคู่นี้ไม่ได้มีจิตคิดทำร้าย แต่ทำไปด้วยเหตุจำเป็นคือต้องการเอาตัวรอด และหากมีเหตุผลจำเป็นในกรณีการทำแท้ง เช่นว่า เธอเป็นคนยากจนอยู่กับสามีและพลาดมีท้อง ต่อมาสามีทิ้ง ทำให้เธอไม่สามารถจะเลี้ยงลูกไหวจึงตัดสินใจทำแท้ง เมื่อกฎหมายถือว่าเธอทำผิด จึงต้องทำแท้งในสถานที่ไม่ถูกสุขลักษณะ และการแพทย์ที่ไม่เหมาะสมจนทำให้เธอบาดเจ็บสาหัส เป็นภาระแก่ตัวเธอและสังคมมากยิ่งขึ้น (Promta, 2000)

เราอาจพิจารณาว่าการที่แม่กินเนื้อบุตรและการทำแท้งนั้นเป็นความจำเป็นของปัจเจกบุคคล แต่พอสังคมร่วมพิจารณาจึงกลายเป็นประเด็นเรื่องศีลธรรมไป เพราะในกรณีดังกล่าวไม่ควรจะถือเอาเหตุผลว่าคุณค่าชีวิตแบบไหนถูกต้องกว่ากัน แต่ควรเป็นเรื่องการพิจารณาว่า ใครควรเป็นผู้ตัดสินใจเลือกจะทำหรือไม่ระหว่างปัจเจกบุคคลหรือเสียงข้างมาก (Sandel, 2017) ฉะนั้น เมื่อพิจารณาเหตุผลในแง่ของศีลธรรมและกฎหมายของเสียงข้างมากถือว่า เป็นความผิด ก็อย่าลืมว่าควรพิจารณาในแง่ของความยุติธรรมสำหรับปัจเจกบุคคลด้วย เพราะพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าปัจเจกบุคคลมีความสำคัญในการทำทุกอย่าง ดังกรณีนี้พระอริยบุคคลรับประทานอาหาร แต่ไม่ยึดติดในกามคุณ แต่มุ่งไปที่การหลุดพ้นจากการยึดติด เป็นการรับประทานด้วยความจำเป็นไม่ได้ยึดติดในอาหารแต่อย่างใด เป็นความจำเป็นทางการกระทำ เช่นเดียวกับกรณีพระจักขุบาลที่ตาบอดเดินเหยียบแมลงตายเป็นจำนวนมากนั้น ท่านไม่ได้มีเจตนา (Mahamakut University, 1984) เป็นความจำเป็นที่ควรหยิบมาพิจารณาเช่นกันว่าท่านไม่ได้มีเจตนา แต่เมื่อพิจารณาทางด้านศีลธรรมจำเป็นต้องลดทอนความผิดให้อยู่ในฐานะที่เอื้อให้ทุกฝ่ายดำเนินต่อไปได้ ดังกรณีภิกษุสั่งภิกษุอีกรูปให้ไปฆ่าบุคคลหนึ่ง ถ้าฆ่าสำเร็จต้องปาราชิกทุกรูป แต่ถ้าภิกษุรับคำสั่งไปแล้วฆ่าผิดคนอื่น ภิกษุผู้สั่งไม่ต้องอาบัติปาราชิก หรือถ้าทำเกินเลยคำสั่ง ผู้สั่งก็ไม่ต้องอาบัติ แต่ผู้ฆ่าต้องปาราชิก (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) ซึ่งการพิจารณาโดยอาศัยข้อพิจารณาบนฐานของกฎหมายจึงเกินเลยเหตุผลทางศีลธรรม เพราะถ้าจะถือเอาเรื่องเจตนา ทั้งคนทำผิดและสั่งให้ทำล้วนมีเจตนาฆ่าทั้งนั้นและการฆ่านั้นสำเร็จ เพียงแต่รายละเอียดนั้นเมื่อถูกหยิบยกมาพิจารณาเป็นเรื่องของความยุติธรรมในฐานะปัจเจกบุคคล บนฐานแนวคิดว่าการไม่ถือเอาเป็นความผิดหรือนิรโทษกรรมในทางกฎหมาย ควรถือเป็นเรื่องที่พิจารณาบนฐานความจำเป็นของปัจเจกบุคคลในกรณีเรื่องความจำเป็น

อีกกรณีหนึ่งที่ต้องนำมาพิจารณาในแง่ของตรรกะ คือเรื่องการเมืองของการลืม (the Politics) ดังเรื่องการทะเลาะกันระหว่างพระเจ้าศากยะและพระเจ้าโกลิยะที่เริ่มต้นจากชาวเมืองทั้งสองนครไม่สามารถหาข้อสรุปร่วมกันในการแบ่งปันน้ำในการปลูกข้าวจนบานปลายกลายเป็นการทะเลาะกัน ตีกัน จนรุกรามถึงกษัตริย์ทั้งสองเมืองตระเตรียมอาวุธจะรบกัน พระพุทธเจ้าทราบเรื่องจึงเสด็จไป พอไปถึงก็ตรัสถามเหล่าพระ

ญาติทั้งสองเมืองว่า ทะเลาะกันเรื่องอะไร ได้ฟังคำตอบว่าเป็นเพราะน้ำ ตรัสถามต่อว่า น้ำมีค่าหรือกษัตริย์มีค่า ได้ฟังคำตอบว่ากษัตริย์มีค่า พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ท่านทั้งหลายจะทำให้กษัตริย์ที่หาค่ามิได้ให้วอดวายไปเพราะน้ำมีค่าน้อยนี้หรือแล้วจึงตรัสให้เห็นกรรมที่จะทำให้ต้องฆ่ากันจนเลือดท่วมแผ่นดิน ทั้งหมดเพราะกิเลสที่ทำให้เดือดร้อน (Mahamakut University, 1984)

การที่ยกกรณีนี้มาพิจารณา เพราะมีความรุนแรงที่ทุกฝ่ายทะเลาะกันเกิดขึ้น หากไม่ยอมกันหรือปล่อยไปก็จะนำไปสู่ความรุนแรงยิ่งขึ้น จึงต้องมีการเจรจา เพื่อยุติปัญหานี้ โดยประเด็นสำคัญในการเจรจาคือ “เรื่องคุณค่า” โดยคุณค่าของส่วนร่วมมากกว่าคุณค่าของปัจเจกบุคคล โดยชี้ให้เห็นว่าระบบการเมืองนั้นเป็นเรื่องของสังคม ผู้ปกครองจึงต้องคำนึงถึงคุณค่าของส่วนร่วมสำคัญกว่าคุณค่าปัจเจกบุคคล คือคนหมู่มากสำคัญกว่าคนเล็กน้อย และความสงบสำคัญกว่าการเข่นฆ่ากัน บนฐานแนวคิดนี้ทำให้เกิดแนวคิดแบบประนีประนอม (compromise) เพื่อให้แต่ละฝ่ายต่างยอมลดหย่อนความต้องการของตน เพราะบนความขัดแย้งกันนั้นไม่ทำให้ใครจะได้อะไรโดยสมบูรณ์ คือถ้าฝ่ายหนึ่งได้ ฝ่ายหนึ่งก็ต้องอดหรือต้องรบราฆ่าฟันกันพินาศไปทั้งคู่ เมื่อจะตกลงกันก็ต้องประนีประนอมกัน โดยทั้งสองฝ่ายต้องยอมลดความต้องการของตนเองแล้วแต่ฝ่ายก็จะได้บ้าง แม้จะได้ไม่เต็มที่ก็ตาม (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), (2007) เป็นการให้ตรรกะบนฐานของการลืมคุณค่าแบบปัจเจกบุคคล แต่ให้ถือเอาคุณค่าสังคมเป็นที่ตั้ง จึงควรพิจารณาในแง่ของการประนีประนอมนี้ว่าเป็นตรรกะสำคัญที่นำไปสู่การนิรโทษกรรมกันได้

2. พิจารณาในแง่ศีลธรรม (morality)

การพิจารณาประเด็นนี้ย่อมเกี่ยวข้องกับคำอธิบายทางศาสนาโดยตรง พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าการให้เหตุผลต้องสัมพันธ์กับด้านศีลธรรม กรณีป้องกันตัวเอง (Self-defense) ถือเป็นธรรมชาติที่ติดตั้งมากับมนุษย์ตั้งแต่เกิด โดยสมองของเราจะคอยหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่น่าพอใจ เพราะประสบการณ์ด้านลบจะมีผลต่อการอยู่รอด (Mendius & Hanson, 2015) พุทธปรัชญาเถรวาทพิจารณาถึงต้นเหตุหรือมูลเดิมที่ติดตัวเรามานั้นจะสร้างการป้องกันตัวเอง แบบแรกคือป้องกันแบบดีที่เรียกว่ากุศลมูล (อโลภะ ไม่โลภ อโทสะ ไม่โกรธ อโมหะ ไม่หลง) และแบบที่สอง เป็นการป้องกันตัวเองแบบไม่ดี เรียกว่า อกุศลมูล (โลภะ โลภ โทสะ โกรธ โมหะ หลง) โดยธรรมชาติจะสร้างให้คนจะมีการป้องกันตัวในแง่ลบก่อน คือถ้าเจออะไรไม่ดีเราจะมีปฏิกิริยามากกว่าแง่ดี ดังกรณีพระปุณณะจะเดินทางไปอยู่กับชาวสุนาปรันตชนบทที่มีพื้นฐานดุร้าย พระพุทธเจ้าจึงถามคำถามว่าถ้าเกิดปัญหาขึ้นจะป้องกันตัวเองอย่างไร คือถ้าเขาดาทอ ถ้าเขาตบ เขาขว้างก้อนหินใส่ ฆ่าเธอ พระปุณณะตอบว่า ดีแล้วที่ชาวสุนาปรันตชนบททำอย่างนั้น ถ้าเขาด่าดีกว่าเขาตบตี ถ้าเขาตบตีดีกว่าเขาหว้างก้อนหินใส่ ถ้าเขาขว้างก้อนหินใส่ดีกว่าเขาฆ่า ถ้าเขาฆ่าก็ดีแล้วจะได้พ้นจากทุกข์ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

การที่พระพุทธเจ้าถามเพื่อสอบถามการป้องกันตัวเองด้วยสัญชาตญาณที่มีอยู่ตามปกติ แต่สำหรับพระปุณณะนั้นได้รับการฝึกฝนจนสัญชาตญาณนี้เปลี่ยนแปลงไม่ประทุษร้ายคนอื่น เป็นข้อยืนยันว่าบัณฑิตย่อมไม่ทำบาปเพราะตนเป็นเหตุหรือเพราะผู้อื่นเป็นเหตุ (Mahachulalongkornrajavidyalaya

University, 1996) เมื่อพิจารณาตามนี้จึงสามารถอธิบายในด้านศีลธรรมได้ว่าสำหรับพระอริยบุคคลหรือบุคคลที่ฝึกฝนมาในด้านศีลธรรมนั้นจะป้องกันตัวเองในการกระทำผิดตลอดเวลา คำอธิบายนี้ใช้ได้ทั้งในแง่ผู้กระทำความผิดแล้วบรรลุพระอรหันต์ ดังกรณีพระองคุลิมาลที่อธิบายไปแล้ว หรือผู้โดนทำร้าย ดังกรณีพระพุทธเจ้าโดนทำร้ายจากพระเทวทัต นายขมังธนู ที่กระทำอนันตริยกรรมคือกรรมหนักด้วยการทำร้ายพระพุทธเจ้า แม้จะผิดในแง่ของการทำร้ายด้วยประสงค์ชีวิตพระพุทธเจ้า แต่โดยข้อเท็จจริงคือพระพุทธเจ้าไม่ได้มีจิตอาฆาต ไม่มีใครทำให้โกรธได้ พระพุทธเจ้ามีจิตเสมอกันในคนทั้งหมด (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) ถ้าพิจารณาแบบนี้ กรรมเหล่านั้นน่าจะเป็นอโหสิกรรมไปในตัวไม่ใช่หรือ เพราะผู้ที่ถูกกระทำไม่อาฆาตต่อผู้ที่กระทำนั้น แต่ความเป็นจริงคือ ผู้กระทำกรรมนั้นก็ยังต้องรับกรรมอยู่ดี คือไม่ได้รับอโหสิกรรม แม้จะขอขมาก็ตาม ดังกรณีพระเทวทัตขอขมาแล้วก็ยังได้รับกรรมไปเกิดในนรก แต่อานิสงส์ของการขอขมาทำให้พระเทวทัตได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า กรณีนี้เป็นเครื่องตรวจสอบได้อีกอย่างว่า อโหสิกรรมนั้นจะเป็นผลก็ต่อเมื่อกรรมนั้นไม่หนัก และเจตนาไม่ร้ายแรง เพราะกรณีกรรมหนักจะมุ่งไปที่เจตนาของผู้กระทำ ทำให้ผู้กระทำผิดนั้นได้รับผลกรรมที่ทำก่อน จึงจะมีเรื่องอโหสิกรรมเมื่อกรรมนั้นเบาบางลง จึงเป็นเรื่องพิจารณาในแง่ศีลธรรมว่า ถ้าคนที่ทำกรรมหลักแล้วไม่มีสิทธิบรรลุเป็นพระอริยบุคคลได้เลย เพราะไม่มีสิทธิได้รับอโหสิกรรมนั่นเอง

สรุป พุทธปรัชญาเถรวาทพิจารณาทั้งในด้านตรรกะและด้านศีลธรรม ด้านตรรกะ เน้นไปที่เหตุผลความจำเป็นแบบปัจเจกบุคคล ขณะที่ตรรกะแห่งการลืมนั้นตั้งอยู่บนฐานการประนีประนอมเพื่อประโยชน์แก่สังคมเป็นหลัก ด้านศีลธรรมเป็นการโยงถึงจิตใจของผู้กระทำที่พัฒนาตนเองให้อยู่เหนือสัญชาตญาณที่มีมาแต่เดิม เพื่อครอบคลุมการกระทำไม่ให้เป็นโทษ ซึ่งกรณีดังกล่าวถือว่าบางท่านไม่มีเจตนาหรือมีการป้องกันตัวเองด้วยกุศลจิต ก็ไม่ถือว่าทำกรรมและไม่ควรได้รับโทษ แต่ในกรณีที่มุ่งทำกรรมก็ชัดเจนว่าผู้นั้นไม่อาจได้รับการอโหสิกรรมนอกจากจะได้รับโทษเสียก่อน

สรุป

นิรโทษกรรมในปรัชญาตะวันตกพิจารณาผ่านกระบวนการทางกฎหมายที่พิจารณาการกระทำใดกระทำหนึ่งว่าผิด แต่ต้องการหาทางออกจากกระบวนการพิจารณาโทษ โดยเสนอผ่านแนวคิดแบบปัจเจกบุคคลคือความจำเป็นในสถานการณ์ที่ต้องทำอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งพุทธปรัชญาเถรวาทก็พิจารณาแนวคิดเรื่องนิรโทษกรรมในฐานะของวินัยคือไม่เป็นอาบัติ และพิจารณาในส่วนของอโหสิกรรมในฐานะปัจเจกบุคคลเป็นหลักเช่นกัน ในกรณีวินัยนั้น การไม่ต้องอาบัติตามความผิดนั้นเป็นการพิจารณาเช่นเดียวกับนิรโทษกรรมของตะวันตกบนความจำเป็นของการกระทำบางอย่างที่มีเหตุให้เชื่อได้ และความจำเป็นนี้อาศัยความยุติธรรมที่เกิดขึ้นบนการพิจารณาบนฐานของปัจเจกบุคคลมากกว่ายึดเอากฎทางศีลธรรมตามตัวบท กรณีพระสั่งให้พระรูปอื่นไปฆ่าใครก็ตามแล้วคนนั้นตาย ต้องมาดูรายละเอียดและกฎเกณฑ์อื่นๆ ประกอบเพื่อชี้ว่าผิดหรือไม่ ทั้งที่จริงศีลธรรมบอกว่าฆ่าคนตายนั้นผิด แต่ไม่ถือว่าเป็นอาบัติถ้าคนที่

รับคำสั่งนั้นไปทำผิดวิธี คนที่สั่งก็ไม่ถือว่าไม่มีความผิด และเช่นเดียวกับกรณีพระจักขุบาลที่ตาบอดเดินเหยียบแมลงตายเป็นจำนวนมากนั้น ท่านไม่ได้มีเจตนาในการทำความผิด

นิรโทษกรรมในปรัชญาตะวันตกพิจารณากฎหมายการนิรโทษกรรมในแง่ของสังคมในเรื่องการให้อภัยทางศีลธรรม และการประนีประนอมเพื่อประโยชน์สังคมเป็นหลัก ซึ่งพุทธปรัชญาเถรวาทพิจารณาประเด็นดังกล่าวโยงกับหลักการป้องกันตัวกับการกระทำผิด เพราะแง่หนึ่งบุคคลผู้ทำผิดอาจทำผิดตราบเท่าที่ยังไม่รู้จักผลที่จะตามมา แต่บุคคลที่จิตใจฝึกมาดีกว่า ประเสริฐกว่าต้องให้อภัยแก่ผู้ทำผิดได้ ซึ่งแนวคิดนี้ดูเหมือนจะไปไกลกว่านิรโทษกรรมของตะวันตก เพราะถือว่าเชื่อมั่นในศักยภาพของบุคคลที่ควรอยู่เหนือกว่ากิเลสภายในตนเอง โดยถือเอาอย่างอื่นมาเป็นใหญ่ เช่น หลักศีลธรรม เป็นต้น เช่นเดียวกับการประนีประนอมทางสังคมก็เพื่อให้ประโยชน์เกิดขึ้นได้ ก็อาศัยการสงบระงับกิเลสภายในตนด้วยการถือเอาคุณค่าที่อยู่เหนือขึ้นไป เป็นหลักเกณฑ์ที่นำไปสู่เรื่องการให้อภัยหรือการอโหสิกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

References

Anthony M. Quinton. (1963). “On Punishment,” *The Philosophy of Punishment*, ed. A.B. Acton Bristol: Macmillan.

Aquinas, T. (2009). *The Summa Theologica*. translated by Fathers of the English Dominican Province, Retrieved August 15, 2009, form http://www.newadvent.org/summa/3.

Derrida, J. (2004). *To Forgive: The Unforgivable and the Imprescriptible*, THE

BRUSSELS TRIBUNAL. February 19, 2004, from http://www.brusselstribunal.org.

Gordley, J. (2006). *An Introduction to the comparative study of private law*

Readings,Cases,Materials. London: Cambridge University Press.

Jantharach, N. (2017). The Moral Responsibility: Theravada Philosophical Perspective. *Journal of MCU Peace Studies*, 5(2), 109-122.

Kumthaveeporn, C. (1997). *Ethics : a theory and an analysis in Ethics problem*. Bangkok: Dumnen Printing.

Konglab, S. (1991). *The Amnasty : A study in the Condition and the legal consequence* . Master’s Project (Master of Laws). Bangkok: Graduate School, Thammasat University.

Krapp, P. (1993). *Amnesty: Between an Ethics of Forgiveness and the Politics of Forgetting*, German Law Journal from http://www.germanlawjournal.com/pdfs/Vol06No01/ PDF_Vol_06_No_01_185-195_SI_Krapp.pdf.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitakas*. Bangkok: MCU Press.

Mahamakut University. (1984). *Thai Tipitakas and Atthakatha*. Bangkok: Mahamakut University Press.

Mahamakut University. (2006). *Mongkalatatipani Vol.1-3*. (12th ed.). Bangkok: Mahamakut University Press.

Mendius, R. & Hanson, R. (2015). *Buddha's Brain*. (5th ed.) Tran. By Aachara Siamvara. Bangkok: Amarin.

Pensky, M. (2008). *Amnesty on trial: impunity, accountability, and the norms of international law*. Ethics & Global Politics, 1, (1-2), 1-40.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2007). *Sustainable Development*. 6th edition. Bangkok: Sahatammik.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2015). *Dictionary of Buddhism*. 24th edition. Bangkok: Prithamma.

Poonsanong, S. (2000). *The Amnasty in Thailand*. Master's Project (Master of Laws). Bangkok : Graduate School, Thammasat University.

Promta, S. (2000). *Life and conflict*. 2nd edition. . Bangkok : chulalongkorn University.

Promta, S. (2017). *Early Buddhist Philosophy.* Bangkok : BPK Printing.

Sandel, M. (2017). *Public Philosophy*. Tr. By Achavanantakul, S. Bangkok: Openbook.

Taesilapasathit, C. and Chobthamkit, P. (2017). Death Penalty from the Psychological and Behavioral Science Perspectives. *Journal of Behavioral Science*, *23*(1), 225-238.

แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 :มิติด้านการศึกษา*

The Guidelines for Human Resource Development in the 21 Century according to Educational Dimension

ธีรวี ทองเจือ และ ปรีดี ทุมเมฆ[1]
Theerawee Thongjuea and Preedee Thummake
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Ubon Ratchathani Ratjabhat University.
[1]Corresponding Author. Email: preedee.2525@hotmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 มีประเด็นที่ควรคำนึงถึงตามพลวัตการเปลี่ยนแปลง คือ มิติด้านร่างกาย คนไทยยุคใหม่ต้องเป็นผู้มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีการพัฒนาการในด้านร่างกายและสติปัญญาอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์ในแต่ละช่วงวัย มิติด้านจิตใจ คนยุคใหม่ต้องเป็นผู้ที่รู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและสภาพแวดล้อมต่างๆ รอบตัวได้เป็นอย่างดี มิติด้านความรู้ คนยุคใหม่ต้องเป็นผู้มีความรู้ลึกในแก่นสาระของวิชา สามารถรู้รอบตัวในเชิงสหวิทยาการ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มิติด้านทักษะความสามารถ คนไทยยุคใหม่ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการคิดสร้างสรรค์ มีทักษะในการสื่อสาร ทักษะภาษาต่างประเทศ ทักษะการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางสังคม ทักษะการอาชีพ ทักษะทางอารมณ์ และทักษะการจัดการที่ดี

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา; ทรัพยากรมนุษย์; ศตวรรษที่ 21

*Received July 18, 2017; Accepted November 30, 2017.

Abstract

The development of human resources in 21st century should consider the dynamic change of social context in numbers of aspect.The physical aspect, young generation includes the physical and spiritual growthsin accordance with ages.In term of mental aspect, the young generations recognize their personal and other people's emotions and the changing of the surroundings.New generation recognize the subject core values and multi-disciplinary science with the concept of the life-long learning process.In term of capability, young generations should have creative skill, communication skill, working skill, emotional skill and management skill.

Keywords: Model of Development; Human Resource; 21st Century

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดการพัฒนา จากเดิมที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นจุดมุ่งหมายหลัก แต่เพียงอย่างเดียว เป็นการเน้นให้คนเป็นศูนย์กลาง หรือเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา เพราะคนเท่านั้นที่เป็นปัจจัยชี้ขาดถึงความสำเร็จของการพัฒนาในทุกเรื่อง โดยการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่ง ที่จะช่วยทำให้คนมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเท่านั้น ไม่ใช่เป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอีกต่อไป รวมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการวางแผน จากการวางแผนแบบแยกส่วนรายสาขาเศรษฐกิจ หรือสังคมที่ขาดความเชื่อมโยงเกื้อกูลต่อกัน มาเป็นการพัฒนาแบบรวมส่วนหรือบูรณาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุ่งเน้นที่จะให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทุกขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามผล ร่วมปรับปรุงวิธีการดำเนินงาน และร่วมได้รับประโยชน์จากการพัฒนา การพัฒนาที่เน้นให้คนเป็นศูนย์กลางหรือเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา เรียกอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการพัฒนาของคนโดยคนและเพื่อคน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาประเทศไทยก้าวเข้าสู่การพัฒนา ที่พึงปรารถนาในระยะยาวคือ เศรษฐกิจดีสังคมไม่มีปัญหาและการพัฒนายั่งยืน การพัฒนาเพื่อให้คนไทยส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นหรืออยู่ดีมีสุข จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนา หรือยุทธศาสตร์การพัฒนาใหม่ โดยจะต้องทำการพัฒนาทั้งที่ “ตัวคน” อย่างเต็มศักยภาพ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ สามารถกำหนดทิศทางการพัฒนา รู้จักตัวเอง รู้เท่าทันโลก มีศักยภาพที่จะปรับตัวเองให้อยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่าตลอดทุกช่วงวัยของชีวิต ควบคู่กับพัฒนาสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัวคน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การบริหารจัดการ ฯลฯ ให้เอื้อต่อการพัฒนาคน เพื่อการพัฒนาการเพิ่มประสิทธิภาพของหน่วยงานกลางในการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ การพัฒนาสมรรถนะ กลไกนอกภาครัฐและการติดตาม และประเมินผล โดยมีการจัดทำดัชนีชี้วัดผลของการพัฒนาแบบองค์รวม (National Economic and Social Development Board, Office, 2007)

สำหรับศตวรรษที่ 21 สถานการณ์โลกมีความแตกต่างจากศตวรรษที่ 20 และ 19 ระบบการศึกษา ต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริง ในประเทศสหรัฐอเมริกาแนวคิดเรื่อง “ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21” ได้ถูกพัฒนาขึ้นโดยภาคส่วนที่เกิดจากวงการนอกการศึกษา ประกอบด้วย บริษัทเอกชนชั้นนำขนาดใหญ่ เช่น บริษัทแอปเปิ้ล บริษัทไมโครซอฟ บริษัทวอล์ดิสนีย์ องค์กรวิชาชีพระดับประเทศ และสำนักงานด้านการศึกษาของรัฐ รวมตัวและก่อตั้งเป็นเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) หรือเรียกย่อๆ ว่า เครือข่าย P21 หน่วยงานเหล่านี้มีความกังวลและเห็นความจำเป็นที่เยาวชนจะต้องมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกแห่งศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 จึงได้พัฒนาวิสัยทัศน์และกรอบความคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21ขึ้น สามารถสรุปทักษะสำคัญอย่างย่อๆ ที่เด็กและเยาวชนควรมีได้ว่า ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม หรือ 3R และ 4C ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้ 3R

ได้แก่ Reading (การอ่าน), การเขียน (Writing) และ คณิตศาสตร์ (Arithmetic) และ 4C (Critical Thinking - การคิดวิเคราะห์, Communication - การสื่อสาร Collaboration - การร่วมมือ และ Creativity – ความคิดสร้างสรรค์) รวมถึงทักษะชีวิตและอาชีพ และทักษะด้านสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยี และการบริหารจัดการด้านการศึกษาแบบใหม่ (Charoenwongsak, 2001). ดังนั้น การให้การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนะ (perspectives) จากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิม (tradition paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ (new paradigm) ที่ให้โลกของผู้เรียนและโลกความเป็นจริงเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ไปไกลกว่าการได้รับความรู้แบบง่ายๆ ไปสู่การเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะองค์การ ทัศนคติ เชิงบวกความเคารพตนเอง นวัตกรรม ความสร้างสรรค์ทักษะการสื่อสาร ทักษะ และค่านิยมทางเทคโนโลยีความเชื่อมั่นตนเองความยืดหยุ่น การจูงใจตนเอง และความตระหนักในสภาพแวดล้อม และเหนืออื่นใด คือความสามารถใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์ (the ability to handle knowledge effectively in order to use it creatively) ถือเป็นทักษะที่สำคัญจำเป็นสำหรับการเป็นนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ถือเป็นสิ่งที่ท้าทายในการที่จะพัฒนาเรียนเพื่ออนาคต ให้นักเรียนมีทักษะ ทัศนคติค่านิยม และบุคลิกภาพส่วนบุคคล เพื่อเผชิญกับอนาคตด้วยภาพในทางบวก (optimism) ที่มีทั้งความสำเร็จและมีความสุข (Panich, 2012)

การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้คนมีความรู้และคุณสมบัติต่างๆ ที่ช่วยให้คนนั้นอยู่รอดในโลกได้เป็นประโยชน์ต่อตนเองครอบครัวและสังคมส่วนรวม ดังนั้น คุณภาพการศึกษาจึงสะท้อนถึงคุณภาพของคนที่เป็นผลิตผลของการจัดการศึกษาอย่างไรก็ตามในสถานการณ์ปัจจุบันสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังมีความเหลื่อมล้ำและแตกต่างกันทั้งในด้านงบประมาณคุณภาพบุคลากรหรือแม้แต่ปัจจัยด้านผู้เรียนรวมทั้งปัจจัยเอื้ออื่นๆ เช่นความร่วมมือของกรรมการสถานศึกษาการสนับสนุนจากชุมชนหน่วยงานหรือองค์กรที่อยู่ใกล้เคียงสถานศึกษาและการติดตามช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานต้นสังกัดสิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อคุณภาพการจัดการศึกษาอีกทั้งปัจจุบันสถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการศึกษาด้วยตนเองมีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเองคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการบริหารจัดการจึงมีความแตกต่างกันดังนั้นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงกำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาอันนำไปสู่การกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้น

ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) หรือการพัฒนากำลังคน (Manpower Development) หรือ การพัฒนาและฝึกอบรมทรัพยากรมนุษย์ (Training & Development) คือ กระบวนการในการพัฒนาและส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถ ความเข้าใจ มีทักษะในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีทัศนคติและพฤติกรรมที่ดี เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการทำงานที่ดีขึ้น

ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดขั้นตอนหนึ่งในการบริหาร การพัฒนาทรัพยากรมีผลอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์กรสมัยใหม่ ซึ่งมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีชั้นสูง และมีแนวโน้มที่จะเป็นองค์กรขนาดใหญ่ การดำเนินการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรของทางปฏิบัตินั้น ควรจะเริ่มตั้งแต่เมื่อพนักงานเหล่านั้นเริ่มเข้ามาทำงาน โดยการปฐมนิเทศ (Orientation) และจะต้องดำเนินการพัฒนาอีกต่อไปเรื่อยๆ ตลอดเวลาที่เขายังคงทำงานอยู่ในองค์กร (Thienput, 2000) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับสังคมนั้นต้องเริ่มจากการพัฒนาตนเองก่อน พิจารณาที่คุณสมบัติที่อยู่ในตัวบุคคลทั้งร่างกาย และจิตใจ ผู้ที่พัฒนาตนแล้วย่อมได้รับความเคารพนับถือยกย่องเชิดชู การพัฒนาตนจะช่วยให้บุคคลสำรวมกายและใจมากขึ้น รู้จักควบคุมตนเองในการแสดงออกอย่างเหมาะสม รู้จักข่มใจ มีความอดทนอดกลั้น เพื่อรักษาความดี ความงามของตน จนได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตร การพัฒนาตน คือ การสร้างคนใหม่ในตนเองให้มีสุขภาพที่แข็งแรง สุขภาพจิตดี มีทักษะในด้านกำลังใจและจุดมุ่งหมายของชีวิต (Suttilertarun, 2007) การพัฒนาต้องฝึกหัดอบรมตนเองด้วยตนเองและประเมินผลสำเร็จด้วยตนเองแต่มิได้ปิดกั้นคำแนะนำจากกัลยาณมิตรซึ่งถือเป็นการพัฒนามนุษย์ทั้งกาย วาจา ความคิด จิตใจ สังคมและสติปัญญา เพื่อพัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์ การศึกษาอบรมตนเองที่สมบูรณ์ที่สุดนั้นมุ่งหวังประโยชน์แตกต่างกันไปสู่จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรมตนเองของพุทธศาสนิกชน ก็คือ การพัฒนาชีวิตและจิตใจของตนเพื่อหลุดพ้นจาก ความเขลา (อวิชชา) ความอยาก (ตัณหา) การยึดมั่น ถือมั่น (มานะ) มีสภาวะของจิตใจที่แจ่มใส สะอาด สว่างและสงบเย็น การฝึกหัดอบรมตนเองเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุดจึงเริ่มที่ตนก่อนโดยการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและประโยชน์สูงสุดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรสำหรับเฟลิกซ์ เอ. นิโกร (Felix A. Nigro) ให้ความหมายของการจัดการทรัพยากรมนุษย์ว่าคือศิลปะในการเลือกสรรคนใหม่และใช้คนเก่าในลักษณะที่จะได้ผลงานและบริการจากบุคคลเหล่านั้นสูงสุดทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ (Nigeo Felix A, 1959) ส่วนการพัฒนามนุษย์โดยมองคนในฐานะเป็นมนุษย์มีความหมายว่า มนุษย์มีความเป็นมนุษย์ของเขาเองชีวิตมนุษย์นั้นมีจุดหมายจุดหมายของชีวิต คือ ความสุข อิสรภาพความดีความงามของชีวิตซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคล

การพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเรียนรู้อย่างกระฉับกระเฉงจากประสบการณ์นำไปสู่การพัฒนาบุคคลอย่างเป็นระบบและเต็มไปด้วยวัตถุประสงค์ในด้านร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ การพัฒนารวมมโนทัศน์ของการพัฒนา (การเปลี่ยนแปลง และความเจริญงอกงาม) การฝึกอบรม การพัฒนาองค์การ (การเรียนรู้ทักษะจำเพาะ) ดังนี้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นการใช้การฝึกอบรม การพัฒนาองค์การและการพัฒนาอาชีพอย่างผสมผสานเพื่อปรับปรุงกลุ่มและประสิทธิผลขององค์การ (Assawabhum, 2008) และให้เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ในหนังสือองค์การและการจัดการ หน่วยที่ 7 ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การส่งเสริมให้ทรัพยากรมนุษย์ในองค์การมีความรู้ความสามารถและมีสมรรถนะในการทำงานสูงยิ่งขึ้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการที่จะเสริมสร้างและเปลี่ยนแปลงผู้ปฏิบัติงานในด้านความรู้ ความสามารถทักษะ อุปนิสัยทัศนคติ และวิธีการทำงานที่นำไปสู่ประสิทธิภาพในการทำงานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญต่อองค์การอันเนื่องมาจากทรัพยากร

มนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้องค์การประสบความสำเร็จ หรือความล้มเหลว ถ้าองค์การใดมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถมากองค์การนั้นก็จะมีโอกาสจัดการองค์การให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะและกลยุทธ์ดำเนินการสรรหา คัดเลือก และบรรจุบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าปฏิบัติงานในองค์การพร้อมทั้งใส่ใจพัฒนา บำรุงรักษาให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานได้เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ มีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดีในการปฏิบัติงาน และยังรวมถึงการแสวงหาวิธีการที่ทำให้บุคลากรในองค์การที่ต้องพ้นจากการปฏิบัติงานด้วยเหตุทุพพลภาพ เกษียณอายุ หรือเหตุอื่นใดในงานให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (Wongsansri, 2002) การจัดระเบียบดูแลบุคลากรให้ปฏิบัติงานเพื่อให้บุคลากรได้ใช้ประโยชน์จากความรู้ความสามารถของแต่ละบุคลากรให้ได้มากที่สุด อันเป็นผลทำให้องค์การอยู่ในฐานะได้เปรียบทางการแข่งขัน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับบุคลากร ตั้งแต่ระดับสูงสุดและต่ำสุด รวมตลอดถึงการดำเนินการต่างๆ อันเกี่ยวข้องกับบุคลากรทุกคนในองค์การ (Tiyao, 2002) การจัดการในเรื่องทรัพยากรมนุษย์ขององค์การ เช่น เรื่องการสรรหา การพัฒนา การรักษา และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรบุคคล ให้สามารถพัฒนาทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกธุรกิจและเทคโนโลยียุคใหม่ รวมถึงการตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคลากรให้มากที่สุดด้วยเทคโนโลยีและวิทยาการด้านต่างๆ (Thienput, 2003) การกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับทรัพยากรที่มีค่าที่สุดขององค์การ ซึ่งหมายถึงทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้ปฏิบัติงานอุทิศเวลาเพื่อความสำเร็จที่ยั่งยืนตามวัตถุประสงค์ขององค์การ (Dessler, 1997) การใช้ทรัพยากรบุคคลอันทรงค่าขององค์การให้ปฏิบัติงานได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การ โดยมีภารกิจหลัก 7 ด้าน คือ การวางแผนด้านกำลังคน การสรรหาและการคัดเลือก การฝึกอบรมพัฒนา การจ่ายค่าตอบแทนและผลประโยชน์เกื้อกูล การดูแลสุขภาพความปลอดภัย แรงงานสัมพันธ์ และการวิจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ (Robert and David, 2001)

สรุปได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ การพัฒนาความสามารถของบุคลากรในองค์กรทุกองค์กร ผู้บริหารจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนางานและพัฒนาคนของตน เพราะงานจะประสบความสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติงานเป็นสำคัญโดยใช้ทั้งกลยุทธ์ และทักษะเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้งบประมาณที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21

การให้การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 จะมีความสร้างสรรค์ ท้าทาย และซับซ้อน เป็นการศึกษาที่จะทำให้โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างเต็มไปด้วยสิ่งท้าทาย และปัญหา รวมทั้งโอกาสและสิ่งที่เป็นไปได้ใหม่ๆ ที่น่าตื่นเต้น สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จะเป็นสถานศึกษาที่มีหลักสูตรแบบยึดโครงงานเป็นฐาน (project based curriculum) เป็นหลักสูตรที่ให้นักศึกษาเกี่ยวข้องกับปัญหาในโลกที่เป็นจริง เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ และคำถามเกี่ยวกับอนาคตเชิงวัฒนธรรม สังคม และสากล ภาพ

ของสถานศึกษาจะเปลี่ยนจากการเป็นสิ่งก่อสร้างเป็นภาพของการเป็นศูนย์รวมประสาท (nerve centers) ที่ไม่จำกัดอยู่แต่ในห้องเรียน แต่จะเชื่อมโยงอาจารย์ นักศึกษาและชุมชน เข้าสู่ขุมคลังแห่งความรู้ทั่วโลก อาจารย์เองจะเปลี่ยนจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้สนับสนุนช่วยเหลือให้นักศึกษาสามารถเปลี่ยนสารสนเทศเป็นความรู้ และนำความรู้เป็นเครื่องมือสู่การปฏิบัติและให้เป็นประโยชน์ เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ และต้องมีการสร้างวัฒนธรรมการสืบค้น (create a culture of inquiry) ในศตวรรษที่ 21 การให้การศึกษาตามทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom´s Taxonomy of Learning) จะเปลี่ยนไป (Bloom, 197) เน้นทักษะการเรียนรู้ขั้นที่สูงขึ้น (higher order learning skills) โดยเฉพาะทักษะการประเมินค่า (evaluating skills) จะถูกแทนที่โดยทักษะการนำเอาความรู้ใหม่ไปใช้อย่างสร้างสรรค์ (ability to use new knowledge in a creative way) ในอดีตที่ผ่านมา นักศึกษาไปมหาวิทยาลัยเพื่อใช้เวลาในการเรียนรายวิชาต่างๆ เพื่อรับเกรด และเพื่อให้จบการศึกษา แต่ในปัจจุบันจะพบปรากฏการณ์ใหม่ที่แตกต่างไป เช่น การเรียนการสอนที่ช่วยให้นักศึกษาได้เตรียมตัวเพื่อใช้ชีวิตในโลกที่เป็นจริง (life in the real world) เน้นการศึกษาตลอดชีวิต (lifelong learning) ด้วยวิธีการสอนที่มีความยืดหยุ่น (flexible in how we teach) มีการกระตุ้นและจูงใจให้ผู้เรียนมีความเป็นคนเจ้าความคิดเจ้าปัญญา (resourceful) ที่ยังคงแสวงหาการเรียนรู้แม้จะจบการศึกษาออกไป ลักษณะของหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 จะเป็นหลักสูตรที่เน้นคุณลักษณะเชิงวิพากษ์ (critical attributes) เชิงสหวิทยาการ (interdisciplinary) ยึดโครงงานเป็นฐาน (project-based) และขับเคลื่อนด้วยการวิจัย (research - driven) เชื่อมโยงท้องถิ่นชุมชนเข้ากับภาค ประเทศและโลก ในบางโอกาสนักเรียนสามารถร่วมมือ (collaboration) กับโครงงานต่างๆ ได้ทั่วโลก เป็นหลักสูตรที่เน้นทักษะการคิดขั้นสูง พหุปัญญา เทคโนโลยีและมัลติมีเดีย ความรู้พื้นฐานเชิงพหุสำหรับศตวรรษที่ 21 และการประเมินผลตามสภาพจริง รวมทั้งการเรียนรู้จากการให้บริการ (service) ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ (St George's College. n.d.)

ภาพของห้องเรียน จะขยายกลายเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้น (greater community) นักศึกษามีคุณลักษณะเป็นผู้ชี้นำตนเองได้ (self - directed) มีการทำงานทั้งอย่างเป็นอิสระและอย่างร่วมมือกันคนอื่น หลักสูตรและการสอนจะมีลักษณะ ท้าทายสำหรับนักเรียนทุกคน และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล หลักสูตรจะไม่เน้นการยึดตำราเป็นตัวขับเคลื่อน (textbook-driven) หรือแบบแยกส่วน (fragmented) เช่นในอดีต แต่จะเป็นหลักสูตรแบบยึดโครงงานและการบูรณาการ การสอนทักษะและเนื้อหาจะไม่เป็นจุดหมายปลายทาง (as an end) เช่นที่เคยเป็นมา แต่นักศึกษาจะต้องมีการเรียนรู้ผ่านการวิจัยและการปฏิบัติในโครงงาน การเรียนรู้จากตำราจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ความรู้ (knowledge) จะไม่หมายถึงการจดจำข้อเท็จจริงหรือตัวเลข แต่จะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการวิจัยและการปฏิบัติโดยเชื่อมโยงกับความรู้และประสบการณ์เก่าที่มีอยู่ ทักษะและเนื้อหาที่ได้รับจะเกี่ยวข้องและมีความจำเป็นต่อการปฏิบัติในโครงงาน จะไม่จบลงตรงที่การได้รับทักษะและเนื้อหาแล้วเท่านั้น การประเมินผลจะเปลี่ยนจากการประเมินความจำและความไม่เกี่ยวโยงกับความเข้าใจต่อการนำไปปฏิบัติได้จริง ไปเป็นการประเมินที่ผู้ถูกประเมินมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองด้วย (self - assessment) ทักษะที่คาดหวังสำหรับศตวรรษที่ 21 ที่เรียนรู้

ผ่านหลักสูตรที่เป็นสหวิทยาการ บูรณาการ ยึดโครงงานเป็นฐาน และอื่นๆ ได้แก่ 1) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (learning and innovation skills) 2) ทักษะชีวิตและอาชีพ (life and career skills) ทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (information, media and technology skills) ที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นได้จากความร่วมมือ (collaboration) ในการทำงานเป็นทีม การคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) ในปัญหาที่ซับซ้อน การนำเสนอด้วยวาจาและด้วยการเขียน การใช้เทคโนโลยี ความเป็นพลเมืองดี การฝึกปฏิบัติอาชีพ การวิจัย และการปฏิบัติสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น

ดังนั้น การให้การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนะ (perspectives) จากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิม (tradition paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ (new paradigm) ที่ให้โลกของนักศึกษาและโลกความเป็นจริงเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ไปไกลกว่าการได้รับความรู้แบบง่ายๆ ไปสู่การเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะองค์การ ทัศนคติเชิงบวก ความเคารพตนเอง นวัตกรรม ความสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร และเหนืออื่นใด คือ ความสามารถใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์ (the ability to handle knowledge effectively in order to use it creatively) ถือเป็นทักษะที่สำคัญจำเป็นสำหรับการเป็นนักศึกษาในศตวรรษที่ 21 ถือเป็นสิ่งที่ท้าทายในการที่จะพัฒนาเรียนเพื่ออนาคต ให้นักศึกษามีทักษะ ทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพส่วนบุคคลเพื่อเผชิญกับอนาคตด้วยภาพในทางบวก (optimism) ที่มีทั้งความสำเร็จและมีความสุข

ทิศทางการศึกษาของไทย

ทิศทางการศึกษาของไทยในบริบทประชาคมอาเซียน (Thai Education, 2015) การเกิดขึ้นของประชาคมอาเซียน หรือสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations : ASEAN) เป็นองค์กรระหว่างประเทศระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ (1) ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community หรือ APSC) ความมั่นคงและเสถียรภาพทางการเมืองเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาด้านอื่นๆประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนจึงเป็นเสาหลักความร่วมมือ 1 ใน 3 เสาหลัก ที่เน้นการรวมตัวของอาเซียนเพื่อสร้างความมั่นใจเสถียรภาพ และสันติภาพในภูมิภาค เพื่อให้ประชาชนในอาเซียนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และปราศจากภัยคุกคามด้านการทหาร และภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ เช่น ปัญหายาเสพติดและปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ (2) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community หรือ AEC) ท่ามกลางบริบททางเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศที่มีการแข่งขันสูง อันส่งผลให้ประเทศต่างๆ ต้องปรับตัวเองเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจโลก รวมถึงการรวมกลุ่มการค้ากันของประเทศต่างๆ อาทิ สหภาพยุโรป และเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (3) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio - Cultural Community หรือ ASCC) มีเป้าหมายให้อาเซียนเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง สังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและมีการ

พัฒนาในทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริม อัตลักษณ์ของอาเซียน โดยมีแผนปฏิบัติการด้านสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ระบุอยู่ในแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ ซึ่งประกอบด้วย ความร่วมมือใน 6 ด้าน ได้แก่ การพัฒนามนุษย์ (Human Development) การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม (Social Welfare and Protection) สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice and Rights) ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability) การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (Building and ASEAN Identity) การลดช่องว่างทางการพัฒนา (Narrowing the Development Gap) (National Economic and Social Development Board, Office, 2015). พฤติกรรมนิยมไทย (Thai-Valued Behavior) เป็นพฤติกรรมดีงามของคนไทยแสดงออกโดย การดำรงความเป็นคนไทย เป็นการประพฤติปฏิบัติตนที่แสดงถึงการรักนับถือคนไทยและชาติไทย ปกป้องยกย่องความเป็นชาติไทย รู้ความสำคัญและให้ความเคารพชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามคนไทยและชาติไทย ไม่เห็นชาติอื่นดีกว่าชาติไทย (Sitsira-at, 2017)

ในบริบทดังที่กล่าวมาย่อมจะส่งผลกระทบทางด้านการศึกษาของไทยในระดับอุดมศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และการแข่งขันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษาและวัฒนธรรมในภูมิภาคอาเซียน ส่วนในด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษา ควรมีการปรับตัวและการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ การปรับตัวและการเตรียมความพร้อมของรัฐบาลในเชิงรุก คือ กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษาควรมีนโยบาย และแผนยุทธศาสตร์ในการรองรับการเตรียมความพร้อมของอุดมศึกษาไทยในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งที่ผ่านมา นโยบายที่รองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของรัฐบาลยังไม่มีความชัดเจนมากนักในการนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งควรมีนโยบายในการปรับตัวและการเตรียมความพร้อมในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนแก่มหาวิทยาลัยในประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรม การปรับตัวด้านการเตรียมความพร้อมของอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา คือ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองทางด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษากลางในการสื่อสารในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งที่ผ่านมาการปรับเปลี่ยนทางด้านการจัดระบบอุดมศึกษาของไทย

ผลจากการเปลี่ยนสถานะของอาจารย์จากที่เป็นข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา มาเป็นพนักงานมหาวิทยาลัย หรือพนักงานในสถาบันอุดมศึกษานั้น ทำให้ความมั่นคงทางด้านอาชีพ ตลอดจนความเหลื่อมล้ำทางด้านฐานเงินเดือน ซึ่งจากเดิมการปรับเปลี่ยนมาเป็นระบบพนักงานมหาวิทยาลัยนั้น รัฐบาลได้มีเจตนารมณ์ให้มีการจัดสรรงบประมาณและฐานเงินเดือนแก่พนักงานมหาวิทยาลัยมากกว่า ฐานเงินเดือนของข้าราชการ 1.5 เท่าแก่พนักงานมหาวิทยาลัยสายสนับสนุน และ 1.7 เท่าแก่พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ หรืออาจารย์ แต่ในปัจจุบันหาได้เป็นไปตามเจตนารมณ์เดิมที่ได้ตั้งไว้ไม่ บางมหาวิทยาลัยนั้นพนักงานมหาวิทยาลัยทั้งสายวิชาการและสายสนับสนุนยังมีสถานภาพที่มีความไม่มั่นคงและสุ่มเสี่ยงต่อการให้ออกจากงาน เนื่องจากยังยึดโยงอยู่กับระบบสัญญาที่ไม่มีความมั่นคง และขึ้นอยู่กับระบบการประเมินเพื่อต่อสัญญาซึ่งบ่งบอกถึงความไม่มั่นคงในอาชีพ ตลอดจนปัญหาการบริหารจัดการที่ดี

หรือธรรมาภิบาลของผู้บริหารในมหาวิทยาลัย ที่ส่งผลต่อสถานะของอาจารย์ที่ถูกเปลี่ยนไป ทำให้ศักยภาพและประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน และการเพิ่มคุณภาพการศึกษาของไทยมีความอ่อนด้อยลงไปมาก ตลอดจนยังไม่มีระบบการเสริมสร้างและสนับสนุนให้พนักงานมหาวิทยาลัยได้มีการพัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งทางด้านภาษา และการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปอย่างเพียงพอต่อการรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และจากมหาวิทยาลัยในสังกัดเอง ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญส่งผลต่อการศึกษาไทยในระดับอุดมศึกษา และการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านการศึกษา รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยเร็ว และมีนโยบายที่ชัดเจนต่อบุคลากรทางด้านการศึกษาดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม การปรับตัวด้านการเตรียมความพร้อมของนักศึกษา คือ นักศึกษานั้นหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเรียนรู้ปรับตัว และเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ในอนาคต เช่น นักศึกษาต้องมีความสนใจและตระหนักถึงผลที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการรวมตัวของประเทศต่างๆ สู่ประชาคมอาเซียนในส่วนของข้อดีและข้อเสียอย่างเข้าใจ การเกิดขึ้นของประชาคมอาเซียนซึ่งสังคมยุคใหม่จะสะท้อนความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น การเรียนรู้ของนักศึกษายุคใหม่จึงจำเป็นต้องปรับทั้งกระบวนการเรียนรู้ ปรับทัศนคติที่จะต้องตระหนักถึงความเป็นชาติ การปรับกระบวนทัศน์การเรียนรู้ยุคใหม่ควรเป็นไปอย่างมีเป้าหมาย อย่างคนรู้เท่าทันสถานการณ์ การสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นที่ต่างวัฒนธรรมได้และเรียนรู้ประเทศเพื่อนบ้านทั้งในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน พร้อมกับสร้างโอกาสเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ต้องเพิ่มทักษะทางด้านภาษาอังกฤษให้มากขึ้นให้สามารถสื่อสารได้เป็นอย่างดี (Nithetsilp, 2008)

ที่สำคัญที่สุดคือ การปรับตัวและการเตรียมความพร้อมของชุมชนท้องถิ่น ในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เพราะว่าถ้าหากชุมชนท้องถิ่นไม่มีมาตรการหรือแผนรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ก็จะเกิดความเสียเปรียบทางด้านการแข่งขันการตลาด ตลอดจนทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน และการสร้างชุมชนเศรษฐกิจอาเซียนที่จำเป็นต้องมีผู้นำชุมชนท้องถิ่นที่มีวิสัยทัศน์ให้มีความสามารถในการบูรณาการเชื่อมโยงเศรษฐกิจของประชาคมอาเซียนให้เข้ากับเศรษฐกิจโลกได้ ซึ่งต้องมีกลไกและสถาบันการศึกษาต่างๆ ในท้องถิ่นเอง ต้องมีการสนับสนุนในการประสานงานและการดำเนินการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน ผลดีและผลเสียที่จะเกิดขึ้นแก่ชุมชนท้องถิ่นในอนาคต แก่ผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเรียนรู้และปรับตัวในการวางแผนชุมชนท้องถิ่นเพื่อรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ดังนั้นรูปแบบการเรียนการสอนในรูปแบบของการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงาน(Work-Based Learning) คือการเรียนเชิงทฤษฎีควบคู่ไปกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง เพราะจะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจและเชื่อมโยงจากภาคทฤษฎีสู่การปฏิบัติได้ซึ่งจะช่วยให้นักศึกษามีประสบการณ์ทำงาน และสามารถทำงานได้อย่างรู้ลึกรู้จริง นั่นก็จะทำให้นักศึกษาที่ผ่านการเรียนรูปแบบ Work - Based Learning มีโอกาสในการทำงานมากขึ้นนั่นเอง ส่วนตัวอาจารย์ผู้สอนนั้นอาจต้องปรับเปลี่ยนทั้งเนื้อหาที่สอน เพราะการก้าวเข้าสู่ AEC ทำให้มุมมองในทุกด้านเปลี่ยนแปลงไป แต่เดิมหากเราสอนด้านลอจิสติกส์ ก็อาจพิจารณาเส้นทางการขนส่งเพียงแค่ในประเทศแต่

หากเปิด AEC อาจต้องพิจารณาโครงสร้างพื้นฐานที่ทางภาครัฐลงทุนใหม่ รวมทั้งเส้นทางหรือตำแหน่งที่ตั้งคลังสินค้านั้นต้องเชื่อมโยงกับประเทศสมาชิกอาเซียนดังนั้นอาจารย์ผู้สอนเองก็ต้องศึกษาข้อมูลต่างๆ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาเนื้อหาและรูปแบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นซึ่งสุดท้ายประโยชน์ก็จะตกไปสู่ลูกศิษย์นั่นเอง แนวทางการพัฒนาระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทย ควรดำเนินการ ดังนี้

1. พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่

คนไทยยุคใหม่ควรมีนิสัยใฝ่รู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง และแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทำงานเป็นกลุ่มได้ มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก และความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริต ต่อต้านการซื้อ-ขายเสียง สามารถก้าวทันโลก มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่สมบูรณ์แข็งแรง เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ มีทักษะ ความรู้ที่จำเป็น มีสมรรถนะ ความรู้ความสามารถ และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีโอกาสการเรียนรู้เท่าเทียมกันและเสมอภาค **มิติด้านร่างกาย** คนไทยยุคใหม่ต้องเป็นผู้มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีการพัฒนาการในด้านร่างกายและสติปัญญาอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์ในแต่ละช่วงวัย จะเห็นได้ว่า ใครที่เคยอ่านบทพระราชนิพนธ์ พระมหาชนก จะเห็นว่า มหาชนกรอดตายจากเรือล่มได้เพราะมีคุณลักษณะ 3 ประการ คือ ร่างกายที่แข็งแรง สติปัญญาที่เฉลียวฉลาด และความเพียรที่ถึงพร้อม **มิติด้านจิตใจ** คนไทยยุคใหม่ต้องเป็นผู้ที่รู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและสภาพแวดล้อมต่างๆ รอบตัวได้เป็นอย่างดี **มิติด้านความรู้** คนไทยยุคใหม่ต้องเป็นผู้มีความรู้ลึกในแก่นสาระของวิชา สามารถรู้รอบตัวในเชิงสหวิทยาการ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต **มิติด้านทักษะความสามารถ** คนไทยยุคใหม่ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการคิดสร้างสรรค์ มีทักษะในการสื่อสาร ทักษะภาษาต่างประเทศ ทักษะการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางสังคม ทักษะการอาชีพ ทักษะทางอารมณ์ และทักษะการจัดการที่ดี (Assawabhum, 2008)

2. พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่

ครูยุคใหม่ ควรเป็นบุคคลผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า มีระบบและกระบวนการผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐานเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง สามารถดึงดูดคนเก่ง คนดี มีใจรักในวิชาชีพครูมาเป็นครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา มีครูครบตามเกณฑ์และสามารถสอนได้อย่างมีคุณภาพ มาตรฐาน มีการพัฒนาตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีสภาวิชาชีพที่เข้มแข็ง มีการบริหารตามหลัก ธรรมาภิบาล เพื่อพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงในอาชีพ มีขวัญกำลังใจ อยู่ได้อย่างยั่งยืน

3. พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่

สถานศึกษายุคใหม่ต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และขณะเดียวกัน พัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่น เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ สำหรับการศึกษาและเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและมีคุณภาพ

4. พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่

พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ โดยมุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล นำระบบและวิธีการบริหารแนวใหม่มาใช้ควบคู่ไปกับการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีการบริหารจัดการการเงินและงบประมาณตามความต้องการของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนเลือกรับบริการได้ และเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน เอกชน และทุกภาคส่วน

การศึกษาไทยในปัจจุบันยังคงมุ่งเน้นการผลิตคนให้รับใช้สังคมเท่านั้นเนื่องจากหลักสูตรที่จัดทำออกมาไม่ได้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชนบท ทำให้คนเหล่านั้นก้าวจากสังคมชนบทไปตั้งหลักแหล่งในสังคมเมืองแทนที่จะกลับไปพัฒนาท้องถิ่นตนเอง ตลอดระยะเวลากว่าหนึ่งทศวรรษที่มีการจัดระบบการศึกษาไทยการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาถ้าเปลี่ยนแปลงโดยยึดถือแต่ โรงเรียน ครู นักเรียน และเนื้อหาวิชาเป็นหลักโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมอื่นอย่างเท่าเทียมเป็นเพียงการปรับเปลี่ยนเฉพาะรูปแบบที่หนีไม่พ้นการพายเรือในอ่างซึ่งไม่ต่างจากการศึกษาตอนเริ่มต้นที่นำเอาระบบโรงเรียนแบบตะวันตกเข้ามาเมื่อปี พ.ศ. 2441 ถ้าการศึกษาไทยยังเป็นเช่นนี้ผลเสียจะเกิดต่อนักเรียน จิตสำนึกความเป็นครู และสังคม นักเรียนจะกลายเป็นผู้ที่มีความรู้แต่ปฏิบัติไม่ได้เนื่องจากเข้าไปไม่ถึงปัญหาที่แท้จริงหลักสูตรยังคงเน้นการวัดผลให้นักเรียนจดจำเนื้อหา กำหนดเวลาสอบผู้เรียนก็ต้องท่องจำ กวดวิชาทำให้เสียเวลาส่วนนี้ไปมากจนไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ชีวิตและประสบการณ์นอกห้องเรียน เพื่อให้การศึกษาไทยมีการพัฒนาให้ทันต่อโลกแห่งเทคโนโลยีการศึกษาไทยควรมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. การศึกษาไทยต้องมุ่งสร้างคน สร้างงาน สร้างชาติ เป็นการศึกษาแบบองค์รวมบูรณาการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา การเมือง

2. การศึกษาไทยต้องเน้นผลต่อผู้เรียนทั้งในระดับนโยบายและระดับการเรียนการสอนโดยกำหนดนโยบายการศึกษาที่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญเปิดโอกาสให้ผู้เรียน เรียนรู้ตามวิธีที่ถนัดและสนใจ เรียนอย่างสนุก เล่นให้ได้ความรู้ มีความสุขกับการเรียน ครูสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความสุขกับการเรียน

3. การศึกษาไทยต้องมุ่งยกระดับงานให้เป็นแรงงานคุณภาพ (knowledge workers) ที่เข้มแข็งและแข็งขัน มีการกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา องค์กรปกครองท้องถิ่น มีการกำหนดมาตรฐานในการศึกษา จัดรูปแบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ มีการส่งเสริมรากฐานและพัฒนา

วิชาชีพครู บุคคลากรทางการศึกษา ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาใช้ในการศึกษาและการมีส่วนร่วมของบุคคลในครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน และสถาบันสังคมอื่นๆ

4. การศึกษาไทยควรมีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาบูรณาการในการเรียนการสอนทำให้เด็กเกิดความสนใจในการเรียนรู้ และทันต่อยุคสมัยมากขึ้น

เหตุที่ต้องมีการปฏิรูปการศึกษาไทยก็เพราะคุณภาพการศึกษาไทยนั้นเริ่มตกต่ำไม่ทันโลกแข่งขันกับประเทศอื่นไม่ได้ (ประเทศไทยอยู่ลำดับที่ 33 จาก 47 ประเทศ) (National Economic and Social Development Board, Office, 2015)ทั้งนี้เพราะคุณภาพผู้เรียนไม่เป็นที่พอใจมีผลสัมฤทธิ์ต่ำในทุกวิชา ส่วนผู้ที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วก็มีคุณภาพที่ไม่น่าพึงพอใจ การเรียนการสอนขาดการอบรมบ่มนิสัยไม่ได้ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและ ภูมิปัญญาไทยอย่างเพียงพอ การเข้ารับการศึกษาไม่กว้างขวาง ไม่ทั่วถึง และไม่เป็นธรรม เกิดความเลื่อมล้ำในการเข้ารับการศึกษายังมีคนที่พลาดโอกาสและด้อยโอกาสที่จะเข้ารับการศึกษาอีกจำนวนมาก การศึกษาในปัจจุบันเป็นแบบแยกส่วนไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในสังคม การศึกษายังขาดการบูรณาการเชื่อมโยงและการบริหารจัดการศึกษาไทยยังขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สรุป

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและสร้างทักษะของบุคคลให้รู้จักดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข มีพฤติกรรมใฝ่รู้ที่จะเป็นพลังปัญญาเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี การสร้างประชาคมอาเซียนด้วยการศึกษา ประเทศไทยเป็น Education Hub มีการเตรียมความพร้อมในด้านกรอบความคิด คือ แผนการศึกษาแห่งชาติ ที่จะมุ่งสร้างความตระหนักรู้ของคนไทยในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างคนไทยให้ เป็นคนของประชาคมอาเซียน พัฒนาสมรรถนะให้พร้อมจะอยู่ร่วมกันและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการศึกษา โดยให้มีการร่วมมือกันใน 3 ด้านคือ ด้านพัฒนาคุณภาพการศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริการและจัดการศึกษา ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลา มีการพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นพลเมืองอาเซียน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ความเอื้ออาทร โดยใช้การศึกษาเป็นกลไกในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ สร้างความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับเพื่อนบ้านในกลุ่มประเทศอาเซียน ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ หลักสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศเพื่อพัฒนาการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในประชาคมอาเซียน มีการเพิ่มครูที่จบการศึกษาด้านภาษาอังกฤษเข้าไปในทุกระดับชั้นการศึกษา เพื่อให้นักเรียนไทยสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้อย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังมีการร่วมมือกับภาคเอกชนในการรับอาสาสมัครเข้ามาสอนภาษาต่างประเทศ รวมถึงวัฒนธรรมของประเทศต่างๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจกันของประเทศในประชาคมอาเซียน

References

Assawabhum, S. (2008). *Modern Education Administration Theory and Practice*. (4th edition). UbonRatchathani: Ubonkij offset. (in Thai)

Bloom, Benjamin S. et al. (1971). Hand book on Formative and Summative Evaluation of Student Learning. New York: Mc Graw-Hill Book Company.

Charoenwongsak, K. (2001). The New World...Preparation Thailand for 21st Century. *Wittaya Paritasana*, 4(4), 80 -86

Dessler, Gary. (1997). Human Resource Management. Upper Saddle River, New Jersey : Prentice - Hall.

Kesakorn, Y. (2004*.) Personal Development and Training* (1st edition). Bangkok: Rajabhat Thoonburi University.(in Thai)

Kiewpairee W. (2008). *Human Development in an Organization*. Bangkok: Rajabhat Thonburi University. (in Thai)

National Economic and Social Development Board, Office.(2007). *The 8th National Economic and Social Development Plan (2007 – 2011)*. Bangkok. (in Thai)

Nithetsilp, W.(2008). *Media and Innovation for Learning*. Prathumthani: Skybook. (in Thai)

Nigeo Felix A. (1959). *Public Personnal Administration*. New York: Henry Holt and Company.

Office of the Education Council.*The Academic Performance of Thai Education in International Stage 2015*. Bangkok: Prikwan Graphic Limited. (in Thai)

Panich, W. (2012). *Creating Learning for Student in 21st Century*. Bangkok: Sodsri-Saritwong Foundation. (in Thai)

Thienput, D. (2000). *Human Resource in the 21st Century*. (3rdedition). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)

_____. (2003). *Core Human Competencies: Competency The Wining Factors in Human and Business*. Bangkok: Nakoda Limited.(in Thai)

National Economic and Social Development Board, Office (2015). *Education Quality Development Strategy*: National Agenda(2004-2008). Bangkok: Prikwan Graphic Limited.(in Thai)

Robert S K., David P N. (2001). *The Strategy-Focused Organization*. Harvard: Harvard Business School Press.

StGeorge's College. (n.d.). Educating for the 21st century. Retrieved January 2, 2013 from http://www.stgeorgescollege.edu.pe/pg-en/educating-for-the-21st-century.php

Suttilertarun, S. (2007). *Human Behavior and Development*, Bangkok: Aksarapipat Press (in Thai).

Sitsira-at, S. (2017). *A Study of Psychosocial Factors Related to Thai-Valued Behavior of Undergraduate Students*. Bangkok: Srinakharinwirot University.

Thananun, S(2005). *Human Resource Developmen*t. Bangkok: TPN Press. (in Thai)

Tiyao, S. (2002).*Personal Management*. (8th editions.) Bangkok: Kasetsart University (in Thai)

Laohanan, A. (2003). *Human Resource Management* (2nd edition). Bangkok: Chana Press. (in Thai)

Wongsansri, P. (2002). *Human Resource Management*. Bangkok: Supa Press.

National Economic and Social Development Board, Office. The 8th National Economic and Social Development Plan(2007). Retrieved on May 1st, 2017 from http:// www.nesdb.go.th/Default.axpx?tabid90.

Thai Education, (2015). Retried from http://www.baanjomyut.com/library_3/extension-1/ study_of_thailand/10.html.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ

Factors Affecting to the Competency of Professional Lawyer

วิเชียร ชุบไธสง และ พิศมัย จารุจิตติพันธ์
Wichien Chubthaisong และ Pisamai Jarujittipant
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการมีวิจัย คือ ทนายความที่ได้รับใบอนุญาตว่าความจากสภาทนายความ จำนวน 398 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิอย่างมีสัดส่วน การรวบรวมข้อมูลกระทำโดยใช้แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้น

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยจูงใจและปัจจัยสนับสนุนส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความด้านมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการบริการที่ดี ด้านความเชี่ยวชาญในอาชีพ และด้านจริยธรรม โดยปัจจัยจูงใจ ประกอบด้วย ด้านความสำเร็จในการทำงาน ด้านลักษณะของงาน และด้านความก้าวหน้าในงาน สามารถร่วมกันอธิบายการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความในแต่ละด้านได้ร้อยละ 51.70, 50.60, 28.10, และร้อยละ 24.80 ตามลำดับ ปัจจัยสนับสนุน ประกอบด้วย ด้านความมั่นคง ด้านสถานภาพทางอาชีพ และด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมอาชีพ สามารถร่วมกันอธิบายการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความในแต่ละด้านได้ร้อยละ 47.50, 39.60, 25.20 และร้อยละ 18.20 ตามลำดับ

คำสำคัญ : ปัจจัย; สมรรถนะ; ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ

Abstract

The purposes of this research were to investigate the factors effecting to the competency of lawyers. This research is a quantitative study. The research sample consisted of 398 attorneys who have been granted a license by the Lawyers Council of Thailand, sampling in a Proportional Stratified Random Sampling. Data collection was performed by using questionnaires. Data were analyzed by analysis of Mean, Standard Deviation and Multiple Regression Analysis.

The study indicated that motivative and supportive factors affected the competency of professional lawyers: achievement, professional, skilled and ethics. The motivative factors consisting of success in work, aspect of work and the profession progress could explain the change in each of the lawyer's competency's 51.70 percent, 50.60, 28.10, and 24.80 percent, respectively. The supportive factors consisting of occupational status and relationship with colleagues could explain the change in each of the lawyer's competency's 47.50 percent, 39.60, 25.20, and 18.20 percent, respectively.

Keywords : Factors; Competency; Professional lawyer

บทนำ

กระบวนการยุติธรรม เป็นกลไกในการจัดการกับปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นหลักประกันแห่งความยุติธรรมและความเสมอภาค ทั้งนี้การดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมนั้น ประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่ายที่มีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะผู้ที่มีอาชีพที่เรียกว่า “ทนายความ” ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายแขนงหนึ่ง ที่มีหน้าที่อำนวยความยุติธรรมให้แก่สังคม (พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 6) ทนายความในภาคเอกชนนั้นสามารถช่วยเหลือประชาชนทางด้านกฎหมายได้ใกล้ชิดที่สุดที่ยังไม่เป็นคดีความตั้งแต่เบื้องต้น และเป็นคดีความสามารถคลี่คลายปัญหากฎหมายให้กับประชาชน ได้อย่างเป็นธรรมและถูกต้อง ส่วนทนายความในภาครัฐทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินไปด้วยความถูกต้องและเป็นธรรมที่ศาลแต่งตั้งให้เป็นทนายความของจำเลยในคดีอาญา ซึ่งจำเลยยังไม่มีทนายความ (ประสาร ศรีสุภนันต์, 2559 : 39)

วิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่มีความสำคัญวิชาชีพหนึ่ง ที่มีส่วนในการดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมและทรงไว้ซึ่งความเชื่อถือศรัทธาของประชาชน ส่งผลให้ผู้ที่ประกอบวิชาชีพดังกล่าวจะต้องเป็นบุคคลที่มีความสามารถและมีความชำนาญในวิชาชีพเป็นพิเศษ ทั้งนี้ผู้ประกอบวิชาชีพดังกล่าวจะต้องมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีการพัฒนาความรู้ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นผู้ประกอบวิชาชีพทนายความจึงจำเป็นต้องมีสมรรถนะที่สามารถจัดการหรือแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญต้องสามารถทำงานภายใต้ความมีคุณธรรมจริยธรรม โดยการนำแนวคิดสมรรถนะมาใช้จะช่วยให้การทำงานของบุคคลมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (ณรงค์วิทย์ แสนทอง, 2549 : 6)

เฮอร์ซเบอร์ก เบอร์นาร์ด และบาร์บาร่า (Herzberg, Bernard and Barbara, 1959: 113-114) ระบุว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานที่ดี ในขณะเดียวกันปัจจัยสนับสนุนเป็นเพียงปัจจัยเสริมเท่านั้น เป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความไม่พึงพอใจในการทำงาน ซึ่งจะส่งผลให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานน้อยลงนั้นเอง ในการศึกษาของ ชนิสา อัปมาทะ (2556) ได้กล่าวถึงแนวคิดแรงจูงใจสองปัจจัย ซึ่งเป็นการศึกษาของ Herzberg, Bernard, and Barbara (1959) เกี่ยวกับทัศนคติในการปฏิบัติงานของพนักงานไว้ในหนังสือ “The Motivation of Work” ซึ่งได้สรุปปัจจัยที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ได้แก่ปัจจัยจูงใจและปัจจัยสนับสนุน

สิ่งสำคัญของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความควรพิจารณาเพื่อให้การให้บริการทางด้านกฎหมายและการปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพ สมรรถนะในการประกอบวิชาชีพทนายความถือได้ว่ามีความสำคัญต่อการปฏิบัติงาน โดยเป็นคุณลักษณะขั้นพื้นฐานของบุคคล ที่จะส่งเสริมให้สามารถปฏิบัติงานให้ได้ผลการดำเนินงานที่ดีกว่าเป้าหมาย และเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ประสบความสำเร็จในวิชาชีพของตน ทั้งนี้สมรรถนะสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทนายความจึงมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงาน เพราะเป็นการนำทักษะ ความรู้ ความสามารถที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพทนายความประยุกต์ใช้ได้อย่าง

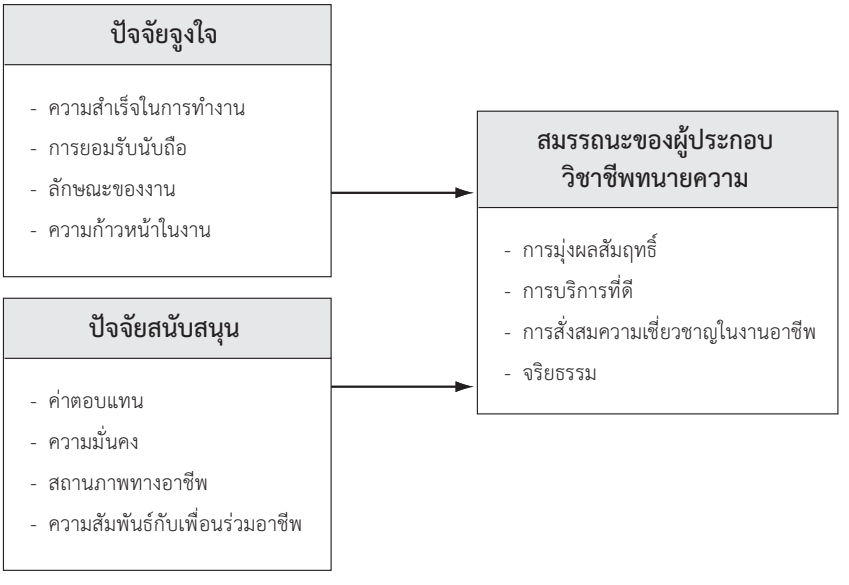
เหมาะสม อย่างไรก็ตามการประกอบวิชาชีพทนายความยังไม่มีการกำหนดสมรรถนะในการปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ และยังพบว่ามีการศึกษาสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความในมุมมองของการพัฒนาค่อนข้างจำเป็นต่อการพัฒนาวิชาชีพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่สำคัญที่นำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทและลักษณะการปฏิบัติงานของผู้ประกอบอาชีพทนายความ แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะของ McClelland (1973) แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกับสมรรถนะของผู้บุคคลากรของ Herzberg, Bernard and Barbara (1959) ผลงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ เช่น ชลธิชา ทิพย์ประทุม จิราวรรณ คงคล้าย และเฉลิมชัย กิตติศักดิ์นาวิน. (2560) แจ่มจันทร์ พลบำเรอ (2559) ดำรงศักดิ์ ธงตะทบ (2559) ประสาร ศรีสุภนันต์ (2559) ภูมิ โชคเหมาะ (2559) วีรชัย บริบูรณ์ (2559) โสภี ขานดาบ (2559) ชนิสา อัปมาทะ (2556) และ El-Shenawy and Shehata (2014) มากำหนดสมรรถนะและกำหนดปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ และได้สรุปเป็นบริบทแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) **ประชากร**ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความที่ขึ้นทะเบียนกับสภาทนายความแห่งประเทศไทย จำนวน 65,678 คน (ข้อมูล ณ 15 พฤศจิกายน 2555) ขนาดตัวอย่าง กำหนดตามสูตร Krejcie and Morgan (1970) ณ ระดับความเชื่อมั่น 95% ขนาดกลุ่มตัวอย่าง คือ 398 ตัวอย่าง

การเลือกกลุ่มตัวอย่างกระทำโดยมี 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิอย่างมีสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ตามภูมิศาสตร์ ที่มีทั้งสิ้น 5 ภาค โดยนำขนาดของกลุ่มตัวอย่าง มาหาสัดส่วนเพื่อหาจำนวนตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากรต่อกลุ่มตัวอย่างในแต่ละภาค

ขั้นที่ 2 เลือกตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลตามแต่ละภาค ตามจำนวนที่กำหนด โดยวิธีการสุ่มตามความสะดวกเพื่อให้ได้จำนวนตามสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 398 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดในการวิจัยและนิยามศัพท์เฉพาะ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นประมาณค่าแบบจำกัดคำตอบ (ปลายปิด) มี 5 ระดับ

การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม ดำเนินการดังนี้ คือ

1) ด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผลการประเมินค่า Index of Item objective Congruence (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ของข้อคำถามแต่ละข้อ โดยรวมมีค่ามากกว่า 0.80 แสดงว่าคำถามนั้นสามารถวัดเนื้อหาได้ตรงตามที่ต้องการ

2) ด้านความเชื่อมั่น (Reliability) ทดสอบความสอดคล้องในการวัดของเครื่องมือและความคงเส้นคงวา ทดลองใช้ จำนวน 30 ชุด และคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ของครอนบรัชอัลฟ่า (Cronbach’s alpha) มีค่าเท่ากับ 0.861 สูงกว่า 0.70 จึงจะถือว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นและมีความน่าเชื่อถือ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง กับผู้ประกอบวิชาชีพทนายความที่เข้าร่วมประชุมประจำปี ที่จัดขึ้นในแต่ละภูมิภาค และรอรับกลับภายในวันเดียวกัน โดยดำเนินการเก็บได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ จำนวน 398 ชุด

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จัดระบบ ลงรหัส และประมวลผลข้อมูลเพื่อคำนวณหาค่าสถิติเบื้องต้น ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) วิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็น โดยกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ โดยวิธีการถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

ตาราง 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามโดยรวมเกี่ยวกับปัจจัยจูงใจ ปัจจัยสนับสนุน และสมรรถนะผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ

	รายละเอียด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
ปัจจัยจูงใจ	ด้านความสำเร็จในการทำงาน	4.26	0.66	มากที่สุด
	ด้านการยอมรับนับถือ	4.09	0.73	มาก
	ด้านลักษณะของงาน	4.42	0.66	มากที่สุด
	ด้านความก้าวหน้าในงาน	4.16	0.74	มาก
	รวม	**4.23**	**0.69**	**มากที่สุด**
ปัจจัยสนับสนุน	ด้านค่าตอบแทน	3.60	0.85	มาก
	ด้านความมั่นคง	4.07	0.79	มาก
	ด้านสถานภาพทางอาชีพ	4.26	0.74	มากที่สุด
	ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมอาชีพ	4.14	0.72	มาก
	รวม	**4.01**	**0.77**	**มาก**
สมรรถนะ	ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.27	0.65	มากที่สุด
	ด้านการบริการที่ดี	4.39	0.59	มากที่สุด
	ด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญ	4.34	0.92	มากที่สุด
	ด้านจริยธรรม	4.54	0.82	มากที่สุด
	รวม	**4.38**	**0.74**	**มากที่สุด**

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตาราง 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นโดยรวมของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยจูงใจ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.23 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าปัจจัยจูงใจ มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ได้แก่ ด้านลักษณะของงาน โดยมีค่าเฉลี่ย 4.42 ระดับความคิดเห็นโดยรวมของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.01 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าปัจจัยสนับสนุน มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านสถานภาพทางอาชีพ โดยมีค่าเฉลี่ย 4.26 และ ระดับความคิดเห็นโดยรวมของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะผู้ประกอบวิชาชีพ

ทนายความ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.38 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า สมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความทุกด้าน มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านจริยธรรม โดยมีค่าเฉลี่ย 4.54

ตาราง 2 แสดงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (β) ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน และค่าระดับนัยสำคัญเกี่ยวกับปัจจัยจูงใจที่ส่งผลต่อสมรรถนะผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ

ปัจจัยจูงใจ	สมรรถนะผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ							
	ด้านมุ่งผลสัมฤทธิ์		ด้านการบริการที่ดี		ด้านความเชี่ยวชาญในอาชีพ		ด้านจริยธรรม	
	β	p-value	β	p-value	β	p-value	β	p-value
ความสำเร็จในงาน	0.326	0.000**	0.179	0.000**	0.234	0.000**	0.242	0.000**
การยอมรับนับถือ	0.070	0.165	0.161	0.002**	0.066	0.284	0.203	0.001**
ลักษณะของงาน	0.207	0.000**	0.154	0.003**	0.159	0.011*	0.093	0.145
ความก้าวหน้าในงาน	0.249	0.000**	0.343	0.000**	0.168	0.000**	0.043	0.513
Adjusted R^2	0.517		0.506		0.281		0.248	

**p < 0.01, * p < 0.05

จากตาราง 2 แสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยจูงใจที่ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ โดยปัจจัยจูงใจทั้ง 4 ด้าน สามารถร่วมกันอธิบายการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความได้ ดังนี้

1) ด้านมุ่งผลสัมฤทธิ์ พบว่า ปัจจัยความสำเร็จในงาน ลักษณะของงาน ความก้าวหน้าในงาน ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความด้านมุ่งผลสัมฤทธิ์ อย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ระดับ 0.01 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 51.70 (Adjusted R^2 = 0.517)

2) ด้านการบริการที่ดี พบว่าปัจจัยความสำเร็จในงาน การยอมรับนับถือ ลักษณะของงาน ความก้าวหน้าในงาน ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความด้านการบริการที่ดี อย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ระดับ 0.01 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 50.60 (Adjusted R^2 = 0.506)

3) ด้านความเชี่ยวชาญในอาชีพ พบว่า ปัจจัยความสำเร็จในงาน ความก้าวหน้าในงาน ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความด้านความเชี่ยวชาญในอาชีพ อย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ระดับ 0.01 และปัจจัยด้านลักษณะของงานที่ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความด้านความ

เชี่ยวชาญในอาชีพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 28.10 (Adjusted R^2 = 0.281) และ

4) ด้านจริยธรรม พบว่า ปัจจัยความสำเร็จในงาน และการยอมรับนับถือ ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความด้านจริยธรรม อย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ระดับ 0.01 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 24.80 (Adjusted R^2 = 0.248)

ตาราง 3 แสดงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (β) ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน และค่าระดับนัยสำคัญเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนที่ส่งผลต่อสมรรถนะผู้ประกอบวิชาชีพทนายความสิ่งสำคัญ

ปัจจัยสนับสนุน	สมรรถนะผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ							
	ด้านมุ่งผลสัมฤทธิ์		ด้านการบริการที่ดี		ด้านความเชี่ยวชาญในอาชีพ		ด้านจริยธรรม	
	β	p-value	β	p-value	β	p-value	β	p-value
ค่าตอบแทน	-0.015	0.737	-0.018	0.713	-0.005	0.933	-0.005	0.935
ความมั่นคง	0.264	0.000**	0.306	0.000**	0.220	0.002**	0.097	0.195
สถานภาพทางอาชีพ	0.186	0.003**	0.143	0.031*	0.072	0.325	0.232	0.003**
ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมอาชีพ	0.347	0.000**	0.280	0.000**	0.282	0.000**	0.155	0.010**
Adjusted R^2	0.475		0.396		0.252		0.182	

**p < 0.01, * p < 0.05

จากตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสนับสนุนทั้ง 4 ด้าน สามารถร่วมกันอธิบายการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความได้

1) ด้านมุ่งผลสัมฤทธิ์ พบว่า ปัจจัยความมั่นคง สถานภาพทางอาชีพ และความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมอาชีพ ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความด้านมุ่งผลสัมฤทธิ์ อย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ระดับ 0.01 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 47.50 (Adjusted R^2 = 0.475)

2) ด้านการบริการที่ดี พบว่า ปัจจัยความมั่นคง และความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมอาชีพ ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความด้านการบริการที่ดี อย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ระดับ 0.01 ปัจจัยสถานภาพทางอาชีพ ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความด้านการบริการที่ดี อย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ระดับ 0.05 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 39.60 (Adjusted R^2 = 0.396)

3) ด้านความเชี่ยวชาญในอาชีพ พบว่า ปัจจัยความมั่นคง และความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมอาชีพ ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความด้านความเชี่ยวชาญในอาชีพ อย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ระดับ 0.01 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 25.20 (Adjusted R^2 = 0.252)

4) ด้านจริยธรรม พบว่า ปัจจัยสถานภาพทางอาชีพ และความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมอาชีพ ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความด้านจริยธรรม อย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ระดับ 0.01 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 18.20 (Adjusted R^2 = 0.182)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศไทย มีสมรรถนะในการประกอบวิชาชีพอยู่ในระดับสูงในทุกด้าน ซึ่งมีสมรรถนะด้านจริยธรรมสูงที่สุด การประกอบวิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรม และจะต้องดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมให้แก่สังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ ปรีดี เกษมทรัพย์ (2550) ซึ่งกล่าวว่าทนายความมีบทบาทสำคัญ เป็นผู้ใช้กฎหมายเพื่อช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาให้กับผู้ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากปัญหาข้อพิพาทเพื่อให้ได้รับการเยียวยา การแสวงหาข้อเท็จจริง รวมทั้งการดำเนินกระบวนการทางกฎหมายเพื่อให้ผลแห่งคดีเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ดังนั้น การที่ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความมีจริยธรรมที่สูงย่อมทำให้สังคมโดยรวมมีความผาสุกและคงไว้ซึ่งวิชาชีพที่มีเกรียติและศักดิ์ศรี และแต่ละคนต้องประพฤติตนให้อยู่ในกรอบของหลักจริยธรรมและมรรยาทของวิชาชีพทนายความเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง สุจริต และมีความชอบธรรม (แสวง บุญเฉลิมวิภาส, 2550) สอดคล้องกับการศึกษาของ อิชินาวิ และ ชิฮาตะ(El-Shenawy and Shehata, 2015) ต้องให้ความสำคัญในการสร้างทักษะในด้านต่างๆ ให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความในการโต้แย้งโดยการใช้เหตุผล การแสวงหาข้อมูลจากแหล่งสารสนเทศต่างๆ และควรมุ่งเน้นการสร้างความสามารถในการปฏิบัติงานตามทักษะวิชาชีพทนายความที่เหมาะสม

การที่ผู้ประกอบอาชีพที่มีสมรรถนะที่เหมาะสมจะทำให้เขาสามารถปฏิบัติงานอย่างโดดเด่น บรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ การมีสมรรถนะที่ดีย่อมทำให้สามารถปฏิบัติงานทางด้านกฎหมายให้บริการประชาชนทางด้านกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรมนั้นเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ แจ่มจันทร์ พลบำเรอ (2559) ที่กล่าวว่า สมรรถนะเป็นคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของบุคคลที่ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะที่ดีของบุคคลที่แสดงออกในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้บุคคลนั้นสามารถทำงานเพื่อให้งานประสบผลสำเร็จมีประสิทธิภาพ

ผลการศึกษา สรุปได้ว่า ปัจจัยจูงใจมีผลต่อสมรรถนะสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ และพบว่า ด้านลักษณะของงานมีความสำคัญต่อสมรรถนะผู้ประกอบวิชาชีพทนายความเป็นอันดับแรก ทั้งนี้เป็นเพราะเป็นงานที่ท้าทายความรู้ความสามารถ จำเป็นต้องมีทักษะ ความถนัดทางกฎหมาย ซึ่งจะต้องได้รับการฝึกฝน การพัฒนา และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นลักษณะของงานทนายความจึงส่งผลต่อสมรรถนะ

สำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ส่วนด้านความสำเร็จในการทำงานมีความสำคัญต่อสมรรถนะ เนื่องด้วยวิชาชีพทนายความนั้นต้องเผชิญกับปัญหาที่แตกต่างกัน และเป็นงานที่มีความยากลำบาก ต้องใช้ความพยายามและความทุ่มเทในการแก้ปัญหานั้น จึงทำให้ผู้รู้สึกภาคภูมิใจที่ตนสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จ เพราะเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการมีความมุ่งสู่ความสำเร็จในการทำงานจึงส่งผลให้ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความมีสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ส่วนด้านความก้าวหน้าในงานนั้น การพัฒนาตนเอง และประสบการณ์ที่สะสมมาจากงานที่ปฏิบัติ จะทำให้สามารถความก้าวหน้าในวิชาชีพทนายความ ซึ่งจะนำไปสู่การที่มีสมรรถนะที่ดี และด้านการยอมรับนับถือมีผลต่อสมรรถนะ เนื่องด้วยวิชาชีพทนายความทรงไว้ซึ่งเกียรติและศักดิ์ศรีที่ได้รับการยอมรับและยกย่อง จึงเป็นสิ่งที่ผลักดันให้ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความพัฒนาตนเอง เพื่อให้มีสมรรถนะในการประกอบวิชาชีพ สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาของ ชนิสา อัปมาทะ (2556) พบว่าข้าราชการที่มีเพศ อายุ และระยะเวลาการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาของ แจ่มจันทร์ พลบำเรอ (2559) พบว่า ปัจจัยแรงจูงใจสามารถพยากรณ์สมรรถนะของข้าราชการครู และสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาของ ดำรงศักดิ์ ธงตะทบ (2559) พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง และแรงจูงใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลทางบวกสามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลการปฏิบัติงาน ของบุคลากรอู่ราชนาวีมหิดลอดุลยเดช กรมอู่ทหารเรือ ในภาพรวม ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ปัจจัยจูงใจ ประกอบด้วย ด้านความสำเร็จในการทำงาน ด้านลักษณะของงาน และด้านความก้าวหน้าในงาน มีความสัมพันธ์ในการส่งเสริมให้ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความมีสมรรถนะที่เหมาะสมตามมาตรฐานวิชาชีพ

ผลสรุปปัจจัยสนับสนุนมีผลต่อสมรรถนะสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ สอดคล้องกับการศึกษาของ โสภี ขานดาบ (2559) พบว่า ปัจจัยสนับสนุนที่ประกอบด้วยปัจจัย เงินเดือนและค่าตอบแทนความมั่นคงในงาน และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลส่งผลกับสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรศาลยุติธรรม ภาค 4 ในระดับมาก สอดคล้องกับการศึกษาของ ดำรงศักดิ์ ธงตะทบ (2559) พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานประกอบด้วยปัจจัยสนับสนุนได้แก่ ด้านเงินค่าจ้าง เงินเดือน ด้านเงื่อนไขการงานและด้านความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน ของบุคลากรมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณาด้านสถานภาพทางอาชีพมีความสำคัญต่อสมรรถนะผู้ประกอบวิชาชีพทนายความเป็นอันดับแรก ทั้งนี้เป็นเพราะวิชาชีพทนายความเป็นวิชาการที่มีเกียรติและมีศักดิ์ศรี ที่มีคุณค่า รู้สึกภาคภูมิใจในวิชาชีพของตน จึงทำให้สภาพทางอาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความมีผลต่อสมรรถนะผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ นอกจากนั้นด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมอาชีพมีผลต่อสมรรถนะประกอบวิชาชีพทนายความ การความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของเพื่อนร่วมวิชาชีพทนายความ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ สามารถปรึกษาหารือ เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นด้านความมั่นคงมีความสำคัญต่อสมรรถนะและสามารถประกอบวิชาอาชีพได้ยาวนานตราบเท่าที่ตนปรารถนา เพราะเป็นอาชีพอิสระชั้นสูง ที่อาศัยความรู้ความสามารถและประสบการณ์ และด้านค่าตอบแทนมีผลต่อสมรรถนะประกอบวิชาชีพทนายความแต่อยู่ใน

ลำดับสุดท้าย เพราะผลประโยชน์ที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้ยังคงปฏิบัติงานและประกอบวิชาชีพทนายความ ซึ่งโดยส่วนใหญ่มีความคุ้มค่า และเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ทั้งนี้ค่าตอบแทนที่ได้รับจากการให้บริการไม่ได้มีมาตรฐาน ขึ้นอยู่ความสามารถ ซึ่งจะเป็นการตรงลงกันระว่างผู้จ้างและผู้ประกอบวิชาชีพทนายความในการบริการในแต่ละงาน ทั้งนี้หากผู้ที่มีสมรรถนะในการประกอบวิชาชีพทนายความ ย่อมทำให้ได้รับค่าตอบแทนตามที่ตนต้องการ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ปัจจัยสนับสนุน ประกอบด้วย ด้านความมั่นคง ด้านสถานภาพทางอาชีพ และด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมอาชีพ มีความสัมพันธ์ในการส่งเสริมให้ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความมีสมรรถนะที่เหมาะสมตามมาตรฐาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อสภาทนายความ ควรนำผลการศึกษาไปใช้ในการกำหนดเป็นนโยบายและการวางแผนพัฒนาสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ มากำหนดแนวทางการอบรมผู้ประกอบวิชาชีพทนายความอย่างต่อเนื่อง 2 หัวข้อหลัก คือ 1) ปัจจัยจูงใจด้านความสำเร็จในการทำงาน ด้านการยอมรับนับถือ ด้านลักษณะของงาน และด้านความก้าวหน้าในงาน และ 2) ปัจจัยสนับสนุนด้านความมั่นคง ด้านสถานภาพทางอาชีพ และด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมอาชีพ

2. ข้อเสนอแนะต่อทนายความ ควรสร้างและมีการพัฒนาสมรรถนะตนเองอย่างต่อเนื่อง 2 หัวข้อหลัก คือ 1) ปัจจัยจูงใจด้านความสำเร็จในการทำงาน ด้านการยอมรับนับถือ ด้านลักษณะของงาน และด้านความก้าวหน้าในงาน และ 2) ปัจจัยสนับสนุนด้านปัจจัยด้านความมั่นคง ด้านสถานภาพทางอาชีพ และด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมอาชีพ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับนำไปศึกษาต่อในงานวิจัยครั้งต่อไป ควรดำเนินการศึกษาการการกำหนดกลยุทธ์สำหรับการพัฒนาสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ หรือควรศึกษาถึงการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

References

El-Shenawy, E.O. and Shehata, M.A. .(2014). Applying Problem Behavior Theory Theory in a Developing Arabic Country : ***Egypt, SAGE Journal.*** January-March 2014 ; 1-12.

Herzberg, Frederick, Mausner, Bernard, Snyderman, & Barbara Snyderman. (1959). ***The Motivation to work***. New York : John Wiley.

Krejcie, R.V., and Morgan D.W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. **Psychological measurement.** 607-610.

McClelland, David C. (1953). **The Achievement Motive.** New York : Appleton-Century Crofts.

McClelland, David C. (1962). **Business Drive and National Achievement.** New York: D. Van Nostrand.

McClelland, David C. (1973). "Testing for Competence rather than Intelligence." American. Psychologist. **American Psychologist**, January. 28(1), ; 1-14.

McClelland, D.C (1985). **Human motivation**. Cambridge: Cambridge University Press Management.

McClelland, J. L. (1987). **The case for interactionism in language processing**. In M. Coltheart (Ed.).

Translated Thai References

Chamchan Polbumrer.(2559). **The Factors related to Competency of the Teachers under the Secondary Educational Service Area Office 28.** Thesis Master's Degree Faculty of Educational Research and Evaluation, Graduate School Mahasarakrm university.

Chanisa Appamata. (2556). **Opinions of Personnel towards work motivation in the office of the Provincial Auditor, Audit Bureau Special Region 2.** Thesis Master of Public Administration Public and Private Sector Graduate School, Burapha University.

Chonticha Tippratum Jirawan Kongklay and Chalermchai Kittisaknawin.(2560). The Role of Reward in Human Resources Management. **Jounal of Graduate Studies Valaya Alongkron Rajabhat University**. Year 11 No. 1 January - April 2017 ; 190-201.

Damrongsak Tongtatob. (2559) **Factors Affcting work effectiveness among personnel working for MahidolOL Adulyadej Naval Dockyard, Department of Royal Dockyard.** Thesis Master of Public Administration Public and Private Sector Management, Bangkok: Graduate School College of Public Administration Burapa university.

Lawyer's act 1985.

Narongwit Saenthong. (2549). **มารู้จัก Competency กันเถอะ.** Bangkok : HR CENTER

Office of the Civil Service Commission (Office of the CSC).(2553). **Civil Service Competency Determination Manual: Core Competency Handbook**.

Poom Chokmoh. (2559). The approach to trial on civil and criminal liabilities of the profession : case studies on the lawyers and medical professions. **Ramkhamhaeng Law Journal**. Vol. 5, Vol. 2, July 1 - December 31, 2016 ; 113-151.

Pridi Kasemsap. (2550). **Legal Profession in Europe Include mainstream professional law narratives.** Bangkok: Vinythai Publications.

Prasarn Srisutphanunta. (2559). **Problems Concerning Proceedings for Legal Etiquette Cases.** Master of Laws, Bangkok: Graduate School Ramkhamhaeng university.

Saweang Boonchalermvipas. (2550). **Include mainstream professional law narratives.** Bangkok: Vinythai Publications.

Sopee Khandab. (2559). **The motivation factor is correlated with core competency in work performance of personnel in The Court of Justice Office Region 4.** Thesis Master of Public Administration Public administration College Mahasarakham Rajabhat University.

Weerachai Boriboon. (2559). Development of Core Competencies by the Participation of Supervisors.**Journal of Health Science.** Vol. 25 No. 5, September - October 2016 ; 872- 877.